JOCHS FLORALS DE BARCELONA EN ...

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

Consistori dels

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

ANY 18 DE LLUR RESTAURACIÓ

MDCCCLXXVI

BARCELONA

ESTAMPA DE LA RENAIXENSA

Carrer de la Porta-Ferrisa, 18, baixos

MDCCCLXXVI

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

CONSISTORI DE MDCCCLXXVI

MANTENEDORS

D. Lluis Cutchet, *President.*

D. Antoni de Bofarull.
D. Damás Calvet.
D. Pere de Rosselló.
D. Enrich Claudi Girbal.
D. Joseph Roca y Roca.
D. Joseph Blanch y Piera, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

DONYA EMILIA PALAU Y GONZALEZ DE QUIJANO.

EX-MANTENEDORS

CONSISTORI DE MDCCCLIX.

D. Manel Milá y Fontanals, *President.*

EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.
D. JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.
† D. Joan Cortada.
D. Miquel Victoriá Amer.
» J. LLUIS PONS Y GALLARZA.
» Antoni de Bofarull, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA
Donya María Mendoza de Vives.

CONSISTORI DE MDCCCLX.

† Excm. Sr. D. Francisco Permanyer y Tuyet, *President.*

† D. Joaquim Roca y Cornet.
† » J. A. Llobet y Vall-llosera.
† » Vicens Joaquim Bastús
† D. M. Flotats y Comabella.
D. Joan Manyé y Flaquer.
» ADOLF BLANCH, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA
Donya Elisea Lluch de Rubió.

CONSISTORI DE MDCCCLXI.

† D. Lluis Gonzaga de Pons y de Fuster, *President.*

D. JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.
» Antoni Bergnes.
» Luis Cutchet.
† D. Pau Estorch y Siqués.
» Joseph Leopold Feu.
» Manel de Lasarte, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA
Donya Carme de Bofarull.

CONSISTORI DE MDCCCLXII.

† D. Joan Illas y Vidal, *President.*

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER.
» Joseph Coll y Vehí.
† D. Miquel Anton Martí.
D. Manel Angelon.
» Joseph Llausás.
» VÍCTOR BALAGUER, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA
Donya María Josepha Massanés de Gonzalez.

CONSISTORI DE MDCCCLXIII.

† D. Brauli Foz, *President*.

D. Terenci Thos y Codina.
» Manel Milá y Fontanals.
Excm. Sr. Víctor Balaguer.
D. Manel Anglasell.
† » Joseph Subirana.
» Eussebi Pascual, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Senyora esposa del Excel-lentíssim Senyor Governador Civil
EN REPRESENTACIÓ
de S. A. la Sereníssima Senyora Duquesa de Montpensier.

CONSISTORI DE MDCCCLXIV.

† D. Joan Cortada, *President*.

D. Celestí Barallat.
» Miquel Victoriá Amer.
» Antoni Camps y Fabrés.
D. Gregori Amado Larrosa.
† » Narcís Gay.
» Damás Calvet, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Victoria Penya de Amer.

CONSISTORI DE MDCCCLXV.

D. Antoni de Bofarull, *President*.

D. Adolf Blanch.
» Geroni Rosselló.
» Lluis Roca y Florejachs.
D. Francisco Muns.
» Damás Calvet.
» Víctor Gebhardt, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Elena Caballer de Roca.

CONSISTORI DE MDCCCLXVI.

D. Pau Valls, *President*.

D. Francisco Morera.
» Teodoro Llorente.
» Víctor Gebhardt.
D. Silví Thos y Codina.
» Eduart Vidal y Valenciano.
† » Robert Robert, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Manela Luna Mendez de Vigo.

CONSISTORI DE MDCCCLXVII.

D. Marian Aguiló y Fuster, *President.*

D. Gayetá Vidal y Valenciano.
» F. Romaní y Puigdengolas.
» Joaquim Sitjar y Bulcegura.
† D. Robert Robert.
» Marian Fonts.
» F. Maspons y Labrós, *Scri.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Dolors Llopart de Muns.

CONSISTORI DE MDCCCLXVIII.

Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, *President.*

D. Jascinto Labaila.
» Felip Bertrán.
» Felip Jascinto Sala.
D. Frederich Soler.
» Francisco Maspons y Labrós.
» F. Miquel y Badía, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Carme Mercader.

CONSISTORI DE MDCCCLXIX.

D. Adolf Blanch y Cortada, *President.*

† D. Eussebi Anglora.
D. Joseph María Arnau.
Mos. Jascinto Verdaguer, *Pbre.*
D. Joseph Roca y Roca,
» Francisco Miquel y Badía.
» Pere de Rosselló, *Secretari.*

REYNA DE LA DESTA

Donya Mercé Estrada.

CONSISTORI DE MDCCCLXX.

D. Joseph Lluis Pons y Gallarza, *President.*

Mos. Salvador Mestres, *Pbre.*
D. Ignasi Ramon Miró.
» Joseph Puiggarí.
D. Joaquim Riera y Bertrán.
» Pere de Rosselló.
» Joseph de Palau, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Francisca Nanot-Renart.

CONSISTORI DE MDCCCLXXI.

† D. Estanislau Reynals y Rabassa, *President.*

D. Miquel Victoriá Amer.
» Joseph d' Argullol y Serra.
» Rafel Ferrer y Bigné.
† D. Xavier Llorens y Barba.
» Joseph de Palau y Huguet.
» Joan Montserrat, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Antonia Sacanella de Blanch.

CONSISTORI DE MDCCCLXXII.

D. Joseph de Letamendi, *President.*

D. Manel Angelon.
» Félix María Falguera.
» Joan Montserrat y Archs.
D. Vicens Wenceslau Querol.
Mos. F. Sellarés de Ibora, *Pbre.*
D. Joseph Coroleu, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya María Hubert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIII.

D. Geroni Rosselló, *President.*

D. Marian Aguiló y Fuster.
» Lluis Roca y Florejachs.
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.
D. Antoni Camps y Fabrés.
» Joseph Coroleu.
Mos. Jaume Collell, *Pbre., Scri.*

REYNA DE LA FESTA

Excma. Sra. D.ª Oriola de Quintana y Serra.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIV.

Excm. Sr. D. Albert de Quintana, *President.*

D. Marian Aguiló y Fuster.
» Antoni Camps y Fabrés.
» Joseph Coll y Vehí.
D. F. Masferrer y Arquimbau.
» Pere Nanot-Renart.
» J. Sardá y Lloret, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Antonia Ubach y Gutierrez.

CONSISTORI DE MDCCCLXXV.

D. Francesch Pelay Briz, *President.*

D. Adolf Blanch y Cortada.
» Celestí Barallat y Falguera.
» Joseph Balari y Jovany.
D. Antoni Aulestia y Pijoan.
» Joaquim Fontanals del Castillo.
» Joseph Roca y Roca, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Rosa Pigrau.

MESTRES EN GAY SABER

Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, *proclamat en 20 de Juny de 1861.*
D. Geroni Rosselló, *proclamat en 4 de Maig de 1862.*
» Joaquim Rubió y Ors, *proclamat en 3 de Maig de 1863.*
» Marian Aguiló y Fuster, *proclamat en 6 de Maig de 1866.*
» Joseph Lluis Pons y Gallarza, *proclamat en 5 de Maig de 1867.*
» Adolf Blanch y Cortada, *proclamat en 3 de Maig de 1868.*
» Francesch Pelay Briz, *proclamat en 2 de Maig de 1869.*
Mos. Jaume Collell y Bancells, Pbre., *proclamat en 7 de Maig de 1871.*
D. Tomás Forteza, *proclamat en 5 de Maig de 1873.*
» Francesch Ubach y Vinyeta, *proclamat en 3 de Maig de 1874.*
» Frederich Soler y Hubert, *proclamat en 2 de Maig de 1875.*

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT PREMIS ORDINARIS.

D.ª Isabel Villamartin.	2
D. Marian Aguiló y Fuster.	3
» Tomás Aguiló.	1
» Miquel Victoriá Amer.	1
Excm. Sr. D. Víctor Balaguer.	1
D. Adolf Blanch y Cortada.	3
» Francesch Pelay Briz.	4
» Damás Calvet.	2
» Antoni Camps y Fabrés.	1
» Emili Coca.	1
Mossen Jaume Collell, *Pbre.*	3
D. Marian Fonts.	1
» Tomás Forteza.	3

D. Angel Guimerá.	1
» Anicet de Pagés de Puig.	1
» Ramon Picó y Campamar.	1
» JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA..	3
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.	1
D. Isidro Reventós.	1
» Lluis Roca y Florejachs.	1
» GERONI ROSSELLÓ.	2
» JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.	3
» FREDERICH SOLER.	3
» Silví Thos y Codina.	1
» Terenci Thos y Codina.	1
» FRANCESCH UBACH Y VINYEYA.	3
Mossen Jascinto Verdaguer.	2

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT PREMIS EXTRAORDINARIS

D.ª Maria Massanés de Gonzalez.	1
» Victoria Penya d' Amer.	1
D. Antoni Auléstia y Pijoan.	1
» VÍCTOR BALAGUER.	2
» Joaquim M. Bartrina.	1
» ADOLF BLANCH Y CORTADA.	1
» Antoni de Bofarull.	3
» Antoni Camps y Fabrés.	1
Lo Cansoner de Miramar..	1
D. Antoni Careta..	1
MOSSEN JAUME COLLELL.	1
Srs. Coroleu y Pella..	1
† D. Salvador Estrada.	1
D. Joan Baptista Ferrer.	1
† D. Guillem Forteza.	1
D. TOMÁS FORTEZA.	2
» Víctor Gebhardt.	1
» Joseph Martí y Folguera.	4

» Apeles Mestres.	1
» Manel Milá y Fontanals.	1
» Antoni Molins y Sirera.	1
» Anicet de Pagés de Puig.	1
» Joseph de Palau y Huguet.	1
» Pere de Alcántara Penya.	1
» Ramon Picó y Campamar.	1
» JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA.	1
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.	1
D. Isidro Reventós.	3
» Joaquim Riera y Bertran.	2
» Lluis Roca y Florejachs.	2
» GERONI ROSSELLÓ.	1
» JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.	4
D. FREDERICH SOLER.	2
» Terenci Thos y Codina.	1
» Jascinto Torres y Reyetó.	1
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA.	3
Mossen Jascinto Verdaguer, *Pbre*.	2
D. Eduart Vidal y Valenciano.	1
» Gayetá Vidal y Valenciano.	1

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT ACCÉSSIT

D.ª Maria de Bell-lloch.	1
» Victoria Penya d' Amer.	2
Mme. Rosa Anaïs de Roumanille.	1
D. Tomás Aguiló.	1
» Miquel Victoriá Amer.	1
» Joseph de Argullol y Serra.	1
» Antoni Auléstia y Pijoan.	1
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.	3
D. ADOLF BLANCH Y CORTADA.	2
» Antoni de Bofarull.	8
» FRANCESCH PELAY BRIZ.	3

D. Damás Calvet.	5
» Antoni Camps y Fabrés.	8
C. de M.	1
Lo Cançoner de Vilatort.	1
D. Emili Coca y Collado.	1
MOSSEN JAUME COLLELL Y BANCELLS, *Pbre.*	1
D. Joseph Coroleu é Inglada.	1
» Miquel Costa y Llobera.	1
† D. Salvador Estrada.	1
Un fadrí de Montanya.	1
D. Bartomeu Ferrá y Perelló.	2
» Marian Fonts.	3
† D. Guillem Forteza.	1
D. TOMÁS FORTEZA.	2
» Joseph Franquesa y Gomis.	1
» Martí Genís y Aguilar.	1
» Salvador Genís.	1
» Angel Guimerá.	1
Jordi.	3
D. Manel de Lasarte.	1
» Teodoro Llorente.	1
» Joseph Martí y Folguera.	6
» Francesch Matheu y Fornells.	3
» Gabriel Maura.	1
» Antoni Molins y Sirera.	1
» Joan Monné.	1
Armengol de Montsech.	1
D. Joan Monserrat y Archs.	1
» Francisco Muns.	1
» Pere Nanot-Renart.	1
» Joan Nebot y Casas.	1
» Matheu Obrador y Bennasar.	2
» Anicet de Pagés de Puig.	6
» Pere de Alcántara Penya y Nicolau.	4
» Ramon Picó y Campamar.	6
» Felip Pirozzini y Martí.	3
» Felix Pizcueta.	2
» Carles Pons de Ginabreda.	1
» JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA.	2
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.	2
D. Isidro Reventós y Amiguet.	2
» Joaquim Riera y Bertran.	7
» Lluis Roca ý Florejachs.	4
» Joseph Roca y Roca.	2

D. JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.	1
» FREDERICH SOLER.	3
E. T. de M.	2
D. Joseph Taronjí y Cortés.	2
» Terenci Thos y Codina.	4
» Jascinto Torres y Reyetó.	1
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA.	9
» Pere Antoni Ventalló.	2
Mossen Jascinto Verdaguer.	4
D. Gayetá Vidal Valenciano.	1
» Pere Ramon Vidal.	2
» Miquel Zavaleta.	1
Anónims.	8

ADJUNTS HONORARIS

Excm. Ajuntament de Barcelona.
Excma. Diputació provincial de Barcelona.
Excma. Diputació provincial de Gerona.
Excma. Diputació provincial de Tarragóna.
Excma. Diputació provincial de Lleyda.
Excma. Diputació provincial de las Balears.
M. I. Sr. Rector d' esta Universitat.
M. I. Sr. President de la Academia de Bonas Lletras.
LOS MESTRES EN GAY SABER.

ADJUNTS PROTECTORS

D. Hermenegildo Coll de Valldemia.
» Francesch Domingo.
» Ignasi Fontrodona.

D. Emilio Güell.
» Francisco Mandri Dezo.
» Joseph Anton Muntadas.
» Fernando Puig.
» Agustí Robert.
» Baldomero Roig.
» Joseph M.ª Serra.

ADJUNTS NUMERARIS

Aguilar Francisco de P.
Aldavert Pere.
Alier Bonaventura.
Almirall y Vidal Joseph.
Alumar Evaristo.
Amat Gervasi.
Amell y Bofill Joan.
Amell Manel.
Amer Miquel Victoriá.
Angelon Manel.
Anglasell Manel.
Aparici Joaquim.
Argullol Joseph.
Armengol y Cornet Pere.
Artigas Joan.
Arús y Arderius Rossendo.
Auléstia y Pijoan Antoni.
Badía y Saladrigas Joseph.
Bagunyá Jaume.
Balaguer y Merino Andreu.
Balaguer y Torner Andreu.
Balari y Jovany Joseph.
Barallat Celestí.
Bartrina Joaquim M.ª
Bertran Feliph.
Blanch Joseph.
Bonay Frederich.
Bordas Frederich.
Borrás Francisco.
Bosch y Puig Yvo.
Bulbena Pere.
Cabanyes Llorens de.
Cadafalch Joaquim.
Cadena Jaume.
Calafell Jaume M.
Camins Alvar M. de.
Camps y Rafecas Joseph
Camps y Fabrés Antoni.
Canyellas y Rodon Joseph.
Capella Timoteu.
Cardellach Carles L.
Careta Antoni.
Casanovas Joaquim.
Castellet Joseph.
Catá de la Torre Ramon M.
Closas Pere.
Colom y Torrens Francisco.
Colomer Joseph.
Coll Lluis.
Coll y Vehí Joseph.
Comerma Francisco.
Coroleu é Inglada Joseph.
Cortada Gonzalo.
Cuadras Francisco.

Cusachs Andreu.
Cuyás Antoni.
Dalmau Jaume.
Danés Joseph.
Domenech Teodoro.
Domingo Francisco A.
Doria Francisco.
Durán y Bas Manel.
Ensenyat Joan.
Espinach Anicet.
Estalella Antoni.
Estasen Eugeni.
Estrader Joseph.
Falguera Félix M.
Fargas y Soler Anton.
Farnés Sebastiá.
Fasant Francisco.
Fauró Joan B.
Feliu y Lloret Joseph.
Feliu Celestí.
Ferrer y Vidal Joseph.
Fiter é Inglés Joseph.
Flaquer Joseph.
Fochs y Odena Emilio.
Font Joan.
Font Víctor.
Fontanals Joaquim.
Fontanals Lluis.
Forns Francisco de P.
Galí Miquel.
Gallart Arturo.
Garriga Joseph.
Gatuellas Jaume.
Gay Ramon Manel.
Gibert y Riera Eduart.
Gibert y Batlle Eduart.
Girona Ignasi.
Gispert Manel.
Gongora Lluis.
Grau Ventura.
Grenzner Manel.
Guasch Joaquim.
Guimerá Angel.
Imbert Eduart.
Jaumar Joseph A.
Jordá Frederich.
Junyen Joan.
Laboré Joseph.
Lapeira Enrich.
Letamendi Joseph de.
Llagostera Francisco.
Llansa Manel de
Llansa Rafel de
Llansa Joseph.
Llavallol Teodoro.
Lleó Modest.
Lligé Joan.
Llosellas Meliton de
Maciá Manel.
Maciá y Pujol Eussebi.
Magrinyá Antoni.
Malagrida Miquel.
Maluquer y Viladot Joan.
Mandado Rupert.
Manyé Francisco.
Manyé y Flaquer Joan.
Marques Antoni.
Marques Ramon.
Marsillach Joan.
Martí Francisco.
Martí y Sagristá Miquel.
Martí y Garriga Francisco.
Martorell Bernardino.
Maspons Francisco.
Maspons Mariano.
Maspons Mateu.
Masriera Frederich.
Masriera Joseph.
Matarrodona Miquel.
Matheu y Fornells Francesch.
Mestres Apeles.
Mestres Salvador.
Mias Pere.
Mimó y Caba Claudi.
Miquel y Badia Francisco.
Miquelerena Ramon de.
Miravent Joseph.
Miró Ignasi Ramon.

Mitjans Vilajeliu Julio.
Molet y Micier Lluis.
Molins Antoni.
Montserrat Joan.
Mornau Delfí.
Morros y Bru Joseph.
Mundó Joan.
Munner Pau.
Murgadas y Gili J.
Muro Joseph.
Murull Joseph.
Nanot-Renart Pere.
Napoleon Emili.
Negre Joaquim de.
Nel-lo Demetri M.
Novas Rosendo.
Nuri Ramon.
Obiols Joan B.
Obiols y Solá Joseph.
Palau y Gonzalez Pere.
Parés Joseph.
Parés Ildefonso.
Pascual y Nin Joan.
Pascual Manel.
Pascual Francisco.
Pau Francisco Manel.
Pecero Manel M. de.
Pella y Bofill Joseph.
Pella y Forgas Joseph.
Peradaltas Enrich.
Permanyer Joan.
Perpinyá y Pujol Joan.
Pers y Ramona Magí.
Pirozzini Carles.
Pirozzini Felip.
Planella Macari.
Poch Ricardo.
Pons y Massaveu Joan.
Porcar y Tió Manel.
Prat y Badia Jaume.
Prats Frederich.
Puig y Savall Lluis.
Puig Francisco.
Puig y Martí Francisco.
Puiguriguer Jaume.
Pulles Gayetá.
Quintana Albert de.
Reventós Isidro.
Rialp y Ortell Joseph.
Ribas Gonzalo.
Ribó Pau.
Riera y Penosa Jaume.
Rius de Llosellas Leopold.
Rius y Taulet Francisco de P.
Rivas Bonaventura.
Roca y Florejachs Lluis.
Roca y Roca Joseph.
Roca y Fiter Joseph.
Rodoreda y Santigós Joseph.
Rogent Elias.
Roig y Tapís Paulí.
Romaní Francisco.
Ronquillo Francisco de P.
Rossell Pere.
Roselló Pere de
Rovira Pau.
Sala Felip Jacinto.
Sala y Gil Jacinto.
Sala y Martí Joaquim
Saleta Felip de
Sandiumenge Joseph.
Sans Mariano de.
Santaló Pere.
Santamaria Alfredo.
Santamaria Arturo.
Santonja Francisco.
Sardá y Lloret Joan.
Segura y Marrugat Isidro.
Serra Ramon Andreu.
Serra y Pausas Joan.
Serra y Torruella Pere.
Serra Jaume.
Serrahima Maurici.
Serramitjana Pere.
Sert Domingo.
Siscar Ramon de
Solá y Guixa Trinitat.
Soler Benaprés Magí.

Solo Joseph Enrich.
Sunyol Esteve.
Sunyol Ramon.
Taulet Baltasar.
Thomas y Bigas Joseph.
Tintorer Joaquim M.
Tobella Francisco X.
Tolrá Joseph.
Torrabadella Esteve.
Torrents y Torres Antoni.
Torres Cesar August.
Torres y Torrents Manel.
Torres Joseph A.
Torres y Reyetó Jascinto.
Traval Angel.
Trilla Agustí.
Tuyet Simeon.
Ubach y Vinyeta Jaume.
Urgell Jaume.
Urrejola Hermenegildo.
Valls Pau.
Valls y Vicens Joseph M.
Ventosa Andreu.
Verdaguer Alvar.
Vidal Enrich Xavier.
Vidal Modest.
Vidal Valenciano Eduart.
Vidal y Valenciano Gayetá.
Vidiella Carles G.
Vilanova Antoni.
Vilarrasa Joseph
Vilaseca Isidro.
Vilaseca Joseph.
Villar Francisco de P. del
Vinardell Joaquim.
Vives Pere Nolasco.
Viza y Martí Joan.
Xiró y Jordá Carles.

ADJUNTS FORANS

Barcelona.

D. Plácit Aguiló y Fuster.

Gerona.

D. Joan Baptista Ferrer.
» Joaquim Riera y Bertran.

La Bisbal.

D. Joaquim Sitjar y Bulcegura.
» Joan Sitjar y Bulcegura.

La Garriga.

D. Salvador Busquet.
» Joseph de Rosselló.

Palma de Mallorca.

D. Joseph Lluis Aguiló.
» Joseph Bullan.
» Bartomeu Ferrá.
» Francesch Forteza.
» Lluis Fuster.
» Gabriel Maura.
» Matheu Obrador y Bennasar.
Iltre. Sr. D. Miquel Penya y Mut. *Pbre.*
D. Pere de Alcántara Penya y Nicolau.
Mossen Joseph Taronjí y Cortès, *Pbre.*
D. Francesch Cortès.

Pollensa.

D. Miquel Costa Llobera.

Reus.

D. Joseph Martí y Folguera.

Sant Celoni.

D. Miquel Draper.

Sarreal.

D. Jaume Ramon y Vidales.

Vich.

D. Francisco de Febrer.

ACTA DE LA FESTA

En la ciutat de Barcelona á la una de la tarde del dia 7, primer diumenje de Maig del any mil vuyt cents setanta sis tingué lloch en la gran sala de la Llotja la festa solemne dels Jochs Florals, la divuytena de sa restauració.

Inmensa y lluhida concurrencia omplia 'l local qu' estava decorat ab tota la magnificencia que requeria l' objecte é importancia de la festa. Avans de donarse comens al acte, la banda del Excm. Ajuntament executá ab mestría diversas pessas musicals, degudas algunas d' ellas á autors catalans. Entrá en lo saló la comitiva oficial precedida per l'Excm. Sr. Governador de la Provincia, Don Cástor Ibañez de Aldecoa al qui inmediatament seguian respectables comissions del Excm. Ajuntament, Excelentíssima Diputació Provincial, Representant del Ilustríssim senyor Bisbe de la Diócessis, Diputacions de fora, molt Ilustre senyor Rector de esta Universitat y altres, á mes dels senyors mantenedors que formavan lo consistori d' enguany.

Ocupat entre 'ls acorts de la marxa del Rey En Joan l' estrado presidencial, l' Excm. Sr. Governador de la Provincia que presidia la festa, declará obert l'acte en un breu y atinat discurs (N.° 1), que meresqué de la concurrencia senyaladas mostras d' aprobació.

Inmediatament lo president del Consistori D. Lluis Cutchet doná lectura de son discurs (N.° 2), important baix tots conceptes que fou interromput y coronat al acabar ab repetits aplausos.

Passá á llegir sa memoria (N.° 3) l' infrascrit Secretari, procedint tot seguit á la obertura dels plechs que contenian los noms dels autors de las poesias llorejadas y consegüent proclamació de sos noms en l' ordre següent:

De la poesia distingida ab lo premi de *Honor y Cortesía,* consistent en la Flor natural, y que es la que porta 'l títol de CLEOPATRA ha resultat serne autor *D. Angel Guimerá* qui compareixent, feu present de la *flor* á la senyoreta donya Emilia Palau y Gonzalez de Quijano, la qual passá incontinent á ocupar lo silló de la presidencia essent aclamada reina de la Festa entre 'ls acorts de la música municipal y las mostras d' entussiasme de la nombrosa concurrencia. De la dita poesia, á desitj de son autor ne feu lectura l' infrascrit secretari.

De las poesías CLEMENÇO ISAURO Á MOUNTPELIÉ (Núm 5) y DE PONCELLA Á ROSA (Núm. 6) agraciadas pel seu orde ab lo primer y segon accessit á la dita Flor natural resultaren ser autors respectius *D. Joan Munné* de Marsella, y *D. Salvador Genís.*

Del premi de *Patria* de que sigué guanyadora la poesia que du per títol LA RASSA LLATINA (N.° 7) resultá serne autor *D. Isidro Reventós,* que passá ell mateix á darne lectura.

Los accessits primer y segon LO FONER (N.° 8) y LO POU DE S. GEM (N.° 9) duyan respectivament los noms de Pere Ramon Vidal y Carles Pons de Ginebreda.

La viola d' or y argent, premi de religió ó moral se l' endugué *D. Emili Coca y Collado* ab la poesía L' ARBRE SECH, (N.° 10), la que llegí lo Secretari d' est consistori.

Pertanyeren á *D. Joaquim Riera y Bertran*, la poesía L' HERMITA (N.° 11) y á D. Joseph Franquesa la titolada ESPLAY (N.° 12).

Seguidament se procedí á la apertura dels plechs que

contenian los noms dels poetas y prosistas llorejats ab premis estraordinaris y accéssits als mateixos.

Del Premi ofert per lo Consistori resultá serne mereixedor *D. Apeles Mestres* ab una colecció de FABULAS (N.º 13) que llegí lo mantenedor D. Joseph Roca y Roca.

La branqueta d' olivera d' or oferta per la Excma. Diputació Provincial de Barcelona la meresqué *D. Jascinto Torres y Reyetó* ab la oda LA PAU (N.º 14) que llegí l' infrascrit secretari.

Ab LA FESTA DEL CARRER (N.º 15) s'endugué *D. Joaquim Riera y Bertrán* lo premi de la Excma. Diputació de Girona qual composició llegí 'l mateix autor.

Los Srs. *D. Pere Ramon Vidal y D. Felip Pirozzini y Martí*, guanyaren respectivament lo primer y segon accéssit á est premi ab sas poesías, LO FLAVIOLAYRE (N.º 16) y LA PROFESSÓ DE LAS BORDAS (N.º 17).

Ab LO CAMP DE TARRAGONA (N.º 18) meresqué *D. Joseph Martí y Folguera* lo premi de la Excma. Diputació Provincial de Tarragona que éll mateix se serví llegir.

Guanyá 'l premi ofert per la Societat literaria *La Misteriosa D. Joaquim Maria Bartrina* ab sa EPÍSTOLA (Número 19) que feu coneixer D. Joseph Roca y Roca.

L' accéssit d' est premi fou per *D. Joseph Martí y Folguera* ab sa *Epístola á una dona* (N.º 20).

Del premi ofert per alguns entussiastas de Cerdanya fou guanyador *D. Francesch Ubach y Vinyeta* ab sa poesía CERETANIA (N.º 21) que llegí D. Jaume Ubach.

La poesia CERES (N.º 22) que meresqué 'l primer accéssit s' esdevingué esser del avans dit *D. Joseph Martí y Folguera*. La que meresqué 'l segon titolada *Al Pirineu* (N.º 23) resultá anónima.

D. Francesch Ubach y Vinyeta sigué l' autor del trevall en prosa premiat ab accessit al premi costejat per l' *Ateneo Barcelonés* y que duya 'l títol de TEATRE CATALÁ (N.º 24).

Del premi ofert per una associació de catalanistas, resultaren esser mereixedors los *Srs. D. Joseph Coroleu y*

D. Joseph Pella per lo seu trevall CATALUNYA FRANCESA (N.° 25).

La NOTICIA DELS CATALANS QUE PRENGUEREN PART EN LO DESCUBRIMENT DE AMÉRICA (N.° 26) premiada ab accessit al premi anterior s' esdevingué esser de *D. Antoni Aulestia y Pijoan.*

D. Antoni Careta y Vidal sigué l' autor dels QUADROS DE BARCELONA (N.° 27) premi costejat per los propietaris de la revista catalana *La Renaixensa.*

Y finalment l' accessit á est premi, cual títol era SOTA UN TAROT (N.° 28) duya 'l nom de *D. Martí Genís y Aguilar.*

Totas las composicions llegidas meresqueren estrepitosos aplaudiments de part de la numerosa y entesa concurrencia.

A continuació foren publičament cremats los plechs que tancavan los noms dels autors quals poesías no foren llorejadas.

Doná fi á la festa lo mantenedor D. Enrich Claudi Girbal, ab son *discurs de gracias* (N. 29) desprès del qual lo Sr. President declará terminats los Jochs Florals de 1876.

De tot lo qual tinch l' honor d' aixecarne la present acta que jo 'l Secretari del Consistori en lo lloch y data sobredits certifico

JOSEPH BLANCH Y PIERA.

N.º 1. — Discurs del Excm. Sr. Governador de la Provincia D. Cástor Ibañez de Aldecoa.

N.º 2. — Discurs del Sr. President del Consistori D. Lluis Cutchet.

N.º 3. — Memoria del Sr. Secretari del Consistori D. Joseph Blanch y Piera.

DISCURS

DEL EXCM. SR. GOBERNADOR DE LA PROVINCIA

D. CASTOR IBAÑEZ DE ALDECOA

Cábeme, señores, la honra de presidir por segunda vez este ilustre consistorio.

Cuando en la primera os dirigí la palabra, terminé pidiendo al Cielo que hoy vuestros trovadores pudieran cantar mas gozosos y tranquilos, por haberse obtenido la paz, la fraternidad y la concordia de todos los españoles.

El Cielo ha oido nuestro ferviente ruego, y nos ha concedido el inestimable don por que suspiraban tantas madres y esposas desoladas, y que bien habian menester los yermos y ensangrentados campos de la Patria.

Mas esta santa y deseada conquista vendria á quedar casi estéril si no la empleásemos en olvidar los rencores que enjendra toda lucha fratricida, y en dulcificar nuestras rudas costumbres.

A tales fines contribuye, en gran manera, la celebracion de estas justas literarias; pues, hiriendo la poesía en nuestros corazones, despierta en ellos los mas nobles afectos, y estimula á tratar como hermanos á nuestros semejantes.

Solo el mote que en sus escudos llevaban los antiguos bardos provenzales, y que vosotros conservais con religioso celo, encierra en las tres palabras *«Patria, fides, amor,»* los principios cardinales de la mas perfecta moral.

Quien ame á la Patria, la servirá hasta presentarle en holocausto el sacrificio de su existencia:

Quien tenga fé, obrará como ella aconseja, y defenderá las creencias que, en los albores de la vida, comenzára á aspirar en el dulce regazo de su madre:

Quien sienta un amor puro, cumplirá la mision que el Criador le encomendara. Feliz la tierra que escudada por las asperezas de su suelo, lucha para defender sus recuerdos, y contener la irrupcion avasalladora y vertiginosa de la época presente.

Yo, que tambien he visto la primera luz en unas montañas, [1] antes afortunadas, donde se habla otro idioma tan primitivo como poético, encuentro doblemente interesantes y dignas de conservarse estas solemnidades literarias.

A vosotros, pues, inspirados poetas, distinguidos prosadores, toca inculcar estas máximas, y hacer qne se infiltren en el ánimo de este pueblo catalan, fuerte y generoso: á vosotros compete mantener viva la lengua que hablaban vuestros progenitores, cuando realizaban proezas, que hoy parecen legendarias.

Continuad en vuestro trabajo, con la constancia y el entusiasmo con que ha diez y ocho años lo venís haciendo, y desechad el pueril é infundado temor de rezagaros por ello en la marcha de la civilizacion; que la veneracion y el culto de lo pasado, no empece el progreso que, en pos de sí arrastran los tiempos, y está reservado al porvenir.

He dicho.

[1] Bilbao.

Senyor Excelentissim

Senyors

OTHOM sap las tres paraulas de l' lema del's Jochs Florals: PATRIA—FIDES—AMOR, y sap igualment tothom que la festa del's Jochs Florals de Barcelona, es la afirmació anual y solemne de la vitalitat de la llengua cathalana, á la qual sols pogueren despreciativament calificar de mero dialecte, aquells que en això no sabian lo que dehian, per competents que en altras cosas fóssen. Las mes respectadas autoritats filológicas, quand se refereixen á la llengua nostra, li fan lo degut honor, per mes que durant molts temps haje estat desgraciadament sens cultiu literari. Jo voldria véurer, de tots los parlars neo-llatins, exceptuant lo d' Italia, y encara després del Dante, si n' hi ha en la Edat Mitjana de mes gramaticals y mes precisos. Prescindint de monuments legislatius anteriors, n' hi ha de históricbs del's sigles XIII y XIV, que poden examinar quants entenguian de llenguas comparadas, y difícilment se trobarán en aquella época en Europa escrits mes literaris que los de Desclot, de Muntaner, y mes que

los de Jaume Primer, de qui no podrá dirse exajeren la importancia los fills d' Aragó, de Mallorca, de Valencia y de Cathalunya, ara que ha vist la llum la obra de M. de Tourtoulon, qui ha trobat perfectament viu en las altas fonts del Arxiu General de la Corona d' Aragó, lo mateix esperit que sempre hi han trobat los nostres autors de mes nom.

Los llibres de Desclot y de Muntaner serán estimats mentre hi hage un cathalá per' llegirlos, y encara un aficionat á llenguas romanas; com será estimada la Crónica de En Jaume, per' nosaltres tan interessant com los mateixos *comentaris* de César, qual obra la Crónica del Rey nostre naturalment recorda; sols que César doná á la sua patria molta gloria militar, no hi ha dupte, pero en cambi li doná tirania; sent així que 'l nostre monarca, tot umplint també de gloria la sua, per tot arreu anaba establint llibertats, en cuant de sa sola voluntat depenia; y aquí entenem per llibertats las municipals, las populars, puix de oligárquicas no n' hi habia pas falta. Las páginas cathalanas d' Arnau de Vilanova, d' aquella mateixa época, son també notables, en general, per la claredat y lo vigor d' estil; y á vegadas encara admirablement elocuents; revelant un ingeni poderós, y al mateix temps que filosófich, singularment poétich; lo que també se observa en las obras de son deixeble Ramon Lull, l' apostólich propagandista mallorquí.

Lo fill de Jaume Primer, de qual fill permeté Deu que pogués véurer venjada d' una manera bíblica la mort de son avi, també fou amador de poesía, com ho fou mes endevant Pere l' *Ceremoniós,* qui deixá, á mes de diversos escrits en vers y prosa, una altra Crónica (1) cathalana;

(1) Obra molt interessant baix lo punt de vista histórich, bé que no brille per lo sentit moral de son Reyal autor, y traduhida al castellá per lo nostre company de Consistori, D. Antoni de Bofarull, qui actualment está publicant una Historia de Catalunya, y un del's qui mes part prenguéren en la restauració del's «Jochs Florals». Ha traduhit ademés la Crónica de Muntaner; habent anteriorment publicat una traducció de la de Jaume, ab la col-laboració de Mariano Flotats, bon amich seu y tam bé meu, á qui Deu tinga en la gloria.

com ho eran en general los nostres prínceps, que desde l' temps de Petronilla foren certament Reys d' Aragó, pero denominantse sempre Comtes de Barcelona, en la mateixa residint la major part de temps, parlant habitualment cathalá desde la infancia, y tenint lo sepulcre en terra cathalana. En la obra del *Consulat y del Imperi*, magnífich monument que á la sua gloria, y á la gloria del esperit humá mes encara que á la de Napoleon Bonaparte, ha alçat Mr. Thiers, parlant d' aquesta ciutat lo gran historiador, á la que califica de poderosa: *puissante Barcelone,* diu que no ha gobernat may, pero que tampoch se ha mostrat gayre inclinada á obehir. La veritat es que Barcelona ha gobernat, ó digam, ha sigut residencia de monarcas, ciutat capital, per espay de centúrias. La dinastía de los Berenguers, de los Comtes de Barcelona, després Comtes de Barcelona y Reys d' Aragó, y mes endevant encara Reys de Mallorca y de Valencia, durá per línea directa masculina prop de sis cents anys, y en tot aqueix temps la casa payral sua en Barcelona la tenen, per més que á cada reynat nou, sobre tot desde Jaume Primer, hage de ferse mes ó menos solemne coronació en Çaragoza, la ciutat del's antichs y tan celebrats furs. Los aragonesos estaban ja acostumats, desde los principis de la reconquista, á distingir ab lo nom de Rey á son cap principal, y res tenia d' estrany volguessen continuar lo mateix títol á la familia, cridada, per son mérit y per lo bon instint del's mateixos aragonesos, á substituhir á l's inclits monarcas d' aquella sempre libre y valerosa gent. Y v'heus aquí com, á pesar d' haber vingut dia en que sos Comtes portaren corona de Reys, y de Reys d' Aragó, es dir, d' una de las mes heróicas regions del mon, per axió no perdé, tant com tal volta se podria créurer, son brill la vella corona comtal, sinó que continuá Barcelona essent en aquellas edats una de las primeras capitals d' Europa, encara que sos Senyors, quand de ella ó de aquesta regió se tractaba, no portessen mes que nom de Comtes; en lo qual be pogué influhir la dependencia en que al principi esti-

gueren de la Corona de França. Sia com vulla, etimológicament comte significa *company*, significació que no podia deixar de esser grata per' aquellas generacions vigorosas y altivas, que passaban la major part de la vida acompanyant á la guerra als seus Senyors naturals, batentse al costat d' ells, y participant en sas campanyas de la fausta com de la adversa sort, no com súbdits esclavisats, sino com hómens dignes.

Altres Comtats hi habia en Cathalunya, pero naturalment lo comtat directiu, lo comtat mestre, era l' de Barcelona.

Donchs, sí; Barcelona ha gobernat realment, sobretot, se ha gobernat á sí mateixa; y tals eran sos privilegis, tal son autonomia, com avuy diríam, que un jurisconsult de últims del sigle XVI y començament del XVII, Oliva ó Óliba (lo nom llatinisat es *Olíbanus*) que habia ocupat lloch distingit en los Consells de la Corona, y á quí un home com l' arquebisbe Marca califica respectuosament d' *eruditissim*, diu en son llibre *de Jure Fisci* lo següent: «Si m' preguntau de qui es Barcelona, respondré que es del's barcelonins.» De tots modos, l' autorïtat del seu Senyor, comte, marqués, príncep ó rey, anant per lo bon camí, per lo camí legal, no hauría de pesar en desmasía á Barcelona, desde que en realitat En Jaume la feu quasï enterament Senyora de si mateixa.

Y la veritat es que quand Barcelona gobernaba, no ho fehia pas massa malament; era una gobernadora que en aquells temps d' alts esforços, sabia posarhi lo coll quand convenia. En totas las expedicions que se proyectaban, fos per mar ó fos per terra, mentre portés lo projecte lo senyal de maduresa y de bon seny, sempre Barcelona, regoneguda y proclamada com l' ánima del Principat, era la primera en oferir hómens y naus; y així se veu constantment, ans com després de la conquista de Mallorca y de Valencia, y fins á la batalla de Lepant, quand ja habia deixat de ser Cort la ciutat predilecta de tants Reys, particularment del bon Jaume, á quí escriptors árabes ano-

menaban, plens de respecte, Emperador de Barcelona. Mes d' una vegada Barcelona ha mostrat, no hi ha dupte, certa indocilitat que en temps d' un absolutisme monárquich general en Europa, no l' hi ha pas fet molt bona fama respecte á paciencia; pero ara que vivim baix diferent atmósfera, sian's permés, sens ánimo d' agraviar á ningú, puix lo nostre desitx es agermanar y no despertar ódis; sían's permés, dir que las mes ruidosas indocilitats ó resistencias del's passats nostres, promogudas foren incontestablement per actes arbitraris. Una de las mes tempestuosas resistencias á voluntats tiránicas fou en lo sigle XV, poch després de destronada, ben tristament per cert, la dinastía nostra, indígena. No valga en aixó un vot cathalá; llegescan los imparcials la vida del príncep de Viana, tan estudiós y sabi, que dehian de ell los hómens del seu temps que era *tot esperit*, del bon príncep amich d' Ausias-March, lo poeta mestre; vida composta per un altre poeta il-lustre, per Quintana, en tots sentits eminent, y que después judgem. Escrigan contra la antigua Cathalunya tant com vulgan, may deixará de ser cert que mentre Barcelona fou capital, constanment s' anaren engrandint los dominis del's Senyors ó caps que ella tenia, fóssen comtes solament, ó comtes Reys. Aquest es un fet incontrastable. La bona obediencia es una qualitat laudable, necessaria; es fins una virtut, no hi ha dupte, á condició no obstant, que sia just y sensat aquell que mana; sens preténdrer per aixó, puix la pretensió seria absurda, que fossen impecables ó enterament inmaculats los nostres avis. Cap rassa d' hómens será may una rassa d' ángels.

No parlem ara d' altras célebres turbacions antiguas, ja sentenciadas en lo Tribunal de l' Historia, que fa poch cas, la legítima se entén, no la adulterada, d' apassionaments fanátichs ó d' afirmacions maliciosas, vingan d' ahont vingan. No tenim prou temps per exténdrernos en consideracions de cert ordre, pero convé sapian tots, que la llengua que aquí una vegada l' any venim á enaltir, es la de una terra en lo mon desde las primitivas edats conç-

guda, llengua que ja, ans de la invenció de Guttemberg té llibrerías preciosas, plenas d' obras sobre tota classe de materias, divinas y humanas; que té col-leccions vastíssimas de documents históriehs de tota autenticitat, de deliberacions de savias Asambleas que venen á estudiar erudits de totas las nacions civilizadas, y té voluminosos códichs d' alta fama, en gran part vigents encara. Los Jochs Florals nostres son una festa de familia, una festa de tradicions; digam donchs, en substancia, qué son aquestas tradicions, qué es aquesta familia.

Los autors extranjers de mes nom tenen la deguda consideració á la antigua patria cathalana, y ningú pot extranyar que á la mateixa consagrem avuy alguns instants, car la paraula *Patria* es precisament la primera del lema del's Jochs Florals.

Per *patria* no se ha de enténdrer solament la part geográfica, lo territori, petit ó gran, que una rassa ó nació habita; sino encara l' idioma, las institucions, lleys y costums, las creencias y las tradicions, en una paraula, tots los elements mes importants de la continuitat d' una comuna existencia; formantse de tot això unit l' Historia, trista ó gloriosa, humil ó elevada, de gent d' una mateixa sang; entenentse naturalment que eixa História ha de ser mirall reproduhint ab exactitut l' imatge de la anterior vida nacional, car lo contrari es falsificació, en lloch de fiel testimoni del's temps; llum de mentida, no de veritat.

Y la familia cathalana pot gloriarse de la sua Historia: del seu valor natural guardan memoria los escriptors antichs y moderns de las nacions mes insignes; y encara, al començar la present centuria, proclamaban los millors generals del home d' Austerlitz, que Cathalunya es sempre lo baluart mes ferm d' Espanya. Devant de tals evidencias, poch pés tenen lucubracions d' alguns detractors del 's nostres pares, que fent baixa declamació poden haber imaginat fer Historia. De ninguna agrupació de la germandat ibérica tractan d' ostentarse superiors los cathalans, que tenim defectes, sens dupte, molts defectes;

pero podem si assegurar, lo cap ben dret, que en las diversas invasions que ha tingut que sufrir Espanya de tota classe d' enemichs, cap rassa, ab mes constancia que la cathalana, ha lluytat per. defensar ó reconquerir la sua part de terra.

Ningú se ofenga per la vindicació de l' honra del 's cathalans vells; al fí y al cap, aqueixa honra á Espanya pertany, á Espanya que es la patria general, y á la que en los grans moments de prova, cap poble d' aquesta Península ha sigut en realitat mes fiel. ¿Per ventura los nostres pares no escamparen sang com aygua en la terrible guerra napoleónica que ja habem recordat mes amunt? ¿Será mera fábula la epopeya de Girona? aixó ho diu tot per' aquells que saben ó volen compéndrer. Pero, ja ho comprengué Napoleon, y aixó sol basta. Si ha algú de bona fè que encara dupte, li recomanam lo que escriu lo noble Comte de Toreno. Nosaltres sentim gran goig sempre que tenim ocasió de consignar glorias del 's germans d' altras provincias, puix se tracta d' un patrimoni comú; y la veritat sia dita, á l' honor del nostre temps, á antichs rencors y tristas rivalitats van succehint mes generosos sentiments, mes fraternals; la comunicació es major, incomparablement major y mes íntima, la sang se vá mesclant mes cada dia; es donchs natural que sobre desagradables records predomine un altre órdre d' ideas, ab tant major motiu, en cuant los principals homens de las altras provincias se nos van mostrant obertament y noblement amichs, puix desde que ha cessat la opressió que també sobre ells pesaba, se desvaneixen certas preocupacions, á conseqüencia, en gran part, d' haber pogut á la fí los cathalans exposar queixas fundadíssimas, y reclamar públicament justicia (1). Nosaltres no volem en

(1) Fá pochs mesos que hu del 's nostres primers ingenis, D. Victor Balaguer, al glorificar elocuentment á Cathalunya en una gran festa literaria, obtingué unánimes aplausos d' una Academia de Madrit, ahont las ciencias históricas tenen dignes representants de totas las parts de la Península; y no seré desmentit per ningú al manifestar aquí, que estam vivament agrahits tots á eixa noble demostració de justicia y de cortesía.

realitat cap monopoli, ni l' monopoli de la gloria, car aixó fora bonament insensat; major suma de gloria, mes gloriosos tots. Se suposa generalment bastant calculadors al 's cathalans, bastant inclinats á pensar en lliuras, sous y diners; enhorabona, acceptem lo de calculadors en lo bon sentit, en lo sentit de laboriosos, económichs, de gent d' alguna previsió y de algun seny, per mes que aquestas qualitats no brillen ara entre nosaltres ab lo mateix esplendor d' altres dias; pero, bè se haurá de regoneixer al mateix temps, que ans que hómens de cálcul som uns pobres idiotas, ni capassos de elevarnos á la sensilla filosofía de dos y dos fan cuatre, si no sabém entendrer que com mes honra tinga Espanya, major part d' honra hi haurá per' nosaltres; així com major riquesa, major prosperitat general, significan igualment mes prosperitat y mes riquesa per' cada hú en particular. Perdonaume, si falto, al créurer no enterament innecessari recordar vulgaríssimas veritats, devant un tan distingit auditori.

En res se oposa, donchs, lo carinyo á la patria del bressol, al carinyo á la patria espanyola, lo carinyo de la patrieta, al de la patria gran; y encara la patria gran es la del Cel; lo qual ha de recordarnos que lo sentiment de patria no ha de ser jamay ferós ó selvatge, puix ha de anar unit ab l' amor al llinatge humá, segons tenim manat de d' alt. Per' tots morí l' Enviat, y de tots es Pare lo seu Pare. No, no podrá dirse sia patriotisme de campanar lo nostre, sols perque sia patriotisme de cor; y si tinguessem espay, fácilment demostrariam que aquest últim patriotisme, lluny de ser estret y pobre, ben pesat tot, es lo qui á la llarga dona fruit mes abundant, y mes rich. Recordarem, no obstant, que á plena llum está ja feta la demostració de que l' amor de la provincia, ó de la terra de naixement, es ben compatible ab l' amor de tota la terra ibérica, per los escrits y per la noble vida de Capmany, del nostre inolvidable y catoniá Capmany, qui, plè l' esperit d' altas y severas ensenyansas, malehía pu-

blicament la corruptora influencia de certas elevadas esferas, influencia que ja produhía tristíssims efectes durant la dominació de la casa d' Austria. Digam igualment que un del 's primers hómens d' Estat de l' imperi británich felicitaba calorosament, no fa molt, al's escosesos, per lo zél ab que conservan viu son vell idioma, y per lo sant entusiasme ab que acostuman reunirse per' estudiar l' historia, las costums y tradicions de l' época en que la terra de Walter Scott era una nació á part, ab sos monarcas propis, y no unida encara á l' absorbent vehína.

Hi ha un antich proverbi que diu : « Es mal aucell lo qui embruta l' seu niu». Cathalunya es lo niu nostre, senyoras y senyors que m' feu l' honor d' escoltarme ; no l' embrutém, ni l' deixém embrutar.

Y per çó convé estudiar assiduament la nostra Historia ; pero en sas fonts verdaderas, en los nostres Arxius, puix son moltas las inexactituts, moltas las falsedats estampadas, fins per autors de gran nom, respecte á Cathalunya. Lo portugués Melo, per exemple, es autor de mérit literari, com á escriptor gosa de molta fama ; y no obstant, mes d' una vegada trobam equivocadas las suas afirmacions, y fins calumniosas.

Y axó succeheix particularment quant parla de Pau Cláris ó Clarís, á qui pinta com un mal ambiciós, plé de fel y d' hiprocresía. Y aquesta es calumnia notoria: los dietaris y altres escrits del 's nostres Arxius axí ho demostran ab pleníssima llum. L' inmortal canonge de la Seu d' Urgell visqué com modelo de ciutadans, y morí com verdader pare del poble, á qualsevol hora enterament disposat al servey de tots : *omnibus omnis,* mártir de son patriótich deber, y aclamat com á tal per petits y grans.

Melo ignoraba, ó aparentaba ignorar, que Clarís, com á president que era de la Diputació permanent de Cathalunya, estaba obligat per jurament solemne, com ho estaban sos companys, á vigilar per la observancia de las lleys de la terra, llavors indignament, provocativament infrin-

gidas. Clarís feu lo que la conciencia, lo deber y la veu de la patria li dictaban que fassés; sols que, essent sa conciencia la d' un gran patrici, lo deber fou fet magnánimament, ab sant heroisme.

Aqueixa es la veritat pura sobre una de las mes gloriosas figuras de la nostra historia, y contra la qual no ha volgut la Providencia que prevaleixessen assercions infames Quand sia mes sabut lo que la majoria ignora encara, quand la civilisació nostra hage arribat al punt, al que, Deu mitjançant y lo bon judici de tots, ha de arribar, en nom de la justicia histórica se alsará un crit general per' erigir un monument á la memoria de Clarís, y á la d' altres insignes patricis que en la vida donaren alts exemples. Y si així no succehís, mal senyal fóra; puix una nació desagrahida pot considerarse perduda.

Es possible que Melo cregués convenient subjectarse á certas habilitats d' estil, á fí de que mes fácilment pogués donarse á llum lo seu treball, com es probable tingué que ferho lo mateix Zurita en sos Anals, tresor inapreciable, pero ahont no tot es or pur; y encara, tals com se troban aquestos justament ponderats llibres de Zurita, se oposaba á la publicació lo gobern de Felip II, á pesar de lo molt que procurá encensarlo lo famós analista aragonés; donantse com segur que, no obstant las precaucions presas, en dany de la imparcialitat, per' no desagradar á un monarca de tan terrible suspicacia, encara la obra no haguera pogut donarse á la estampa, sens la generosa intervenció del il-lustre historiador Morales: y es que realment de l's Anals de Zurita, á pesar de la molta cendra de adulació que l's cubreix, ixen encara de tant en tant per entre aquells capítols certas flamaradas, que poden pegar foch á tots los edificis de la tiranía.

Si; lo doctor Clarís era un home d' ánima romana, com ho era aquell conceller de qui tots sabeu lo nom, y que habia, mes de doscents anys enderrera, tingut prou pit per' anar á desafiar las iras d' un monarca jóve, de probada energía, lo primer d' una dinastía nova, poch bon

cumplidor de juraments respecte á privilegis y drets de ciutadans, pero capitá tan expert com valerós, y de molt altiu carácter per llinatge. Y es que realment la gent de aquesta terra estaba educada á la romana; essentl'hi igualment familiars los grans modelos d' aquella literatura, tan sana, substanciosa, virilisadora, propia de nacions dignas; al revés d' algunas altras literaturas enervants, que son positivament funestíssimas epidemias, literaturas que afeminan, que sibaritisan, passeume la paraula, al's seus adeptes; y no es pas ab costums de sibaritas que los pobles van engrandintse y guanyant honra. Aqueixas literaturas son al cós social lo que l' ópi al cós de l' individuo; li procuran falsos plahers, sensacions é ilusions desastrosas, sobre tot, extranyas é incurables malaltías: quand semblants literaturas se generalisan en un país, esteu certs que, per esforçat y potent que hage sigut, ó sia encara, no es distant l' hora de las grans desventuras.

Y aixó que aquí dihem es, per teoría y per experiencia, tan científicament fundat, com lo mes innegable axioma matemátich. En la Casa de la ciutat, en la porta de la sala gran del Concell de Cent, hi habia, jo la he vista, una inscripció en lo marbre d' una llinda imitant la famosa divisa: S. P. Q. R.; sols que en lloch de la última inicial hi habia una B. Arrogant, mes que superba podia semblar á primera vista l' imitació; no obstant, res tenia de vanitosa ni ridícula; alló volia dir senzillament, al menos al meu enténdrer: «Senat y poble de Barcelona, viviu la forta vida moral del antich Senat y poble de Roma en los bons temps d' aquella República, y lo nom de Barcelona será per' sempre gloriós, si aixi ho feu.» Y en efecte, durant tota l' Edat Mitjana lo nom de Barcelona fou respectat per tot lo mon; y aquell Senat ó Concell, calificat de *sávi,* que volía dir *prudent, judiciós,* recordaba ja per si mateix una institució romana (1) fent de la ciutat comtal

(1) En l' Arxiu municipal de Barcelona se conservan encara las cartas dirigidas al Concell per los embaixadors de la ciutat tramesos á Johan II á favor de son fill primogénit; y en una de aqueixas comunicacions se con-

una verdadera república, ab un Senyor hereditari per president, com se ha dit ab rahó moltas vegadas, república mes popular y ab tot menos turbulenta que las de Jénoa y Venecia, rivalisant ab ellas en poder marítim; que sinó no hauria pogut tenir la Corona d' Aragó las millors islas de las mars d' Italia, y encara gran part de la terra ferma d' aquell mateix país; així es que se diu d' un rey d' Aragó, á qui se volgué per intriga extrangera destronar en lo sigle XIII, que exclamá en un moment de disculpable orgull: «Podrán péndrerme las terras que los meus antecessors y jo tenim ab bona sang guanyadas; pero encara quedaré pare de Reys y Senyor del mar.» Veritat es que aquells eran los temps de Marquet y de Roger de Lluria. Sia com vulla, composicions se conservan de trovadors d' aquell sigle, ahont se diu en efecte *Senyor del mar* á Pere l' Gran, digne continuador de la política civilisadora de son pare.

Llavors la ciutat de Barcelona semblaba, y quasi era en realitat, per si sola tota una patria, y una patria libre, car los ciutadans d' aquellas edats una patria no libre no l' hagueran volguda; haurian dit que era una presó, y que una presó no es pas una patria. Y en açó las ciutats y vilas principals estaban conformes. Així se veu que en lo palau de la Diputació se firmaban en lo sigle XV, per los primers y mes legítims representants de Cathalunya, del Bras eclesiástich, del Bras militar ó sia de la noblesa, y del Bras Reyal ó popular, documents oficials en que se dehia en substancia que de las *llibertats* que tenian depenia lo benestar de tots, y que si se volia privarlos de ellas, ans que consentirho, y com á extrem remey, abandonarian la terra, ahont sens las suas llibres institucions no voldrian pas víurer; bona prova de que montanyas, y plans, y rius, y parets de casas, no constitueixen pas lo tot d' una verdadera patria, sinó que hi ha encara alguna

signa que los aragonesos, bons judges en semblants materias, al vèurer la constancia y la abnegació del's cathalans en defensa de las llibertats públicas y de la justicia, los comparaban efectivament ab los antichs romans.

cosa mes, segons indicabam mes amunt. A mes de la patria física, hi ha la moral.

Y manifestat això, es precís dirho tot, á fí de no donar lloch á ilusions. Tota medalla té lo seu revés. Créurer avuy necessari lo complet restabliment d' antiguas institucions que, tot considerat, tenian en son temps natural rahó de ser, fora absurditat, y encara iniquitat evidenta. Per una part, lo régimen municipal tenia quasi democratisats los grans centros, las principals ciutats y vilas; y per altra, era generalment predominant en las demés poblacions l' element militar ó noble, qual dominació solia esser mes dura que la del's nostres Reys; provenint d' aquí que la inmensa majoria de l's súbdits preferia lo gobern de l's monarcas al de l's nobles, y fins, alguna vegada al de l's mateixos senyors eclesiástichs. Era aquell un régimen complexo y de contrast, ahont al costat de un gobern despótich se ne trobaba un altre de poder fortament limitat per la lley. Los conflictes entre lo Rey y los nobles eran frecuentíssims, vejentse ordinariament al Rey de protector de l' oprimit, de sostenidor del bon dret: ¿seria convenient la restauració d' un estat de cosas, que exigia tan contínuos actes de força? L' amor á aquellas institucions y practicas es lógich y es llegítim, per comparació ab lo que succehía en los altres realmes de Europa, y encara per comparació ab certas pretensions y extravagancias de la present edat, pero la resurrecció d' aquell complicat organisme no seria ara sensata, ni es possible. Natural era en la Edat Mitjana la preeminencia política de clero y noblesa, sobre tot en las comarcas feudals, puix allí representaban las dos classes major il-lustració, major energia, major servey á la patria; ¿quí s' atrevirá á dir que sian avuy iguals las circunstancias? En las vellas institucions cathalanas, com en tantas altras cosas, hi ha que aténdrer al fondo, á la substancia ans que á la forma; es particularment en aqueix estudi que ressalta, que resplandeix ab divina evidencia la sublimitat del principi: *La lletra mata, l' esperit vivifica.* L' esperit de la

civilisació en los Estats confederats de la Corona aragonesa, tal com lo comprenian los seus prínceps, era indubitablement un esperit de noble progrés, dintre las salvadoras vias del Fill del Home; y així se explica la popularitat de la dinastía de l's Berenguers, y lo rastre lluminós que ha deixat no tan solament en los nostres Anals, sinó en los de Europa. Los nostres Reys aspiraban á ser de veras pares del poble, de tot lo poble, de dalt, de baix y del mitx, procurant constanment impedir la abusiva prepotencia d' una classe sola, ó encara de dos si se coaligaban per' fins poch patriótichs, poch convenients, qualsevols que fossen, per altra part, los anteriors mérits. Y la ánima de la civilisacio, ja al començar la reconquista, l' esperit que inspira als nostres Reys, es favorable á la llibertat, á la dignitat de la majoria del's sûbdits; y en tant es aqueixa la missió que tenen, que aixi que hi faltan se despopularisan. Poch ha de afectarnos que argumenten extremistas, quals intencions no per això atacam, en oposat sentit sobre legalitats passadas; la tradició genuína es la que dihem, la que trobarán sempre los investigadors imparcials, los qui sincerament s' inclinan devant de la veritat, pero que senten repugnancia invencible, repugnancia cathalana, al jou de cap secta. Las sectas batallan entre ellas, y está bé que batallen: *Deus tradidit mundum disputationi hominum:* en eixas lluytas las forças intellectuals s' exercitan, per consegüent se vigorisan; y mentre la discussió sia realment libre per' tots, y ab alguna decencia tinguda la arena, semblants combats no poden deixar d' esser favorables á las bonas causas. Be ho sap Sant Pau, quand diu: *oportet hæreses esse.* La massa de las ideas, com la de las ayguas convé que de temps en temps s' agite, l' estancament molt prolongat pot ocasionar incalculables danys. De tots modos, la filosofía política de la nostra casa Reyal, especialment en la bona época, consisteix, segon indicabam, en impedir lo predomini, l' influencia exclusiva d' una classe del Estat, lo qual es orígen segur de tiranía: procurant, en lo possible.

lo degut equilibri entre las diversas forças socials, restrenyent lo poder de Richs-homs, aixamplant lo circul de drets y privilegis de la baixa má, moderant impaciencias, calmant funestas iras, no permetent opressions, quasi sempre á cavall d' una provincia á altra, per defensar ab las armas la terra, ó per administrarhi justicia, corregint abusos y extralimitacions, reparant agravis, fomentant los interessos y milloras generals; en una paraula, mostrantse en primer terme estimuladors, y al mateix temps reguladors, del moviment de la maquinaria gobernativa que tenian confiada, maquinaria que avuy no pot esser la mateixa de aquells temps, perqué á un estat social diferent correspon diferent mecanisme. A pesar de la santa, de la llibertadora influencia del Christianisme, y á pesar de l's bons exemples que solian donar los monarcas d'Aragó, y encara d' altras nacions il-lustres, puix no es pas solament en aquesta terra que han viscut ben intencionats y civilisadors monarcas, durá la esclavitut en Cathalunya fins á la fí del sigle XV, continuant molt mes en altres diferents países. Fins á la meytat del present sigle no han pogut esser emancipats los esclaus de la Russia; y naturalment no nos referim aquí mes que á esclaus ó servos blanchs. Ben sabut es com era anomenat en Cathalunya l' home—cosa estacat á la gleba; li dehian *pagés de remença,* escrihent encara Ausias March sens embuts, *esclau* de remença. ¿Y quí podrá desitjar jamay la resurrecció de un estat social tan opressor, tan cruel per' pobre gent de la nostra sang mateixa? Donchs, ni tot es bó en lo passat, ni tot es mal en lo present; de manera que, sobre tot en aquesta terra, lo verdader tradicionalista es aquell, qui colocantse entre l' Escola purament histórica, y l' Escola purament filosófica, va seguint fielment la llum sagrada de la estela que guiaba per gloriosos camins al nostres Reys antichs, y á la que nos permetrem donar lo nom de estela del bon judici. Poch nos fa que suspenent per un instant llur furor uns contra altres los fogosos combatents, nos llancen al front, ab superbo

desdeny y ab singular unanimitat, la paraula *eclecticisme;* nosaltres estam certs, invenciblement certs, de que l' art de gobernar dignament es art d' armonisar aspiracions y interessos divergents, que la política es una ciencia práctica de transacció y de compromís, que la moderació no es un crim sino per los folls; y estam encara igualment certs de que, en aqueixas materias, anam per bona via, quand trobantnos en mitx d' extrems d' igual violencia y aberració igual, ohím, tot caminant, la serena, la majestuosa veu de la saviesa antigua, que n's crida al través del's sigles: *in medio tutissimus ibis.*

Fides, la Fé, es la segona paraula del lema del 's Jochs Florals. Los nostres progenitors no haurian pas ben comprés la idea de patria, sens que hi anés unida la idea de fé, la idea religiosa. Bé sabian que cosa eran societats humanas aquells hómens enérgichs, aptes per' tota classe de vida, agrícola, industrial y mercantil, al mateix temps que militar; acostumats á passejar triunfalment la bandera de las barras per totas las mars á las horas navegadas, y á dictar lleys á rassas diferents, y fins d' altra Fé que la sua Fé propia; pero, no crehian possible que una societat ben ordenada pogués viurer sens l' element religiós, particularment una societat libre. Un remat d' esclaus pot conduhirse sens molta dificultat com una manada, mes ó menos numerosa, de bestiar qualsevol: per Evangeli un fuét, y tot lo demés es accessori. Pensaban los nostres passats que era precis créurer fermament en un Deu tot poderós, Criador de Cels y terra, premiador de bons y castigador de mals; y lo que es cert de tota certitut, es que fins ara las provas d' edificis socials sens Deu per base, no resultan pas gayre brillants. ¿Qué son l' any 93 del sigle passat, y l' any 70 del present, sinó horrendos ensaixs d' arquitectes malvats ó visionaris, permesos en Paris per' descrédit de la teoría atea? en l' una com en l' altra tentativa, en lo mateix moment que comença la negació oficial de Deu, comença la sanguinaria orgía del sensualisme en deliri. Y en qualsevol nació en que s' ha-

ge fet la prova, sempre succeheix igualment. Lo mon físich necessita un sol, lo mon moral necessita un altre sol; y aquest es lo Increat, aquest es Deu. Per la bestia, com per' l' univers físich, basta la obra: per' l' home social libre ha d' haberhi l' autor, per espléndida, per profitosa y benéfica que l' obra sia. Benehída sia y alabada per sempre l' obra portentosa, pero sobre tot, benehít y alabat sia l' Criador. Quand Robespierre vegé que aquella *Rahó* que se habia volgut divinisar, en la práctica resultaba una divinitat del mal, una formidable demencia en lloch de recta rahó, tot offegantse en una mar de sang y de remordiments, encara en mitx de la desesperació intentaba tornar en derrera, *revocare gradum;* comprenent á la fí, en aquella horrible nit del ateisme, la abominació de certs errors que habia tingut per infalibles y salvadors principis; pero ja era tard per' ell, de tot infern es mes difícil que la entrada, la eixida, impedintli aqueixa eixida, no mónstruos imaginaris, sinó fúrias reals, espantosament verdaderas: *furie infernal di sangüe tinte.* Un altre fou qui restaurá l's altars, ab aplauso universal de França y d' Europa. Lo dia en que fou erigit l' ídol al qui, com irrissoriament, donaren nom de Rahó, á fí de insultar al Etern, tant profanaren á la Rahó, com á Deu. La rahó es, en realitat, la emanació, la irradiació puríssima de la mateixa intel-ligencia suprema; la rahó es la centella celestial per la que pot dirse de l' home que es fet á imatge y semblansa de son Criador. Ja per' los pagans la rahó era la filla directa, de procedencia exclusiva, del Pare del's hómens y del 's Deus. Se digué al poble de França que establian lo culto de la rahó serena, que aproxima l' home á Deu, y lo que se establia era lo culto á la passió física y violenta, que l' fa igual á la bestia, y encara á la bestia fera.

Sens lo fonament de la Fé religiosa, no hi ha construcció social que dure, habem dit que crehian los nostres passats; y lo mateix exactament crehuen avuy las nacions mes libres, del vell com del nou mon. Poble y directors

del poble convenen en la Gran Bretanya en aquest punt, com hi convenen en la República de Washington y de Franklin; y es fet irrecusable, es lliçó que no desaprofitan sinó aquells que aprofitarla no volen, que las rassas mes libres, y encara sens vacilació podem anyadir, de poder mes positiu, mes solidat, son igualment las mes religiosas. Poble y hómens d' Estat crehuen fermament en los afortunats paísos á que acabam de referirnos, que de la conservació de la fé religiosa depén la conservació del seu régimen libre. Inglesos y nort-americans están plenament d' acord ab l' Escriptura, en que *Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam.* Respecte á Inglaterra, lo que aquí dihem es á tothom notori; y en quant á 'ls Estats-Units de Nort-América, aquell qui dupte, veje lo que diu Tocqueville; y procure á mes enterarse del especialíssim respecte en que son tinguts, en la jóve nació transatlántica, los estudis sobre la democracia americana del il·lustre francés, comparat, no sens rahó, ab Montesquieu per la superioritat de sas consideracions filosófico-políticas, y per la singular exactitut ab que, generalment, se están cumplint sos vaticinis.

La revolució liberal d' Inglaterra del sigle XVII no se divorciá del element religiós, molt al contrari: se n' separá la revolució francesa, y tot lo mon pot apreciar ahont prospera mes la llibertat. ¡Tan claras, tan radiants com son certas llums, Deu meu, y que tothom no las puga ó no las vulga véurer!

No está, donchs, pas massa malament la paraula *Fides* al costat de *Patria* en l' escut del 's Jochs Florals.

Manifestada mon humil opinió sobre lo que jo entench per *Patria* y per *Fides*, vos prego me permetau algunas consideracions sobre la última paraula del lema: *Amor*, es dir, la vehement afició á las cosas mes elevadas, enclohenthi per tant la *Patria* y la *Fé* de que acabam de ocuparnos; la viva y pura passió per' tot lo noble, l' entusiasme per tot lo que conduheix á la virtut, per tot lo realment hermós, lo bó y lo verdader, triple y perenne

font de la sagrada poesía, ahont voldrán sempre inspirarse los escullits; y per calamitosos que sian los temps, may faltarán amants de l' verdader, de l' bó y de l' hermós; es lo sentiment que comença en lo bressol per lo pare, la mare y los germans; l' amor de familia, lo primer grau en la escala de l's nobles amors, acabant ab l' amor del Pare del Cel, tipo de la mes completa, de absoluta virtut; ideal de tota sublimitat, y al qual los pares y mares de bon seny, coneixedors de las tristeşas de certs amors humans, procuran encaminar lo pensament del 's fills; ideal al que á la fí, després de vidas mes ó menos agitadas y aventurosas, se acullian gran part del 's trovadors, retirantse á la celda de un convent. Los mes distingits trovadors y cavallers de la bona edat entengueren, en general, l' amor á las damas que escullian, á vegadas sens may haberlas vistas, en lo sentit de perfecta puresa, de inoncent homenatge á bellesas idealisadas; ydc aquí venia que las mes aristocráticas y mes respectables senyoras podian esser públicament celebradas sens inconvenient en cants entusiastas, declarantlas llurs amants modelos de perfecció física y moral, y á ellas dirigintse quasi com nos dirigim ordinariament en las nostras oracions á sers verdaderament celestials.

En realitat los trovadors no se apartaban molt en això de la práctica de altres poetas de totas edats, gent un poch atrevida, havem de confesarho, ans com després de inventarse á son favor lo dret de *quidlidet audendi;* pero, sia com vulla, generalment féhian los trovadors amor per l' amor en sí, art per l' art, com ara se diu; bé que entre *art* y *amor* tampoch se fehia llavors gran diferencia. Precisament *amor,* en plural, significaba en llengua de trovadors, l' art mateix del *Gay saber,* l' art de trovar; de manera que las reglas del dit art, del art de la *Ciencia gaya* s' anomenaban *Lleys d' Amors.* De tots modos, la paraula *amór* se entenia sempre en lo sentit mes delicat y mes honrós.

Durant lo reynat de Johan Primer, vers la fi del sigle XIV

segons es ben sabut, se instituhíren los Jochs Florals en Barcelona, á imitació del's de la il-lustre Tolosa de Llengua d'oc. A Johan Primer li diuhen de sobrenom Aymador de *gentilesa;* y com gentilesa es en realitat equivalent á *noblesa*, essent aquí l' adjectiu *gentil* sinónim de *noble,* tenim, al menos aixi sembla, que en lo sobrenom sol del nostre Johan del's Jochs Florals, se troba continguda la bellesa moral, entranyat l' esperit d' aquesta institució que consisteix principalment, ó jo me equivoco molt, en fomentar l' amor de tot lo noble, de tot lo que manté y aviva l' foch sagrat del's mes purs y mes generosos sentiments.

Y en tant se entenia com ho dihem l' amor, que en nostres Jochs Florals, al importarlos de la ciutat de Tolosa, se volgué especialment fer obsequi á *Aquella* que es símbol d' amor al mateix temps que de santa puresa, d' Aquella á quí tants poetas de tots paisos, desprès de haber cantat bellesas terrenals, consagraban á la fí son talent, acabant per proclamarse exclussivament trovadors de Maria. En efecte, Maria es la dona tipo, la particularment beneyta entre totas, la plena de gracia, la Senyora de tota hermosura, Reyna de Reynas, vida, dulçura y esperança de sos aymadors, tresor infinit de totas las excelencias; en una paraula, Mare del Fill de Deu viu, y per conseguent, font de tots los mes sants y mes sublimes amors.

Y ara, poetas que me escoltau, permeteume, sens mes autoritat que la sana intenció, recomanarvos la bona armonía entre vosaltres, es dir, encara l' *amór,* que es també la essencia de la doctrina evangélica. Poch han de importar divergencias sobre altras cosas, habenthi en los cors los mateixos sentiments, la mateixa flama, idéntica aspiració vers l' ideal etern.

Ah! jo prou sé que hi ha esperits d' incontestable elevació intel-lectual y moral, y per tant ben dignes de la mes viva simpatía respecte á las intencions, que tindrian per mes propi de la dignitat de la nostra especie y del ac-

tual progrés científich, que se eliminés lo que generalment se ha considerat fins ara com lo flúido vital de tota societat humana; pero, jo no sé pas trobar que tants mártirs, que ab las suas virtuts heróicas son l' admiració de las edats, porten deshonra á la nostra especie. ¿ Deshonran, per ventura, á la humanitat ni á la ciencia Leibnitz, Newton, Pascal, Cuvier, y tants altres, per haber sigut al mateix temps que sábis inmortals, christians fervorosos? pensau que consultats los capitans de mes autoritat sobre los exércits ibérichs de la inmensa guerra sostinguda contra las hosts del Profeta, los trobarian menos dignes, per haber cregut aquells infatigables soldats que, en certas jornadas de prova, batallaban ab ells, baix sos propis pendons, misteriosos cavallers, que vistas sas proesas, vist lo terror que al moro infundian, los semblaba no podian ser altres que San Jaume ó San Jordi, per voler de Deu vinguts á fí de donarlos major força moral?

No, no; lluny de perillar la dignitat humana per lo sentiment religiós, la experiencia de tots los pobles ensenya, que may está mes segura aqueixa dignitat, que en mans d' hómens sincerament religiosos. Y aquí no cal anyadir, que per *Religió* no podem entèndrer may *farisaisme*, es dir, lo llop disfressat d' anyell ; no ho entengueren en tal sentit los nostres ávis, com tampoch entengueren per llibertat pública la llicencia particular, ó la tiranía individual erigida en dogma polítich, altre farisaisme no menos repugnant y abominable que l' primer. De deshonradors de la llibertat, y de deshonradors de la religió, n' hi ha hagut sempre, y desgraciadament sempre n' hi haurá, pero, no per aixó deixarán de ser una y altra dos ideals que han encaminat vers lo bé al 's que mes honra han donat á la descendencia d' Adam, per tota la successió del' s sigles. La religió de Jesu-Christ es la religió de la llibertat y de la gloria ; exteneu la mirada per un y per altre hemisferi, comparau l' estat de las nacions totas, y judicau.

Los mes virtuosos y mes patriótichs romans eran en

realitat de la religió de Sócrates y de Platon; César no crehia en res mes que en la força; y com ja habem indicat, fou ell, qu' ab lo pretext d' un liberalisme mes expansiu, doná sacrilegament lo cop mortal á la República que defensaban Cicero y Caton, crehents en la inmortalitat de l' ánima, y en un premi ó cástich en altras regions, segons las obras.

Jo he pogut véurer á l's felibres de Provença, terra que sempre donará poesia com son fruyt mes natural, y á mes terra lligada ab la nostra per gloriosos vínculs histórichs á cathalans y provençals sempre plahents; he pogut véurer, repetesch, á l's felibres fraternalment congregats, y en la millor unió respecte al ideal poétich, pero pensant en lo demés quiscún á son arbitre, sens per aixó alterarse la concordia.

¡Quin bell país, la Provença! y per' qui sapia un poch de cosas d' altres dias, ¡quíns records despertan, no sols la Provença, sinó totas las altras encontradas que se troban ananthi desde l's Pirineus! Quand lo tronch dinástich de Barcelona anaba extenent sas espléndidas ramas á llevant com á ponent (1) no volgué la fortuna, ó la naturalesa de las cosas, lo que llavors, en certs moments, semblaba realisable, la agregació ó anexió á l's dominis de la Corona aragonesa de l's diversos Estats del Mitx-día de la antigua Galia, bona part del's quals ja habian pertenescut, y alguns pertanyian encara á Senyors de mes ençá del Pirineu; pero, se coneix que l' conquistador del's regnes de Mallorca, de Valencia, y encara de Murcia, comprengué l' inmensa dificultat de l' obra, seductora sens dupte, pero extremament árdua, colocada com estaba sa Corona en

(1) Lo Comte Berenguer III se casá ab la Comtesa de Provença l' any 1112, quedant després los Estats de Provença al segon fill nascut d' est matrimoni; mentre lo primogénit, Ramon Berenguer IV, obtingué, l' any 1137, la má de Petronilla d' Aragó; venintlhi per eixa princesa á la casa de Barcelona lo títol de Reyal, encara que llavors ab lo modest nom de Comtes los Berenguers eran ja prínceps soberans, no regoneixent superior, y en realitat revestits en llurs dominis de verdadera potestat monárquica.

mitx de dos altres tan poderosas vehinas com eran Castella y França; se coneix, repetim, la dificultat gran, quand un home com En Jaume, Senyor de Montpeller y tot com era, se avingué á fer certs pactes ab lo Rey Lluis, per mes que, per sa part, abandonés també lo sant monarca drets ó pretensions de drets mes ó menos contestables.

Y no sols no tingué lloch la anexió ó incorporació á que aludim mes amunt, sinó que desaparegué mes endevant, la Historia diu com desaparegué, del concert de las nacions la gloriosa pero malfadada Corona del's Jaumes y Peres. Conste, no obstant, perqué axí es la veritat pura, notoria, indestructible, que mentre fou país independent, res hi perdé la civilisació europea; molt al contrari, puix la Corona d' Aragó, habitada per pobladors de bona sang y bon judici, estaba basada sobre principis y prácticas incontestablement favorables á la dignitat, al ennobliment de la especie humana; entenent'se sempre que aquí no podem parlar sinó de una manera relativa, y tenint en compte l' estat general, en aquella época, de los demés pobles, estat que perdentse avuy de vista, pot donar, y dona efectivament, lloch á equivocacions y enganys deplorables, com ja fa poch estabam indicant.

Ab tot, la irrealisació del gran somni no pot pas per axó impedir las afinitats naturals, de idioma y de costums, de la Galia meridional ab las terras de la antigua Corona, particularment ab Cathalunya, que també es, ó ha estat al menos, terra de llengua d' hoc. En autèntichs documents se troba, per exemple, que desde molt antich son dos ciutats Marsella y Barcelona que vihuen, á través del's temps, en honorables y molt importants relacions, continuadas avuy mes que may ab la millor confiança, essent aquestos dos grans emporis comercials colocats á la bora de un mar que ha sigut anomenat mar de la civilisació; y en veritat, no sens motiu. ¡Y es aquest mar mateix, per dirho aquí de passada, que, deixant á part las islas Balears, tè mes de cent lleguas seguidas de costa ahont los habitants parlan cathalá, desde mes enllá del Cap de

Creus fins á Alicant! de manera que entre los sábis que han volgut fer del nostre idioma un pobre patués, un vil jargot, com si se tractés de una tribu gitana qualsevol, ne trobariam probablement algún vingut de pares encara vestits de selvatjes, quand ja en diferents punts de Cathalunya se fabricaban draps ó panyos fins, y ab llana tal volta comprada per cathalans en las mateixas comarcas del 's nostres denigradors. Y aixó no es fantasía, ni vana fatxenda. Ja se enviaba á Inglaterra drap, fet en Cathalunya, de primera materia vinguda de aquell mateix pais, tan alt avuy en la escala de tot pogrés, quand los habitants de aquellas islas coneixian encara molt poch l' art de la llana.

Habem parlat de la unió que fa pochs anys vegerem regnar entre los felibres provençals, vivint agermanats per lo ideal poétich, sens alterarse la concordia per diferencias de opinió en altres punts

Quand després de la revolució del any 30, Chateaubriand abandoná la França, Beranger, lo poeta anti-borbónich, en versos admirables cridaba al eminent legitimista que tornás á la terra natal; procurant á mes interessar los seus conciutadans en favor del home que escrigué lo *Geni del Christianisme:*

> «*Pauvre aujourd' hui comme le vieil Homère,*
> *il frappe hélas! au seuil de l' étranger*!»

dehia Beranger al's francesos, donantlos en aquells dias de apassionament un magnífich exemple. ¿No val incomparablement mes aqueixa demostració de generós amor per part de Beranger envers Chateaubriand, l' adversari polítich, que una conducta contraria? L' amor ha salvat realment lo mon, l' amor com habem dit, es lo principi supremo que nos ensenyá lo gran Mártir. Ah! per' apreciar degudament los beneficis inmensos de la santa doctrina, es precís contemplar l' humanitat ans de la Creu, y la mateixa humanitat després de la Creu. Fet imparcialment l'

estudi comparatiu, nos quedam, per lo raciocini y per la fé, venerant ab pleníssima convicció á Jesús, com á incontestable Redemptor. Lo poeta de la *Divina Comedia* posa en un mateix lloch en las regions de las ánimas á dos implacables enemichs, al nostre Pere de Sicilia y á Carles d' Anjú; y los presenta cantant junts, en bon acord, la *Salve Regina*.

Sempre me ha semblat de altíssim profit la lliçó continguda en aquesta idea del Dante: l' amor predominant definitivament sobre l's ódis humans, las elevadas sobre las innobles passions; y aqueixa es la interpretació que ell principalment deu desitjar, quand diu:

«O voi, ch' avete l' intelletti sani,
«Mirate la dottrina che s' asconde
«Sotto l' velame degli versi strani!

Un altre exemple podem consignar mes próxim á nosaltres, sobre las bonas relacions que deuhen regnar entre hómens de bona voluntat, per diferents que sian las creencias ú opinions, mentre los mogue principalment lo sentiment de amor que lo christianisme prescriu. Tots sabeu que la gran celebritat de Balmes vingué principalment de la obra publicada en vindicació del catolicisme contra gran part de la doctrina de Mr. Guizot en sos llibres sobre la civilisació moderna. Los qui han llegit la obra de Balmes á que nos referim, saben que hi ha allí no poca vehemencia de part del nostre doctor respecte al ilustre francés; pero Mr. Guizot procurá coneixer personalment á Balmes, y quand lo fill de Vich anaba á París, Mr. Guizot, en mitx de sa grandesa d' escriptor y d' home de Estat, prenia singular plaher en donar á son impugnador tota classe de provas d' especialíssim carinyo; y aixó, ab ben legítima satisfacció en las suas mes íntimas expansions ho referia l' mateix Balmes.

Acabo de manifestar en substancia lo que á mon pobre enteniment ha sugerit lo lema del's Jochs Florals:

Patria—Fides—Amor, tres elements constitutius, faltant hu del's quals l' harpa del's trovadors may podrá donar tots los sons que conté; ben convençut no obstant de que, gracias á Deu, altres representants tenen las lletras cathalanas, que poden explicar dit lema ab mes autoritat y mes acert.

Y ara, ja que tant nos habem ocupat de trovadors, encara que quasi tots vosaltres bé sabeu de qui s' parla, direm breument qui eran, á fí de que ho sapian las personas menos versadas en aquestas materias del's temps vells. Eran los trovadors uns poetas mes ó menos errants, de diversas posicions socials, essent los sigles XII, XIII y part del XIV l' época mes brillant de la trovaduría. Solian visitar castells feudals y monastirs, buscant amichs ó protectors, y anar tambè de palau en palau per diversas Corts de Europa, prenent part en torneixs y altres exercicis ó diversions de cavallers, component versos en una llengua mes ó menos convencional, pero de la que la provençal era l' fondo, versos, á mes del's fets en honor de las damas, dedicats soviny á elevats personatges; procurant constituhirlos en admiradors de son habilitat artística, tot proposantse donar lliçons de cortesía ó de patriotisme á aquells guerrers de la pesanta armadura, á qui los mateixos trovadors ab frecuencia acompanyaban á las batallas, y de las quals fehian després animadas pinturas, que transportaban novament al camp de valentia y de carnatge l' esperit de aquells senyors; guardantlos aixi de afeminacions vergonyosas, y mantenintlos constanment ben vigorós lo bras per' manejar la espasa, la llança, y la maça de ferro. Y las composicions del's trovadors produhian tal efecte, que moltas personas, de totas nacions, fins emperadors y reys, aprenian la armoniosa llengua; y en certas ocasions solemnes, fehian tambè trovas ó poesías, á manera de manifestos en vers, per medi del 's quals, quand be los apareixia, y com dirigintse á la opinió pública, explicaban llurs sentiments á tota la cavallería de la christiandat. Atrevits solian esser los trovadors, em-

pleant molt libre llenguatge, insolent y tot á vegadas, quand se tractaba de potentats poch amichs; cometian sovint condemnables errors de passió y de ignorancia; no sempre corresponia l' elevació del sentit moral al valor y al ingeni, com succehia, per exemple, á Bertran de Born, com succehia, respecte á delicadesa al menos, al nostre Guillem de Bergadá, amich del de Born y com éll de senyorial generé, puix hi habia en Cathalunya en aquells sigles poetas de fama que trovaban en provençal, fills de casas distingidas (1) alguns del's mes coneguts, començant per la del's Berenguers; pero ab tot, parlant generalment, agradaba al 's trovadors anar per bon camí, sostenir la justicia, resóldrer dignament casos d' amor y de galantería quand eran consultats com á judges, secundar los nostres, en sa mayor part, y fins los del Mitx-dia de França, la política de la familia regnant de Barcelona, d' institucions populars favoridora; y també 'ls agradaba excitar lo sentiment patriótich y religiós d' aquells incults magnats del feudalisme, que generalment se resistian á apéndrer de llegir, y encara mes de escriurer, tenintho per cosa servil; predicar crusadas contra los sectaris de Mahoma, ser suavisadors de costums, sobre tot inspiradors de millora en l' estat social de la dona; en una paraula, fer, com los ministres de Jesu-Christ, propaganda civilisadora, en temps en que no hi habia ni gazetas ni llibres impresos, y anar per lo mon portant alta la bandera de Patria, Fé y Amor.

Algunas paraulas mes, y acabarem.

Encara que Platon en la sua República no exclou en absolut tota poesía, com molts créhuen, puix permet l' elogi en vers del's Deus y del's grans patricis, no pot, no obstant, negarse que condemna al ostracisme al's autors de poemas del's quals hi ha lloch á témer que poden contribuhir á la corrupció de costums, al fer predominar sobre

(1) Pot consultarse sobre aquest punt lo llibre de D. Manuel Milá y Fontanals titulat: «Los trovadores en España.»

la lley y la severa rahó lo sentiment de plaher ó de pena. Axí es que á pesar del's miraments que aconsella al's seus deixebles respecte á los alts elogis que á cada instant óhuen de Homero, considerat universalment en la Grecia com á fundador de tot, com á mestre del art del gobern en pau y en guerra, y encara del art de gobernarse l' home á si mateix, se veu clar, no obstant, que en son interior no está Platon, respecte al grau de venerabilitat que mereix Homero, á quí per çó regoneix lo primer lloch entre los poetas trágichs, massa conforme ab la opinió del's seus compatricis. Pero, per altra part, Alexandre lo Gran, com tots sabeu, deixeble d' un filosop de no menos soberana intel-ligencia que Platon, consideraba las obras de Homero com lo tresor mes preciós del univers. Alexandre era jóve, pero d' altíssimas dots mentals, extraordinariament ben dirigidas desde l's primers anys de la vida; y á mes de gran teórich, era lo que pot dirse un práctich. Era rey, fill d' un rey que entenia l' ofici, quedant per consegüent en son lloch l' honor de la poesía. Un altre Alexandre ha vist lo nostre sigle, gran sigle per mes que digan, y era igualment calorós admirador de Homero; disentint tant de Platon respecte á poesía trágica, que parlant un dia de Corneille, exclamá ab entusiasme: «Si Corneille hagués viscut durant lo meu regnat, l' hauría fet príncep.» Veritat es que tal volta podrian ferse certas observacions respecte al vot d' aqueixos capitans de fama eterna, grans, inmensos poetas en realitat ells també; sols que en lloch de lloar proesas d' altres, las fan ells mateixos, tocats com estan de l' incurable manía de córrer ab sas legions lo mon á cavall, per' apoderarse de tot, absolutament de tot, hómens y terras.

Pero, en nostres dias un gran home de Estat, com á tal regonegut en totas las nacions, Mr. Gladstone, qui durant molts anys ha gobernat ab alta gloria la libre Inglaterra, es dir, l' imperi mes poderós del mon; essent cap del partit liberal, lo que no impedeix que sia hú del's mes ferms defensors de la divinitat de Jesu-Christ, tot seguint

no obstant desde la sua altura lo moviment científich d' avuy; Mr. Gladstone, repetim, ha fet y segueix fent, després de haber traduhit á Homero ab general aplauso, notabilíssims estudis sobre l' inmortal cego, quals produccions naturalment Mr. Gladstone considera saludables per son elevació moral; y per tant, ja tenim que no semblan molt perillosos los poetas que honradament se inspiren en l' antich pare de la poesía épica.

No tinch temps per exténdrerme sobre aquest punt en mes consideracions, que, per altra part, poca novedat podrian oferir; diré, ab tot, esser molt convenient que Filosofía y Poesía visquen com dos bonas germanas; y y atés lo que anam vehent, me apar que tal volta Platon modificaria un poch la sua excomunió famosa, si fos testimoni de la direcció presa per alguns filosops, al mateix temps que del's principis brillantíssimament sostinguts per fills de las musas en Europa, en anteriors sigles y encara en lo present, en lo començament del qual los poetas espanyols d' ánima mes valenta, convertits en Tyrteus, ensenyaban com se sosté la independencia del's pobles, aprofitant los poetas alemanys las patrióticas lliçons.

De tots modos, me sembla que pot haberhi hómens mes temibles, ó ab mes motiu expulsables d' una patria, que los bons cultivadors de la poesía imitativa de las obras de Homero. Ab tot, no han faltat goberns, que, sens mala intenció tal vegada, han entrat á sa manera en la via platónica respecte al's poetas; sols que en lloch de desterrarlos ab la testa perfumada y coronada honorablement, com Platon prescriu, més d' una vegada los han tancat en presons sens tanta ceremonia. Los poetas mes grans del nostre temps, inclús Víctor Hugo, son espiritualistas; y vehent á la poesía per tals camins, sempre, per ma part, demanaré al Pare del's esperits que nos done bons poetas de la tradició homérica, ab preferencia á filosops de certa escola. «Lo poeta, diu Lamartine, ha de ser home religiós, crehent de tot cor en la presencia del Omnipotent y prestantli plé homenatge, puix sol parlar del

Cel tant com de la Terra. La missió sua es fer que los hómens aspiren al mon invisible y superior; que á totas las cosas, fins á las mes mudas, fasse pronunciar lo nom supremo, umplint totas las emocions per ell suscitadas en l'esperit ó en l' cor, de cert pressentiment inmortal y infinit, que es l' atmósfera, y com si diguessem l' element invisible de la Divinitat.»

No per aixó perdem lo respecte degut á la ciencia y á sos drets legítims; la ciencia es la veritat, y Jesu-Christ es la veritat mateixa: *Ego sum via,* VERITAS *et vita.* No hi ha que témer donchs á la ciencia. Tampoch deixam de regoneixer, respecte á Platon, que es una de las mes elevadas figuras ab que s' honra la humana naturalesa. Pero, ¿quí dirá que fessen obra perniciosa aquells poetas que per espay de tantas centurias conservaren viva la flama sagrada, anantse así formant la *Iliada* que ab lo nom de *Romancero* es la admiració de l's coneixedors en cosas de poesía? tot aqueix poema es, no obstant, una senzilla pero gloriosíssima manifestació de la idea sintetisada en lo escut del's Jochs Florals. Y si bé se mira, se veu que tots los grans poemas, los que mes enalteixen la humanitat, son en la essencia lo mateix; amor religiós, amor patriótich, be que exagerat á vegadas, amor de la virtut, y tot aquell amor que conduhesca á la major honra de Deu y de l' home.

Habem citat á Homero. De Virgili se diu que fou massa cortesá; y los cortesans, en veritat, no solen ser pas molt simpáticas ó molt edificants personas; son desgraciadament una pestilencia eterna, com diu ab sobrada rahó lo bon pare Mariana: *pestis quæ semper accusabitur et semper erit.* Pero, me apar que cortesans de la estofa de Virgili no son pas per' una societat los mes terribles. Virgili era menos un cortesá que un agrahit. Un home que recorda ab inimitable estil al poble de Rómulo y del's Scipions las supremas virtuts que l' hi han fet possible la dominació universal, que l' hi ensenya com ha de continuar per la mateixa estóica via, apartantse de tot quant puga afemi-

narlo ó envilirlo, si vol mostrarse digne de ser lo legislador y gobernador del univers; un home que al's grans benemérits de la patria romana los inmortalisa espléndidament, fins presentant ab altíssim respecte, á las barbas del César, la gloriosa figura de Caton d' Utica, l' enemich mortal del Cesarisme, no nos sembla pas una de las personalitats funestas en primer grau per' una nació de bon enteniment.

De tots modos, cortesans de César á la manera de Virgili, sempre nos desplaurán menos que tants cortesans de extraviadas turbas, que massa sovint l' Historia se veu desgraciadament obligada á entregar á la ignominia.

Suposam que l' amant de Beatriz no es pas molt recusable judge, tractantse de tota classe de amor que puga contribuhir á la felicitat y grandesa d' un país; y Dante aclama ab sant entusiasme mestre y guia seu á Virgili. Y desde l' sigle XIII l' Europa literaria té al Dante la mateixa veneració que éll professaba al cantor de la Enéida. ¿Y qué es en substancia la *Divina Comedia*? la composició magna está tota plena de Patria, de Fé y d' Amor, com en lo fondo ho están las de Homero y de Virgili. A cada cant se revela claríssim lo enamorament del Dante per' tots los sentiments mes nobles; las suas indignacions y condemnas al infern, de son amor á la virtut y á la patria derivan; no hi ha sinó que per enamorat que fos de sa patria, tingué que fugirne, per no tornarhi mes, cumplintse en éll la sentencia del sábi d' Atenas; ab la diferencia, no obstant, que en lloch de eixirne lo front cenyit de diadema de respecte, n' eixia cubert d' injuria y oprobi. Pero, ¡quin resultat per' la memoria del poeta l' humiliant desterro! Ara los italians proclaman, y v' heus aquí que som los pobres humans, que si hi ha, á la fí, una patria italiana, es al prodigiós expatriat de Florencia que la realisació de la secular utopia se deu principalment. Pero, que los grans poetas se inclinen devant del 's decrets eterns: sa missió tè també en algun modo part de

redemptiva, puix, com lo Redemptor del Calvari, venen al mon per' iluminar y sufrir.

Molts anys després del Dante, tancaban per orat á un altre poeta d' Italia, que vivia igualment de sublime idealisme, al mateix temps que de pobresa. ¡ Ben insensat, en efecte, que arribá candidament á imaginarse que lo brill d' una intelligencia soberana, d' una verdadera *Mens divinior,* tal vegada podria quasi equipararse á qualsevol altra classe de brill social! Evidenment, per una aberració tan singular, tan inaudita, tan radicalment extravagant, bé mereixia l' alucinat, en lloch del simple ostracisme, al menos un manicomi, ahont, en efecte, per espay de mes de set anys, l' hi fossen administrats á la moda d' aquell temps, los remeys convenients per' la curació de la ambiciosa manía.

A poca diferencia, vers la mateixa época, habia compost *Los Lusiadas* un altre pobre home, aficionat á cosas de Patria, Fé y Amor. Aquell entusiasta de son compatrici Vasco da Gama, plé de serveys com á soldat, y de mérits com á cantor d' una navegació quasi comparable á la miraculosa navegació de Colomb, oferia senzillament al seu Rey, per' defensarlo encara, un brás fet á las armas: «braço as armas feito» y per cantar las proesas que pogués fer, un cap consagrat á las musas: «mente as musas dada». Quand son cavalleresch protector, lo malaventurat don Sebastiá, fou mort, lo soldat-poeta, lo brau defensor y admirable glorificador de sa patria y de sa fé, se dirigí en vá al successor; y després d' un despreci infinit, quand ja lo pobre anciá no tenia ningú en aquest mon, sinó al noble indiá que no cessaba de anar de porta en porta per' demanar lo bocinet del pa per amor de Deu y de son amo, no prenentse ningú ni la molestia de desterrar ó de tancar al il-lustre desvalgut, la Miseria, y sa companya la Fam, prengueren á son cárrech al importú mendicant; y conduhintlo, sinó fins á las fronteras de la patria, fins á las de l' Eternitat, acabá, com, á poca diferen-

cia, acabá un altre soldat vell d' Espanya, á qui no se cregué de suficient mérit per' donarli un grau en la milicia, y á qui, quand tingué que acudir á las lletras pera guanyar la trista vida, com diu generalment la bona gent del poble, fins las dots poéticas se l' hi negaban; sent aixi que sols podia negarli lo títol de poeta, y del 's mes grans, aquell á qui faltés sinceritat, ó estés privat de saber lo valor real de la paraula *poesía*.

Pero, considerantho bè tot, l' arreconament ó l' abandono del ferit de Lepant á ningú hauria de sorpéndrer. ¿Qué tè d' estrany que quand la nau de l' Estat començaba á solcar á tota vela la mar de las aberracions, fos despreciat un servidor qui, per vèu universal se convé en que es una de las mes prodigiosas encarnacions del bon sentit que may s' hagen vist entre l 's humans? Y ja que se nos presenta aqui la imatge del castellá sublime, no olvidem en ningun temps que á ell deu Barcelona un del's mes honrosos títols de noblesa de que puga justament enorgullirse una ciutat.

¿L' autor del *Paradís perdut,* quina fí feu? per mes que sos enemichs polítichs hagen dit lo contrari, Milton, cego com lo príncep del 's poetas grechs, acabá també en la miseria; mes d' una vegada no tenian pa en la taula sa muller y sas fillas, que se casaren ab pobres teixidors. Com l' Alighieri, també sabia qué eran armas Milton, qui no era estrany á ningun género de valor; pero, admirador com era del Tasso, y sobretot del Dante, gran polítich com gran poeta, á qui Milton procuraba imitar, no sols en art, sinó també en amor á la civilisació y á la patria, y tenint sobradíssimas ocasions de experimentar quan amargament exacta es la exclamació inmortal en que lo desterrat de Florencia, caygut en la pobresa y la humiliació desde una posició brillant, consigna quan cruel es, en temps de miseria, lo record de la felicitat passada. No sembla sinó que aqueixos esperits vingan per' cultivar herms d' aquesta vida, transformantlos en edénichs jardins; sols que hi ha conreus que, tot donant fruyts admi-

rables y encara altament útils al's humans, enmalalteixen y matañ al's conreadors mateixos. Sens exajeració pot dirse que los mes grans poetas son uns sers misteriosos, condemnats á produhir flors y tota classe de cosas preciosas per' los cors del's altres, mentres que en llurs cors s' hi va fent al mateix temps la desolació, y van entranthi á doll lo desengany y la tristesa.

Al considerar tan dolorosos fets, y encara molts altres que desgraciadament poden citarse, arribo quasi á créurer si Platon, perfectament capás de apreciar las amarguras que solen ser inherents á la vida de l' alta pòesia, començant per Homero, podria haber volgut, per un impuls de pietat oculta, apartar ab laudable habilitat de la vocació dolorosa, de la carrera de la mala astrogancia, á certs predestinats, dígnes d' un fat mes benigne. Ab l' hipótesis que nos atrevim á insinuar, podrian calmarse un poch, nos sembla, aquells, que com Lamartine, entre altres, troban singularment injust lo decret del filosop grech. ¡Quant fél no l' hi hauria estalviat de béurer al mateix autor de las *Meditacions* qui hagués conseguit d' éll lo que conseguir no fou possible al pare d' Ovidi! Pero hi ha destinos, com ja los antichs créhian, que semblan positivament inevitables; y devant de certas fatalitats, no hi ha mes que inclinarse.

Prou se comprén que ab l' estigma de Platon se sentís ferit en certs momens, no sempre, Lamartine, éll que habia fet titánichs esforços, en benefici de la llibertat y de l' ordre social; éll, que com ab son instrument Orfeu, tenia poder d' amansar feras ab sa mágica veu; éll, que donant maravellosas y ben patents provas de tenir privilegiadísima naturalesa, á las bestias furiosas que, en mitx de un del's formidables y repetits avalots de París l' any 48 demanaban lo seu cap, contestaba ab serenitat heróica, y realment christiana: ¡Plagués á Deu que l' meu cap lo tinguesseu vosaltres sobre las vostras espatllas, infelissos! Un home com Lamartine, no habia de sentirse inferior á ningú en lo cumpliment de tot lo que d' un ciutadá ben

nascut pot exigir la mare patria, respecte á alts sentiments y exemplars sacrificis; pero no per això es menos cert, que sol esser una terrible vida la vida del's mes grans poetas, dels esperits que tanta gloria donan al llinatge humá, cantant las excelencias de la *Patria,* de la *Fé,* y de l' *Amor.*

He dit.

SENYORS:

COSTUM es de mos predecessors que en aquest honrós lloch han tingut la ditxa de asseure 's, demanar al distingit concurs, benevolencia; mes jo no per costum, y si per necessitat dech renovar avuy aquesta súplica. Deure puch al amor inmens que á las lletras catalanas y á tot lo que esperit catalá respira, una honra que hauria de ser negada á mos escassos mérits, quan ni en mon cap sento cremar altra flama que la de la digna, pero impotent emulació, ni la naturalesa de mos quefers habituals es la mes propia pera que puga lluhir desde aquest seti mes que la expressió de un bon desitj personal, ni altra cosa que 'l parer que sobre las composicions premiadas ha formulat lo Consistori de qué so indígne Secretari.

Mes tal volta avans de que entrar dega en la part mes precisa de la meva tasca, aquella primera qualitat m' ajudurá á formular algunas observacions que lo certámen d' enguany y alguns dels que 'l precediren m' inspiran y aconsellan. Ningú, senyors, com lo qui te l' honra de di-

rigirvos la paraula, pot en tal materia pronunciar son vot guiat de un bon desitj sens trebas y lliure de apassionadas preocupacions y de móvils personals ignobles. Un moment de atenció vos demano donchs, sino per la bondat de mas consideracions, per la grandesa del objecte que las inspira.

Renasqué 'l conreu de la llengua catalana y adquirí vida propia, característica, divuit anys enrera, al resonar per primera volta, en lo concurs mateix que avuy, com l' aniversari de la adquisició de una herencia honrosa, estem celebrant, las liras de inspirats poetas, que demostraren que la terra del treball, pot ser també la terra de la poesía y de la bellesa.

Cad' any desde llavors havem vist acreixer nostre tresor literari y de las divuit coleccions que la cullita dels Jochs Florals nos ha donat fins are, be podriam formarne un aplech de escullidas joyas, de que no totas las modernas literaturas poden gaudirse'n, y menos las renaixents que han passat per una decadencia de llarchs segles de durada, y quals orígens se perden embolcallats en las tenebras de l' antigor. Cada any han esclatat aquí mateix desconegudas flors de l' ingeni, de molt bona lley algunas, degudas altras al treball pacient del jardiner que sab agermanar elements dispersos y produir flors novas. Cada any lo dia de avuy ha saludat lo baptisme de un nou cultivador de nostra llengua. Cada any s' ha afegit una pedra mes al edifici de nostra literatura. Y lo que ahir fou una esplossió de sant entussiasme, lo que ahir brollá com una flama que per fímera prengueren los enemichs de nostra renaixensa, constitueix avuy un caliu inextinguible que ha deturat la befa en los llabis dels lleugers detractors y que ha tingut l' escalf suficient pera que totas las literaturas d' Europa y América concedissen á la nostra, lo lloch, que li es degut, aixís per sa tradició, venerable, com per son miraculós estat present.

Ja avuy sabis respetables de tots los paissos civilisats, examinan y objecte fan de formals estudis á aquesta lite-

ratura de un dialecte, com ahir se la motejava, literatura que en lo curt espay que conta de renaixensa ha sabut tocar tots los géneros literaris, conmoure totas las fibras del cor de un poble ple de grans aspiracions, y fer en l' art, en la ciencia y fins en las costums una revolució verdadera, encaminada á realisar lo progrés modern, sens perdre pe'l camí nostra fesomía, nostres hábits, nostre carácter, aquell to que á l' hora 'ns imprimeix la indomable y bella naturalesa de la terra que habitam y 'ls inolvidables recorts de nostra gloriosa historia.

Be podem, donchs, obrir lo cor á aquella expansió y sana alegría que te una familia honrada quan per l' ardor del treball trova una recompensa en la prosperitat creixent de sos afers, y en lo bon concepte de propis y de estranys. Mes també com los membres tots de esta familia, desde 'l cap de casa, fins al mes humil dels fills — y entre aquets dech contarme jo—tenim tots los qui á l' obra santa de nostra prosperitat literaria consagrem un actiu esfors ó una passiva admiració, un alt deber que jo 'n diré deber de vigilancia, un gran interés que jo 'n diré interés de millora, una gran aspiració que jo 'lá traduhiré en lo sentit de que no perqué siga molt lo que s' es fet fins are, no puga ser mes lo que ferse dega d' are en endevant. Permeteuli, donchs, al mes humil dels fills que mire per la casa, ja que de las comunas venturansas ne participa tant com lo qui mes.

Nostra literatura, desde que s' es despertat, segueix una marxa vertiginosa, resultat tal volta del mateix excés de vida que produheix una compresió llarga y victoriosament rompuda. Lo número de los cultivadors es inmens. Als adalits que donaren lo primer crit de renaixensa, ha respost una legió de joves que son avuy nostra esperansa; y aquest esperit d' emulació, aquest amor á las cosas de casa que 's trasmet y 's comunica, de créurer es que será durable, y que als joves de avuy respondrán també, ab igual acopi d' entussiasme los joves de demá. Nostre temor no 's dirigeix pas á que jamay puga quedar abando-

nada aquesta hisenda de la nostra terra ; tenim massa fé en aquets sentiments tant generals que cada any á tots nosaltres nos aplegan aquí mateix á aplaudir als afortunats trovadors que se 'n duhen las disputadas joyas del certámen; ni temor pot existir sisquera: tot lo mes que 'ns es licit y permés es un moviment de greu y de racansa al considerar que si es bona y es espléndida la cullita anyal, millor encare podria ésser, mes admirable, mes prehuada, mes digna de la enveja dels qui avuy l' aplaudeixen y l' admiran.

Vaig á aclarir aquesta idea y perdonaume si no ho se fer ab aquella precisió que es necessaria y ab aquella discreció que l' assumpto per lo que té de personal, reclama. Desde 'l despertament de la moderna renaixensa, he dit avans, que nostra literatura segueix una marxa vertiginosa. Aquells homes ilustres que la restauraren y á qui com á mestres admiro, constitueixen una generació: altra generació forman los qui inmedatament los seguiren; y altre en fí, la jovenalla que de alguns anys ensá, mes activitat demostra en aquestos certámens. Negarse aquest fet no es possible: indagar la causa del mateix no es propi d' aquest lloch: prevenir que d' axó puga resultarne perjudici ó falta de benefici, es l' únich que m' ha de ser permés, es l' únich que 'm proposo.

Jo que admiro tant á la primera generació de nostres literats; jo que se que ells foren los qui desbrossaren lo camp y obriren lo camí, los que donaren lo tó á las successivas creacions del ingeni; jo que conech tota la forsa creadora, tot l' esperit poétich, tota la fermesa y l' entussiasme dels restauradors d' aquesta venerable institució, m' haig de doldre de que á la obra no 'ls vejem, com necessari fora, si es cert que la experiencia es una gran virtut, y la paternitat una gran situació que s' imposa ab dols respecte y produheix sempre la prosperitat de la casa. Jo que pertanyo á la darrera generació, reclamo desd' est lloch son concurs actiu, ja que no es posible admetre la jubilació que s' otorga en los treballs obligatoris, al trac-

tarse de una empresa voluntariament aceptada y ab amor seguida: quan jo se que aquest amor inmens no ha minvat en son cor, ni pot minvar, ni motius hi ha perque minvi: quan en la diada de avuy veig reflectirse en sa cara 'l mateix goig y la mateixa alegría que s' hi escampava llavors que eran ells y sols ells los campeons d' aquesta lluyta honrosa pera tots, ja que en ella si 'ls vencedors tenen un motiu d' orgull, los queda als vensuts la satisfacció de creure que de llur malaguanyat esfors no ha de eixirne ressentida per ço la literatura catalana, ans be molt millorada, quan ab tot y la bondat de llurs estimadas composicions, altras n' hi ha hagut que s' han considerat mes dignas, tot en gloria y profit de una causa de tots igualment volguda y estimada, axís de vencedors com de vensuts. En res hi cap menos que en axó 'l ressentiment personal. En res com en axó un legítim sentiment de goig pot ofegar la veu del amor propi. Axís dintre de la familia nos gaudirem de un bon negoci ó quefer, per mes que siga superior y mes util que 'l que nosaltres haurem intentat, sempre quę las ventatjas per ell reportadas sigan totas comunas y recaygan en millora de la casa.

Vingan, donchs, aquells á renovar l' antiga tasca, que las justas recompensas que han guanyat aqui mateix, no 'ls eximeixen pas de seguir los impulsos de son cor amant de Catalunya; vingan y no temen que la jovenalla prenga á mal son determini: abandonen l' estrado ben ajensat, desde ahont guaytan cada any la festa, y baixen á la arena del torneig, segurs de que han de dar encara á la literatura catalana dias d' esplendor y gloria y á la joventut sabis consells, bonas llissons y medis de adquirir llorers, tant mes prehuats quan mes difícils sian de guanyar y atanyer: uns y altres recorden que mes que una lluyta de vanitat personal, es aquesta una lluyta de gloria pera la causa de nostra literatura, y á aquesta gloria tots per un igual s' hi dehuen, ja que es la gloria de la casa, la gloria de la familia catalana.

Axó dit, senyors, y regraciantvos per vostra benevolen-

sa, vaig á entrar á la segona part de ma feyna, parlantvos del resultat del certámen d' enguany. Avans de dirvos quinas han sigut las composicions llorejadas, dech fervos en nom del Consistori las següents advertencias. Que dintre del lema general dels Jochs Florals de Barcelona lo Consistori ha atés estrictament al mérit literari de las composicions y que per apreciar aquest ha volgut respectar la lletra dels Estatuts, donant los premis y accéssits á las millors que se han presentat dintre de cada agrupació, consideració haguda de son merit relatiu, y únicament deixant de adjudicar aquells premis, en los quals cap composició s' hi oferia que compensés ab suficientas bellesas, los defectes que contenia. Lo criteri del Consistori ha sigut en això benévol.

Lo Consistori deu alegrarse de una tendencia que ha observat en la major part de las composicions presentadas, tendencia consoladora envers la unificació del llenguatje.

Fetas aquestas salvetats y consignat aquest judici, entrem ja en la enunciació dels premis y de las composicions que se n' han fet dignas.

PREMI DE LA FLOR NATURAL

A 97 ascendeixen las poesías que en aquest premi han entrat á concurs. La Flor consistent enguany en un *Rhododendron Ponticum Ericine* oriunda del Asia menor ha sigut otorgada per unanimitat á la composició que du per títol *Cleopatra* y per lema Ανανκγα. Lo Consistori ha considerat que la majestat que respira, y 'ls tochs vigorosos de que 's troba plena, realsats per un llenguatje sempre triat, la feyan mes digna que cap altra de la distinció que li ha sigut donada.

Lo primer accéssit s' ha concedit també unanimement á la poesía *Clemenço Isauro á Mount-pelié,* lema: *¡S' es esconduts mas non es mort!* plena de sentiment, y hermós ressó de una literatura germana y amiga de la nostra.

Del segon accéssit se n' es fet digne lo quadret de familia *De poncella á rosa*, que ha vingut ab lo lema de *Ditxosa edat;* per la delicadesa ab que l' autor executa lo pensament tendre y suaú que enclou.

Lo Consistori ha acordat fer menció honorífica de las següents composicions: *Lo que diu lo vent,* melancólica balada: *La disbauxa,* bona imitació dels antichs poetas clássichs: *Quan serás gran,* en la qual no sempre triunfa la delicadesa del asumpto de alguns vulgarismes que l' enlletjeixen: *Lo rat penat,* per lo to de sa execució y *Roma* qual derrera meytat es llástima no corresponga á son comens.

PREMI DE LA ENGLANTINA D' OR

S' ha concedit per majoría de vots entre las 42 composicions que á est premi concorren á la oda titolada *La rassa llatina,* considerant lo Consistori qu' es la que ofereix una concepció mes vasta y que revela millors condicions poéticas en son autor. No deu aplaudir tant certa difusió que hi es de mes, ni la poca seguritat d' alguns conceptes. La brillantor de molts de sos tochs y la robustesa de sa versificació sonora, son condicions literarias de innegable mérit, que el consistori ha sabut apreciar degudament.

S' ha concedit lo primer accéssit á la poesía *Lo foner,* lema: *Una peira..... frapá lo dit Comte de Monfort en lo cap* (Historia anónima de la guerra dels albijenses) notable per son color d' época y per lo ben imaginat del argument, per mes que algunas duresas de versificació y de llenguatge aminoren son mérit.

Lo segon accéssit s' ha donat á la poesía *Lo Pou de San Gem* que 's distingeix per la brillantor de colorit y de tons, per sa cadenciosa versificació, deslluhida d' altra part per lamentables descuits.

Lo Consistori ha cregut deure fer menció honorífica de *La brega,* animat quadro que recorda las cansons de Be-

ranger; *La mort de Ataulf* per son to clássich en alguns de sos trossos; *Sagunto,* que resalta millor per sa animositat, que per la claretat dels conceptes: y. *Los tretze* que millor lloch ocuparia, si la forma correspongués á la originalitat de son fons.

PREMI DE LA VIOLA D' OR Y ARGENT

Per majoría també, entre las 32 composicions que concorren á est primi, s' ha concedit á la alegoria religiosa *L' arbre sech,* lema: *Núnca, jamás nazca fruto de tí* (Jesucristo). La grandesa de la concepció, la brillantor de sas imatjes y la tendencia á encareixer la virtut de la resignació, fan que 'l Consistori oblide certs descuits de forma, pera concedirli 'l primer lloch dintre d' aquesta agrupació.

Ha merescut lo primer accéssit per unanimitat la poesía descriptiva *La Hermita* lema, *Fides:* notable per sa pulcritut mes que per sa originalitat, desarrollada ab sostinguda destresa en l' encadenament de las estrofas y ab inspirada opurtunitat en las darreras de la poesía.

Se ha concedit lo segon accéssit á la titolada *Esplay* lema: *Memento creatoris tui in diebus juventutis tuæ (Eclesiastes cap. XIII v.* 1.) entussiasta desfogament de un cor jove, poesía en la qual la bondat de las imatjes y del to lluyta ab ventatja sobre certa inexperiencia literaria que s' hi descubreix.

Lo Consistori deu fer menció honorífica de las segïents composicions: *La nit de Sant Joan,* notable per sa bona versificació: *La Catedral,* que se 'n fá per son elevat accent y *La Colometa blanca,* per lo tendre misticisme que respira.

Los accéssits corresponents á aqueixos premis, consistents en obras de gran preu se deuhen á la munificencia de nostra Ecxma. Diputació Provincial .

PREMI ESPECIAL EXTRAORDINARI CONCEDIT PER LO CONSISTORI

Considerant lo Consistori que mereixia un lloch distingit la colecció de *Fábulas* que du per lema: *En aquest sigle de llum y de veritat las fábulas no tenen cap rahó de ser (Varios amichs meus)—Per dir la veritat despullada no 's necessita ser poeta (Jo)* per la originalitat de son fons, per lo plástich de sas imatjes, y per la felís interpretació de un génere tant difícil com poch cultivat en nostra renaixent literatura, per unanimitat ha acordat crearli á tenor de lo que prescriu l' article IV del títol sisé dels Estatuts, un premi extraordinari, consistent en algunas obras de gran luxo y adequadas al objecte de tan distingida colecció.

PREMI DE LA ECXMA. DIPUTACIÓ PROVINCIAL DE BARCELONA

Ascendeixen á 26 las composicions que cantan *La Pau* tema del primi y 'l Consistori ha acordat otorgarlo á la que du 'l lema: *Charitas fraternitatis maneat in vobis* (Sant Pau) que si no 's distingeix per la elevació y grandiositat de la inspiració, mostra un sentiment pur, sostingut sempre, y matisat de hermosas imatges.

PREMI DE LA ECXMA. DIPUTACIÓ PROVINCIAL DE GIRONA

S' ha concedit entre las 22 poesías que hi optavan al quadro de costums *La festa del carrer* lema: *¡Visca la broma!* (Tothom) Fresca pintura de una costum popular extremadament característica de la inmortal Ciutat, en la qual vens son autor ab gran giny y naturalitat dificultats inmensas, aixís en la exacte descripció de la mateixa, com en la exquisida forma literaria.

S' ha fet digne d' un primer accéssit la titolada *Lo flaviolayre,* melancólica balada, plena de vigorosos tochs y color local.

S' ha donat lo segon á *La professó de las bordas,* lema: *Deu te conserve costum—que á las horfanas amparas;* delicat quadro de costums barceloninas, sino sostingut sempre, interessant per son argument y per la bona pintura del asumpto, principalment en sas duas primeras parts.

Quedan honorificament mencionadas las poesías *La nuvia,* lema: *Hermós era en tal hora 'l mon* (A de Bofarull) y *Las bodas,* lema: *Feu rotllo;* la primera algun tant alleugerida de detalls, sens dupte hauria alcansat millor fortuna; y la segona bonica imitació de nostras costums populars be 's fa mereixedora de aytal distinció.

PREMI DE LA EXMA. DIPUTACIÓ PROVINCIAL DE TARRAGONA

S' ha donat entre las 10 que 's presentaren á la composició *Lo Camp de Tarragona,* lema: *Com lo camp de Tarragona—no 'n veureu cap mes,* airosa cansó plena de expontaneitat y que ostenta imatjes felisment interpretadas.

Lo Consistori deu fer menció de *La Torre de la Mixarda* sino per la elevació poética, per l' acopi de datos histórichs que conté.

PREMI DE LA EXMA. DIPUTACIÓ PROVINCIAL DE LLEYDA

De las 5 composicions que hi obtavan, cap ne troba lo Consistori prou digna per adjudicarli la joya, per lo qual deixa 'l premi desert.

PREMI OFERT PER LA SOCIETAT LITERARIA «LA MISTERIOSA»

S' ha donat unanimement á la *Epístola* lema: *Amaro e noia la vita, altro may nulla e fango e il mondo* (Leopardi) que entre las 10 presentadas la fan mereixedora del premi la alta novetat de las imatges, lo moviment de la versificació, la gran brillantor dels conceptes y 'l felís encadenament dels períodos sembrats de transicions que l' omplan d' encisador relleu.

Un accéssit s' ha concedit á la *Epístola A una dona* lema: *Fragilitat ton nom es de dona* (Shakspeare) que si be adoleix de certa familiaritat en la forma, mostra un assumpto digne de ser cantat y bona versificació.

PREMI OFERT PER LA SOCIETAT «CENTRO DE LECTURA DE REUS»

Duas composicions aspiraren á aqueix premi y en cap de ellas vejé lo Consistori bellesas suficients que la 'n fessen digne, habent acordat no adjudicar la joya.

PREMI OFERT PER ALGUNS ENTUSSIASTAS DE LA CERDANYA

D' entre las 7 composicions que se 'l disputavan s' ha adjudicat per majoría de vots á la que porta per títol *Ceretania* lema: *Labor prima virtus.* Son estil correcte, son inspirat sentimentalisme y una dicció fácil han decidit al Consistori á concedirli lo premi, considerant ademés que era la de mes mérit literari de la agrupació y que per altre part lo tema proposat, devia péndre 's en son sentit mes ampla.

Lo primer accéssit s' ha donat á la poesia *Ceres,* lema: *No pot morir* per sa notable facilitat de versificació, es-

til concís y bellesa descriptiva, ofuscada per algun toch, que demostra inexperiencia en son autor.

A la que porta per títol *Al Pirineu* se li ha donat lo segon accéssit, pus á una gran valentía de concepció, s' hi afegeix una versificació correcta que realsa mes las moltas bellesas que conté.

Lo Consistori deu fer especial menció de la poesía que ab lo títol *Ceretania* lema: *Ceres frumenta invenit cum antea glande vescerentur* obtingué vots per lo premi; y si be los molts coneixements que l' autor demostra en la descripció de las bellesas de la Cerdanya la hauria fet digne d' aytal distinció, ha trobat la majoría del Jurat son estil poch poétich en alguns trossos y la forma desigual, acordant mencionarla molt especialment, perque espurgada d' aqueixos defectes, puga un altre any obtindre lo premi á que aspirava.

PREMI OFERT PER L' «ATENEO CATALÁ»

Tres foren los treballs que 's disputavan lo premi y en cap d' ells ha trobat lo consistori prou qualitats pera mereixe'l.

Mes lo que porta per títol *Teatre Catalá* y lema: *Ningun otro género que el dramático, es tan susceptible de las modificaciones que la diferente civilizacion puede comunicar á las obras literarias; verdadero trasunto de la sociedad, tiene que caminar á par con ellos, que recibir todas sus impresiones y ostentar por donde quiera el espíritu del siglo* (Gil de Zárate) encare que ab descuidat llenguatje y falta de datos, mes especialment en la part referent al renaixement de nostre teatre, presenta condicions recomenables que han determinat al Consistori á concedirli un accéssit.

Debem mencionar abdos treballs que s' han presentat á mes del distingit per lo Consistori, per no ser ni 'ls inconvenients de forma de l' un, ni l' ampulós estil de l' altre, prous defectes per enfosquir los molts datos históricbs que

contenen, no duptant que recullits elements de tots tres, farian un bellíssim estudi de nostre teatre que res deixaria que desitjar.

PREMI OFERT PER LA REDACCIÓ DE «LA RENAIXENSA»

11 treballs lluytavan per la adquisició d' aquest premi habentlo obtingut la colecció titolada *Quadros de Barcelona*, lema: *¿Qué hi dihuen?* quadros que 's dintingeixen per un gran naturalisme, per lo bon us del llenguatje, que refuig aixís las formas ampulosas, com las vulgars y per la vida y moviment que brilla en totas sas escenas.

Se concedí un accéssit á la noveleta que porta per títol *Sota un tarot*, lema: *Dígali barret, dígali sombrero* animat quadro de costums vigatanas, en lo qual s' hi descubreix l' instint de un bon narrador, perjudicat empero per la falta de polidés en la forma y singularment per la del títol y del lema.

Lo consistori acordá mencionar la colecció que titulada *Quadros de costums de ciutat*, lema: *¡Costumbres! ¿Cómo no hemos de hablar de costumbres, siendo ellas tantas y tan puras?*, (VENTURA RUIZ AGUILERA), revela una bona tendencia en son autor que mes resaltaria si anés acompanyada de puresa en lo llenguatje.

PREMI OFERT PER ALGUNS CATALANISTAS

Entre 'ls treballs histórichs que han obtat á 'n aquest premi, lo Jurat acordá conferirlo únanimement á n' al titolat *Catalunya francesa. Quadros históricks del segle XVII*, lema: *Et nunc erudimini...* memoria escrita ab notable erudició, bon us de llenguatje y acabada forma, presentantse ademés rublerta de datos históricks, molts d' ells desconeguts fins are, condicions que 'l Consistori deu consignar, per que encare que 's podria trobar alguna volta en lo curs de la narració falta de enllás, la

índole del assumpto ho consent, posant aixís mes en relleu son indisputable mérit.

L' accéssit s' ha concedit al treball nomenat *Noticia histórica dels catalans que intervingueren en lo descubriment de América,* lema: *Jam nulla Hispanis tellus addenda triumphis—Atque parum, tantis viribus orbis erat* (*R. L. de Corbaria*) memoria que degut á la poch que pot donar de sí, l' assumpto de que l' autor tracta es mes abundant de consideracions que de datos históricbs.

PREMI OFERT PER LO SR. D. HERÍBERT MARIEZCURRENA.

Considerant lo Consistori que cap dels tres treballs presentats obtant á n' aquest premi te suficients qualitats per ferlo guanyador lo declara desert.

Senyors, arribat hauria á la fí de mon treball, si un penós deber no m' impulsés encara á dirigirvos la paraula ab una missió ben trista á fé. En mitj de la alegría que en nostres cors alena, cada any hi cau una llágrima, expressió pura del sentiment ab que venerém la memoria d' aquells que ab sa mort deixan un buit en aquestos sitis y un altre en nostre cor.

A principis d' enguany perderem á En Joan Illas y Vidal una de nostras primeras glorias forenses, honra de Catalunya, conreador entussiasta de nostra llengua y president que fou del consistori de 1862.

Seguí En Javier Parcerissa, artista de cor, amant de las glorias catalanas, aquell que nos feu coneixer en sos may prou alabats treballs, la Catalunya monumental, ignoradas bellesas que lo temps y la ma de la ignorancia 'ns arrebassava y que avuy guardem ab ver amor dintre de nostras bibliotecas pera admiració de propis y de estranys.

Y com si la mort no n' hagués encare fet prou bona feyna, de dos víctimas mes, debem lamentarnos. Una d' ellas En Joseph Ortega y Espinós, autor de varias obras

históricas de verdadera importancia, catedrátich respectat per son talent y estimat per sa bonesa de carácter, qualitats que li valgueren la distinció de desempenyar un llarch espay de temps lo cárrech de Director del Institut d' esta ciutat.

L' altre qual pérdua es tant recient que 'ns sembla encara sentir lo ressó de la llosa al caure sobre son cos, fou En Estanislao Reynals y Rabassa, l' aymador assérrim de nostras institucions, periodista distingit, president que fou també del consistori del any 1872; honra del foro y de la cátedra, lo sorprengué la mort ja vell als 48 anys d' una vida consagrada tota ella, al trevall assíduo y al continuat estudi, desempenyant un dels cárrechs mes honoríffichs, lo de Rector de la Universitat de Barcelona.

Tots honrats patricis y vers catalans, no es estrany donchs que Catalunya porti dol ni que nosaltres en mitj del goig, llensem un sospir y sentim relliscar una llágrima de nostres ulls; que de bons catalans ha sigut sempre honrat lo talent y la amistat quant vius y majorment venerar sa memoria quant morts.

He dit.

ÀMOR

Núm. 4.—CLEOPATRA, de *D. Angel Guimerá.*
Núm. 5.—CLEMENÇO ISAURO á Mount-pelif, de *M. Jean Monné.* Traducció de *D. Damás Calvet.*
Núm. 6.—DE PONCELLA Á ROSA, de *D. Salvador Genis.*

CLEOPATRA

(A HERIBERT MARIEZCURRENA)

Ανάγκα

I

Oh fills de Numa: la potent regina
que 'ls deus del Nil pera son goig formaren
ab flors de lotus y punyats d' estrellas,
s' acosta avuy ab tremolor d' esclava.

Los ulls ha alsat fins al colós del Tiber
y 'l bras ha estés per' aturar las ayglas:
jo soch lo llamp fulminador de Jove:
los ulls que ceguen y lo bras que caiga!—

Axís Antoni en lo consell del foro
ab veu d' orgull als capitans los parla,
en tant que mira las cohorts desfetas
corrent al Cydnus que á sos peus devalla.

Trirem faustuós, ab lo velam de purpra,
de flors y perlas y corals vessantse,
perdut en núvols escalfats d' aromas
brandant parteix las sonrisentas aygas.

Y en mitj d' un cántich misteriós d' aucellas
y toch de címbals y concert de flautas,
rompent la boyra, de la llum vestida
celest matrona descendí á la platja.

Los ulls llampegan del triunvir de Roma
que, sobte, Amor li crema las entranyas.
y 'ls mans de Cesar enutjats oblida,
y ab foll desitj s' avensa á Cleopatra.

—La nit, Senyor, en l' horisont flagella
sos bruns corcers de perlejantas alas:
permet que s' alse lo poder d' Egipte
fins tant que torna la claror del auba.

Com altra Venus he deixat mos temples
cercant los ulls del deu de las batallas:
que avuy las éuras del festí 'ns envolten,
demá en la sang dels Ptolomeus ubriagat.—

Al dols parlar de la esplendent regina
fadat Antoni, baixa 'l front y calla;
y 'ls pobles cridan estenent las vestas,
y 'ls muts cuestors esgroguehits l' esguardan.

Y tots se n' entran per las amplas voltas
d' altiu casal d' inmensas columnadas
hont munta encens per los altars dels ídols
y hont bull lo néctar en lo fons dels cráters

Lo temps revola sacudint los sistres
entorn la purpra de las llongas taulas!...
de prompte es tot esglayador silenci:
¡ja espunta á Orient la primerenca aubada!

L' excels imperi hont ha arrelat la vida
per sempre mes va caure en la fossana!...
y s' alsa Antoni vacilant de febre,
la ma en la copa, reflectint las llantias:

—Romans, los crida; de genolls! que torna
lo sol de Egipte al front de Cleopatra!—
A un crit de guerra las esfings bramulan.
y tots s' aixecan empunyant las armas.

¡Mes ay que 's rompen los murals de pedra.
y blancas gregas dels eunuchs voltadas,
oberts los brassos, los esguarts sens vida.
com serps al coll dels cavallers s' enllassan.

Y 'ls cers per terra espurnejant reboten:
y l' ayre ardent los encencers embauman:
y 'ls deus s' aclucan: y las flors s' inclinan:
y 'ls llums tremolan y encongits s' apagan!

II

Las anclas s' alsan y los rems s' acotan:
ja 'l mar fendeixen las pesants galeras:
cubrintlas d' ombra 'l lleny de la regina
d' en mitj l' estol encastellat s' aixeca.

Y díuli Antoni 'l cap sobre sa falda:
—Oh amor funest que l' esperit doblegas!
esguarda al lluny en la rogenca boyra
del fat de Roma las gegantas velas.

Per tú he deixat la gloria de mos pares.
per tú en lo fanch se miran mas empresas.
y vols encar estrényem. parricida!
y als peus corbar lo ceptre de la terra!—

Y diu la fada:—'L carro de ma gloria
demá haig de veure en los palaus y temples
de Roma augusta, endut per las sibilas.
rodant per sobre de sos deus de pedra.

Pilots de runas formarán sos pobles.
ab llamp dels ulls los tornaré en fogueras.
lo flam creixent avivarán riallas,
corcers de Frigia escamparán sas cendras!—

Y alsant ab rabia entre sas mans febrosas
lo cap d' Antoni. assobre 'ls ulls lo besa,
y apres l' aparta. y fit á fit se 'l mira.
y en mitj la cort se va allunyant soperba.

L' amant s' aixeca tremolant la espasa,
los ulls acluca, dona un crit de—Guerra!—
y—Guerra!—al lluny de nau en nau retrona
y—Guerra!—Octavi en l' horisont contesta.

Y 'ls llenys s' acostan com dofins qu' esguardan
un mort caigut sobre la mar blavenca;
en l' ayre xiulan las ferradas urpas,
las naus se topan y cruixint s' esquerdan.

Y al pit se n' entran retorsuts los glavis,
los fronts esclafan las pesants antenas,
la mar s' envolca en sangonenta purpra,
y l' cel s' amaga rera vol de fletxas.

Arreu s' enfonsan los baixells altíssims
rublerts d' estols y máquinas guerreras,
voltats de fum, arrossegant al caure
la nau contraria que 'n sos lloms s' aferra.

Y Antoni va de nau en nau; tot d' una
las mans esten y esgroguehit gemega,
que ha vist l' altiu baixell de Cleopatra
sobtat fugir desordenant las renglas!

—Volguí furtar los llamps del Capitoli
y en llit de rochs los eternals me llensan:
d' avuy jo só vil Promoteu: tu, dona,
voltó en mon pit clavat. Malhajas!... Deixam!...

¡Mes jo t' estim!...—Y en tant que la Victoria
cenyeix d' Octavi las trionfals galeras,
llensant la espasa 'l governall empunya,
fa oir lo corn y fuig darrera d' ella.

III

Glassat repos entorn de la regina:
al lluny sas alas estenent las ombras:
enfront Osiris entre llums blavencas:
ensá 'ls esclaus arreconats que ploran.

Se sent, perdut, un gemegar tristíssim...
los erts esclaus de genollons se postran
y al llit de mort s' adressa Cleopatra
los vels cayguts, en los cavells envolta.

Esten los brassos alenant, que mira
l' espós venir en cerca de la esposa,
errants los ulls, esgroguehit, per terra
la sang cayentli que del pit li brolla.

Y estreny, ubriaga, aquellas formas ertas:
ab foch de besos la color li torna,
y 'l pit serrant damunt de sa ferida
li parla aixís y ab lo mirar l' afoga:

—Oh raig fidel d' agonejanta lluna,
que bell qu' estás iluminant ma tomba!...
quan tots s' allunyan deshonrant la patria
tú vens encar, y ets meu' y no ets de Roma!

Los cops ferrenys de las pesants centurias
als murs obriren sangonentas golas;
tot es finit; los deus d' Alexandría
l' altar sedeixen pera jas de llopas.

Muyram! Los cors que véncer no saberen
llensem del pit, y unint las fredas bocas
si al bes primer la terra nos partírem
partimse avuy l' imperi de las ombras!...

Del trist guerrer se tancan las parpellas:
lo front inclina mormurant—Oh Roma! ..
y llisca mort del pit de la regina,
y 'l cap per terra entre la sang rebota.

De sobte, al lluny, ramor de la batalla
se sent y creix y rebramant s' acosta;
brandint los ferros los esclaus s' aixecan,
als cops s' abáten retronant las portas.

Las llantias moren oscilant; la fada
esqueixa enrera las sagnantas robas!...
feresta vibra de cruixents anellas
entorn sos pits batega y se cargola!...

. . . .

Al caure l' últim dels esclaus, las turbas
dels vils soldats aixecan las antorxas:
demunt lo tronch de son amant, la filla
de tants de reys agonejant reposa.

Llavors Octavi ab lo mantell de purpra
cubrint sos cossos apenat mormola:
—Ja es méu lo mon!—Mes ella se redressa,
l' esguarda fera, llensa un crit, cau morta!

CLEMENÇO ISAURO

A MOUNT-PELIÉ

S' es escoundutz mas non est mort!

I

O subeirano amigo, o trelus subre-beu
        Clemènço, sus moun cor cresèire,
        Vèjo ti regard enclausèire:...
E, sus moun pitre ardènt, o divesso dóu Bèu,
            Viro toun front risèire!

II

Moun amo es barbelanto e desiro que tu:—
        Moun amo, de la tiéu vassalo,
        A, pèr la glori provençalo,
Dins son delire fou, crebant moun cors estu,
            Vers tu dubert sis alo!—

III

Car moun amo es la flour e tu sies lou Soulèu:—
        E la flour, sènso li raiado
        De la divino souleiado,
Se clino e se passis!—O Divo, mostro lèu
            Ta santo escandihado!—

IV

Dins lou fio de ti rai, vole bèure, arderous!—
L' amour me cremo;... e t' ame, Isauro,
Coume Petrarco amavo Lauro!—
Vène, encadenaras moun cor ' mé li péu rous
De ti trenello sauro!!—

V

Adounc, vers toun palais, Bello, me siéu gandi,
—Dins l' estrambord que me grasiho.—
Pèr m' enebria de l' ambrousio,
E dóu mèu celestiau que Diéu meme a ' spandi,
Sus ti flour, Pouësio!—

VI

Mai, de toun ort, à nautre, an barra li pourtau,
E di mescresènt l' escarrado,
Espóutissènt ti lèi sacrado,
Fai arland dóu Bèn nostre, e councho toun oustau....
E ploures, adourado!...

VII

Ah! quand dóu Gay-sabé brihavo l' esplendour,...
Quand li zambougno prouvençalo,
Resclantissien dins li grand' salo
De toun sant Capitoli,—enaurant la baudour,
De l' amour sus lis alo!...

VIII

Dóu Levant au Ponent dóu mounde,—en aquéu tèms,—
Ero uno douço fernesio;...
Li pople clin davans ti ciho,
Belaron ti flour d' or, ounte lou gai printèms
Eternament bresiho!—

IX

L' Univers tresanavo à toun parla—Desbord.
De rire e d' amour mescladisso!...
Di Troubadour la cantadisso
Boulegavo lis amo, enaussant l' estrambord.
Coume uno embriagadisso!—

X

Alor, la joio franco e li càsti vertu
Enmantelavon nosti Rèire:...
Eli,—sènso regarda'—rèire,—
Caminavon, n' aguènt d' autre soulèu que tu,—
D' autro lèi, que si crèire!—

XI

Alor Diéu nous amavo!—Alor, enfestouli,
Avian lou bonur pèr courouno:—
La Liberta, fiero chatouno,
Nous monstravo sa draio,... e, bevian, trefouli,
Lou mèu de si pontouno!—

XII

Alor, dins la Prouvènço, èro uno fernisoun,
De joio, d' espèro e de glori;—
E tu, '—mé l' amour pèr belori,—
Clemenço,—emé ti flour, dauraves li cansoun
De tis amaire flori!—

XIII

Ah! de noste Passat,—d' aquéu bèu mes de Mai,—
Es tant siavo la remembranço,—
Que moun amo n' a desiranço,...
E... de lon tourna vèire.... es moun cor, mai-que-mai,
Pressa pèr l' esperanço!—

CLEMENCIA ISAURA

EN MONPELLER

I

O soberana amiga, ó resplandent bellesa,
encisa ab tas miradas mon esperit fervent.
Clemencia, tu, que n' est del Bell-ideal deesa,
fès que ab tos raigs de gloria
brille mon cor ardent!

II

Mon ánima sedenta no vol mes que á tu sola!
Vassalla de la teva, en son deliri amant,
per la provensal gloria vers tú, Clemencia, vola
rompent la estreta caixa
del cos empresonant.

III

Qu' es mon esprit la flor y tú l' astre del dia;
y la flor, sense 'ls raigs vivificants del Sol,
s' inclina y se mustiga! Tú, sol de la poesía,
banya ab ta soleyada
de tos amants l' estol!

IV

En lo foch de tos raigs vull apagar, oh Isaura,
la set que me devora, y encare 'm cremo mès.
Jo t' aymo com Petrarca podia aymar sa Laura!...
Vina y tas rossas trenas
mon cor deixarán pres.

V

Un jorn vers ton palau mos passos dirigia:
plé d' entusiasme 'l cor arribí á son llindar.
Volia ubriacarme de néctar y ambrosía
y fins la mel celeste
¡ay! de tas flors xuclar!

VI

Mes de tos bells jardins nos han barrat la porta:
y una horda sense fé, fent de tas lleys despulls,
lo patrimoni tala, y nostres bens se 'n porta,
y ton casal profana,
y 'l plant banya tos ulls!

VII

Ah com passá aquell temps! Las liras provensalas
amorosas y tendres s' oian ressonar
de ton sant Capitoli en las esplendents salas,
y del Gay-sabé 'l segle
esplendorós brillar!

VIII

De Llevant á Ponent, de Nort y de Mitjdia,
un frenesí d' amor rebblia tots los cors:
y á tú postrántse 'l poble á esbrotonar venia
en tas floridas selvas
primaverencas flors!

IX

A ta parla divina tot l' Univers vibrava
ab disbauxa de joya, d' amor y de plaher.
Lo cant del trobador al ánima exaltava
fins á arribá á ubriacarne
l' esperit mes sencer.

X

Llavors d' expansió franca lo cor de nostres avis
tot inundat estava com de castas virtuts:
y ferms en llurs creencias, deixant antichs ressabis,
avant anavan sempre
sens altre sol que tú!

XI

Llavors Deu nos aymava! Llavors nostra corona
era sempre de ditxas! Mostrantnos lo camí
la santa Llibertat, fiera y gentil minyona,
ab la mel de sos besos
la set ens endolsí.

XII

Llavors sentí' Provensa ab tremoló de gloria,
de goig y d' esperansa batrer sempre son cor.
Y tú, d' amor vestida, als fills de la victoria
en las galanas lluytas
coronavas de llor.

XIII

Ah de nostre passat, d' aquella primavera
n' es lo recort tan' dols, que de pensarhi 'm pláu!
mon esperit l' anyora, mon esperit espera
que s' obriran las portas
de nou en ton palau.

XIV

L' ángel de mort allúnyans. Bellesa ensisadora!
Comptesa de Provensa, mitiga nostre dol!
Vina, y 'l brill de tos ulls pèl jovent que t' adora
de nostre cel puríssim
será, Clemencia, 'l sol.

XV

Vina, y te bastirem, en Monpeller un temple,
Aurora de ton regne, esbargirá son flam
com un árbre balsámich. De fedeltat exemple
tos cavallers felibres
d' amor cantarán salms.

XVI

Vina, últim rebrot de nostra parla aymada,
de provensals costums derrera encarnació',
Símbol de renaixensa, brilla ja en la estrellada,
qu' en tú, ja hi veu la patria
lo poble y 'l trobador.

XVII

A Laura y á Mireya ja al teu costat oviro:
las corts d' amor sas portas de bat á bat obrint:
y 'm postro á vostras plantas, per que en vosaltras miro
l' esprit de la Provensa,
Provensa encar' vivint.

XVIII

¡No, no ets pas morta encara, oh de mon cor l' aymia!
replenitut de vida anima encar' ton front:
y enlluernat lo Nort pèl flam de ta poesía
ja reyna te proclama
fadat per tas cansons!

XIX

Oh vina, y tú veurás com nostra fé es inmensa,
com nostre amor es fort, es noble y es sencer.
Sant estandart flameja, y 'l cor de la Provensa
per tú veurás, Clemencia,
bratlar com encenser.

XX

Lo Canigó y 'l Ventour vestits ab flors novellas
despullarán de boyras sas testas congelants.
Cada any de Barcelona, guiant de la mar las rellas,
á Monpeller á festa
vindran los catalans.

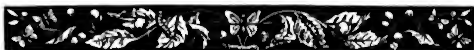
XXI

Y Paris, qu' es la clau de la moderna era,
qu' en alas de la idea s' enlayra sempre amunt
cada any per adorarne ta rossa cabellera
com una esclava, Isaura,
te rendirá 'l tribut.

XXII

Vers la nau del Progrés, llavors tots farem vía:
y de triunfal corona lo front engarlandat,
demunt de nostras testas, Provensa, patria mia,
brandarás l' olivera
de la Fraternitat.

DE PONCELLA Á ROSA

¡Ditxosa edat!

I

DÈU del cel y quina brega
mou aquesta meva filla
per casa, carré y vehinat
tempestejant tot lo dia!
Jo prou que m' esgargamello
per ferli agafar la mitxa.
mes ¡ aixó plá! té 'ls dits tendres
y 'l cotó 'ls hi segaria.
Si l' heu perduda, cerqueula
per las plassas de la vila
fent sempre de capitana
á l' estol de sas amigas
qu' entremaliadas com ella.
sols malifetas barrinan.

¡Jesús. com s' es trasmudada
en estos temps la familia!
¡qué diferentas nosaltras
quant eram com ellas xicas!
Ma Cinteta ha fet dotze anys.
y en traydoría 'n te quinze.
si jo no fos tan *mareta*
peu á rotllo la tindria.
perque 'm fará perdre 'l seny
aquesta bala de vidre.

Son pare diu qu' es ma culpa
si atabalada se cria,
perque, com fou la primera,
l' he pujada amanyaguida.
oblidant alló que diu
que l' arbre essent tendre 's vincla.
¡Ay, Dèu meu! si una es tan boja
per estas beneytas fillas,
que 'l compláurelas li sembla
mes bo y sant que 'l ohir missa.
Mes des d' avuy jo vos juro
que ha d' anar per dreta via
ó sabrá per experiencia
que qui ayma bé castiga.
Com sempre trona y may plou.
pensa «predica, predica.»
y lo que per l' una li entra
l' ix per l' altra desseguida.
Estisoras y didal
dins sa panera 's rovillan.
puig no dona may un punt
si no es per vestir sas ninas.
y á fé que sobrers no hi foran,
perque espanta lo qu' esquinsa.
Si á casa un moment la enjonco
ja sembla que l' hi pessigan,
y. ohint gatzara al carrer,
ja no 'm veuréu, si m' heu vista.
Sas eternas diabladuras
desficiosa me fan viure,
perque eixa noya es pitjor
que un caballet sense brida.
Si argent-viu tingués al cos
menos quieta no estaria,
jo crech que es esperitada.....
(¡Ave María puríssima!)
Si la Verge no m' ajuda
jo no sé ja com sortirne:
¡y encara dirán mossotas!...
¡ay, Dèu ne dó á qui 'n desitja!—

Semblant parlament ne feya
á las comares vehinas
la mare de la Cinteta
tot rahonant de llurs fillas:

tema que las llargas horas
fá per ellas fugitivas,
perque 'l cor no amida 'l temps
quant junts ab lo pler fan via.
Mes com qu' es mare, jo temo
que lo que no creu predica,
puig vanitats hi ha amagadas
en las ánimas qu' estiman,
que Qui las criá á sa imatje
sols descobrirlas podria:
vanitats qu' en llenguas puras
posan á voltas mentidas
que Déu bondadós perdona
perque del amor son fillas.
¡Misteris del cor matern,
ditxós, ay, qui 'us endevina!

Un aucell que tot ho sap
y als discrets sols ho xarica,
me comptá de la Cinteta
bellas cosas l' altre dia,
que si desitjau saberlas
y 'm feu serment de no dirlas,
per fervos coneixe un ángel
jo 'us comptaré desseguida.
Desprès ja 'm diréu vosaltres
si es certa aquesta follia
que ohí cantar anys enrera
al meu avi, que al cel siga:
«Conech mares pecadoras
de ben santa hipocresía,
que ab la boca ne bescantan
lo que llur cor mes encisa.»

II

Llaugera com una dayna,
més inquieta que 'l oreig,
la Cinteta es l' alegría
del barri de la Mercé.
Té aquella edat que no gasta
escrúpols ni compliments,
perque la boca es font rica
que dintre 'l cor te la véu.
Paraulas y obras en ella

naixen del impuls primer.
y en lo brill de sos ulls negres
s' hi enmiralla 'l pensament.
De malicia y senzillesa
conjunt misteriós y bell.
sas traydorías captivan,
sa ignocencia embadaleix.
Vells y joves la coneixen.
que á tots graciosa escomet.
hermós ramell que n' escampa
suáus aromas tot arreu.
Tè franquesa ab las padrinas.
que li diuhen lo *follet*.
y 'ls hi enfila las agullas
quant van á cusi al soley.
ó 'ls hi aguanta la madeixa
tot fentlas de devanell.
perque li ensenyen rondallas
de bruixas, gegants y reys
qu' ella compta essent al vespre
prop la llar als germanets:
Se burla dels xitxarel-los
que passan pèl sèu carrer:
confits pidola al Vicari
quant l' amistat li 'n ha fet:
y las mares se la prenen
al deixondirse llurs nens
perque 'ls condorme, cantantlos
la *non non* devora 'l brès.
En lo sant de l' ignocencia
son cor dormit tè també.
y. tranquil com l' ona mansa.
dintre de son pit glateix;
tendre aucell que del niu mira
encantat espays y cel.
sens sospitar que ab sas alas
demá 'ls fendirá lleuger.
Jochs y flors y papallonas
tant sols en sos somnis véu.
y s' enuja si li diuhen
los minyons que guapa 'n es.
Quant la corda, adalerada.
salta fins perdre 'l alé
en mitj del aixam d' amigas
que anima 'l *juli* content.

¡cóm voleyan en cent onas
los seus hermosos cabells
que ab son polsim d' or barreja
l' últim raig del sol ponent !
Del folgat vestit de glassa
mitj perduda dintre 'ls plechs,
á cada salt que fa ayrosa
vaporós núvol pareix
que 'l ventitjol de la tarda
gronxa en 'l espay dolsament.
Al balcó la sabateta
encara posa pèls Reys,
per mès que sap que 'l que hi troba
no ha pas vingut de l' Orient;
mes ella 'l secret se guarda
ja fa temps ben calentet,
puig diu que á ser saberuda
moltas vegadas s' hi pert.
Matinera ne despulla
frescas rosas y clavells,
menys hermosos que sas galtas,
ab que guarnir son platet
per sospiscar als que passan
dinerets per Santa Creu.
¡Cóm hi cauhen y com dringan
sonorosos los ralets,
al compás de sa veu d' ángel
que no para ni un moment
de regraciá als generosos
ni d' amohiná als esquerps!
Los diumenges á la tarda
que ab sa mare va al convent
á veure á Sor Catarina,
qu' es una tia que hi té,
confituras van á dojo,
ametllas y matonets,
puig la doctrina á las monjas
n' esclovella qu' es un pler.
De quedars'hi per novicia
li 'n parlan y li cau bé,
que 'l cor robat ja li tenen
las *dolsuras* del convent.
Sap l' edat, dia per dia,
de las noyas del séu temps,
y ara tretzas té ab sa mare

perque n' hi háduas ó tres
que 'l *vestit llarch* ja n' estrenan,
la diada dels Moniments,
y ella, qu' es mès espigada,
vol qu' espere pèl Roser.
Macilenta y neguitosa
fa dias que aixó la té,
y ni 's cuyda de companyas,
ni de ninas, ni bateigs
y es mès trist que un cementiri
lo barri de la Mercé.
Mes sa mare, que ja anyora
sa joya y son batarell
y te por qu' enmalaltida
de tristesa no caygués,
al fi s' ha deixat convéncer
per sas plorallas y prechs,
y per la Setmana Santa
vestit llarch durá també.
Dès que 's féu lo determini,
tot es feyna y moviment
á casa de la Cinteta,
que de contenta no hi quep.
Sa mare ja no rabia
perque aixalabrada n' es,
que massa que fer li dona
fantasiar ab goig intern
l' enveja que han de sentirne
las comares del carrer
lo jorn que sa filla tregue
de sa bellesa l' esplet.

Rosa del cap-vespre á l' auba
la poncelleta s' es fet;
¡dolsos jochos de l' infantesa,
somnis celestials, adèu!

III

Vinguda es Setmana Santa,
vinguda es Pasqua també,
y 'l bell sol de prîmavera
ab sas besadas ardents
los serrats y las planuras
de gayas flors n' ha cubert.

Si galas lo camp rumbeja
de ricas la vila 'n treu,
que per joya de la festa
n' ha espellit xamós florei
de donzellas més hermosas
que las toyas que Abril te.
Gentil entre ellas ressalta.
com la rosa en lo verger.
la Cinteta captivantne
miradas y cors arreu:
primerenca papallona
que l' embolcall avuy deix
y. en onas de llum banyantse.
dintre la floresta 's pert.
   Vola, vola enjogassada.
papallona del cor meu.
que 'l bell sol de primaverá
te sonriu ja falaguer.
Vulla Dèu per ta ventura
que las punxas dels rosers
tas aletas d' or y seda
no destrossen ¡ay! cruels!

Mars, de 1876.

PÁTRIA

Núm. 7.—Á LA RASSA LLATINA, de *D. Isidro Reventós.*

Núm. 8.—LO FONER, de *D. Pere Ramon Vidal.*

Núm. 9.—LO POU DE SANT GEM, de *D. Cárlos Pons de Ginebreda.*

Á LA RASSA LLATINA

Serém esclaus? Mentres els vents udolan
sobre 'ls xaragays de l' enasprada serra,
y 'ls imperis tremolan
sobre 'l crostam de l' envellida terra,
y 'ls pobles mudan la tirada antiga,
del sigle á las onadas;
dormen del pler en la mortal fadiga
de Roma las filladas.
Ningú la testa encoratjat enlayra
al oure duta entre 'l brunzir de l' ayre,
llunya ramor d' una selvatje tropa,
qu' entre bramuls de festa,
á devallar s' apresta,
dels caus del Nort, cap al Mig jorn d' Europa.

Devallarán y esguardarèm sens pena
lo nou Atila ab sas legions nombrosas
com lo cabal de nostres furs s' enmena,
y al dring d' una cadena
l' hi entonarèm cantadas victoriosas;
veurèm, sense estranyesa,
com gosa 'l fill de las regions gebradas,
del nostre cel de lluminar bellesa
y nostras feixas per lo sol dauradas;
veurèm dels temples y palaus y casas
las duras llosas del trespol rompudas
per sas petjas nervudas,
y 'l dur colpeig d' arrossegants espasas;
sense que un poble l' embrenzida afronte
derrera la muralla
pera que un dia ab sas ruinas conte
als vinents homens inmortal batalla!!

Mortas las patrias que l' amor nodria
y l' honor exalçava,
ni cendra 'n queda d' aquell foch que un dia
en l' ánima ens cremava.
Avuy viure es gosar, la fantasia
un Deu fa del plaher, y activa 's llança
buscant formas novellas
'hont cisellar del goig las maravellas.
Sols torba la alegrança
de la disbauxa en que passem la vida
la enrugallada veu de la venjança
atiant á la lluyta fratricida:
l' aspre croixir de las ciutats encesas,
com fitas de l' infern sobre la terra:
las queixas tristas de nacions sotsmesas
que d' eco en eco nos tramet la serra,
ó allá en las nits calladas
la ramor fonda de cayents muradas
dels vells casals de nóstra antiga historia,
quan en sas pedras per lo temps colradas,
rassas degeneradas,
no hi sabem confegir un mot de gloria.

Tots temps, tots temps igual! La idea avara
del mal pagès que sa heretat aixampla
robant los márgens que lo riu amara
ab sa corrent magestuosa y ampla,
per á fer sa delicia
ab hortas de verdor, cansant la terra
que no pot contentar á sa avaricia,
viu ¡oh rassa! en ton cor! y en fera guerra
tos realmes aumentas cautelosa,
y á copia de paciencia
veus creixer ufanosa
del sol d' Europa ta mesquina herencia;
y t' adorms regalada,
ta gloria en somnis recordant plascenta,
fins que ve la riuhada,
y al devallar furienta,
no sols retorna á la margada vella,
sinó que esmicolant horts y verdura
se fica en la heretat abans segura
y ab valentas onadas aclivella
lo palau hont floria ta ventura.

Guaytèm Roma ó sinó ¿qué es de sa gloria
que com la llum per tots endrets lluhia?
sense ira, de sa historia,
quin poble 'n fa memoria
dels que sotsmesos á sos peus tenia?
Be 's veu de sa grandesa
lo temple esbelt de gegantina alçada,
mostrant arreu la verginal bellesa
entre jaspis y marbres encarnada:
en l' ampla columnada
de son vestíbul, sa grandesa ensenyan
hèroes y sabis, senadors y nobles,
y part de fora bramulant s' empenyen
llegions armadas y lliberts y pobles.
Lo mon allí respira;
l' alè dels pobles ja á sols Deu no aroma,
que al aixecarse de l' humana pira
son curs torsa y capgira,
pera besar lo front altiu de Roma.
Y creixen las conquestas
dels fills dels homens que nodrí una llopa,
y es goig lo seu lo contemplá' en sas festas
devall sos peus la desgarrada Europa.

Mes ¡ay! Dels monts los ecos retenteixen
los cántichs d' ira que 'ls Germans entonan,
y 'ls fonaments de sos palaus cruixeixen
quan sas cambras de pórfido engoleixen
los bárbres que á sas portas s' abrahonan.
L' incendi y la ruïna
sembran arreu ab sa venjança fera:
lo qui ahir esclau era,
triomfant en Roma á l' Univers domina,
y 'ls vents rissan sa llarga cabellera;
y 'ls migcreyents en lo pagá misteri
corvat lo cap per lo sensual cansanci,
fugint de cativeri
quedávanse ab un' ombra de l' imperi,
tremolant en las ayguas de Bisanci.

Guaytèm també la Espanya! D' esta terra
regne de regnes y casal de gloria,
d' aquella espasa forta
trempada al foch d' una valenta guerra
set voltas secular, qui 'n fa memoria

sinó en exemple de grandesa morta?
Los reys juntáren las legions llunyanas,
y la victoria 'ls pobles
y 's vejeren las barras catalanas
al costat de las torres castellanas
y prop dels lleons nobles.
Lo sol d' Europa debilment podia
sostenir ab fermesa,
lo pes de tanta gloria en ufania,
y de Colombo á l' inspirada empresa
rompé dels mars las viandants montanyas,
y alçá de sas entranyas
un mon per pedestal de sa grandesa.

Mes despres ¡ay! despres tanta corona
va engalanar la testa
d' un fill sortós de la regió Sajona,
y ab l' infern de sos somnis de conquesta,
los llorers que ab tants sigles se guanyaren
en una guerra tristement nefanda
tots, tots se mustigaren,
al baf de las llacunas de l' Holanda:
y allá en la regió pura
que un dia descobrí, pera sa mengua
lo poble gran que 'l pervenir fitura,
ni du sa sanch ni ha parlat may sa llengua.

Y encara en nostres dias
guaytèm també l' ensuperbida França
menant frisosa sas legions impías
á afartarse de gloria y de mantança,
per l' hèroe comandadas
que en si ajuntá la trinitat guerrera
de las etats passadas;
d' Anibal, César y Alexandre, fera
juntá la sort, dintre una sola pensa,
tots llurs somnis d' imperi;
y 'l mon va vèurel ab temor inmensa
portar regnes y reys en cativeri;
atravessar los Alpes, coronarse
emperador sent consul, y acamparse
del vell Egipte en las regions dormidas;
ab legions victoriosas
en tota sort de guerra,
y entorn de las pirámides bastidas,

com tombas misteriosas,
als primers pobles que nodrí la terra.

Tot s' ablaná á sa forsa gegantina:
lo sigle 's comensava
y va semblar l' estela llevantiva
que en lo cel de la França brillejava
per gloria seua y de la gent llatina.
Y també s' estimbá; Moscou encesa
aclarí una blanquíssima mortalla
per sa gent y sa força y sa grandesa,
y 'l poltro de batalla
trotá 'l cossach en la nació francesa:
l' águila fou reclosa
y al pretendre volar altra vegada
cassada fou per la *Nació gelosa*,
que li doná posada
dintre un penyal que la mar gran amara
d' hont no 'n torna cap au. Y avuy encara
per abátrela mes, en sa venjança,
un reyetó que á l' hora aletejava,
Emperador German, se coronava
en lo palau ficantse,
que 'l mes gran dels Lluisos aixecava
per gloria seua y per ergull de França.

Tots temps! tots temps igual! Com si ab la vida
aportássem, ¡nissaga malehida!
d' un gran pecat original l' herencia,
tant en los sigles que han passat com ara
som vells de la existencia
al deixar las entranyas de la mare.
Lo sol ardent que nostras feixas dora
y colra 'ls murs de nostra llar nadiua,
y la neu enamora,
y 'l vell hivern ab sa besada estiua;
no pot rompre la gruixa congelada
del nostre cor que fadigós batega,
ni esbargir la boyrada
que l' ample cel del pensament aufega!

Los pobles tots renaixen
y besadas d' amor tots se cambian
y fraternals encaixan
quan sobre 'l sigle 'l pervenî' estudian.

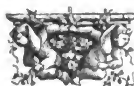
No mes nosaltres ¡ay! á l' ombra pia
de l' arbre que 'ns plantaren,
veyem passar indiferents lo dia
que tants aprofitaren!!
Semblem nats per esclaus! Pe'l que no espera
son justas las cadenas;
en enemiga terra forastera
com pobres desterradas
veurèm, si 'ns queda cor per sentir penas,
dels nostres monuments despariadas
columnas, finestrals y portaladas
com ara ho veu lo migrat fill d' Atenas.

Tot, tot, sinó desperta una guspira
de vida en nostre cor; tot, sinó crema
un foch novell en l' apagada pira!!
Los vents udolan y la terra trema
y l' enemich desde sos caus nos mira;
aixéca, oh rassa, 'l cap; mostra que 't resta
un llamp encara de l' antiga força;
al fort de la tempesta
es quan en viure l' mariner s' esforça
y aixeca altiu la disputada testa.

Llavors no baixarán; falts de prohisme
es quan perden los pobles l' existencia;
jamay lo patriotisme
ha matada la santa independencia.
Contenta, esperançada,
podrás del avenir la fondalada
guaytarte sense temer, y joyosa
brodarte en l' ample volta no amidada
una existencia hermosa,
aconseguint lo temps que 'ls ulls no vehuen;
que cap porta del cel está tancada
pe 'ls esperits que crehuen.
Lo mon es partidor en sa fillada
y ab ton amor, has d' ajudar l' empresa
dels naixents pobles de la vella terra,
fins á perdre ta vida de bellesa;
hi ha sempre mes grandesa
morir pera l' amor, que en fera guerra.
En alas del vapor passa la serra
á predicar la germandat humana;
de la regió perduda

que la pitrada del Simoun ablana,
cerca 'n l' antiga porta,
y apostol de una idea may vensuda
portant la llum que al peregrí aconhorta
als llims de tanta rassa descreguda!
Allí hi ha nova vida:
la terra verge 't brindará abundosa,
y al fi d' esta jornada benehida,
si en ton camí no 't paras
potser trobes la cerca lluminosa
alsada al fons d' esta regió dormida
del Paradís perdut per nostres Pares.

Desperta oh rassa ja! Tu ets l' esperança
del senyor Deu que va escullir á Roma
per palau terrenal de sa grandesa:
tot en las glevas de ton sol descansa:
tens l' ayre, tens l' aroma
y 'l color y la llum y la bellesa;
si una vida d' amor deixas impresa
á ta vinenta historia,
cridar pots ab Josuè: Para ta via,
oh Sol, y engendra un dia
que sia etern per llumenar ma gloria.

LO FONER

(1213—1218)

Una peira... frapá lo dit Comte de Montfort en lo cap.
(*Historia anónima de la guerra dels albigesos.*)

I

QUAN lo brau rey caygué del poltro
de mort nafrat
cullírlo van los nervuts braços
d' un vell soldat.

Ab dol y afany d' enmig la brega
se l' endugué.
Darrer badall del rey va veure;
sos ulls clogué.

Sobre d' un roch, la freda testa
del rey posá:
taca sagnant damunt la pedra
negra hi quedá.

Soldats fidels al rey en Pere
se 'n van dur lluny:
ell s' ajupí, cullí la pedra
y alsá lo puny.

De venjá' al rey, ab tota l' ánima
feu sagrament.
Des d' aquell jorn ningú en sa terra
d' ell parlar sent.

Lo jurament que feu ple d' ira,
ne fou de mort.
«Sanch tastarás, va di á la pedra,
»sanch d' en Montfort.»

Des d' aquell jorn, de nit y dia
tothom lo veu,
sempre portant, damunt, la pedra
per tot arreu.

Fona de llí de son cos penja
d' espés trenat:
pedra que n' ix, xiulant, may deixa
lo blanch errat.

Quan vagatius los altres jauhen
al ras ó al clos,
ab la fona, ell, s' enseja y prova
sense repós.

Y si li diu algú estranyantho
lo per qué ho fa:
«Pél roch aquest, respon, quan tiri
be aprofitar.»

Y signa 'l roch tacat de negre
de sanch del mort,
y baix, baixet, febriu murmura:
«Per tú, Montfort.»

II

Ja fa molt temps torná á sa terra
del rey l' estol:
deixant als seus, ell á Provensa
s' ha quedat sol.

Prou li ha dolgut no torná' á veure
lo cel nadiu:
mes ans que tot hi ha sa paraula,
no se 'n desdiu.

Foné' era avans del rey en Pere,
de gran renom :
foner avuy del de Provensa,
l' admir' tothom.

Sab qu' en Montfort setja Tolosa :
ple de neguit,
dret se n' hi va, lo cor li crida :
més, l' esperit.

Perçó á travers de la Provensa
y 'l Llenguadoch,
de dia y nit, tras, tras, camina
sens pará' en lloch.

Lo cel ans pur, ara n' es térbol,
esblamit es:
los camps, cremats; niuhan en pobles
serps y esparvers.

Ne veu castells fets una runa
vilas cremant,
sempre atordint á sas orellas
de guerra 'l brant.

Hostia y altars ne veu á micas,
ell, á Beziers,
caps de quinz' anys oberts per terra
n' ha vist milers.

Rossos cabells, de caras d' ángel
encís avans,
ara, en lo fanch, enllotats forman
munyochs sagnants.

Mes, á travers de la tempesta
de sanch y foch,
de dia y nit perçó camina
sens pará' en lloch.

Al últim veu fumá' en la plana,
per llarchs milers,
los foguералls de la llopada
dels merceners.

Ovira al pla llurs banderolas
de tots colors,
lo brill dels elms; d' enginys de guerra
sent los ramors.

Tolosa en mig (¡de sanch trespúa
son muradal!)
com lo colom entre las unglas
del girifalt.

Sent negra nit hi entra ab cautela
per lloch segú'.
Del pit damunt, dins la gonella
la pedra hi du.

Troba carrers de fumants runas
tots ells farcits;
morts y nafrats per tot fent pilas,
per tot greus crits.

No veu de gent de fam migrada
replé 'l mural,
tres d' en Montfort podrits y á trossos
penjant del pal.

Ne troba arquers séuhant las cordas
ab tot dalé:
donas y noys pilotant pedras
vora un pedré.

Y 'l vent gelat de nit plujosa
ferint son front,
glassant son cor, li ha fet fins temer
la fi del mon.

Boy arrambat á la muralla
ne sent un vell,
que parla axís á un soldat jove
foner com ell.

—Demá 's veurá qui millor brega,
qui morir sab,
si pot mes creu del cor á dintre,
que sobre 'l drap.

III.

Després de nit feresta y negra
llú bell matí;
lo brau foner vetlla en la tanca
de San Serní.

Allá enfilat á la estacada,
vora un pedré,
ab ull tranquil l' enemich guayta
qu' amunt se 'n ve.

Veu al llegat ab vesta roja,
rodó capell;
Veu á Montfort en cavall negre
ben aprop d' ell.

L' altre Montfort colca á la dreta
del fer cap dill:
del çer polit, al foné' 'l cega
lo potent brill.

Véulos als tres ja á tret de pedra,
vora un redós,
La fona exten, la pedra encaixa
mig tremolós.

Mes un arquer que li endevina
lo pensament,
per ser primer, la fletxa posa,
la corda exten.

Xiula 'l plomall, l' arquer l' aguayta
de fit á fit,
Gui de Montfort cau ab la fletxa
clavada al pit.

Ell qu' ho veu diu:—Vaja arquer désat,
«no es per tu aixó.
«Nafra mortal sols la fa un destre
«foner com jo.»

Y quan Simó descolca y corra
vers son germá;
crida al arquer:—Guayta ¿vols veure
«com aixó 's fa?»

De son capell la fona roda
ben frech á frech,
apres s' exten, llansant la pedra.
petant en sech.

La pedra brunz, vola, á la vibre
bada lo póls.
Montfort ne cáu: boca terrosa
morreja pols.

Mentres de dalt de la estacada
lo vell soldat
ab veu de tro, la vista encesa,
lo bras alsat,

«Quedas venjat, —diu—, gran monarca
«de nom etern.
«Mon jurament avuy envia
«Simó al infern.

«Veshi Montfort, digas ab rabia
«qui t' ha nafrat,
«Cap de verí, mors de la pedra
«d' un trist soldat.»

Joves y vells, los que l' enrotllan
febrius, inquiets,
li diuhen tots:—«Oh tu que 'ns salvas
respon ¿qui ets?»

«—L' ombra d' un rey en mí encarnada
«venjant un greu.
«So la venjansa de dalt eixida:
«so 'l llamp de Deu.»

LO POU DE SANT GEM

I

Si es ben fresca y regalada
L' aygua del pou de Sant Gem,
Massa bè ho diu la gentada
Que en sent vespre 'ns hi juntem.

Sabéu que 'l pou es á sota
De las brancas d' un parral:
La galleda, que degota,
Tant aviat es baix com dalt.

Un fanal de quatra caras
De la parra penja encés;
Massa bè 's quexan las mares
Que no dona llum per res.

No mes, ab prou feyna, mostra
Los rahims prop d' ell penjats,
De la gent del entorn nostre
Los perfils mitj esborrats:

Ve una mare ab duas fillas
Que 'm tenen robat lo cor,
Totas duas son pubillas
De dos pares que ja han mort;

Un petimetre á la moda,
Qu' es molt tonto y no s' ho creu;
Un de gras com una roda,
Qu' es lo xantre de la Seu;

Vells y joves; fadrinalla,
Que conech de veure allí,
Y, entre peus, molta quitxalla
Que á n'als vells fa pertení'.

Un cop sèuhen, la minyona,
Que tè un bon garrot de bras,
Aygua puja y los gots dona
Que s' entelan com lo glas.

—¡Au! va dient com gel es freda
Y mes clara qu' un mirall.—
Y va sempre la galleda
Pou amunt y pou avall.

II

Que no es fresca y regalada
L' aygua del pou de Sant Gem.
Massa bè ho diu la gentada
Que en sent vespre 'ns hi trovem.

Ahir mateix vam anarhi
Los que sempre 'ns hi hem juntat.
No sè pas que vam trovarhi...
No vam béurer la meytat.

Un va dir:—L' Arxiduquesa
Restas aquí ja no pot.—
Al sentirho, ab greu sorpresa,
De la má 'm va caure 'l got.

Va dí un altre:—Se 'n va á Viena
Y ha promés després tornar.—
Los que ho vám sentir, de pena
Ja ni l' aygua vám tastar.

¡Se 'n va ella, y tenim guerra
Declarada ab lo francés!
¡Ay trista de nostra terra
Si Dèu no 'ns ajuda en res!

Y, com si aquestas paraulas
Haguessen glassat los cors,
Ja ningú va aná á las taulas
A comprar confits y flors.

No 's sentia cap riallada
D' aquellas del dia avans:
Tothom, ficsa la mirada,
S' estava plegat de mans.

—¡Vaja! la minyona deya,
Portant l' aygua com un gel,
Vaja, que, si aixó s' esqueya,
Fora 'l que volgués lo cel.—

Debades ja l' aygua freda
Presentava com crestall,
Y en va anava la galleda
Pou amunt y pou avall.

III

Qu' es ben fresca y regalada
L' aygua del pou de Sant Gem,
Massa bè ho diu la gentada
Que en 'sent vespre 'ns hi trovem.

Des que 'l de Berwich setia
La ciutat per tots cantons
Mor lo cor, sens alegría,
Hi aném sols onze minyons.

Tots de la Vintiquatrena
Som soldats, si bè novells;
Quan hi aném, encara, ab pena,
Veig exir fum dels fusells.

La minyona enjoyellada.
D' axerit rostre agradós,
Nos serveix ara endolada
Perque ja li han mort l' espós.

La mare y las duas fillas
Ja fa temps que no s' hi han vist:
Potser ja han mort las pubillas,
¡L' anà' al pou es lo mes trist!

Y, ab tot jo hi vaig cada dia,
Axís que me 'n vaig del mur;
Fora de la batería
Crech qu' allí estich mes segur.

Potse' es que al pou idolátria,
Per qué 'l temo perdre aviat;
Me sembla un racó de patria
Y m' hi trovo arrecerat.

D' onze qu' eram, ja som quatre
Los soldats que 'ns hi trovem;
Com que sempre 'ns hem de batre,
Está clar: mimbem ¡mimbem!

A n' allí una nit van dirnos
Que l' assalt dava 'l francés.
—¡A morir ans que rendirnos!—
Ja no 'ns vám parar en res.

Va tancá 'l pou la endolada,
Al sentí 'l tarrabastall:
La galleda, ja lligada,
No va anar mes pou avall.

IV

Ja fa un mes que Barcelona
Dú 'l dogal de Felip quint;
Ahir vaig aná una estona
Allí hont aní tant sovint.

¡Quí t' ha vist y ahí 't va veurer,
Pobre pou, pou de Sant Gem!
Jo no puch arribá á créurer
Un oblit á tal estrem.

Vaig trovar la porta oberta;
Ningú 'm va dir ré al entrar;
La casa estava deserta;
Prop del pou me vaig sentar.

Pietat talment demanavan
De la parra los serments;
Lo fanal arreu voltavan,
Sense vidres, tots los vents.

Deslligada la galleda,
Vaig baixarla pou avall;
L' aigua prou va pujar freda,
Mes no clara com crestall.

En aquell moment entraren
Dos soldats del rey francés,
Tot de la taula ho robaren,
Y sort que no 'm fessen res.

Soldats eran dels de Fransa,
Y ja 'ls amos eran ells.
¡No hi habia ja esperansa!
¡No teniam ja fusells!

Vaig volé' un got d' aygua bèurer
Y terrosa 'm va sortir,
La endolada, qu' ho va véurer
—Es en va, noy, me va dir.

Fins que del tirá lliurada
Nostra patria tots vejem,
No veurem may regalada
L' aygua del pou de Sant Gem.—

FE

Núm. 10.—L' ARBRE SECH, de *D. Emilio Coca y Collado.*

Núm. 11.—LA HERMITA, de *D. Joaquim Riera y Bertran.*

Núm. 12.—ESPLAY, de *D. Joseph Franquesa y Gomis.*

L' ARBRE SECH

Nunca jamás nazca fruto de ti
Jesucristo.

Jo só aquell arbre mitj esberlat
Pels llamps que gita la tempestat:
Ja ré esperarne de mi no cal,
Si estás en vaga llenyaté honrat
Aquí tens feyna per ta destral.

Res no t' ature, sigas crudel,
Del terré arrenca l' última arrel,
Que ab fel mas brancas van empeltar
Y 'l fruyt daria rublert de fel
Si un jorn tornavan en fló á esclatar

Avans m' alsava tant corpulent
Que res me feya ni 'l sol ni 'l vent:
Baf de tempesta me dava encís,
Y un jorn, estrenyem sentí 'l serpent,
Com si fos l' arbre del Paradís!

Las fullas totas se 'm van marcir,
Las brancas secas se 'm van partir,
Mon fruyt per terra se vá escampar,
Y 'ls corchs ma soca feyan cruixir
De nit y dia, sense parar,

¡Ningú vol planyer 's de mon dolor!
Tant sols s' acullen dintre mon cor
Voltors que fugen de tempestat:
¡Quan prest me deixan, com si 'ls fes por,
Tant punt escoltan que s' ha allunyat!

L' arch de bonansa de Sant Martí
Per l' ampla volta se veu lluhí';
Dels altres arbres plora 'l fullatje,
¡Ja plors no 'm restan de tant sufrí'!
Cruixint condolas mon sech brancatje.

Quan entre 'ls arbres mormola 'l vent
Al se' á la tarde molt dolsament,
Apar que 'm parlan d' un temps mellor;
Y 'ls demés arbres tot mansament
Fassen escarni de mon dolor.

En sas brancadas lo rossinyol
Canta amoretas al naixe 'l sol,
Dins mas entranyas los corchs s' acullen:
Lo fret, la fosca, torment y dol
De ma miseria fins me despullan!

¿Perqué m' emboyran eternament
Fredas tenebras? ¿Perqué lo vent,
Quan passa á voltas tot mormolant
Pera calmarne m' agut torment
Mas brancas mortas me vá besant?

Un jorn baixantne fort huracá
Mas flors y fullas se vá emportá':
Quan just del home s' emporta 'l temps
Cabell y joya, y 'l sol deixá
Nua la testa y 'l cor ensemps.

Encara á voltas en ma brancada
Para 's l' aucella si ve cansada:
Entant recorda mon temps mellor
La gent la vista me te apartada:
¡Si un jorn mas brancas treguessen flor!...

Quan l' ivernada nos torna 'l fret.
Mitj tremolejo com un vellet;
En mon brancatje la neu se posa;
Semblo un fantasma que de peu dret
Vetlle sa tomba damunt la llosa.

Las fadrinetas ab lo jovent
Que un temps venian alegrement.
Cercant ma sombra, d' amor parlant.
Avuy me miran molt tristament
Y 'ls ulls girantne me van deixant.

Pera penjarne lo vell sarró
Y 'l seu gayato, lo bon pastó
Un clau esfonzam al cor nafrat:
Mes ell no 'm deixa. ¡Deu li perdó!
Y aumentar vege l' humil ramat.

Cremantne dintre la santa llar,
Los peus, un dia, podré escalfar
Dels qui s' allunyan de mí ab rezel,
Després mas cendras podreu ventar,
¡Que 'l vent besantlas las durá 'l cel!

Janer de 1876.

LA HERMITA

Fides.

Damunt lo cap de la montanya ferma,
núvols blanquíssims destrenats voltantlo,
com clara imatge de la Pau ditxosa,
s' alsa la hermita.

Desde la plana, que mil rechs fecundan
cada matí los llauradors la guaytan:
cada matí las encisadas mares
als fills la signan.

Ella ha guardat las centenarias casas,
—rica faldada de virtuts puríssimas,—
de peste y fam, de tempestat desfeta,
de dol y afronta.

L' amor dels cors á la esglesieta puja
com gris encens que remontant s' esponja:
amor més dolç que 'l de una verge trista
plorant ausencias.

Per qué, per qué l' escepticisme 'ns corca?
¿Per qué, axí 'l dupte nostre sér infama?
¿Per qué no brolla una pregaria tendra
dels llabís nostres?

Hermita santa, jardinet d' arcángels,
¡atráume aymant, que per ton cor sedejo!..
No es desvarieig de ma enfebrada pensa:
podrás salvarme.

Jo vindré á tú com á sa pátria cálida
va l' orenel quan l' hivernada 'l tibla:
jo besaré ta portalada ayrosa,
recort de un héroe.

Dels romaníns y l' arrelat espigol,
que ab sas olors ton muralló perfuman,
absorviré lo delitós efluvi
ab goig sens mida.

Seré devot del romiatge alegre
qu' en jorns triats á galejarte puja,
y 't portaré set viroladas toyas
de set masías.

Devant l' altar que decorá un bon monjo
del Monestir, ton guardador un dia,
jo 'm postraré tot admirant las frescas
colors que t' ornan.

Y 't cantaré las inspiradas cántigas
que 'l poble serva, mirallants'hi ab éxtassis
y la oració refrescará estos llabís
qu' ara 's mustigan.

Tévas serán las llágrimas més puras
qu' he derramat en nostra vall deserta,
com teva es ja la queixa més sentida
de ma anyoransa.

. . . .
. . . .

Mes ¡ay! ¿qué veig? Quin tremolor te sopta
¿Quín vent fueteja tas parets gemadas?
¿Quín mal esprit ab fogarada horrenda
ta mort anuncia?

Rogencas flamas, esquinsantne l' ayre,
sembla que vulgan incendiar los núvols,
y las glopadas de fumera semblan
respir d' un monstre.

Ton cruiximent fins á mon cor arriva;
ja la capella que sosté 'l teu bronzo
cau ab lo sostre... Las parets s' ensorran...
¡Runa y mes runa!

Tú n' has sigut, ¡oh fratricida guerra!
qui has espondrat la benhaurada hermita,
quan mon esprit á la materia gloria
ja retornava!

1866

ESPLAY

(POESIA DEDICADA Á D. ANTONI PORTELL)

Memento creatoris tui in diebus juventutis tuæ.
(*Eclesiastés, c. XIII, v. 1.*)

Vint anys! Anys benvolguts, ja os esperava.
La febre de desitxs y de grandesas,
l' afany d' aconseguir lo que no 's trova,
ja trontolla mon cap y 'l cor m' abrusa.
Desperto á la claror d' un altra vida
mes robusta qu' avans y vigorosa,
com lo clavell qu' esclata en flams de púrpura
al ratx potent del sol de la mitxdiada.

Ja he conegut qui só. Deu en sis dias
creá un mon hermosíssim per compláurem
y me va fer lo rey de l' existencia.
Tot respira per mí y senyor m' aclama:
los monts mes enasprats, quan vull, se vinclan,
los mars avalotats ab mas naus passo,
y 'ls llamps que la tempesta irada engendra
sota mos peus com uns esclaus rellisean.

Per mí tant sols per mí, la primavera
ve enllumenada pel somrís del auba
vestint monts y planuras de verdesca.
Per mí, tant sols per mí, beu l' aygua 'l nuvol

amorosint la terra al escamparla
y ab son bes despertant la dolsa sava
que fa brotar del arbre verdas brancas
d' hont la fruyteta temptadora penja.

¡Volejau entorn meu, perfums de gloria
que la inmortalitat dorm á vostr' ombra!
¡Veniu mon esperit á ubriacarne
y ensenyauli la llum de sa grandesa!
¡Dolsas auras d' amor, gronxan ma vida!
ja sé que per ser plena ma ventura,
com te flors lo vergè' y la nit estrellas
tot un tresor d' amors nia en la dona.

La terra es tota un matx que 'l vent perfuma;
ha estada un paradís y encara ho sembla.
Desparpella tos llams, oh sol explendit
y en ratxs de tots colors baxa á besarla,
y enmantella mon front ab ta llum pura.
¡Vint anys! Anys benvolguts, ja os esperava.
Ja m' heu dit qu' era 'l rey de l' existencia;
mes ay! com no 'm calmeu l' afany que sento?

Y una veu m' he sentit —«Mil mons palpitan
per demunt del teu cap que ni sab veure:
de la gloria del Deu ells ne son l' ombra
y á tú, pobre lasset, l' ombra t' enlluerna.
Sols Deu es gran y Rey de tota cosa
ta grandesa es fumera, no re 'l viure,
com mes creixis mes prompte serás cendro:
no sents lo temps com futx? La Mort ja 't mira.

«La delicada flor lo fret la crema:
así tot se marfeix, res s' hi assacia.
Pensa sempre d' hont vens y lo que cercas
y esmenta á ton creador y glorifical.
La febre que 't consum, la set que 't crema
vol dir qu' ets desterrat y qu' aquí anyoras
la font divina qu' en lo cel llanega
las delicias sens fí. Deu es ton centre.

«Deu infinit, Inmens, Unica essencia,
Etern, Omnipotent, Incomprensible,
devant de qui s' esborran las distancias

y es sols un punt l' inmensitat dels segles.
Ell que fa brotar mons de sa paraula
Ell es qui gotxs y penas just t' envia,
lo Creador del mon es lo teu Pare
Esglayat lloant á Deu, cor jove, esplayat.»—

Oh dolsa veu divina qu' en mi sento
tu m' has fet repensar: l' ánima mia
es cert, assi s' hi trova desterrada.
Tu m' has fet adonar que 'l sol clar crema,
que 'ls hermosos rosers son plens de punxas,
que las onas del mar son amargantas:
¡Y tant bonich qu' es tot segons qui ho mira!
Ja os conech, oh visions enganyadoras.

¡Alabat sia Deu! Tresquém la vida:
si dolors sento naxe en mon cor verge
la santa voluntat de Deu se fasse:
Ell ja santificá un dia las llágrimas.
Jo lloaré las bellesas de la Terra
com lo romeu qu' afeixugat camina
y beneheix las serras mes esquerpas
perqué á l' ermita desitxada 'l porta.

¡Vint anys! Anys benvolguts, ja os esperava
qu' ab vosaltres me sento ab bona forsa
per fé 'l mes mal camí de mon romiatje.
Deu misericordiós, l' ánima 't cerca
com la font una cerva assedegada.
Ascoltam y al morir aquí en la Terra
putx que d' ella es mon cos qu' en ella 's quede
mes l' esperit qu' es teu, bon Deu, abrassal.

1 de Desembre de 1875.

PREMIS ESTRAORDINARIS

(POESIA)

Premi concedit per lo Consistori.

Núm. 13.—FABULAS, de *D. Apeles Mestres.*

Premi de la Exma. Diputació de Barcelona.

Núm. 14.—LA PAU, de *D. Jascinto Torres.*

Premi de la Exma. Diputació de Girona.

Núm. 15.—LA FESTA DEL CARRER, de *D. Joaquim Riera y Bertran.*

Núm. 16.—LO FLAVIOLAYRE, de *D. Pere Ramon Vidal.*

Núm. 17.—LA PROFESSÓ DE LAS BORDAS, de *D. Felip Pirozzini y Martí.*

Premi de la Exma. Diputació de Tarragona.

Núm. 18.—LO CAMP DE TARRAGONA, de *D. Joseph Martí y Folguera.*

Premi de la Societat literaria «La Misteriosa.»

Núm. 19.—EPISTOLA, de *D. Joaquim M. Bartrina.*

Núm. 20.—EPISTOLA Á UNA DONA, de *D. Joseph Martí Folguera.*

Premi ofert per alguns entussiastas de la Cerdanya.

Núm. 21.—CERETANIA, de *D. Francesch Ubach y Vinyeta.*

Núm. 22.—CERES, de *D. Joseph Martí y Folguera.*

Núm. 23.—AL PIRINEU.

FÁBULAS

AL MEU PARE

L' autor

—En aquet sigle de llum y veritat, las fabulas no tenen cap rahó de ser

Varios amichs meus.

—Per dir la veritat despullada no s' necessita ser poeta.

Jo.

BLANCH Y NEGRE

Al passar lo moliner
pe'l costat del carboner
diuli :—¡ Apártat, putiner,
sinó vols enmascararme.
  Y 'l Carboner tot taujá
li contesta al punt : — Oh ca !
tú ets qui t' has de fer enllá,
perque pots enfarinarme.

  Tots estém bèn convensuts
de que las genialitats
en nosaltres són ***virtuts***
y en el próxim són ***pecats***.

LO MISERABLE

Mitx ajegut al atri d' una Iglesia,
un pobre mutilat
per despertar la compassió més viva
de 'ls qu' entran á pregar,
mostra al desnú sas llagas asquerosas,
sos brassos sense mans.
¿ Sabeu qué logra ab tal ardit ? Que al véurel
tothom giri 'l semblant.

Poetas pessimistas, que feu gala
de pintá en vostres cants
miseria, corrupció, vici, mentida,
sarcasme y crueltat,
¿si en compte de virtuts desperteu vicis,
— vicis potsé ignorats —
si 'l cor qu' espera y sent vos desprecia....
á qui voleu culpar ?

LO CASSADOR

En un poble que s'en diu..
Lo sé 'l nom, qu' es lo millor —n
per empaytar la perdiu,
un hermós matí d'estiu
va amanirse un cassador.
¡ Ah fills, cuán algun cap veya !
Carrega, apunta, dispara,
¡ pim pam !.. y errava ó no treya ;
y el cert es que fosch ya 's feya
y ell no havia mort re' encare.
De cop, per entre la fulla
d' un oliverar frondós,
veu d' ermita una despulla,
y al cim, clofat en l' agulla
un aucell negre, monstruós.
— ¡ Victoria ! ¡ Ya ting la palma !
diu tirant atrafegat,
més l' aucell ferit... ¡ Déu valme !
dóna un vol ab tota calma
y 's queda en son lloch parat.

— ¡ Ah 't burlas ! aixó faltava.—
carrega y ¡ foch y més foch !
peró tant com li tirava
tants més vols l' aucell donava
tornant á ocupar son lloch.
Al fi furiós, impacient ;
s' en va á la ermita corrent...
hont queda aturdit y fret
veyent lo Gall del valet
que marca d' allá hont vé 'l vent.

Més d' un cop me n'he adonat
y més d' un cop m'ha sorprés :
— tot lo que m'ha encapritxat,
cuan fredament ho he mirat
ho he trovat poch més que res.

L' AYGUA Y 'L VI

Al fóns d'una taberna tenebrosa,
no sé si aquí ó á Russia ó á la Meca.
— perqué respecte á aixó la Historia peca
com sempre, de confósa;—
recolzats en la taula més polsosa
dos bebedors s' estavan cara á cara :
l' un, devant d' una empolla d' aygua clara:
l' altre, d' una de vi.

Com tothom pensa
com més bé li pareix, aquí comensa
entre 'ls dos bebedors la gran bronquina :
— Res hi ha com l'aygua pura y cristallina.
— Res com lo ví ! — l'interpelat contesta.
— L'aygua no munta á trasbalsar la testa.
— En cambi 'l vi transforma en alegria
— cridant lo cor á festa —
la pena que 'ns abruma y agovía,
sense amenassá 'l cos d' hidropessía.

. . . .

Vénen y van rahons, creix la baralla,
y entre 'ls dos contrincants, sens trigar gayre,
s' entaula la batalla
y ¡ pif paf ! cop de puny y empolla enlayre.

Resultat del fracás : que van trovarse
pensant igual qu'avants d'apunyegarse :
item més — y es això lo que deploro —
sense ví 'l *cristiá* y sens' aygua 'l *moro*.

Lo discutir es llum, pero ab poch sobra :
¿ Qu' á mí m'agrada més lo *realisme*.
y á tú 'l *romanticisme ?*
Conformes, y endevant ; tots mans á l'obra.
¿Qué hi guanyarém si en lluyta sempiterna
fém com los bebedors de la taberna ?

LOS DOS ESQUIROLS

Dintre 'l bosch y sol, tot sol,
l' Esquirol,
desde 'l peu d' un roure vell
observava dantli volt
unas glans
que penjadas en pomell
veya lluny de son alcans.
Ab grinyols de tant en tant,
suspirant,
feya salts y giravolts
—cosa propia d' Esquirols:—
més veyent
que era en vá
tant saltar per'quí y per'llá
pegant brincos amatent,
se'n torná
tot dihent:
—No seré
tan imbécil llaminé
per pujarme 'n roure amunt,
que si, com pot ser, rellisco,
soch difunt;
sent axís que sols m' arrisco
per la usura d' una glá
qu' á la més xica ventada,
ya arrencada
veuré cáurem en la má.

¡Bon ditxo 'l que diu *que dura*
qui assegura.

Heus aquí que poch després
veu las glans altre Esquirol
que sens més
que donar al roure un volt,
se n' hi empuja tot brincant
murmurant:
—No seré
tan mesquí que 'ls deixaré,
pues bé val
algun salt
y fer moure peus y mans
tan gentil pomell de glans.

¡Cuán bé diuen que *no 'n pisca*
qui no arrisca!

Per obrar més bé y milló
¿sap algú lo que es *rahó*?....
Per mí nó.

LO CORB Y LA GARSA

Negra es la nit; entre las boyras
algun estel guayta entelat:
en el castell, dalt de la torre,
branda que branda hi ha un penjat.
Lo rat penat
ab vol incert xisclant se llensa...
y el vent en la selva—gemega ab fredat

Afavorit per las tenebras
compare 'l corb trasca cantant:
á mitx camí 's topa ab la garsa
que li pregunta al encaixá:
—¿Dret hont se va?
—Vaig á gojarme ab la carn fresca,
m' han dit qu' en la forca—m' espera un penjat.

—Molt me plaurá véureus gojantvos
compare 'l corb, molt me plaurá;
si no os sab greu, mon bon compare,
caminarem tots dos plegats.—
Y apariats
passan lo riu y 'l plá y la serra
y en fí, de la forca—divisan los pals.

sobre 'l penjat d' un vol se posan
ratonejant, flayrant, furgant;
—¿Per qué l' han mort? la garsa esclama,
—Perquè son crim no ha vist igual.
Guayteu cap dalt;
entorn del coll dú per vergonya
dos voltas de perlas—qu' al comte robá.....

Semblantli poch tal crim encare,
clavá en son pit l' acer fatal...
¡Lladre assassí! Déu no 'l perdoni!
en or y sang sas mans banyá.—
La garsa ya
prop del collar va á pendre plassa;
demunt las costellas—lo corb s' ha posat

Y aquella en tant qu' esgarrifada
crida:—Pervers! Lladró, malvat!—
lo collaret de seda y perlas,
del coll enterch va deslligant.
y 'l corb, en tant.
barbotejant:—¡Vil sanguinari!
s' engorja famélich—lo cor del penjat

Yo sé molts corbs y moltas garsas
qu' ab trajo de home 'l mateix fán;
tal al malvat diu *sanguinari*
y éll, de sí propí fugirá.
Tal juge hi ha
qu' are inclement condemna al lladre
y avants, tal vegada...—No ho crech; més ¡qui sab!

LOS DOS GOSSOS

Bufant y ensenyant las dents
un cadell arriva á un' era ;
son company li diu : — ¿ D'hont vens ?
— ¿ D' hont vinch ?... de la carretera.
— Hi haurás trovada aventura,
tornant tan afatigat :
— ¡ Mica ! he lladrat ab bravura
tot un cotxe qu'ha passat.
— ¡ Déu m'ajut ! ¿ Quin mal causava
que tan fort t'ha fet lladrar ?
¿ qué feya, donchs ? — Caminava.
— ¿ Qu'ha fet després ? — Caminar !

Criticayres que lladréu
al travall del escriptor,
¿ si lo bo no reveleu
ni lo péssim feu millor,
voleu dirme qué'n treyeu ?

L' ORATGE Y 'L TORRENT

Qui pot sentirme sense qu'enveji
mon goig sens terme, ma eterna ditxa ?
¿ Veyeu l'estesa de flors badadas
que 'l prat matisan ?
Són doncas mévas ; totas m'acatan :
sota mas plantas, fervents s'inclinan...
¡ Só yo qui passa ! ¡ dobléu las testas !...
— ¡ pobres aymias ! —
Aixís altívol parlá l' oratge
mentre ab veu dolsa li responía
la torrentada, que sóta d'ellas.
tranquil corría :
— Párat oratge ! Superbia estúpida !
Si cóm dius pensas, vanament t' inflas ;
qu' á las flors bellas, só yo, amagantme.
qui ls dóna vida.
Si 'l front ajupen á ta petjada
es que més forta las tors y humilla :
tón bés impúdich ó las desfulla
ó las mustiga.

Al que fa gala de que li deuhen.
al que s'alaba de favorirte...
¡ no'l reconegas. antes de veure
que no t'humilla!

LA LLUNA Y 'L FANAL

L' altre nit, ya tart com era
y ab los peus cuberts de néu,
he crusat la carretera
ab la lluna á mon derrera
y un fanal al devant méu.
Taspassant la boyra bruna
y ab resplandor funeral
projectan ma sombra á una:
esmortuhida la lluna,
marcada y negra 'l fanal.
—¡Magnífich!—tot caminant
he dit—¡Cuan fort ilumina
lo fanalet del devant,
mentres la lluna tan gran,
rebat claror tan mesquina!
Peró al ser, mentre' aixó deya,
pochs passos lluny del fanal.
l' ombra que doblada veya...
lo fanal ya no la feya,
la lluna... la feya igual.

May se deixi enlluherná
per la *forma*. 'l Vat que crea:
lo llenguatje 's cambiará,
y en pach la llum de la *idea*
sempre igual resplandirá.

LOS FOCHS FOLLETS

No recordo habe entrat una vegada
dintre d' un ceme..tiri ya nit feta.
sense haber vist las llumenetas pálidas
flotant enlayre y oscilant blavencas.
Mentre' avansava, devant méu fugian
á igual distancia sempre;
cuan he retrocedit, ellas á 'l hora
m' han corregut darrera.

¡Despreciables llums que no iluminan!
¡pobres fochs que no creman!
¡Fochs follets d' una nit, fátuas espurnas
que fugiu caras y empayteu esquenas!..
No sols dintre 'l fossar, aquí en la vila
y al pich del sol, vos trovo per més befa;
lo que no puch compendre es com pululan
sérs que os fugen y os téman.

LA GUILLA

FÁBULA - RONDALLA

Es lo Sabi Salomó
—que al gran temps de la picó
sens cap dupte se remonta—
qui tan gran rondalla conta.
Si no es éll... la conto yo.

I

Diu qu' un jorn de cap-vesprada
la Guineu mólt afamada
va arrivá á la portalada
d' una Ermita.
S' hi detura al bell devant,
ab un roch truca al instant,
y fent veu de mendicant
crida:—*Deo gratias!*

L' Ermitá, servo de Dèu,
ab sa gran barba de néu,
lo primer de tot que féu·
fóu baixa' á obrirla;
y cambiant benediccions
ella passa 'ls esglahons,
va y se posa á genollons
devant la imatge.
La pregaria un cop finá
li digué al bon Ermitá:
—Lo derrer qui 'm confessá
Déu sab hont para.
Fá d' aixó temps infinit,
¡fins he dat Dèu al olvit!..
mes al últim, penedit,
torno á la Iglesia.
Vos que sóu sant penitent
confesséume promptament
si voleu á mon torment
posar mesura.—
Y 'l bon home d' Ermitá
dols conort li ofereix ya
y á cercar la estola va
dret á la celda.

II

Cuan la Guilla sola 's veu,
posant peu devant de peu
passa llesta 'l marxapeu
de la capella;
guayta á sóta, guayta á dalt,
sent farum com de corral,
pega un bót pe 'l finestral
y en ell se fica.
Veu la lloca ab la llocada,
dóna y reb gran caparrada,
y avansant, d' una gambada,
¡tots coll á terra!
Cuan ya tot ho té escurat,
en la pica del costat
lo sèu morro ensangrentat
mulla y rabeja;

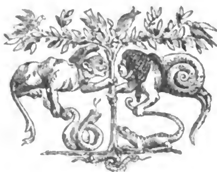
y altre cop molt reverent
á la Ermita entra humilment
y al devant del Penitent
genolls doblega.

III

A grans mals gran perdó implora:
cuan sas culpas té ya fora,
fent grans plors
—Mos pecats son negres, pare,
—diu—pero me 'n guardo encare
de pitjors.
D' una Ermita una vegada,
al corral dant escalada
d' un sol bót,
una lloca vaig menjarme
y ab la lloca á no enganyarme,
polls y tot.—
Mentres l'Ermitá l' exorta,
recrimina y aconorta
fet un sant;
regalant de mel y frescas,
sobre 'l banch trova unas brescas
lo bergant;
y en tant qu' humilment se postra
y 'l gran dany que se li mostra
reconeix,
de la fosca ab la fortuna,
moix, las brescas, d'una á una
s' engoleix.
—¡Ay bon Déu!—crida de nou—
Molt major pecat, prou, prou,
duch comés!
Y unas brescas regaladas
vaig menjarme á caixaladas
com qui res.—
Lo bon Frare s' esgarrifa,
sa gran barba s' espallifa
fet un foll,
—¿Dús res més á penitencia,
ya que 'l mal, de ta conciencia
brota á dóll?—

Y la Guilla famolenca
que 'l propósit de nou trenca,
crida:—Es clá!
Cuan cap bresca m' ha quedada...
m' he menjat d' una bocada
l' Ermitá.

Un cor penedit molt val,
pero... son obras, amors;
may es lógich fer cabal
de 'ls propósits de 'ls traydors,
perque 'l mal sol torná' al mal.
Així ho conta Salomó;
si no es ell... ya ho conto yo.

LA PAU

Charitas fraternitatis maneat in vobis.
(S. Pau, epist. als Hebr., c. XIII, v. 1.)

La veig en mos ensomnis falaguera
com sol naixent de Maig qu' obra las flors:
divina missatgera
de suspirada y bella primavera,
d' amor y fé que dona vida als cors.

La veig ab cercle d' iris coronada,
portant brot d' olivera en nom de Déu :
com ratxa perfumada
de fresch oreig d' hermosa matinada;
sento que diu ab llanguiment sa veu :

—«Acabada es la lluyta fratricida,
cesse d' un cop tot criminal recel ;
¡ malhaja qui no oblida
l' odi d' ahir ! jo só la pau, la vida,
pèl vostre benestar m' envia 'l cel.

«L' angel del mal, al véurer ma tornada,
en va impotent s' esforsa malehint :
prop d' ell altra vegada
en negre abím gemega engrillonada
la maléfica sombra de Cain.

«Encara veig senyals de la matansa
runas arreu y 'ls corbs fent son festí ;
tot just en la llunyansa

moren los crits de guerra y de venjansa
de quan, irat, cada home era un botxí.

«Encara del nafrat en l' agonia
m' apar sentir las queixas y 'l neguit,
quan en perduda via
cayent mitg mort, com llágrimas rebia
la frescosa rosada de la nit.

«Y enllá l' incendi, alsantse á la estrellada,
sedent volcá de llágrimas y fel,
ab roja flamarada
com llengua del infern evaporada,
portant l' odi dels cors reptava al cel.

«Y veig banderas ab la póls tacadas
y 'm sembla qu' ab deshonra están dient
que foren arrastradas
dins las roderas que deixá badadas
lo carro de la guerra furient.

«Y dels fossars la terra remoguda
ja, vergonyosa, mitj tornada en fanch,
extesa y abatuda,
tot escoltant del vent la veu perduda
demana plors pera esborrar la sanch...

«Los que ploreu tant dol y malhauransa
veniu á mí, veniu sense recel :
jo porto la bonansa,
jo só la pau, la vida, l' esperansa,
pèl vostre benestar m' envia 'l cel.

«Si m' estimeu, la via un jorn funesta
qu' obrí sanchnant la guerra esborraré ;
y, com en brillant festa,
quan Maig rebrote cenyiré ma testa
ab flors que faré naixe' ab mon alé.

«Llavors qu' ab raigs de Sol l' estiu prodiga
besos ardents dessobre 'l camp y 'l plá,
l' esbelta y róssa espiga,
gronxada per lo vent, com tendre amiga
l' honrós travall del hom' benehirá...

«Y quan entre las brancas desfulladas
l' alé d' ivern se sente gemegar,
ab dolsas alenadas,
revifarè amorosa en las vetlladas
lo foch puríssim de la santa llar.

«A son escalf la Patria, ahir plorosa
per jorns de prova y amagats perills,
dirá, alsantse joyosa,
qu' encar del nom de mare está orgullosa
mentres s' estimen com germans sos fills.

«D' esplendorós pervindre precursora,
faré oblidar los passats jorns de dol
y escoltaré á tota hora
accents d' amor de l' arpa encisadora
y 'l tendre cant alsat prop del bressol.

«¡Felis lo poble que per mí descansa
á l' ombra del llorer de la virtut
y honrós renom alcansa
sense donar á l' odi y la venjansa
sanch de germans com vergonyós tribut!

«¡Felis lo poble que joyós respira
de mon oreig lo sempre pur alé
y quan la vista gira
fixantla al cel, encar creyent suspira
plé d' esperansa y sant amor y fé!...

«Veniu á mí, si esteu sedents de gloria
y de llorers que no destilen fel...
mes ¡ay! si entre cridoria
sols l' ombra un jorn vejés de la Victoria,
plena d' esglay me 'n tornaria al cel.»—

LA FESTA DEL CARRER

(GIRONA)

¡Visca la broma!
(Tothom.)

I

PARLA UN VEHÍ

Festa de l' Argentería,
¡ quína festassa serás,
avuy qu' á niuhar retornan
las colomas de la pau !—
Pabordes y pabordessas,
tan esquerps los altres anys,
enguany anirán á tria
per tots los vols del veynat.
La senyora vescomtesa
s' es oferta com anys há,
y fará galan petxoca
del bras ab un del sèu bras.—
Mantellina negra y ampla,
qu' encalaxada n' ha estat,
ab la blanca mantellina
hem de veure rumbejar
com rumbeja al ram la fulla
y á la fulla 'l gentil ram.
Benhaurada la riquesa
que, al honrarne 'ls menestrals,

honra un nom, honra un llinatge
y honra tota una ciutat.
Afanyéuvos, noys y noyas:
cuytéu forsa á encadenar
llarchs anells de paper rosa
ab anells de paper blau.
Féu ben grossas barrabombas:
no hi planguéu los estampats:
l' adroguer paga una arroba
de candelas pèls xavals.
Preparéu gresols y llantias,
y féu, noys, forsa bondat,
que axís pares, avis y oncles
res de goig vos negarán.
¡Au, bergants, á cercar canyas!
¡Apa, boxos á cercar!
No esperéu las borriquetas
que han de durlos al veynat.
¡Quína festa, quína festa!
Pèl carrer de cap á cap
xiularán las carretillas,
y 'ls cuhéts enfurismats,
esclatant enlayre, en pluja
de colors se desfarán.
Mils pagesos y pagesas,
quan veurán lo foch rodar,
dirán «art de bruxería»
l' art d' un sastre endemoniat;
y, entretant, lluhida cobla
tots els cors alegrará,
fent exir paraulas dolsas
de llabis d' enamorats.
Festa de l' Argentería,
festa de la dolsa pau!

II

LO TARLÁ

«Jo poso á favor de 'n Toni.
—Donchs jo á favor de 'n Tres-ulls.»
(Es un borni que hi veu massa.)
«—Doncas jo pèl Geperut.»

En Toni es llarch com un dia
que va passantse en dejú,
la cara de viscroca,
y la mirada de llus.
En Tres-ulls es, al contrari,
petit, ample, rabassut :
las camas li fan rodona
quant més camina á peus junts.
Es xato, du sota-barba
y per sobre 'l llabi escup.
Lo del gep sembla que porti
son gep no més que per gust :
envers de causarli pena,
sembla donarli salut.
Trau lo cap com las tortugas :
giravolta més que 'l fus ;
ha mort tres donas, y encara
conta que 'n té tretze á punt,
puix de dona acaserada
may la mena s' ha perdut.
Veus aquí 'ls tres personatges
enfilats allá damunt
del popular escenari
qu' ha aparellat mestre Just,
entre 'l carrer y la plassa
de las Cols, prop de ca 'l Mut.
Tarlans volen se' 'ls pabanas,
mes sóls pot havernhi un...
Qui més fassa riure al poble
será tarlá ben rebut.
Ja comensa la palestra...
Lo borni ab un bastó surt,
y, després de tres cabriolas
que sóls fan riure als menuts,
obra una boca de cana
y clava 'l següent discurs :
«Poble de l' Argentería,
jo só aquí perque... he vingut.»
Ningú riu y ell continúa :
«Jo us miro á tots ab un ull,
mes veig que sou més panarras
que 'l primer flaquer nascut.
No us ho dich per alabarvos,
que may alabo á ningú :

ho dich perque... Vaja : plego !
Val més béuren del axut.»
Diu, axeca la botella,
ab la ma dreta la muny,
y encara la munyiría
á no rebre un cop fexuch.
Es en Toni que l' avisa
perque s' aparti ben lluny.—
Comensa 'l Toni fent passas
á tall de soldat besuny,
tot manejant una escombra
que conta que 'ls reys li han dut.
(Aquesta dita fa riure
y pican de mans alguns.)
Després diu castellanadas :
després s' ajau com un turch :
després riu com un galldindi,
després brama com un ruch,...
y 'l poble aplaudeix unánim
perque 's sent l' eco robust
d' un bram d' ase que contesta
com diguent : «germá volgut !»
Surt lo Geperut y, al véurel,
pica de mans el concurs :
es sabater de minyonas
y té gran partit segur.
Diu : «Jo no gasto retóricas,
ni may gastarn' he sabut,
peró tinch á punt tres coblas
y ara 'l cantá' 'm vé de gust :
escolteu, homes y donas,
las

COBLAS DEL GEPERUT

1.ª

Geperut era 'l meu pare,
geperut vaig nexer jo :
geperudas van las casas,
geperuda la Nació.
També es geperuda
la mèva cansó.

2.ª

De una esquena montanyosa
may se 'n riga aquest veynat :
val més dù un gran gep que 's veja,
que mitj gep tot amagat.
Ningú s' enverini
que dich la vritat.

3.ª

Per un gendre es una sogra
gep de dia y gep de nit,
y es un mal govern pèl poble
Roca Corva sobre 'l pit.
Mon gep à la esquena
no 'm dona neguit.

FINAL

Perdonéu que més no canti
perque tinch set de debó :
si Tarlá 'm declara 'l barri,
durará més la cansó :
Dexéu qu' á la bota
li fassa un petó.

Xarrica, y damunt sos llabis
lo vi escumejant rebull.
Tarlá la Junta 'l proclama,
siga tarlá ben vingut.—
Llarga mangala li entregan;
se la carrega damunt ;
entra gloriós dintre 'l carro
que li tenen previngut,
y al só d' un tabal, passeja
seguit d' apinyat concurs.

III

LLEVANT DE TAULA Y CAPTA PÈLS PRESOS

Pabordes y pabordesas
van seguint pisos arréu

dels vehins y gent de fora
afincada en lo carrer,
ab las safatas de plata
xucladoras de diners
que las pabordesas duhen
sota mocadors de neu.
Han sortit del llarch ofici,
hont un sabi reverent
ha enternit l' esglesiada
ab amorosos consells
y recorts de la velluria,
brescas de daurada mel.
Dels pabordes, noys de rumbo,
lo negre trajo lluheix
y fa relluhir el trajo
de las que hi van de brasset.
¡ Si valen las arrecadas
prop las rosas de tot temps
que Dèu conserva á las donas
del barri dels argenters !
Va fentse un llevant de taula
que hi cantan los angelets :
may or y plata coblantse
més preciosa lliga han fet.
Tothom s' atura y se posa
arrenglerat pèls carrers
quan, seguit de la musíca,
va passant tant bè de Dèu
com passa la Primavera
que fa florí' 'ls taronjers
seguida per las voladas
de refiladors aucells.—
¡ Benhaja tanta riquesa !
Lo barri ne dirá bè...
y 'ls pobres presos que viuhen
corsecats d' anyorament.

IV

LA FEXINA

Font del Rey, Dèu te conserve
l' aigua fresca en abundó !
No hi há al mon aigua més bona

per... posá' en fresch lo vi bo.—
Mare mèva, ¡quín xivarri!
Reina pura, ¡quín soroll!
Mitj Girona formigueja
per los voltants de la font
y dona adéu á la festa,
despedintla ab tirabous
y sardanas com aquella
del *«bon dia, Lianor.»*
Uns cantan; los altres riuhen;
altres jugan ab l' amor;
altres menjan, altres beuhen
y altres semblan ferho tot.
¡Qué vehíns sense catxutxas,
vermells com uns perdigots!
¡Qué donas ajogassadas
com cardinas dintre 'l bosch!
¡Qué caps de donas bonicas
més bonichs sens mocadors!
¡Qué quitxalla estrafolaria
fentho anar tot en renou!
Y entre la espessa bromada,
sobrexínt més que tothom,
reparéu una figura
guarnida de set colors:
al cap gorra virolada
ab punta erissada al sol;
la cara més ennegrida
que la mare del carbó;
al cos cenyidas tres faxas;
xarreteras y galons;
penjolls de plantas *y* d' herbas,
calsas amplas y calsons.
¡Pobre geperut! Miréulo...
Mes no 'ns fassa compassió:
ell es de la gran Fexina
príncep, rey y emperador.—
Ha de fer riure y fer riure
fins que la llum s' haja post;
ha d' acreditar al barri
que va honrarlo ab la elecció.
Y l' honra: cap noya maca
aprop sèu estarse pot:
á totas vol abrassarlas

perque... diu qu' es generós.
Ellas xisclan, ell las cerca
y va cassantlas al vol:
si una n' abrassa, las mares
de las altras riuhen molt.
Porrons van y porrons venen,
y éll va escurant los porrons,
com escuran canadellas
los escolans traydorots.
Se blinca molt com los arbres
aprimats que 'l vent remou,
mes ell, com l' arbre, no 's trenca
puix del vent segueix el joch.

Part d' allá de las montanyas
s' ha colgat ja 'l cara-ros:
la fexinada se 'n torna
moguent infernal soroll
ab trossos de plats y platas,
ab esquellas y esquellots.
Átxas d' espígol encesas
se forman en professó;
lo veynat retorna á casa
bramulant vellas cansons.
Y 'l tabal pica y repica
y 'ls tres músichs del *Pebrot*
desafinan com tres diables
del infern (Dèu me perdó);
y darrera la gentada,
en carro de triomfador
guarnit mès que dona vella
que va á cassa d' aymadors,
boig lo geperut me sembla,
pero 'm sembla 'l menos boig
de la colla, ab lo sèu trajo
y ayres de tambor major.
Arriva 'l gentíu á plassa:
cada vehí se 'n va á joch;
tots dormen al cap de un' hora
y 'l geperut més que tots,
ab la rialla sobre 'ls llabis
y allargant més sa cansó.

LO FLAVIOLAYRE

I

SANTA Coloma encara
no l' ha oblidat
per mes que 'l fossar l' amaga
ben soterrat.
Als joves vuy dia ho conta
son net ja vell:
—Ningú guanyará al meu avi.
Ningú com ell.

De la Roca á Anglés.
en tot lo Vallés,
en tota la terra del fresch y pur ayre
com ell cap mes, cap mes flaviolayre.

Si 'ls qu' avuy dia jauhen
tinguessin veu,
dirian: «de sa destresa
cap mes se 'n véu.»
Y pel *rotllet*, la *sardana*,
fins pel *pitjell*,
ningú com lo meu avi:
ningú com ell.

Las cansonetas vellas
son un tresor,
totas ell las sabia
totas de cor.

May ne tocava d' altras
may y ¡ab quín zel!
las cansons de la terra
son cants del cel.

Al compás de las notas
del esturment
ne feya 'l que volia
del gay jovent.
Va vení un jorn la guerra:
soná lo vell,
tots van deixar l' aixada
per lo fusell.

En la encontrada aquexa,
del mont al vall,
sempre que hi vingué l' áliga
tastá 'l metall.
Mes ay! á Barcelona
venjatius sent,
dampnaren á mort al home
del esturment.

Fugitiu alashoras
visqué pels monts:
dormia al peu dels arbres,
sota dels ponts.
Mes per tot hont anava
sonava un cant,
y al que migrat se creya
féyal gegant.

Dins d' un mas lo soptaren:
hi fou befat:
mes sabent que sonava
fouli manat,
y ell que tant aburria
del franch lo jou,
de sos cants y disbauixas
lo músich fou.

Pero feu aquell dia
sant jurament,
de no envili altra volta
son esturment.

Des d' aquell jorn los masos
de per eix vol,
com avants no sentiren
lo flaviol.

L' hagueren vist llavoras
vivint captant,
sens eixir de sos llavis
ni un goig, ni un cant.
Aixís de vila en vila,
com malehit
veu amimvar depressa
son esperit.

D' una corcor estranya
coneix que 's mor
y es que te la anyoransa
dintre del cor.
Per guarirse 'n va rompre
lo jurament!
Mes ay! ¿quín cor pot vence
l' anyorament?

II

A la plassa hi fan ballas,
també hi es ell;
fins tonadas alegres
ne sona 'l vell.
Sopte hi cau de francesos
un gros estol
y la campana aufega
lo flaviol.

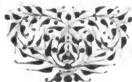
—Malehit! «lo vell crida
«trist esturment!
«Ara 'l Senyó 'm castiga
«pel jurament!
y 'l flaviol á terra
llansat se véu,
fet á bossins lo deixa
d' un cop de peu.

Tota la plassa l' omplan
        nuvols de fum
quatre ben ricas casas
        lo foch consum.
Mes lo seu cor s' aixampla
        y 's diu ab pit:
—«No morirás sens bátret'
        vell arraulit.»

Entremig de la boyra
        del foch encés
ab lo fusell fa ab rabia
        cara al francés.
Lo jovent que l' enrotlla
        l' imita á n' ell.
y 'l francés fuig del poble
        retut pel' vell.

No morí de cap bala.
        ni de nafrat.
mes al cap de tres dias
        fou enterrat.
Al contemplar á troços
        son esturment
va sentir que 's moria
        de anyorament.

De la Roca á Angles
en tot lo Vallés
en tota la terra del fresch y pur ayre
com ell cap mes, cap mes flaviolayre.

LA PROFESSÓ

DE LAS BORDAS

QUADRO DE COSTUMS BARCELONINAS

«Déu te conserve, costum
que á las órfanas amparas!»

I

LA BORDA

Mig perdentse dins la tosca
que l' alta paret projecta
y á son entorn espantada
girant la mirada inquieta:
Coberta de cap y espatllas
ab un trós de sarja negra:
tot estrenyent entre 'ls brassos
un embolcall que gemega:
Camí de la *Santa Casa*
ahont la empeny sa mala estrella,
va una dona en quals ulls brillan
la rosada de las penas.
Axís que á la porta arriba
sent que las forsas la deixan,
acota 'l cap y ab deliri
l' embolcall cent voltas besa.

«Filleta del cor, murmura.
«trós de las entranyas mevas:
«de sa vilesa y ma culpa
«tu n' has d' espiar la pena...
«¡Tant ditxosa que seria
«teninte á la vora meva!...
«Mes foras padró d' afronta
«y prova de ma flaquesa.
«Adéu, vida de ma vida,
«no veurás més ta mareta:
«te dirán... ¡Verge del Carme!
«no 't fassa tant mal ma llengua!»
Un reliquiari de plata
al coll de sa filla penja
y besantla altras cent voltas
allarga la má á la anella.
Al sentí 'l toch de campana
un apenat sospir llensa;
lo grós forrellach grinyola,
del torn s' obra la portella,
y tremolant y plorosa,
pitjor qu' una Magdalena,
posa 'l trós de sas entranyas
del torn en la gola oberta:
¡Dos xisclets á l' hora s' óuhen;
l' un, del torn que du sa presa;
l' altre, de la pobre mare
que cáu esmortida en terra.

II

LA PROFESSÓ

Diumenje després de Corpus
n' es diada assenyalada,
que á més de quatra bordetas
la ventura va á trovarlas.
La professó més vistosa
de totas las de la octava
aquest dia ix de la iglesia
que sosté la Santa Casa:
y allá, al alberch ahont sols móran
la tristor y la desgracia,

travessa un raig d' alegria
qu' á molts cors du la esperansa.

Ja 'l tamborino ressona,
lo fluviol refila y canta
y l' *Hereu* y la *Pubilla*
majestuosos s' avansan.
Lo sach de gemechs sospira
tot seguint á la *Tarasca*
voltada d' alegres *nanos*
com si anés empresonada;
y llansant foch per la gola,
movent las alas va l' áliga
de sos aligots seguida
que espantan á la maynada,
mentre 'ls picarols ressonan
al compás d' airosa marxa
que 'ls balls de bastons rumbejan
en capells, brassos y camas.
De la flairosa ginesta
la furienta pluja aguantan
los *Timbalers*, mentre impávits
van tocant *trampas son trampas*,
y devant d' ells, fent tantinas
y tot ballant contradansas,
los *gegants petits* alegran
la embabiecada quitxalla.
Apilotada la gent
que no té ahont assentarse,
per passar al primer rengla
s' empenyan los uns al altres,
quan los gonfanons arriban
y entre ciris la Creu alta
fentlos callar, descubrirse,
y tot desseguit senyarse.
Passan las altas banderas
ab llurs imatjes de plata,
santas senyeras dels gremis
d' honrats menestrals voltadas.
Los escolanets segueixen
entonant lo místih *Sacris*,
y detrás los *Infants orfans*
vestida la *cota* blanca,
coronats de rosas puras,

en la má verga daurada:
¡pobres fills que tot ho deuhen
á la Caritat sagrada!
  Vestidas de blanch, cobertas
d' una trasparenta glassa,
estesas las cabelleras
y de rosas coronadas;
  baixos los ulls y dels llabis
brollantllos tendras pregarias,
las bordas, de tots s' emportan
los cors, quan més las miradas.
  ¡Qui sab si algú que las mira
passar, d' una historia amarga
fullas vivents, li recordan
l' inmensitat d' una falta!...
  D' entre totas las bordetas
una n' hi ha, rossa y blanca:
pura, com la flor del lliri
hermosa, com la esperansa.
  Sos ulls de cel, fits en terra,
murmurant una pregaria,
no s' adon' del qui la mira
devorantla ab la mirada:
  Galán minyó, que rumbeja
grossa *soguilla* de plata:
alt, moreno, de franch rostre
herèu de molt bona casa;
del qui diuhen si tenia
á una pubilla donadas
paraula y hermosas joyas
y per falsa l' ha deixada,
jurant qu' abáns de vint dias,
qu' ans de acabarse l' octava,
tindria muller més bella,
més lleyal, més bona y santa.
  Per çó al veure á la bordeta
tan humil, tan agraciada,
sent lo cor batre depressa,
enrojírseli las galtas
y fins, de tan com la mira,
entervolir la mirada...
  Mes la professó desfila,
la hermosura va allunyantse
y ell del curs se 'n surt á empentas

perquè se sent ofegarse.
Se repensa quan es fora,
de son pit un sospir llansa
y com foll apreta á corre
fins á un' altra cantonada
'hont gonfanons y banderas
á passar ja comensavan.
A impulsos de sa impaciencia
fora 'l curs la testa allarga :
allá baix la borda ovira,
son blanch mocador prepara
y 'l tira als pèus de la verge
bell punt pe 'l devant li passa.
Mes vermella que no 'l sol
quan surt de la mar salada,
la hermosa nina l' aplega
ab un sonrís y una llágrima :
y envers lo galan girantse
que d' amor lo cor sent batre
lo mocador duhent als llabis
en bés la somrisa acaba.
Y la professó fa via
camí de la Santa Casa ;
sense cor lo galan queda 's
que se l' endú sa estimada :
y á la que ahir, per bordeta
familia y nom li mancava,
d' un nom s' endú la penyora
y d' espós ja té paraula.

III

MARE Y FILLA

De 'l pati del Hospital
la professó ja n' ha entrada ;
los gegants, escala amunt
s' enfilan cap á las cambras.
Asseguts en los séus llits
los malalts y las malaltas
esperan ab devoció
de Déu la visita Santa.
Van passant los gonfanons,

la créu y los gremis passan.
infants órfans y escoláns
atravessan las cambradas.
Quan á las bordetas véu.
s' incorpora una malalta :
entre brassos la sosté
carinyosa una *germana*.
Envers las que van passant
la enflaquida testa allarga
y fixa sos fondos ulls
per poguer mes be mirarlas.
Tot d' un cop. allarga 'l brás
ab la flaca má crispada.
y á la germana li diu
ab mig trencadas paraulas :
—«¡Es ella!... la que dú al coll
«lo reliquiari de plata!...
«¿No porta un blanch mocador
«la que al devant tenim ara?...
«¡Jo no sé què tinch als ulls.
«si ho miresseu vos, *germana*...
—«Si que 'l porta ; algun galan
«li haurá donada paraula.
«qu' aixó. ja ho debèu saber.
«qu' es costum en tal diada.
—«¡Dèu conserve eixa costum
«que á las órfanas ampara!»—
Y á sa filla. que no sab
que tant prop tinga la mare.
ab la tremolosa má
tira un bés ruixat de llágrimas.
Va seguint la professó
del Hospital per las cambras.
y arriban los encensers
omplint l' espay de sa flaire.
Al veure 'l Sant Sagrament.
que 'l Prior du sóta talam.
d' alegria bo y plorant
aixis deya la malalta :
—«Si Déu l' ha treta á paseig.
«com no ser afortunada!...
—«¡Nostre Senyor Jesucrist
«may á sos fills desampara !
diu. signantli l' Sagrat Cós

y baix baixet, la *germana.*
—Beneyta sias! respón
«Hostia Santa Consagrada!
«vulla per tú lo bon Déu
«perdonar totas mas faltas!»
Y girant los ulls en blanch,
murmura un altra vegada:
—«¡Déu te conserve... costum
«que á las órfanas amparas!...
y sens vida, inclina 'l cap
sobre 'l pit de la germana.

Mars del 1870.

LO

CAMP DE TARRAGONA

Si la terra en ell es bona,
lo cel millor es.
Com lo cámp de Tarragona,
no 'n veuréu cap mes.

D' una part altas montanyas,
d' altra part cenyit pel mar,
venas d' aygua en sas entranyas
fan la sava esbategar.
¡Quina planta en ell no 's cria:
las del Nort, las del Mitjdia...
¡no n' hi ha mes per demanar!

Si la terra en ell es bona,
lo cel millor es.
Com lo camp de Tarragona,
no 'n veuréu cap mes.

Escornalbóu y la Mola
lo guaytan desde Ponent,
y te l' ull de la Farola
per mirar cap al Orient.
Te las cullitas qu' espera,
y per ell la primavera
hi floreix eternament.

Si la terra en ell es bona,
lo cel millor es.
Com lo camp de Tarragona,
no 'n veuréu cap mes.

Per lo coll de la Taixeta,
dols seré lo ve á orejar;
y també la mar inquieta
ab sa brisa 'l vol bressar;
y 'l voltan en lliga estranya,
lo seré de la montanya
y la brisa de la mar.

Si la terra en ell es bona,
lo cel millor es.
Com lo camp de Tarragona,
no 'n veuréu cap mes.

Si 'n te ó no sobrants de vida,
si 'n te ó no de bè de Dèu,
ja os ho dirán desseguida
los pobles per tot arreu;
no mes del Camp en la terra,
á la dreta y á l' esquerra
mes de trenta 'n contaréu.

Si la terra en ell es bona,
lo cel millor es.
Com lo camp de Tarragona,
no 'n veuréu cap mes.

Si en ell lo diner s' hi gira,
los mercats vos ho dirán;
cada jorn mercat ó fira
fa algun poble del voltant.
¡Be 's mou gent cada setmana
de Salou fins á Sant' Ana,
de Cambrils fins á Monsant!

Si la terra en ell es bona,
lo cel millor es.
Com lo camp de Tarragona,
no 'n veuréu cap mes.

Al hivern, vinga fer oli:
al estiu, vinga segar:
al Octubre, que 'l vi coli:
al bon temps, vinga regar:
y tot l' any, per las fumeras,
que hi respirin las calderas
que l' Industria fa enjegar.

Si la terra en ell es bona,
lo cel millor es.
Com lo camp de Tarragona,
no 'n veuréu cap mes.

A un estrem, vella y calmosa,
á la vora de la mar,
Tarragona allí reposa,
ja cansada d' alenar:
dominant desde sa altura
quasi tota la planura,
com un sant desd' un altar.

Si la terra en ell es bona,
lo cel millor es.
Com lo camp de Tarragona,
no 'n veuréu cap mes.

Ja no veus legions romanas
¡oh ciutat de noble sort!
ni las moras caravanas,
ni 'ls forsuts guerrers del Nort:
mes en cambi cada dia
naus que tot lo mon t' envia
surten plenas de ton port.

Si la terra en ell es bona,
lo cel millor es.
Com lo camp de Tarragona,
no 'n veuréu cap mes.

EPÍSTOLA

> Amaro e noia la vita, altro mai nulla,
> é fango é il mondo.
>
> *Leopardi.*

AMICH, si encara ho ets, mon plany escolta:
si sols t' ho dius, si l' amistat antiga
pèl cuch del egoisme rosegada,
com tronch corcat al apoyarshi s' trenca,
no llegeixis..... ¡més prou si ets egoista
al veure versos llensarás la carta!

Dupto. Vetho aquí tot. Dupto, y no m' sento
ni ab voluntat ni ab forsa per á créurer.
Tot lo que miro es fals: may lo ser íntim
sabré comprendre bé, del que aquí m' volta.
Del infinit jo puch llegí ls' prodigis
analisant la llum de las estrellas
que allá d' allá, en lo cel, brillan perdudas....
y analisar la llum d' una mirada
y llegir en lo cor ¡m' es imposible!

¿Cóm no duptar del mon, qui en ell hi troba
solsament falsetat é hipocresia?
Renoms brillants se fan ab falsas glorias
com ab cartró daurat se fan cuyrassas,
y, de lluny tot es or pe 'l curt de vista.
Vergonyós y modest s' amaga l' mérit
y atrevida s' eleva la ignorancia;
aixís l' que fá poch pés en lo mar sura
y es en son fons tant sols que hi ha las perlas.

¡Elevarse! ¡Pujar! Si faltan alas
recordar tothom sab que á las alturas
no l' àliga tant sols, tambè hi arriba
lo reptil, y es prou fàcil arrastrarse.
Y, quan pujat al cim, mès ambiciona
encara remontars', tè sempre l' mèdi
de logràh'o rebaixant lo que l' rodeja.
¡Y aixó ho fan tants! Y may ningú ls' censura
¡prou ells tindrian por, si por no fessin!

Altres n' hi ha, del ambiciós escala,
qu' hómens de bé per tot arreu se dihuen,
y, per debilitat, del crim son cómplices
mirantlho indiferent. Lligar no saben
la causa ab los efectes, y no vehuen
que l' mal d' altre en son mal pot transformarse.
Tranquil mira l' pagés que ls' boscos talan,
no s' hi oposa, al revès, se n' aprofita,
pero poch temps després, las plujas venen
y en la montanya á l' aigua res detura
y corre monts avall, y ls' rius desborda,
los camps inunda... ¡y al pagés ofega!

Ab sa estranya indolencia y apatía
'ls uns, ab sa malicia 'ls altres, deixan
ó fan que la mentida en 'queix mon regni.
¿Més lo jovent, qué hi diu? Si es l' egoisme
cualitat sols dels vells ¿cóm no s' prepara
á transformarho tot, en bé dels pobles?
¿Qué fá al menys del jovent la part mes alta,
la part que per sos títols ó fortuna
ha de donar á las demés exemple?

Vestit ab la librea de la moda,
ridícula com sempre en sos capritxos,
aquí n' teniu un d' ells. De son cap cuida
mólt més lo perruqué que l' catedràtich;
amich de bailarinas y toreros
protegeix sempre l' art, y tots diriam
qu' es fill d' un mónstre acás, no d' una mare,
segons lo mal que parla de las donas.
Entre visitas, jochs, passeitjs y teatres
ni té temps per pensar. Treballa sempre...
¡Aqueix es l' *homo sapiens* de Linneo!

¡Si tots com aqueix fossin, fins al dia
del Final, no hi hauria al mon judici!

Al véurer com aqueix y aquells tants hómens,
¡veritat y virtut, ahont puch trobarvos!
¿Qué en lo poble, tú m' dius? Y ahont es lo poble?
¿Es la munió de gent, que alegre xiscla
y en la plassa de Toros té Ateneo?
¿Es la que per carrers y plassas corre
¡visca la llibertat! cridant contenta,
y es esclava, primer de sa ignorancia,
després de sas passions, després dels ídols
que, per demá cremar, avuy aixeca?

Jo crech que hi ha virtut, perqué hi ha vici,
mes no la sé trobar per ahont la cerco;
potsé' ho fa que ha fugit de las grans vilas,
¡tan petitas per ella, acostumada
á víure' dintre 'l cor dels homens justos!

Y aixó deu ser. Com la virtut pot véure
sens' que tinga desitjos d' apartárse'n,
l' espectacle ridícul que á tot' hora
las grans ciutats als ulls dels bons presentan.
S' hi vehuen sempre ls' Deus del vell Olimpo,
que, d' aquell desterrats, per aquí voltan:
Momo ha tret á Talia dels teatres;
las Musas han plantat quincallería,
Venus de cap artista es la modelo
qu' are las grans bellesas son las Fúrias,
Vulcano fá contentas á las Parcas
treballant dia y nit enginys de guerra,
y Mercuri en la Bolsa, qu' es son temple,
embadalit aguayta com Cupido,
ja sense vena als ulls, treu sempre comptes.

Y Cupido fa be que sols los homens
ab interés los interessos miran,
y tots, fora de l' or, tots los que n' tenen
no crehuen en res més que en sí mateixos,
¡qu' es créure per ma fè, en ben poca cosa!
¿Y no hi haurá un remey? ¿Es per ventura
un cercle lo progrés qu' ara ns' retorna,
després de haver passat segles gloriosos,

al primé' estat salvatje d' ahont sortirem,
com torna al mar pe 'ls rius la gota d' aigua
que del mar puijá al cel dintre del núvol?
L' home, que, per unir als llunyans pobles
ha fet esclau al llamp ¿no podrá un dia
estrenyer la distancia, avuy inmensa,
que hi ha entre l' cap y l' cor? ¿No podrá treurer
com del carbó l' diamant, del egoisme
l' amor per á posarlo en sa corona?

¡Tant de bó que aixís fos! Llavors serian
los homens homens y las donas ángels.
Més per ara no ho son. Si alguna pura
idea ó virtut tenen, prest la esborra
l' egoisme que vá, creixent, semblantne
sos efectes l' efecte d' un incendi
que l' fum embruta lo que l' foch no crema.

¡Ditxós tú! Ditxós tú que en ta masia
lluny del brugit del mon, vius en la calma,
y en 'quexas nits d' hivern, per mí tan tristas,
prop de la llar d' ahont los tions encesos
claror y llum escampan per la cambra,
mentres ta dona al nen més petit bressa
cantant dolsas cansons, tu al altre mostras
á creure' en Deu, y á respectar als pares:
y l' vent que vol entrar per las escletxas
rutllant de tos fillets los cabells rossos,
te porta l' perfum aspre, que aquí anyoro,
dels rehinosos pins de la montanya.

Á UNA DONA

EPISTOLA SATIRICA Y CRECH QUE MORAL

Fragilitat, ton nom es de dona.
Shakspeare.

Si 'l teu marit ressucités, oh hermosa!
¡qué content! ¡qué content se posaría
quan d' un altr' home ja 't trobés esposa!

Dígasme: ¿no t' ho sembla que riuría,
y que riuría tant, que altre vegada,
de tant y tant de riure moriria!

¡Tú si que ab ell vas ser bona casada!
y després de sa mort—t' ho juro, dona,—
ets la fidelitat reconsagrada.

¿Y no has fet acás prou per sa persona?
¿no has complert ab lo mort com á cristiana?
per ell te vas desesperá una estona;

vas portá 'l dol que la costum nos mana:
durant un mes ó dos vas fer la trista,
y deyas que menjavas sense gana.

Déspres... ets guapa, has fet una conquista,
¿y quí hi té res que dir? es una cosa,
que de tant natural, salta á la vista.

¿Qué del teu estimat vols ser esposa?
es molt just, ¿no has passat acás complerta
l' època de viudesa rigurosa?

¿Devías sempre estar malalta y erta
y plorosa, y anar tota la vida
negra y senzilla y ab lo vel coberta?

Cansa anar sempre de tot dol vestida:
al parent que se 'ns mor, sigui qui sigui,
se 'l recorda un quant temps y se l' oblida.

Si! ¡no falta sinó que un sempre estigui
capficat y plorós per la gent morta!
no tal; es just que un se distregui y rigui.

Ja massa creu que un en la vida porta;
no cal sino que n' hi afegeixi encara
y que fassi la cárrega mes forta.

Tú al teu marit ja has plorat prou; avara
no has sigut pas en llágrimas, y un dia,
—potser que tú ni te 'n recordas ara—

poch temps després qne 'l teu espós moría,
fins vas aná á posar una corona
sobre 'l crestall que 'l ninxo d' ell cobria.

Oh! ¡y aquella corona era ben bona!
deya: *Recuerdo eterno*; era molt cara.
Vaja! ¡ves si has fet massa! ¡ja ho crech, dona!

Ab ell no hi há mes feyna; lo qu' es ara,
que 'l mort estiga en pau y que 's podreixi
ab lo *Recuerdo eterno* qne l' ampara.

Y ja qu' ell está en pau, en pau nos deixi;
qu' es la cosa mes justa de la terra,
que quan un ha complert, se diverteixi.

Una hermosura com ets tú, s' esguerra
si porta dol; vesteixte bè; la dona,
méntres com tú 's conserva, no s' enterra.

Llueix, adorna 't, posa 't ben bufona.
diverteixte, riu forsa, gosa, salta,
de mal humor no estiguis ni una estona;

sigas ben capritxosa, balla, falta
al teu novell marit; perque, de véras,
¡es tan dols lo faltar!... Y si t' assalta

algun remordiment, si 't desesperas,
calma 't aviat y pensa desseguida
que tot axó d' escrúpols son quimeras.

No tingas por de res, viu divertida,
qu' es no mes que falornia la conciencia,
y 'ls morts no tornan may de l' altra vida.

Si tornéssin acás á l' existencia,
¿lo teu primer espós tornat no hauría
á darte la mes grossa penitencia?

Y fel y sanch al véure 't ploraría,
y malehint son amor y ta hermosura,
tas entranyas fatals destrossaría.

. . . .

Y tú, mort oblidat y sens ventura,
tú que en la tomba. si tens cor encara,
deus estar consuminte d' amargura;

tú qu' estimavas á ta esposa cara.
com no 's pot amar mes, pus fins per ella
vas deixar á ton pare y á ta mare;

tú que la creyas virginal ponsella
d' amor y de virtut, modesta viola,
y que de bona ho era tant com bella;

tú que deus patir tant: are aconsola
tot grandíssim dolor, pensant sens treva,
que ta muller en enganyar no es sola.

Pensa qu' encar las descendentas d' Eva
s' escoltan á la serp tota la vida,
y que en aquesta terra malehida
hi há moltas, moltas donas com la teva.

CERETÁNIA

Labor prima virtus.

PARA, oh Segre, ton curs, tas remors tristas,
ma vèu per escoltar, un moment calla;
després parteix de nou portant mas queixas,
parteix, y si en las rónegas murallas
de Balagué' inmortal y en las de Lleyda
vols saludar las glorias de la patria,
no 'ls contes de ma sort la negre estrella
ni 'ls parles de las serras d' hont devallas,
que haurias d' aixugarte de vergonya
y hauria d' aumentarte jo ab mas llágrimas,
tornant ermas las terras escullidas
que ab tos besos, oh riu, fecundas ara.

Jo soch la Ceretánia. Soch aquella
que un dia desde 'l cim de mas montanyas
descubria més cel que desde 'l trono
ja may logrará veure cap monarca,
y era aquell cel la tenda del meu poble,
com jo lliure y soberch. Devall ma planta,
coberts de neus eternas, percibia
dels encesos volcans las sotragadas,
y si al desferse en rius las neus florida
mirava al punt de cap á cap la plana,
la escona de mos braus era invencible
ab foch d' aquells volcans per ser forjada.

Eran mos fills los Comtes valerosos
y aquells Barons d' inolvidable fama,
llamps de victoria, gegantins atletas
que no contents ab deslliurar la patria,
partian á entelar la mitja lluna
ab la pols dels combats á Terra Santa:
eran mos fills y avuy las glorias sevas
forasteras me son y si algú 'n parla,
si encara 'n fan retrets, las anomenan
per glorias d' altra terra y d' altra rassa,
sens veure que jo visch y que 'm despullan
del goig y del orgull de ser sa mare.

Perquè no tiná, donchs, la meva vida
lo jorn aquell que mon poder finava!
Perquè igual que la túnica de Cristo
he vist partí' 'l mantell de mas espatllas,
tirarhi sorts y malament vestirsen
qui may hi tingué dret! Perquè al ultratge
las tombas no s' obriren y altra volta
fent tremolar la terra á sas petjadas,
l' estol de mos guerrers á nova lluyta
reptava als sayons vils! Rius y montanyas,
volcans y tempestats, perquè aquell dia
no vareu soterrar tota la plana!

Ombra d' un cos que torna ja al no esser,
celistia d' una llum temps há apagada,
avuy jo no soch jo, que ni 'm coneixo,
oh Segre, en tos crestalls al mirallarme,
com tu no 'ts tu, qu' en forastera terra
la font amollas de tas puras ayguas,
las ayguas que serviren pel baptisme
d' Otger y de Vifredo y de tants altres
que avuy de tu y de mi renegarian
al no vèurens tu sech, jo soterrada,
sobre ma tomba bramulant las feras,
bullint sobre ton llit torrents de lava.

Que val ara per mi veure la terra,
quan ve la primavera á galajarme,
verdejar tota, ni sentir joyosos
cantar los aucellets en las teuladas!
Fruytas de mel lo sol d' Agost madúra

encara pera mí; la santa flama
de las llars que mos avis encengueren,
no mimvan al hivern las tramontanas;
mes, que val tot aixó per qui sospira
y conta més recorts que no esperansas,
y per no veure 'ls bens perduts no puja
á respirar l' oreig de las montanyas!

Dels nets olvidadissos en las festas
los cants de l' avior escolto encara
y veig vermellejar las barretinas,
moventse ayrosas en festiva dansa;
mes si arriva la veu de la tenora
fins mas orellas per lo vent portada,
si aquellas notas per tothom alegres
en la sanch de las venas enfiltrantsem,
m' arriban fins al cor, morirme sento,
morirme de tristor y d' anyoransa,
y 'm sembla d' un festí escoltar los himnes
en la cambra d' un mort, present encara.

Y aixó no té fí may; may sona l' hora
derrera de la trista Ceretánia,
que viu aixís com l' áliga ferida
que cáu y á ser en terra may acaba.
No hi há tomba per mí! seré tal volta
malehida del cel y desterrada
del regne de la pau!... Aixeca 'l Segre
sa vella testa per demunt las ayguas
y li respon:—Si en llibertat vols viure,
l' aixada del traball sens repós branda:
tot lo qu' endintre del terrer l' enfonses
entrará á tos butxins en las entranyas.

CERES

No pot morir.

Es lluny temps quan á la terra
solian baixar los déus,
Céres s'en aná á la serra
dels Pirinèus.

Entre mitj de las montanyas,
en una conca 's posá,
y als pastors en llurs cabanyas
aixís parlá:

«Esta conca tan bonica,
á tots mos desitjs respon:
jo la faré la més rica
de tot lo mon.»

Cerdanya! llavors nasqueres!
per ton cel ¡quins mars de llum!
¡com t'omplí l'alé de Céres
de dols perfum!

Cresqueren plantas amigas
dels papallons de colors:
y entre dauradas espigas,
núvols de flors.

L'aygua escampava ab frescura
sas trenas per tot arréu,
filla de la néu mes pura
del Pirinéu.

L'horta ostentava sas galas,
y sempre pe'ls espays vells
sonavan bataments d'alas
y cants d'aucells.

Y Céres se passejava
de la montanya á la vall,
y en cada font hi trobava
bany y mirall.

Y á la gent que la seguia
deya ab tó franch y seré:
«Aquesta es la terra mia:
may me'n mouré.

Aquí vol la méva estrella
que jo'm fassi mon palau,
aquí en la terra més bella
y'l cel més blau.

De la Cerdanya las fitas,
fitas de mon regne son;
no os mancarán las cullitas
millors del mon.

L'aygua de las fonts serenas
que rega estas valls y plans,
no es aygua, es sanch de mas venas,
oh ceretants!»

Cerdanya, ab ditxa visqueres
per molts anys, plena de llum,
rebent del alé de Céres
tot lo perfum.

Mes un jorn quan en la terra
la creu, que allunyava als déus,
arrivá fins á la serra
dels Pirinéus:

Los ceretans á la deésa
diguéren : «¿Perduts serém?
ja ha acabat nostra riquesa?
tots morirém?»

«No tingáu por ; (déyals ella)
jo d'aquí no vull fugir :
la Cerdanya rica y bella
no pot morir.

Cert que no'm veuréu com are:
cert que'l palau dexaré:
mes quan no'm vejáu, encare
jo aquí seré.

Viuré en lo fons de la serra :
ceretans, no tingáu por ;
tindrá per sava esta terra
mon mateix cor.»

Llavors pujá á la montanya :
vá pegar un cop de peu ;
y's conmogué ab forsa estranya
lo Pirineu.

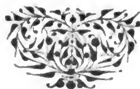
A las plantas de la Deésa
lo fort rocam se badá,
y dins del forat sospesa
Céres baixá.

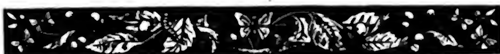
Y s' estengué demunt d'ella
un estany; y al fons del cau
hi va fer la sempre bella
lo seu palau.

Y des llavors la Cerdanya,
hermosa y rica segueix,
pus que de Céres la banya
lo cor mateix.

Y creixen plantas amigas
dels papallons de colors,
y entre dauradas espigas,
núvols de flors.

No tingas por, noble terra:
Céres no't deix ; gosa en pau ,
encare al fons de la serra
hi té 'l palau.

AL PIRINEU

Com los gegants qu' omplian aquelles encantades
rondalles d' infantesa, jo 't vetx ¡oh Pirineu!
tot redressant dessobre les altres serralades
la testa gegantina coberta per la neu.

Jo veya en ma infantesa lluhir com ma esperansa
ta eterna diadema d' argent en l' horizont,
y esbategar sentia dins meu una frisansa
com d' un aucell que dexa son niu per seguir mon.

Y aquest afany de vèuret, que per los anys no minva,
se 'n dù ma fantasia lleugera cap á tú,
y 'm fa somniar mil voltes ta esglayadora timba,
tes puntes enasprades que no ha petjat ningú.

Quan ta brillant congesta lo seu alè 'ns envia,
sa tremolant ratjada les portes fa barrar;
y 'l vent qu' en tes vessanes ab gotx respiraria,
quan de tan lluny m' arriva mes carns fa tremolar.

En sent la primavera, tes neus apilotades
fa fondre 'l sol donante son bes abrusador,
y per tes valls s' escolan bullentes rierades
y tos penyals s' enjoyan d' esplèndida verdor.

Ab quin afany, llavores, de ta florida serra
mos peus trepitjarian lo més alsat turó,
ab una sola ullada guaytant tota la terra,
veyent com dos bessones Puigmal y 'l Canigó!

Vindria en romiatje per via fadigosa,
á respirar tes flayres, á viure en ton espay:
y allí axecant la testa, veuria la ditxosa
Provensa, la germana qu' estim y no he vist may!

Sobre penyals altíssims cansat m' adormiria,
embriagat d' aromes, sadoll de gotx y encís:
y al voluptuós murmuri del vent somniaria
belleses de la terra, plahers del Paradís.

Y al despertar, sentintme sobre mon front la calda
d' un sol qu' en sa llum porta l' esplendorós estiu,
com si sigués mon somni posat sobre ta falda,
veuría la Cerdanya, la vall que sembla un niu.

Veuria ses arbredes, ses rebrotants rabasses,
ses hortes regalades, son ayre delitós,
y tu qu' ab tes montanyes l' enrotllas y l' abrassas
com á sa bella aymia l' enamorat gelós!

. . . .

Vell Pirineu! tal volta com ta brillant nevada,
ma jovensana testa un jorn blanquejará;
llavors, ta ratlla blanca signant á la maynada,
tes espadades serres li ensenyaré á estimá'!

Axí 'l bon Deu conserve ta sava vigorosa
y guarde á exa Cerdanya son natural encís.
Si puch visitá' un dia aquexa vall ditxosa,
no 'm será nou, quan mori, l' entrar al Paradís.

Barcelona, 1876.

PREMIS ESTRAORDINARIS

(PROSA)

Accéssit al Premi ofert per l' «Ateneo Català.»

Núm. 24. — TEATRO CATALA, de *D. Francesch Ubach y Vinyeta.*

Premi de alguns catalanistas.

Núm. 25. — CATALUNYA FRANCESA, de *D. Joseph Coroleu y D. Joseph Pella y Forgas.*

Núm. 26. — NOTICIA HISTÓRICA DELS CATALANS QUE INTERVINGUEREN EN LO DESCUBRIMENT DE AMÉRICA, de *Don Antoni Aulèstia y Pijoan.*

Premi de «La Renaixensa.»

Núm. 27. — QUADROS DE BARCELONA, de *Don Antoni Careta y Vidal.*

Núm. 28. — SOTA UN TAROT, de *D. Martí Genís.*

TEATRE CATALÁ

APUNTACIONS HISTÓRICAS-CRITICAS

DESDE 'LS SEUS ORÍGENS FINS AL PRESENT ESTAT

> Ningun otro género de literatura que el dramático, es tan susceptible de las modificaciones que la diferente civilizacion puede comunicar á las obras literarias; verdadero trasunto de la sociedad, tiene que caminar á par con ella, que recibir todas sus impresiones, y ostentar por donde quiera el espíritu del siglo.
>
> *Gil de Zárate.*

Axís meteix en la edat antiga com en la moderna, y encara en la actual, podria estudiarse lo magestuós avansament dels progressos de la humanitat per la civilisadora influencia que 'l teatre ha exercida en las societats d' uns y altres temps, en ben diferentas rassas y apartadíssimas regions.

Sempre es estada tal la seua manera de reproduhir las épocas y 'ls homens que l' hi han donat aliment y vida, que no hi ha mes gráfica pintura del estat social d' un poble com la exhibida per aquesta máquina especial anomenada «Teatre» hont, de primer entre quatre socas de arbre, unidas per unas mes ó menys pobres telas, sota la cuberta del cel y á la expléndida claror del sol, ressuscitava la Grecia sos Deus y sos héroes, y enllepolia ó fustiguejava sos ciutadans; y després en richs palaus de marbre hont los progressos de vint sigles han fet maravellas de combinació de líneas, de llum y de colors, la

Shakespeariana idealisació del art ha corretjit, ha ensenyat, ha retret á la admiració dels vivents las virtuts oblidadas ó perdudas, y ha fet sentir als homens de tots los pobles, obrant entre ells ab la paraula á la manera que, segons conta la fábula, degué obrar la lira d' Orféu entre 'ls indomables habitadors de deserts y selvas.

Al monólech que entre un y altre coro introduhí Tespis en las festas que en honor á Baco celebrava lo poble dels Deus, afegí Esquilo 'l diálech, fent als recitadors tapar son rostre ab una careta, propia per á distingir lo género de la narració, y Sofocles y Eurípides, ab mes art després, si bé tal volta ab no tanta inspiració com l' autor del Prometeu, feren prou y mes per á deixar á la posteritat un teatre tant complert y gran que las inteligencias mes privilegiadas de totas las edats l' han admirat sorpresos, y ab tot respecte y veneració han estudiada la seua rahó d' esser y la indiscutible influencia que exercí en los ciutadans d' aquell poble que 's feya una obligació del seu foment, y s' enorgullia de reconéixer sos héroes en los actors que interpretavan las creacions dels grans trágichs, quan no eran aquestos meteixos los que 's presentavan á la escena á entussiasmarlos ab sos conceptes y sos versos.

Llavors, per aquell temps, lo ciutadá treya de son cabal la part que l' hi corresponia per al sosteniment del teatre, al qual no mancava, sempre que hi havia ocasió d' anarhi, portat de una especial estimació al art, estimació en la que hi entravan per molt la religió y la patria; y aquells d' entre 'ls poderosos que tenian bens de sobras, cubrian la part que no podent aprontar lo menesterós l' hauria privat d' assistir al espectacle favorit. Llavors la admiració del poble y l' aplauso ab que rebia las sublimes creacions dels elegits de Talía, era la sola y envejada paga que buscavan ab desfici los poetas, ja que no es de créurer escriguessen obras com l' Edipo y 'l Ciclop per la recompensa d' una mesura d' oli, mes ó menos gran, ó una simbólica branqueta d' olivera triada en los jardins de la Academia.

També era llavors quan homens de la válua d' Esquilo, al véurers vensuts en lo públich concepte, á causa del esmortuiment del geni per la fredor de la edat, per altres mes ardents atletas, s' expatriavan voluntariament, anant á morir lluny dels objectes y dels sers que evocavan á la memoria 'l recort de la estroncada mes no esmortuida ni desvanescuda gloria, gloria que per altra part havia de ser mes duradera que 'l seu poble y que la meteixa civilisació que llegarian á las vinentas generacions.

Y axó era axís, precisament perqué aquell poble, per sa ilustració, era digne d' aquells genis. Si Grecia no hagués estat en lo cas d' apreciar lo molt que valen las creacions de Sófocles y Esquilo, aquestos no haurian arribat may tant amunt de la diamantina escala del ideal del art. Prou ilustrats los fills de la sábia Grecia per aquella civilisació tant avansada que fins y tot no 's compren en aquella

época relativament primitiva, anavan á las graderias del teatre á sentir, á móurer y aixecar l' esperit per lo camí del ideal, á fi de acostarse á la perfecció; á conmourer y á exaltar la imaginació ab lo repas de la historia y la audició de las gestas tant grans y dignas de ser sabudas é imitadas, com ben tretas nova volta á la vida real per la ficció, é inmortalisadas per las creacions mestres dels grans pares del Teatre. Mes l' esplendor de la escena grega vejé, com totas las cosas humanas, arribar son terme.

Al aixecarse Roma senyora del mon, la civilisació helénica fou llevada de son trono per la dels riberenys del Tíber, y 'l ceptre del Teatre passá á dictar y regir las reglas del art escénich y del bon gust á la metrópoli de cents pobles; emperó, per mes que 'ls autors llatins produhiren bon número d' obras dignas de especial estudi y merescut aplauso, no per axó arribaren may á sostenir ab ventatja la comparansa dels celebradíssims dramátichs atenienses.

Roma, mes que de romans, poblada era de cent heterogéneas rassas forasteras, las quals, atretas per l' iman del luxo y 'l poder, ó subjugadas per la espantable forsa seua, passavan de grat ó sense á disfrutar ó á patir la vida que mercés al or y á la sanch de mil provincias vessava la gran mestressa del mon; y per aixó que en ella 'l sentiment religiós y l' amor patri no eran un meteix per á tots los ciutadans, sinó molts y distints, may lograren los conreadors del teatre conmourer ni interessar al poble ab sas creacions dramáticas. Aquell poble vivia de la guerra, aquella societat era una mescolansa d' efectes é interessos contraris quan no repulsius, per mes que units fossen per la forsa y lligats per una cadena d' or, y no son en veritat aquestas las mellors circunstancias per á que la literatura d' un poble puga produhir obras teatrals de la mena á que estavan acostumats los fills d' Atenas.

Roma anava al Colisseu á gosar: Atenas hi anava á sentir.

Los personatjes de Sófocles y Esquilo despertavan un meteix sentiment d' afecte ú odi en tots sos oyents; los dels llatins movian com una guerra civil y encara de rassa y mes d una, entre 'ls assistents á las seuas representacions; y per aixó que 's parlavan entre ells un sens fi de dialectes y la llengua pulcra de Plauto y de Terenci no era la popular, no estavan en lo cas de apreciar lo mérit del ben dir ni la delicadesa y veritat dels conceptes, y aquestos son mérits que quan no poden esser estimats en lo que valen, difícilment se presentan escriptors que 'ls tregan á la pública apreciació. Contan d' un trágich grech que ab una pasmosa imprecació feu parir en lo meteix teatre á unas ateniensas y 's diu també que per alguns trossos de asprositat de llenguatje conegué una verdulera de Atenas que era foraster un autor que portava vint y cinchs anys de víurer en la ciutat de Minerva. Aixó no passá may entre 'ls romans, y no passá may perqué Roma no tingué trágichs de la talla de Sófocles ni pú-

blichs hont s' hi asseguessen damas que valguessen lo que las verduleras d' Atenas.

Mes, apesar de tot lo dit, lo teatre antich, lo primitiu teatre, durá á fins que 'ls bárbaros acabaren ab lo poder de Roma, y llavors, destronada y perduda aquella civilisació, grechs y llatins seguiren una mateixa sort. Sófocles y Terenci, Plauto y Eurípides degueren lo no morir per sempre á la respectuosa hospitalitat que 'ls dispensaren las comunitats religiosas dels primers sigles del cristianisme y al desitj que 's despertá entre aquellas per l' estudi de las arts y las ciencias dels antichs. Amparás lo saber del claustre, y del claustre hont va acullirse tot lo que quedá del teatre antich va sortirne lo modern; mes ne sortí tant diferent, que, fora las reglas mes essencials del art, que 'ls hi son comunas, en res s' assemblan, poguentse dir del segon que nasqué, cresqué y se desarrollá seguint una martxa propia y peculiar totalment distinta de la del clássich, que encara que l' orígen d' un y d' altre ha de buscarse en las festivitats religiosas de las duas civilisacions que 'ls produhiren, no cal fer lo mes mínim esfors per á demostrar la diferencia del ideal que un y altre 's proposavan ni la disparitat de fins á que tendian.

Lo teatre inglés y l' espanyol son en lo modern los dos tipos mes caracterisats y complerts, y las vicissituts que passaren avans d' assombrar al mon ab un *Hamlet* y un *Médico de su honra*, son consemblants á las que té passadas y va seguint lo jove teatre catalá, lo qual no ha tingut ençara la sort de trovar un geni de prou válua per á dir en nom seu al sigle actual: «estudiam y admiram, per á apendrer d' estudiar y admirar al meu poble, lo qual, per estar emparentat ab tots los de la terra, per una civilisació propia seua quals benefactoras influencias se fan sentir avuy dia encara, tot y contar sigles d' ensá de sa decadencia, n' es mereixedor y digne á tot serho.»

Mes lo no tenir fins al present cap dramátich de primer ordre no ha de desesperansarnos, que per al teatre catalá es molt de jorn encara.

I

Per á trovar los primers fonaments del teatre catalá, que equival á sas tradicions, cal remontarse als albors del sigle catorze; y aixó, encara prescindint de la mes que probable possibilitat de representacions religiosas, de moltas centurias avans, no del tot ben probadas. Del sigle onzé 's cita la representació ó declamació de «Las vergens fátuas,» misteri bíblich llati-catalá, tret en San Marcial de Limoges [1] y en lo qual intervenen varios personatjes. Mes la primera data que 's trova ben probada son las representacions religio-

sas de Gerona en lo sigle catorze, ahont, la tarde del dia de Nadal, se commemorava 'l martiri de Sant Esteve ab una representació apropósit.

Per la festivitat del Corpus, acompanyavan la professó, que 's feya ab gran solemnitat, varias comparsas que al passar per las plassas principals de la carrera representavan lo sacrifici de Isaach per Abraham, la venda y 'ls somnis de Joseph, y altres; y en la professó que anomenavan del ángel, un noy, vestit molt ricament de tal, cantava coblas en llengua vulgar ó siga catalana. [1] Se citan també las representacions del centurió, la Magdalena, Sant Thomas y las tres Marias, representadas per los tres canonges mes jóvens del capítol d' aquella catedral, ab intervenció d' altres personatjes, com son, l' apotecari, sa muller y un fill, y un mercader ab sa muller. De notar es també, en la meteixa ciutat y temple, la festa dels noys, per Sant Nicolau de Bari, la qual encara avuy dia alguns estudis celebran ab mitja festa, disfressantse y fent de Bisbe un noy á quí un altre, representant l' Abat de San Feliu, també vestit al efecte, s' oposava á tot lo que feya ó manava fer, promoguent grossos altercats, recort tal volta de dissensions hagudas entre aquellas duas dignitats. Emperó aquestas representacions foren totas ellas prohibidas per la iglesia en rahó de las inconveniencias y excessos á que donavan peu.

De las derrerias del sigle catorze ó principis del quinzè, tenim lo Mascaron, [2] códice de San Cugat del Vallés, que 's pot calificar de misteri, ja que es un diálech escrit en bon catalá d' aquell temps, en lo qual lo diable Mascaron acusa al llinatje humá devant del Creador que es jutje de la causa, y la Sobirana Verge fa d' advocada protectora del acusat. Podria ser que 'l Mascaron no hagués sigut representat, mes la forma dialogada ab que está escrit lo feya molt apropósit per á serne. Per á dar una idea del seu llenguatje ne posam á continuació una curta mostra. «E dix lo Creador—Mascaron »que demanas?—Jo—dix Mascaron—demanam si es algú que res»pona per humanal linatje é negú per humanal linatje ne compa»resch.—E altre vegada nostre Senyor dix á Mascaron—que dema»nas.—Jo deman que dret sia á mi servat com algú no deya esser »denegat deman que humanal limatje que a fet citar per III letres »comparega sofecientment denant tu á meu justicia respondador »com aquel no sia comparegut jat se sia que per tot aquest dia »aquel aja esperat.»

D' aquestos temps son també las primeras noticias que 's tenen de representacions dramáticas—alegóricas en las coronacions dels reys de Aragó, y dels entremesos celebrats ab motiu de la seua entrada en determinadas poblacions. Despres de altras qual relació no ha sigut conservada, cita Muntaner las festas de la coronació de N'Anfós IV, y diu que en lo dinar del palau «com foren tuty asse-

guts, En Romaset juglar canta altes veus un serventesch devant lo Senyor rey novell, qui el infant En Pere hach feyt á honor del dit Senyor rey: é la sentencia del dit serventesch era aytal que 'l dit senyor infant li dix en aquell que significava la corona é el pom é la verga é segons la significança lo senyor que devia fer..... En Comi dix una cançó que hach feyta lo dit senyor infant en Pere; é per ço com En Comi canta mills que nul hom de Catalunya dona-la á ell que la cantas. E com l' hach cantada, callá é llevas En Novellet juglar, é dix en parlant DCC versos rimats que 'l dit senyor infant En Pere havia novellament feits, é la tensó é 'l regiment sove tot al regiment que'el dit senyor rey deu fer á la hordinació de la sua cort é de tots los seus officials, aixis en la dita cort sua, com en totes les seues provincies.» [1]

De las festas de la coronació del rey En Martí, contas que al tornar aquest de la Seu de Saragossa hi haguè gran festa en la Sala dels mármols de la Aljaferia. Al sentarse lo rey á taula, sentís una música molt suau y un chor que figurava de serafins, quals veus baixavan del sostre hont s' hi veya un cel á varias grahonadas, en las quals hi havia moltas estátuas de Sants ab palmas á las mans y, al centre, pintat, Deu pare en mitj de una multitut de serafins. D' aquell cel se 'n desprenguè un núvol. y devallant, obrís, deixant veure un ángel que cantava maravellosament. Pujava y baixava 'l núvol y cada volta escampava l' ángel per tots endrets moltas lletretas y coblas escritas en papers de colors, alusivas á la festa que 's celebrava. En un dels descensos baixá l' angel ab altres dos que portavan unas molt bellas platas dauradas per á donar aygua-mans al rey y demés cavallers, termenant la primera part d' aquell espectacle, segons la crónica, ab baixar, l' angel aquell, del cel, la copa ab que tenia de beurer lo rey y un plat de fruytas de que li feu present.

Tres voltas se renovaren las viandas que cubrian la taula, y á cada intermedi hi hagué una nova representació. La primera vegada entrá á la sala una águila molt gran, tota daurada, que feu varios jochs y evolucions. La segona, al só de moltas trompetas y tabals aparegué una gran serpent *feta molt al viu* que llensava bocadas de foch, y entorn seu una comparsa d' homens armats feyan grans crits com aparentant volerla matar y se defenian de ella fins á deixarla vensuda y morta. La tercera vegada sortí una penya d' inmensas proporcions en qual cim hi havia una grossa lleona ferida de la espatlla esquerra. De la roca, que surtí al pati del Palau, 'n saltaren molts conills, llebres, perdius, tórtoras y altras menas de aucells, com y també algun porch sanglar. Acudiren tot d' una molts homens, y mentres uns se esforsavan en cassar tota mena de animals corredors y volátils, altres aparentavan escalar la roca per á pendrer la lleona; mes de las entranyas de la roca sortí llavors una comparsa de salvatjes á privarlos la pujada y 's mogué entre uns y altres fort com-

bat que finalisá ab la victoria dels salvatjes. Llavors de la ferida de la lleona sortí un noy molt hermós, vestint las armas reyals de Aragó, coronat y portant una espasa núa á la má dreta en senyal de victoria, y comensá á cantar molt suaument y deliciós (5).

Per la coronació de En Ferran d' Antequera celebrás en Saragossa un molt bell y gran simulacre del siti, combat y rendició de Balaguer, y á mes hi hagué una representació aixis descrita. «Devant anava un gran castell que 'n deyan la Roda, ab una torre alta »en mitj y altras quatre als ángnls. La del mitj era foradada fins á »baix mostrant una roda molt gran hont anavan quatre donzellas, »com altras tantas, una en cada torre, que deyan ser las quatre vir»tuts, Justicia, Veritat, Pau, Misericordia, y dalt de tot de la gran »torre del mitj, en un assentament de cadira, anava assentat un noy »vestit ab drap real de las armas de Aragó, ab una corona d' or al »cap y una espasa desenveynada á la má, que semblava un rey y s' »estava quiet que no 's movía y fieso de peus. La Roda rodava, y las »donzellas que en ella anavan deyan que eran la significació de lo »que demanavan los reynes de Aragò, quals virtuts anavan en las »torres, vestidas de robas blancas brodadas de or, y cada una de las »donzellas anava cantant á Deu las loors del Senyor rey y aquella »festa, dihent cada una una cobla, catalana sens dupte. La primera »digué que era Justicia que á ell se encomanava; la segona digué »ser la Veritat y que en ell residia: la Pau, que era la tercera, llohava »en son cant la Paciencia, y á l' hora, ell; la quarta era Misericordia, »que 'l llohava en son cant per misericordiós, sabi, discret, y ente»nimentat. La Justicia portava á la má una espasa nua. La Veritat »unas balansas. La Pau una palma. La Misericordia un ceptre» (6).

També en los patis dels castells senyorials se feyan funcions juglarescas y s' hi donavan alguns espectacles, dels quals no 's trovan detalladas relacions, com dels entremesos y moxigangas que feyan en varias poblacions per la entrada dels reys ó altres importants personatjes. D' aquestas celebracions los dietaris ne donan interessants y minuciosas noticias. Per ells se sap que molts gremis tenian *passos y misteris* ab los quals assistian á las professons religiosas com á la rebuda dels grans personatjes. Los uns feyan lo combat dels diables ab los ángels capitanejats per Sant Miqnel. Altres duyan un molt alt castell en lo cim del qual donavan espectacles. Los peyers duyan un pendó qual portant anava en un cavall enmantat ab un rich drap de llana rossegant, y vestian tots de comenadors de Sant Joan, portant un Sant Crist ab acompanyament de cantors de molts bonas veus. Tenian los mercers la representació de Sant Juliá, qui cassava ab companyía d' altres, tots á cavall, dins una tanca de rama verda en forma de bosch, hont volava ó corria tota mena de cassa. Acompanyavan los ferrers á son patró Sant Eloy, qui anava en cadira á cavall portant devant una hidra que llensava flamaradas per la boca.

Fusters y cotoners acompanyavan los caballets cotoners. Mestres d' aixa, lo castell y entremès dels Turchs. Barquers, lo entremés del castell del infern y 'l dragó. Los espasers, Sant Pere ab las claus y Sant Pau ab una molt gran y traballada espasa. Los forners y flequers, l' entremés de Sant Gem. Los hortelans uns ases que llauravan, y homens y donas que escampavan diferentas llavors; y tants d' altres entremesos citan los dietaris d' aquells temps que fora llarch de referirse. (7) Mes no deixarem de ferho de la deliberació que prengué 'l concell de la ciutat de Valencia als 7 de Mars de 1415, manant pagar trenta florins á Mossen Joan Sist, prebere, per trobar é ordenar les cobles y cantilenes que 's cantaren en los entremesos de la festivitat de la entrada del Senyor Rey, reyna y primogénit; é igual suma á Joan Perez de Pastrana per haver d' arreglar é donar el só á les dites cantilenes, é haver fadrins que les cantassen á ferles ornar (8).

Per á donar una mostra dels espectacles que á la rebuda dels reys feyan varias ciutats en sos portals posem á continuació l' entremés que hi haguè al portal de Sant Antoni de Barcelona á la arrivada de la reyna Isabel, muller de Ferran segon. En lo citat portal fou preparada una representació de Santa Eularia devallant de la torre sobre 'l portal en companyía de IIII angels, ab engyn molt artificiós, los cuals ángels representavan, l' ángel custodi, Sant Graviel é Sant Raphael, e dalt, en lo portal, era un bell cel qui eran IIII cels voltant lo hu contra lo altre ab illuminaria ab diverses imatjes grans dels Reys, profetes é vergens, los cuals suposats que los dits cels voltassen tot hora, les dites imatges romanian é mostravan estar dretes..; com fou dins lo pont del dit portal, sobre lo cual era fet ab entremés sobre-cel de draps de llana perquè la dita senyora no estigués al sol, la dita senyora se aturá, é aturada, la dita Santa Eulalia, en companya dels angels demunt dits, devallá dalt de la torre del dit portal cantans ab molta melodía, é com la dita Santa fou baix fins á la cara de la Senyora Reyna, deixantse de cant, parlant ab llengua catalana, li dix ab jest e continencia las coplas següents:

Puis ha dispost la majestat divina
Visitar vos esta ciutat famosa,
Vullau mirar, senyora virtuosa,
Los mals qui tant la porten á rohina :
Jo le-us coman fins así conservada
Per mi que so mártir d' ella patrona.
Esper' en Deu la vostra Barcelona
En un moment per vos será tornada,
Vivificada
E prosperada;
Mas cogitau, reyna tant desitjada
Dar-ne rahó á Deu qui-us á criada.

E dita la dita copla, la dita Santa Eulalia ab los angels s' en tornaren á muntar ab lo meteix exercici (9).

Altre dels mes poderosos elements que han contribuit mes tart á la definitiva creació del teatre catalá, lo suministran las dansas ó balls populars, los uns mímichs-declamats, los altres mímichs solament; y 'ls citem ara, avans que altras representacions de verdadera forma dramática teatral, perqué alguns d' aquestos balls fan sospitar pertanyer á épocas relativament primitivas. Citarèm per exemple lo de la pastora de Reus, que representa la aparició de la Verge de la Misericordia á la pastoreta Isabel Besora estant ab son ramat al camp, y á la qual digué la celestial senyora de la manera que la vila de Reus podria lliurarse de la desastrosa pesta que á las horas la afligia, en penyora de lo qual, posantli 'ls dits á la galta, deixali pintada en ella una rosa, tot lo qual contat y mostrat per la pastoreta als Jurats de la vila, donanthi fé aquestos, y encenent devant lo Santissim Sacrament un ciri de colossals dimensions com havia la sobirana Verge demanat, minvá y desaparegué tot seguit la pesta. La tradició aquesta es del sigle XVI y, encara que modificat mes posteriorment, podria també serho 'l ball ó dansa que la recorda.

En la dansa, com no 's pot de menos, hi intervenen los Angels, la Verge, Sant Miquel, la Pastora, los jurats y 'ls diables, fent llarchs parlaments, ja l' un, ja l' altre dels dits personatjes, intermediats de varias y combinadas evolucions ab acompanyament de grallas. Tots los indicats personatjes van caracterisats y vestits á la seua manera, essent de notar la Pastora que porta unas fullas de rosa á la galta, y 'l capitá dels diables, enmascarat y ab barret de copa enflocat. [10] Hi han ademès los balls de la Rosaura, 'l dels moros y cristians que també 'l sospitèm antich; despres lo de 'n Serrallonga del que recorden los mots d' un estudiant al solicitar la seua admissió á la banda, que dihuen:

Jo so un pobre estudiant
que vinch de la vall d' Aran
hont ab set anys d' aná á estudi
no he après mes que aquestos sants.

Y al dir això tirava enlayre una infinitat de redolins promoguent gran gatzara entre la canalla que s' afanyava á cullirlos. [11] També hi han los de las Jitanas, Sant Bartomeu, Los mals casats, Los set pecats capitals, Mossen Joan de Vich, Los Pastorets, y moltíssims d' altres, tots ells, ó la majoria al menos, ab sos parlaments y tocadas de grallas, sent molt de tenir en compte que aquestos balls, ja sian religiosos, ja históricho-tradicionals ó de costums, tenen tots ells un argument propi, ab una especie de introducció recitada, á la que segueix lo dessenrotllament de l' assumpto per medi de parlaments

mímichs intermediats de evolucions y tocadas de grallas y tamborino, termenant ab una dansa general acompanyada de trons, carretillas y á voltas fins escopetadas. [12]

Entre aquestos balls y 'ls jochs ab recitats que encara avuy dia fan la delicia de las noyas de pochs anys, no hi ha pas molta diferencia. Recordes sinó aquell tant preciós, que hi ha qui 'l sospita del sigle IX y que comensa aixís:»

Tres passos n' he dat en terra
no sé 'l rey si 'm dirá res etc. [13]

ben dialogat y molt interessant; aixis també, entre molts d' altres, aquells que dihuen;

Hont está la dama
que tant l' havem buscada etc.—

Al carrer del Vidre
hi plantan una oliva etc.—

—San Joan de las canadellas
—¿qué mana mi senyor?—
—quantas fullas hi han al arbre?—Etc.—

los quals tenen tots ells, á mes del parlament, en molts dialogat, mímica y acció, y ben bè pot dirse de algun que es tradicional ja que s' hi trovan referencias que no son de suposar mica modernas. [14]

A dretas havem deixat d' ocuparnos avans d' obras y representacion mes caracterisadas que las fins are citadas, perquè encara que algunas de ellas perteneixen á sigles molt enrera, s' acostan mes, per la forma y per lo joch del dialech, al tipo, si aixis pot dirse, del drama teatral, y tant es aixis que alguna de ellas reuneix totas las condicions de tal, y fins y tot ha estada treta á las taulas.

Perteneix la primera de que tenim noticia al quinzé sigle, y te per titol *L' Hom' enamorat y la fembra satisfeta*, sent obra de Micer Domingo Massó ó Maseó, segons alguns, vice canceller y del consell dels reys d' Aragó en Joan I y en Martí. Aquesta tragedia, alusiva als tant censurats amors del rey En Joan I ab na Carroça Vilaregut, dama de sa muller, fou representada en 1394 en una de las salas del palau reyal de Valencia, mes no se sap que haguès estada impresa. No falta qui pose en dupte l' existencia d' aquesta tragedia, pero, per altra part, hi ha qui diu haver tingut en son poder lo manuscrit original, acompanyat d' unas notas de la mateixa època. [15] Donada per certa la existencia de aquesta tragedia, tindria lo teatre catalá una obra molt anterior á las primeras del teatre modern de totas las literaturas.

Mes fins y tot negant la existencia de la tragedia per en Massó escrita, es per demés disputar tan honrosa primacía al nostre teatre, ja que una altra producció 'ns prova en Joseph M. Quadrado haverse escrita á principis del sigle XIV, en la qual concorren per cert la major part d' aquellas condicions que en tota obra dramática se fan mes necessarias per á que sia representable.

En un article publicat l' any 1871, en lo periódich de Palma *La Unidad Católica*, diu lo sabi escriptor mallorquí haver trovat entre alguns papers vells procedents dels suprimits convents de las illas balears, duas fullas de paper gruixut que, tant per lo caracter de la lletra com per lo llenguatge, demostran esser de principis del sigle XIV, los quals son dos interessantíssims fragments d' un drama sacro qual assunto fou, segons per los mateixos se véu, La Conversió de la Magdalena. Per aquestos fragments, escrits en vers dialogat, se descubreix en lo drama del qual formaren part, varietat d' escenas, carácter ben sostingut en los personatges que en ell intervenen, enginy artístich en la acció y un moviment dramátich tant remarcat que aventatja de molt á totas las produccions representables d' aquell temps, avuy dia conegudas.

De doldrer es que de tan preciós monument no 'n quede altra cosa que algunas tiradas de versos; mes per aixó son prous per á deixar ben provada l' antiguitat del teatre catalá.

Despres de las duas citadas, es de notar una composició dramática del sigle XVII titolada, *Comedia de la general conquista de Mallorcha*, escrita per en Pere Antoni Bernat, la qual corre impresa, si bé tant rarament ja 's trova que se n' han tretas moltas copias manuscritas. Encara que sabem qui te un exemplar d' aquesta obra, per una rara coincidencia no l' havem poguda fullejar; emperó podem dir de ella que un reputat escriptor ne parla molt poch favorablement, sentant que es difícil, per la pesadesa d' estil que hi campeja, que puga 'l llegidor passar de las primeras planas [16]

Son també del meteix sigle la famosa comedia de la gloriosa Verge y mártir Santa Bárbara, original de 'n Francesch Vicens Garcia, conegut per lo rector de Vallfogona (17) y la tragi-comedia pastoral *Amor, Firmesa y Porfia* d' en Francisco Fontanella (18).

Abduas composicions reuneixen totas aquellas condicions que 's fan mes precisas per esser representables. Partidas en jornadas ó actes, entradas y sortidas de personatjes que jugan en la acció, lo qual dihuen ara escenas; exposició, nus y desenllás á la seua manera; tot aixó reuneixen una y altra producció y si se sab prescindir dels defectes propis del mal gust de la época y de lo atacats que estavan los autors de las influencias castellanas que tant contribuhiren á la decadencia de la nostra literatura, sempre serán de llohar en ellas la fluhidesa de la versificació, la elevació dels conceptes, lo joch escénich, la naturalitat de las situacions y 'l bosquetj dels personat-

jes. Octosílabos te l' un autor y endecasílabos l' altre que ben bé poden servir d' exemple, y de bona gana traslladariam alguns trossos de algunas escenas de ellas per á comprobació de nostras ditas si impresas no correguessen y no fossen, com son, prou conegudas.

Tenim ademés del sigle 18, La sagrada Passió y Mort de Nostre Senyor Jesucrist, tragedia en tres actes, y 'ls quadros de la conversió de la Samaritana, lo de la Magdalena, lo despediment de Jesucrist y sa divina mare, y la triunfant ressurreció; deguts al Molt Reverent Pare Fr. Anton de Sant Geroni, predicador en lo convent dels frares de la Santíssima Trinitat Descalsos de la ciutat de Barcelona; tots los quals han estat y son tant populars que 's representavan ja á mitj sigle passat y encara avuy dia 's trahuen á la escena ab tanta veritat histórica y parament artístich, que may cauhen de la estimació del públich ni deixan de produhir beneficiosos resultats á las empresas. Reuneixen aquestas produccions dramáticas religiosas, qualitats que sempre las farán simpáticas al espectador per mes que sigan faltadas d' elevació de tó, d' art y puresa de llenguatje, sentloshi suficient per á interessar al públich la grandiositat del assumpto, desenrotllat ab la primitiva senzillesa de la veritat histórica, lo patétich y piadós del sentiment en molts de sos trossos, y la robustesa ó brusca salvatjería d' altres, com per exemple, las sentidíssimas paraulas ab las que 'l Redemptor se despedeix de sa desconsolada mare per á anar al martiri y á la mort; la profecía que 'l meteix fa á Jerusalem, y la desesperació del deixeble ingrat y traydor. ¡Quantas vegadas per á confusió dels detractors del teatre aquesta obra ha fet humitejar los ulls dels espectadors, tot y deurelhi l' art tant poca cosa! (19).

Axó es tot lo que referent al teatre catalá 'ns diu la tradició, y si en puritat de conciencia cal dir que no es molt, també 's fá precís pendrer en compte que quan lo teatre castellá y fins l' estranger posavan mes ufana y anavan adquirint totas aquellas condicions de vida y esplendidesa que may mes han perdudas, se trovava la nostra literatura, per causas políticas que no ve á cas aquí retraurer, en lo plé de sa decadencia, y quan una literatura atravessa un período tant crítich y desaventatjós, difícilment podrá donar á la escena moltas produccions, y encara en las pocas que hi trega se farán remarcables las feridas per hont se l' hi escorre la vida propia de que haja disfrutat. Emperó, per atrevida que siga la comparansa, no deixarem de fer observar en lo comens del nostre teatre la meteixa progresiva martxa, si bé mes tardana, que los demés teatres han seguida, (20) los quals, comensant per las representacions religiosas dins lo sagrat dels temples, seguint per las recitacions alegóricas en los palaus, y las juglarescas en los castells y plassas dels pobles per á delectament de nobles y vilans, termenant ab la representació dels entremesos y dansas populars, dels quals prenent trajos mímica y parlaments, trovas que

ab la sola aplicació de aquellas reglas mes essencials del art dramátich podia aspirar á constituirse de fet en un teatre y 'ns deixá algunas obras que estimem com á ensaigs y fora, en prova de que no era impossible ni tampoch tant difícil com pot semblar á primera vista.

Veritat es també que en las pocas obras dramáticas que havem citadas, fora lo estar escritas en catalá, tarat encara, ben poca cosa tenen d' aquellas condicions que 's fan necessarias per á revestir carácter propi y verdader de produccions d' un teatre original. De castellana podriam calificar per lo que á la forma atany la comedia del nostre celebrat rector, y de francesa dels temps del classicisme, per lo meteix, la de'n Francisco Fontanella, y en quant al drama sacre de Fr. Anton de Sant Geroni, observes que altra cosa no sembla que un *auto sacramental* dels antichs, mes ampliat, y precedit d' un prólech, á manera dels de que 's valian los dramátichs grechs per á cridar la atenció del auditori al comens de las seuas representacions.

Llavors la generalitat dels nostres escriptors s' enorgullian mes de escriurer en castellá ó en llatí qne no pas en la seua llengua propia, sent molt repochs los que á las musas catalanas no abandonaren en sa desgracia. Poch los interessava l' estudi de unas costums que á grat scient deixavan perdres ab tot y haverse captat ab ellas sos antepassats la estimació de propis y de estranys; y aquell orgull de patria que es l' únich orgull honrós y tolerable, ab que se singularisá lo nostre poble per tants de sigles, estava aufegat entre 'ls fulls de la nostra historia, sota la má de ferro d' aquella centralisació que volia estrenyer entre sos dits tots los propis elements de vida que gosavan cada un dels pobles que formavan la gran pátria. Aixís es que, donadas aquellas circunstancias, lo lógich era lo que fou, y si la nostra literatura en mitj d' aquella munió de contrarias influencias que la combatian, pogué, encara que de tant empobrida talment desconeguda, salvarse de la fredor de la mort, en l' humil recó del escon de nostre poble, miracle fou, miracle que no s' ha patentisat als ulls dels incréduls fins al present sigle, al dirlos ella mateixa desde son restaurat trono del Jochs Florals, que tota cosa que enclou esperit no mor á voluntat dels homens, sinó que fa sa via, ja á la claror del sol, ja fora l' alcans de la percepció humana, fins á arrivar al terme y conseguir lo fí al qual ha de fer de complement.

Catalunya no ha deixat de esser, ni tampoch sa literatura; donchs res de extraordinari hi há en que á la nova y coratjosa reviscolada que aquesta ha prés, haja tingut forsa á bastament y elements per á crear un teatre, y un teatre tant fort, tant complert, com grat sia á Deu, tenim avuy en dia.

II

Poch temps despres que hagué l' Espanya sorprés al mon ab sa titánica lluyta ab lo colós del present sigle, ab l' ardencia del patri foch que de son pit s' escapava, encengué la fornal de las novas ideas que tant havian de distingir á la época actual. Si la llengua y literatura catalanas haguessen estat allavoras mes ben vistas del Estat, segur que 'l despertament d' una y altra s' hauria anticipat de mitj sigle. Emperó, á pesar de las inmensas ventatjas que 'ls hi portavan lo llenguatje y literatura de la cort, no deixaren d' arrivar fins á ellas, per adormidas que estessen, las influencias que menavan á las afavoridas per una via fins allavors desconeguda.

No es á proposit aquí parlar de las literarias y trascendentals lluytas, per mes que no ho semblen, per aquells temps mogudas entre clássichs y romántichs, encara que de notar siga en lo nostre teatre catalá la ausencia de tot ressabi de classicisme; y dihem que no es del cas, perque la jove literatura catalana, que 's valia llavors per á sas manifestacions de la llengua oficial, no estava en ocasió de sentar plassa en cap determinat bando ni de dividirse entre 'ls dos, perque l' hi importava primer fer reconeixer á un y altre la rahó del seu esser y la justicia de son rehabilitament; mes interin aixó procurava, lo novell teatre comensava á donar indicis de lo que havia de ser á no tardar molts anys. L' arquitecte catalá, soci de la Academia de bonas lletras de Barcelona, en Francisco Renart y Arús, y 'l popular actor cómich en Joseph Robrenyo donaren á la escena en lo primer quart del present sigle, una série de pessas en un acte catalanas y bilingües que foren rebudas ab gran aplauso, y en veritat ben merescut, perque encara que las obras de un y altre autor careixen de pretensió, tenen, entre altras, la apreciable qualitat de retratar la época en que foren escritas. Las del primer (21) son senzillas y ben dialogadas; las costums que pinta y 'ls personatjes que hi jugan son reals y vivents en aquells temps, y la hilaritat á que mohuen es de bona lley y filla d' efectes y contrasts cómichs ben trobats. Las obretas del segon (22) acusan moltas voltas lo coneixement que del teatre havia de tenir un actor que á sos propis mérits juntava la circunstancia de haver format part de las companyías que dirigian en Prieto y en Maiquez; y 's diferenciavan de las de en Renart, en ser la major part de circunstancias, treyent los arguments de distints fets á que doná lloch la travallosa lluyta de ideas que tant preocupá als nostres avis.

Despres d' aquestos afortunats ensaigs, passaren alguns anys, durant los quals en tots los cafés cantants y las reunions caseras, llavors de moda, se cantavan tonadillas y juguets, y 's representavan

entremesos y saynetes escrits en la nostra llengua (23) que no serviren de poch, á pesar de la seua vulgaritat de llenguatje, per á conservar las simpatías que per lo naixent teatre habian despertat en Robrenyo y en Renart. Ab motiu de la guerra d' Africa torná la Thalia catalana á trepitjar la escena, podentse dir que en aquella ocasió posá 'l peu á las taulas per á ja no retirarlen mes. A las loas *Al África minyons* y altras per aquella guerra inspiradas (24): á las jocosas pessas en igual ocasió escritas per qui despres ha estat lo mes fecundo dramátich nostre (25), seguiren estrenos de dramas, comedias, sarsuelas y gatadas, com: la Verge de las Mercés, La nina dels cabells d' or, Cada cosa per son temps com las figas per l' Agost, La romería de Requesens, Setse jutjes, Una noya com un sol, La esquella de la torratxa (26) y altres que per tant que l' arbre dels Jochs Florals aplegava ja sota sas brancas tot lo que era catalá, lo teatre aná creixent y creixent ab tanta ufana que despres de molts estrenos en las taulas del Odeon y del Romea, l' hi obrí 'l Principal sas portas ab lo *Tal farás tal trobarás* la nit del 4 de Abril de 1865, y las seuas, ab *Los Hereus*, lo Gran teatre del Liceo á 2 de Desembre de l' any 1868. D' allavoras ençá lo teatre catalá de dia en dia s' ha anat enriquint ab novas obras de tota mena, líricas y bufas, cómicas y dramáticas; nous autors l' hi están oferint continuament lo fruyt de sos estudis é inspiracions; te companyías, empresas y colisseus, y s' ha fet reconeixe á Catalunya y fora de ella per verdader y caracterisat teatre, presentant com á carta de naturalesa los honrosos distintius de la procedencia y fins los vicis que en la inexperiencia de sa joventut ha contret.

En tres géneros, si l' un es digne de tal nom, poden dividirse las produccions dramáticas catalanas fins avuy dia conegudas, com son; bufas, cómicas y dramáticas y dihem tres en lloch de dos, perqué 'ns remordiria la conciencia si no posessem de banda aquesta aberració d' art, d' importació estrangera, nomenat género bufo, per á repel-lirlo del nostre teatre, per mes que alguns autors s' esforsen en aclimatarle. Afortunadament y sense escepcions, en totas quantas obras d' aquest género s' han produhidas, cap bona qualitat havem sapigut distingirhi perqué al desdonarlas del nostre teatre tinga aquest de trovarlas de menos. Poden los francesos, quan altre cosa no, alegar com á mérit del género de produccions que 'ls es predilecte, algunas bellas partituras, encara que trivials, per ell inspiradas, que en gracia de la novetat han arrivadas, á ferse populars; pero aquí hont lo carácter dominant y 'ls hábits socials no son per sort encara prou acancanats com fora menester perque aquesta lley de literatura s' hi aclimatés, no ha lograt ferse escriurer ni una mitjana partitura, y ha tingut de valerse, de tant en tant, per á no caurer en un total descrédit, de pintors y atrecistas que la ajudessen á ferse ben veurer ab la riquesa del parament escénich. Trossos po-

driam citar de algunas de aquestas, obras hont ja no la severa crítica, sinó fins lo sentit comú tindria molt que dirhi, y á bon segur que fins los mellors de totas ellas no serian prou per á acreditar de mitjá escriptor á cap dels que s' han ensajat en aquest género, tot y havern' hi entre ells que reuneixen qualitats no despreciables per á dedicarse al cultiu de la literatura dramática. Mes quan las ideas y la manera de sentir del públich no corren parellas ab lo carácter de las produccions que se l' hi donan, difícil se fá que prengan carta de naturalesa entre ell, y vanament s' esforsan los autors en ferlashí ser simpáticas, perqué encara que de moment se logre sorpendrel y enlluhernarlo, sempre acabarán per aburrir al espectador y veurer sas obras relegadas al oblit, que es lley de tot lo fals, per ben daurat que siga, tornar negre y de mal veurer.

Tot lo contrari de lo que del género bufo nos havem permés dir, creyem trobar en las obras de marcat estil cómich de nostre teatre. Te per objecte la comedia, segons parer d' eminents escriptors, corretjir las costums de la societat y perseguir los vicis que la corcan, valentse al efecte del ridicol per á avergonyir y de la moral per á ensenyar, creant accions senzillas hont jugan personatjes no idealisats fins á sortirse de la esfera de lo real, hont lo contrast y la lógica baixan al alcans de las inteligencias mitjanas, las llissons y 'ls exemples que las obras de aquest género han de entranyar imprescindiblement per á complir ab son objecte. Rich es, (parlant relativament) y ben rich nostre teatre de produccions de aquest género; y algunas ne podriam citar en las quals los seus autors demostran estar possehits de la missió seua y surten tant tost ayrosos del fi que en ellas se proposan, deixant en l' espectador durader recort de las agradosas faulas ab que l' entretenen, mentres en lo mirall de la escena l' hi retratan y retréhuen totas aquellas petitesas morals y socials que tal volta en cap altre lloch se l' hi podian mostrar ab mes veritat y delicadesa á la vegada.

Mes com, á pesar de trobarse 'l nostre teatre en un estat d' arrelament increible per lo tems que conta, no ha sortit encara d' aquell período interessant en que totas las cosas que tenen vida adquireixen aquellas qualitats que las distingeixen y caracterisan, precís se fá confessar que la nostra comedia no ha arrivat ni de molt al grau de perfecció de que es susceptible. Fins avuy, sols la gent de barretina y las costums del camp han donat de que escriurer als nostres autors cómichs, com si en los grans centres de població no hi hagués molt que ensenyar y no poch que corretjir. La alta societat y fins la classe mitja, han gosat lo privilegi, no sabem per qué, de que sos vicis, sas costums y sas virtuts no hajan passat per las taulas, y aixó constituheix en lo nostre teatre un buyt molt notable. També es molt de observar que ab lo propósit de cumplir ab lo precepte de delectar ensenyant, se veu molta propensió á fer cómichs á la forsa á personat-

jes que no ho demanan ser mes que lo que hi obligan las situacions en que 's trovan, y aixis resulta que molt sovint la xavacanería invadeix la escena, exhibint efectes y situacions que recordan lo primitiu saynete. Això per mes que algunas vegadas, ara no tant repetidament com avans, ho sancione 'l públich ab los aplausos, es molt de reprobar, per quant, á mes de ser poch afecte al art, falseja aquell principi de tothom admés que diu ser lo treatre escola de bonas costums. ¿Se 'ns dirá tal vegada que això mes que ser falta de bon gust, es interessada preferencia del aplauso del públich, á las reglas de l' art y del bon dir? Llavors se sotsmeteria l talent al servilisme de la ignorancia, y recordarem al efecte que en una ocasió en que 'l públich de Athenas exigia á Eurípides la supressió de certs versos de una de sas produccions, aquest s' encará ab ell y l' hi digué: «no us cregau que escriga mas obras perqué vosaltres m' ensenyeu á mi, sinó per ensenyarvos jo á vosaltres.»

Mes, á pesar de tot lo dit, la nostra comedia 's va encaixonant, de cada dia mes, dins las reglas que 'ls preceptistas l' hi senyalaren y 'l gust de la época prudentment ha aixampladas, y 'l dia aquell en que l' estudi y la perspicacia dels nostres autors cómichs sápiga trobar la divisoria de lo vulgar ab lo popular y encerte á móurerse sense tocar la grosseria ni 'l xavacanisme: quan logre traslladar á la escena la manera de dir tant propi y florejat del nostre poble que te á la boca una font continuada de ditxaratxos y aforismes; quan logre estereotipar las nostras costums del camp sense posar en oblit las de ciutat que tenen molt de que engrehirnos y alguna cosa de molt necessaria esmena; quan se consegueixe finalment en lo tancat de las qualitats distintivas del nostre carácter propi, sustituhir ab la idealisació del realisme la vulgarisació del ideal, llavors la nostra comedia será digna de aplauso y mereixerá ser estudiada de aquells que per ella vulgan coneixer una mica á fons lo nostre poble [27]. Y això que dihem de la comedia pot dirse també de la sarsuela que de alguns anys en aquesta part fa esforsos per á domiciliarse entre nosaltres [28].

Bona part de las especials circunstancias que singularisan l' estat actual de la nostra escena son comunas als diferents géneros en que se subdivideixen, aixís es que molt de lo que havem dit de las d' estil cómich, es aplicable també al drama, per mes que aquest, al nostre enténdrer, haja avansat un bon xich mes que la comedia per lo camí de la perfecció del art. D' entre las obras de marcat estil dramátich que enriqueixen lo teatre catalá, algunas podrian separarse per á esser judicadas apart, per tant que las aquilatan honrosíssimas condicions que acusan lo profitós estudi dels grans modelos de la escena; mes, com es del conjunt de lo que hem d' ocuparnos, prescindim de las escepcions y parlem de lo general y fora.

La lluyta de las passions y 'l repás de la historia per á tráuren profitosos exemples de útil y agradosa ensenyansa, es l' objecte del dra-

ma, lo qual ha vingut en lo modern teatre á substituhir la tragedia, per mes que alguns autors s' esforsan en conservarla en tota la integritat de sa primitiva forma. Té 'l nostre teatre obras d' aquest género hont se trovan bona elecció d' assumpto, elevada lluyta de sentiments que donan lloch á situacions d' efecte ben portadas, y alguns carácters ab bastant acert perfilats, los quals, si no acusan un vertader estudi del cor humá, deixan véurer quan menos quelcom de lo que arreplega un autor judiciosament observador y enemich d' exagerarse. Trovas també en algun dels nostres dramas certa elevació de llenguatje, relativament parlant, que es mereixedor d' aplauso, perqué 'l llenguatje de la nostra escena deixa molt que desitjar, observantse molt sovint un estil vulgaríssim, mes de notar en lo drama que en la comedia, tant tost comú á personatjes de diferent estament social. Y si això sempre es de sentir moltíssim, mes ho resulta encara en las produccions de carácter histórich de los quals ne som bastant pobres, fent endevinar en nostres dramátichs, ja que no falta d' amor á la historia, poch desitj de conéixerla á fons, ó migrat temor de no saber aprofitar los elements que aquella 'ls hi ofereix per á móurer lo cor del espectador. En aqueixos dramas puja encara mes de punt la imprescindible y vera caracterisació d' época, la propietat del llenguatje, la elevació del sentiment, la rahó de la lluyta de passions y la idealisació dels personatjes dintre de la verossimilitut. Precís se fa en l' autor que trau de la historia 'ls assumptos que dramatisa, lo mellor acert en interessar la fantasia y 'l cor del espectador, y una volta que ha lograt ab lo concurs de la ficció óptica y la armonía del ben dir trasportar la imaginació del públich á presenciar fets d' antiga data, l' hi cal lo major cuydado en sapiguerlo retenir en aquell estat de sobrescitació inconscient que la mes mínima indiscreció artística pot desvaneixer. Lo nostre drama histórich peca un xich d' aquest defecte, ja que la majoría del seus personatjes pensan, senten y parlan tot sovint á la manera dels homes d' avuy dia [29].

Altra lley d' obras conté 'l nostre teatro encara, en las quals se barrejan y confonen los dos géneros que avuy dia tenen rahó d' ésser, al nostre entendrer,—en las que se vehuen reunidas, com no pot ser de menos, las meteixas qualitats bonas y dolentas que havem senyaladas en la comedia y en lo drama, mes, algunas altras altament desfavorables com la discordancia de tons, ja que sempre será difícil passar sense violencia d' un efecte cómich á una situació semi-trágica, d' un diálech ó parlament jocós á un altre patétich ó sentimental; lo qual, per mes que algunas voltas un esfors d' enginy hi done cert giro de naturalitat, may deixará de ser ilógich y desafecte al art. [30].

Per lo demés, y en això parlem del teatre en general, trovem faltat lo nostre d' aquella caracterisació propia y original que l' hauria

de distingir dels demés teatres coneguts. Algunas vegadas saben los nostres autors donar algun color de localitat á sas obras, valentse de determinadas frases y costums propias de certas encontradas, mes fins avuy, no han sapigut trobar encara aquells rasgos generals, aquell sabor, aquell segell de nacionalitat que distingeix, per exemple, lo teatre castellá del alemany y á aquest del francés. Lo nostre modo de ser franch y brusch á la vegada, las costums senzillas, poéticas y gens llicenciosas, l' amor á tot lo nostre, la persistent insistencia tant en l' afecte com en l' odí, la veritat del sentiment, la consideració en expressarse, en fí, totas aquellas qualitats, tot lo segell gráfich que 'ns distingeix entre 'ls meteixos pobles de nacionalitat espanyola, no han cridat encara la atenció dels dramátichs catalans á distingir entre 'ls demés, ab la seua poderosa ajuda, lo nostre jove teatre.

No obstant, aixó no vol dir que desesperem de veurho. Mes de una vegada havem reconegut en la nostra escena fesomías forasteras de personatjes, tal volta trasmigrats, per la atracció del estudi, desde los grans poemas á la imaginació dels nostres escriptors. Algunas ocasions, hem traslluhit en las taulas certa paritat de situacions ab altras, no nostras, de gran válua, y si be 'ns ha dolgut que tanta forsa de concepció y tanta bellesa no 'ns sigan fills directes, nos havem consolat pensant que, quan aixó veyam, era senyal de que no manca conciencia de lo que es bó ni desitj de ferse, que hi ha delit d' empresa y no 's va á la ventura en la elecció dels autors que poden formar lo bon gust dels nostres; y quan hi ha suficient criteri en aixó, de esperar es que, un cop depurat aquell y coneguts los rasgos distintius dels altres teatres, sabrán cercar los nostres per á revestirne sas obras, aprofitant l' abundós caudal que 'ls hi ofereix la naturalesa del pays y la originalitat de carácter dels seus habitants.

De tot lo exposat fins aquí clarament se despendrá que si l' estat actual del nostre teatre no es tot lo brillant que de desitjar fora, no se l' ha de véurer tant pobre tampoch ni tant raquítich que la literatura catalana no puga esperar d' ell obras que la enriqueixin en gran manera, tant mes quan algunas n' ha donadas ja molt apreciables. Comparat ab los demés teatres fins ara coneguts, precís es reconeixer lo molt que te de millorar y perfeccionarse, no ja per á posarse al nivell seu, sinó per á seguir la gloriosa via en la qual l' hi portan tants sigles d' aventatje; mes relativament al temps que conta desde la seua total creació, d' admirar es lo molt que te avansat en tant curt espay y la manera rápida com se va desprenent dels defectes y puerilitats de la infantesa, ensajantse á substituhirlos ab alguna d' aquellas qualitats que mes tart formen tal volta los rasgos fisionómichs de la seua originalitat. Afortunadament per á ell, de cada dia mes la nostra historia va complint la tasca de dos sigles contra sa voluntat enderrerida, al meteix temps que la llengua puleix y tria

mots antichs y de novells n' adopta, contribuhint molt poderosament una y altra cosa á la obra gloriosíssima de la nostra restauració literaria, permetentlhi valerse de sos progressos per á poder, al entrar en lo compliment de son objecte, fer arrivar fins al públich, y sense que aquest se 'n donga conte, la poderosa influencia que tota literatura exerceix sobre 'l poble de sa naturalesa, sempre que no viu per influix galvánich ni s' enderrereix en la martxa del progrés humá.

Al nostre enténdrer, lo meteix gust que va preferir las gatadas als primitius entremesos y las obras de verdadera pretensió artística á las gatadas, purificará mes ó menos aviat la nostra escena dels defectes que per mútuas complascencias de públich y autors la tenen avuy dia en estat de transitoria inercia.

III

Dadas las especials circunstancias que ja desde 'l comensament de sa existencia en lo Teatre catalá concorren, no es aventurat prometres d' ell, per á una época tal volta no molt remota, un lloch entre lo teatre general á la literatura productora de la crónica den Muntaner y 'l llibre de la Sabiesa; y axó, si Deu vol, malgrat als artificiosos entorpiments oposats á son pas per mans que podrian donarse per honradas empleantse en guiarlo per bon camí y aplaudintlo cada vegada que conseguís arrencar una fulla dels llorers del Olimpo.

A las primeras voltas que la llengua catalana ressoná en las taulas, fou rebuda ab aquella prevenció de xavacanisme que sols com á fi de festa lo feya admisible, per á dialogar algun passillo ó borronejar ab quatre tochs algun tipo popular que havia de ser vulgarisat per forsa si havia de fer riurer, ja que sols per á fer riurer lo catalá servia ó s' estimava. Que la Sagrada Passió y Mort de N. S. Jesucrist tingués trossos, y molts, que fessen plorar á la majoría dels espectadors, poch s' hi valia dirho; la Passió sols se feya per la Cuaresma y axó encara en los poquíssims anys que no era privada la seua representació; y ademés, essent una obra aquesta á la manera de las tragedias gregas, per jugarhi personatjes de procedencia divina, la exceptuavan de las altras en los fins generals perque servian. No obstant, aquesta opinió del nostre poble aná decreixent á mesura que 'ls graus de la seua ilustració aumentavan, y lo que no foren de primer sino revistas de barri ó críticas de vehinat, passaren á ser per la guerra d' África manifestos esclats del entussiasme de tot un poble que te conciencia de sa dignitat y de son valer; y com per aquest camí s' avansa molta via, resultá que als pochs anys lo teatre catalá era realment un teatre. Tenia, per á esser calificat de tal en tota la extensió de la paraula, obras, autors, companyías, públich

crítich, exalsadors y enemichs. En poch temps se formá un repertori d' obras assombrós; las seuas representacions s' anavan fent repetidíssimas; dia hi hagué en que 'ls periódichs barcelonins anunciaren mes de quinze representacions catalanas; un estreno era un aconteixement que reunia lo mellor d' artistas y escriptors; obras hi havia que 's posavan en tres ó quatre teatres de Barcelona en una mateixa nit, y finalment, lo que avans era grossería ó, tot lo mes, tolerable passatemps, s' havia ensenyorit en tal manera de las taulas dels teatres que desde ellas trascendia molt visiblement fins á las familias, á visitas y reunions, y en fi, á la societat en general, com deu lo teatre trascendirhi per á ser verdaderament escola de moral y de bonas costums.

Mes quan aquest grau de prosperitat nostre teatre alcansava, una disposició del gobern de la nació que porta la data del 15 de Janer de l' any 1867, vingué á ferirlo, com si diguessem, á ma ayrada, (31) sentant lo principi de que no sent castellá no era espanyol, y que, pervenint del cultiu dels dialectes gros mal á la llengua oficial, se feya precís no tol-lerar mes las companyías que representavan esclusivament en dialectes, ni las obras que no fossen en llengua castellana escritas, si no en sa totalitat, en part al menos: en virtut del qual decret, y á pesar de no ser la llengua catalana un dialecte ni 'l nou teatre menos espanyol que 'ls fins allavoras coneguts, precís se l' hi feu á aquell tornarse bilingüe y acceptar bonament lo que se l' hi donava per á viurer, interin procurás algú fer veurer als nostres gobernants lo gros ensopech que havian pegat ab lo sentit comú al prohibir lo teatre catalá, tol-lerant, com feyan, lo francés, y subvencionant ab fortas sumas la ópera italiana.

Afortunadament, aquell desgraciat decret vingué en desús, y l' enginy dels nostres dramátichs que estigué en berlina vora de dos anys, torná á la antiga llibertat d' acció que disfrutada havia, donant ab son favor novas y repetidas mostras, que no s' han estroncadas mes, de la forsa de vida del teatre catalá, (32) de sa sanitut y robustesa á tota prova, y del espanyolisme de sa naturalesa, de tant bona lley com lo del Pelayo den Quintana y 'l del mateix Lleó de Castella. Pero, desgraciadament, lo teatre catalá continuá y continúa per aixó tenint enemichs.

Per motius que estimem de delicadesa deixarem de senyalar las causas que motivan, al entendrer nostre, lo desafecte d' alguns y 'ls atachs injustificats de no pochs altres, al teatre catalá. Certa repulsió á devallar á un terreno no gens digne y un fort temor de promourer qüestions que podrian tenir un resultat contrari al que en justicia fora de esperar, nos obligan á fernos sorts á certs cárrechs y á no respondrer á ells; emperó, alguna cosa havem de dir sobre 'l punt fins al qual pot esser convenient lo conreu de nostre teatre.

En totas las literaturas que tenen teatre propi, aquest forma part

integrant de la mateixa. Admesa ó tolerada una literatura, hi ha que tolerar ó admetrer lo teatre, y, provat lo dret ó rahó de ser de la primera, lógich é indiscutible es lo del altre; que mal se pot rebujar la part quan es aceptat lo tot. Donchs be; la literatura catalana avuy dia es admesa y reconeguda per tant espanyola com qualsevulla altre de las que floreixen en la península ibérica; sabis de totas las nacions emplean sont talent en estudiarla, y academias y universitats l' hi obren sas portas, afanyosas de coneixerla. Senyaladíssims serveys te prestats en la major ilustració del poble que la caracterisa, y la meteixa *Academia de la Historia* de Madrid, no fa molt temps, l' hi ha donada carta de autenticitat espanyola en ocasió d' una recient y pública recepció (33). Lo teatre catalá forma part de la literatura catalana; sense ell, aquesta no fora pas complerta; donchs lo dret y la rahó d' esser los hi es comú.

¿Lo teatre catalá es un entorpiment á la major prosperitat y foment del castellá? No y cent voltas no. Ab raras escepcions, sempre ha estat difícil á un escriptor podruhir obras grans en llengua diferenta de la que l' hi serví per á apendrer de parlar: comptats son los dramátichs catalans que han escrita en castellá una obra de aquest género de mérit reconegut (34), y en cambi moltas se n' han compostas de ben apreciables en catalá. La dificultat de traduhir lo pensament y lo travallós de expressarse ab paraulas que no naixen ni corren plegadas ab las ideas; la impropietat de la termología y la desordenació del parlament son rasgos distintius entre 'ls pobles, de la falta de carácter propi, y no tenim cap mica de dupte que la rialleta dels bons escriptors castellans al llegir alguns dramas escrits en la seua llenga per dramátichs del principat, passaria als nostres llabis al obligarlos á ells á escriurer per á la nostra escena, valdament després de viurer alguns anys de las riberas del Ebro ensá. ¿Perqué, donchs, obligar á fer malament lo que pot ferse bé? Si 'l *D. Quijote* y la *Divina Comedia* y la *Mireio* no haguessen pogut esser escritas en las respectiuas llenguas que ho foren, mes que segur que 'ls seus autors no s' haurian inmortalisat, y la literatura que ha tingut qui l' hi donás un *Tirant lo Blanch* també pot aspirar á cullir en lo teatre llorers que, ab l' ajuda dels traductors, estengan la gloria de las nostras lletras fora de casa y per llarguíssims segles.

Encara direm mes; totas las bonas causas han tingut sos contraris; emperó també moltas de ellas sos protectors. La Reyna Isabel d' Anglaterra, á mes de protejir á Shakespeare, arribá á demanarli que la complagués component las alegras comares de Windsor. Felip IV de Espanya se rodejava d' escriptors dramátichs y 's confonia entre ells en las representacions. Richelieu donava arguments y ajudava pecuniariament als dramátichs de la época seua, inclós al gran Corneille. Lo teatre alamany sigué favorescut ab la protecció de Catarina II y Pau I de Russia á Kotzbue; la de Carles-August de

Sajonia Weimar á Göethe; y la del duch d' Augustemburgo y 'l compte Schilmehann á Schiller. L' Emperador Cárlos VI d' Austria favoresqué molt especialment á Metastasi (35), y finalment, son tants los dramátichs que han guanyada la protecció, ja de magnats, ja de goberns, per als teatres als quals donaren vida, que tal volta entre aquestos no 'n trobariam un altre que 's pogues dir de ell lo que del nostre, això es; que res deu á ningú, com no siga de deurer lo dret de vida que te y del qual mercés no debuen rendirse. Apoyats en aquesta rahó, no duptem en dir que 'l nostre teatre per ser espanyol com es, de pura rassa, mereix la protecció del gobern de la nació, y per ser catalá, lo paternal amparo de las nostras diputacions; protecció y amparo sense limits ni reservas, ja que, de ferse aixis, ne resultaria 'l major foment y mes alta gloria de la escena catalana y ab això guanyarian tanta honra los protectors, com ella prosperitat y renom.

Tingues en comte la proverbial afició del nostre poble á las funcions teatrals (36), la poderosa influencia que per lo meteix la escena pot exercir en la nostra societat y 's veurá tot d' una la conveniencia y utilitat de fomentar per tots los medis que sian conduents al objecte lo nostre teatre. Lo poble que, no essent cap de nació, es pot ser lo que mes teatres posseheix y encara entre ells lo mes antich de Espanya y 'l de major cabuda de tota la Europa; lo públich que sense la mes mínima subvenció sosté un dels primers teatres lírichs; que aplaudeix grans companyías de vers castellá; que atrau prop las riberas del Llobregat los eminents actors trájichs de la moderna sempre artística Italia, las companyías de declamació francesas y las de sarsuela, no es de témer que puga aborrir lo teatre de Lope y Calderon, ni que deixe de aplaudir lo *Si de las niñas* y el *Tanto por ciento;* perque es la bondat de las obras, qui, mercés á la ajuda de son elevat criteri, l' hi arrenca l' aplauso, perqué no estima per la procedencia sinó per la calitat y es exent de mesquinas preferencias: emperó també, per totas aquestas meteixas rahons, se delecta y 's complau en aplaudir lo que te propi, y joheix altament sempre que 's reconeix en los personatjets de la escena y sent en sos llabis sa llengua propia. Dret de justicia hi ha en que 'l nostre públich fassa pe 'l seu teatre lo que fa pe 'l dels altres; rahó de sana lógica hi hauria en que fes per ell alguna cosa mes. ¿Qui s' atreviria á retraureli? cap catalá, cap espanyol: si ho fessen, no foran tals. Lo teatre catalá deu esser fomentat, al nostre entendrer, mentres seguesca lo cami del art y la moral, y fins que la creadora inteligencia d' un Alarcon, d' un Shakespeare ó d' un Schiller l' inmortalisen ab una d' aquellas produccions que per si solas son prous á fer lo crédit de tota una literatura. (37)

La Esquella de la Torratxa fou donada al públich per primera volta lo 24 de Febrer de 1864.

(27) Las comedias catalanas de que ha parlat ab mes elogi la premsa son; mes algunas altras que de moment no recordem: L' ángel de la guarda, Lo pom de violas, La mitja taronja, La casa sens gobern, Las pubillas y 'ls hereus, Riallas y plorallas, Bernat Pescayre, Una noya com un sol, Tal hi vá que no s' ho creu, Un pollastre aixelat, La malvasía de Sitges, Los tres toms.

(28) Se distingeixen entre las sarsuelas catalanas: María, Setse juties, Los pescadors de Sant Pol, L' aplech del Remey y tal volta alguna altre.

(29) Recordém entre 'ls dramas que han merescut mellor concepte als periódichs de Barcelona en particular, y en general als de Catalunya, los següents: La Campana de la unió, Cor de roure, Las euras del Mas, Las joyas de la Roser, Tal farás tal trovarás, Honra, pátria y amor, La creu de la Masía, Lo fadri extern, Los hereus, La clau de casa, Paraula es paraula.

(30) Aquest defecte lo considerem fill del desitj d' imitar als grans autors del teatre antich castellá; pero, si no anem errats, aixó no disculpa als nostres autors perque Lope, Calderon y Tirso, deixant apart l' intenció que á voltas los hi donavan, es probable que no treurian avuy á las taulas aquells graciosos tant propis de la época en que escrigueren sas obras y del gust del públich que assistia als corrals.

(31) Boletin oficial del 29 Enero de 1867, núm 244. Por el Excmo. Sr. Ministro de la Gobernacion se me ha comunicado con fecha 15 del actual la Real órden siguiente:

En vista de la comunicacion pasada á este Ministerio por el Censor interino de teatros del reino con fecha 4 del corriente, en la que hace notar el gran número de producciones dramáticas que se presentan á la censura escritas en los diferentes dialectos, y considerando que esta novedad ha de contribuir forzosamente á fomentar el espíritu autonómico de las mismas destruyendo el medio mas eficaz para que se generalize el uso de la lengua nacional; la Reina (Q. D. G.) ha tenido á bien disponer que en adelante no se admitan á la censura obras dramáticas que esten esclusivamente escritas en cualquiera de los dialectos de las provincias de España.

Lo que he dispuesto se inserte en este periódico oficial para su debido cumplimiento.

Barcelona 26 Enero de 1867.—El Gobernador, Cayetano Bonafós.

(32) Las obras dramáticas catalanas, valencianas y mallorquinas que desde la definitiva creació del nostre teatro (1864) s' han posadas en escena, son mes de 400, y la majoria d' ellas s' han impresas.

(33) Nos referim á la de D. Víctor Balaguer, que tingué lloch en 10 de Octubre de 1875.

(34) No parlém en absolut; mes per ser tan pocas las escepcions, tampoch nos permetém citar noms per no ferir susceptibilitats.

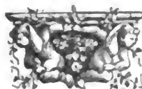
(35) Véjinse los principals biógrafos dels citats autors.

(36) Segons una estadística que possehim, mes aviat incomplerta que exajerada, se contan actualment en las 4 provincias catalanas prop de 100 teatros ab una cabuda de 80.000 espectadors; si se té en compte que poblan las indicadas provincias uns dos milions d' habitants resulta haverhi un teatro per cada vint mil de aquestos. Creyém que aquest dato honra molt á Catalunya.

(37) Los autors dramátichs catalans del present sigle del quals, per las obras impresas, los estrenos y las referencias de periódichs y revistas, tenim noticia, son, salvas las involuntarias omisions que hajám sufertas, los següents:

Manuel Angelon, Joseph María Arnau, Rossendo Arus y Arderiu, Eduart Aulés, Joaquim Assensi Alcantara, Alonso del Real, Francesch Altimira, Andreu Amat, Miquel Babiloni, Andreu Brasés, Víctor Balaguer, Ramon Bordas y Estragués, Marcial Busquets, Modest Busquets, Butinyá, Francesch Pelay Briz, Teodoro Baró, Sever Bohigas, Lluis Bassas, Anton María Ballester, Joseph Barreda, Joan Bautista Burguet, Joaquim Balader, Antoni Bisanyas, Damás Calvet, Antoni Careta, Narcís Campmany, Conrat Colomer, Jaume Collell, Francisco Camprodon, Joseph Coll y Britapaja, Francisco Comerma, Joseph Anselm Clavé, Bartomeu Carcassona, Joan Clot, Joan Colomé y Salas, Joaquim Dimas, Miquel Draper, Pau Estorch y Siqués, Eduart Es-

calante, Tomás Forteza, Anton Ferrer y Codina, Joseph Feliu y Codina, Lleó Fontova, Joseph Fernandez y Camprubí, Joseph Anton Ferrer y Fernandez, Anton Faura y Casanovas, Bartomeu Ferrá, N. Ferrer, N. Fanbel, Joseph García Capilla, Mariano García Albano, Angel Guimerá, Francisco Huertas, Rafael María Liern, Manuel Lasarte, Ramon Lladró, Constantí Llombart, Ramon Mora, Armengol Marqués, Joaquim Marinel-lo, Silvestre Mulet, Bartoméu Mestre, Manel Millés, Mateu Martorell, Tomás Mut, Joan C. Moreno, Assencio Mora, N. Merelo y Casademunt, Dolors Moncerdá, Joseph Marti, Joseph Ovare, Ramon Picó, Feliph Pirozzini, Cárles Pirozzini, Joan Perelló, Frederich Pons y Munteis, Francisco Palanca, Jaume Piquet, Pere de Alcántara Penya, Francisco Renart y Arús, Joseph Roca y Roca, Gervasi Roca, Joaquim Riera, Conrat Roure, Joseph Robrenyo, Antoni Roig y Civera, Francisco Rochano, Isidro Reventós, Frederich Soler, Joseph Serra y Campdelacreu, Just de los Santos Parra, Eduart Sala y Saurí, Jacobo Sales, Pere Antoni Torres, Leandro Torromé, Francesch Ubach y Vinyeta, Eduart Vidal y Valenciano, Francisco de Sales Vidal, Baldiri Vidal, Joseph Teodoro Vilar, Pere Antoni Ventalló, Joseph Vancells y Marqués.

CATALUNYA FRANCESA

QUADROS HISTÓRICHS DEL SICLE XVII

Et nunc erudimini....

INTRODUCCIÓ

EN LA QUAL SE PROPOSA COMPENDIOSAMENT LA MATERIA QUE VA Á TRACTARSE EN ESTA VERDADERA HISTORIA.

Per ço com es loable costum de scriptors antichs y novells dir á lurs lectors quins sòn los fets que recomtar pretenen, ó los difficultosos principis que scrutar desitjan, perque si saben donar bona fi á lur treball puga ab mes fonament lo públich retre gracias al autor per sa pena y bona intenció: plaunos aiximateix explicar en breus paraulas lo curiós assumpto que volem tractar, demanant á la sobirana ma de Dèu la direcció y la llum del pobre enteniment nostre y á la benevolença del lector lo perdó de las nostras erradas.

No tingau pahor que vullam recomptarvos las mitológicas proesas dels *Barons de la Fama*, ni tampoch los alts fets de aquells tant prous y ardits Reys de Aragó assenyalats en la Historia com los fundadors de aquest gloriós casal y realme: que no es aytant gran la nostra sabiesa que puga fer la scura antiquitat reviure, ni aytant superba la nostra condició que vullam exalçarnos mes del que permet la humilitat de las nostras forças. La narració que anem á fer pertany á una época gayre bè moderna, es dir, á un temps en que los almugavers que tantas vegadas esfrahiren al Francés ab lur feresa, ja no vivian ni tampoch los homens de mar que á pirauts y ge-

novesos ensenyaren á respectar la gloriosa senyera de Aragó. Los castells dels barons encara mostravan al cim de la montanya los murs coronats de torres; mes no tenian guaytas que tocassen lo corn al ovirar la host enemiga, ni los trovadors en las festas del senyor feudal cantavan. Encara guardavan las vilas y ciutats lurs loables costums y preuhadas llibertats y privilegis; mes ni en la Seu ni en lo monestir se congregava ja la Cort dels Estaments de Cathalunya. Encara duravan las bonas tradicions populars de la velluria, y era la gent així senzilla, valenta y virtuosa com sos antepassats ho foren; mes aquella vida propia, independent y franca que tingué la nació en altres secles, quant son poder naval dominava la mar y son comers arrivava fins á las mes llunyanas encontradas de la terra, anava de jorn en jorn apagantse; perque llavors lo Rey no vivia á Cathalunya ni la coneixia, y si tal volta algun fanátich de sas antiguas glorias buscava en los goigs del passat un conhort á las miserias del present, prou feyna tenia á regirar y espolsar pergamins que omplian son cor de greu dolor y recansa.....

Los cavallers anyoravan la cort antiga, hont los mes prous eran honrats ab lo llor de la victoria en los torneigs y fets de guerra; los clergues y juristes anyoravan los prínceps dreturers que sempre posaren mes alt que las regalías lo sant imperi de la Justicia; los del Bras Popular anyoravan los Reys que antany los deffensaren de iniquas extorsions, abassant als humils ab lo mantell de la sobirana majestat, y tots ploravan ab dol inconsolable, vehent que com la viuda de la Scriptura gemegava la patria sens trobar qui á ella aconsolás en la desolació que per culpa de altres son esperit afligia.

Aquest era, com ja sabeu, lo trist estát de la noble, gloriosíssima y abans tant justament envejada nació catalana, vers la meytat del secle XVII. Oblidada sa historia, que tanta honor dona á Espanya, desconegut son geni nadiu per la cort effemınada que en malguany governava lo gran imperi dels Reys Catholichs y de Cárles V, menyspreadas las venerables tradicions dels pobles que regits per prínceps savis y justs formaren antany una confederació forta y respectada, la política espanyola anava á regna solta com la nau que derrotada pel furor del oratge vaga perduda per la inmensitat de las onas, deixant á cascuna ratxada del vent una reliquia de sas velas trossejadas. Així los estats de Flandes y Portugal se perderen; així foren perduts lo Artois, la Jamaica, una gran part de Italia, Alsacia y Holanda ab sas colonias, y estigué á punt de seguir tot lo princi-pat de Cathalunya la sort del Rosselló, que passá llavors á engrandir los dominis del Francés.

¡Quin traydor mes gran fou lo ministre qui primer consellá á son Rey tant desdijada política!

¡Pobre Rey de Castella y Aragó! Encegat y aturdit pel encens que á sos peus cremavan cortesans y poetas, comparantlo ab Júpi-

ter y Osiris, ab César y Carlo-Magno, passá la vida somiant que era son regnat una plana de or de la nostra historia, y al morir llegava á França y á Inglaterra sos dominis y á la Santa Inquisició la tutela cintífica dels seus sotsmesos.

Tals foren los resultats de aquell sistema oriental y gentlichí, que rodejant al Rey de un núvol impenetrable, no li deixá cap medi de comunicació ab són poble. Al ovrir la única Cort que celebrá en són llarch regnat de 44 anys aquell Rey que no tenia prou virtut pera esser bo ni prou perversitat pera esser dolent, acabá sa *Proposició* ab aquestas paraulas: «a... asseguran tvos que per tot lo que será utilitat vostra que la tinch per propria mia, trobareu en mi la voluntat y disposicio que podeu desijar y mereix vostra gran y antiga fidelitat y lo amor quem teniu, y lo desig ab que vinch de conservarvos vostres leys, constitucions y privilegis y fervos noves merces en tot lo quey hage lloch.» Si ho deya ab sana intenció no ho sabem, encara que no estranyariam pas que hagués parlat de bona fe, perque era molt capás de açó. ¡Tant de bo que aixis com repetia las protestas de bona voluntat que sos antecessors prodigaren sempre á la nació catalana hagués comprés tot lo significat y trascendencia de tant nobles paraulas! Mes pera açó hauria estat mester que D. Felip hagués portat tota una altre vida, y que en lloch de vegetar tant retret en són palau del Retiro, fent com que governava de allá estant sos Estats de Castella y Aragó, de Portugal y de Flandes, de Italia y América, hagués visitat y estudiat de prop tots sos regnes y terras, pera descubrir las causas del mal que amenassava de total ruina á tant gran imperi. Llavors, allunyat dels ignorants y dels aduladors que per vanitat y per cobdicia li feyan traició, hauria conegut que aquell corch que rosegava son trono era lo *castellanisme;* era lo desconeixement delliberat, superbiós y ridícul del geni, las costums y las necessitats de totas las nacions que governava son sceptre y que sols podian regir ab dignitat y bona fortuna los grans Reys qui havian estat capassos de coneixer y dirigir tan vast imperi.

Com lo colós de la Scriptura, que tenia peus de argila, la gran monarquía espanyola tremolava faltantli un fonament pera sostenirla. Ni podian los polítichs de la cort dominar los progressos de la *Reforma* que calava foch á tot lo combustible amanit á Flandes per la tiranía, ni posar una barrera al engrandiment de altres nacions que, mes diplomáticas, menys rutinarias y mes activas que aquesta, savian aprofitarse de tots los mals passos del nostre govern pera preparar sa ruina.

Entre aquestas nacions figurava en primer rengle la francesa, de la qual bé podem dir que feya alguns secles que tenia ab Espanya una lluyta á tota ultrança. Fernando II *lo Cathólich*, lo famós Emperador D. Cárles y en Felip II de Castella cent y cent voltas li havian fet confessar la superioritat de Espanya en los pacífichs debats

de la diplomacia y en las sanchnosas lluytas de la guerra..... Mes aquells temps ja eran passats, y cada jorn se feya mes visible lo trist eclipse del nostre estel. Deyan los antichs que la roca tarpeya estava molt prop del Capitoli, y diu la Historia, que es lo gran mestre dels Reys y dels pobles, que aprés los goigs de la gloria solen venir los torments de la expiació..... Densá que Felip II havia mort, emportantsen á la tomba lo poder y esplendor de sa corona, Enrich IV de França, enemich irreconciliable del nom austriach, respirá vehent possible, per no dir segura, la realisació del seu somni. Espanya, semblant al rey Midas de la faula, estava en perill de morirse de fam al mitj de sas grans riquesas, pus mentres lo duch de Lerma encatifava ab los tresors de las Indias lo camí del Rey y procurava aturdirlo ab lo joyós burgit de las festas pera que no sentís las queixas dels pobles, la sua agricultura, la sua industria, lo sèu comers agonisavan, y si per una part la intolerancia del gobern expellia als morescos que tant havian contribuit al progrés nacional, los chrestians emigravan també, buscant en mes hospitalarias regions lo premi de lur honrada activitat y la franca independencia que en lur patria no trobavan. Felip IV de Castella heretá en 1621 á son pare Felip III.—Tal volta parlariam ab mes propietat dient que en aquest any lo comte-duch de Olivares heretá al duch de Lerma.—Si hagués tingut lo nou ministre tant gran la saviesa com era son ergull, es ben cert que D Felip hauria pogut burlarse de tots los princeps que son mal volian: mes lo cel no permeté que passás mes avant la grandesa de la monarquía espanyola, y al costat de un Rey inepte hi posá un ministre que sols fou sens rival en la vanitat y la lleugeresa.

Tal era, en la época de la qual anem á parlar, lo trist estat de la nació espanyola. «gran cos sens sustancia y ab mes reputació que forsa.» [1]

Extenuada la pobre y dividida Alemania per las guerras religiosas, torbada la pau en Inglaterra per las lluytas del Rey ab lo Parlament y de la reforma, debilitats los turchs per la sensualitat y agitadas la Russia y la Polonia per las dissensions incurables dels pretendents reyals y dels oligarcas, lo predomini polítich per força devia escaurer á la nació que aufegant las derreras guspiras de la anarquía feudal emprengués ab resolució y coneixement una política reformadora. Aquesta nació fou la França. Lo cardenal de Richelieu que era la viva personificació de son geni polítich, posá los fonaments de sa grandesa, destruint lo poder dels nobles y la influencia dels cortesans, restaurant la hisenda, reformant las lleys, creant la administració y la marina y afavorint las lletras y las ciencias. Al morir aquest gran home en 1642—un any abans que son

[1] Voltaire, *Siecle de Louis XIV*, chahp. II.

Rey—la França moderna ja estava feta. Al cap de cinch mesos y mitj, dia per dia, lo gran Conde, llavors duch de Enghien, provà al mon en la batalla de Rocroy que la infantería espanyola no era pas invencible. En 1648 los tractats de Westfalia y de Munster, que terminaren la *Guerra de Trenta Anys*, engrandint considerablement la França y donantli en Europa lo primer lloch que per tant temps havia ocupat Espanya, y en 1659 lo tractat dels Pirineus, que acabá tan deplorablement pera Felip IV de Castella sas qüestions ab Lluis XIV, completaren la obra del gran cardenal.

No hi ha res mes dolsament trist que la magestuosa grandiositat de las ruinas; res mes atractiu que lo espectacle de la decadencia de un gran poble, perque may se mostran mes abundosament y claras sas virtuts y sos defectes, que en eixas crísis supremas. Apar llavors que la nació destinada á perir vol despedirse ab esclat dels imperis y realmes que la respectaren com émula ó la temeren com senyora y que no vol renunciar á sa gloriosa influencia sens deixar al mon un perdurable recort de sa trágica cayguda. Així volgué sucumbir lo rey Priam en lo famós incendi de Troya, així també la muller del gran Asdrúbal vehent la perdició de Cartago, pujá dalt del temple cuberta de joyas, y malehint la vilesa de son marit se tirá ab sos fills á las flamas. La épica grandesa de tals accions sembla demostrar que tenen los pobles com los individuos una facultat de intuició supernatural que en los derrers instants de lur existencia ve á mostrarlos la via del arrepentiment y los mérits de la expiació..... Com aquí no devem parlar de una catástrofe sublime, sino de una decadencia vulgar y merescuda, no podem offerir la relació de actes com aquestos tant heroichs, jatsía no manquen en lo llibre que escrivim los fets que poden servir de ensenyansa als governs y als pobles.

Molts han recomptat los epissodis dels quals anem á parlar, y certament ho feren ab una saviesa y elegancia que no las pot pas imitar qui com nosaltres no las te de natural. Per ço no tenim la pretensió de fer novament la descripció minuciosa de uns fets tant coneguts, sino la de afegir á lo publicat fins ara alguns documents inédits y algunas noticias ignoradas que ajuden á apreciar la significació y trascendencia de aquells. Com los scriptors qui fins avuy los tractaren se han ocupat principalment de lur part política y militar, estudiantlos de un modo general y un xich massa exclusivista, nosaltres ens proposem pintarlos reproduhint ab tota fidelidad los quadros de la época, á qual fi havem triat totas aquellas descripcions de scenas populars y tots aquells documents de índole reservada que podrian donar mes viu color á la nostra relació y explicar mes cumplidament las rahons dels casos notables que en ella se contenen.

Continuava encara la llegislatura de 1626 á 1638, de la qual havem parlat mes amunt, quant la *Generalitat de Cathalunya* presentá una vehement reclamació emperamor dels escandols y extorsions

del gros exercit que se havia ajuntat en la frontera de França, publicantse ab aquest motiu una sávia y molt llarga resposta que donaren á la consulta de la Diputació los Doctors Fontanella, Cancér, Xammar, Gilabert y altres famosos jurisconsults, gloria y llum del foro de Cathalunya. Aquells abusos no eran mes que una de las mil formas en las quals se manifestava la tiranía de la ineptitut, que pera vergonya de la pobre Espanya la portava á la ruina pel camí del despotisme.

Lo 4 de Agost de 1640 escrivia la Diputació á D. Joan Garau y Monfalcó, son agent en Madrid, una carta pronosticant grans mals al principat y dient: sols nos serveix de consolació en tantas affliccions lo considerarnos sens culpa alguna comesa contra la fidelitat que devem á nostre Rey y Senyor, á pesar de nostres émulos y detractors.....»

Aquell mateix dia escrigué á sos embaixadors replicant á las observacions del comte-duch, qui pretenia que al demanar los catalans que sortissen los soldats de la provincia demanavan la perdició de aquesta, pus lur presencia en lo Principat era causa de desordres dontinuats y de molt gran perills en lo sdevenidor.

Mentres de tal manera se queixava la Diputació catalana del abominable comportament de aquella verdadera brivalla; imatge del desordre en que avolotada estava tota la nació espanyola, escrivia á las universitats donantlos avis de tots los moviments que feyan los exercits y armadas de França, á fi de no esser sobtats *per los enemichs*, animanntlas á que allistassen gent y apparellassen armas pera propulsarlos: prova clara y ben certa de que no conspirava llavors ab unió secreta ab la França pera disgregar lo Principat de la Corona de Espanya.

Mes vehent per últim lo poch fruyt que donava la embaixada, la llicenciaren aquell mateix mes, restant sols en la cort de Madrid «pera conferir las materias de aquest Principat, lo P. Bernardino de Manlleu, diffinidor general del sagrat orde dels caputxins en la provincia de Cathalunya.» Los embaixadors, al pendrer comiat del Rey férenli encara presents los greus y continuats abusos que feyan los soldats en la terra, y lo que això comprometia la pau general; que ben clarament se veya que no podia servarse ab lo seguiment de aquells no castigats excessos. Responia la cort á estas queixas que no devia esser gayre bona la intenció dels catalans, que tant se armavan y fortificavan, y la *Generalitat* retornava dient que açó feyan usant del dret de llegítima y natural deffensa, pus no esperansavan trobarla en un gobern que leixava impunits tan atroces dilictes, sobre dels quals havian tirat lur anathema lo bisbe de Gerona y la mateixa inquisició. Com mentrestant continuavan los crims y violencias, sens esperansa de cástich ni esmena, los diputats del *General* manaren fer cridas, convocant la representació de tota Catha-

lunya y citant á prelats, nobles y homens de vilas y ciutats á la reunió que devia haverhi á las tres horas tocadas despres dinar del 10 de Setembre del dit any 1640, escrivint al mateix temps al P. Bernardino, al qual exposavan lur sentiment per las desditxas que amenassavan al Principat, quant ells «no sols no tenian la conciencia lesa, ans estavan certs que no havian faltat al que judicavan ser honra de Deu, servici de S. M. y benefici públich.» En aquesta notable missiva hi ha las paraulas següents: «Es molt gran calum»nia lo que V. P. escriu diuen per aqui que nons volem humiliar al »Rey N. S., ans nos preparam contra ell, perque tots los catalans »tenim á nostre Rey y Sr. en lo cor y perdriam mil vidas si las te»niam en son servey, pero sens embargo de assó veyem tota la pro»vincia resolta de no voler passar per las insolencias dels soldats, es»carmentats del molt que ne ha patit y del que pateix la infelice vila »de Perpinya *que stan los naturals de ella mes oprimits que si stavan »en poder de moros* y avuy mes que may hi fan los soldats tantas in»solencias que no las gosam scriurer. V. P. imagines quanta mane»ra de insolencias poria fer una nació bárbara sense Deu ni Rey, »que tantas ne fan los soldats en Perpinya, que tots ells se stimarian »mes ser morts y aixi tothom per Cathalunya diu que mes se stiman »morir honrats que viurer sens reputació y quant vinga lo cas nin»guna persona entesa pot posar nota de infidelitat als catalans, que »quant sia ells no pendrán las armas contra son Rey, que aqueix lo »aman y respectan com es rahó, sino contra los soldats en deffensa »de la propia reputació, vida y hasienda *y será la guerra mes san»guinolenta que may se ha vista perque tothom está resolt de morir »y tindrán molt que fer los soldats en matar tanta gent, que sap »V. P. son bellicosos y per deffensar la causa de Deu, propia hon»ra, hasienda y vida dins sa casa vendrán molt caras sas vidas y »tot redundará en desservey de S. M. qui perdrá lo exercit y la pro»vincia.»* [1]

Esta profesía fou en bona part complerta y no cal esplicar com se realisá, pus no ignora ningú que á Felip IV pertany la deshonra de haver trossejat la gloriosa Corona de Aragó, ja que sas mes ricas joyas passaren á lluir en la diadema de altres monarquías. Així se perderen Napols y Sicilia, Córcega y Cerdenya y axís lo Rosselló, terra de naixença de Jaume *lo Conqueridor*, y á no sdvenir per endemitj los avalots de la Fronda, hauria aiximateix perdut tot lo Principat de Cathalunya.

Era ja arrivat lo dia 10 de Setembre. Tot Cathalunya acudí pera pendrer una resolució en lo cas difícil y perillós en que se trobava,

1 Los documents citats son tots inédits y trets del *Arxiu de la Corona de Aragó.* Las cartas constan en los *Registres de correspondencias* y á fe que son tant importants com poch conegudas.

representant al estaments dels Principat las moltas personas que en casos consemblants solian esser cridadas y tenir veu y vot en las delliberacions de la gran Junta dels Brassos. Tant viu y tant intens fou lo sentiment que agitava llavors los esperits que molt pochs deixaren de acudir á la convocatoria. Militars y clergues, ciutadans y burgesos arrivaren conmoguts y alarmats portant al palau de la Diputació, port y fortalesa del patriotisme catalá, la veu de la angunia que consumia á tots los fills del Principat, vehent amenassadas las lleys de la terra y las llibertats que estimavan mes que lurs propias vidas. Eran de veurer la diversitat dels trajos, la animació dels semblants, la vivesa dels colloquis y la ansiosa espectació de la multitut popular que rodejava la casa, comprenent que de aquella reunió devia sortirne un acord de tant pes que de ell ne pervindria lo salvament ó la ruina de Cathalunya. No devem entretenirnos á recomptar una per una totas las escenas de aquella gran reunió, en la qual fou tanta la concurrencia de militars, clergues y homens de ciutats y vilas, «que per no caber en la sala dels Reys los hagueren de tenir á la sala gran de la capella.» Després de varias delliberacions en que, la veritat sia dita, no foren pas pronunciats los llempants discursos mes propis del assossech dels qui en lo fons del estudi meditan que de la passió que en aytals moments conmou y encara menys de la gravedat dels vells catalans, se resolgué per tots «no passar per las hostilitats dels soldats, fentse al effecte moltas prevencions per impedir la entrada als de Rosselló en cas que volguessen tornar en Catalunya y als de Aragó si volian entrar per aquella part, anant per ço los deputats militars á las parts de Gerona y Empurdá y lo Real á las de Tolosa, Lleyda y Balaguer, de tot lo qual se doná rahó á S. M., á la Reyna, al princep y als consell y grandes de Castella.» [1]

La notable unanimitat y armonía ab que foren presos estos acords mostraren una vegada mes que la virtuosa resolució dels catalans pera deffendrer los furs de la patria se retrovava sempre que un bras sacrílech gosava amenassarlos y que no hi havia odis, dissensions ni envejas que poguessen romprer aquella noble unitat de parers que en tots temps havia fet la força de la nació catalana. No era mester mes impuls pera esbravar sa continguda indignació. Lo ardor dels cavallers, lo prestigi dels clergues, la influencia dels síndichs populars remogueren á tots los poblats en lo territori, aixis es que tantost conclosa la reunió dels Brassos retrunyí per tot arreu lo crit de guerra, tant desitjat per aquesta nació no acostumada á soportar semblants injurias, com retardat per la sávia previsió dels magnats y prohomens que devant del mon y de la posteritat devian

[1] Carta de la Diputació al P. Bernardino de Manlleu, ab data del 18 de Setembre de 1640.

respondrer de la prudencia política de aquella generació tant calumniada per la ignorancia y la mala fé de sos adversaris. No fou aquella la sublevació de un partit, fou lo general y justíssim alsament de tot un poble que reivindicaba son dret portant al front de sos estaments las autoritats legals y tradicionals de la terra: fou la protesta de una nació injustament menyspreada, que no podent appellar del insult á cap poder de aquest mon confiá sa causa al Deu de las batallas. Ben avesats al jou despotich del primer ministre, los homens de Castella no comprenian la resolta actitut dels catalans y motejavan de revoltós ergull la decisió ferma y dignísima ab que demanavan al Rey que cumplís y respectás las lleys y llibertats que havia jurat mantenir y fer observar als seus sotsmesos. Aquesta falta de intelligencia de aquella qüestió política no sorpren tan encara com lo inconseqüent furor de alguns scriptors moderns que en lloch de investigar las rahons de aquell alsament ab esperit de justicia, tenen als catalans per *rebelats* é irascibles, perque deffensavan los drets que de temps inmemorials tenian y lo mateix D. Felip jurá servarlos al rebrer la diadema comtal de Barcelona. ¡Y eixos scriptors se diuhen y fins se creuhen *lliberals* y despreocupats! ¡Com si poguessen lo dret y la justicia haverne dos pesos y duas midas!....

Tot Cathalunya se posá en armas, elegint quatre plassas, en las quals dins pochs dias devia haverhi sexanta mil homens, ço es, quinze mil á quiscuna de aquellas, restant apparellats tots los altres pera acudir ahont fos mester ab sometent «pera la deffensa de las honras, vidas y hasiendas y conservació de las constitucions, privilegis y llibertats, conservadas ab tanta sanch dels pasats » A Barcelona se feu una germandó de totas las gents dels veynats, que nit y dia rondavan per tota la ciutat, vint homens per cada quarto, distribuits en trenta sis. Tot aixó deyan los diputats al P. Bernardino que á Madrit los representava, afegint en la carta la següent enérgica declaració: «En lo que diu V. P. que S. M. está ab los brassos oberts pera abrassar medis nosaltres estám, havem estat y estarém sempre ab los genolls per terra pera obehirlo com á faels y lleals vasalls, *pero ab las armas en las mans* contra los soldats que volen triunfar de nostras honras, vidas y hasiendas, y aixi passarém per tot lo que S. M. será servit ab quens fassa mercé de manarnos traurer los soldats de Rosselló y los que son per las fronteras, que altrement nons podem assegurar ni dels soldats ni dels ministres.» [1]

Lendemá de scrita esta carta los trompeters anunciavan pels cantons de Barcelona ab lur reglamentari y tradicional: *Ara hojats* que attesa la necesitat gran que hi havia de armas, promptament las duas companyas de cavall que per ordre de Sas Senyorias y de con-

[1] Carta de 22 setembre de 1640.

sell y parer de las personas dels tres estaments se muntaren pera subvenir la part de Tortosa y deffensa de aquest Principat, que qualsevol persona de qualsevol grau, estament ó condició fos, ab 24 horas de temps apportás á casa la Diputació las carrabinas y pistolas de cavall que tinguessen, ahont las hi pagarian al just valor, sots pena de perdrer cent lliuras, applicadora una meytat al acusador y la altre als gastos de la guerra. Feuse lendemá una altre crida, offerint dos rals de soldada quiscun dia als qui volguessen assentar plassa de mosqueters en las tropas de la Diputació.

Era lo esclat del rompiment. Cathalunya cansada de patir alsava lo crit de *¡via fora!*

I

AHONT SE RECOMPTEN LOS PRIMERS ACTES DE LA INTERVENCIÓ FRANCESA.—EMBAIXADAS.—PARLAMENTS.—CRIDAS.—PASQUINS.—CANSONS POPULARS.—APPARELLAMENTS DE GUERRA.

Veritat ne sia dita y feta justicia als catalans, que en aquella procellosa revolució timonejaren la combatuda nau del estat de Cathalunya, mentres eran entreteniment del poble y mostra ben clara del goig que al trobarse solt de cadenas sentia, tantas cansons novas com se cantavan y tants de pasquins ab que la sátira sonreya, y tantas fullas y llibells en que polítichs, jurisconsults y teólechs donavan feyna als estampers de las ciutats que ja per mala ventura llavors la sua art despullavan de la bellesa ab que llurs pares presentaren y no poch lluiren; aquells catalans que en lurs mans portavan lo regiment de la terra delliberassen que convenia posar la causa de la revolució catalana á la alsada de las grans qüestions políticas generals de Europa, sola manera de esser respectada y temuda la causa catalana.

Cathalunya sola succumbiria ab la desigualdat de la lluyta; la espasa del vencedor haguera romput lo códich de sas llibertats, ó per malas manyas ó per industrias nuas de benevolensa y plenas de dia-

bólica intenció poch á poch haguera tornat á refermar las cadenas. Calia, donchs, cercar grans remeys. Diuhen que qui pert lo seu pert lo seny. Qui ha vist son nom escarnit, la casa de sos pares saquejada, sos altars enderrocats y las cosas pera ell de veneració y respecte al fanch calcigadas, ix á deffensarlas y si avuy no se sent prou fort pera pendrer reparació y venjansa, demá irá á aplegarse en un dels partits en que la terra sia divisa, confiantli lo cumpliment de sa prometensa. Aquest exemple de desesperació s' es vist dels homens y dels pobles.

Estava llavors la Espanya ab guerra oberta ab la França: Cathalunya se abrassá ab aquesta.

Fou despres sabut, mes llavors celat ab gran secret, que un cavaller perpinyanés qui 's deya Vilaplana, portá tota la negociació qui obrí camí á la amistat de las duas nacions vehinas. Ja havem vist que tenia á França per timoner de la nau del Estat al eminent cardenal de Richelieu y per capitá al rey Lluis XIII, quals merits son avuy prou coneguts. Lo jorn que per lurs correus secrets y per la veu pública reberen la nova de que Cathalunya se revoltava, los dos grans homes pogueren creurer á fonament que lur somni anava á realisarse ab la humillació de la Casa de Austria.

Axí ho devia creurer també la nació catalana, pues se troba reflexada aquesta convicció en las francas manifestacions de la musa popular que á Barcelona com á Paris tan ingeniosament comentava en aquells temps los grans fets de la política. En efecte, lo 19 de Octubre se trobá posat á la porta de la Diputació un pasquí que deya de aquesta manera:

Queus apar aquesta guèrra — pobre terra.
qui la altera y alborota — una cota.
qui ha fet mes mal que Mahoma — Santa Coloma.
quins ha encés després las venas — Riu de Arenas.
qui pogué tan desbaratarse — Moles y Arce.
quils fa anar contra la lley — crech que lo Rey.
si es christiá creurer no puch — lo comte duch.
qui sustenta aquest desvari — lo protonotari.
que volen dels catalans — lligarlos las mans.
y Barcelona quei diu — de tot se riu.
y com sen podrá burlar — ab pelear.
aquesta font fa gran raix — ja y ha gavaix.

Alto que si lo francés nos ajuda
ó jo so un ruch
ó li ha de axir al revés
son intent al Comte Duch. [1]

[1] Bibliot. Provincial de Barcelona, arm.° II. est. II. núm. 10.

Un xich mes avall hi havia grans empentas pera llegir un altre paper que deya:

PASQUIN.	MORFODIO.
Villanueva y Olivares Con Coloma y Magarola Causaron la tabola Y dieron estos pesares.	Un hecho hazia de Roma Cathalunya aquesta vez Si como murió Coloma Murieran los otros tres. [1]

Totas aquestas malicias comentava la gent ab gran gatzara, fentse seus los epígramas y trobanthi cada jorn nou combustible pera encendrer mes y mes sa patriótica indignació.

Axís estavan las cosas, quant un dissapte, á 20 del mes de Octubre de 1640 arribaren á Barcelona los primers plenipotenciaris que de part del rey Lluis XIII venian á tractar ab Catalunya y eran M. de Serignan y M. Plessis de Besançon. Els dos foren rebuts ab la etiqueta y solemnitats acostumadas per la Diputació, la qual tingué ab ells una llarga conferencia fentlos saber que com lo encarrech que portavan era de tanta consideració sen tractaria en junta de Brassos Generals representants de tot lo Principat, qui en aquella sahó eran aplegats en Barcelona y dia per altre tots los matins se aplegavan pera endressar los affers de la cosa pública.

Com de fet, després de haver anunciat los trompeters de la *Generalitat* per las plassas y cantonadas de la ciutat la reunió que devia haverhi de Brassos Generals, lo diumenge 28 de bon matí comensá la junta en un saló del palau de la Diputació, jurant 7 diputats novells y poch aprés se alsá lo diputat eclesiastich, que era lo digníssim y famós patrici en Pau Claris, qui ab alta veu y entonació senzilla parlá als congregats de aquesta manera:

«Molt Illustríssims Senyors, lo general de Plessis Bisançon enviat per lo Christianissim Rey per lo auxili de que necesitam nos ha donat un paper, lo qual havem conferit ab las juntas de guerra trentasisena, ab las personas anomenadas per los senyors Concellers y aquellas ab la vintiquatrena de guerra, al qual paper se ha respost ab altre, tots los quals se llegirán á Vostras Senyorías pera que ab lo bon consell y parer de VV. SS. acertém lo que mes convé per conservació desta provincia en que consisteix lo servey de S. M.»

Derrera de aquest breu y encara mes senzill parlament un dels secretaris posat dret llegí lo document que se mencionava y quals primeras paraulas lo compromés del negoci á que en aquella reunió devia posarse bona y prompta resposta ben clarament mostravan. Deya axís:

«Los Senyors diputats y oydors del Principat de Cathalunya te-

[1] Idem, id., id.

nen cumplida esperiencia y entera cognició de las cosas del mon pera saber, que ellas se han de tractar (principalment ab los grans Reys) ab tota la prudencia ques requereix per no fer ni empendrer cosas lessivas á sa reputació, lo que no arribaria á est encontre si S. M. feya entrar dins son pays, y terras personas de consideració y valor dels quals fa una particular estimació, ab un gros de tropas mol inferior á las forsas que los cathalans tenen ó poden juntar quant be los aparega sens haver antes presa la precaució requerida per la conservació y seguretat tant dels caps, ó personas de govern com de las ditas tropas.»

Després de un breu debat se aprová finalment lo dictámen de las comisions, opinant que se devian demanar 3000 infants y 2000 cavalls á França, que estiguessen á sou y á las ordres de la Diputació: que Cathalunya no devia fer armas contra França; que donaria entrada en sos ports á las armadas francesas, etc., etc. essent curiós que ho aprovaren los Brassos fent empero la següent salvetat: que allá ahont se deya en lo document que se avenia á aquest tractat lo rey francés «pera soccorrer á sos vehins oppresos» devia afegirshi «oppresos per lo mal govern dels ministres superiors, de que ja se ha donat rahó á S. M. (que Deu guarde) aixi per la Generalitat com per la ciutat.» [1]

A la frontera hi havia un emisari secret de Richelieu que ab afany esperava la resposta, mentres que també las tropas francesas estavan á punt de entrar. Los Brassos Generals delliberaren pera no perdrer temps enviar los capitols ja firmats á la frontera.

Felip IV vegent desapareixer de sa monarquía á Cathalunya, se valgué de la duquesa de Cardona, la qual presentá una molt curiosa carta del Rey als estaments manifestant gran estranyesa com sens haver donat ocasió se apartessen de ell uns vassalls tant fidelissims y acabava dient: «Espero que hallándome todavia *con los brazos abiertos* vuestra autoridad y buen celo podrá disponer lo que no solo amándome como me escribis, sino aun aquello que sin amor ninguno cualquiera Provincia y Reyno querdo y celoso de su mismo bien y seguridad ha hecho y debe hacer sin que los siglos pasados hayan visto contrario ejemplo, aun con menores ayudas y piedad en sus príncipes.»

Los Brassos no cregueren que aquestas rahons deguessen desviarlos del camí que havian pres, ans resolgueren se procurás entrassen los auxiliars en Cathalunya tant aviat com fos possible. Lo mateix creya la gent del poble, y son intérprete Pasquí, que seguia sempre lo moviment de la pública opinió continuava enardint los esperits

1 Arxiu de la Corona de Aragó, *Dietaris de la Diputació*, trienni de 1638-41, part 4.ª, D. V. Balaguer ha incorregut en algunas inexactituts al recomptar estos fets en sa *Historia de Cathalunya*.

ab sa inexorable sátira. Un jorn aparegué á la porta de la Diputació un gran paper ab diversas figuras á manera de hieroglifichs. Hi havia primerament Cathalunya, sota de la qual se llegia:

Cathalunya ab omnibus desiderata.

Que se conforme un monarcha
Con el gusto de un Neron,
Confusion.
Que me maltrate sin ver
Solo porque él me condena,
Grande pena.
Que por vengar quien le pierde
Se arroje á mí con furor,
Qué dolor.
Sufro, pues vendrá el favor
Del cielo para librarme,
Porque quieren acabarme
Confusion, pena y dolor.

Al costat hi havia un calser ab la sagrada hostia y dessota aquets versos:

Este escudo me defiende,
Con este e de pelear
Hasta morir ó matar.

Mes avall se trobava lo retrato del Comte Duch en actitut de parlar, ab aquesta llegenda:

Yo para vengarme.

Apres lo retrato de Felipe IV ab un lletrero dient;

Lo Reyal Comte Duch

y á baix un vers que deya:

Yo solo para vengarme.

A las espatllas del Comte Duch un lletrero dient:

Princeps patriciarum
Facta est sub tributo (Hieremías)

Una matrona plorosa y lligada ab grans cadenas representava á *Espanya* y deyan los versos:

Arbitrios falsos consejeros
Me tienen en este estado
Catalan ojo al privado
Que es del testamento viejo.

Finalment hi havia las següents paraulas llatinas: «Avingimini (?) filii potentes et parati, quoniam melius est nobis mori in bellis quam videre malo gentes nostræ... [1]

Un dels elements que mes contribuiren á fer y sostenir aquest famós alsament, fou sens dupte lo sentiment religiós, que tant fortas arrels ha tingut sempre en la terra catalana, y del qual se veu una bona mostra en lo pasquí que acabem de copiar. La devoció del Santissim Sagrament, entre altres, era molt viva y estesa. Com la sublevació havia romput lo mateix jorn del Corpus (8 de Juny de 1640) y per altre part los castellans havian cremat duas ó tres vegadas la sagrada hostia, se celebraren gran festas en desagravi de tan gran sacrilegi. La nit del 3 de Novembre se encengueren grans alimarias per tota la ciutat, de tal manera, diu lo *Dietari* que fou bellesa lo passejar per Barcelona.» Lendemá passá pels carrers la solemne professó del Corpus y com per la reunió dels Brassos Generals eran en aquells dias presents en la capital la flor dels prelats, nobles y ciutadans de tota Cathalunya, la concurrencia á aquella fou gran y lluida. Se hi vegeren los bisbes de Barcelona, Gerona, Solsona y Vich, los caps de las primeras casas de la noblesa, las ordres religiosas, los gremis de la ciutat, los concellers ab sas rojas gramallas, lo savi consell de Cent y los diputats del General de Cathalunya; mes no, com diu ab satírica intenció lo Dietarista, «lo excellentíssim marqués de los Velez elet per S. M. de virrey y capitá general de aquestos Principat y comtats, qui encara no era entrat en Cathalunya, ni tampoch hi assistiren los doctors del consell Reyal *que estavan desganats de malencolia.»* [2]

Lendemá se omplí la Seu de gom á gom. Predicava lo célebre orador y gran patrici Fr. Gaspar Sala, de la ordre de S. Agustí, qui ab gran copia de rahons y ab gran valentía y eloqüencia deffensá en la trona la causa de Cathalunya. ¿Qué mes prova de que aquella sublevació tenia entre sos principals fonaments lo sentiment religiós? Encara mes, lo dilluns 12 de Novembre aparegué plantat en las portas de las esglesias de Barcelona lo cartell de excomunió que la inquisició de Cathalunya fulminava contra los soldats castellans. Era elegantment imprés y comensava ab lletras mes grossas: NOS, LOS INQUISIDORS APOSTÓLICHS *contra la herética pravedad y apostasia en el Principado de Cathalunya* con todo su distrito, etc. A todos los vezinos y moradores, estantes y residentes, assi en esta ciudad de Barcelona, como en todas las demas ciudades villas y lugares de nuestro districto assi hombres como mugeres, de cualquier estado, grado,

[1] BIBLIOTECA PROVINCIAL DE BARCELONA *id. id.*

[2] Aquestos consellers reyals foren los derrers partidaris que per mostra li quedaren á D. Felip. Los uns moriren lo dia del Corpus, los altres foren rossegats mes tart.

orden, preeminencia ó dignidad que sean, que viniere á su noticia lo contenido en esta nuestra carta ó de ella supieren en manera alguna. Salud en Nuestro Señor Jesu-Christo, que de todos los fieles es la verdadera salud y á los nuestros mandamientos, que mas verdaderamente son dichos Apostólicos firmemente obedecer, guardar y cumplir.» Y acabava: Dat. en el Real Palacio de la Inquisicion de Barcelona á los diez dias del mes de Noviembre de mil seiscientos y cuarenta años.»

II

LA SEPARACIÓ. — PROJECTES REPUBLICANS. — AGREGACIÓ DEL PRINCIPAT Á LA MONARQUÍA FRANCESA. — BRASSOS GENERALS. — PASQUINS. — AVALOTS POPULARS.

Entre 3 y 4 de la tarde del dilluns 10 de Desembre entrá en Barcelona M. de Espenan, mestre de camp general de las tropas francesas que havian vingut á socorrer lo alsament de Cathalunya. Lo recibiment que li feu la ciutat fou solemne y gran; isqué á acompanyarlo una companya de cavalls dels mercaders y tota la noblesa devant de la qual anava son protector ó president Francisco Vilalva y Fr. D. Miquel Torrelles del hábit de S. Joan, governador de las àrmas de la ciutat. Entraren pel portal del Angel dret á la plassa nova y casa de la Diputació; seguiren pels carrers de la Ciutat y Regomir fins al palau de la Comtesa. De la plassa de Santa Ana fins á casa la ciutat estavan afilaradas las companyas catalanas y feyan salvas per son ordre en mitj dels vivas y de la munió del poble. Lo general francés anava á cavall tenint á ma dreta al president de la noblesa y á la esquerra al governador de las armas, anant al devant de ells algunas companyias de cavall y molts nobles. Tant bon punt M. Espenan arrivá á son allotjament enviá á dir á la Diputació que volia passar á saludarla y apres passada una hora estava ja en lo

palau de la Generalitat ahont eixiren á rébrel precedits de quatre macers ab las maças altas los oydors eclesiastich y reyal y lo diputat eclesiastich á mitja sala dels Reys. Assentat entre los diputats tingué ab ells un llarch rahonament y al despedirse lo eclesiastich restá de igual manera á mitja sala, mentres los demés oydors anavan á acompanyarlo fins al cap de la escala. Era ben fosch. Dos fileras de patjes esperavan á baix de la escala ab atxas encesas pera acompanyar al general á son allotjament, ahont se dirigí seguit de molts cavallers y en mitj de la gent que encara transitava pels carrers de Barcelona. Lendemá la Diputació ab luxosas carrossas aná á tornar la visita á Espenan.

Mentrestant lo exercit castellá que havia sortit de Tortosa feya 4 dias, havia entrat á foch y á sanch á Cherta y era ja al coll de Balaguer. La ansietat y la pahor conmovian als ciutadans: era ja hora de eixir en deffensa de la terra. Lo Consell de Cent maná sortir la bandera de Santa Eulalia acompanyada de una companya de mosqueters, á la que seguia una tropa de cavalleria que eran los mercaders de la ciutat y duas companyías de arquebossers y mosqueters; apres molts cavallers de la ciutat ab picas al coll; apres altre tropa de cavallers á cavall y finalment la bandera de Santa Eulalia que portava Geronim Gabert donzell y acabava lo séquit lo conseller en ordre ters Pere Joan Rosell vestit ab la gramalla de grana y ab lo bastó de general en las mans y escoltat de molts cavallers y tropa de cavalleria y dos companyias de la ciutat. Arribant al portal de S. Antoni posaren la bandera en la finestra de la casa de la Generalitat que está junt al portal y restá allí lo conseller fins al dia que marxá.

Al desfilar las tropas per la plassa de S. Jaume se alsaren crits y aclamacions del poble. En la paret del palau de la Diputació encara se distingia un gran pasquí que dias enrera havia sigut allí pintat ab mangra.

Y á sota hi havia los versos següents:

Con la recíproca union
Deste nudo indivisible
Harán su fuerça invencible
A fuerça de la razon. [1]

Cada dia era mes compromesa la situació de Cathalunya. Los 30.000 castellans á las ordres del marqués de los Velez se atansavan á Barcelona, deixant sols enrera sanch, ruinas y total extermini. En aquella apurada situació un nou embaixador francés nego-

1 Bibliot. Prov., id. id.

ciava ab la Diputació pera influir en que Cathalunya se declarás en república baix lo protectorat de França.

Era lo dimecres 16 de Desembre lo mateix dia que lo diputat militar Francesc de Tamarit passava per Barcelona dirigintse á Martorell pera estorbar lo pas del exercit castellá. Estavan reunits los Brassos Generals y lo canonge Clarís obria la sessió dirigint á la numerosa reunió las següents paraulas:

«Molt illustres Senyors: lo senyor de Plessis Besançon ha fet ostentació dels poders que lo rey Christianíssim li ha donats en orde á la assistencia que desitja fer en esta provincia per sa conservació en los quals entre altre capitols li dona poder S. M. Christianíssima pera admétrela debaix sa protecció ab que reduhesca son govern á forma de república ab los pactes y condicions que entre la provincia y S. M. Christianíssima se ajustarán y ha demanat juntament que aquesta intenció de son Rey se propose á VV. SS. com ho fem perque VV. SS. sian servits sobre aquest fet aconsellarnos lo que apareixerá mes convenient per nostra conservació y establiment del bon govern de aquestos Principat y Comtats.» Després de aquestas paraulas feu la curiosa observació següent: «Una persona religiosa y de vida exemplar nos ha dit que pera que Nostre Senyor se apiade de nosaltres y nos done prósperos succesos seria molt convenient que lo Principat prometés casar cada any á gastos del general 12 donzellas, 4 de cada hospital, que ab això tenia per cert nos faria mercé Deu Nostre Senyor de donarnos la pau y quietut desitjada, representantho VV. SS. pera que nos aconsellen lo faedor.»

Després de un llarch debat se admeté en principi acceptar lo protectorat de França.

En la sessió del divendres 18 se llegiren los poders que Plessis Besanzon presentá. En la introducció de ells posá Lluis XIII aquestas paraulas: «Com no hi ha res mes digne de un gran princep que de rellevar de oppresió tots los que recorren á sa assistencia y particularment sos vehins y que la guerra oberta entre aquesta corona y la de Espanya nos dona tot dret de deffendrer á tots los que ella embesteix y que ella vol ruinar...» Despres de esta introducció li dona poders «pera tractar en sòn nom ab los diputats de dits estats, pobles y paissos de Catalunya que tindrán bastant poder de ells pera lo establiment de la república que ells pretenen formar baix nostra protecció, de que la ciutat de Barcelona deu esser lo cap...»

Anavan las cosas de mal á pitjor. Tarragona se havia entregat sens resistencia y lo conseller en cap arribava fugitiu ab las companyas de Barcelona. Lo perill era inminent y en la matinada del dimecres 23 de Janer de 1641 foran cridats los Brassos Generals no á so de trompetas, sino que manaren tocar la campana Tomasa *á batalladas com si tocaba á Corts*, desde las 7 á las 8, per lo que en los últims Brassos de paraula se advertí, y fou la primera vegada

que se ajuntaren á so de campana, los quals segons lo *Dietari* foren molt copiosos y acompanyats de molta gent del poble. Restablert lo silenci se alsá lo diputat eclesiástich en Pau Clarís y parlá de esta manera.

«Molt Ilustres Senyors, en la Junta de Brassos tinguda als 16 del corrent resolgué V. S. que aceptassem la proposició que lo Sr. de Plessis Besançon nos oferia en nom de son rey, ab que reduhissem lo govern en forma de república ab los pactes y condicions que entre S. M. Christianíssima y lo Principat de Cathalunya y comtats de Rosselló y Cerdanya se concertarian, al que se adherí lo savi consell de Cent, als 17 del mateix, y havent conferit ab algunas personas de confiansa y tota satisfacció lo modo de la protecció y forma de la república se han considerats gravíssims inconvenients no sols per los gastos se oferiran per la defensa y conservació de aquella; pero encara en la disposició del govern y avuy aquesta provincia y ciutat están tan exhaustas que es impossible poder sustentar llarch temps los gastos de la guerra que tenim ja á las portas de esta ciutat y está ella y tota la provincia en notable perill de perdres sino es ab un gran y promte socoro de cavallería y infantería pagada, lo qual no podem esperar sino de S. M. Christianíssima y segons las noticias tenim no se exposará á tan gasto ab la promtitut y favor que la necessitat demana si no es que la provincia se posa á sa obediencia com ja en temps de Carlomagno ho feren los nostres antepassats ab pacte de quens jure y observe nostres usatges, constitucions, capítols y actes de Cort, privilegis, usos, estils, consuetuts, llibertats, honors, preeminencias y prerogativas, axí de aquesta ciutat com de las demés ciutats, vilas y llochs y personas particulars de la provincia y en particular la exempció del quint y covertora, y que los arquebisbes, bisbes, abats, dignitats y tots los demés beneficis eclesiástichs tan seculars com regulars se hajen de conferir als naturals, y que los inquisidors y oficials del Sant Ofici hajen de esser catalans, restant aquest sant tribunal directament subjecte á la congregació del Sant Ofici que Sa Santedat te en sa cort y los capítols y actes de cort del General y casa la Deputació ab tota jurisdicció civil y criminal y una constitució de observansa com al Principat apareixerá pera major seguretat del contracte, y perque infaliblement se observen ditas constitucions y privilegis y se eviten tot género de debats y contrafaccions per esser ellas las que avuy nos tenen ab estas desditjas y afliccions, y que se observe lo sagrat concili de Trento, y se conferescan á catalans tots los oficis de castells y de regiments de magistrats, seculars y altres cosas que apart se capitularan per lo bon govern de la provincia. Ha aparegut á la trentasisena habentho conferit los senyors consellers y vinticuatrena de guerra ho deviam representar á V. S pera que ho considere y nos fassa mercé consellarnos lo que devem fer, que ab lo bon parer de V. S. podem tenir

per cert acertarem á pendrer aquell camí que será millor per la conservació de la provincia y deslliurarla de las desditjas en que se troba.»

Al saber que la ciutat se adheria á la opinió de declarar Cathalunya provincia francesa los Brassos resolgueren nombrar una junta de guerra ab facultats estraordinarias, podent fer cridas ab las penas que li apareixeria fins á mort natural inclusive y podent executarlas *jure belli*. La junta era formada del conseller en cap, lo diputat militar, M. de Plessis Besançon, M. de Serignan, M. de Sanci comandant de la artellaría, lo Sr. D. Miguel Torrelles y de Sentmenat, lo capitá que gobernava la caballería francesa, D. Ramon de Guimerá, D. Francesch Joan de Vergós y D. Jaume Damians.

En aquells moments hi habia un horrible rebombori per Barcelona. Irritat lo poble ab la rendició de Tarragona, al crit de *¡muyren los traydors!* perseguia als doctors de la audiencia als que no sens motiu atribuia plans de conspiració en favor de Castella. Arrossegaren á tres de ells y acabaren per pujarlos á la forca á la plassa del Rey.

Tals habian estat los fruyts de la política del comte-duch. Quant lo poble, fins llavors ofés y menyspreat, vegé segura la venjansa, los esperits prengueren ánimo y lo pasquí envenenant sas fletxas escrivia aquest cruel epígrama, resúmen de tots los desacerts que en aquell reynat se habian comesos:

Azañas (sic) del Conde Duque.

El Conde Duque ha hecho lo que otro hombre no ha hecho.

De un rey de España ha hecho un grande de Castilla.

De un rey de España ha hecho un grande de Castilla que es Don Phelipe el Grande.

De un grande de España ha hecho un Rey que es el duque de Bergança, rey de Portugal.

De un rey ha hecho un conde que es el rey de Francia conde de Barcelona.

De un duque soberano ha hecho un vasallo que es el duque de Lorena.

De un príncipe cardenal ha hecho un caballero andante que es el Cardenal infante.

De una monarquía ha hecho una provincia que es Castilla [1].

[1] Biblit. nacional *id.*, *id.*

III

LA MORT DE UN GRAN HOME.

Lo mateix dia—dimecres 20 de Febrer de 1641—que entrá lo general La Motte á Barcelona, un dels militars francesos que mes habian de guerrejar en defensa de Catalunya, se esbombá una nova terrible per tota la ciutat. En una casa del carrer del Regomir un home jeya retut al llit de mala malaltía. A sòn entorn sa famillia vetllava desconsolada y entristits se acostavan á ell sos amichs y silenciosos lo rodejaban. Aquell home á qui ben prompte la mort havia de passar sa ma gelada demunt son front, aquell home de aspecte sever y senzill, aquell home per qui Catalunya havia sentit correr de nou en sas venas la sanch que habia inmortalisat son nom en la historia era en Pau Clarís. De dins la cambra se sentian las trompetas de la cavallería ressonar per tots indrets, anunciant la arribada dels regiments que seguian á Mr. de La Motte. Aquest passaba ab un gran seguiment de noblesa al costat del diputat militar Francesch de Tamarit. ab la insignia de S. Jordi als pits, se oia lo trapejar dels cavalls y la remor de la gent pel carrer, quan lo illustre malalt desde son llit de mort pregava per lo be de sa estimada Cathalunya, de la que Deu en sos inescrutables designis havia determinat separarlo.

Lo divendres—á 29 del mes— una escena ben different passava en lo mateix carrer. Eran las 11 de la nit y en mitx de un silenci interromput tan sols per lo imponent cantar de la Iglesia avansava una professó de gent de differentas condicions y estaments: eclesiastich, secular, militar; diputats, oydors y altres autoritats. quiscun ab una hatxa encesa á las mans y obrint pas á un luxos tálem, sota del qual ab tota majestat venia lo Rey dels Reys y se aturaba en la casa del gran patrici prop de son llit y omplia de consolació cristiana los derrers moments en que donava lo adeusiau en aquesta vida.

Feu tanta tristor á tota Barcelona esta novetat, conegueren llavors que en aquell home insigne perdian lo major campeó de la causa catalana y axí be donárenli los noms de *pare* y *restaurador*

de la patria y manifestá lo poble enter la estimació que li portaba ab las grans pregarias que se feren, ab los vots que se prometeren, essent no dels menors, lo de alguns officials de la Diputació, de anar á peu descals á visitar Nostra Senyora la Mare de Montserrat, si Deu lo deslliurava de la malaltía.

No pogueren cumplirlo, pus passats 4 dias que per en Clarís foren de agonía y deliri á tres quarts tocats de las onze horas de la nit un dimecres á 27 de Febrer de 1641 entregá son sperit al Creador. No podem pas descriurer ab mes elocuencia aquet fet lamentable de lo que ho fa lo mateix dietarista de la Deputació dihent de aytal manera:

« Dimecres á XXVII.

« En aquest die á tres quarts tocats per las onze de la nit doná la ánima á Deu qui la habia criada aquell gran restaurador de la nostra patria y mare Cathalunya lo Molt Illustre Senyor lo Doctor Pau Clarís Canonge de la santa Iglesia de Urgell diputat eclesiástich. Causá esta mort tanta aflictió y desconsolatió á tota la Provincia y en particular á la present ciutat que desdel mayor al menor ho sentiren tant que noy hagué ningú qui no llensás lágrimas per haber perdut lo pare protector y defensor y libertador de sa patria com stensament ho dirán las historias en lo sdevenidor. Deu lo tinga en la sua santa gloria y prengan ánimo los cathalans de que en la mayor aflictió que ha tingut un fill que li ha donada llibertat y restaurats tots sos germans y que á exemple llur no li falten semblants fills en lo sdevenidor. »

Lo endemá ab motiu de haver fet saber á la Diputació Francesch Clarís la mort de son illustre germá foren tancadas las portas grans del palau, endolada la capella y haguda una reunió de moltas personas del tres staments pera determinar lo que debia ferse pera acompanyar á son derrer repós al bon catalá « que tant puntual diligent solícit y zelós se era mostrat pera la conservatió no sols de las constitucions y lleys de la terra y que tants innumerables contínuos grans treballs que per est respecte havia patit exposant sa salut y vida que tot habia stat causa principal de la sua mort. »

Entre 9 y 10 de la matinada anaren los diputats ab gramallas negras precedits dels maçers y muntaren en la casa de en Clarís. Lo cos estava demunt de un gran túmul molt alt presidint allí lo dol los Diputats y la germá del difunt als quals se juntaren després totas las religions dels monestirs de la ciutat que cantaren moltas absoltas *á cant de orgue.* Tot aquell gran concurs acompanyá al illustre difunt seguint lo carrer del Regomir, las plassas de Sant Jaume, Nova y Santa Ana, carrers del Gobernador y de Copons dret á sant Joan y allí posaren en lo mitj de la esglesia lo dit cadavre. Predicá lo famós fray Gaspar Sala del orde de Sant Agustí y « per cert fonch cosa bellísima ohir á aquell bon pare las grandesas que digué del

quins havia redimits y restituida sa mare Cathalunya á sa pristina libertat.»

IV

VIRREINAT DEL COMTE DE HARCOURT. — DESCRIPCIÓ DE LAS GRANS FESTAS LLAVORS FETAS. — INTRODUCCIÓ DEL LUXO FRANCÉS.

Sens dupte lo virrey mes espléndit de aquell temps fou lo comte de Harcourt. No recontarem los seus fets de armas, que prou coneguts son de tot hom mes no podem deixar de explicar algunas particularitats del seu govern que donan una ideya de la época. Tornant de sas fortunadas empresas militars, en las cual guanyá tants de llorers, entrá en la ciutat de Barcelona lo diumenge 29 de octubre de 1645. Isquérenlo á rebrer ab gran solemnitat los consellers y diputat y los consols de la Llotja fins al portal de Sant Ahtoni. La gent omplia las murallas y retrunyian las canonadas, quant voltat de un numerós acompanyament militar entrá dins la ciutat; lo comte anava vestit ab lo trajo de companya, un *coleto* guarnit ab puntas de or li arrivava fins á mitjas cuixas; polsosas portava las armas y al costat seu y á caball vestint sa roja gramalla anaba lo conseller en cap. Passá pel carrer del Carme fins á la Seu ahont resá devant lo sepulcre de Santa Eulalia y tornant á pujar á cavall per la plassa del Rey, carrer de Moncada, Born y carrer Ample arrivá á son palau. En aquell moment retronava la artillería del baluart de Sant Francesch.

Tantost aposentat en son nou domicili procurá lo virrey que vingués de París sa muller, gran senyora que com avesada á la elegancia y gentilesa de la Cort de Fransa, introduhí molt prest en lo Principat las fastuosas costums de la reyna del Sena. La gran admiració que aquí feu lo luxo y bon gust ab que lluhia la senyora comtesa de cap manera podriam millor explicarla que copiant textual-

ment las següents paraulas de unas *Memorias* inéditas de la época :

«Com dita senyora se havia de aposentar á la casa del Duch de Cardona y com lo virrey sols pasava á la del comte de Santa Coloma, feu fer un pont al carrer ample que pasava de la una casa á la altra y feu obrar molts gentils cuartos per ahont havia de estar dita senyora, ab molta rajola valenciana per terra y per moltes parts les sues armes. Havia també feta adovar y encanyissar tot lo hort de dita casa, y del cuarto de dita virreyna per una escala si podia baixar. Havientli adesada la sala ahont havia de tenir las visitas molt ricament. Primerament estava tota rodada de finestres grans ab sas reixas y totas vidrieras que encare que fos tencat pareixia que tot fos obert per la gran claror de las vidrieras y per dit aposento eixian á un terradet al igual del mateix sostro, tot fet de raixola valenciana y balustradas de ferro per lo entorn y tota la varana de dita eixida, tota plena de tests de clavellinas y rosers y altres flors, de modo que era un gentil recreo. Dita quadra era tota quadrada molt spayosa y tenia fet lo sostro á la genovesa y tot pintat fet á modo de un cel ab molta varietat de aucells de totas maneras que estavan volant y tot lo entorn de dit sostro corria una cornisa també de pinsell ab dos cuartos y columnas ab sas historias pintadas y ab portaladas y frontispicis y ab moltas parts pintadas las armas de dit senyor virrey de modo que totas las parets estavan de pintura molt ricament. Havíentli parat en dita cuadra un famós llit de domás vert tot de sarrells de plata y tot daurat que era per lo mateix rey y per un gran tros entorn de dit llit havian feta una balustrada de alguns quatre ó sis palms de alsada tota daurada que rodava á quatre passas de dit llit; havie en dita stancia una xemanea feta dintre la paret, ques tencava ab ses portes á modo de xemanea francesa, que en lo hyvern sempre hi tenian foch, y per totas las estancias y cambras de dita casa habian feta de aqueixas xemaneas. Havian posat també en dita stancia un rich doser de brocat ab un estrado desota y ab sa cadira tota guarnida, encarnada de domás, ab un palm ó dos mes alta que la sala y aqueix era lloch ahont havia de estar dita senyora ab las visitas y tot lo entorn de dita cuadra no hi havia altra cadira, sino que estava rodada de uns tamborets fets á modo de tisora de domás vert y tots encolonats y per terra tot catifas; y molts coixins de vellut carmesí pera seurer las damas que com la senyora era princesa ningú seya en cadira allá hont ella era. També en la stancia hont ella menjave estave molt ricament posada de tapisseria de ras; y havia un dosser ab una cadira dessota y menjave baix de dit dosser. Estava també adornada que era una cosa de mirar, que també feu fer aquella galería llarga que ix al plá de Sant Francesch, ab set finestras, tota rajola valenciana per terra y lo sostro fet á moda de alcova y tot molt blanch. Haver de dir las obras que dit senyor mana fer en dita casa seria may acabar.»

Quan se posá en camí eixa illustre princesa, que se anomenava Margarida de Lorena, resolgué la noblesa catalana ferli una rebuda digna de sa generosa prosapia. Sortiren á rebrerla fins á Perpinyá moltas damas y cavallers, ab richs vestits y grans comitivas de escuders y patges fentli grans festas en totas las poblacions del tránsit. Lo virrey fou á esperarla á Hostalrich acompanyantla fins á Granollers y deturantse tot un jorn ab ella á St. Andreu, com á fi de donar temps á la ciutat pera fer los preparatius de sa arribada. Entrá la comitiva pel portal del Angel, posadas en ala per las plassas y carrers las companyias de la ciutat. Obrian la martxa tres trompetas de sa altesa ab sas llibreas y apres quatre lacayos grans ab sa llibrea blava y ab sas armas; venian despres dotze atzemblas carregadas portanlas del cabestre los rebosters de sa altesa; seguian molts cavallers catalans y francesos y derrera de aquestos los consellers ab llur seguit. Lo conceller en cap D. Francisco Sorribes era al derrera de tots y anava al costat de la virreyna la qual venia dins una llitera de vellut carmesí tatxonada de moltas taixas dauradas ab molts sarrells y passamans de or. Com que la llitera era tota descoberta pogué lo poble veurer á la dita senyora, que era una molt jove y delicada hermosura que saludava sonrihent ab gracia á la gent que corria á aclamar sa vinguda. Entorn de la llitera hi anava tota una munió de lacayos ab la llibrea blava del rey. Seguia una numerosa guarda de cavall y apres sa carrossa de vellut carmesí tirada per sis cavalls blanchs que era molt millor que la que portaren lo rey de Castella y la reyna de Hungria quan entraren á Barcelona. Anavan en ella las damas de dita senyora que eran molt gentils donas. Las demés que la servian passaren en altre carrossa y derrera de esta desfilaren totas las de la noblesa. Hi hagué tants tirs de artillería, mosquets y arcabusos que tot sen entrave y al mitj de aquest tró de la pólvora ressonavan arreu las aclamacions del poble que era cosa de ohir.

Los dias 7, 8 y 9 de Febrer per determinació del sabi consell de Cent se feren grans festas y alimarias pera celebrar la arribada de la virreyna. En la segona nit se feu una cavalgada per la ciutat que apareixia esser de dia, de tanta claror que feyan los gresols, las atxas y fanals que per tot hi havia encesos. Lo endemá hi hagué un sumptuós ball en la sala del rey de la Deputació y tanta fou la remor y tabola de la gent que se hagueren de tancar las portas y posarhi guardas; mes encara no tingué res que veurer ab lo que las damas y cavallers de la ciutat donaren en la Llotja dels mercaders en lo qual hi hagué tant gran concurrencia y lluhiment que á tots fou de gran satisfacció y maravella.

Hi havia á un cap de la sala un estrado molt alt ahont se segueren sas altesas sots un bell dosser y al peu del qual hi havia fins á terra una devallada de pots totas cubertas de drap de ras ahont po-

riacas y daga de traginer, pero molt guarnida de plata. Derrera de totas eixas atzemblas venian reys de moltas nacions, vestit quiscun á son modo fins á moros y negres y indios, ab molts criats, uns y altres ab gran barreija de plomas y de vestits. Venian apres 8 cavallers vestits á la espanyola ab ungarina de vellut negre, llargas fins á prop de jonoll y girats los falpons á derrera y estavan folradas de espulins. Anavan de dos en dos á cavall ab las goldrapas llargas guarnidas ab diversitat de papers de colors y or barberí ab las llansas dauradas y tots ab *mascarilla* y quiscun parell aportava un mateix color á la llureya tant dels cavalls com dels criats, y així fou que los uns anaren blaus, los altres verts, encarnats los altres y los criats de estos havian de fer correr un *estaferm*. Venian apres los alabarderos de la guarda de la reyna del Catay, ab son capitá de la guarda y eran de totas nacions suissos, alemanys y tudescos vestits tots á sa manera. Derrera y ab gran magestat venia la reyna *del Catay* en una molt rica llitera, la mateixa que aportá á la princesa lo dia de sa arribada. Havian vestit un minyó molt polit y molt ricament vestit de vert ab sa corona imperial *ab molta polsera rullada* y per lo entorn de la llitera anavan molts criats y *meninos* de la reyna tots á peu y molt ben endressats que era maravella. Seguian molts de cavallers á cavall molt ben posats y per últim 4 carros triunfals molt luxosos y richs y ab ells sis cavallers tots de punt en blanch armats á cada carro ab son mestre de camp á quiscun. Tot açó doná una volta per lo Born saludant á sas altesas y com tot fou així entrat comensaren los cassadors á cassar ab los gossos y escopetas un gran nombre de conills per un bosch que havian fet de pins y altras ramas. També aviaren molts aucells com son perdius, coloms, tórtoras y perdals y altres y á pich de escopetadas ne feyan caurer alguns; finalment aviaren un porch senglá lo qual corria per lo Born y los gossos y cassadors derrera empeytantlo. Apres isqueren los 8 cavallers y corregueren un estaferm. Finalment remataren ab una rica *folla*. Baixaren apres los cavallers armats dels carros ab llurs elms posats y donaren á peu una volta per la plassa á modo de entrada y despres de haber tornejat una bona estona acabaren ab una altra *folla*.

Un ball sumptuós hi hagué aquella nit en la sala de St. Jordi de la Diputació y així tingueren bona y lluhida fí aquellas festas incomparables, plenas de grandesa expontaneitat y estrepitosa alegria.

Los sigles grans ho son per tot y per tothom, la migrada generació de nostres dias calle en son ergull y així en fets de armas heróichs com en sumptuosa y artística ostentació... admire!

Lo dijous 28 de Mars de 1647 després de ohida missa muntá á cavall lo virrey partint á Paris y seguintlo lo dissapte sa muller. Abdos isqueren de la ciutat sabentlos molt greu tenint que deixarla per las grans festas y demostracions de amor los hi havian fetas.

V

LO GRAN CONDÉ EN BARCELONA.

Era lo onze de Abril del mateix any quan entrá en la ciutat lo nou Virrey que era aquell famós príncep de Condé, terror dels mateixos tercios espanyols fins llavors las primeras tropas del mon, y á dir veritat si jutjassem per sa entrada, lo nou govern poch havia de semblar al del compte de Harcourt, pus fou de tant poch aparato y anava lo príncep ab tal senzillesa vestit que vahent sa modestia y joventut mes de quatre mal intencionats ó satírichs digueren que no era aquell lo gran Condé ***sino un estudiant que representava son paper, en fi un homo de poch quilat.*** Al saber açó tant se picá lo princep que volent tapar la boca als mal parlats, un dia ab escusa de anar á missa á Sta. Eulalia, tantost arribats la gent y mobles de sa casa, mostrá un luxo tant extraordinari que deixá á tothom mes que admiras, pus diuhen las Memorias de aquell temps que lo vestit que ell portava ningú podia divisar de qué era ni de quina color era, sino que estaba cubert de or que pareixia que fos de or de pich de martell, així que la capa ***si la hagués posada dreta en terra nos fora moguda, tant testa de or estava.***

Arribaren apres molts baixells y galeras de Fransa duhent molta gent de infanteria y cavalleria pera donar forsa á la guerra y mentres estava aplegantse aquest exércit aprofitá lo príncep son temps pera guanyarse la voluntat dels catalans y inspirarlos respecte. Coneixent que al poble li era plasent la ostentació y lo bon gust en los qui governarlo devian, isqué á passejar «ab tanta grandesa, tanta diversitat de vestits, tanta guarnició de or y plata, tant de capot

vermell, tants richs cavalls ben adornats, tanta ploma cayguda, que tot pareixia que era una primavera de flors.»

Lo 7 de Novembre del mateix any, després de haver presenciat fins á mitj dia un *auto de fé* en la plassa del Born, prengué comiat dels consellers y diputats fentlos grans promesas de ajudar ab tot son valiment la causa catalana, y partí vers á Paris á las 3 de la tarde y ab molt poch acompanyament pel camí de Granollers.

Aquest valiment no fou ni podia esser pas molt fort, aquest príncep que tant justament portá lo nom de *gran*, que fou un prodigi de precocitat en lo dificil art de la guerra, pus no tenia mes de 22 anys quan guanyá la terrible batalla de Rocroy ni arribaba á 25 al bátrer als alemanys en Fribourg y al péndrer la formidable plassa de Dumkerque, fou com lo cardenal de Retz un dels homens mes remarcables de la *Fronde*, ço es, de aquella guerra feta no sols á cop de arquebussadas, sino mes encara ab cansons, epígramas y cómicas intrigas.

Fou un *sublim calavera*, tantost unit ab la cort, com enemich irreconciliable del cardenal Masarin, cosa que lo obligá á empassarse algun ¡temps al partit espanyol essent llavors moltas voltas vensut per son ilustre competidor lo gran Turenne. Es segur que sens estas vacilacions é inconsecuencias Catalunya tota haguera sigut francesa. [1]

EPÍLECH

Catalunya feya deu anys que era tot un camp de batalla. La plana de Lleyda, lloch en tots temps predestinat pera grans fets de armas, havia vist apagar en las aiguas del Segre la gloria militar de Condé, La Motte y altres generals francesos; ben differents lo pla de Tarragona y lo pla del Vallés havian vist la derrota de Velez, de Garay y també del marqués de Povar y las victorias del celebérrim Margarit y altres capdills catalans. Mes la sanch no sahona pas

1 Totas las curíosas noticias de aquest y del anterior capítol son tretas de la obra inédita existent en la Biblioteca Provincial, titolada: «Llibre II dels succesos de Cathalunya.» Son autor sembla fou Miquel Prats. De ella se serviren Feliu y Serra y Portius.

la terra, la desolació dels combats espanta á la agricultura, para tot lo comers y llavors la miseria consum las entranyas del poble. Lo cel inclement mostrá tot son rigor en aquells anys, pus la sequedat de la terra era espantosa y no trigá á venir la negra peste á acotxar ab sas negras y funestas alas aquell quadro horrible. En aquesta situació lo exércit castellá manat pel marqués de Montara, se atansava á sitiar la capital de Catalunya, encara no del tot reforsada de las tribulacions y de las horas de amargor en que en aquell istiu, en mitj de la fam, la peste y la miseria havia passadas.

Era un diumenge als derrers de Agost y un espléndit convit militar se celebrava en lo baluart de Llevant de la ciutat, en celebració de la festa de Sant Lluis patró de França y sant del monarca llavors regnant. Com era al fort de las calors havian fet posar una envelada de un cap de baluart al altre y sota de ella una taula llarga ahont se assegueren á dinar tota la noblesa y oficials de la guarnició y alguns consellers. La taula fou espléndida: al arrivar lo beurer tiraren totas las pessas de la artellaria, las trompetas de la cavalleria anaren sempre sonant y al toch de oració feren posar esquadronadas tota la cavalleria y infanteria com si haguessen de pelear, ab tant soroll de descargas que tot sen entrava.

Axí comensá lo siti de Barcelona lo any 1651.

Aquell dia mateix los castellans se atrincheraren á la vora del mar á la part de Sant Martí de Provensals pera comunicar ab los vaixells. Los castellans anavan y venian impunement per la plana y be prou lo poble murmurava, mes tant sols algunas surtidas que ab las mes arriscadas companyias feya lo governador de Catalunya D. Joseph de Margarit eran las que intentavan privar als castellans de posarse entorn de Barcelona ab la mes burladora tranquilitat y repós.

Ben aviat se sabé la causa. A las 10 de la nit del 21 de Setembre eixian silenciosos de la ciutat pel portal de Sant Antoni mil homens de peu y mil de cavall francesos, manats pel virrey Marsin; anaren fora lo camp y en mitj de la fosca se dirigiren cap á Sans. Ab tot axó los consellers de Barcelona creyan que aquella nit havia de haverhi una famosa batalla y los guaytas y molts curiosos esperavan en las murallas lo moment de veurer lluhir com un llamp en la fosca la claror de la primera descarga y lo burgit dels primers moments de la lluyta; á molts los trobaren allí escoltant las primeras llums del alba. Dias y dias passaren al cap dels quals, no sabentse res de Marsin y sas tropas, vingué la nova per cartas de la Seu de Urgell, que aquell general havia fet trayció, passant á França (ab convinensa probada ab los castellans que no li estorbaren lo pas) á augmentar lo partit del príncep de Condé, revoltat llavors á Burdeos contra lo cardenal ministre.

La Fronda, aquella guerra civil tant estranya y ridícula, agitava

fortament la monarquia francesa. Ella fou la causa de que la Fransa pogués tenir sempre estesa demunt Catalunya sa espasa protectora: ella ajudada per la politica castellana fou la causa de que lo siti de Barcelona pogués estrenyers cada dia mes pels castellans, fins al punt de ser inevitable la ruina.

Ab la entrada de Juan de Austria —fill bastard de Felip IV— á Barcelona desaparegué la influencia francesa á Catalunya y encara que desde 1652 en que obrí la ciutat sas portas fins á la pau dels Pirineus en 1659 lo constant y valent Margarit, en Dardena y altres entravan cada primavera ab gros exércit y tota la montanya de Catalunya era del sentit de França, ab tot la época francesa, sas costums, son carácter y tot lo que constitueix y dona forma á una nova civilisació empeltada per la dominació de un altre poble, desapareixia. Jous lo mateix siti de Barcelona y los fets que en ell seguiren, son las derreras escenas militars que resolian si aquella nova civilisació havia de arrelarse ó fugir de Catalunya. En effete, desaparegué. Difficultós seria trobarne rastres ó senyals de aquella, la historia semblava ques complahia á borrarne fins lo record, pus que pochs anys apres de la pau dels Pirineus, Catalunya peleava contra França, no per sos particulars beneficis, sino per los generals de la monarquía espanyola; mitj sicle després era autriaca y espanyols y francesos venian á péndrerli sas llibertats, que era sa existencia: de llavors ensá la influencia espanyola, ó millor, castellana, ha anat malmetent son idioma, escudant sas costums, enderrocant lo edifici de sas lleys y combatent ab la forsa ó ab la perfidia tot alló que pogués recordar al gran poble sa antiga llibertat é independencia.

Lo derrer mot pertany al esdevenidor.

NOTICIA HISTÓRICA

DELS CATALANS QUE INTERVINGUEREN EN LO DESCUBRIMENT D' AMÉRICA

Jam nulla Hispanis tellus addenda triumphis,
Atque parum tantis viribus orbis erat:

R. L. de Corbaria.

I

Al consultar moltas vegadas las historias generals de la terra catalana, després d' havernos delectat á la vista del inmens vol que prengué nostra marina en los segles mitjos, quan hem arribat al gran período en lo qual lo descubriment d' un nou mon porta á la vida dels pobles europeus trascendentals y originalíssims elements, que deuhen influir no poch en son esdevenidor, hem observat ab estranyesa, y ensemps nos hem dolgut, de la poca extensió ab que 's tractava la intervenció que pogué tenir Catalunya en aquell extraordinari aconteixement, degut axó, sens dubte, á la errada tendencia, malhauradament fins avuy massa generalisada, de no atendre ab tanta solicitut á l' investigació dels fets de la Catalunya espanyola, com als de la Catalunya independent.

Regoneixem, no obstant, que al qui considere baix un punt de vista general lo succés del descubriment d' América, li ha de semblar á primera vista que un fet degut en sa iniciativa á un sol home, ha de revestir tal carácter de empresa individual, que en éll no s' hi podia trobar directament interessada tota una nació, tant mes quant

Catalunya tenia á las horas ja establerta la expléndida via de son comers marítim, en direcció diametralment oposada á la que se seguí en aquella extraordinaria navegació; mes per altre part l' importancia qu' allavors exercian Catalunya y 'ls demés paissos de la Confederació catalana — aragonesa en la política espanyola, per medi de son Rey Ferran lo Católich, espós de Isabel de Castella y Lleó, deixa suposar que no devian ser solzament los vasssalls d' aquesta los que intervinguessen en lo fet á que 'ns referim.

La falla de treballs especials quals autors hagen pogut baixat, ajudats de la llum de la crítica histórica, fins á la regió dels successos incidentals y de las particularitats dels personatjes que en ells figuran; fa que resten ignoradas moltas y curiosas noticias, que afegidas á la historia general, li treurian aquell tó monóton que la fa rebutjar de la gent no erudita.

Es per aixó que de l' intervenció que 'ls catalans tingueren en lo descubriment d' America sols nos donan las obras á que aludím datos tant reduhits que son moltas vegadas lo simple nom d' un personatje; deventse recorre á noticias y documents escampats per obras especials y poch conegudas, pera poder formarse concepte de qual y com fou aquella intervenció, y de 'ls homens que la representan.

Moltas vegadas, si no á la experta ma d' un experimentat escriptor, se deuhen los treballs d' aquesta naturalesa á la constancia d' un simple aficionat. Contantse l' autor d' aquestas ratllas entre aquestos últims, tracta d' aplegar en la present *Noticia* los datos qu' ha pogut recullir en obras de distints autors qu' han historiat la gesta gloriosa de Colon, mes prenent per principal camí lo que li han senyalat los documents que á ella 's refereixen, y procurant treure dels mateixos la llum de la veritat.

II

La perturbació causada per la formació de las novas civilisacions bárbar-llatinas en lo comens de l' etat mitjana, deixá oblidadas en l' Occident d' Europa las expedicions marítimas qu' havian en la antigüetat emprés los fenicis primer, aprés los cartaginesos, conduhits pel capdill Hannon, y los grechs ab Coleos de Samos, en direcció al mar que s' extenia mes enllá del *Finis terræ* y de las columnas d' Hércules.

Sens qu' haguessen abandonat los de Bizanci sa activitat en semblants empresas, ja que no 'ls tocá aquella inmensa revolució histórica, podem dir que 'ls qui primer las reprengueren foren los árabes, gracias al soberch impuls que senyalá la aparició de aquest poble en los anals de l' Humanitat.

No obstant d' aixó, lo pahorós aspecte qu' oferia á l' imaginació dels homens d' aquells temps lo mar desconegut al qui calificavan de *Mar impenetrable* y *Occéan tenebrós*, no permeté que 'ls navegants s' atrevissen molt en sa inmensitat, tant mes quant se conservava lo misteriós recort d' una desgraciada expedició que feren en lo segle XII sis habitants de Archbona (Lisboa).[1]

A fins del segle següent (1291) se diu que duas galeras venecianas manadas per Medisio Doria y 'ls germans Vivaldi s' aventuraren també dintre del Adlántich ab sort desgraciada; y solzament á mitjans del XIV es quan se sap de cert la expedició del célebre mallorquí Jaume Ferrer, que partí de Mallorca en 1346, per anar al Riu del Or ó costa de Guinea ahont arribá; seguintse després altres memorables expedicions com la dels mariners de Dieppe.

Aqueixas ardidas empresas avansaren en importancia, aixis com s' anava progressant en lo descubriment d' instruments náutichs, magnétichs y astronómichs, necessaris pera la navegació d' altura.

Lo brillant paper que en aqueixos avansaments científichs tocava als naturals de la Confederació catalana — aragonesa se compren al considerar que en lo segle XIII lo meteix del qual datan las célebres Lleys marítimas de nostre Consolat de Mar, es en lo qui Ramon Llull doná coneixensa á las futuras generacions de l' existencia dels instruments de mida, de las cartas marinas y de las agullas de navegar, en son llibre titolat *Felix de les maravelles* (1286), y en lo qui escriu ell mateix l' *Art de navegar;* que data del segle següent lo célebre Atlas catalá de París (1375) un dels primers que 's dibuixaren, y dels mes complerts que 's coneixen [2] que s' atribueix á Maciá de Viladestes; y finalment que lo segle XV, en que pren tot son desenrotllament la gran navegació, s' obra ab l' establiment de l' Academia de Sagres (Portugal) fundada en 1413 per l' infant Don Enrich baix la direcció de altre Jaume Ferrer, de Mallorca, d' ahont prengueren orígen las renomnadas expedicions al Africa; y en la meteixa centuria floreixen Guillem de Vallseca, autor de cartas geográficas, una de las quals adquirí Amérigo Vespuci, y Mossen Jaume Ferrer de Blanes de qui anem extensament á parlar.[3]

Aqueixa generalisació dels avensaments en náutica influí en lo comers de Catalunya, quals vaixells desde 'l comens del segle feyan la vía de las costas occidentals del Africa als ports d' Andalusía, y mes comunment als paíssos septentrionals de l' Europa.

[1] Vivien de S. Martin. Histoire de la Geographie.

[2] Las cartas geográficas mes apreciadas, á mes de la catalana son, la del venecià Marino Sanuto (1320), la de Ranulphus (1360) la de Fra Mauro (1457) y 'l globo terrestre de Martí Behem.

[3] Convé no confondre los tres Jaumes Ferrer qu' hem citat, célebres en l' historia de la Geografia; ço es, lo de la espedició al Riu del Or, lo de l' Academia de Sagres, y 'l contemporani de Colon de que 's tracta mes endevant.

III

Se pot dir, donchs, que que quan Colon nasqué (1446) hi havia en los paíssos neo-llatins un gran moviment envers los descubriments y 'ls estudis geográfichs, que no podia menys d' aprofitar aquell pera sas altas empresas, tant mes quant era, Génova, sa pátria, una de las principals ciutats marítimas del Mediterrani.

Quan ja home, á la edat de trenta anys, avesat desde petit á las cosas de mar, volgué mes ample camp qera l' activitat de son esperit, al girar entorn la vista pera cercarlo, se li presentá desseguida Portugal qu' extenia allavors sa fama per tot lo mon, per haver portat sas naus á l' exploració de las regions de l' Africa occidental, oferintli com á present, la magnificencia y las riquesas de la naturalesa tropical.

Allí, donchs. se dirigí en 1476 quedantse á Lisboa, ahont se guanyaba la vida dibuixant cartas geográficas pera la marina; y allí entaulá relacions ab los homens de ciencia mes distingits de sa época.

En 1477, llansantse á la agitada vida del navegant, per algun temps interrompuda, formá part d'una expedició al Nort de Europa, y successivament d' altres en la meteixa direcció, y també cap al Sud fins á la costa de Guinea.

L' experiencia d' aqueixos continuats viatjes y son esperit investigador lo afermaren, sens dubte, en sa idea de la direcció que devia empendres perà arribar, navegant cap á Ponent, á las Indias ó al reyalme de Catay ahont imperava lo Gran Kan. [1]

Entre 'ls sabis qu' havian aconsellat á Colon y l' havian alentat en sa empresa, mereix citarse preferentment Toscanelli, florentí, célebre metje y astrónomo qui en 1474 li escrigué una interesant carta, copiantli una altre que sobre lo meteix projecte de navegació á las Indias havia endresssat al Rey D. Alfons V de Portugal.

Malgrat los esforsos y gestions de Colon, qu' apoyavan l' opinió de homens tant eminents com lo citat Toscanelli, no pogué fer acceptar son projecte ni per lo Rey de Portugal, ni per la república de Génova, sa meteixa pátria, ni per lo Rey d' Inglaterra, y tingué que recorre finalment á la Cort dels Reys Católichs, arribant á Madrid, en 1486.

Ocupats los Reys en los alts afers polítichs d' uns dominis tant extensos, y especialment en las guerras d' Andalusía contra 'ls moros, que portaren per digne coronament la presa de Granada, no trobá Colon una situació prou avinenta pera sos desitjos; mes no obstant, los Reys feren aplegar en lo convent de Sant Esteve de Sa-

[1] Sabuda es l' errada opinió de Colon sobre 'l particular.

lamanca una junta dels teólechs y homens mes sabis d' Espanya, pera que ohissen las esplicacions personals de Colon.

Allí aquest hagué de lluytar ab totas las preocupacions acumuladas ab tants segles de foscor intelectual y ab lo formalisme escolástich; allí hagué de sustentar teorías y citar datos qu' eran controvertits per la rutina, per la prevenció ó per la ignorancia; allí en fí passá 'l gran navegant per aquells terribles tranzits per que atravessa tot home de geni que pera realisar lo somni de sa vida necessita comunicar tota sa convicció y tot son entusiasme á las personas que poden decidir de sa sort.

Fra Fernando de Talavera, president d' aquella Junta, portá á Colon lo parer en contra de la majoría, mes sens que això fes decaure sa confiansa en la empresa, Colon valentse de la gran influencia dels duchs de Medinaceli y de Medina-Sidonia, pogué al fí conseguir que en 17 d' Abril de 1492 se firmessen en la ciutat de Santa Fé, en la vega de Granada, las capitulacions en que se li concedian los honors y participacions que desitjava.

Fixat ja lo punt de partida de l' expedició que devia ser lo port de Palos de Moguer, en la costa occidental d' Andalusia, se trobaren los Reys faltats de fondos ab que afrontar á tant crescut gasto.

Sembla, per lo que alguns historiadors manifestan, que 'l Rey mirá sempre ab menys entussiasme que la Reyna la expedició de Colon, tal volta pressentint en son geni profundament politich y calculador que no havian de ser sos Estats d' Aragó los qui mes deguessen aprofitarse de sos resultats, ja que, com hem manifestat al principi, aquells tenian ja establerta una antiga y fructífera vía comercial vers l' Orient del Mediterrani.

Això esplicaria, també, la aquiescencia del Rey á permetre que en los nous cuartels que després de la tornada de sa primera expedició, se concediren á Colon pera son escut, s' hi posessen com á armas reals las torras y lleons, y no las barras d' Aragó junt ab ells, y que 'l lema consigués aquest gran error históricih:

Por Castilla y por Leon
Nuevo Mundo halló Colon,

com si no fossen tant acrehedors als beneficis y á la gloria que en lo descubriment los puga cabre, los fills d' aquells reyalmes, com los de las demés provincias ó estats d' Espanya.

Aqueixa especie de dualisme de interessos y tendencias que 's manifestá especialment en aquesta empresa per part dels dos soberans, y que esplica moltas de las contrarias opinions dels escriptors d' historia de Indias al tractar los fets de las primeras expedicions, no obstaren pera que alguns vassalls de la Corona Aragonesa prenguessen una part principal en ellas y fins pot ser se degués á un catalá la sortida de las primeras naus cap al nou mon.

IV

Per un fragment de la obra del canonge Vila, qu' existia en l' arxiu del Convent de Sant Geroni de la Murtra, titolada *Armes dels regnes de las Indias orientals y occidentals*, constava, y ho havian reproduhit los autors d' historia catalana mes llegits com Pi y Marimon, Balaguer y altres, que Lluis de Santangel, Escrivá del Racional del Sr. Rey en Ferran, era lo qui havia deixat los diners pera pagar la primera expedició de Colon.

Aqueixa noticia que sorprenia agradablement á tots los que llegian aquellas obras, no venia com hem dit confirmada en ellas per cap dato auténtich, sent aixís que desde l' any 1825 existia publicat un document, que sobre sa certesa no deixaba lloch á dupte, en una obra que tal volta per sa meteixa especialitat no fou degudament consultada.

En efecte: en lo tomo II páginas 4 y 5 de la *Coleccion de viajes que hicieron por mar los españoles desde fines del siglo XV*, importantíssim aplech fet de orde real per D. Martí Fernandez de Navarrete de los mes triats documents referents al meteixos, hi ha transcrit un document que va epigrafat del modo següent:

N.º II. *Relacion de varias cantidades de maravedís dadas de órden de los Señores Reyes á Cristobal Colon, antes y al tiempo de su primer viaje á Indias*, y en éll se contenen copias de uns fragments de dos llibres de comptes existents en l' arxiu de Simancas; dientse respecte del segon lo que segueix:

«En otro libro de cuentas de Garcia Martinez y Pedro de Monte»mayor de las composiciones de Bulas del Obispado de Palencia »del año 1484 hay la partida siguiente: »

«Dió y pagó mas el dicho Alonso de las Cabezas (tesorero de la »Cruzada, en el Obispado de Badajoz) por otro libramiento del di»cho Arzobispo de Granada, fecho 5 de Mayo de 92 años, á Luis de »Santangel, Escribano de Racion del Rey nuestro Señor, é por él »á Alonso de Angulo, por virtud de un poder que del dicho Escri»bano de Racion mostró, en el cual estaba inserto dicho libramien»to, doscientos mil maravedís, en cuenta de cuatrocientos mil que »en él, en Vasco de Quiroga, le libró el dicho Arzobispo por el di»cho libramiento de dos cuentos seiscientos cuarenta mil maravedís »que hobo de haber en esta manera: un cuento y quinientos mil »maravedís para pagar á D. Isag Abrahan por otro tanto que prestó á sus altezas para los gastos de la guerra, é el un cuento ciento »cuarenta mil maravedís restantes *para pagar al dicho Escribano »de Racion en cuenta de otro tanto que prestó para la paga de las*

»*carabelas que sus Altezas mandaron á las Indias, é para pagar á*
»*Cristobal Colon que va en la dicha armada.*»

Confirman plenament que dit empréstit lo feu Santangel de sos caudals propis y com á particular, á més del transcrit fragment, las paraulas de Gómara en sa notable obra *Hispania Victrix*, qui parlant d' aquest meteix fet, que podia saber per boca dels coetanis de Colon, diu: «Y porque los Reyes no tenian dineros para despachar »á Colon, les prestó Luis de Sant Angel, su escribano de racion, »seis cuentos de maravedís que son en cuenta mas gruesa diez y seis mil ducados.» [1] cantitat qu' es aproximadament la meteixa citada per Vila.

Lo conegut autor de la *Vida y viatjes de Cristofol Colon*, Washington Irving, després de citar lo rasgo de desprendiment de Santangel de respondre á la Reyna «que no tenia pera que empenyar las sevas joyas» pera la primera expedició de Colon «perque éll estava prompte á provehir las sumas necessarias» (cap. VII) diu á la següent ratlla que «los fondos en realitat los suministraren los co»fres de Aragó; disset mil florins se adelantaren per Santangel del »Tresor de Fernando;» contradicció palmaria, ja que si existian los caudals de propietat del Rey no calia que 'ls enmatllevessen á un particular, y si 'ls deixava 'l Tresor d' Aragó no tenia esplicació la carta de entrega que conté 'l document citat, y en lo qual lo nom d' en Santangel va incluit en una cláusula en que 's parla d' altra persona, també acrehedora dels Reys, d' una certa cantitat pera subvenir als gastos de la guerra. Amés de que lo text de Gómara, parla ben clar al espressar la rahó d' aquell empréstit, dihent que era perque *los Reyes no tenian dineros*.

Los móvils que pogueren impulsar al Escrivá racional á tant llohable desprendiment (tant mes d' estimar en una época en que empresas de la naturalesa de las de Colon, encar que fossen patrocinadas pels Reys, revestian un carácter de empresas particulars) los trobarém ab l' amistat que l' unia ab l' Almirant, amistat que 's demostra elocuentment ab lo fet de que la primera carta qu' aquest escriu entornant de sa primera espedició es pera Santangel. Dita carta se troba també en la *Colecció* de Navarrete (tomo I pag. 167) y esta fetxada desde la carabela sobre las illas Canarias [2] á 15 de Febrer de 1493. En ella esplica á Santangel molt extensament tota sa expedició, ab curiosíssims pormenors é interesants detalls. La carta anava acompanyada d'una *ánima* ó fulla continuació dl ella, fetxada á 4 de Mars.

[1] GÓMARA.--Hispania Victrix. Primera y segunda parte de la Historia General de las Indias.--(Colecció de Rivadeneyra, tom. 26 pág. 166.)

[2] Creu Navarrete qu' eran las Azores.

V

Al ferse á la vela Colon en lo port de Palos lo 3 d'Agost de 1492, y mentre realisava lo primer viatje, quedá als Reys Católichs la tasca no menys dificil de arreglar diplomáticament sas diferencias ab Portugal sobre la pertenencia dels dominis que 's descubrissen mes enllá del estret de Gibraltar.

Si be 's creya, y se seguí creyent per molt temps, que lo que s' anava á trobar eran las illas próximas y la meteixa terra firme del Catay (Xina) que pertanyia al Gran Kan, la teoría de la procedencia de las conquistas sobre 'ls paissos árabes ó infidels, que's regoneixian enterament llegítimas, donava als Reys católichs complerta asseguransa de son dret per aquest cantó.

Mes calia deslindar los drets ab lo Rey de Portugal, quals avensos marítims se extenian també pel meteix oceá que Espanya comensava á explorar. Pera axó obtingueren la célebre butlla de Alexandre VI en que 's marcava com á divisoria una línea tirada de Nort á Sud cent lleguas mes enllá de las illas Azores y *Cabo verde*, línea que després se modifica á 370 lleguas, desde aqueixas últimas, pera donar lloch á que pertenesquessen á Portugal las conquistas del Brasil.

També un catalá intervingué molt principalment en las cuestions científicas que se originaren pera determinar practicament dita divisió.

Jaume Ferrer de Blanes, escriptor, astrónomo, périt en la navegació, no menys que en lo coneixement de las pedras preciosas y 'ls productes orientals, fou cridat pels Reys pera que 'ls aconsellés en aquell afer.

Era fill de la vila de Vidreras y vivia en l' época á que 'ns referim á Blanes, vila que devia ser un bon centre pera las relacions intelectuals d' un home d' estudi ; exercint lo cárrech de Clavari dels Vescomtats de Cabrera y de Bas, al primer del quals pertanya Blanes[1].

Durant trenta tres anys havia navegat per los mars de Llevant, de quals paissos, diu' éll meteix en sa interessant carta á Colon de que prest parlarém, tenia gran coneixensa.

L' universalitat de son talent se veu al considerar que amés de conrear las ciencias, se dedicava també á las lletras, sabentne d' ell las obras titoladas : *Sentencias católicas del diví poeta Dant*, impresa en 1545, *Meditació ó contemplació sobre 'l santissim lloch del*

[1] Vegis Torres Amat, y la Introducció del *Libre dels Feyts d' armes de Catalunya* (Biblioteca Catalana.)

Calvari, y 'l *Tractat de pedras finas;* y á sas aficions als llibres se deu que possehim l' obra d' en Boades *Feyts d' armes de Catalunya*, que maná copiar.

Gran amich dels Reys Aragonesos, amés dels paissos de Llevant, visitá detingudament la Italia, y es molt probable que en ella entaulés relacions ab Toscanelli y altres homens de ciencia.

La primera vegada que 'l veyem apareixer en los assumptos del descubriment d' América, es en Agost de 1493 (es á dir 5 mesos després de la primera arribada de Colon), quan lo Cardenal d' Espanya, Arquebisbe de Toledo, D. Pere de Mendoza li escriu que pera parlar ab éll algunas cosas necessarias, vage á Barcelona, y *traed con vos el Mapa mundi y otros instrumentos si teneis tocantes á cosmografía* [1].

Segurament devia Ferrer correspondre á l' invitació del Cardenal, passant á Barcelona, ahont allavors se trobavan també 'ls Reys.

Dos anys després, en 27 de Janer de 1495, Ferrer era á Barcelona, d' ahont escriu una carta als Reys, contestant á uns capítols en que li manavan saber la determinació sobre la divisió qu' havian fet ab l' Ilustrissim Rey de Portugal en lo mar Occeano, *partiendo del Cabo verde por línea occidental fasta el término de 370 leguas*, é indicantloshi 'ls enviaba un home ab una *forma mundi en figura extensa en que podrán ver los dos hemisferios etc.*

En 28 de Febrer li contestan los Reys desde Madrid dientli que la carta y la *escriptura* que 'ls envià los habia semblat molt bona, y manantli efectués sa anada á aquella vila pera fins de Maig.

Ferrer, degué, obeir l' orde de 'ls Reys, ja que á 5 d' Agost del meteix any 1495 se trobava á Burgos, d' ahont endressá á Colon la curiosa carta que citarém.

Seria, donchs, estant á Madrid quan redactá *Lo vot y parer acerca la capitulació feta en los molt católichs Reis, y lo Rey de Portugal en que se demostra quan ere lo auctor gran cosmograph y mirablement prátich en la mar;* com ho titula lo colector que posá tots aquestos documents en la primera edició de l' obra de Ferrer *Sentencias católicas.*

Cabal compte 's pot formar de lo eminent qu' era 'l personatje de que 'ns estém ocupant, solsament al llegir dita disertació, en que 's tracta de fallar «el término y fin de las trescientas setenta leguas, «partiendo de las islas del Cabo verde por línea occidental.»

Las demostracions científicas s' hi troban exposadas de una manera que revela que Ferrer era gran coneixedor de la cosmografía, y está plena de citas dels autors mes celebrats com Strabon, Afragano, Ambrosi, Macrobi, Teodosi, Euristhenes, Tolomeu, etc.

1 Aqueixa carta y las demés referents á Ferrer en NAVARRETE t. II. págs. 97 y següents.

Per fí lo darrer document que 'ns parla de nostre sabi, es una lletra. «Al muy magnífico y spetable Señor el Señor Almirante de las «Indias. En la gran isla de Cibau.»

Curiosíssima sobre tota ponderació es aquesta carta, ja per l' estil aparatós y erudit propi del época, ja per lo gran nombre de catalanismes qu' entre las paraulas castellanas se troban y que revelan á un catalá de bona lley, ja en fí per lo parer que dona á Colon sobre algunas cosas de las quals «la Reina nuestra Seniora me mandó «que yo escribiese á vuestra Senioría mi intencion.»

Comensa ab exemples mitológichs de «Saturno Rey de Crete» del «Caballero Hércules,» y entra á la historia citant á Alexandre y Julius César, mentant després los fets dels Apóstols, y excitantlo á pendre exemple de llur vida que «en este baijo mundo fama tem-«poral ni gloria eterna no se alcanza asentado en ploma, ni dur-«miendo ocioso;» extenentse en altres cristians exemples, y finalisa ab lo següent:

«..... y porque, Senior, la Reina nuestra Seniora me mandó que «yo escribiese á vuestra Senioría de mi intencion; por esto escribo «mi parecer en esta y digo que la vuelta del equinoccio son las co-«sas grandes y de precio, como son piedras finas y oro y especies y «drogaría; y esto es lo que puedo yo decir acerca desto por la mu-«cha plática que tengo en Levante, en Alcaire y Domas, y porque «soy lapidario, y siempre me plugo investigar en aquellas partes «desos que de allá vienen, de que clima ó provincia traen las dichas «cosas; y lo mas que pude sentir de muchos Indos y Arabes y Etio-«pes, es que la mayor parte de las cosas buenas vienen de region «muy caliente donde los moradores de allá son negros ó *loros* [1], y «por ende segun mi juicio, fasta que vuestra Senioría falle la gente «tal no fallará abundancia de las dichas cosas; bien que de todo es-«to vos Senior sabeis mas durmiendo que yo velando; y en todo «mediante el Divino auxilio, dará vuestra Senioría tan buen recau-«do que dello será Dios servido, y los Reyes nuestros Seniores con-«tentos. De Burgos á cinco de Agosto de noventa y cinco años.— «De V. Senioría muy afetado servidor.—Jaime Ferrer de Blanes.»

VI

Era lo divendres 12 d' Octubre de 1492 quan Colon y 'ls seus companys d' expedició petjaren per primera volta la terra americana [2] en una de las illas del grupo de las Lucayas, nomenada per los

[1] Lo *llort* catalá.

[2] Las primeras paraulas que pronunciá Colon al saltar en terra foren las de la oració següent. «Domine Deus, eterne et omnipotens, sacro tuo verbo coelum et ter-

naturals *Guanahani*, y per Colon *San Salvador*, qui sucessivament descriment descubrí altres illas, entre ellas la de Cuba y la Española ó Santo Domingo.

En 15 de Mars del any següent entrá de tornada á Lisboa, vingué després á Palos, y de allí per terra passá á Barcelona á veure 'l Rey, segons alguns cronistas testimonis oculars.

Preparada ab prestesa una segona expedició. sortí lo 25 de Setembre de la bahía de Calis (Cádiz) ab bon nombre de vaxells y gran quantitat de comestibles, eynas, géneros de tota mena y animals pera cria, ab lo fí d' assegurar definitivament en América la dominació espanyola.

Formavan part d' aquesta expedició dos alts personatjes catalans: FRA BERNAT BUIL [1] de l' orde de Sant Benet, monjo de Monserrat [2] y 'l cavaller Mossen PERE DE MARGARIT, que anava ab lo mando d' una de las carabelas.

Fra Bernat Buil representava en aquella expedició á l' Iglesia qu' anava á predicar á aquells pobles desconeguts la Divina Paraula, y «acreixer la Santa Fé Católica com volian sas Altesas» los Reys, [3] ja que era nomnat Vicari del Papa ab Breu apostólich segons Butlla rebuda de Roma que li enviaren los Reys abans de l' expedició ab carta de 25 de Juliol del mateix any 1493.

Era Mossen Pere de Margarit de la nobilíssima familia Margarit de l' Ampurdá, que tants homens célebres ha donat á l' historia catalana; havia viscut en la Cort dels Reys católichs, y era cavaller de l' orde de Santiago, mes ab esposa y fills.

Partiren, donchs, nostres dos catalans ab Colon, y després d' una travessía en que 's descubriren las illas de los Caribes, arribaren los expedicionaris al fort de Navidad, ahont havia deixat Colon alguns espanyols en son anterior viatje, trobantse en lo horrible fracás de que havian sigut tots morts pels naturals.

Per evitar altre sorpresa, fundá Colon la ciutat de Isabela, ahont se establí lo cap del govern d' aquellas terras, y ahont per lo meteix se fixá Buil y 'ls dotze clergues que l' acompanyavan pera exercir son sagrat ministeri.

ram et mare criasti; benedicatur et glorificetur nomen tuum, laudetur nomen tuum, agnoscatur et praedicetur in hoc altera mundi parte.»

(Coleccion de documentos del Archivo de Indias-tomo 8.)

[1] Alguns autors l' anomenan *Boil*, nosaltres conservem lo nom tal com está en los documents.

[2] Se troba en GALLARDO: *Ensayo de una biblioteca española de libros raros y curiosos*, tomo II, ab referencia á un M. S. de Caresmar que Buil era fill de Tarragona ahont nasqué sobre 'l 1445. Professá á Montserrat y 's retirá després á fer vida eremítica á l' ermita de la Trinitat. Allí traduhí al castellá lo llibre de *Colaciones* del Abad Isaac, imprés en 1482 en lo monastir de Sant Cugat ab lo títol de *Isaac de Religione*.

Fou lo fundador del Convent de la Victoria de Andujar.

[3] NAVARRETE.—Obra citada—tom. II pags. 66 y següents.

Mentrestant Colon, abans de continuar sa expedició marítima, volgué regoneixer l' interior del país y en especial la encontrada de las minas d' or de *Ciba*), en las quals edificá una fortalesa, de la que nomná *alcaide* ó Governador á Mossen Pere de Margarit.

Devia estar Margarit en dita gobernació fins Abril del any següent 1494, puix en 9 d' aquest mes Colon li doná sas instruccions [1] pera que regonegués las provincias de la illa y en especial tota la terra de Cambao, ab la gent que li portava Alonso de Hojeda, que eran 16 homens de cavall, 250 escuders ó ballesters, 110 espingarders y 20 oficials; la qual gent havia de pendre de Hojeda desde Cambao y dirigirse á Yamahuix pera 'l descubriment del terme d' aquella provincia. Se li encarregava 'l major respecte á las personas y propietats dels naturals, y que s' apoderés del cacique Cahonaboa; y finalments pera tots aquestos importantíssims afers li donava Colon lo meteix poder que tenia de sas Altesas de Virey ó Capitá general de las Indias.

Sobre l' éxit d' aquesta expedició no hem trobat que 'n parlés cap document original, constant després d' ella, pel testimoni dels autors de Indias, la sortida de Buil y Margarit ab altres cap á Espanya, després d' haver tingut ab Colon y sos germans sérias desavenencias y discussions.

Aquest punt, tant delicat de tractar per tot historiador, ho ha sigut, segons nostre parer, ab sobrat apassionament per l' escriptor ja citat, Washington Irving, en sa *Vida y Viatjes de Cristofol Colon*, ahont presenta als dos catalans com los gefes de una de las oposicións á Colon en la illa, citant respecte den Buil [2] la versió de que s' havia irritat contra l' Almirant, ó per diferencias sobre haver volgut intervenir en varias disposicions presas per aquest, ó perque ab motiu de la gran falla de queviures, alguns ja corromputs, l' havia posat á mitja racció com á lo restant de la comunitat (capítol XI llib. VI); fet qual motiu dona Gómara, historiador, com ja hem indicat, casi coetáneo en sa *Hispania Victrix*, dihent que fou á causa del gran rigor que encar que ab justicia s' usá ab los qui havian desacatat als germans de Colon y fet mal als indios, executant entre altres á Gaspar Ferriz *aragonés* y assotant á alguns. (Pag. 170 edic. Rivadeneyra.)

Ab en Margarit está encara mes enérgich aquell autor puix lo fa responsable de las vexacions y la llicencia de sos soldats, atribuhintni de personals, no solsament en lo temps de sa permanencia en lo fort, si que també al empendre la expedició, en la qual diu que en compte de camensarla explorant las feréstegas montanyas de Ci-

[1] NAVARRETE. Obra citada. Tomo II pag. 111.

[2] *Fernando* Buyl l' anomena Washington sent aixis que resulta de documents citats per GALLARDO (obra indicada) que era *Bernal* son verdader nom.

bao, descendí motu propi, á las delitosas planuras de la Vega Real pera gosar éll y sos soldats dels mes extremats plahers.

Pera que 's puga compendrer fins á quin punt pot donarse crédit á las paraulas d' aqueix autor hem de comensar manifestant que en sa obra se traslleueix una tendencia general, que presenta á Colon y sos germans com victimas en las malevolensas y dels defectes dels que 'ls acompanyaren, notantse també que 's parla sempre de la Reyna de Castella y Lleó ab molta mes simpatía que del Rey d' Aragó.

Sens voler rebaixar nosaltres en lo mes mínim aquellas grans figuras, mes també sense deixarnos portar de cap sentimentalisme, no desconeixém, y d' aixó nos ne donan provas los meteixos fets contats pels mes reputats autors, que, en bona crítica, no pot considerarse tota dels demés capdills de las empresas á que 'ns referim, la culpa de las desavenencias qu' existiren.

Apart d' aixó en una expedició llunyana, arriscada y enterament nova, en que 'ls qui la formavan no anavan dirigits per una autoritat que revestis, amés dels poders del monarca, lo carácter de persona de la familia real ó de la mes alta noblesa, qu' era allavors lo que mes se respectava ; en una espedició en que las privacions y las dificultats eran tant contínuas, tenen natural esplicació las perturbacions y las desavenencias, sense que, ab perfidiós proposit, calgue anar á buscar son orígen precisament en los defectes dels que hi intervingueren.

Amés d' aqueixas circunstancias, s' ha de notar especialment, pera esplicar la conducta de Buil y Margarit, la particularitat de que un dels qui 's castigá ab pena de mort, y precisament l' únich que cita Gómara, com volent denotar l' importancia de la persona, fou aragonés, lo que deix entreveure si entraria en aquellas qüestions lo de la diferencia de nacionalitat y l' antipatía entre 'ls aragonesos y 'ls catalans contra 'ls castellans y [1] aixó esplicaria molt bé que fossen precisament dos catalans, Margarit y Buil, los principals dels que s' entornaren á Espanya.

Lo meteix Washington transcriu del primer una anécdota que llegí en l' historiador Oviedo y que éll efegeix —¡lo que es la prevenció y l' antipatía contra un personatje!— pot atribuirse ab mes probabilitat á Alonso de Hojeda per haver succehit en l' assedi contra aquest.

Diu l' anédota que quan la mes gran carestía apurava á la guarnició (de la fortalesa de Cibao) pogué un indio arribarhi ab un parell de coloms silvestres pera la taula del comandant. Se trobava aquest en una cambra de la torre, en companyia d' alguns oficials.

1 D' aqueixa opinió es també lo jove escriptor D. Joseph Pella y Forgas en sa interessant memoria titolada: *Un catalá il-lustre D. Joseph de Margarit y de Biure.*

Observant qu' aquestos miraban als coloms ab gran afició: «Es llástima digué, que no n' hi hage prou pera menjarne tots; en quant á mi no consentiré en regalarme mentre los demés pateixan fam;» y deixá anar los coloms per una finestra de la torre.

Al costat d' aqueixas opinions dels historiadors dels fets de que 'ns estém ocupant, consta que al arribar á Espanya Buil y Margarit continuaren en tenir lo mateix favor de sempre en la Cort del Rey.

Lo primer ab tot y que havia obtingut facultat del Papa pera 'ls cassos episcopals de las Indias [1] no volgué tornarhi, y 'l veyém nomnat Abat del monastir de Cuxá ahont morí en 1520.

En quant á Margarit tenim un document que prova la estima en que tenia Colon sos serveys en los primers temps de l' expedició. Tal es lo Memorial donat per l' Almirant á Anton de Torres, á la tornada d' aquest á Espanya, sobre 'l succés del seu segon viatje á las Indias, fetxat en la ciutat de Isabela á 30 de Janer se 1494 [2] en la qual diu :

«Item: Porque Mosen Pedro Margarite criado de sus Altezas ha »bien servido y espero que así lo hará adelante en las cosas que »le fueren encomendadas, he habido placer de su quedada aquí, y »tambien de Gaspar y de Beltran por ser conocidos criados de sus »Altezas para los poner en cosas de confianza: suplicareis á sus Al»tezas que especial al dicho Mosen Pedro, que es casado y tiene hi»jos, le provean de alguna encomienda en la Orden de Santiago, de »la cual él tiene el hábito, porque su muger é hijos tengan en que vi»vir.» En virtut d' aquesta proposta los Reys manaren pagarli una pensió de trenta mil maravedís cada any; pensió que disfrutá també sa viuda. [3]

Veus aquí, donchs, com fou un catalá lo primer eclesiástich que exercí y representá l' autoritat de l' Iglesia en la terra americana, y com ho fou també lo qui primer hi tingué encomanada una fortalesa y representá los poders y las facultats de Cristofol Colon.

[1] NAVARRETE. Obra citada. Tomo II pág. 163.

[2] NAVARRETE. Obra citada. Tomo I, pag. 225.

[3] No podem estar conformes ab l' opinió sentada, encara qu' ab sentit dubitatiu, per lo Sr. Pella en la monografia sobre D. Joseph de Margarit, de que fou D. Pere de Margarit tal volta lo descubridor de unas illas *Margarit* en la ratlla equinoccial, y que en una nota suposa fossen las del Arxipélech de Pomoutu en la Polinesia.

En aquest Arxipélech y en las meteixas longitut y latitut que fixa 'l Sr. Pella sols existeix la i la *Margaret* del nom d' un barco del capitá Turnbull que la descobrí en 1803.

Vegis DUMONT D' URVILLE. Viaje pintoresco al rededor del Mundo. (Edic. de Barcelona) Tomo II pag. 213.

VII

Als successius avansaments y progressos qu' Espanya y en especial los pobles castellans feren á América, Catalunya hi aportá tant solsament ignorats missionistas ó modestos expedicionaris; alguns dels qui per aixó no deixarian de demostrar en ells lo carácter arriscat y emprenedor de nostra terra; com ho feu lo catalá MIQUEL BALLESTER que segons Gómara, (que li diu Ballestero) fou lo primer que en América, y en la illa de Santo Domingo, cullí la canya de sucre que hi plantá avans que tots Pere de Atienza. [1]

Y no podia Catalunya fer altre cosa per la preponderancia que desde 'l primer moment se doná pels Reys als habitants de las provincias que havian format la Corona de Castella, sobre 'ls de la d' Aragó, pera tots los cárrechs de Indias que tant cobdiciats eran; y quant s' establí á Sevilla la Casa de Contratació qu' era lo centro oficial de tots los negocis d' aquellas llunyanas terras.

Son en efecte tant pochs los catalans que després de las primeras expedicions figuran en los puestos oficials de la gobernació de Indias, que fixantnos per exemple en lo Perú, fins al any 1707 no trobem un Virey catalá qu' era D. Manel Oms de Santa Pau, marqués de Castelldosrius, lo meteix qu' havia sigut embaixador en las Corts de Lisboa y Paris,, y á qui tocá primer que tots fer l' acatament á Felip V y regoneixerlo com á Rey d' Espanya; succés que diu ben bé lo perqué obtingué la desitjada gracia d' un gobern en la mes rica de las regions de l' América.

Contribuí també al allunyament dels catalans, l' estat d' oberta dissenció que 's manifestá entre ells y 'ls Reys desde 'l comens del segle XVI, que 's convertí en una crudel guerra en lo següent.

Sols, quan després de subjugada nostra terra sots lo pes de la victoria dels exercits francesos y castellans, al comensar la centuria passada, hagué de deixar las armas, torná á pendre 'l timó de sas naus, y 's decidí á girar llurs proras vers las novas regions de l' altre part del Adlántich.

[1] Encar que Washington Irving no espressa si era catalá, dada l' identitat del nom, creyem que es aqueix meteix Miquel Ballester lo de qui ell parla dihent que era valent veterá, que governava 'l fort de la Concepció en la Espanyola en los temps de la sublevació de Roldan Jimenez, (1498), durant quals successos se demostrá com sempre gran amich de l' Almirant y sos germans, intervenint com á mediador per part d' aquestos en l' arreglo ab que termená aquella snblevació.

L' indicat fort de la Concepció era 'l principal de l' illa y estava situat en una de las principals encontradas de la Vega.

Allavors lo nombre de las embarcacions y l' extensió del comers de Catalunya comensaren á sobrepujar als de las demés provincias espanyolas, fins á posarse davant del de la costa del Mitjdia, á la qual havia protegit sempre la influencia oficial.

Avuy qui arriba á Cuba sembla trobarse en terra catalana, y en tots los paissos de l' América espanyola se parla nostra llengua y 's conserva viu lo foch del amor á nostra pátria.

Avuy, donchs, qu' aqueixa ha renovellat lo recort de sas antiguas glorias, y treballa per emular son passat explendor, just es que 's recorden los catalans que contribuiren á la trascendental empresa d' obrir al mon antich un camp verge ahont anar á buscar nova sava y ahont extendre las conquistas de la civilisació cristiana.

QUADROS

DE BARCELONA

¿Qué hi diuhen?

A MON CAR AMICH Y MESTRE LO DISTINGIT POETA Y ESCRIPTOR
D. FRANCESCH PELAY BRIZ

LO MOHIMENT CONTINUU

I

Quan encara no corrian las máquinas de pintar, los pintadors de motllo guanyavan la primera pesseta. Açó sí, aquellas fabricas criavan una murriesca de xicots, que no 'us dich res: cada pintador n' havia de menester un per' tirar lo bach, y allí la pobre canalla 'n sentia de verdas y de maduras; lo qu' era, lo que no era, lo que 's pot dir y lo que deu callarse. Com, per altra part, la feyna era cosa d' enllestir y un xich compromesa al mateix temps, si 'l xicot feya algun erro, badava ó 'l seu pintador estava malhumorat, mes prompte li queya una trompada capassa d' esdernegar un roch, que no s' adonava d' ahont venia; aixis es que 'l que hi entrava tonto, per forsa n' habia d' eixir un xich massa espavilat. Quan esmorzavan á fora 'l carrer, los hauriau vist menjant unas llescas de pa que feyan feresa y corre al mateix temps jugant á geps ab la pilota, ó fent entremaliaduras. Encara 'm recorda que, quan jo era xich los comprava desperdicis de color per pintarhi 'ls meus rodolins.

En los bons temps del ofici y á la etat de deu anys, entrá en Geroni á fer com ells, perque sos pares qu' eran pobres y carregats de criaturas, se 'n veyan un feix per' mantenirlas. Quan va ser al temps de pendre ofici, triá 'l de pintador, y va eixirne un cap d' ala. Molt jove y després d' haver seguit un xich las bromas de la font Groga, la d' en Xirot y á ca 'n Gomis, li caigué una brossa al ull, y va casarse. No li portá diners la seva dona; pero ab ella va trobar una bona companya mes feynera y estalviadora que cap formiga. Des de llavors, en Geroni deixá companys y disbauxas, y á la festa, si ella no volia surtir á passeig, ell marxava, quan per fora la ciutat á replegar quatre caragols ó, quan al rech, quan á mar, á veure si agafava algun peixet pel vespre. A las vetllas sempre l' hauriau trobat á casa entretingut ab quatre eynotas arreglant alguna cosa ó be fent ormeigs y guarniments de pescar.

Com l' esposa del Geroni era mes amiga d' estarse á casa que de res mes y, per altre part, Dèu no 'ls havia donat fills y tenian una salut bona, tots los mals de cap del Geroni eran travallar, y á la festa pendre 'l volantí, anarsen cap á mar, y, en certs caus que per las rocas ell sabia, segons regnás llevantet ó llevetjada, tirar á la móllara ó al congre, y, quan n' era temps, ab lo salabret fer un bon sarró de gambas y cigalas.

En un terradet que hi havia á peu pla del pis, criava cunills. Ell mateix los va fer las gabias, y d' ell eran obra las del verdum y 'l canari que refilavan en lo menjador. Quan á la seva Guideta se li desmarxava 'l torn de fer vitllas, ell totseguit li feya anar com un rellotge. Vaja, la seva trassa era gran. Y ell s' ho coneixia; quantas vegadas havia dit:

«¡Ah! si jo tingués lletra, no mes un xich de lletra, anys ha que hauria deixat los motllos.»

II

Aquesta vida durá un grapat d' anys; mes veus aqui que vingué un temps en que va tindre molta boga lo problema del mohiment contínuu, y, com en totas las cosas, hi havia parers diferents: mentres uns sostenian la seva possibilitat, altres ho reputavan impossible. Lo bo del Geroni, que, apesar de sa ignorancia, era molt curiós y en tot dava cullerada, hi pensava alguna estona; pero ab las sevas fal-leras se 'n distreya y fins qui sap quan no se 'n recordava. Mes veus aquí que una festa al matí vestit de cada dia ab la brusa neta d' indiana y la gorra vermella á tall de casquet, després de haverse afaytat y arreglat l' espés bigoti sens puntas, la mosca y los bucles, se dirigia ab la canya á la ma cap á la punta del moll, quan, al ser

á la Riba, va saludarlo un altre home que duya brusa blava y gorra d' encerat.

—Ola, Tonet! Ahont vas tan dematí?— li cridá en Geroni.

—He surtit á orejarme un xich, perque, fóra 'l temps d' anar y venir de la fundició hont travallo, gayre be no 'm moch de casa. Perqué, jo 'us diré, estich travallant ab açó del mohiment contínuu —va respondre aquell.

—Y donchs? y donchs? com te marxa? —va preguntarli ab interés lo nostr' home.

—Encara está endarrerit —va fer l' altre;— pero jo tinch confiansas d' eixir ab la meva, perque, ara com ara, ja he descobert una máquina que, moguda per un gos ó un ase xich tot lo mes, dona la forsa de vint y cinch cavalls.

—Home! que 'm dius? —exclamava admirat lo pintador.

—Lo que sentiu, ni mes ni menys —tornava l' altre.— Fins ara ningú ha pogut arribar á n' aquest resultat, per ço 'us dich, que confio surtir ab la meva. De lo que ara tinch fet, junt ab lo privilegi. una societat industrial ja me 'n dona divuyt mil duros.

—Noy! que diners! Digas que ja no haurás de travallar — deya admirat lo Geroni.

—¡Y que son divuyt mil duros? —preguntava ab to de menyspreu lo manyá.— Avans de donar per aquest preu la meva invenció, primer ne faria trossos. Y, despres, que no m' acontento ab aquest resultat, vull arribar al que 'm proposo, y res mes. Ja 'u sentireu á dir, ja veureu mes d' un cop lo meu nom pels diaris. Deixeumen anar —afegia trencant la conversa—, que ara 'm recordo d' una cosa, que...

—Sí, sí —mormolá en Geroni, volent dissimular sa curiositat—, jo també vaig á veure 'ls peixets que fan per allí á n' avall. Vaja, donchs, que t' hi conserves, Tonet. Recados.—

Y emprenent altre cop la marxa. una estona desprès era á la punta del moll.

Mentres desembolicava 'l guarniment per' lligarlo á la canya, torná á recordarse del que li havia dit lo manyá. «Qui sap com déu ser?» —rumiava.— «Pot ser una cosa senzilla de res..... ¿Quantas ne veyem, que, á no saberho, 'ns farian riure?... Y 'l qui trega açó, no 'n será poch d' alabat! Tothom sabrá 'l seu nom..... Y 'ls diners, y 'ls diners que guanyará!.. .. Vetaquí las máquinas de vapor á terra. perque açó no gastará llenya ni res; fará 'l fet com aquell qui diu per obra del Esperit Sant. Oh! si 's pogués fer, ja fora arribar molt per amunt..... Y 'm sembla que no es res impossible, perque un volant ben gros de ferro ab los seus contra-pesos, combinat ab cert joch d' engravacions y mollas..... Tots los coixinets de bronzo, y fins; açó sí, ben fins..... Sí, si, no pot fer falla per cap estil, y jo he de veure de posarho en planta, avans que un altre 'm guanyi per

ma..... Mentres tant, esmorsem y anemho pensant..... Pero ¿y l' esmorsar? ahont es? Be! bona l' hem feta! L' he deixat fora del sarró al treure 'ls guarniments, y algun pillet ó alguna ratota me l' ha comprat. Senyal que l' havia de menester. Ja dinaré en sent á casa. Vaja, pleguem y anemhi, que avuy no s' ha probat res.

III

Carregat de pensaments y mal de cor, arribava dejorn á casa seva.

—Avuy si que ni un xanguet porto—deya tallant un crostó de pa—; pero aquí dins —feya trucantse 'l front— duch la nostra felicitat. Mira, Guideta, ja comensem de ser vells: jo no tinch aquell pols tant fí d' avans y de dia en dia no manejo tant be 'l motllo, tu ja necessitarias repós, que 'ls brassos te pesan, per mes que fassas corre 'l torn com una desesperada á fi d' aumentar lo reconet que 'ns mantinga quan ja no poguem mes. Las máquinas que 's posan tiran á perdre 'ls pintadors. Oh, sí, aquest es lo segle de las máquinas, crech que, ab lo temps arribarém á no fer res ab la ma. Jo sempre 'u rumio, y avuy he tingut un pensament, un gran pensament. Ja 'u veurás.

Alló del mohiment contínuu, tu no saps lo qu' es; pero jo t' ho diré: es una cosa..... afigurat un vapor que anés sempre y tot sol, sens foch ni res. Donchs encara ningú ho ha descobert, tothom hi troba pels; pero jo avuy, després de pensar, tornar á pensar y rómprem la testa, he dit: «ja 'u tinch.» Ara s' ha de posar en planta; pero, filla, 's necessitan diners.

—Diners? —esclamá ella ab esglay.— Molts diners?

—Ab quaranta duros, no mes, ho probo —afermá en Geroni.

—Quaranta duros! quaranta duros! —repetia ella ab dolor.—Que 't pensas que no son res quaranta duros?—

En Geroni remenava 'l cap y deya á sa muller:

—Pero dóna, si, gastant quaranta duros, aquests te'n portan cents y mils, ¿que t' estimarás mes? guardarlos? digas.

—Y si 'l que pensas no 't surt bé? Ho perts tot, y 'ls diners, ja 'u saps si costan d' arreplegar —objectava la Guideta.

—Pero vínam aquí —afegia ell.— Si 'ls pagesos, ab lo temor de perdre 'l gra, no 'l llansessen á la terra, ¿cullirian espigas? Per altra part, jo n' estich cert y segur, ho veig clar com lo sol que m' anirá bè. D' aquí á pochs dias, quan ja 'u tinga en planta, me 'n vaig á trobar al gobernador civil y al capitá general, y 'ls dich: «Deu los guart. Vinch á veure á ussias (perdonin si no enrahono gayre bè, que so un pobre y no tinch cap lletra), vinch á véurels per ferlos saber que jo he tret la máquina del mohiment contínuu. Fassan lo favor, si tenen gust d' arribar fins á casa, tot passejant, que 'ls en-

senyaré com va, perque despres, si algú ho olora, no diga qu' ell l' ha treta y tinguem rahons.» Ells quedarán parats y 'm mirarán de cap á peus. «Ja poden mirar —faré jo—, encara que vaja ab brusa y espardenyas, no so cap tonto. ¿No 'u volen creure? Vingan á casa y ho veurán per sos propis ulls.» Desseguida farán enganxar lo cotxo, vindrém, y, quan ells vejan lo qu' he fet, ja 'm guaytarán d' un' altra manera, fins me farán barretada; y 'm firmarán un paper *conforme* ningú pot fer ni tenir d' aquestas máquinas sens lo meu permís. Llavors, qui 'n vulla, que pagui..... Ja 'u veurás, ja 'u veurás que 'n serem de richs!—

Ab aquestas y altras rahons tractava 'l Geroni de convence á la Guideta y á la fi ella s' ho va creure tot. Lo diumenge vinent tragueren quaranta duros dels tres cents que tenian á la Caixa d' *ahorros*, no sens alguna llágrima de la Guideta, á qui era açó arrancarli un caixal. «Pero be —pensava ella— es perque 'ns ne valga mes. Alabat sia Déu.» Y açó l' aconsolava un xich.

Tot seguit en Geroni doná ordre de que li fessen un volant gros de ferro, comprá algunas llatas, y en havent plegat s' ocupava ab dalé en la construcció de sa obra. Tot sovint al mitj dia era al encant á triar ferros, com engravacions, politxas y altres objectes; y trasca que trasca vespre y nit convertint la sala en teler endiablat de fustas, ferros, cordas y cordills. La dóna tot sovint li deya:

—¿Encara no s' acaba? Tinch la sala com un corral, no puch ferhi entrar á cap persona.

—Pren un xich de paciencia, que n' hi ha per pochs dias —responia ell.—

Pero alló no tenia fi y s' hi anavan esmersant diners y diners, ab gran pena de la Guideta, que, devegadas, tota sola plorava com una Magdalena tot travallant en lo torn, mentres son marit feya, desfeya ó rumiava la mostra. Mentres tant, la pileta de la caixa anava enxiquintse, lo Geroni tornantse mes vell del qu' era y la muller corsecantse de pena, fins qu' ella, ja no podent sufrir mes lo veure com la casa anava cap per avall, resolgué contarho á mossen Joseph, lo rector parent d' ella. Lo capellá, després d' aconsolarla, va prométreli que procuraria veure si hi posava remey; y un mitg dia va presentarse á la casa, y entrant en conversa, tractá de ferho ab molt bonas rahons; pero fou com posar llenya al foch, perque 'l Geroni despres deya que aquell home era dels que volen que ningú hi veja «y á mí no m' enganya, que 'l veig venir d' un' hora lluny»—afegia.—

IV

Perseverant en sas fal-leras y no volent escoltar ni 'ls concells de cert senyor vell, home de bè y entés en materias de física y en particular de mecánica, anava gastant temps y diners sens adelantar un pas. Ja no era l' home festós, divertit y pacient; lo malhumor s' havia amparat d' ell, en termes de no tractarse ab ningú dels companys del travall, que del darrera l' anomenavan lo *mohiment boig:* al noy que l' ajudava, per no res lo feya malbè á cops, ell que avans no podia veure castigar á una criatura! Y sempre tenia reganys, may paraulas d' amor per la seva dóna, per la pobre Guideta que valia mes or del qu' ella pesava!

Capficat, frenétich, rabiós y no sabent ahont darla, un diumenge á la tarda volgué provar si 's distreya surtint á fora com avans feya. Un cop passat lo portal, ja semblá que se li aixamplava 'l cor, y, després de rodar pel *glacis* (açó era pel juny del 52, quan encara hi havian las murallas), marxá camps á travès cullint los caragols que trobava pels marges, y anant aixís á la bona de Dèu, arribá á dins d' un torrentot hont va veure á dos senyors, que reposavan assentats damunt d' una pedra. Lo mes vell tenia fixos los ulls en un ruch que pastorava per las voras sens anyorar la companyia d' uns gitanos que, mes amunt, feyan lo sopar. En Geroni va saludarlos.

—Home —deya 'l mes vell al altre—, ara acabo de trobar una cosa que anys ha fa bullir molts cervells.

—¿Qu' es? —responia 'l jove.

—Lo mohiment contínuu.—

Al sentir açó, en Geroni va pararse com qui ha perdut alguna cosa y mira per terra.

—Espliquis —contestava 'l senyoret.

—Mira —continuá 'l vell— ¿veus aquell ase?

—Sí.

—Donchs l' he observat fins ara, sens pérdrel may de vista: venint remenava la qua, menjant també la remenava y, ara que reposa ben ajassat (tè ¿veus?) encara la remena. Lo mohiment contínuu, donchs, es á la qua del ruch.—

Lo senyor jove esclafí una rialla, mentres lo Geroni marxava roig com un pebrot.

V

Pel camí reflexionava tot lo que respecte á sas caborias li havian dit personas diferentas que li volian bè, lo pesat é inútil de sas pro-

baturas que 'l havian dut á perdre casi tots los diners; y refentse tot plegat, arriba á casa seva, y diu :

—Guideta, ara mateix acabem de perdre tot lo que teniam avansat; pero he pres una resolució ferma: demá cridaré al drapayre pera que trega tots aquests ferregots, no 'ls vull veure may mes. Vull viure tranquil ¿sents? com avans vivia. No tenim diners; pero 'ns restan las mans per guanyarne. Te, aqui 't porto un mocadorat de caragols.—

La Guideta no s' hi veya de cap ull : sospirá, va plorar; y, llansantse damunt d' ell (com ningú ho veya) va donarli un' abrassada forta y fins una mossegadeta á la galta.

Des de llavors, lo Geroni torna á pescar y á ser lo mateix d' avans. La Guideta no mes suspira 'ls dinerons; pero may ne parla per no ofendre al seu marit. No fa pas molt temps, corria pel vehinat que havian tret una galant rifeta: ells ho negan; pero jo no sè que hi haurá de cert.

Cosa de dos anys arrera, en Geroni va trobar per la Barceloneta aquell manyá conegut seu. Anava mes brut que un carboner, duya la barba un xich llarga, y son aspecte era 'l d' un home carregat de penas.

—Y donchs, Tonet ¿que tal? com van las máquinas?—va preguntarli

—Que voleu dir?—respongué aquell— ¿lo mohiment? Ca! vaig deixarho corre. ¿Voleu que 'us diga la veritat? Es cosa de molta paciencia y no pocas pessetas. Pero no hi he perdut res, perque, tot probant, no sè com, en lloch del que volia, vaig descobrir una máquina d' escurar xemeneyas. Veniu á casa, que la veureu; vos agradará.

—Donchs jo he arribat á saber qu' es lo mohiment contínuu—diguè 'l Geroni.— A tu t'ho confiaré; pero ¡ey! no 'u digas á ningú.—

Y acostántseli á cau d' orell, afegí:

—Lo mohiment contínuu, es la qua d' un ase.

GOSSOS

Lo carrer de casa es lo carrer de Barcelona hont hi han mes gossos y mes canalla, sembla un lloch esprés per la cria, perque jo may l' he vist esguerrada. Be n' hem passadas d' epidemias; pero sempre 's veu la mateixa gent menuda, que no sabreu d' hont ixen; be travallan los municipals al estiu pero 'ls gossos fan trobeta. Com en tota colectivitat, en cada una d' estas, hi ha individuos que 's distingeixen: entre 'l xicots sobresurten en Rosquilla y lo Dimoni y entre 'ls gossos, lo Xato y la Xalina. En Rosquilla es un noy d' alló mes trempat, que tot lo sant dia te una llauna á la boca y está fent los *politxinetlis:* demaneuli que 'us vaja á cercar un cánter d' ayga ó be al estanch, y 'l veureu córrehi lleuger com una dayna: y si, quan torna li doneu un quarto, ni un esquirol salta com ell. Lo Dimoni ja es altra cosa: buscador de rahons, renegayre y mal intencionat, es un dimoni veritable. Entre 'ls gossos, si fa no fa, passa 'l mateix. Lo Xato es un bull-doch d' aquells tant mal carats, que tira á rogench, tè un geni pervers y en lo coll porta senyals d' haber estat en lo Tívoli, ahont los gossos fan barallar als homes..... Ay! qu' enrahono ara jo? Vull dir que una gent que semblan homes hi fan barallar los gossos. La Xalina es una perdiguera bastant avansadeta, blanca com un glop de llet, ab la qua y las orellas de color de xocolata; no heu vist res mes manso: quan los noys están distrets, salta per darrera á péndrels la gorra y ferlos bogejar. Ells hi riuhen, y cada dia li donan berenar del que menjan. Per carnestoltas la vestiren de soldat y li feyan fer l' exercici ab una canya.

Pero 'l brugit y l' escándol que mouhen aquellas bestias, no tè ponderació. Passa un carro, un cotxo, un cavall ó un xicot corrent, un home ó dona que cride « draps y ferro vell, » toque un' orga, un violí ó vaja cantant; llavors ja la tenim armada: comensa la Xalina assentada á roncar ó fer udols, ja surt lo Xato, com qui vol menjarsho tot, lladrant ab aquella veuhassa qu' espanta y després d' ell, d' açí, d' allá y de tot arreu, gossos, gossets y gossassos, armant un concert de veus discordants, capás d' aixordar y reventar á qualsevol.

Pero encara axió ray! las masegas y 'ls disgusts que ocasionan! Afigureus que 'l senyor Pau llauner, l' amo de la Xalina, passava un dia pel davant de la taberna, y 'l Xato, que sempre te guerra ab ella li devia sentir farum de la gossa ó digueuho com vulgueu, lo cert es que las emprengué lladrant y abordant al bon home que no li deya res, fins al punt de fregarli ja 'l morro á las calsas. Ell que sí, ab lo retgle que duya á la má, véntali trompada, y 'l gossot mes

enfurismat, y l' home un' altra garrotada, y d' aquella un' altra ; y 'l gos volent fer presa, y 'l llauner no deixarli arribar, fins qu' en Pous, lo dels aucells, surt agafant lo seu gos pel clatell, s' encara ab lo senyor Pau, y li diu:

—¿Sabeu qu' es molt poca gracia pegar á una bestia? Me voleu pegar á mí?

—Home—respongué lo llauner,—deuriau voler que á ne 'l vostre gos li regalés una de las mevas camas per' divertirse.

—Ah! sí!—replicá irónicament en Pous.—Ara vos haguera mossegat la pobre bestia.

—Bah, bah, no vull rahons, deixemho corre—contestava marxant lo senyor Pau.

Mes veus aquí que cada vegada que l' amo de la Xalina trobava l' Xato, era la mateixa, vaja un escándol, l' home no podia eixir de casa sens dur un bastó ó 'l retgle sota l' aixella; fins que un dia en Rosquilla, 'l gran amich de la Xalina portá la nova de que 'l Xato estava molt mal. L' home respirá ab tanta satisfacció, que sa grossa panxa, las calsas, los elástichs y tot se comogueren; pero fou goig sens alegria, perque, duas horas després, en Pous era á la porta del llauner, y li deya tot cremat:

—Mal home, vós voleu jugar ab mí; pero me la pagaréu, me la pagaréu.

—Y aixó? qué teniu—contestava l' insultat.—Qué 'us fa mal?

—Pregueu á Deu que 'l gos me visca, perque si 's mor (¡pobre de vós!), allá hont vos trobia 'us estripo—exclamava l' aucellayre.

—Bé! home, bé!—Feya mig rient lo de la gossa.—Y què tinch que veure jó ab vós ni ab si 'l gos mor ó viu?

—Qué? Ja vos ho esplicaré. Vos penséu qne no 'u sé que li habeu donat la bola.

Aquí 'l menestral esclafí una rialla, mentres deya:

—Jo donar bolas? Qué 'm prenéu per municipal?

—Y tinch testimonis—afegia en Pons.— Lo Dimoni ha vist com vós tiravau un bocí de carn á la entrada de casa. Ell m' ho ha dit.

Lo senyor Pau, remenant lo cap, se formalisava.

—Company, aixó ja passa de taca d' oli. Si vós, per la dita d' una criatura dolenta, voléu insultar á un home de bé, es altra cosa. Ja sabeu que motius sobrats tinch pér fer lo que diheu ; pero no m' ha passat may pel cap. Digueu al noy que vinga, y á veure si 's manté en lo mateix de que jo he tirat carn ó altra cosa á la vostra botiga. Mireusel, es allí, que juga á pilota ab aquells altres.

En Pons va ferli un xiulet, y 'l cridá signantli que hi anés:

—¡Dimoni!

Pero 'l bordegás, tementse que li donarian un fart de llenya per la seva trapaceria. encara 's calá á fugir.

—Veyéu? home, veyéu?—deya 'l vell.—Aneu á fer cas d' aquest xicot.

—A mí no 'm pinteu Sant Cristófol nano, perqué ningú ho ha fet sino vós..... Miréu qus 'us conech mes bé! Pirata, déspota, carlí!

Ah! quina rabiada va pendre 'l senyor Pau!

—¿A mí carlí? Mala re..... ira de Deu te....! Mal llamp te mati! ¿A qui dius carlí? lliberal de pega. Qué has fet per la llibertat? Digas, xarrayre. No mes has sigut bo á fer l' estaquirot anant á la parada quan eras de la milicia. Ensenyam unas xarrateras d' oficial, ben guanyadas com las mevas; ensenyam un diploma com lo que jo tinch de la creu de ferro; ensenyam feridas com la que guardo de la Mare de Deu del Hort..... Lo que tu m' ensenyarás será alguna ferida que haurás rebut d' algun *pinxo* com tú.....

Sentirse l' altre anomenar *pinxo*, y anar per abrahonarse ab qui li deya, va ser tot hu; pero la llaunera, eixint de la cuyna, ab una estiragassada va ficar al seu marit dins de la botiga y tirá la ventalla per la cara d' en Pous, diéntli:

—¡Arri allá! ¿Ahont va aquest poca vergonya!

Lo gos d' en Pous no 's va morir, que 'l seu mal no pervenia d' altra cosa que de massa fartanera; al endemá ja feya de las sevas com avans; pero son amo la duya amenassada, y, un dia ó altre, havia de caure. Un vespre va veure á la Xalina que passaba frech á frech de la botiga d' ell, y, ab lo que tenia á la má, qu' era una ganiveta oscada y una post, pega dos cops á la pobra bestia, que va exhalar un crit penetrant. En Rosquilla que mirava com en Pous feya una gavia, no va fer mes que agafar corrents la gossa, portarla á casa seva y contar lo que havia succehit. Quan l' amo la va veure que no podia caminar sino arrossegantse y grinyolant y que, ademés, tenia un tall bastant gros á l' esquena, se 'n aná ple de indignació, acompanyat d' en Rosquilla, que duya la gossa, cap á contarho al arcalde, qui tot seguit enviá á cercar á en Pous. Quan la bestia vegé al seu botxí, los budells li roncaren; pero son amo la feu callar amenassantla. Dirvos lo que allí 's va parlar fora molt llarch, perque la sentada durá un' hora ben bona: algunas vegadas l' arcalde tingué de mostrar tota la seva autoritat, pera qu' en Pous, que negava 'l fet, no seguís llansant renechs é insolencias. A la fí digué:

«Vaja, donchs, senyors: jo igual tinch ab l' un que ab l' altre; pero es obligació meva travallar per la quietut del vehinat. Essent aixis, espero que, d' avuy en avant, no hi haurá cap mes escándol; perqué, del contrari, adoptaré altres medis pera que sia castigat qui tinga culpa.»

Açó fou posar oli en un llum, perque 'l gaviayre no deixava surtir lo gos sens posarli morrió y 'l llauner evitava tot lo possible passarli aprop.

Al cap d' algun temps la gossa ja tornava á corre, y en Rosquilla que, com amich fidel, casi may la deixava, li deya ab la llauna posada á la boca fent veu de politxinetli :

—Pobreta! la volia matar aquell murri; pero en Rosquilla no 'u vol que 't matin. ¿ Oy que t' estima en Rosquilla?

Y l' animaló li feya uns salts fins al cap.

A curt temps, los dos gossos varen reconciliarse, pero de quina manera! que no hi havia os partit entre 'ls dos ; y (mireu qu' es estrany!) los amos encara 's miran de reull. Y s' hi mirarán tota la vida.

LA PERLA DE RIBERA

I

Pel any 14, quan ja havian tret als francesos, al carrer de Sellent hi havia un triper que li deyan Nofre. Fora d' aquest enginy, tenia altres negocis que li donavan molt, y entr' ells lo de l' usura, com que al darrera d' una ventalla reixada al estiu y de drap al hivern, hauriau vist casi sempre sa careta bifia y arrugada y sos ullets llagrimosos allí esperant als malaventurats que la haguessen menester, tal com espera la malvada aranya á la pobra mosca. Lo diner era son amich, sos plers, sos goigs, las unsas de perruca, que, al vespre ans d' anarsen al llit, y l' endemá al llevarse, guaytava y feya dringar ab una alegria rabiosa com la del qui assedegat anès bevent, bevent sens apagar may la set. Lo vestir, qué poch li costava! casi pot dirse que no 'l variava may. Mocador lligat al cap, gorra d' aucellets, mocador de pita al coll, gech de panyo d' Aragó, calsas de bayeton y, á tot' hora y á tot temps calsava espardenya son peu nu. Això sí, may deixava la vara de freixa ab tireta de cordobá, y la duya ab tanta magestat com si haguès sigut un bastó de mariscal.

Lo qu' estalviava ell, prou que 'u gastava sa filla, l' hermosa Tana, aquella que li deyan la Perla de Ribera, la que robava 'ls cors de

tot lo jovent; perque son pare, l' avar del Nofre, hauria donat las ninas de sos ulls migrats y fins totas sas caras dobletas per' acontentar á la noya, únich rebrot que li deixá sa difunta esposa. De rets, corbatas, gipons y faldillas, demaneune. ¿Joyas? ni á la Argentería. Y á tots los balls d' any la duya, y al de la Patacada ella treya sempre la mes rica disfressa que 's pogués imaginar. Y al vell li queya la baba contemplantla com un benaventurat, y la deixava llaurar á son gust.

Era alta, un xich plena y molt ben feta, son blanch rostre un model de bellesa; pero en sos ulls grossos entre verts y blaus y en sa boca xiqueta y rosada s' hi pintava un fret menyspreu que res podia véncer.

Ab tot açó, ja podeu pensar si tindria pretendents: l' hereu Riera del oli, lo blanquer que 's tenia per mes rich de Barcelona, un jove advocat, alguns comerciants dels forts; fins lo fill d' un marqués va donar un sentiment als seus pares, perque, de totas maneras, volia casarse ab ella. D' aquell carreró de Sellent ja uns ne deyan lo carrer de la Perla y altres lo carrer de l' Amor, perque may hi faltavan galants fent la passada; mes ella, quan s' estava vagarosa seyent ab peresa vora 'l llindar, ab lo gipó de satí, las arracadas d' esmeragda, son davantal de seda y sas faldillas d' indiana forastera, girava sempre la cara ab indiferencia; y quan á la nit sentia al peu de casa seva alguna tendra cansó d' amor, quin goig tenia considerant lo sofriment que la dictava! perqu' ella d' amor no 'n coneixia pas: á tots los casadors rebujava, pobres, richs, lleigs y hermosos. No es que tampoch fos llicenciosa; era, pèl contrari, honrada com la que mes, per vanitat, quan menys, que aquest y no altre sentiment podia cabre en son pit.

II

Un mitgdia d' estiu, en lo pati de cal Nofre, pati cobert la meytat per un porxo y l' altra meytat ab un parral, travallavan de fort y de ferm la Tana, dos mossos y un baylet de dotz' anys. No 's sentia mes brugit que la remenadissa d'ayga, lo xirich esgarrifós del ganivet corrent per la broca y 'l rascar de la mateixa eyna. Aquella quietut y la presencia de membres y entranyas sanguinosas qu' en gran munió hi havia á pilas y rastellers, al qui no hi fos acostumat, li hagueren produhit una impressió estranya. La Tana callava per costum; l' actiu y arruixat Marrá travallava ab delit cayentli 'ls rustechs y crespats cabells damunt del front y amarada de suor la cara innoble; pero de tant en tant, sos ulls negres dirigian una mirada fogosa á la gentil pubilla, que ab la satisfacció y 'l menyspreu de sempre, feya com qui no se 'n adonès; lo burleta d' en Lets, que

arrupit ensenia la fogayna, tot sol se reventava de riure: fins qu' estirant son cos llarch y prim y xuclant un cigarro de tabaco negre, preguntava ab to provocador:

—¿Qué tens Marrá? Estás molt motxo. ¿Qué t' has jugat la setmanada?

L' altre no responia.

—Donchs —continuava en Lets— ¿qué no estás gayre bo potser? Mira que jo sé un metge que 't curaria.—

Lo Marrá ni una paraula.

—Sabeu qu' es? —afegia 'l baylet— que ahí va eixir tart de la taberna y ara tè són.

—Titó —responia l' aludit—, vejas de no ficarte ab mí, perque 't dono tal plantofada, que 't revento.

Lo bordegás abaixá 'l cap y no torná resposta.

—Home; no te las pegues tan fortas —exclamava en Lets tot pipant.— D' ensá que has vist aquella ovella tant blanca, ab tu no s' hi pot parlar. ¿Oy que de bona gana farias lo negoci de 'n Robert? (duas de negras per la blanca.) Oy que sí?

—Mira, Lets —responia 'l Marrá pujantli la mosca al nas—, ja vaig dirte ahí que no volia mes bromas, y aquesta es l' última vegada que t' aviso.

—Vaja, vaja —deya quadrantse la Tana.— Poch enrahonar. Valdria mes que pensesseu ab la feyna, qu' en venint lo pare, encara la trobará per fer.—

Los ulls del Marrá guspirejavan.

En Lets, sens fer cas del reny, continuá:

—No será per tu l' ovella blanca, un altre lluhirá la seva pell. ¡Pobre marranet! vejas si encara 't vol la gravada.—

Aquí va esclatar la ira del jove enamorat.

—Re... Déu! —cridá.— Això s' ha d' acabar.—

Y, alsant un gros cap de bou que tenia entre mans, sens encomanarse á Déu ni al diable, va llansarlo contra 'l pit d' en Lets, que caygué estirat pegant una forta testarrada.

—¿Estás content ara? —cridava 'l Marrá.—

Mes l' altre, refentse de prompte, s' aixeca decidit, empunya 'l ganivet, y, com pedra desparada de la fona, cau damunt de són company clavantli tot lo ferro entre pit y coll.

A tot açó, la Tana deya ab sa fredor:

—Y ara! que son boigs?—

Mes quan lo baylet eixint de sa confusió, vegé caure al Marrá bramulant com bou ferit d' un cop de mall, surtí al carrer cridant ab un gran plor:

—¡Assistència! assistencia! Correu, que han mort un home! correu!!—

Y 's torcia y 's retorcia, cridant y plorant d' esglay y de sentiment.

En Lets, pensant en la magnitut del crim que acabava de cometre, corra cap á fora; mes un mosso de l' esquadra ja 'l detura en nom del rey. Ve l' arcalde seguit de tots los vehins y altres curiosos, que invaheixen la casa ab la forsa de l' onada, y troban á la Tana, que ab los brassos plegats contempla al desventurat jove dessangrantse y llansant un gemech continuat. L' arcalde pregunta; mes ningú 'l sent. Tothom mana, tothom crida.

L' un:—Aneu á cercar draps y venas.

L' altre:—Correu per un confés; ó sino, morirá com una béstia.—

L' un corre per açí, l' altre per allá, fins que 's presenta 'l jutge acompanyat del escrivá, sos agutzils y un metge, qui desprès d' examinar al ferit, remena 'l cap, y, dirigintse al representant de la justicia, diu que no hi ha remey. Comensa un interrogatori, y, mentres tant arriba 'l vicari, qui, despres de parlar ab lo jutge, s' ajup al peu del pobre jove per' confessarlo; mes en va: cada vegada que intenta respondre al sacerdot, á cada polsació de son cor, ix de la ferida un raig furient de sanch que, lliscant avall, aumenta 'l gros bassal que ja s'ha format. En Lets ja confessava 'l crim, y la Tana, cremada de tantas preguntas, deya á ne 'l jutge:

—¿Que ha de durar gayre açó? Ja estich cansada de gastar saliva en va.

—Durará fins que s' acabi —responguè 'l funcionari.— Jo so qui déu preguntar y vosté callar quan no l' interrogo.

—Senyora, respecte á la lley representada aquí per sa senyoria— afegí un agutzil xato y llardós.

—Aquí hi ha 'l noy que 'u sap tot —cridavan unas donas, acompanyant al Titó mes groch que la cera.

—Ell ha vist tot com ha anat —afegí l' una.— ¡Quin *trago*, pobra criatura! Sórt de la medecina qne li he fet pendre.—

Lo jutge li va fer algunas preguntas, que 'l noy va respondre satisfactoriament; mentres lo Marrá feya las darreras extremituts girant la vista enterbolida vers la filla de son amo. Dos homes carregavan poch desprès son cos difunt á una llitera; mentres los mossos de l' esquadra s' enduyan pres á n' en Lets. Surtia 'l jutge ab sos acompanyants, y la Tana, girantse á la gent, qu' encara eran á dins fent preguntas y comentaris, va dir imperiosament:

—Fóra tothom d' aquí, cada hu á casa seva.—

Y 'ls feu eixir, tancant la porta darrera d'ells.

Lo carrer tot era ple de gent. Cada hu, hi deya la sèva. Una dona exclamava:

—Ella n' ha sigut la causa; jo la penjaria.

—Y qu' es descarada! —responia un' altra.

—Vetaquí que son las dónas —deya un minyó ja entrat en anys á un altre de jove.

Qué voleu que 'us diga?—mormolava una vella—may l' havia tinguda per res de bo.—

Mentres tant, ella ja tornava á ser á la eixida, y cullint de terra lo cap mitg pelat, deya repassantlo:

—Pobre Marrá! me sap greu, era molt travallador.—

III

Quan lo Nofre, qu' era per ciutat va saber, lo que passava, corregué á casa seva, y, desesperat, reptá amargament á sa filla, fins al punt de ferla plorar. «Ara —deya— tothom nos mirará de reull sens que 'ns valga 'l tenir pessetas. Mira, dirá la gent quan te vejan, per aquesta dóna 's feu una mort. Véstemen del davant, mala filla; y Dèu vulla que no tingas la paga que mereixes!»

Ella, que no mes estava avesada á sentir paraulas agradosas de son pare, 's va conmoure fondament. Arribat lo vespre ningú d' ells pensá en ficarse un trist bossí á la boca, y, sens dirse una paraula, cada hu aná al seu llit.

La nit era ben entrada, y 'l vell no dormia pas, quan va sentir una corredissa dins de casa y la veu de sa filla que cridava:

—¡Ay pare! pare.....! No! no! Pare, per amor de Dèu.....! Reyna Santíssima!

—¿Qu' es aixó? —digué 'l vell, llevantse esvalotat y encenent una candela en la llantia que cremava davant d' un quadro de Sant Onofre.—

Y vegè á sa filla, que vestida sols ab la trista camisa, corregué á abrassárseli al coll.

—¡Ay pare! pare! per amor de Dèu! Estich perduda no hi ha remey per mi. L' he vist...! Si, ha vingut aprop, aprop, á l' espona del llit. «Mira ¿veus?»—deya amenassantme.— Y pel coll la sanch li anava á raig fet. ¡Ay, trista de mí!—

Y va quedar desmayada als brassos del seu pare.

Després d' una llarga malaltía que la tinguè á las portas de la mort, la minyona torná en salut. Lo vell si que pot dirse que may mes feu res de bo: ab las molestias y 'ls gastos que desgracias com la que havia succehit á casa seva portavan en aquell temps, ab los mals de cap y algun dispendi que havia tingut pera salvar á en Lets de la forca, á fi d' evitarse un altre dia de dol y que 'ls noms d' ell y de sa filla correguessen ab lo bum bum del poble; tot açó pensarse pot l' efecte que faria en un home vell y avar. Al cap y á la fí, no podent resistirho, va morir.

La Tana may mes fou la Perla de Ribera, ningú la pretenia ja, ni ella mostrava desitjarho. A son posat altívol, succehí un aspecte de tristor resignada. Quan algú se la mirava com un objecte repulsiu, ella abaixava 'ls ulls, com qui regoneix sufrir una pena merescuda. Mort son pare, reuní son caudal considerable, y aná á viure ab una sèva tia. Ja no cercava, com avans, novas galas; fins ne rebujava y tot de las que tenia. De tant en quant, se la veya á l' esglesia ohint una misa qu' ella pagava y oferia ab la candela acompanyada del ardit, segons era costum. Tambè 's conta que, mentres va viure, en lloch de las usuras del sèu pare, afavorí moltas necessitats.

En Lets indultat, per gracia del rey, de la pena de mort, fou condemnat á la de cadena perpétua, y va morir duyentla en lo presidi de Ceuta.

LO NOY GRAN

La Paula d'Horta y en Miquel son marit y muller que viuhen en un pis dal del terrat al carrer de las Molas. Ella es bugadera... Pero ¿que 'us diré si tothom la coneix? Ell es camálich y¡casi no 'l coneix ningú, perque del travall á casa y de casa al travall, home pacifich y tan de pocas paraulas, que rara vegada 's deixa sentir. En cambi ella baladreja prou, y no 's fa res que no sia ordenat d'ella, que allí ningú mes governa. Tenen dos noys, un de dotz' anys qu'es aprenent fuster, y un altre de catorze qu' encara va á estudi, perque la sèva mare s' ha ficat al cap que ab la lletra ha de ser home. Los dos germans, tocant aquest punt, se barallan com dimonis.

—Gandul, mes que gandul, diu lo xich—, arri á travallar, fes com jo, sua 'l cuyro.

—Calla, bestia, que tota ta vida serás un ase—respon lo gran.

—Per no ser ase, vaig á estudi al vespre; fes com jo,— resposteja 'l petit.—Tan grandás, anar entre 'ls noyets! ¿No te'n donas vergonya?semblas lo pare de las criaturas.

— Bè, millor, cúydat de tu—fa 'l gran quan no tè resposta per tornarli.—

Y aixís sempre pel estil se disputan y fins hi ha ocasions que arriban á trompadas. La mare 'ls descomparteix; pero sempre donant la rahó al gran, perque, vaja, es un xicot molt savi, y no por tenir may

culpa. En prova del que dich, escolteu á n' ella com ne parla ab la vehina del pis de sota, que ha pujat á estendre la roba.

—Ah si, senyora, si, no es perque jo 'u diga, es un xicot de totas prendas, ben parlat y ben tot. Quan entra á una casa, vosté veurá com se treu la gorra, y: «Déu los guart. Com ho passan?» Ab tots aquells cumpliments com lo fill d'una casa de senyors; es dir tot, punt per punt lo que diu lo llibre qu' enseya de modos. ¿La doctrina? Tota la sap, full per full; si fins aquí á casa devegadas la canta á tall d' ópera. Y la lletra que tè! Entri, que li vull enseyar un quadro que 'm va fer pel dia del meu sant. ¿Que tal? ¿Eh? ¿Oy que sembla fet ab motllo? ¿No li dich? Miri, es un dirli á vosté, per lo saber que tè, 'l mestre l' ensenya per vuyt rals, y ell, lo noy fa dir las lletras al petits y 'ls acompanya á casa; perque, filla, un duro cada mès, són molts quartos. Vuyt rals al mes ¿que no es prou? Per guanyar vuyt rals, tinch d' anar com un' arrastrada... Y tot está tan car al dia d' avuy! Pero faig lo pensament: ¿que puch patir? dos anys? Despres ell ja se la campará; y mes tart, jo y son pare tindrem una bona vellesa... Y 'l sentís parlar castellá! L' altre dia va venir un soldat que li rento la roba, un castellá d'aquells mes entravesats, que devegadas li dich «vèsten á *tu tierra*, que no t' entench,» y, filla! comensa 'l noy á parlar com ell; no 's pensi tres ó cuatre paraulas, un quart seguit li va donar conversa. ¡Y tot tan ben xafat! Vaja, li dich que donava gust. Si ara no fòs á estudi, li faria llegir lo romanso d'aquells tres que varen matar la setmana passada. De la manera que 'u llegeix y ab aquells accionats, li faria trencar lo cor»

Axis, poch mes poch menys, s' esplica ab tothom, y 'l noy segueix anant á estudi ab lo consentiment de son pare, que á tot lo que vol sa muller arronsa las espatllas.

Lo noy xich te setz' anys, ja es fadrí y vesteix com un home, lo gran aviat ne fará divuyt, y encara va ab aquella capa vella, que fa tant temps, varen donarli uns senyors, y ab aquellas calsas que li son curtas, y ab aquell posat que dòna la viciadura dels pares: encara es un noy. Tè divuyt anys, y aviat li vindrá la quinta; no hi ha mes, ja es hora de ferli guanyar alguna cosa. Vetaqui que llavors lo pobre xicot comensa á sentirse punxadas y un dolor, un cert dolor á las camas y á la viga de l' esquena, com que necessita dos bastons pera caminar; y passa dos anys d' aquella manera trista, distrayentse de tant en quant, destapant l' olla hont se cou lo dinar, ó cridant á las vehinas. Arriba lo dia del sorteig, y cau soldat. ¿Com ho farem? Com ho direm? Van á trobar á un palatreca que ab açó de quintas hi te una má d' ángel, y ab quaranta duros que mantllevan los pares del xicot s' arregla la cosa. Després d' algun temps (perque 'l mal be ha de durar un xich mes), cansats y empenyats fins á la nou del coll, prenen la resolucio de ficar al noy en una casa de comers hont de prompte no guanyará sino cinch duros al mes.

Es molt poch; pero ¡bah! ja anirá pujant de mica en mica. Al cap de dos dias, lo principal ja li diu que no serveix; y veus aquí als pares desesperats buscant d' açí y d' allá qualsevol cosa per' ocupar á son fill. Un esmolet necessita qui li rode la mola, se convenen, desprès de regatejar molt, á sis rals cada dia; pero 'l xicot s'ha criat tan fluix, qu'en cap de las maneras pot fer voltar llarga estona aquella roda. ¿Donchs que fará?

Lo xich estalviant ha arrivat á tindre una botigueta de fuster. Es un bon travallador, sap bon xich de lletra y de dibuix; pero tota la vida será un ase de travall.

Lo gran (oh 'l gran ray!) ha exit ab la seva, ja 's guanya la vida ab las lletras. Tot lo dia 's passeja com un senyor cridan pels carrers: «Lo diari d' avuy, dos quartos.»

LO FESTEIG D' EN FRANCISQUET

I

¿Perque 'l Francisquet de cal fuster no canta com avans? ¿perque no deixa sentir aquellas bromas tan graciosas qu' eixian de sa boca? ¿perqué está tan groch y trist? Mireulo com serra! ni sap lo que 's fa. Al davant te duas casas: en lo primer pis de la qu' es á ma dreta, s' obra la finistra, y sur una cara talment d'ángel. Lo jove li llansa una mirada abrasadora, voldria tenir alas per volarhi; mes la noya abaixa 'ls ulls y tanca. Llavors l' enamorat fadrí pert lo foch vital, y á no aguantarse ab lo banch, cauria defallit. Mestres tant, per darrera la cortina del balconet baix que hi ha á la esquerra, 's veu una cara magre ab lo cap escabellat y uns ulls com un mal esperit.

Mes lo jove ni se 'n adona, que darrera la finestra, alli hi ha la seva vida, alli va la seva ánima. Sórt de que son pare te la desgracia d' esser curt de vista, perque sino, á sas penas afegiria la de no poder veure 'l cel de sa esperansa.

¡Ab quin llanguiment agafa la garlopa! ¿Sentiu lo soroll que fa l'

eyna al tallar l'encenall? Ab ell s' ofegan los sospirs del jove enamorat.

Quan arriba 'l vespre, casi no sopa; ve l' hora en que tot dorm: llavors lo cor del enamorat fuster s' aixampla, y un mar de brusantas llágrimas rodola per sa cara.

—¡ Déu meu, quina desgracia es la meva ! Jo, que no so poruch, tremolo al davant d' ella... Y faig esforsos pera contenir mas llágrimas...! Los infants no 's donan vergonya de plorar, á las personas aymadas las besan y 'ls dihuen «jo t' estimo...» ¡Qui pogués ser criatura!»—

II

—Mare, li dich que no es veritat.

—Mira, noya, que aquestas son cosas que s'han de mirar, perque hi va la sórt ó la desgracia de tota la vida.

—Mare, no 'n crega res, es algú que li vol mal.

—Ja 'u sabré jo. Vésten á dins: ara que la vella de cal ferrer pren la fresca, li preguntaré.

Senyora Agustina, fassa 'l favor de venir.

—¿Que mana ?

—Assentis si es servida. A vosté qu'es antiga del vehinat, volia ferli una pregunta. ¿Que tal es l'hereu fuster? vull dir si es minyó de bona conducta, ó que.

—Un bon gendre per vosté, senyora Laya: veja si 'l pot arreplegar.

—No, no va de broma, me convé saberho, perque ha dit alguna cosa á la noya, y jo no voldria que ma filla s'engresques ab un ***bali-ge balaga***. Perque, li diré la veritat, me n'han dit alguna cosa, que...

—¿Que li han dit?

¡Que sé jo! qu' era un mal gastador, que no tenia cap vici per apendre... No 'u sè, una pila de cosas, que, si son veritats... ¿Y á vosté que li sembla? Díguimho tot, ningú sabrá res, que la meva boca es un sagrari.

—No crega tals cosas; es un minyó de totas prendas ben parlat, de bon cor, incapas de fer mal ni á una mosca. Jo 'l conech de petit aixís y 'n respondria á tot arreu. Si á sa filla li agrada, creguim, no 'l deixi escapar.

—Com me 'n havian dit tant mal...

—Me sembla qu' endevinaria qni li ha dit.

—Ca! no 'u crech.

—Prou es aquella granota.

—Qui?

—La Mónica, la d' aquí al costat.

—Bè, ya que 'u endevina...

—No li deya yo? ¡Miri la confusionera, la grandíssima! ¿Y sap perque li ha dit? Perque voldria 'l Francisquet per ella.

—¿Vol dir?

—Vull dir. Si vosté veya com se 'l mira ¡ab quins ulls! y arrapada als ferros del balcó ab sas manotas de galipau, sembla que se 'l xucle. Aquesta mala bestia, quan era jove, volia fer anar á tots los minyons endoyna, y esperant sempre millor partit, va quedarse fadrina. Are que tè trenta dos anys, voldria encisar lo Francisquet... Poch per ella.

—Donchs moltas gracias, senyora Agustina. Deixim anar á dirho á la noya, qu 'estará contenta.

—Si, ja li pot dir aixis matex. Vaja, bona nit y bon' hora.

—Bona nit, y visca molts anys.

III

¡Com se coneix qu'entra l' hivern! Tot son casaments. ¿Quina estranyesa? Per' aquells que viuhen sols com una planta en mig del desert, sens ningú que s' alegre ab ells, sens ningú que ab ells sospire: l' hivèrn es espantós. ¡Deu meu! lo fret del cos ab lo fret de l' ánima... Avuy en lo meu carrer també hi ha casori, lo Francisquet ab la Mariona. Ditxosos ells!

¡Quants cotxos! Hi va molta gent... ¿Y ells dos? quina parella! Ell, vestit de negre ab guants y barret, ella ab vestit de seda y mantellina blanca. Los cotxos arrencan; s'obra un xich lo balconet y 's tanca ab una revolada. Mentres tant, la senyora Agustina, des del portal de casa seva, mirant al balconet, diu entre dents:

—«Granota malehida, ja 'l tenias coll avall: pero, ja 'u veus, no será tèu, no, no.»

Y mentres los enamorats se davan la mà y 'l cor davant de Déu, la malhaurada Mónica á dints de casa, deya plorant de rabia:

—«Un ne quedava en tot lo carrer; ara ja no n' hi ha cap!»—

Oh ella no sabia que, qui tot ho vol, tot ho pert.

LO PESSEBRE DE CASA

—Sis, set, vuyt... Senyora Paula ¿fará 'l favor de dirme si sap quantas horas assenyalan?

—Las onze tótas justas, Manela.

—Gracias. Es que no sè que 'u fa, pero de dia en dia 'm torno sorda com una campana. Li dich que ya comenso á estar avorrida.

—Perço no s' ha d' incomodar tant, plaga, devegadas es un cop d'ayre, que aixis com ve, se 'n va... Noy, apártat, fuig d' aqui.

—¿Que ja fas enfadar á ta mare? Fassal agafar pel sereno, si no es bon minyó,

—¿Sents que 't dihuen? No fassas lo bot, que si m' enfado, vaig corrents á tancarte al hospici. Ara veja vosté, m'está martiritzant dient que vol gall, avuy qu' es dejuni. ¡Quin pecat! Jesús! Déus voler condempnarte y que San Antoni y 'ls angelets no t' estimin.

—Home, ja te 'l menjarás demá. Donchs ¿que ja 'l te cuyt, senyora Paula?

—Ros com un fil d' or, qu' enamora.

—Lo meu encara 'n te per estona... Y l'ha mort vosté mateixa?

—¡Que tinch d' haber fet jo! Vol callar! Ni mirarmho. A casa no 'n menjariam si no 'l matés algú altre, perque 'l meu home, encara que 's burle de mí y fassa 'l cor fort, no es capás ni d' apuntar lo ganivet. Miri, quan pledejavam un y altre per' veure qui 'l mataria, ell anava gansejant, y jo al ultim, cremada, fent un gran esfors, m'also de la cadira y prench lo gall. Donchs ¿creuria que, no mes de mirarlo m' ha agafat un formigor y 'l gavinet m'ha caigut á terra?

—Quina broma dehuen haver fet llavors?

—Dóna, no me 'n parli. Pot pensar l'home de casa quin tip de riure! Jo qu' he dit al últim: «Fora cansons. Isidro, fareu lo favor, si 'us plau?» Y l'home, es clar, desseguida.

—Donch ¿que tal hauria sigut si l' haguesseu criat de com va eixir del ou, com nosaltres, que menjant se 'ns enfilava á taula? Quin animal mes manyach? Quan l' Antonia ja 'l tenia, m' ha mirat d' una manera estranya, talment semblava que digués: ¿Qu' us he fet? perque voléu matarme?» Devegadas hi han bestiolas que, si podian parlar, quasi foran com nosaltres.

—Sens l'ánima en mig, igual, ja 'u pot dir, Manela.

—Pero ¿quin trafech tenen tot aquest vespre. que mouhen tant soroll?

—¿Que no 'u sap que fem pessebre?

—Ah! de debó?

—Si, senyora. Es cosa dels travalladors, y á mi tambè m' agrada

mólt. Ja fa tres mesos que cada vespre, hi travallan; pero avuy, que ha de ser la gran festa, s' hi han posat de fort y de ferm y ja l' acaban. Abiat vindrán tots los convidats, y no 's mourá poca gresca. Ja son aquí 'ls ceguets que van llogar los minyons junt ab uns quant altres fadrins del vehinat... Pero ara que hi penso, baixin vosté y la noya, li dich que 'ls agradará.

—Si que vindrém una estona en estánt llestas, si no es donarlos molestia.

—Fugi d' aqui! vol callar? Deixim portar aquesta criatura al llit, que s'ha quedat adormida com un sóch.

— Donchs d' aqui després.

—Si á Dèu plau.—

*
* *

Lo pessebre ja esta llest, gracias á Dèu.

En Joseph, en Bruno, l' Anton y en Magí contemplan ab entussiasme la seva obra, y trayent las cadiras que obstruhian la porta, deixan lo pas lliure á la munió de vehins y vehinas que s' esperavan á la botiga per' assistir á la festa. Al davant hi va l' Ignasi de cal courer, seguint lo Fogonista, en Boix, en Marlet y 'l noy gran de ca 'n Puig guiant als tres ceguets que portan sos esturments. Aviat lo magatzem hont hi ha 'l pessebre ja sembla ple; la Petronilla, la Marieta, las Agnas-Marias, las germanas de 'n Puig, lo Peret de la Barceloneta, en Maurici, aquell que toca tant be la flauta, y una pila d' altres homes y dónas, y fins mos companys en Francisquet, l'Agustí y en Peret, que com son vehins y 'ls seus pares nos coneixen, perçó 'ls deixan venir aquella nit.

Tothom fóra 'ls tres pobres músichs, va á guaytar lo pessebre. Lo Joseph, ab una má posada sota del empostissat, fa voltar la cinia obra d' ell; en Bruno, ensenya una casa feta seva ab tots los mobles cridant l' atenció de tothom vers una cuyna hont hi ha foch encés; l' Anton va ensenyant los núvols que ha pintat y semblan de debó; mentres en Magí, lo traydor d' en Magí, amagat en lo fons del pessebre dóna mohiment als barquets que hi ha en mig del mar, prenent alé de tant en quant ab una tirada de vi bo.

—Mare de Dèu! qu'es gran—diu l'un.

—Y molt bonich—respon l' altre.

—Es cosa de gust— afegeix lo de mes enllá.

—Aquest any vos heu lluhit, exclaman en chor set ó vuit al plegat.—

Mentres tant, s' han encés las candelas de quatre palmatorias simetricament col-locadas; los musichs, assentats en un raco que forma la colzada del pessebre, ja trempan sos esturments; lo semblant de la jovenalla ja s' anima; en Magi ix á quatre grapas de sota 'l

pessebre, ab la cara roja de bufar y beure, y demana á la Carmeta si vol ballar; jo, en Peret, en Francisquet y l' Agustí 'ns arrimém á un cantó, perque no 'ns trepitjen; y comensa un *valç* capás de fer ballar als morts.

Com voltan! no 's cansan, no ¿que han de cansarse? primer se cansarán los musichs de sonar. Ola! ola! En Maurici tambè s' arrenca de la flauta per ajudarlos. «Alsa, Manelet,— crida en Magí, saltant com un desesperat ab la Carmeta, — llueixte aquí, que 't daré un cigarro.» Y volta que volta, fins qu 'ls esturments parant de tocar, diuhen prou.

Llavors tothom s' assenta y tant mateix hi ha algú que s' aixuga la suor. En Magí, trayentse la petaca, dóna un *puro* á n' en Manelet per lo bè que s' ha portat, y 'l ceguet lo posa á la cadira hont séu, per' fumarsel desprès; mes lo Peret, qu' es un xicot de la pell de Barrabás, li pren y l' amaga tot rient entre 'l ramatge del pessebre. Al cap d' un xich, se torna á ballar fins que á lo millor, baixa la mare, y plena d' entussiasme crida:

—Las dotze! las dotze! Jesus es nat!

Llavors, com per art d' encantament, lo só de la *polka* 's converteix ab lo del «noy de la mare,» las parellas se desfan, y tothom, homes, dónas, grans y xichs entonem una tendra cansó del naixament del Fill de Dèu, y darrera d' esta, un' altra; fins que cansats y esgargamellats, los homes se 'n van á la taula hon hi ha alguna cosa de menjar y beure, mentres en Jaume, lo mes galant de tots los fadrins, passa ab safatas á oferir á las noyas y á las mares pastas finas y gots d' horxata.

—Magí—crida al pobre Manelet desprès de fer pa y beure—, ara no trobo 'l cigarro que m' has dat; ó y 'l tenia al costat meu, á la cadira.

—Home, això ray! aqui 'n tens un altre—contestava 'l Magí.

—Tórnali—feya yo de baix en baix á mon amich Peret.— Pobre home! gran mal te 'n fas.—

Mes lo Peret reya y no 'm tornava resposta. Jo que llavors indignat de veure tant mal cor, fico la ma entre 'l ramatge, pero 'l cigarro ja no hi era.

Y ara! ¿Qui es aquell que surt ab la cara mascarada y las paellas al coll? Ay! es en Peret, aquel veler de la Barceloneta. Brut de la manera que va y ab lo barret vell del pare, talment sembla un paellayre. Calleu que va á cantar la cansó del estanya-paellas... Vaja que'u fa molt bè, ni un cantador d' ofici. Malaguanyada veu, malaguanyat xicot.

Finida la cansó ab picaments de mans, se balla altre cop, y desprès venen los jochs de penyoras que fan reventar de riure; pero aquell Felip que á tot arreu fa nosa, ja te de ficarshi y esgavellarho ab sas gracias desgraciadas. L' Ignasi, que no l pot veure, l' agafa

pel seu compte, y ab aquell dir tan burlèta que tè, abiat lo fa ser la riota de tots.

—Vaja, vaja, no mes sou bons á riure y ni 's recordeu del bon Jesuset —diu la mare.— Miréu que abiat será hora de retirar.

—Oy tal —fa la nostra vehina Manela.— Y diga, ¿ahont es lo sèu senyor?

—Al llit estona ha. Li agrada que 'ls altres se divertescan; pero ell no 'n ve de mena de fer broma —respongué la mare.

—Son genis. Que s' hi fará? —mormolava la vehina.—

Mentres tant, s' alsa de nou un chor general dirigit per en Peret veler, cantant la vinguda de Nostre Senyor, que á tota orquesta, acompanyan los ceguets y 'n Maurici. En Joseph mira 'l rellotge y diu:

—Las tres tocadas; prou per' avuy.

—Sí, que anirem á missa —respon la Petronilla, dirigintse al seu promés, l' Ignasi.

—A missa, á la missa del gall! —cridan los homes agafant las capas, y las donas posantse 'ls mocadors.—

Y surten de casa rient. La mare tomba la clau, y 'ns acompanya á mi, al Francisquet, al Peret y al Agustí cap al llit que 'ns ha fet damunt de cadiras. Y quin son ha agafat lo pare! Me 'n vaig á fer un pató al germanet, que avuy dormirá sol.

*
* *

Lo dia de Nadal, á l'hora qu' un se lleva, quan s' ha anat á missa y s' ha menjat lo gall, ab la catxassa que 's porta, totseguit es vespre. En aquell' hora los minyons encenian los llums del pessebre y jo tenia á casa, á mes de mon germá y 'ls companys de la vigilia, los noys del Anton, qu' eran allo que 's diu dos anyells. Me recordo qu' eram á dalt y provavam lo violí de 'n Manelet, que 'ns l' havia deixat per' que li guardessem; quan nos veyem al davant lo desvergonyit de 'n Peret tot sério ab un *puro* encés á la boca. Tots riguerem mitg escandalitzats; pero jo, recordantme de la feta qu' ell havia jugat la nit avans al pobre musich, treya foch pels caixals, y hagueram tingut rahons, si la mare no 'ns hagués cridat que baixessem. Llavors ell apagá corrents lo cigarro y va ficarsel á la butxaca del gech.

Prop del pesebre ja hi havia un tió gros de servera. La mare, desprès de repartirnos una estaca proporcionada al coratge de cada hu, nos ensenyava l' oració del tió, y, un cop dita, pegavam garrotadas á la soca. Encara 'm recorda que 'l meu germá, xich com era, ab l' afició que duya, s' hi deixava anar tot llarch. Llavors l' Anton ficava la má per sota, y treya papers ab torrons, figas y ametllas, que desprès la mare 'ns repartia.

Quan lo tió ja no donava res, lo deixavam corre, y, tot menjant las llamineduras, guaytavam lo pessebre. Veus aquí que al Peret va donarli la gana de mirar, per una escletxa del detrás, com era que 'ls barquets se movian, y 'l Magí que va sentirlo, obra la portella y li tira un grapat d' ayga que s' escorria d 'un saltant. Fillets, com se va alterar lo xicot! Sens mirar res, pensant que l' havia mullat jo, me planta bofetada: jo que sí? mi abrahono y 'l tiro á terra; la mare y l' Anton van posarshi al mitg; pero, ab la rabia que duyam tingueren un xich de feyna á descompartirnos.

*
* *

Allá á las set, á casa era ple de gent.

—Dèu los guart. Venim (que som parentas de la cunyada de la Margarideta) á veure si farán lo favor d' ensenyarnos lo pessebre.

—Bona nit y bon' hora. ¿Es aquí que fan pessebre?

—Santa nit. Venim á veure 'l pessebre.—

Y aixis, si fa ó no fa, venian collas de gent, uns per amistat, altres alegant coneixensas per cualsevol motiu y altres perque sí; lo cert es que la botiga era plena, y fins algú tenia d' estarse á fora prenent la fresca. Alló amohinava, perque tots volian entrar y 's topavan ab los qu' eixian, armantse un desconcert de queixas y empentas.

—Ave María puríssima! deixim passar.

—Senyora, fassa 'l favor de no empenye.

—Deixins entrar, que venim del Padró, y fa mes d' un' hora que 'ns esperem.

—Dispensin —responia 'l Bruno, que 's cuidava d' aquell pas—; fins que hajan surtit los senyors que hi ha á dins no pot entrar ningú mes.—

Pero 'ls altres protestavan, y fins algú s' atrevia á cridar. Llavors, lo pare, que mitg rient havia tractat de persuadirlos, se formalisava.

—Senyors, tingan present que aquí no es cap lloch públich. Crech que algú de vostés fora capás de voler traurens de casa nostra.—

Llavors era quan regnava un xich de quietut.

A dintre 's guardava un xich mes d' ordre, perque, com lo lloch no era tan estret, havia permes ferhi una divisió ab posts, y per un costat s' entrava y pel altre eixian.

Unas senyoras petitonas fixavan l' atenció en la figura d' una dóna que dava 'l pit á una criatura; los homes se paravan ab la cinia com treya ayga y omplia un sefreig; los noys mes grandets contemplavan los reys que venian á cavall; y 'ls petits, ab lo mitg-riure de l' ignocencia, veyan al bon Jesuset tot nu al mitg de l' estable.

Duas donas que semblavan mare y filla, venian acompanyadas

del Armenter, lo fadrí manyá del segon pis, que, quan se feya el pessebre, vingué una vetlla; y, com tots los d' aquella casa son tant vanitosos, la mare d' ell, cop d' escarrassarse á dir :

—Mírin, vejan ¿ que 'ls sembla 'l pessebre que ha fet lo noy ?—

—Mes lo Joseph, que ja tenia la mosca al nas, va repondre tot sério:

—Entr' ell y 'ls altres l' hem fet, perque ell, aguantant lo llum, també 'ns ajudava.—

Mare y fill dissimularen; pero la resposta semblava haverlos escaldat.

Un senyor prim de lentes blaus cavallers en un nas de forma major, dirigintse á un senyorás vell, feya la broma aixís.

—Es bonich, molt bonich y, sobre tot molt instructiu : jo no 'u sabia que á la vinguda de Jesu-Crist ja hi haguessen campanas y temples hont s' adorés la creu.

—Diga que vosté no sap res —responia 'l Joseph.— Donchs sápia també que llavors ja hi havia personas mal educadas.

—¡Quin pebrot! —mormolaren los altres concorrents, mentres lo senyor gros estirava la levita del prim y tots dos giravan qua.—

—Escolti —cridava 'l Joseph— ¿qu' es pessebrista vosté ?

—No, senyor, no —responia 'l gros tot marxant—; som aficionats.—

Tothom va riure á no poder mes.

Y aixis passavam las festas quan s' *encenia* 'l pessebre, y, quan no l' ensenyavam se 'ns fonia 'l temps anant á veure los d' en Mestres, en Bordas, en Talarn; en fi, tots los millors de Barcelona, perque á tots teniam entrada. Com nosaltres tambè eram pessebristas!

Per cap d' any, los Reys y altras festas tambè 's ballava, fins que, passada la Candelera, 's desguarnia 'l pessebre, y fins l' any vinent.

Los anys passaren, y un dia á casa nostra mancá la salut, ab la salut l' alegaia, y ja no 's va parlar de pessebre. Per altra part, en Bruno s' establí per ell, en Joseph va casarse ; y l' Anton y 'l Magí no hagueran tingut humor per' ferlo tots sols.

Han passat molts anys, y jo, de noy qu' era, he vingut á ser home; pero mos pares ja no hi son, y per mes que adoro sa memoria, no puch com avans, viure joyós ab sa companyia y venerarlos tant com ells m' estimavan. Dèu los tinga al Cel!

En Joseph, nostre bon amich Joseph, tambè es mort! En Peret, lo de la Barceloneta, deixá 'l teler y va anarsen per mar ; no sè que ha sigut d' ell. En Magí tambè ha perdut aquell' alegría: va casarse, y, desprès de viure tant á pler com en est mon se puga, perdé á sa virtuosa muller. En Marlet, qu' era prou rich, vacasarse ab una do-

na sens cor ni seny, que 'l llensá á perdre, y, ple de sentiment, finá. L' Ignasi y 'l Fogonista, tampoch viuhen: l' un morí repentinament y l' altre, desprès d' alguns anys de no tindre salut, acabá sos dias sol, sens ningú que 'l cuydés ni recullís son últim sospir.

Pero, quan s' ha viscut bè ¿qu' es lo morir? Lo que 'm dol, lo que 'm desespera, es veure al Peret, aquell noy del meu temps, que, vivint en casas de joch y en bordells, perdut del tot, ja no pot esser amich meu.

¡Ay Senyor! Quan lo cel de la vida es tant blau y tant pur, ¿qui 'u diria que 's pogués tornar tant negre! tant negre!

SOTA UN TAROT

MEMORIAS D' UN BATXILLER

Digali barret, digali sombrero.

I

La meva ávia que Deu la perdó, que era estada filla de pagés, tenia molts ditxos de fora; y 'm recorda que quant jo era un nap, un dia habéntseli esgarriat un aguller de gansaya, que li habia fet correr pera fer ballar una baldufa, la mare li deya que per la gran cosa qu' era, no s' amohinés á buscarla: y ella sabent desgraciadament per mi, que la perfidia mata la cassa, no va parar á fins que tot cercant cercant, me tocar á n' á mi la tanda, y 'm va escorcollar las calsas; ahont á mes d' una carretada de cassanellas y una bulió de rodolins, un gros petador y un embolich de fils y papers, trossos de fusta y engrunas de pa, pinyons y barreja, pedras de llapit y no sé que mes, també hi trobá 'l cordell del delicte tot entortolligat ab una baldufa de boix de punta inglesa, que una meva tia mes vella que l' avia aquell dematí me l' habia comprada d' amagat, pera pagarme la fira. Ja 'm va anar bé: tot aquell inventari del meu contrabando tingué d' anar al carrer, per la rahó terrible en boca d' una dona de casa, de que esquinsaria la roba encara que me la fessen de ferro. Y la bona de l' ávia tot deixantme estar per lo que era, murmurava ensenyant triunfant á la meva mare aquella filagarsa de las mevas angúnias.

—No hi ha res averganyat, que no siga freturat.

Allavoras no vaig saber lo que volia dir, y altres mals de caps tenia que preguntarho. Mes are ja ho sé; y en bona fé que mes m' estimaria no saberho.

Ab aixó, un dia d' aquets la meva senyora ab las criadas segurament despres d' haber fet dissapte y netejat los mobles dels pisos que habitem en la casa qu' es meva avuy, y que fou casa payral de Deu sab cuants de mos avis; se 'n varen pujar á endressar las golfas, cosa que ningú ho debia haber anat á espolsar, encara que 'm diguessen de cent anys. La canalleta no hi tenia estùdi y també s' hi va enfilar: y entre tots, capgirant per la curiositat tot lo que trobavan, hi varen móurer un samaniat, que semblava que s' habia d' ensorrar lo sostre. Hi habia una infinitat de cosas jubiladas per son antich servey; de mobles invalits ó sobrants que no tenian mes valor que 'l de fusta vella, y tot tenia 'l mateix color de la pols.

Una estona que 'm va vagar també vaig voler pujar á dalt á véurer y recordar antigas panyoras, tal volta amigas y estimadas en remots temps. Cabalment en lo moment de jo arribarhi, los escarafays de las donas y 'ls espignets dels nens significavan que s' hauria descubert quelcom extraordinari. La pols no 'm deixava veurer res; y 'm va tot sobtar un cop que 'm va donar á la cara una cosa com un aucell, tot bobo lleix y negre, y que va desapareixer per entre las jássaras de la teulada. Mes eixint d' aquell un altre và fer la mateixa funció, y després un altre, y molts d' altres, s' escamparen per lo ayre d' aquell arxiu fantástich, fent ab las alas una fressa sorda, espantantme 'ls nens, acobardint á la seva mare, y fent fer cop de muecas y cosonerias á las minyonas.

—Tenen alas de dimoni! va esclamar una.

—Pare! pare! 'm varen cridar los dos noys: d' una cosa d' aquí n' ixen dimonis petits: no puji: volem anar á baix. Per poderme quedar á dalt, vaig dirlos que no s' espantessin ; que si eran bons minyons los dimonis fugirian; y que no 's moguessen d' aprop meu.

—¡Estich que surten d' un barret! va dir l' esposa.

Efectivament: en un angol d' aquellas golfas; encaixonat entre ferregots, cartrons, llaunas y fustas, se veya al fons de tot una boca com d' un barret colossal, ab las alas rojas tiradas endevant, venint de biaix á la vista, com lo gruix d' una paret al vol d' un portal. A dins ni sé lo que hi habia: mes era 'l niu fosch d' un exercit de ratas pinyadas, que no avenintse ab la llum del dia com lo personatge que 'l simbolisme místich las fa representar, corregueren á continuar lo son interrumput en los primers forats ahont varen anar á dar de cap. Vaig desenterrar aquell barret, y al aixecarlo 'm feu venir una impressió de fret y de tristesa. Me varen venir memorias contemporáneas d' aquella antigualla: y en veritat que 'l cor sempre sent pena al resordarne aquells temps venturosos de la jovenesa, que may mes poden tornar. Ja no tenia cap forma: y las condicions estéticas

que 'l perfilavan s' avenian guapament ab lo nom bonich de ***barret dels dimonis*** que 'ls meus noys li posaren.

Perduda completament la primitiva forma cilíndrica, venia á ésser un ridícol cos geométrich de caras y angols desiguals, determinats per infinitas botxas y allinguiments ; passantsen la claror per cada aresta, y per cada forat de ratas: y tenint alguna semblantsa ab la ossada d' un animal, era com aquell que diu, la calabera d' un barret. Entre altres caràcters que m' ajudaren á son reconeixement, se veya que llur pel no habia estat de seda, sino de panyo ; y llurs dimensions s' apartavan molt dels barrets qu' al dia d' avuy s' estilan. Aquell barret tenia al menys vint anys: que al moment se m' aparegueren com vint segles, per enretirarme d' aquella primavera de mos estudis, en que ab aytal encabellada al cap, eram inviolables en nostres alegres estudiantinas; y feyam un estat social apart y molt especial; al menys en moltas ciutats subalternas de Catalunya, ahont se passava la segona ensenyansa en los Seminaris, vivint una vida amfíbia entre l' antich escolasticisme de las aulas de filosofía, y 'l nou sistema que tot just treya 'l nas allavoras, del flamant y erudit batxillerat en arts. Ab ell habíam anat plegats tots los sis anys que vaix estar á Vich á estudiar filosofía: company de totas mas festas campanas y dijous, ell me recordá allavoras moltas aventuras entremaliadas de que ja n' habia perdut l' esma. Me feu venir á la memoria noms de companys olvidats temps ha, que deuhen ser ja morts ó esgarriats pel mon ab diferents estats y fortuna. Y enternit y melancólich, cuant ja va haber desaparescut de mos dits, y 'l noy xich se 'l ficá al cap arribantli fins á mitx cos per escarnirme á mi, ajudat d' una mangala vella que també aixecava dos pams mes qu' ell: me 'n vaig tornar al meu estudi, tot assaborint lo agre-dols dels recorts, que tant si com no 'm feren agafar la ploma, pera parlar d' aquell temps: essent lo primer que 'm vingué 'l pensament, aquell ditxo de l' ávia que Deu la perdó; ***no hi ha res averganyat, que no siga fretorat.***

II

Eram per l' abril de no 'm recorda quin any. Aquella tarde no hi habia aula, com á dijous que s' esqueya. Y ab l' alegria de sempre, perque cada setmana tots esperavam ab candeletas lo dijous á la tarde, com un privilegi inmens, com un paréntesis en los engorrosos estudis de cada dia; casi be com las carabanas del desert, la sombra refrescanta del datil en los oassis; desseguida d' haber dinat, tots los estudiants de la meva comuna varem agafar la capa y lo barret, y cap á fora falta gent. Eram nou, y 'l senyor mestre deu; mes una altre colla que nos habia vingut á buscar pera anar plegats, feyam

mitxa professó. Uns ab altres eram noys de tretse á quinse anys, casi tots retorichs; y com aquella tarde no 'ns habiam de trencar la closca pera recordar cap vers d' Horaci, ja ningu 'ns empetava la base, y passavam triunfants pels carrers de Vich are quiets y allavoras encara mes, movent gresca, y dient llatinadas á cada entrada ahont trevallavan á la porta los corders escamarlals en llurs caballets de fusta, que com ja 'ns coneixian no 'n feyan cas, y tot lo mes nos cridavan — *Arri á estudí; acaba casas!* Casi be tots ab lo capot negre passat per sota 'l bras dret, y tirat á l' altre espatlla, y 'l tarot, alias lo barret, lo tradicional barret d' estudiant, qu' era cualsevol de copa deixat per vell de son amo primitiu, y sense proporció generalment entre las sevas dimensions y las del cap que coronava; lo barret, donchs, tot abonyegat com era de reglament ó 'l menys de costum, enfonsat á tapar las orellas, caygut al clatell ó juganthi y tirantlo en l' ayre pera tomarlo ó no ab las mans: tots presentavam en conjunt un aspecte negrós tipich del gremi qu' habia de contrastar ab las nostras caras de pa de ral: perque tots eram xicots de pages grassos com uns panarras, vermells com las cireras, vellugadissos com aucells, y alegres com los camps en la verdor de la primavera.

Varem sortir pel portal de Barcelona, que dona á mitx dia; y agafant á la dreta un magnifich passeig d' acassias que feyan companyia á una manyaga riera, que s' escorra tota quieta y no movent gayre fressa pel baix d' uns terraplens al peu mateix de la ciutat: y anant seguint contra-corrent las aygas, borejant las hortas de regadiu y 'ls rengles de saulas y d' oms que ab ellas se nudreixen y refrescan; varem aturans en un prat espayós rodejat d' espessos arbres y d' altres margenadas, nomenat lo prat de S. Llorens. Es una de las perspectivas mes poéticas de la inmensa plana de Vich: seti retirat, esbarjós y alegre, com fet esprés pera ser l' aula de gauvansa dels estudiants la major part dels dijous del any. La manera de passarhi l' estona, casi be sempre era la mateixa: s' habia de jugar á rescatar. Ferem un pilot dels capots y barrets; se partí lo camp de la batalla, y camas ajudeunos pera veurer d' atrapar sempre, y no ser atrápat may. Aquest joch te alguna cosa de bonich: l' amor propia s'hi barreja, y la cadena d' esclaus qu' acursan la distancia de las dos fronteras con mes numerosa es, mes depressa 's va aumentant, perque está l' honra principal en arribar al camp enemich, y ab un *¡salvo te!* deslliurar als companys qu' han caygut presoners, lo que promou moltas estretagemas, y aumenta 'ls perills dels atrevits llibertadors.

Jo ja comensava d' estar cansat. Estona que m' havian agafat y fet presoner. Me va semblar que 'ls altres feyan com aquell de venirme á donar la má; y entre que 'l perdre may ve de gust, siga com vulga, vaig fugir de la colla, y me 'n vaig anar per las mevas despedintme á la francesa y fent una mica 'l ressentit.

Lluis, ¿ahont anem? me va cridar lo senyor mestre, que assentat de cara al sol, á sobre 'l tou de las nostres capas la feya petar ab lo seu *alter ego* 'l mestre de l' altre comuna.

—A sota d' aquells arbres, á fe 'l problema de matemáticas.

—Hola, hola; *sub sole fermentat intellectus:* Donchs á veurer com lo resols depressa.

Com diu l' égloga : *sub tegmine fagi:* afegí lo seu company.

Y si no va esser *sub tegmine fagi,* com aquell Titire, va ser sub tegmine d' uns pollancres que feyan una galan sombra á la vora d' un torrent. Y allá encimbellat en un marge, assentat de cara á la ciutat, y ab las mans sostenintme 'ls genolls, lo problema s' estava á sobre las farigolas, y 'l meu cap se 'n va anar ben lluny del problema. No puch ben referir lo que pensava; perque 'm sembla que no pensava res.

Era al cayent de la tarde: sentia aquell benestar que dona la primavera al cor que no 's sent aclaparat per los trevalls de la vida, y 's troba á n' aquella hora tant bonica á sota d'un cel sens casi horisonts, banyat per un aire tebi que porta 'l flayrós alé de mil flors diferentas, en mitx d' un paysatje extens, variat y festiu, que per tots costats encanta la vista y endormisca 'l pensament; donant solsament vida á la imaginació, que á n' aquella etat era com aquell cel d' abril, una colorayna de flors y d' illusions mitx badadas, un vol de sentiments sortits del niu de la tendre ánima cantant ignocencia, alegria, esperansa y fe, per las frescas aubagas de la vida, ahont tot just entrava confiat y somrisent. Ab aixó 'l cor se m' espaltia tranquilament entre aquell lluminós somni del cel de la tarde y 'ls somnis alegres del cel del meu cor infantil. Aqueixa lley de meditació inconscient estaba animada per una companyia dolsa que feyan á n' al meu esperit que volejava independent en aquella soletat poética, los recorts dels sers estimats, pels qui desitjava viurer, avensar en mos estudis, y arribar á esser un home.

Mon senyor oncle, 'l rector de S. Vicens de Torelló, tenia en mon pit esculpit son nom al costat de la meva mare, que essent viuda y sola al mon de des que jo vaix neixer, habia tingut ab ell millor qu 'un germá, un nou espós ó un pare, que l'habia aconhortada en sas llargas tristesas; li habia duyt lo patrimoni y m' habia pujat á n' á mi que debia á n' ell tot lo poch que jo pogués esser. Mes tot aixó ab una caritat, ab un amor, que may m' habia fet un reny per ensenyarme com debia honrar á la meva mare, venerar la memoria del meu pare, y apendrer las llissons de tot, que 'm donava: ni jo may hauria trovat escusa pera esserli desobedient en res y deixar de complaurel tant com sabia. Mes, quan vaix esser fora del seu costat va esser quant millor vaix coneixer lo molt que li debia de agrahiment, de respecte y d' estimació. Ell m' habia despertat unas aficions tant diferents de las que jo notava en los noys que venian al

collegi ab mí, que quan los ne parlava ni menys m' entenian. Sabia ab lo llapit fer cuatre ninots; entenia cuatre solfas, m' agradava de llegir versos, y cosas d' historia: sabia totas las reglas d' urbanitat: m' agradava d'anar curiós y endressat, ab tot y portar lo vestit de vellut negre com la major part de mos companys, y sabia parlar un xich en castellá. Lo que no sabia, cap joch de cartas: lo senyor oncle me las tenia rigorosament prohibidas. De mes á mes, m' habia trovat á Vich mateix un mestre de música, de pintura y de francés, y un conferenciant per las asignaturas académicas, que era 'l mateix director de la comuna ahont m' estava á dispesa en lo carrer de Gurp; del qui jo estava perque hi veya alguna semblansa ab lo senyor oncle. Axó feya, que visqués ocupat y alegre la vida de estudiant sense tenir gayres amichs: jo no feya per ells, ni ells per mí. Molts no sabian escriurer una carta; ni tenian mes illusió que fer sovint forsa campanas per aprofitar lo temps jugant al *solo* ó al *ase* tota la santa tarde. Casi be no tenia sino un amich de debó: ab aquell nos aveniam perque era aficionat á las mevas cosas, y volia que li anés ensenyant tot lo que jo sabia y ell no: anavam á la mateixa áula, sols que s' estava á l' altre comuna; ab aquella colla qu' habiam sortit á passeig plegats. Ja 'n parlarem si á Deu plau en aqueixa breu recordansa.

III

Eixint de la mare y del senyor oncle, encara hi venia á fer llumenetas á la meva imaginació, que allavoras pastorava tota sola las flors del meu cor, un altre nom estimat: lo de una persona petita, mes petita que jo, que en las mevas solitarias meditacions hi jugava 'l paper que hi fa en lo boscatje ombrívol un ramet de violas al peu d' una feixuga alzina, ó 'l del aucell que ni menys se veu entre l espessor de fullas piolant baixet una tonada melancólica. Nevoda també del senyor oncle que se la habia tinguda sempre á casa de des que habia quedat sense pares á la etat de dos anys, y sens mes ampare ni fortuna qu' ell en lo mon, eram jo y ella fills de cosins ab la Doloretas del meu mateix nom: un ángel ab vida humana. sino qu' axís com los angels son tots rossos y daurats, ella era blanca y rosada, y tenia una tufa de cabells negres que ni 'l sol los penetrava, y donavan un ayre de serietat á sa riallera fesomia, com á n' aquella hora lo davan á la festiua plana, las rissadas costas y entervolidas crestas de Bellmunt, de Cabrera y de Montseny. Jo y ella eram com duas bromas xicas y transparents, que 'ls vents posan de costat á vegadas, y fan un mateix camí pera crehuar l' horisont. Estich que de mí á n' ella hi habian no mes quinze dias de diferencia; qu' ella 'ls debia tenir de mes, perque sempre era quinze dias

mes amatenta que jo á compendre las cosas. Lo senyor oncle deya qu' era mes entremaliada que jo, y á la mare li semblava al revés; y entre ella y jo los feyam prevaricar á tots dos. Com jo sempre era á la rectoría, y ella sempre era á casa, sempre 'ns estavam plegats: y quan eram mes xichs, jo no volia dinar si no hi venia la Doloretas, ni ella si no hi tenia en Lluiset. La mare y 'l senyor oncle estavan mes torrats de nosaltres qu' un rey de la seva corona; y era cosa feta lo casarnos quan fossem grans. Nosaltres ab aixó no hi habiam pas atinat; mes á n' a cap sens habia ocorregut separarnos may. Molts dias ella y jo bratavam los papers: ella venia á casa, y ajudava á la mare á endressar, á escombrar y cosir; ó la mare li ensenyava de brodar, de fer ganxet, de fer tatxado, de fer novenas y de passar rosaris. Y jo no faltava cap dematí á ajudar la missa al senyor oncle, y molts dias á assenyalar lo rosari á la tarde, espolsar lo camaril de la Mare de Deu, guarnir l' altar pel mes de Maria, fe 'l pessebre per Nadal, y retallar las hostias guardant retalls per la Doloretas. Ella m' hi ajudava venint á cullir las rosas, l' espigol y la molsa; fent lliris y fullas de paper, y planxant las robas blancas del altar, y essent una verdadera pavordessa y administradora de la Mare de Deu de la parroquia.

Per aixó, jo tenia de saber cada dia la llissó de gramática y d' historia sagrada, perque 'l senyor oncle m' ho va ensenyar tot fins que vaig haber d' entrar á retórica y anar á Vich á passarme *privat*, y estudiar las assignaturas del bachillerat. A l' ivern feyam l' aula en una galeria que hi tocava 'l sol; y á l' istiu á l' hort, sota d' un emparrat de lleixamins, qu' haurian de saber de cor tot lo *Selectæ* no mes de sentirme 'l *repetir*. Quan jo haguí de venir al collegi de Vich, la Doloretas també tingué d' anar á apendrer una temporada ab las monjas de las *beatas;* y may fou tan mal com que 'ns tinguessem de separar *in totum*. No obstant lo primer mitx any jo m' anyoraba molt; y ella 's va amagrir un bon xich, ab tot y no habérnoshi de estar sempre; perque solsament hi haguessen duas festas l' ordinari de S. Vicens ja 'ns venia á buscar ab un carro, pera tornar en lo primer dia feyner següent.

Aqueix cambi de vida va obrar en nosaltres una reacció notable; y 'ns va despertar segurament del somni idilich de la infancia. La primera vegada que 'ns tornarem reunir, l' ordinari 'ns va preguntar si 'ns habiam tornat muts; perque estava acostumat á veure 'ns alegres com unas pascuas y xarrayres com oriols; y aquell dia de 'n tot lo camí casi be no varem dir res: ni casi 'ns podiam aguaytar l'un á l' altre, perque si sas miradas ensopegavan ab las mevas enrajolava com un cel á posta de sol; y á mí las paraulas no 'm volian eixir senceras dels llabis. Y aixó que may ab mes gust habia anat al costat d' ella, y ella mes tart m' ha confessat que may com aquells dias habia frisat tant per veurerme.

IV

Totas las escenas d' aqueixa passada vida infantil qu' habian deixat alguna senyal en la meva memoria, suravan devant los ulls de la imaginació, en la admósfera magnetisada del cayent d' aquella tarde de primavera, endormiscantme 'l cor, y duyentseme 'n casi be la vida á mes transparents espays, derrera d' aquell cel carmesí, y d' aquellas nuvoladas de flama d' or qu' abrandavan tot l' horisó. Y anyorava la dolsa companya d' altres mes ignocents dias quan per las boras ombrívolas del Ges cansats de correr y jugar nos asseyam; y aguaytant aquell mateix cel, y aquellas bromas, la Doloretas aclucant un ull, me volia ensenyar en eixos deleitosos espays imaginaris, aucells de plata y palaus d' or, montanyas de pedras finas y bulions d' ángels vestits de tornassol. Y pot ser que per aixó 'l meu esperit s' hi evaporava; y encara enmirallantse en aquella seva antiga sonrisa cándida, y veya dibuixarse entre 'ls vapors opalius del capvespre, las ondosas trenas, la mirada espurnejant, las gracias bellugadissas, y l' ayrosa y lleugera sombra d' ella. Me 'n anava anant de la terra somniant, somniant y recordant, deixant ensopir la inteligencia y desvariejar lo cor, en un estat intermedi de somni y de vigilia en que las imatges que la fantasia evocava, se barrejavan en lo camp real del cuadro de la naturalesa, ab los objectes que per atzar cullia tot passejantse vagament en torn, la nina de mos ulls mitx aclucats. Aixis estantme, no sé si 'ls segles hagueran rossolat á mos peus sense venirme cap pensament de mourerme, abstret com estaba ab mos bonichs pensaments.

Mes per la blava superficie del ayga del torrent que jugava ab la meva sombra, lliscá tot plegat alguna cosa que desaparesqué com un cometa en la nit, portante 'n instintivament ma vista cap á la banda d' ahont habia sigut enviada aquella fugida reflexió. Y com la llum disol totas las fantasmas d' una cambra fosca, la llum d' uns ullets que vaig sobtar en lo moment de amagar la cara derrera 'l tronch d'un arbre vehí deixondá las mevas potencias, despertant ab lo goig de sentirme cridat per la Doloretas, que eston' ha que m' espiava silenciosa.

—¿Qué hi fas aquí tot sol? diu ella no dissimulant gayre que trobava gust en donarme aquella sorpresa. Mes jo, en comtes de sobtarme, tal volta per l' ordre de pensaments que avans tenia; y rebent la oferta sense discorra de quina ma 'm venia, ab un salt vaix ser á l' altre marge habent respost á la pregunta, que —res.....: que l' esperava.— Llavors se posá á correr, fent ressonar pel bosch una rialla argentina; y á n' als cuatre passos vaix veurer que 'ns esperavan la mare y en Tomaset, mon amich íntim que las habia vistas

passejant per aquells vols, y s' hi habia afegit pera prepararme l' emboscada. Entre la mare que no m' habia vist de desde Pascua, y la cosina que jo no habia pogut veurer de diumenje ensá, no m' entenia de feyna: sort que 'n Tomaset m' ajudava; y encare la tarde ab una bufada hagué passat. Prou m' hauria agradat de quedarme tot lo vespre ab la seva companyia: mes la mare no ho permeté, perque habia vingut per passarhi tres ó cuatre dias y no va voler que deixés la vela. Allavoras me va saber greu de no haber fet quan tenia intenció de ferlo, lo problema de matemáticas.

V

La Maria Rosa aixis que vaig arribar á casa 'm va rebre ab mes festas que d' acostumat: y sense ferli cap injuria 's pot suposar que la presencia de la mare aquell dia m' habia fet mes interessant á sos ulls. Un altre dia, si hi hagués comparegut á n' aquellas horas, en us de la major jurisdicció que tenia sobre mí, derivació inmediata de las recomanacions de la mare que la facultava fins per adressarme l' esquena si no fes bondat, m' hauria tirat per' qui á n' enllá ab algun regany. Mes no; tot seguit me preguntá, si la mare m' habia trovat, ahont habiam anat á passeig; si la Doloretas m' habia donat lo brenar que li habia fet emportar pera nosaltres dos; si ab la mare habiam enrahonat d' ella, y si jo li habia dit que estava tant content de ca la Maria Rosa. La Maria Rosa ja m' estimava: tenia bon fondo; sino 's qu' era una d' aqueixas donas de capa y espasa, que parlan ab manaments; que tenen la debilitat d' alabarse sempre de que ningú sap portar una casa com ellas, ni ningú se sacrifica com ellas pel be de las personas que tenen á llur cárrech. Petita y groixuda, llesta, manifassera y endressada, solament pel debat que 's donava fentsho tot ella y no reposant may, se li podia perdonar aquesta lley de protectorat ab que 'ns tractava á tots; inclosos lo senyor mestre. 'l seu home, y la seva noya, que dit entre nosaltres, era molt guapa y aixerida; era amiga de la Doloretas perque anavan á costura plegadas; y era de bona voluntat la mediadora dels nostres tráfechs y correspondencias. En Tofol, son pare, era la mateixa bondat; mes era un calsas. La Maria Rosa no 'l necessitava per res: y teixia tot lo dia mocadors blaus d' aquets de frare en llur taler de ma al costat de l' entrada: pujava á las horas dels ápets; y feya per un ab lo senyor mestre y un parell ó tres d' estudiants de teologia quan habent sopat se feya un vol d' *ase* ó de *manilla*.

Donchs tornant allá hont eram; habent passat per las falagaduras de la Maria Rosa me 'n entrí al lloch de fer vela. Era una cambra espayosa, freda com altre cosa, ab las parets blancas, las vigas del sostre blavas, las portas y 'l balcó de color de xocolate y l' arcoba

ab cortinas de rovell. Dos cadiras de cuyro grans, de brassos y clavatejadas, una dotzena y mitja de aquestas ordinarias de boga, y una capella tallada en la paret, ab la Verge del Roser amagada al detrera d' una multitut de cintas, candeleros y rams de flors, eran tot lo galeig de las altas y emblanquinadas parets; exeptuant uns quadros de pam y mitx, de march vermell, ab Napoleon primer á cavall. ab Ferran seté á peu, y 'ls generals en Marsal y en Cabrera, tots estampats de color. Al mitx una gran taula blanca y negre de tanta tinta que s' hi habia bessat, tota de pilons de llibres y llibretas, y plomas d' oca y trossos de paper.

Quan jo hi vaig entrar ja 'ls altres tots hi eran: y hi movian un desfet de crits, que no tenia res que veure ab lo silenci y recolliment d' una sala d' estudi. Era qu' era dijous; qu' aquella tarde habiam fet festa; que *post festum pestum*, y que tothom tenia mandra de obrir los llibres, inclosos los conferenciants que ab ocasió de tenirhi visita d' algun conegut ab qui s' animava la conversa y l' esvalot, aquell vespre tots nos las varem decantar.

—Apa D. Mário; deya mossen Fruytós lo conferenciant de la altre comuna que també habia fet cap allí; no 's fassi pregar tant; dias ha que no hem obtingut lo premi de sentirlo. Nofret, pórtali la guitarra.

—¡Oh, oh! vostés me distingeixen massa: las armonias que puch arrencar de las cordas, no donan moviment á las montanyas; no.....

—Es que vosté en temps d' Homero no s' habia dat á coneixer; d' altre manera prou haguera sortit en la Odíssea.

—Senyors: al menys un de vostés m' ha de donar l' aussili ab la seva veu. Figúrinse vostés, qu' aquesta mateixa tarde m' han fet tocar, cantant á la vegada, á casa 'l senyor Marqués..... vostés no poden compendre certas cosas; certas exigencias del mon avuy en dia: figúrinse, que la mateixa filla de D. Marcial ha volgut tenir lo gust de sentirme: claro: ja fa algun temps que jo faltava en sa tertulia.... vostés tenen la disciplina escolástica.... las trabas filosóficas, que.....

—Si senyor: nosaltres.....

—D. Mário; aquell nocturno tant preciós.

—D. Mário; alló que va tocar aquell dia.

—D. Mário; si senyor.

—Que l' acompanyi en Lluis.

—En Lluis; en Lluis.

Y jo vaig pagar la festa, cantant no se qué, mentres D. Mário ab mes cops de cap que cops de dits, duya 'ls punts ab la guitarra. Despres, un estudiant nos improvisá un solo ab la flauta. D' altres entonaren en cor corrandas no ben seminaristas; y D. Mário 'ns va deixar sentir alguns nous prodigis de la seva trassa.

Mes entre mitx, los barrets anavan en l' ayre; y ab los capots ar-

rabossats, essent tronas las cadiras y la taula, se pronunciaren ab estravagant mímica exordis de Cícero y arengas de César; trossos de Corneli y Salusti; y 'ls versos d' Ovidi eran xafats tan alegrement com los de Horaci; las églogas se barrejavan ab las tragedias sortintne tant mal parats Séneca com Virgili, Tito Livi com Fedro, y 'l Liberatore com la Suma.

Y rodant la bola y seguint la broma, y barrejant lo llatí ab lo castellá y lo catalá; ó dihent mes disbarats que paraulas, ab aquella febra hilariant que s' apodera dels joves en llurs diversions, sian las que 's vullan; varen improvisarse versos y oracions retóricas, y pantomimas d' academias y disertacions silogísticas. Y 'ls *distingos* y 'ls *ergos*, *in primis*, *mínime quidem*, *nego consequentiam* y *contras* anavan á creu y á recreu, trossejant los *itaquæ* que ab mes prosopopeya comensavan. Y 'ls *arguendi gracia* que per respondre als *dilectíssime arguens* disparavan rengleras de silogismes exótichs destinats á demostrar absurdos baix totas las formas estranyas, destacavan guerrillas de proposicions, esquadrons de consecuencias y canonadas de conclusions, tapant las bretxas dels sofismes en la acalorada dialéctica ab *dilemas* terribles, ridícols *sorites* y arguments *ad hominem*. Y á mes clouhent los punys, arrossegant las capas, acostantse 'ls nassos, saltant per la taula entrabancantse ab las cadiras; anant los llibres per terra y los tinters en l' ayre..... un va anar á caure cabalment á sobre 'ls pantalons de D. Mário, que 'ls devia haber estrenat aquell dia, atés lo enrabanat que hi anava, y 'ls colors que se li 'n varen pujar á la cara, al véurerse 'ls una llántia de cap á cap.

Sort que en aquell crítich instant, ab una revolada 's va obrir la porta de pal á pal, y la veu enérgica de la Maria Rosa 's va imposar á n' aquellas veus enrioladas y ragullosas.

—¡Ave Maria!! ¿qu' es aquet xarabascat? ¿qué no hi ha mossen Sebastiá aquí?

Y D. Mário, amparantse ab ella com ab un ángel salvador, vejentse aislat y menyspreuhat estona hi habia, y per acabarho d' adobar del modo que l' habian guarnit; tartamudejant de quimera, y estenent contra tota la turba ab ayre amenassador son bras dret:

—Maria Rosa! Maria Rosa! esclamá: ja ho veyeu. La tevolució s' ha ficat á casa vostra: lo govern es débil; y vos plorareu sobre las ruhinas de vostra Palmira. ¿No ho veyeu de quina manera mes indigne han trepitjat la meva personalitat? Oh, pero no 's tindrá d' anar á Roma per la penitencia..... la vindicta pública voldrá un escarment!

Y esbravantse aixís D. Mário semblava que m' aguaytava no mes á mí, ab los ulls oberts de rábia; y ab un moviment final me va rabatre contra la taula; y jo estava tant parat que no sabia lo que 'm passava. Ell habia ja desaparescut, y mentres baixava l' escala de

quatre en quatre esglahons, los mes amotinats li anavan dihent fástichs, burlantse tothom d' aquell personatge, que per la casualitat y per una falta seva de prudencia, allavoras va esser lo sach dels cops: cosa nova entre estudiants que per ridiculisar una persona no 'ns hi miravam gayre.

—Per las conclusions lo desafio; deya l'un.

—Si senyor; deya un altre; *muramur, et medio arma ruuntur.*

—*Nominativo Marius*, la guitarra; afegia un gramátich: *genitivo Marii*, de la guitarra....

—*Rugit leo*, baladrejava un filosoph; *adqui dominus Márius rugit, ergo...*

—*¡Asinus!* acabá un estudiant molt burro.

Mossen Sebastiá qu' era 'l mestre, estava afinat. Mossen Fruytós s' esgargamellava cridant, y 'l vent dels capots apagava la seva veu; y 'ls barrets trayent las tripas, volavan per la sala malmesos y esdernegats: quan altre cop se feu sentir la veu de la patrona, enragullada, imperiosa com la d' un capitá de barco; y desseguida no 's va sentir ni un piu. Al cap de dos minuts de quietut, de ningú respirar, y qu'ella no 's va moure del portal, cap dreta y seria, y ab las mans als costats com las ansas d' un jerro, ab duas paraulas ho va tenir tot llest.

—Vamos, diu: que 'ls qu' haurian de donar llum, donan fum: tot aixó demá s' esbrinará. Mossen Fruytós, aquí te 'l seu manteo y 'l seu barret. Cadascú á casa seva: demá 'l tinch de veure. Anem á sopar.

Y va venir la reacció, com posant oli á un llum. Ningú va gosar dir que l' ánima fos seva; y de 'n tot lo sopar ningú va sostenir la paraula no mes la Maria Rosa, que cada vegada que duya una cosa á taula recruduhia la seva filípica, exaltantla mes la seva victoria. Finalment mossen Sebastiá prengué 'l seu torn, queixantse dels abusos de tots; y declarant que si no fossen los compromisos ab las nostres familias, l' endemá mateix nos deixaria de ser conferenciant. Es qu' ell era d' un genit dols y pacifich, millor pera corretgir al l' exemple de sa mansuetut y aplicació, que per imposarse devant d'un escandol mayuscul com lo que acabavan de donar. Al revés de mossen Fruytós, que segons espresió de la nostra patrona era un *taratlot*. Impetuós, poch formal y cridayre, ni quan amonestava convencia, ni quan renyava feya creure. Ab aixó á casa seva la tabola no s' acabava may; y d' escenas com aqueixa, dos per tres n'hi habia. No obtstant, al capdevall del curs, á ningú de la seva conferencia donavan *suspensus* perque era cosí d' aqueix tal D. Mario, que tan mal parat va quedar eix vespre.

VI

D. Mário Noblesa y Casademunt, era una persona molt fina, que tenia entrada en las casas principals de la ciutat; coneixensa en tots los pobles de la rodalia, y taula parada en cada pagesia de la plana. No era propietari ni lletrat. Mes li consultavan questions de dret los hisendats, y 'ls senyors se 'n valían pera lograr capitals si no 's gosavan arriscar directament á picar á la porta dels acapdalats. Tenia relacions directas ab los mes notables atvocats; servia de introductor en lo Tribunal á moltas personas d' altre banda entesas y avispadas; tenia entrada llibre en lo palau del senyor bisbe; no faltava en cap funció d' iglesia que fos concorreguda; se 'l veya cada diumenge en lo Prat á l'hora del passeig: era la figura necesaria en cada reunió, concert, ball ó festa de la alta societat, y 'l coneixian y aceptavan las damas mes aristocráticas, com las sensillas y alegres poncellas de la menestraleria industrial. Tothom no sabia pas ben be D. Mario qui era, de qué vivia, y quina vida duya. Mes tots aquells que n' habiam rebut algun favor, ó que 's veyan honrats ab la seva visita, habent vist l' elegancia del seu vestir, la cortesia de las sevas paraulas, y la gracia ab que portava en la solapa de la levita un ramet de flors del temps, que sabia obligar á pendre 'l á la noya mes prudent y retreta, tot lo demés ho deixavan corre. No podian concebir suspitas d'ell vejentlo al costat de las personas mes virtuosas; y com de la murmuració ningú se 'n escapa ; y á dins d' un altre no hi entra ningú, y generalment á ningú li costa atribuir á l' enveja las detraccions dels grossos feta pels petits ; jo algun cop habia sentit que algú tractantse de D. Mario, posava punt á la conversa ab alló de que lo mal y'l be, qui 'l fa se 'l te. Jo lo que trovaba en ell era que 'l seu parlar se diferenciava del dels altres, com si 'l seu catalá no fos lo d' aqueixa terra, y com que sempre enrahonés fingit ó de broma, entre mitx de moltas castellanadas, que per molts li esqueyan, y qu' á n' á mí no m' entravan. Tinch present qu' un dia parlantne ab lo senyor oncle, 'm va dir que en la comedia del mon lo poble aplaudeix al personatje sense aguaytar la cara del actor: que jo no 'm posés may al devant de D. Mario, ni volgués ab ell amistat ni tractes; mes que tampoch murmurés de sas accions, ni li fes travetas si 'l topava en lo meu camí. De mes á mes, me recorda qu' anys endarrera sempre venia á casa, y la mare li feya llegir un feixos de papers que tenia tancats en una calaixera, y qu' are no sabia 'l dia ni l' hora que no hi habia entrat un peu. Vivia sol ab un estudiant, en una gran casa de la plassa de la Pietat, que forma part d' un gran barri de casas nobles y antigas, ó sian palaus encantats que dormen en l' olvit de sos senyors. somniant

alguna vegada que la vida ressucita en llurs esbarjosas salas, quan algunt ressó retruny reproduhintse pels recons ahont dormen las sombras de sos antepassats. De 'n tant en tant feya viatjes per avall, y allavors tornava mes nou, mes inflat, mes cap dret, y mes insufrible. Tenia d' altre part una superba figura: era de bona alsada, primet, colors fins y sense pel á la cara: ab los cabells á la romana, lo trajo á l' última moda, sempre ab camisons flamants, botas de xarol y barret de copa; gastava tot l' humor y tota la fatxenda d' un festejador de trenta anys.

VII

Habent sopat. lo senyor mestre va assenyalar lo rosari; y tothom va anar seguiut com los altres dias, adormintse 'l bon home de 'n Tofol, nosaltres fentnos boborotas pera fernos escapar lo riure, y la Maria Rosa endressant la cuyna, 'l menjador y la casa, ab grans crits de *santa María...* cada cop que volia renyar ó despertar á n' algun. Desprès, cadascú se 'n va anar al llit, y jo despres de haber dit un *Pare nostre* á las ánimas pera treurerme del devant la rencorosa mirada que m' havia clavat D. Mario, vaig passar tota la nit ab un son.

L' endemá 'l sol qu' arrivava fins al meu llit va despertarme. En aquell' hora, com si l' ánima s'aixequés del no res, y entrés á la vida pel mateix camí que 'ls raigs alegres de llum que l' illuminan, si desde 'l cor no pujan nuvoladas d' angunia, á entelar los ulls, la alegria ve instintivament á desplegar sas alas de papallona devant nostre, jugant en l' ayre de las nostras cambras ab los colors de los objectes, ab la transparencia dels vidres que ensenyan á defora la plenitut de la vida, y ab lo sons distints ó confusos dels sers que en torn nostre's bellugan ab incomparable moviment. Sempre he saludat lo dia ab la rialla en lo cor y la oració en los llabis; com un nou moment de la creació infinita; com una nova posada dels goigs misteriosos que per de sobre de las darreras ombras l' unívers aixeca al cel. Poch hauria dit al llevarme tant joyós com aquell seré jorn d' abril, qu' aquell mateix dematí vindrian á negarme 'ls ulls las primeras llágrimas del sentiment.

Habent anat á missa, ajudantla com cada dia á mossen Sebastiá, y habent anat al aula, la primera vegada en ma vida sense saber la llissó, corrents cap á casa de la Doloretas, perque ja sabia que hi trovaria á la meva mare. Desseguida de haberli fet l' amistat tot llevantme la capa y lo barret, y tot fent l'ullet á la meva cosina, varem fer deu horas plegats, y 'm recordo qu' entre la Doloretas y jo. varem honrar tant la taula que no 'm varem deixar per los altres.Com se suposa, jo 'ls vaig contar fil per randa tota la saragata del dia

avans, fent esclafir á tothom unas grans riallas menos á la mare. De primer jo no 'n feya cas; mes al últim me va semblar que 's posava trista, y pensant ab D. Mário vaig acabar pera posarme pensatiu, y preguntarli á veure que tenia ó ab que pensava, que no estés alegre com nosaltres. La mare 'm va fer lo desentés; y no obstant de dirme que allavoras no estava ab mí, y que qui sap ab que pensava, vaig compendre qu' alguna hi veya ella ab aquella mirada que li habia esplicat; y desde allavors va esser pera mí D. Mario una persona molt mes suspitosa. Pera no donar mes tristesa á la mare, no vaig voler esbrinar res mes, y vaix trencar la conversa, esplicantli qu' aquel any m' havian fet *majoral* junt ab un altre del meu curs pera fer los obsequis al Sant Patró de totas las escolas S. Tomás de Aquino, quan se vingués la seva festa: ab això, que m' havia de fer un vestit nou de panyo, perque tant á professó com á la funció de S. Domingo, hi teniam d' anar mudats.

Durant la conversa 'm va semblar que la Doloretas també 's posava de mal humor, y com això á n'á mi 'm desconcertava, no vaix parar fins que me l' en vaix endur al porxo, que hi feya un sol molt bonich, pera preguntarli si estava enfadada ab mi. En comptes de respondre va arrencar dos clavells de sanch y aiga d'una torratja molt ufanosa, se 'n va posar un al vestit en forma d' agulla, y 'm va colocar l' altre en una butxaca del gech.

—A veure, quin s' esmortuhirá mes aviat; va dir; si es lo teu, pobre de tu.

—¿Y si es lo teu?

— Me'l brataré per un de tendre ; despres per un altre, y després per un altre, y aixis m'estimarás sempre.

—Gracias... aixis ray...

En aqueix punt va arribar la Gió de ca' la Maria Rosa, qu' era si fa no fa de la nostra etat, tota esvarada, y corrents com que portés una mala nova.

—¿ Qué hi ha? ¿qué hi ha? li va dir la Doloretas.

—Una cosa qu' á tu no t' agradará gayre — va fer assenyalantme á mí.

—¿Qué dius ? — saltá la cosina estrenyentla del bras, y com si 's volgués posar entre ella y jo. Y jo, parat com un soldat al oure lo primer toch d' atenció, esperava tranquil la batalla, com si endevinés de quina banda vindrian los tiros. Y la pobre Gió ab una veu tremolosa, com no coneixent la magnitut del perill qu' anunciava no mes d' una manera vaga y aterradora, va dir, qu' aquell dematí mateix havia anat á casa seva en Pallari de motiu l' *estudiant murri* que s' estava ab D. Mário, fent molt l'enfadat per lo que habian fet al seu amo lo dia avants: y habia deixat anar que dintre molts pochs dias serian passats per consell de disciplina una pila d' estudiants; que se 'ls sabian moltas cosas, y que serian trets del seminari.

Tots los colors me varen pujar á la cara, com que m' haguessen tirat una galleda d' aiga bullenta á sobre. Mes com vaix adonarme que á la Doloretas li queyan las llágrimas cara avall, y que se li habia estroncat la veu, los meus ulls s' assecaren de repent; y una ira fulminant los feu brillar amenassadors. No sé que se 'm va afigurar en aquell moment del home que en mal' hora semblava qu' havia de ser pera mí una mala sombra. Vaig creure que 's teixia en torn nostre una tenebrosa traydoría: veya groga y sanglotant á la Doloretas, veya que la mare s' habia afligit ab la membransa de son nom veya que l' endamá passaria als ulls de la mare y del senyor oncle per un fill dolent. per un estudiant indisciplinat, y escandalisador... y jo ja tenia quinse anys. Vaig donar un cop de peu á terra; vaig cloure 'ls punys, y vaix creure que ja tenia prou forsa pera enfonsar la post del pit á un home. Agafo 'l barret y la capa, estrenyo la ma d' aquellas aturdidas noyas tant fort que varen fer un crit totas duas; dich á la mare que tinch d' anar á conferencia, y 'm planto al carrer com un boig.

Lo tarot á la xamberga; la capa arrebossada á l' espatlla, la cara com un lluquet encesa, y 'l cap fet un esbull; vaig corre fins á casa de mossen Fruytós, en cual mateixa comuna s' estava en Tomaset. Aquell galliner ja estava esbalotat. Aixis que habia tornat del aula mossen Fruytós, va dir alguna cosa á l' orella d' alguns dels teolechs qu' habian arribat ab ell; y en comptes d' anarse 'n á dalt al porxo á moure fressa, tots los grans s' habian tancat en la cambra del senyor mestre, com reunits en corts extraordinarias devant del perill comú d' un consell de disciplina entre cap y orellas. Los gramatichs y retorichs s' acontentavan fent lo *xiu xiu* per allí, comentant dos fets de lo que sabian. Era l' un que l' escombrariayre de l' aula de canons, dignitat escolástica que cobra un quarto per setmana de cada estudiant de l' aula que escombra, habia declarat que aquell dematí quan ell se' n entrava als corredors de teologia, se topá ab lo senyor vice-rector, y un senyor secular que enrahonavan acaloradament, y habia cullit aquestas paraulas.

Vice-rector.—Será forsa treure los mercaders del temple.....

Senyor.—*A grandes males grandes remedios*. Per lo demés, estigui tranquil; he rebut plechs de Madrit que....

L' altre estrem qu' era 'l que mes pessigollas feya á n' aquella inquieta pavulla de savis en remull adolescents y poruchs, era que 'n Patllari, l' estudiant de D. Mário á qui tot Vich coneixia, habia dit á n' algú que sabia de bona tinta que serian passats per concell de disciplina molts gatamoixas que se 'ls hi habian descubert las malifetas.

En Tomaset qu' era un bon minyonás, un xich carregat en llurs cosas de *basca 'm fa* se 'n creya exempt; y treya al sol los pecats dels altres com que 's divertís ab l' angoixa que 'ls donava; tal volta per

distreurerse ell d' alguna porota vaga que no deixava de 'n tant en tant de cubrirli lo cor. Quan me va veure espetarnegant de rábia, se 'n va riure.

—¿Conteu, deya; teniu compte que no se 'l mengin!

Mes un cop jo li vaig fer notar lo que pensava y varem haber lligat caps, va donarme la rahó; y varem convindre, que si arribavam á esperimentar que D. Mário 'n tenia la culpa, no 'l planyeriam per tendre, y 'ns hi esbafariam. D' ajuda feyam compte que no 'ns ne mancaria pas; perque tots los nostres companys l' habian pres també de tema, essent lo qui enrahonava ab lo senyor vice-rector quan los habia vist l' escombrariayre de canons.

Entre tant, la sala major de las dos comunas va haber acabat de secretejar sola; y varen sortir sense desplegar los llavis mossen Fruytós y mossen Sebastiá, á adquirir en altres comunas mes noticias y comentaris, pera provar de desvaneixe lo negre temporal.

Mossen Fruytós blanch com la cera, 's mossegava 'ls llavis no podent atinar ab una rahó clara del pas que ell ja sabia que habia dat contra nosaltres y contra 'ls seus mateixos deixebles, D. Mário que ahí encara era son gran amich y protector. Afortunadament aquell dia era dissapte, vigilia de las festas que fan en aquella ciutat per los Sants Mártirs patrons seus, que habian de durar al menys dos dias: jo hi tenia la mare: sempre aniriam junts ab la Doloretas; y ja habiam quedat qu' aquella tarde ningú aniria al aula. Ab això, ab tres dias de coll encara no 'ns veyam lo cap á tres passos; y ferem lo pensament de tiransho un bon xich á l' esquena, pera no fer mala cara al bon temps del moment.

VIII

En Tomaset y jo varem dinar plegats ab la mare y la cosina. A la mare no se li digué res de lo que passava: mes com la Doloretas habia sentit al dematí á la Ció, s' habia entristit tant, que la mare 's va enfadar ab tots dos, perque feyam aquella lley de paper. Sort que habent dinat, varen venir una colla de noyas de Torelló que s' estavan á Vich com la Doloretas; y sense saber com nos varem anar distrayent, y ab lo bullici que varem moure, encara varem divertir en gran á la mare y demés gent d' enteniment de la casa. Varem fer jochs de panyoras; y com en això las noyas nos donavan quinze voltas, en Tomaset y jo y dos estudiantets mes que hi habia pagavam sempre la funció. Escurats de las butxacas y de la cartera, sense corbatí, sense gorra, y sense cordons á las sabatas, forem verdaders esclaus d' ellas, que n' abusavan com sempre fan, ab riallas desapiedadas, picaments de mans y graciosos insults. Despres, per rescatar tots aquells fracments de las nostras personas, fou necessari passar

per tots los improperis. La Doloretas feu de mí lo *bon Jesús:* vaig haber de fe 'l mirall; lo correu; la sombra; lo gosset; lo marxant; demanar caritat; escombrar; fer lo mort; endevinar secrets; acontentarlas; ferlos rams; ferlos *visita;* portar recados de l' una á l' altre etc. etc.; fins qne fou hora de brenar.

En bona veritat que no hi faltava ningú á la bona companyia, quan tot plegat la porta de la sala s' obra, y se 'ns plantifica allí com si fos á casa seva, D. Mário: ni mes ni menys. Instintivament vaig aixecarme, com que volgués disputarli l' entrada: mes tothom li feu moltas cortesías, y 's vingué á assentar cabalment entre mitg de la mare y de la Doloretas; al bell devant meu. La mare lo saludá ab lo cap, y abaixá 'ls ulls; la Doloretas se posá roja com un foch de sofocada; y jo no comprenent ben bé tot alló, y ab los antecedents que 'n tenia, l' haguera volgut fer fondre ab lo pensament. Las altres noyas se 'l miravan com si fos l' Esperit Sant. ¡Era tant bonich, tant senyor, tan alegre y tan elegant!

—¿ Qué dirán las pollancredas de la Font-santa, si totas las flors mes gemadas de la vora del riu se 'n venen cap aquí? preguntá tot assentantse, tombant enderrera la cadira, posantse una cama sobre l' altre, llevantse uns guants grochs que feyan d' alló mes olor y passejant una mirada molt lluminosa pe 'l costat ahont eran las senyoras.

—Moltas de gracias: que las millors encara hi son: respongué la derrera qu' habia mirat.

—Ja sé que n' es terra; y vostés poden compendre que no es pur cumpliment l' alabarlas á vostés; va dir fixant los ulls á la meva mare que encara no se l' habia mirat.

Y com ningú va contestarli, ell mateix continuá:

—*Con que.* ... tindrém l'honor de contar ab vostés aquestos dias: ¿ eh?

La mare tampoch va aixecar la vista: y ell pera salvar la seva situació un xich empalagosa, no sé d' hont se tragué un ram de lilá y violés, se girá ab la Doloretas, y oferintnhi un brot, diu:

—Miri, Lola; no puch sufrir las fesomias melancólicas. Fassim l' obsequi: las flors son lo goig de la primavera, com los somrisos son flors en la cara de vosté.

Ella no sabent per hont escaparse 'l va pendre. Mes la ma li tremolava, y jo 'm vaig pensar que li vindria alguna cosa. Sort qu' ella aprofitant l' ocasió d' anar ell distribuhint flors á las altres noyas, se 'n va anar al balcó ab una amiga seva; y de passada 'm va signar que hi anés.

—Que 'ts amich ab aquet senyor? me va dir.

—No: ¿ per qué?

—Perque quan lo veig, m' espanto: respongué molt baix.

—Digas..... fiu jo, petant de dents casi be, y fent micas del ram de lilá que va anar á parar al carrer.

—Per tot lo trobo sempre; y sempre 'm diu que vol que l' estimi... .

—¿Y tu qué li dius? que te l 'escoltas? ahont t' ha aturat? Y jo no sé com debia estar; que la Doloretas sentintme, 's va posar á plorar.

—No, no; 'm va dir: si 'm fa por; no 'l voldria veure may; y si tu no fosses aquí Vich, no voldria anar mes á costura.

Llavors donantme valor lo mateix enuig, m' esforsava á consolarla; y al mateix temps jo m' anava sortint de test. Quan va estar mes assossegada, tal volta perque 'm va veure mes abatut á n' á mí; y pot ser que per la major percepció d' una inteligencia enamorada suspitant que jo podria duptar d' ella; y en consecuencia perdria algun quilat de la meva estimació; 'l fet es que 'm va esplicar tota mena de secrets, de que no m' habia may parlat.

Era 'l cas que D. Mário, mes de mitg any ha que se la menjava ab la vista; y que quan ella s' esforsava á ferli 'l paper mes fret y mes indiferent tant era per ell mes perseguida y acorralada. De las miradas, y las passeras y las posturas. vinguérenne paraulas; y aquestas eran últimament tan insinuants, que ja habia escrit al senyor oncle de San Vicens demanantli 'l concell y remey per aquella persecució. Y 'l senyor oncle enrahonants' ho ab la mare, resultá que habia vingut la mare per esser escut de la meva cosina devant la perfidia de D. Mário; y obrar segons las circunstancias, encara qu' hagués de plegar d' anar á la ensenyansa. La derrera vegada que l' habia aturada, sorprenentla en una travessia al eixir de missa al dematí, li va dir que 's penediria de fer cas d' un pillet com jo, que era un vagamundo acabat, viciós y tonto, y que l' enganyava; perque festejava un' altre noya, qu' ella mateixa li habia dit á n' ell: y que si 'l senyor oncle 'm coneixés, de segur que no la deixaria fer ab mi. Finalment va mitx amenassarla, per si quan ell li escribia tornava esquinsar la carta com habia fet fins are.

La pobre estava tan impresionada, qu' ab prou feynas entre mitx de singlots y llágrimas podia acabar d' esplicarmho. Li tenia las mans presas entre las mevas tremolosas de sentiment, mentres jo tremolava de rábia. Dugas noyas de la seva costura feyan de dimonis intermediaris, alabantli tots los dias las gracias de D. Mário, y portant sempre farsells de mí, pera veure de trencarli la voluntat. Y no obstant, habia callat sempre; may m' habia deixat entendre res; y no plorava devant meu; sino que al veure 'm tan ignocent y carinyós ab ella, ja no 's recordava de res y li passavan totas las penas. Y jo devant d' aquell martiri ocult, devant d' aquella proba d' amor que rebia d' una manera tan casual, tan senzilla y tan franca, hauria volgut escalfar ab lo calor de la meva sanch aquellas mans fredas: haguera besat ab devoció la pols que trepitjava son menut peu.

En això 'ns habiam apartat del balcó, que donava á una altre cambra, desde ahont los de la sala no'ns podian veure: aixis es, que probablement per això, varem sentir que 'ns cridavan. Mentres jo hi corria, la porta de la cambra 's va obrir, y ab un santiament D. Mário entrá pera despedirse de la Doloretas; prengué ab desvernyiment la seva ma, y hi anava á acostar sos llavis, en l' acte mateix que jo 'm girava, venintme tot just per veurho. Ella va quedar com de mármol: y ell, ab lo moviment mes graciós del mon adressá 'l cos, y tot arropantse ab la llarga levita de color de pansa, va desfilar ab pas teatral cap á la porta, sense mes ceremonia qu' una petita inflexió de cap als de la sala. A tothom va desconcertar aquella acció: mes tothom la va trobar una forma esquisita de cumpliment á l' ultima moda, menys la mare y en Tomaset y jo, que li corria al derrera per rebatre 'l per l' ull de l' escala; com ho hauria fet, si la mare no m' atura estirantme pel gech.

Com la demés gent de la casa no podia compendre á n' á qué anava tot lo que habian vist, tothom va callar; y cada hú 's va quedar ab lo sentiment que 'l preocupava. La Doloretas me feya tanta compassió, que no 'm vaig cuidar no mes d' aconhortarla, demostrantli l' agrahiment que sentia per ella; y assegurantli que no li caldria lluytar mes, perque jo sabria guardarla de nit y dia, com la panyora mes sagrada y mes volguda de ma vida. Y la mare va sagellar mos esforsos, anunciant que se l' emportaria á S. Vicens; perque ja habian quedat aixis ab lo senyor oncle.

Quan se vingué 'l vespre, després d' haber anat á fer l' estació ab la mare, la Doloretas y en Tomaset, aquest y jo 'ns quedarem á ca la Maria Rosa per fer la vela ab los companys de cada dia.

La baladrera patrona no 's pogué estar d' amohinarme perque al dematí no m' habia mudat la roba blanca que tenia en la cadira de l' espona del llit: que si la mare 's podia pensar qu' ella era una desmaregada, sent aixís que no hi habia ningú mes curiós qu' ella. Tot plegat, va mudar de tó; y 'm va dir que semblava que feya mala cara, y que com era, y qué tenia; que si la mare m' habia renyat no tenia pas rahó, y que ja li esplicaria ella. Li vaig dir que ja habia brenat: y á totas passadas me 'n va fer endur á dalt un tros de coca y mitja presa de xocolata, que si ningú mes se l' ha menjada, encara deu esser en lo calaix de la meva taula.

IX

Quan vaig entrar á la gran taula de fer vela, tot seguit me torná al pensament, lo que ja tenia olvidat.

—¡*Nequaquam!* disertava un teólech d' ulls violents y cara d' energúmeno, manejant ab molta sal son incomensurable barret.

Nequaquam moriemini..... De cap de las maneras: no hi compareixereu. L' argumen *á priori* 's distingeix. *Nemo dat quod non habet: ergo á pari*, si 'l senyor rector no hi es; y si 'l senyor bisbe es fora, es una rahó de congruencia que 'l consell de disciplina no pot esser demá passat. A mes, que tot lo que conteu, per mí es un *levis accidens*. Noys: *¡vade retro timor noster!* Y desprès: *quousque tandem abutere patientia nostra?*... .

—*Nego antecedens!* salta un filosòph molt roig y fresch, embolicat ab una gran capa rossa; lo cap enfonzat en un tarot que descansava de sos llarchs serveys en las orellas d' aquell home tranquil, que no per enrahonar va necessitar desbrigarse, aixecarse, descubrirse, ni moure ma, ni peu, ni ulls, ni cara; aquí no s' obeheix á la lógica en la discussió, y totas las oracions son mancas. Anem á pams. Lo rebombory que mouhen cada dia 'ls *privats* ab las franquicias que tenen sobre nosaltres *tridentins*, demana una satisfacció; un escarment *ab irato*, per posals á rotllo.

—*Nego majorem!* interrompé un privat que tot just treya la carica rossa per entre mitj dels capots negres de dos teólechs grans com uns sants Paus.

—*Probo!* respongué 'l tridentí: hi ha uns senyorets que tot lo dia son al darrera de las noyas qu' ixen de costura: cada vespre rodan per las voltas enrahonant ab las senyoras: que van per aquets carrers tots petimetres sense capa ni barret, que venen á las nostras aulas no mes á destorbar, per omplir lo *banch dels regidors*, y altres cosas que 'm callo, que ve prou que ho saven los catedrátichs.

—*Virga férrea* pel vehí; y per vosaltres pa d' ametlla ¿oy? Sou de pasta d' Agnus. Donchs, qui eran aquells que varen anar á fer un xeflis á una casa de pagés no gayre lluny, y acabat, tot lo vespre varen cantar y ballar?

—Y qui eran aquells que varen anar á donar un ball á Roda l'endemá del dia de Pascua, esvalotant tot lo poble, y habentlos de treure á fora lo mateix ajuntament?

—¿Qui son aquells que 'ls dias dels exercicis á S. Just se n' hi duyan las cartas, y *la feyan* tota la tarde?

—Qui va escriure aquells goigs, criticant lo pentinat de las noyas de can...

—Qui va plantar aquella décima desvergonyida á la porta dels claustres de la Seu eixint del sermó del Pare Damiá?

Privats y tridentins varen anar treyent sos drapets al sol. No 's va fer vela ni's va fer res. Sols pera fer las paus y per donar passada á la mala anyada, nos varem compartir á nostre gust; los uns treyent las cartas, altres cantant y tocant la flauta, y altres d' altres maneras. En Tomaset, y jo apartats dels demés varem repassar l' historia d' aquell desgraciat dia, fins que per distréurernos varem treure uns versos cad' un; ell á la noya d' un adroguer de plassa, y

jo á la Doloretas. Alló era lo que 'n diu la retórica una *metáfora continuada:* un colom qu' era ella, un esparver qu' era D. Mario, y un altre que era jo, foren los personatjes del drama cual desenllás era la mort del esparver, la salvació del colom y la victoria meva.

Ab la vanitad de creure qu' habia compost una oda magistral, casi ve perdonava á D. Mario, y m' olvidava del sentiment de la Doloretas, y dels perills que á mí tal volta 'm rodejavan. Y disposat á gosar aquell' hora silenciosa de calma en mon cor, vaig butxaquejar pera fullejar las cartas ignoscents de la Doloretas, y 'ls dibuixos que habiam fet junts moltas vegadas... mes, ab la sorpresa imaginable m' adono que la meva cartera estava tota capgirada, y qu' algunas de las cartas habian desaparescut! Lo calaix sempre era tancat, y jo duya la clau á la butxaca: ¿qui donchs habia comés aquella sustracció? ¿Quin nom se 'm podia ocorre, mes que 'l de D. Mario? La imaginació se 'm torná exaltar, y la figura d' aqueix per mí antipatich personatje se 'm representá tota la nit com un dimoni tentador pera ferme venir tota mena d' ideas rencorosas y venjativas, y per ferme teme tota lley de vilesas y trahicions.

En Tomaset coneixent que' m venia alguna cosa, se m' emportá cap á la cuyna, ahont cayent en mans y en llenga de la bona de la Maria Rosa que ab los escarafays tantsols ja 'm retornava, tot varen esser perfums y fregas y malvasia, y desseguida 'm va torrar lo llit, ahont me va venir un desvari que diu que 'm va durar tota la nit. Mossen Sebastiá, no 's va moure un instant de la meva espona, aprofitant los pochs intermedis bons que tenia, pera ferme entendre qu' á n' á mí no 'm passarian pas per consell de disciplina ; que 'l senyor oncle ja habia escrit que vindria, y que tot estava arreglat. Al costat del senyor mestre, vetllava silenciós escribint ó llegint y anticipantse á las sevas indicacions pera servirme á mí, 'l pobre Tomaset, que si no estava malalt, poch se 'n debia faltar.

X

No se quina hora devia esser d' aquella nit, ni sé la professó fantasmogórica qu' hauria desfilat per devant de mos ulls endormits, enlluernant la ajogassada imaginació, encenentme ab febra la cara, donant cremor á mos llabis, panteix al cor, y lleugeresa al pols; quan fent com si las ilusions dels sentits prenguessen cos en la realitat y en la exactitut de las impressions, sense per axó desensopirse ben be las accions de voluntat en l' enteniment, jo vaig veure y sentir com la diligenta Ció y en Tomaset s' enrahonavan, y deyan aixis:

—¡Ay Verge Santissima! 'l gran desvergonyit! Si jo m' ho sé pensar li tiro la porta pels bigotis. ¿ Sabs qui ha estat? L' esparracat de l' *estudiant murri*. Vet aquí, que ja m' ha semblat que remenava

per aquí: com que la mare m' ha dit, diu.—¿Qué hi grilla en Patllari per allí dins? Si no que no hem maliciat res. Com qu' al cap d' una estona hi he entrat per deixarli á sobre la taula una carta que li han duyt pel correu, y li he endressat aquets llibres, que 's coneixia qu' eran tots remenats: oh, y que la carta encara no li he posada per l' amor que ningú li esgarrriés, y quan després me 'n he recordat ell j' era al llit.

—Ay, ay! ¿una carta? si qu' es estrany: no se de qui por ser: vejamla? la tens aquí?

—Si, té.

—Aqueixa lletra no la conech; y 'm fa misteri. Ab totas las cosas qu' avuy han passat, hasta diria qu' es algun nou embolich. Per are no li donaré pas. Calla... aproposit; pot ser que 'l senyor mestre la llegis avants.

Y mossen Sebastiá allavoras va entrar á la cambra, y en Tomaset li ensenyá la carta, y havent romiat una mica la va descloure y la degué llegir baix.

—O 'l dimoni avuy s'ha ficat en aquesta casa, ó no entench; va dir al cap d' un xich. Això son duas cartas: una d' anónima y l'altre firmada per la seva cosina, y que... francament; no se que pensarne... Mira.

Y al cap d' un moment entre mitg de esclamacions de sorpresa en Tomaset llegia:

«Apreciat jove: per la llástima que 'm fa sabent tota la seva historia, he cregut que debia treure 'l d' un engany que desgraciadament está sufrint. Ab lo document que li incloch li bastará per entendrerme de sobras. Perdonim lo disgust que 'l seu cor generós y consecuent no dupto que tindrá; y sápiga sostenirse á l' altura de las circunstancias. Un dia ja sabrá qui es l' amich qu' avuy l' avisa.»

Sr. D. Mario Noblesa.

Mon simpátich amich: aprofito un moment qn' estich sola, pera escriureli aquets mots mal guirbats. Sabrá que 'n Lluis ho sap tot: y la seva mare també, y ell me fa molta compassió, perque jo l'estimava molt avans de coneixe 'l á vosté. Pero tinch por que vosté m' enganyará: perque jo no soch digne. Pero no m'enganyará perque allavors jo seria la noya mes infelis d' aquest mon. Com que 'm treurán d' aquí, aquets dos dias esperim, eixint del mes de Maria de la Pietat. No olvidi á la que may mes no lo olvidará á vosté.

Dolores.»

Y habent acabat de llegir, se tingué de aixugar los ulls, y semblava que ni savia enrahonar. Y jo 'm figurava que també volia enrahonar y que tampoch podia: y que volia fugir á n' algun lloch, y que algú 'm lligava las camas, y que la respiració se 'm nuava, y que m' afogava. Y vaig anar perdent de vista á tothom, y 'm vaig trobar sol. Y 'm vaig sentir llágrimas que 'm mullavan la cara, y 'm vingué un singlot, que fins lo llit me creya que tremolava.

Desprès lo somni no va esser tan clar, y 's varrejavan en mon cap las escenas passadas ab los negres pressentiments de lo que habia de venir. Desprès mes tart, com si'l cor demanés consol, vaix trobarme al mitg dels camps; en las alegres y frescas sombras d' una salsareda á soto d'un sostre de fullas verdas y transparents, qu' ensenyavan y amagaban los raigs del sol. La terra encatifada de frescas hervas y flors, l' ayre portant suspirs dels aucells, y murmuris dels amagats torrents, y jo al peu d' un marge ab un llibre á las mans, me distreya escoltant una veu prima, tendre y melodiosa, que no gayre lluny meu cantava. Aquella veu m' era ben coneguda; y com no la veya á la Doloretas que cantava, vaix aixecarme per acostarme ab ella, enretirant l' espés cortinatje de fullas y brancas que 'm destorvavan de tirar endevant. Desprès vaig trovarla: la vaig sorpendre sense ella veurem, reclinada en un marge que lluhia ab lo color de las flors y las gotas de rosada. Ab la falda plena de pensaments, violas y menta, y ab fils de seda, entortolligats al dits, anaba lligant y fent rams, y 'ls posava en un mocadó blanch que tenia estés á sobre l' herva y als seus peus. Sos negres y llustrosos cabells tirats enderrera per medi de cintas que coronavan son front; lo coll, com lo coll hermós d' una tórtora, inclinat y vellugantse sobre 'l pit, la valona de son vestit verdós ondejant ab lo vent, que li tirava á las espatllas: se sonreya a cada nova toya que deixava guarnida, y sos llavis encesos com duas fulletas de clavell, anaxan exhalant perfums, tonadas y encants. La cridava, y ella no 'm responia, y ab l' ayre de son cant, anava cantant son nom. Volia anar mes cap ab ella, y 'm vaig posar á corre, y com mes corria, ella sentse moures s' anava enretirant, y sempre hi habia de mí á n' ella 'l mateix tros. Tant me cansava, y tant m' esforzava cridant, que la veu ja no 'm volia sortir, y entrabancat ab las matas, afadigat vaig caure á terra, no podent tornar casi ve 'l respir. No mes me quedava per confortarme la armonia de la seva dolsa veu. Mes llavors se va aclucar la llum de mon somni, y la llum real de la matinada va venir á enlluernar mos ulls. Suat, débil y enfonsat al llit, vegí una decoració nova á mon entorn... mes aquella veu qu' habia encisat mon somni, la vaig sentir encara, pero mes aprop, mes baixa, al mateix costat del meu llit, cayent á mos sentits com un riu de frescas y transparentas aigas, que venian á abeurar la sed y la febra del meu cor. Jo vaig remenarme una mica, y la Doloretas deixanse de cantar ab sas blancas

mans me va acotxar la roba del coll, y 'm va dir que estés quiet. Vaig creure, mes li vaig dir que anés cantant, perque aixis no 's trencaria mon somni. Y ella sonrient y alegre perque 'm veya també alegre á mí, va entonar un' altre cansó; castellana y molt romántica de aquell temps.

Se'm tornaren á aclucar los ulls, se torná desvaneixer mon esprit, y quan torní á despertarme vaig aprofitar l' ocasió de trovarme ve y de trovarme sol, pera llevarme com que res hagués passat. Al primers passos que vaig donar las camas me trampolinejavan. Mes avans d' eixir de la cambra ja vaig tenir allá á la Maria Rosa ab un tupinet de sopas ab ous, que va ser lo que 'm va donar forsa; enfadada perque m' habia aixecat sense ningú dirmho que tot just eran las onse, y que la mare no hauria volgut que 'm llevés fins habent dinat. Li vaig dir si era allá, y 'm va dir que no 'm mogués, que ja vindria.

—¿Y la Doloretas, jo vaig dir, qu' ha entrat aquest dematí?

—¿Ja no te 'n recordas? devias voler que no se 'n moguessen ni per anar á missa. No fa gayre qu' ab la teva mare han arribat del Carme.

Efectivament, en aquell acte va entrar la Doloretas tota xoroya, ab lo mateix trajo que li havia vist somniant, somriguentse com si's trunfés de veurerme abrigat ab la capa en aquell' hora. Derrera d' ella venian tot secretejant la mare y 'l senyor mestre, y vaig tenir tothom á ferme 'l *conque* en la meva cambra fins á l' hora de dinar, que'm vaig posar á taula com los altres y vaig menjar com un destraler.

XI

Com al dematí no habia anat á missa, tampoch no vaig poder sortir á la tarde per anar á passeig. Ab aixó, mentres mossen Sebastiá ab tota la colla de noys y companys se 'n anavan á dar un vol per fora, la mare, la Doloretas, en Tomaset, la Maria Rosa, en Tofol, la Ció y jo, 'ns varem quedar á casa: y per matar l' estona la Maria Rosa 'ns va proposar fer un vol de *quinto*. Vinga la bossa dels números y 'ls cartrons, una escudellada gran de blat de moro pera anar posant cada hú, y vinga callar tothom menos lo qui treya, qu' era en Tomaset, no pas pel vot de la mestressa, que no entenia la meytat dels números que 'l xicot los cridava pel nom que tenian de motiu; inventantse 'n quan no 'n tenian, y no anomenant may las xifras per fer discorre y fer riure. Per dir l' hú, deya *'l pal:* pel dos *la cigonya;* pel tres *una pila;* pel quatre *'ls evangelistas:* pel cinch *la ma de Marcos* pel sis *la mitja:* pel set *la cuaresma;* pel vuyt *la bassona:* pel nou *l' estrenat d' avuy;* pel deu *los manaments;* per

tretse *'l punt de las donas;* per quinse *'ls tres rosaris ;* per vuitanta vuyt, *las carbassas*, per noranta *l' avi*, y aixís casi be tots. De manera que las donas s' hi amohinavan, y 'ls passavan molts números; menos á la Doloretas que com la tenia al costat, jo li posava casi be sempre. Mes al cap d' una estona, ja 'n vaig comensar á estar cansat y jugava sense ganas, per no dir res. Y aqueixa especie de melangia que á un li ve en aquets casos, va cridar en mon cervell tots los pensaments anguniosos, que fins allavoras habia tingut arreconats y lluny de la memoria. Una meditació trista m' abstreya d' aprop de las personas ab qui estava y sense esforsarme á trencar ni empenyer lo vol de l' imaginació, anava descarnant l' historia de lo que 'm passava aquells dias. Vingueren á son temps á demanarse esplicació de sí mateixos los somnis desiguals de la passada nit; y tot d' un cop vaig sentirme abrigat lo cor ab una llosa de glas recordantme d' aquella misteriosa carta de la Doloretas á D. Mário : ¿ Quin dupte meu ne podia haber estat la causa ? ¿ Qui sab si s' ha de creure res dels somnis que tenim?

Mes jo no 'm podia agafar per cap fil, si discorria la conducta de la Doloretas: mes que mes habent tingut lo dia avans aquellas esplicacions que la feyan plorar com una Magdalena. Jo sabia que no 'm sabria tenir un secret á n' á mí, que venia á constituir l' ánima de son cos: á n' á mí que sabia llegir en la seva cara com en un llibre, fins los pensaments mes amagats que li venian. Es que la lley d' amor que nosaltres dos nos portavam, no era com lo que d' ordinari s' estila entre una noya y un noy. Si 'ns alimentava 'l cor, no li donava aquella ardó que crema, perque no era una passió, ni un desvari, ni un secret, ni un desitg ; sino qu' era l' amistat mes acabada y la confiansa mes segura; un sentiment obert á la llum de tots, perque 'ls pares mateixos l' habian ventat avans de nosaltres sentintse 'n abrandats; y 'l goig mes honest, mes pur y suau del be que poseiam, sens esma ni suspita de que may lo cor de l' un deixés de pertanyer á l' altre. Per això 'm molestava mes l' angunia d' aqueix misteri, perque jo no podia trobarne la clau. Jo estava cert á la evidencia, de que la pobre cosineta no hi tenia culpa ni pecat venial : y d' altre part veya tan clar y tan fort de colors lo recort de aquell somni, que de 'n tant en tant se presentava á la reflexió com una escena real: no 'l veya monstruós ni segur ni enfosquits com en las imatges virtuals dels somnis nos passa: sino que 's feya rotllo entre 'ls verdaders recorts de la vida desperta. Jo habia sentit llegir de debó una carta que m' habia de deixar espalmat: que tot recordant cada posada m' anava ferint la fe mes cándida de la meva vida, com si una veu incisiva l' anés murmurant encara á poch á poch, de lletra en lletra, en lo temple inmaculat de l' ánima, per expremer las primeras llágrimas en lo cálzer de mos sacrificis.

En Tomaset, la Doloretas, tots eran al costat meu: ab una senzi-

lla pregunta n' haguera tingut prou pera eixir dels llims ahont me perdia: y no obstant, com que jo ni 'm donava compte del trevall de mon cervell malalt, aqueixa lluyta 'm corcava la alegria, sense jo badar boca, ni buscar ab la mirada una resposta en la mirada de la meva aymia, que ben exenta de la meva estranya pena, jugava, enrahonava y seya, bellugantse en sa cadira, y prenent per consuheta á n' en Tomaset, ja que jo 'm distreya tan sovint, que un cop me va dir que si jugava de mala gana que 'm pendria 'ls cartrons. Al ultim me vaig anar posant tan mal que 'm vaig tornar tot groch; y la mare que be prou que 'm vigilava, nos va fer plegar de jugar, sostenint tan sí com no que jo habia agafat mal de cap.

—Ba, ba, 'l mal de cap lo menjar lo bat: va cridar la desficiosa Maria Rosa. Au, Ció, porta beguda; d' ayre, d' ayre; las noyas han d' anar llestas. Enseta aquell formatje tendre; alerta ab la gavineta que ja sabs que es esmolada d' avuy: Ah; d' això..... desfés xocolata per la senyora y pe 'n Lluiset.

La Doloretas entretant nos habia agafat de las mans á n' á mí y á en Tomaset, y va dir á la Ció que vingués aviat á brenar ab nosaltres á la galeria. Aquella caricia espontánea, tan ignocent y natural, va fer en mon esperit com una ventada ab las bromas del cel, que las allunya, y torna 'l sol á alegrar la terra. La rialla va tornar á mos llavis, vaig torná 'l color, y hasta vaig brenar de gust. Mes, efecte d' una aprensió meva tal volta, no sé que m' hi veya ab en Tomaset, que no era natural; com una reserva al parlar ab mí, y mes ab la meva cosina, ab qui semblava qu' aquell dia no las hi tenia totas.

La Ció anava y venia, y un cop que 'l meu amich li tingué de fer lloch pera anar á dins, li va signar ab lo dit, que callés: y ella feu com que 's donava molt per entesa; y ningú va dir res. Mes jo ho habia vist; y com aquell era 'l dia dels misteris y de las congoixas, alló també me 'n va fer; y casi be sense esfors de la voluntat.

—¡ Tomaset! —ab una veu, que 'l vaig fer girar tot sobtat; y corrent ab mí, y tendintme 'ls brassos ab accent amistós y compasiu, va dirme:

—¿ Qué tens?

—No ho sé: —vaig dir jo, un xich refet de la sorpresa que jo mateix m' habia donat:— tu m' ho has de dir: perque jo no sé pas si aquesta nit dormia ab los ulls oberts, ó si ara camino somniant. Escolta; li vaig dir enportantme 'l de la galeria y assenyalant á la Doloretas que tornavam desseguida: m' ets de dir que 's lo que hi ha hagut avuy: ¿qu' ha passat d' ahí ensá, mentres jo era al llit? Tan tu com la Ció semblava que fugiu de dirme res, y.....

—Res, home, res: no t' impresionis per tan poca cosa: ja t' ho diré; es una bona noticia que no te la volia dir encara..... No 'ns passarán per concell de disciplina!

Y jo 'm vaig quedar tot fret, perque ab lo tal concell de disciplina, no hi habia pensat mes. No obstant, revenintme 'l judici, no vaig deixar de tenir una esgarrifansa d' alegria; perque, la veritat, ne tenia un galan disgut.

—Quí t' ho ha dit?

—D' aquí á una mica, ja ho sabrás.

—Donchs mentrestant digam un' altre cosa: si aquesta nit he somniat, ó si de debó heu llegit res á la meva cambra.....

—Com? qué? va fer en Tomaset, com si se sofoqués, tornantse de tots colors, y agoytant á totas bandas, com que busqués per hont fugir. Y jo anava perdent la poca tranquilitat que tenia, l' estrenyia mes fort qu' avans, y crech que un moment me feren pampallugas los ulls, y no m' hi veya ben be. ... quan lo conegut tó d' una veu amiga; com la del pare que desde 'l cel m' allargués la ma; vingué á tornarme, la llum, la calma, y fins l' esperansa que no sé per hont m' habia abandonat.

—Lluis; noy; ahont ets? me cridava 'l senyor oncle desde la sala, tot venint cap á nosaltres.

—Qui habia de pensar ab ell! Sense saber com, y sense ferli tant sols l' amistat, un doll de llágrimas que de mos ulls saltava, son groixut manteu va aixugarlas, y ell estrenyentme en sos brassos, la crisis de mon sentiment va esclatar ab singlots, y tremolor, y un plorar que tothom lo sentia. La mare no va dir res y no mes aguaytava al senyor oncle, que 'm va deixar esbravar á satisfacció meva, com si pensés que 'm faria mal lo retenirme. A n' en Tomaset aquella arribada li va venir de motllo, perque ja aviat no haguera pas pogut dissimular lo que tot aquell dia habia patit per mí. Y la Doloretas espectadora d' una escena que li trencava 'l cor, s' anava acostant també ab lo senyor oncle, ab los ulls molls y la boca oberta, y 'l color fugit de las galtas y 'ls llavis. En Tomaset, y 'l senyor mestre que habia entrat ab lo senyor oncle demostravan estar molt contents, y feyan rotllo y callavan, com que ja sabessen tot alló á n' á qué anava.

Per últim lo senyor oncle desfentme ab suavitat de sos brassos, se 'm mirá tot rientsen, y permetentse ja una bona ensumada de rapé, com per inspirar mes confiansa.

—Vatja, va dir, que no't senti mes: tot lo temporal ha passat, gracia á Dèu. *Post núbila Phebus.* No hi haurá ni consell de disciplina ni aquesta, prenent la ma de la cosina, se veurá perseguida per una persona, que segurament que no la veurán mes per aqueixa terra.

—D. Mario? vaig dir ab un crit, y obrint uns ulls de pam.

—Gracias á Dèu! va exclamar la Doloretas, com si li traguessen un gros pes de sobre.

—Avuy la rata ha agafat al gat, va afegirhi mossen Sebastiá tot llevantse 'l manteu y tirantse la lloba á sobre las espatllas.

En aquell acte va entrar la Ció, y 'm va donar un plech de papers, que 'ls acabava de dur l' *estudiant murri*. Los desfaig y veig que son las cartas que m' havian fet corre de la meva cartera, lo dia avans.

XII

Ab la tartrana que habia duyt al senyor oncle aquella tarde á marxas dobles desde S. Vicents, se n' hi va tornar l'endemá de bondematí; mes no ab tanta pressa, y mes acompanyat.

En comtes de quedarnos á Vich per veure 'l corre-bou á plassa, á la tarde, qu' era esperat ab un pam de dents, com una recopilació de las festas que feyan en honor de sos fiels los SS. Martirs; tots nos varem estimar mes aprofitar la llibertat de dos dias de festa, pera reposar en lo silenci agradós de la nostra soletat anyorada, del trontoll fadigós que en la ciutat habia 'ns saxejat los esperits, ab aquella cadena malastruga de casuals ó maliciosas ocurrencias. Semblava que mon desitj donava ayre al animal que ab lo cap enarissat y la boca escumejant se 'n duya lleujera per entre mitx de la pols á la carregada tartrana per la pujada que 'ns tenia de portar al peu de las parets amigas de las nostras pacíficas llars.

Lo carinyós Tomaset tenia una verdadera alegria de que l' haguessen obligat á acompanyarnos, ja que no hi habia estat may; y era aficionadissim als passeigs esbarjosos de la naturalesa llibre, sense cledas ni fronteras, cumpliments y privacions socials. Anavam ell y jo en los sitis de devant animant la conversa perque no callavam may; y semblava que ab las respiracions sobtadas per lo moviment nostre y 'l vent que 'ns deixondava los cabells y las capas, beviam ab set y dalera aquell ayre puríssim que baixava de las nostras floridas y verdas montanyas, banyantnos de felicitat y esperansas lo cor y 'ls pensaments.

La Doloretas, ignocent y festosa, venia com un aucell que vola cap á son niu, habent sentit passar pels ayres una llunyana tempesta que l' esfereia. Ella no va saber fins al cap d' anys qu' una ma sacrílega li habia imitat la lletra pera envenenar l' aiga de la vida que en un mateix got lo cel nos la habia donada pera sempre mes á tots dos. En cambi, jo vaig tardar molt á saber entendre, com lo senyor oncle ab una visita que 'l dia avans de venir á casa habia fet á D. Mário, habia desencantat aquell castell de misteris, y esclafat la testa infame á la maligne serp que bevia l'alé de cent víctimas, tot disfressantse ab la malaguanyada vestidura de l' honra y de la virtut. Lo senyor oncle no mes me deya que la Providencia vetlla sempre pels ignocents; que l' home pervers tira pedras á la seva teulada; y que á D. Mário li habia succehit aixís: perque feya catorze

anys que habent comés un terrible abús de confiansa en la nostra familia ab una falsificació de documents, sense podérseli probar pera castigarlo en los tribunals, are ell mateix habia acostat lo misto á la palla, escribint aquella fingida carta, que pogué donar á mon senyor oncle armas infalibles pera demanar á la lley una reparació de justicia que mes tart posá á las mans de la Doloretas, la meva dolsa companya en aqueix mon de penas, mentres Deu ho vulga, la possessió d' un regular patrimoni que habia sigut escamotejat quan la mort de son pare, per obra del dimoni y mérits de aquella plaga; que may mes ha tornat trepitjar aqueixa plana de Vich, ahont no fou conegut fins que 'n fou fora.

Aqueix epissodi de la nostra familia que mes enllá hem anat sabent, un altre dia qu' estiguem de catxassa veuré si 'l trobo regirant las folras de aquell barret de las mevas historias; y si á Deu plau, ja vos la contaré.

Vich 14 Abril 1876.

DISCURS DE GRACIAS

DE

D. ENRICH CLAUDI GIRBAL

Excel-lentissim Senyor:

Senyors:

Indulgencia us demano, gentils damiselas y nobles caballers, si ab tanta falla de intel-ligencia com ab sobras de agrahiment, he pogut acceptar aquest sitial que fins are habian ocupat y enaltit tants doctes varons y renomats poetas. Despullat de títols, mes revestit de ferma voluntat per tot lo que atany á las glorias catalanas, al despatxar avuy la comanda honrosa ab que tant benevolment me distingiren mos sabis companys de Consistori, permetau que ab breus paraulas, y obrint, per dirho aixís, las válvulas del cor, done eixida á mon entussiasme en eixa solemnitat que, per singular coincidencia y per primera vegada, avuy de prop admiro, essent á un temps espectador y actor.

Embadalit encara per los alts conceptes y 'ls dolsos cants que habém ohit, ¿cóm podré expressar las avalotadas ideas que á mon cap se agolpan, si aquí, de tant que sent l' ánima, la llengua 's trava y 'l pensament se torva?

Lo siti, la concurrencia, los mil detalls que caracterisan á eixa solemnial diada, tot parla tant dretament al cor catalá, que esbatega y s' esbaheix de pur entussiasme 'l pit de tot bon fill de aquesta terra. Aquí se aplegan quants elements justifican la vida de un gran poble; las lletras, las arts, la industria, lo comers y la administració pública. ¡Y alguns han volgut suposar qu' en la antiga capital de Catalunya lo remor de la maquinaria ofegaba la veu dels sabis, que la fumera de las fábricas de vapor obscuría l' atmósfera serena y tranquila en que 's banyan los sentiments de las ánimas delicadas, y que lo amor de las lletras estaba circunscrit á las de cambi!... Blasfémia folla dels detractors del gran poble barceloní!... ¡Qué vingan aquí eixos esperits egoistas que sols judican de las cosas per lo prisma de un fatal escepticisme! ¡Qué vingan eixos cegos de enteniment, qué vingan eixos ictérichs que tot ho veuhen ab lo trist color de sa malaltía!... Aquí, precisament en eix histórich recinto hont los negocis ténen sa casa propia, vénen á albergarse y á rumbejar las bonas lletras, manifestació dels sentiments mes generosos, en l' anyal diada en que la ciutat, empori del comers y de la industria espanyola, se complau en enaltirlas, representada en primer lloch, pél seu il·lustre y sabi Capítol Municipal, sempre constant protector de la Ciencia Gaya!...

Y... grat sía á Deu! Divuyt primaveras conta ja la hermosa pubilla de la terra, y falaguera com sempre, véuse festejada per tots indrets y fins per nacions extranyas, ahont ha arribat la fama de sas prehuadas gracias y encisadoras qualitats. ¡Si 'n té d' aymadors que li rendeixen adoració! ¡Si 'n té de joglars y trovadors que per ella polsan l' arpa y li endressan placentas y amorosas cansonetas!... Goig dóna contemplar las galas que la enjoyan, las flors qu' encatifan son pás, los cors que per conseguir lo mes petit de sos favors glateixen!... Riolera, embadaleix á quants l' ascoltan, trista, fa llanguir los cors ab melancónicas tonadas; belicosa, enardeix la sanch dels valents y 'ls porta á la batalla y 'ls dóna la victoria! Y aqueixa

pubilla, aqueixa deésa á qui prestan fervorós culto los vers catalans, es la hereva de aquella antigua llengua que parláren 'ls Peres y 'ls Jáumes, los Fivallers y 'ls Clarís; aquella mateixa llengua ab que foren escritas nostras sabias lleys y usaban nostres monarcas en sa correspondencia familiar y diplomática extenentla als mes llunyans paíssos; aquella llengua ab que encoratjaban al poble sos dignes representants, gelosos guardadors dels furs venerables; aquella dolcissíma y polida llengua dels gays trovadors qu' en lluytas florals tant de renóm totstemps alcansaren!...

Vanament y ab criminosa insistencia han pretingut alguns borts de la terra desprestigiarla y envilirla. La llengua catalana jamay podrá morir, perque 'l poble que la parla es inmortal, y té conciencia del propi valer. Lo poble dels grans reys, lo poble dels grans legisladors, lo poble dels grans sabis, lo poble dels grans héroes, no morirá jamay mentres, com are, honre á sa llengua, perque la vida de aquesta es la vida de la patria; es la clau que, com ha dit un poeta il-lustre, la deslliura de cadenas!

La terra catalana, dintre de la gran nacionalitat espanyola, conservará sempre sa fasomía propia, sas costums peculiars, sos sentiments especials y sobre tot sa llengua; y per mes que 'ls sigles y 'l contacto ab altres pobles pugan un tant desfigurarla, sempre en son fons y en sa forma presentará un carácter particular, un típich distinctiu!

Lo poble que, com lo nostre, té recorts tant gloriosos en sa historia, servará sempre eix mirall devant sos ulls, pera emular y conservar la fama y anomenada de sos passats; que 'ls fills de bona mena jamay renegan de la mare. Catalunya será sempre pera sos naturals la vera patria. Sos fills defensarán com un sol home la integritat fins á pérdrer la última gota de sanch de sas venas, y 'l Bruch y Girona serán eternalment sagrat noms que palidejar farán als ambiciosos y als déspotas. Catalunya recordará sempre ab noble orgull que 'l sol de sos pobles tenyit ne

fóu ab sanch dels martres de la fé cristiana, y ab piadosas fitas diu encara als viandants, que si la terra del valor y del travall, ho és també de fermas y bén arreladas creencias relligiosas, y, malgrat lo escepticisme del sigle que com un corch rosega la societat moderna, restaura avuy y amplia lo temple mes célebre de la cristiandat hont se venera la Verge mes renomada de tot lo mon!

Caldrá dirvos també si es nostre poble gastat ó insensible als impulsos mes naturals del cor?.. Ah! Sempre fóu Catalunya lo país clássich de la galanteria, y hont mes depuradas se vegéren las costums palacianas, donchs ja en los temps vells, lo talent donaba entrada y privansa en los mateixos palaus als trovadors de la mes ínfima classe del poble, no desdenyantse de admétrer sos obsequis las damas de la mes alta noblesa, fins arribar alguns á ser rivals en amors als propis monarcas. Lo cor de nostre jovent, lluny de ser fret ó indiferent als dolsos sentiments del pur amor, del amor espiritual, del amor, dit per excel-lencia del poeta, fa ohir per tot arreu lo só privilegiat del arpa de las tres dauradas cordas, dotant á nostra literatura d' enlayrats cants que no 's desdenyaria de fer seus lo mateix Cantor de Laura. ¿Y com no, si á nostras hermosas donzellas dotarlas volgué Déu d' encisadoras gracias, de espiritual ternura y de ubriacadora y angelical bellesa?.. Mentres hi haja en lo mon, com en la nostra terra, ulls de brusentas miradas, com nostre sol calent, ó dolcíssimas y melancónicas com nostras tranquilas marinas, y llabis de ardenta ó fresca boca hont van á posarse il-lusionadas papallonas, confonentlas ab las flors quant s' esbadallan; la corda del Amor será sempre la privilegiada en l' arpa del poeta!..

La hora de péndrer comiat es ja arribada. Gracias per tant á las distingidas é il-lustres autoritats, sabias y respectables corporacions, escriptors y artistas, y poble de tota classe que han contribuit al explendor de eixa festa, de familia, ahont tots han vingut pera renovar sa professió de fé catalanista. Y molt especialment á vosaltres, her-

mosas damas y privilegiats poetas, que ab vostra bellesa y ab vostre entusiasme nobilíssim, habeu prestat lo major lluhiment á aqueix solemne aplech d' esbarjo y patriotisme. No prengau á mal que 'us dedique los últims mots de mon parlament, car sempre se guardan las postreras paraulas de comiada péls objectes mes ben volguts del cor. Las unas son pera 'ls altres com la causa y l' efecte. La inspiració, be ho sabeu prou; brolla d' un sol esguart de un sospir, de una llágrima. La Hermosura y la Poesía feren ensemps inmortals á Laura y Petrarca, á Beatris y Dante, á Leonor y al Tasso, y á ellas deu la posteritat las mes preuhadas y gloriosas obras del Geni!

He dit.

ÍNDICE

DE LAS MATERIAS QUE CONTÉ 'L VOLUM

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

ANY XIX DE LLUR RESTAURACIÓ

MDCCCLXXVII.

BARCELONA

ESTAMPA DE LA RENAIXENSA

Carrer de la Porta-Ferrissa, 18, baixos

MDCCCLXXVII

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

CONSISTORI DE MDCCCLXXVII

MANTENEDORS

Excm. Sr. D. Antoni Ros de Olano, *President.*

D. Gonzalo Serraclara.
D. Vicens Boix.
D. Francisco Miquel y Badía.
D. Andreu Balaguer y Merino.
D. Joseph Blanch y Piera.
D. Joaquim Riera y Bertran, *Secretari.*

REINA DE LA FESTA

DONYA JOSEFINA SABATER DE ALDAVERT.

EX-MANTENEDORS

CONSISTORI DE MDCCCLIX.

D. Manel Milá y Fontanals, *President.*

Excm. Sr. D. Víctor Balaguer.
D. Joaquim Rubió y Ors.
† D. Joan Cortada.
D. Miquel Victoriá Amer.
» J. Lluis Pons y Gallarza.
» Antoni de Bofarull, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA
Donya Maria Mendoza de Vives

CONSISTORI DE MDCCCLX.

† Excm. Sr. D. Francisco Permanyer y Tuyet, *President.*

† D. Joaquim Roca y Cornet.
† » J. A. Llobet y Vall-llosera.
† » Vicens Joaquim Bastús.
† D. M. Flotats y Comabella.
D. Joan Manyé y Flaquer.
» Adolf Blanch, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA
Donya Elisea Lluch de Rubió.

CONSISTORI DE MDCCCLXI.

† D. Lluis Gonzaga de Pons y de Fuster, *President.*

D. Joaquim Rubió y Ors.
» Antoni Bergnes.
» Lluis Cutchet.
† D. Pau Estorch y Siqués.
» Joseph Leopold Feu.
» Manel de Lasarte, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA
Donya Carme de Bofarull.

CONSISTORI DE MDCCCLXII.

† D. Joan Illas y Vidal, *President.*

D. Marian Aguiló y Fuster.
» Joseph Coll y Vehí.
† D. Miquel Anton Martí.
D. Manel Angelon.
» Joseph Llausás.
» Víctor Balaguer, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA
Donya María Josepha Massanés de Gonzalez.

CONSISTORI DE MDCCCLXIII.

† D. Brauli Foz, *President*.

D. Terenci Thos y Codina. D. Manel Anglasell.
» Manel Milá y Fontanals. † » Joseph Subirana.
Excm. Sr. D. Víctor Balaguer. » Eussebi Pascual, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Senyora esposa del Excel-lentissim Senyor Governador Civil
EN REPRESENTACIÓ
de S. A. la Serenissima Senyora Duquesa de Montpensier.

CONSISTORI DE MDCCCLXIV.

† D. Joan Cortada, *President*.

D. Celestí Barallat. D. Gregori Amado Larrosa.
» Miquel Victoriá Amer. † » Narcís Gay.
» Antoni Camps y Fabrés. » Damás Calvet, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Victoria Penya de Amer.

CONSISTORI MDCCCLXV.

D. Antoni de Bofarull, *President*.

D. Adolf Blanch. D. Francisco Muns.
» Geroni Rosselló. » Damás Calvet.
» D. Lluis Roca y Florejachs. » Víctor Gebhardt, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Elena Caballer de Roca.

CONSISTORI DE MDCCCLXVI.

D. Pau Valls, *President*.

D. Francisco Morera. D. Silví Thos y Codina.
» Teodoro Llorente. » Eduart Vidal y Valenciano.
» Víctor Gebhardt. † » Robert Robert, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA.

Donya Manela Luna Mendez de Vigo

CONSISTORI DE MDCCCLXVII.

D. Marian Aguiló y Fuster, *President.*

D. Gayetá Vidal y Valenciano.
» F. Romaní y Puigdengolas.
» Joaquim Sitjar y Bulcegura.
† D. Robert Robert.
» Marian Fonts.
» F. Maspons y Labrós, *Scri.*

REINA DE LA FESTA

Donya Dolors Llopart de Muns.

CONSISTORI DE MDCCCLXVIII.

Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, *President.*

D. Jascinto Labaila.
» Felip Bertran.
» Felip Jascinto Sala.
D. Frederich Soler.
» Francisco Maspons y Labrós.
» F. Miquel y Badia, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Carme Mercader.

CONSISTORI DE MDCCCLXIX.

D. Adolf Blanch y Cortada, *President.*

† D. Eussebi Anglora.
D. Joseph Maria Arnau.
Mos. Jascinto Verdaguer, *Pbre.*
D. Joseph Roca y Roca.
» Francisco Miquel y Badía.
» Pere de Rosselló, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Mercé Estrada.

CONSISTORI DE MDCCCLXX.

D. Joseph Lluis Pons y Gallarza, *President.*

Mos. Salvador Mestres, *Pbre.*
D. Ignasi Ramon Miró.
» Joseph Puiggarí.
D. Joaquim Riera y Bertrán.
» Pere de Rosselló.
» Joseph de Palau, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Francisca Nanot-Renart.

CONSISTORI DE MDCCCLXXI.

† D. Estanislau Reynals y Rabassa, *President.*

D. Miquel Victoriá Amer.
» Joseph d' Argullol y Serra.
» Rafel Ferrer y Bigné.
† D. Xavier Llorens y Barba.
» Joseph de Palau y Huguet.
» Joan Montserrat, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Antonia Sacanella de Blanch

CONSISTORI DE MDCCCLXXII.

D. Joseph de Letamendi, *President*.

D. Manel Angelon.
» Felix Maria Falguera.
» Joan Montserrat y Archs.
D. Vicens Wenceslau Querol.
Mos. F. Sellarés de Ibora, *Pbre.*
D. Joseph Coroleu, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA.

Donya Maria Hubert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIII.

D. GERONI ROSSELLÓ, *President*.

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER
» Lluis Roca y Florejachs.
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.
D. Antoni Camps y Fabrés.
» Joseph Coroleu.
Mos. JAUME COLLELL, *Pbre. Scri.*

REYNA DE LA FESTA

Excma. Sra. D.ª Oriola de Quintana y Serra.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIV.

EXCM. SR. D. ALBERT DE QUINTANA, *President*.

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER.
» Antoni Camps y Fabrés.
† D. Joseph Coll y Vehí.
D. F. Masferrer y Arquimbau.
» Pere Nanot-Renart.
» J. Sardá y Lloret, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Antonia Ubach y Gutierrez.

CONSISTORI DE MDCCCLXXV.

D. FRANCESCH PELAY BRIZ, *President*.

D. ADOLF BLANCH Y CORTADA.
» Celestí Barallat y Falguera.
» Joseph Balari y Jovany.
D. Antoni Aulestia y Pijoan.
» Joaquim Fontanals del Castillo
» Joseph Roca y Roca, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Rosa Pigrau.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVI.

D. Lluis Cutchet, *President*.

D. Antoni de Bofarull.
» Pere de Rosselló.
» Joseph Roca y Roca.
D. Damás Calvet.
» Enrich Claudi Girbal.
» Joseph Blanch y Piera, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Emilia Palau Gonzalez de Quijano.

» Apeles Mestres.	1
» Manel Milá y Fontanals.	1
» Antoni Molins y Sirera.	1
» Anicet de Pagés de Puig.	2
» Joseph de Palau y Huguet.	1
» Pere de Alcántara Penya.	1
» Ramon Picó y Campamar..	1
» Joseph Lluis Pons y Gallarza.	1
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.	1
D. Isidro Reventós.	3
» Joaquim Riera y Bertran.	2
» Lluis Roca y Florejachs.	2
» Geroni Rosselló.	1
» Joaquim Rubió y Ors.	4
» Frederich Soler.	2
» Terenci Thos y Codina.	1
» Jascinto Torres y Reyetó.	1
» Francesch Ubach y Vinyeta.	3
Mossen Jascinto Verdaguer, *Pbre.*	3
D. Eduart Vidal y Valenciano.	1
» Gayetá Vidal y Valenciano.	1

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT ACCÉSSIT.

D.ª María de Bell-lloch.	1
» Victoria Penya d' Amer.	2
Mme. Rosa Anaïs de Roumanille..	1
D Tomás Aguiló..	1
» Miquel Victoriá Amer.	1
» Joseph de Argullol y Serra.	1
» Antoni Auléstia y Pijoan.	1
Excm Sr. D. Víctor Balaguer.	3
D. Adolf Blanch y Cortada..	2
» Antoni de Bofarull.	8
» Francesch Pelay Briz.	3

D. Damás Calvet..	5
» Antoni Camps y Fabrés.	8
C. de M.	1
Lo Cançoner de Vilatort.	1
D. Emili Coca y Collado..	2
Mossen Jaume Collell y Bancells, *Pbre.*	1
D. Joseph Coroleu é Inglada.	1
» Miquel Costa y Llobera.	1
† D. Salvador Estrada.	1
Un fadrí de Montanya.	1
D. Bartomeu Ferrá y Perelló.	2
» Marian Fonts.	3
† D. Guillem Forteza.	1
D. Tomás Forteza.	2
» Joseph Franquesa y Gomis.	2
» Martí Genís y Aguilar..	1
» Salvador Genís.	1
» Angel Guimerá.	1
Jordi..	3
D. Manel de Lasarte.	1
» Teodoro Llorente..	1
» Joseph Martí y Folguera.	7
» Francesch Matheu y Fornells..	3
» Gabriel Maura.	1
» Antoni Molins y Sirera.	1
» Joan Monné.	1
Armengol de Montsech.	1
D. Joan Montserrat y Archs.	1
» Francisco Muns.	1
» Pere Nanot-Renart.	1
» Joan Nebot y Casas.	1
» Matheu Obrador y Bennasar	2
» Anicet de Pagés de Puig.	7
» Pere de Alcántara Penya y Nicolau.	4
» *Pere Pi y Parera..*	1
» Ramon Picó y Campamar..	6
† D. Felip Pirozzini y Martí.	3
D. Félix Pizcueta.	2
» *Carles Pons de Ginabreda*	1
» Joseph Lluis Pons y Gallarza.	2
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.	2
D. Isidro Reventós y Amiguet.	2
» Joaquim Riera y Bertran.	7
» Lluis Roca y Florejachs.	4

Careta Antoni.
Casademunt Adriá.
Castellet Joseph.
Catá de la Torre Ramon M.
Claparols Pere.
Ceballos Ignasi de.
Colom y Torrens Francisco.
Coll Lluís.
Coroleu é Inglada Joseph.
Cortada Gonzalo.
Cuadras Francisco.
Cuadras y Feliu Manel
Cusachs Andreu,
Cutchet Lluis.
Cuyás Antoni.
Dalmau Jaume.
Danés Joseph.
Domenech Lluis.
Domingo Francisco A.
Doria Francisco.
Durán y Bas Manel.
Ensenyat Joan.
Espinach Anicet.
Estradé Francisco.
Estalella Antoni
Estasen Eugeni.
Estrader Joseph.
Falguera Félix M.
Fargas y Soler Anton.
Farnés Sebastiá.
Fasant Francisco.
Fauró Joan B.
Feliu y Lloret Joseph.
Ferrer y Codina Antoni.
Ferrer y Vidal Joseph.
Fiter é Inglés Joseph.
Flaquer Joseph.
Fochs y Ódena Emili.
Font Joan.
Font Víctor.
Forns Francisco de P.
Galí Miquel.
Gallart Arturo.
Garriga Joseph.
Gay Ramon Manel.
Gaza Alfredo.
Gibert y Riera Eduart.
Gibert y Batlle Eduart.
Girona Ignasi.
Gispert Manel.
Góngora Lluís.
Grau Ventura.
Grenzner Manel.
Giralt Antoni.
Guasch Joaquim.
Guimerá Angel.
Gusi Pere.
Imbert Eduart.
Jaumar Joseph A.
Jordá Frederich.
Junyent Joan.
Labonne Joseph.
Lapeira Enrich.
Lacoma Domingo.
Letamendi Joseph de
Llagostera Francisco.
Llampallas Antoni,
Llansa Manel de
Llansa Rafel de.
Llausás Joseph.
Llavallol Teodoro.
Lleó Modest.
Lligé Joan.
Maciá Manel.
Maciá y Pujol Eussebi.
Malagrida Miquel.
Maluquer y Viladot Joan.
Mandado Rupert.
Manyé Francisco.
Manyé y Flaquer Joan.
Marqués Antoni.
Marqués Ramon.
Marsillach Joan.
Martí y Sagristá Miquel.
Martí y Garriga Francisco.
Martorell Bernardino.
Mariezcurrena Heribert.
Maristany Francisco P.

Maseras Joseph M.ª
Massó Antoni.
Matheu Joaquim.
Matheu y Fornells Francesh.
Maspons Francisco.
Maspons Mariano.
Maspons Matheu
Masriera Frederich.
Masriera Joseph.
Mestres Apeles.
Mestres Salvador.
Mias Pere.
Mimó y Caba Claudi
Miquel y Badía Francisco.
Miquelerena Ramon de.
Miravent Joseph.
Miró Ignasi Ramon.
Mitjans Vilajeliu Julio.
Molet y Micer Lluis.
Montserrat Joan.
Mornau Delfí.
Morull Joseph.
Muró Joseph.
Mundi Jaume.
Mundó Joan.
Munner Pau.
Morgadas y Gili J.
Nanot-Renart Pere.
Napoleon Emili.
Negre Joaquim de.
Navarro y Ferreres Joan.
Novas Rosendo.
Nuri Ramon.
Obiols Joan B.
Obiols y Solá Joseph.
Oliveras Anton.
Oller Narcís.
Palau y Gonzalez Pere.
Parés Ignaci.
Parés Ildefonso.
Pascual y Nin Joan.
Pascual Manel.
Pascual Francisco.
Pascual Costa Joan.
Pau Francisco Manel.
Pecero Manel M. de.
Pella y Bofill Joseph.
Pella y Forgas Joseph .
Peradaltas Francisco.
Permanyer Joan.
Perpinyá y Pujol Joan.
Pers y Ramona Magí.
Pirozzini Cárlos.
Piera Antoni.
Planella Macari.
Planas Francisco.
Poch Ricardo.
Pons y Massaveu Joan.
Porcar y Tió Manel.
Prat y Badia Jaume.
Prats Frederich.
Puig y Savall Lluís.
Puig Francisco.
Puig y Martí Francisco.
Puiguriguer Jaume.
Pigrau Cárlos.
Pompido Cosme.
Quintana Albert de.
Reventós Isidro.
Reventós Joseph.
Reck Cárlos.
Rialp y Ortell Joseph.
Ribas Gonzalo.
Ribó Pau.
Riera y Penosa Jaume.
Rius de Llosellas Leopold.
Rius y Taulet Francisco de P.
Roca y Florejachs Lluís.
Roca y Roca Joseph.
Roca y Fiter Joseph.
Ros de Olano Antoni.
Rodoreda y Santigós Joseph.
Rogent Elias.
Roig y Tapis Paulí.
Romaní Francisco.
Romeu Manel.
Ronquillo Francisco de P.
Rossell Pere.

Rosselló Pere de.
Sala Felip Jascinto.
Sala y Martí Joaquim.
Saleta Felip de.
Sandiumenge Joseph.
Sagrera Conrat.
Sanchez y Merli Lluís.
Sans Mariano de.
Santaló Pere.
Santamaria Pere.
Santamaria Alfredro.
Santamaria Arturo.
Sarda y Lloret Joan.
Segura y Marrugat Isidro.
Sagrera Conrat.
Serra Ramon Andreu.
Serra y Pausas Joan.
Serra y Torruella Pere.
Serra Jaume.
Serra y Solé Joan.
Serraclara Gonzalo.
Serrahima Maurici.
Serramitjana Pere.
Sert Domingo.
Siscar Ramon de.
Solá y Guixa Trinitat.
Soler Benaprés Magí.
Sol Joan.
Solo Joseph Enrich.
Sunyol Esteve.
Sunyol Ramon.
Sturzenegger Jaume.
Taulet Baltasar.
Thomas y Bigas Joseph.
Tintorer Joaquim M.
Tobella Francisco X.
Tolrá Joseph.
Torrabadella Esteve.
Torrents y Monner.
Torrents y Torres Antoni.
Torres Céssar August.
Torres y Torrents Manel.
Torres Joseph A.
Torres y Reyetó Jascinto.
Traval Angel.
Trilla Agustí.
Tintoré Francisco María.
Tuyet Simeon.
Ubach y Vinyeta Jaume.
Urgellés de Tovar Agustí.
Urgell Jaume.
Urrejola Hermenegildo.
Valls Pau.
Valls y Vicens Joseph M.
Valls Agustí.
Vehíls Antoni.
Ventosa Andreu.
Verdaguer Jascinto.
Verdaguer Alvar.
Vidal Enrich Xavier.
Vidal Modest.
Vidal Valenciano Eduart.
Vidal y Valenciano Gayetá.
Vidiella Cárlos G.
Vilanova Antoni.
Vilar Jaume.
Viader Lluís.
Vilarrasa Joseph.
Vilaseca Isidro.
Vilaseca Joseph.
Villar Francisco de P. del.
Vinardell Joaquim.
Vinyas Jaume.
Vives Pere Nolasco.
Viza y Martí Joan.
Xiró y Jordá Cárlos.

ADJUNTS FORANS

Gerona.

D. Joan Baptista Ferrer
» Joaquim Riera y Bertran.

La Bisbal.

D. Joaquim Sitjar y Bulcegura.
» Joan Sitjar y Bulcegura.

La Garriga.

D. Salvador Busquet.
» Joseph de Rosselló

Palma de Mallorca.

D. Joseph Lluís Aguiló.
» Bartomeu Ferrá.
» Francesch Forteza.
» Lluís Fuster.
» Gabriel Maura.
» Matheu Obrador y Bennasar.
Iltre. Sr. D. Miquel Penya y Mut, *Pbre.*
D. Pere de Alcántara Penya y Nicolau.

Pollensa.

D. Miquel Costa Llobera.

Reus.

D. Joseph Martí y Folguera

Sant Celoni.

D. Miquel Draper.

Sarreal.

D. Jaume Ramon y Vidales.

ACTA DE LA FESTA

En la ciutat de Barcelona, á la una de la tarde del dia 6, primer diumenge de Maig del any 1877, tingué lloch en la gran sala del Teatro Principal la festa solemne dels Jochs Florals, dinovena de llur restauració.

Concurrencia inmensa omplía 'l local decorat ab lo carácter y lluhiment requerits.

Se colocá en lo vestíbul del edifici la orquesta generosament cedida per l' Excm. Ajuntament d' aquesta capital, tocant diversas y adequadas composicions ab l' acert que tè acreditat.

La comitiva oficial, precedida del Excm. Sr. Gobernador de la Provincia, D. Cástor Ibañez de Aldecoa, y composta de numerosas comissions del Excelentíssim Ajuntament, de la Excma. Diputació provincial y de moltas altras distingidas Autoritats y Corporacions, entrá en la Sala, inmediatament seguida per los set Mantenedors.

Als acorts de la popular «Marxa del Rey En Joan» fou ocupat l' estrado presidencial, y l' Excm. Sr. Gobernador declará obert l' acte, pronunciant un breu

y atinat Discurs (N.° I) en que demostrá la compatibilitat de la carrera de las armas ab las tareas literarias y trassá compendiosament la historia dels Jochs Florals, dels que se 'n declará, com en los dos anys anteriors, defensor entussiasta.—Lo concurs aplaudí unánim las frases del parlament.

Tot seguit lo President del Consistori, Excm. Senyor D. Antoni Ros de Olano, doná lectura d' un ben meditat y eloqüent Discurs (N.° II) que, interromput ab demostracions d' apreci, fou coronat ab general y prolongada salva d' aplaudiments.

Llegí despres sa Memoria (N.° III) l' infrascrit Secretari, y va procedir á la obertura dels plechs que contenian los noms dels autors premiats, formulant, avans de proclamarlos, la opinió del Consistori relativa á cada composició triada.

Resultá ésser autor de la poesía L' ANY MIL (N.° IV) y guanyá en conseqüencia la Flor Natural, consistent en una *azalea índica lillii flora*, D. Angel Guimerá, qui 'n feu present á la senyora donya Josefina Sabater de Aldavert. Passá esta á ocupar l' honorífich setial disposat al efecte, entre grans aplausos, essent aclamada Reyna de la Festa.—De la nomenada composició 'n feu lectura lo Mantenedor D. Gonzalo Serraclara.

Lo primer accéssit al mentat premi de «honor y cortesía» l' obtingué D. Joseph Franquesa y Gomis ab sa poesía L' ANADA A MONTSERRAT (N.° V) meresquent l' accéssit segon D. Anicet de Pagés de Puig per sa balada L' ÁNIMA EN PENA (N.° VI).

Del premi de «Patria», que consistía en una Englantina d' or, se 'n feu entrega, com autor de la poesía LO DARRER PLANT DE 'N CLARIS (N.° VII), á D. Angel Guimerá, al qual proclamá 'l senyor President del

Consistori Mestre en Gay Saber, per haver guanyat los tres premis ordinaris que prescriu l' article únich del titol V dels Estatuts.—Llegí la composició Don Joseph Roca y Roca.

Obert lo plech corresponent al autor de la poesia La Batalla del Port (N.° VIII) distingida ab lo primer accéssit á la predita joya, s' hi trobá 'l nom de D. Pere Pi y Parera. Lo segon accéssit s' adjudicá á D. Joseph Marti y Folguera per son romanç histórich La Campana d' Osca (N.° IX).

Se discerní 'l premi de la Viola d' or y plata al mencionat D. Angel Guimerá autor de la poesía Romiatge (N.° X), de la que'n doná lectura 'l mantenedor D. Joseph Blanch y Piera.

Obtingut fou l' accéssit únich al sobredit premi per D. Emili Coca y Collado, que resultá haver escrit la poesía titulada Lo plor de Jeremías (N.° XI).

Acte seguit va passarse á la proclamació dels noms dels autors que havian merescut los dos únichs premis extraordinaris concedits.

Del ofert per lo «Centro de Lectura de Reus» consistent en una Ploma d' or y plata y Títol de soci de mérit d' aquella Institució, n' aparegué merexedor D. Anicet de Pagés de Puig per sa poesía A una dona (N.° XII), que llegí 'l senyor Blanch.

Lo premi de la Excma. Diputació provincial de Barcelona (Colecció completa dels més celebrats poemas antichs y moderns) fou otorgat á D. Jascinto Verdaguer, pbre., com autor del poema L' Atlántida (N.° XIII).—D' esta obra 'n doná á conéxer tres diversos passatjes lo citat senyor Blanch, havent de repetir, á instancias reiteradas del concurs, lo fracment nomenat «Lo somni de Isabel».

L' auditori aplaudí als autors premiats y tributá

vivas mostras de simpatía á cada una de las composicions que 's llegiren.

Foren seguidament cremats los plechs corresponents als autors d' obras no premiadas.

Altre dels set mantenedors, lo molt Iltre. Senyor D. Vicens Boix, passá á llegir son galan y molt espressiu Discurs de gracias (N.° XIV), que meresqué reiterats y unánims aplaudiments.

De tot lo qual tinch l' honor d' exténdren la present acta, com Secretari del Consistori, certificantla en lo lloch y data al comens senyalats.

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.

N.º I. — Discurs del Excm. Sr. Gobernador de la Provincia, D. Cástor Ibañez de Aldecoa.

N.º II.—Discurs del Sr. President del Consistori, Excm. Sr. D. Antoni Ros de Olano.

N.º III.—Memoria del Sr. Secretari del Consistori, D. Joaquim Riera y Bertran.

DISCURS

DEL EXCM. SR. GOBERNADOR DE LA PROVINCIA

D. CASTOR IBAÑEZ DE ALDECOA

igno es, Señores, de observacion el hecho de que la poesía se haya conocido en todas las edades, y de que, por medio de ella, haya el hombre manifestado las más opuestas sensaciones, los más encontrados afectos, espresando su indignacion unas veces, y exhalando, en otras, los dolores de su alma y las aspiraciones de su corazon.

Digno es tambien de mencionarse cómo las organizaciones más enérgicas y mejor templadas para la lucha de las armas, han sabido sentir su inspiracion cuasi divina, y cómo, dejando la espada, para cojer el estilo ó la pluma, han legado á la posteridad monumentos literarios, que sin ella parecieran impropios del fragor de las batallas y de la vida penosa de los campamentos.

Tirteo enardecía con sus versos á los griegos, y Julio César ha narrado sus campañas en tan elegante y

clásica forma, que sus *Comentarios* son modelo que deben imitar todos los buenos historiadores.

En España, Cervantes, Garcilaso, Ercilla y otros muchos, cuya enumeracion fuera interminable, nos han dejado imperecedera y grata memoria, más que por sus grandes hazañas militares, por las obras de su poética inspiracion.

Y no sólo se han cultivado la poesía y las bellas letras en aquellos idiomas estendidos por vastos espacios del globo, sinó que, hasta en los que á más limitada zona se concretaban, y de los guerreros que las han habitado, han recibido ferviente y respetuoso culto.

Don Jaime el Conquistador en el *Libre de la Sabiesa*, y Muntaner en su *Crónica*, nos han dejado pruebas relevantes de esta verdad.

No es, por tanto, de estrañar que el territorio natal de aquellos héroes, la pátria de los Almogavares, que tan famosos se hicieron en Asia, crease y hoy mantenga una institucion que le permita cantar sus pasadas glorias, y ha dado siempre loable desahogo á la vehemencia de sus concertados sentimientos.

Así se comprende y esplica, sin esfuerzo, cómo siete distinguidos ciudadanos se reunieron en Tolosa, á fines del siglo XIV, y, tratando de restaurar la literatura románica, reservada entónces á los Trovadores, fundaran, con aprobacion del Consejo de la Ciudad, los Juegos Florales.

Invitaron á todos los poetas de la lengua de *Oc;* señalaron, para premio, joyas que representaban flores, y dieron el nombre de «*Gaya Ciencia*» ó de la Alegría, al arte que con tanta pasion se profesaba en el mediodía de Francia, y que la liberalidad de Clemencia Isaura contribuyó á sostener.

Don Juan I de Aragon, *«el amador de la gentileza»*, el Rey D. Martin y D. Fernando el de Antequera asignaron rentas, para que, en Barcelona, á imitacion de lo que en Tolosa, Paris y otras ciudades se hacía, se fundara un Consistorio de Juegos Florales.

Don Enrique de Aragon, más conocido por el Marqués de Villena, realzó su importancia, así por haber escrito el *Arte de trovar*, como por la pompa con que celebraba estas fiestas literarias.

Algunos siglos trascurrieron despues, sin que la historia nos hable de nuevas fiestas para honrar el *«Gay saber»*. Parece que estaba reservada al siglo XIX su completa y más sólida restauracion.

La Academia de Buenas Letras de Barcelona abrió, en 1841, un certámen al que pudieran concurrir todos los ingenios, y si bien no todas las obras debian estar, ni estuvieron, escritas en lengua catalana, los premios establecidos se adjudicaron, con gloria para los progresos de la historia y de la poesía y para sus laureados autores.

El Ilustre Cabildo de este Municipio restableció, en 1859, esta solemnidad anual que hoy me cabe la honra de presidir por tercera vez; y desde entónces viene celebrándose, sin que las desgracias que constantemente han afligido á nuestra desventurada pátria hayan sido poderosas á interrumpirla.

Nada hay ya que temer por su conservacion. El aumento progresivo que acusa el número de las composiciones presentadas á los concursos; el interés creciente que escitan; el mérito literario cada dia mayor que en ellas se descubre, son prenda segura de que mantendreis, como venerando recuerdo, este interesante certámen, y de que no morirá la lengua que hablaron y extendieron vuestros egregios progenitores.

Continuad enriqueciéndola, con el mismo entusiasmo que hasta ahora mostrais por sostenerla viva y pujante, y estad seguros de que las generaciones venideras os aplaudirán, por haberlas entregado, acrecentado é incólume, el valioso tesoro de la Literatura Catalana.

He dicho.

Senyors:

itja centúria fá que, per seguir la carrera de las armas, deixí aquesta terra de mon afecte natural.

Llavoras no parlavan encara las lletras catalanas.

Quan los desterrats arrivan á la Pátria, senten aixamplarse 'l cor, mentres que trovan débils totas las espressions pera saludarla.

Aquell acte es de veneració.

Aixís jo, al referme de la ausencia, veyentme entre mitj de vosaltres, aquí ahont s' escoltan los himnes de ressurrecció del *Gay Saber*, despertant la tradició, evocant la historia, sento que á llurs ritmes s' acompassan las incansables máquinas de la industria catalana.

¡Que tè d' estrany! ¿Quí no disculpará que ma veu tremoli conmoguda pel' sant temor de qui penetra en un temple?

A tal fi, un il-lustre President de est Consistori, ab singular ingeni trobá y exposá, en 1870, bellissima

alegoría, la qual me permeto recordarvos. Presenta 'ls Jochs Florals, en sa naixensa, com infantó en bressol voltat de la parentela y dels amichs; conduheixlo adolescent, tot amestrantlo, fins que l' estableix en la palestra de la controvérsia científica y literaria, ja en la edat viril.

Fa set anys, y aquell infant, home fet y robust, vè al torneig armat d' armas cortesas.

Jo, lo menys espert dels contendents en esta noble lluyta, sóls enrahonaré — fent de ma part lo mès gran esfors — pera significarvos l' agrahiment que sento al véurem ara honrat per vosaltres, sens altre mereixement que la meva amor á la terra catalana; y seguidament será bo que m' avansi á pagar homenatge á las que aquí representan á la mès bella meytat de la humana naturalesa, devant la qual l' altra 's postra sens despéndres' de sa noble altivesa. Y axó es tan cert, que d' entre aqueixas damas catalanas s' alçará aviát la Reyna de la festa, com bella y gentil personificació dels tres sentiments ab que nostre Institució fa via.

L' influencia de la dona comensa en lo Génessis; y si per aquella seducció forem condemnats al treball, tant y tant s' agermaná ab lo cástich la raça catalana, que l' traduheix en amor, y del traball ne trau indisputable excel-lencia; y si també per la dona, en sa mès pura expressió, — *la Verge Mare* — la Humanitat fou digne de que Déu s' encarnás pera la Redempció tras la caiguda, ja digué l' áliga del Cristianisme : *Oh! felix culpa, quæ talem redemptorem habere meruit!*

Una volta cumplert tan natural desitj, seré breu á causa de mas pocas forsas pera la empresa qu' he d' escometre, valdament tan sols logri mostrarla.

Vejau, Senyors, qual s' ofereix un fenómen psicológich en las societats, no ben definit — que jo sápia — per la crítica.

Un poble s' ensopeix á períodos; generacions passivas moren en ell y 's renovan en silenci durant lo somni aparent, fins que de sopte desperta, com si l' ensopiment sigués un repós, per empendre ab més dalé la evolució del progrés intel-lectual. Avuy no més apar que en tal moment históric han brollat de cop en nostre sol natiu, y á nova vida, unint lo sèu vigor á la present, totas las intel-ligéncias de las altras generacions que passaren calladas.

De aquí inferesch que 'ls pobles, com los individuos, rara vegada perden lo carácter primitiu que constituheix lo principi de sa vida. Las modificacions que sufreixen giran, en general, sobre eixa basa; y de aquí la divisió filosófica de lo essencial y accidental en las agrupacions humanas conegudas per nacionalitats.

Los primers habitants de Catalunya desenrotllaren, desde l' antigó, dos grans y sublims sentiments: lo de religió y l' de vera independencia. Sempre 'ls feren compatibles, perque es un axioma moral que l' esperit humá — al regonéixes' dependent de Déu, — adquireix la verdadera llibertat.

A tan ferms fonaments juntaren lo del amor al treball, y ditas tres condicions declaran la estabilitat de sa manera d' ésser en totas las questions importants essencialment patrióticas, en quantas vissicituts han sufertas desde que s' té coneixement de la sua historia, fentse avinent fins avuy desde la invasió romana.

Si per sobra de duresa en lo tracte, ó falta d' intelligencia en determinats goberns d' Espanya, Catalunya ha donat síntomas de voler rompre l' nus que

la oprimia per unirse á altre llas, aquells jamay passaren de fenómens tranzitoris, que s' esvanian al primer moment de reflexió.

Ah! escorcolléu en lo fons d' altres pobles mès santificats, en concepte de qui no trau esment al meditar la historia, y á crítichs tan somers demanaulos que baixin per grahons desde la circunscripció de la Provincia al cercle privat de las familias pera trobar lo mateix.....

Tal es nostra sort en la vida social, en tant que ab la suma de dolors acumulem lo capital de la experiéncia.

Pénsishi bé, y fora los disturbis interns, se trobará com á temps que cada una de las provincias d' Espanya giravoltá casi exclusivament sobre ideas tradicionals, ab alguna tendencia molt fosca vers lo progrés, Catalunya, sens oblidar jamay las ideas netas de son orígen, avansá sempre en industria y en las arts, fins al punt de marcar una prosperitat desconeguda en lo restant de la Península.

Ella ha igualát, en moltas de sas indústrias, á las mès avansadas d' Europa; ella ha fet compatibles la independencia, lo traball y 'l respecte á la lley; y avuy ofereix á la consideració dels pensadors un fenómen de regeneració, qual terme, per mès que no sia completament conegut, se presenta sens dupte gran y patriótich.

Los fabricants, aplicant lo progrés de las ciencias fisicas y naturals á industrias ja verament maravellosas, ofereixen una série de productes que fan rezelar á las nacions de mès perfecta fabricació y fixan la mira de llurs economistas. Lo pagés doma l' aspre sol que 'ns doná naturalesa; multiplica y mellora 'ls fruyts de las valls; vesteix d' exquisits sarments y

pámpols y d' arbres doblement productius los galters y 'ls cimals de las serras.

Nostras naus mideixen l' ample mar voltant arreu tota la terra; nostres historiadors, ajudats per las llums de la crítica, fan conéixer rahonadament las gestas, los períodos per que ha passat aquest gran poble; nostres filosops assombran á la Europa pensadora en la especulació trascendental y moral; nostres erudits despertan y corretgeixen las tradicions históricas; nostres helenistas traduixen á Homero y Anacreon ab sorprenent puresa, no ja en lo motllo de un dialecte estret, sino en la llengua mès plena catalana; nostres pintors y escultors son gloria y victoria en la lluyta de las arts amativas, y nostres poetas, inspirantse en la idea de Dèu —son culto verdader — y en las venerandas tradicions de llurs progenitors, cantan ab gran novetat genial, ab elevat vigor y desusada frescura, lo mès gran, lo mès sublim, lo mès consolador qu' ha conegut la Humanitat. La poesía épica, la lírica y la dramática tot ho abarcan, tot ho decoran, tot ho eczalsan tot ho il-luminan.

Lo poeta, respecte á son segle, sembla la flama bíblica, columna lluminosa adelantant al través de las sombras del esdevenidor.

Lo intens de vostres sentiments, vostre intuició, lo curs de vostras ideas, indican que se desenrotlla en las entranyas de la terra nativa un gérmen poderós y fecundo que ha de renovar los inevitables principis del bè, encaminats á una perfecció de que 's desvía la Europa per las múltiples senderas de la filosofía novíssima.

Pera tan alts fins, desperteu l' antich idioma, quals carácters varen jaure, com lletra morta, sepultats en la pols de nostres arxius; quals resons, interrom-

puts apenas, han vagat per nostres vilatjes y ressonat pels' ámbits de nostres enderrocats monuments; canteu l' amor, la gloria, lo passat, lo present y lo pervindre catalá; cantéulos ab aquell sabor característich que anomenau vosaltres *l' agre del terrer*. Mes sia per tots encarantse á la patria histórica, á la patria política, dirigintvos á la patria comuna y económica, á Espanya per Castella: centre de la nacionalitat que tenim; puix si Castella tingué y mantingué reys ab privats, ja ineptes, ja opressors, á ella la vecsaren al igual que á nosaltres, quan avans y desprès contribuhía, en primer terme, á obrirnos un mon desconegut, que fou, es y será manantial tributari de nostra caudalosa fortuna, per efecte de nostre ardiment en las mars.

Ja avuy, no cabent per nostra activitat en lo propi sol, poblem terras estranyas, y allá arrivan y 's repeteixen vostras llissons.

Entant que notables estadistas sostenen que diferentas parlas dintre de una nacionalitat acaban per dividirla, la experiencia mostra diversament. Exemple 'n son la Suissa federada, Italia una, França compacta, y la Alsácia y la Lorena protestant en secret de sa anecsió á un imperi de sa raça y del propi idioma: escoltáulas en llur Parlament.

Aquí, en la terra payral, hem forçat los elements de la naturalesa, mentres, com á niu d' amor primitiu, servem la llar de la familia. Y si, espolsant la peresa encarnada en la condició humana, habeu sobrexit per esfors material é intel-lectual, Espanyols com som, á una sola preeminencia nos fou permés d' aspirar: á fer de Catalunya la primera entre las mellors provincias de la Patria, y ja ho es.

He d' acabar, Senyors.

Jo he vist l' arbre material de Güernica, l' arbre essencialment simbòlich del *Iruracbat*. Creix en pati estret, y es rebroll mesquí d' altre arbre que fou, rebroll que no pot ombrejar á la Junta foral de Vizcaya.

¿Sabéu cóm se representa ma fantasía l' arbre ideal, heráldich de nostre renaixensa, arrelant en nostre sol obert? Com un roure, al qual haguessen escapsat lo cimal; mes brotan avuy de sa robusta soca per tot arreu brancas capassas de soplujar y de oferir coronas de sas fullas inmarfibles pera tots mós esforçadíssims paisans, los aventatjats en las arts, lo comers, las ciencias y las lletras.

HE DIT.

Senyors:

i nostra materna literatura no es arrivada encara al grau d' esplendor que tots voldriam, que afanyosos cerquém, tant per honra del país hont se badaren nostres ulls, y hont, Deu volent, han de clóures, com per glorificació de l' Espanya entera, benvolguda de cor, per ésser patria de las provincias colocadas en la matexa bonica y somrisenta partió de mon; si 'ls moviments d' afecte que la revivalla catalana ha despertat en estrangers territoris encara no 's manifesta y espansiona ab los esclats d' un entussiasme fervent y de ningú ignorat; si no dominem, avuy com avuy, no ja las cimas del Ideal, pero ni sóls las espléndidas margenadas que vora séva s' escauhen,- bè podem assegurar, sense gens de pór al desmentiment que, com may, son reconeguts y celebrats, montanyas y onadas enllá, los fruyts de las inteligencias sahonadas y 'ls esforsos del ardit jovent de Catalunya.

Confessémho sens rezel; proclamémho ab aquella claretat que 'ns es hereditaria: ni l' eccessiva modestia 'ns encongeix l' esperit, ni 'ns embarga cap mena d' ergull, pera dificultar, á gratcient, l' obra comensada dinou anys enrera, ó pera no dexarnos tenir ferma conciencia de lo que podem realisar en totas las esferas de l' activitat espiritual.

Sabem que 'ls anys que pera nosaltres passan no són, no, 'ls anys qu' atuhexen al home decadent, sinó 'ls que duhen virilitat: sabem que nostra renaxensa no contradeix, per ara y tant, la lley de la Naturalesa qu' entre 'ls divuyt y vint anys fa brotar la joventut en los pobles del mitjorn.

¿Quí 'n dupta? La jovenesa del art literari catalá avansa sens ayres d' envellir ans d' hora, y tal volta ab poder bastant pera no entrar en la decrepitut.

No oblidantnos de la complecsió histórica que 'ns agermana, y oblidant miserables diferencias que traydorament voldrian ensenyorirse de nosaltres; no donantnos vergonya de rendir públichs y constants homenatges á lo que ha sigut y no pot dexar de ésser bell y sant, y avergonyintnos, en cambi, de prestar malaguanyada adoració á lo qu' es de sí migrat y tranzitori; complahentnos en cercar esperit de concordia y móvils honestos de germanó en lo que s' ho mereix, y esbargint, per un igual, los prejudicis histórichs y las incondicionals manías d' actualitat, com á mercaders del sagrat répós de nostre cor y del de nostras famílias:—pensant y obrant axís, altra seria encara la sementera, altra la cullita y altra, senyors, ben altra la importancia ab que figuraríam en lo grandiós concert de la civilisació moderna, vindicantla, un cop més, en nom de la més plahenta armonía que ha otorgada Déu á l' Humanitat: en nom de l' armo-

nia entre la Tradició, que verament ensenya, y 'l Progrés que jamay nega als pobles trevalladors coronas inmortals.

Exa consoladora armonía l' anem assolint y 'ns hi delectém. Tot nos hi conduheix en la més dolsa y tendra companyía.

No son ja únichs elements de prospéritat los llibres y las várias publicacions, que alcansan número respectable; no es ja sóls l' escena catalana mirall d' evidents y genuinas fesomías: novas associacions, en esta ciutat y en altres paratjes de l' antigua Corona d' Aragó, naxen y veñen á dedicarse al estudi de conexements los més variats y profitosos, mentre que las associacions ja arreladas axamplan lo brancatje á qual ombra s' hi respira un alé d' estiuhenca y sereníssima matinada.

Y assó 's logra sens perjudici de la iniciativa particular: ja es una sola inteligencia y una sola activitat poderosa, ja son duas activitats y duas inteligencias cobladas que enriquexen la bibliografía de Catalunya y honoran las públicas y particulars bibliotecas.

Per tot arreu de nostras encontradas va buscantse un monument, una relliquia, un signe de Patria, ab aquell anhel mateix que l' assedegat vianant busca 'l manantial generós, ó al menys lo compassiu degotall d' aigua benefactora.

Ja l'ésser catalanista, en compte de causar maravella com avans, gens ni mica'ns estranya. Si ho son los catalans á Nova-York, á Buenos-Ayres y en altres apartats territoris, ¿passariam per l' oprobi de no esserho á Catalunya? Fóra l' última vergonya que podríam soportar.

No es axís. Sentir passió per las cosas de la terra nativa 's troba tan propi com l' estimar los jardins al

fort de la primavera ó la dona al bo de l' edat.—Més ó menys resolutas, més ó menys activas y previsoras, seguint á la primera generació se n' han espigadas d' altras que fan incomparable goig de veure.—Entre 'l temor de no lograrse sempre 'l que 's desitja y la seguretat de no haver plangut los medis pera conseguirho, no dupta l' actual jovent. Segle, 'l nostre, de sistemas y de procediments diversos, lo partidari artístich del un s' avesa á no èxcomunicar al altre; cauhen los esclusivismes, y 'l recort d' antigas divisions es crit d' alerta contra la crexensa d' algunas de modernas tan y més soberanament ridículas que aquellas dels ergotistas, que amaneravan la lógica y no feyan adelantar un pas cap altra ciencia. Lo públich, quan no 'l propi dictat de la conciencia, nos constreny á respectar las opinions literarias, com las demés opinions de cada hú, nó en nom d' una llibertat desinvolta y prostituhida, sinó en nóm mateix del Art, lo qual no tenint patria, tampoch pot imposarla al seny, á la imaginació ni al sentiment.

Per ço las variadas manifestacions de la renaxensa literaria de Catalunya, ademés de mostrar la procedencia de que sia proscrit tot egoisme, provan que 's va fugint, á gran prèssa, de tota rutina y de tota convenció. Se procura, si, com en totas las nacions adelantadas de debó, seguir lo concell del sublim poeta y egregi pensador alamany: agermanar la vehemencia dels afectes en lo fons ab la justesa en la forma. Fer no sóls compatibles, pero simultáneament necessaris romanticisme vigorós y clásica pulcritut : veus aquí 'l gran problema resolt.

Donchs aquexas son las tendencias y axó es lo que, si no ressalta ben bè, notoriament se insinúa en las

composicions d' algun mérit vingudas al concurs d' enguany.

Escepció feta dels insensats que, versificant sens inspiració ni esma de cap lley, sens estudi 'l més elemental, representan, devant la crítica, per benigne que la capiu, lo desayrat paper dels menestrals ab pretensions aristocráticas, lo moviment literari de Catalunya y 'l certámen qu' avuy sancionem, provan que, també en los dominis del art de la paraula, la llibertat, may confundible ab la llicencia, es la que origina l' orde y evita, ab los dos mals preindicats, la enervadora monotonía.

Prompte 'us convenceréu de la certitut de semblants afirmacions.

Si pocas son, relativament als premis oferts, las poesías triadas pèl Consistori, entre las 260 qu' entraren en concurs, (haventne comparegudas 3 fora de temps), en cambi y generalment parlant, descobrexen una significació que s' ha basat en las propias forsas del poeta robustidas en la meditació y per l' estudi. Ningú que aprecíe'l resultat del certámen negará que, axís com l' estudi no pot suplir la falta d' imaginació, aquesta, per abundosa, per tropical que sia, no pot regnar sense 'ls atributs que l' estudi y solzament l' estudi, en variadas menas, proporciona.

L' oblit ó la desconexensa de tal doctrina motiva 'l que molts se formin un mon de poesía singular del que no saben móures y quals variants fatigan l' atenció, ó 's valgan del recurs d' aprofitar concepcions agenas pera tráuren fortuna propia. D' aquí l' amanerament, per una banda, y per l' altra la voluntaria, la concient y fins algun cop desvergonyida falta d' inspiració, en lo comú sentit de la paraula, que han obli-

gat al Consistori á una severitat en molts altres conceptes justificable.

Bé 'ns n' hauría sigut d' agradós concedir tots los deu prèmis que, entre ordinaris y êxtraordinaris, anunciárem ab data de cap d' any. ¿Quína satisfacció comparable á la de fer galaníssima la toya qu' oferím cad' any á la Patria? Empero havem estimat mès profitós assegurarnos de la boniquesa de las flors, y ja que nó toya, presentar ramell que no desdiga del mes en que surt.

Prescindim, al enrahonar com acabem de ferho, d' una obra capdalt entre las distingidas, y referintnos al éczit general del certámen, creyem no han d' acusarnos las dignas Corporacions ofertoras de premis no atjudicats que ja d' anys ensá 'ns afavorexen, ni la representant d' una provincia germana de la nostra que, á la primera indicació, se serví assignar preciosíssima joya. Nos acusarían, si una ja avuy importuna lenitat nos èxposés á enagenarnos la confiansa que 'ns varen concedir.

Fins reduhits á una meytat los premis adjudicables, no 'ls hem otorgat tots per vot unánim, segons veureu al formular nostre judici inmediatament avans de cada obra qu' ha obtingut premi y de cada agrupació de las distingidas ab accésssit.

No será, empero, senyors, sense dedicar un recort á la memoria dels mestres y amichs de l' ánima que, durant l' any académich qu' avuy fineix, abandonaren aquesta vida de mortals angunias per una eternitat de gloria celestial.

L' un s' anomenava Joseph Coll y Vehí, y juntava en son sér la inteligencia del sabi y 'l cor del poeta. Dedicat á la soberana missió de la ensenyansa, vivía

en ella y per ella com viu la bona mare en la familia y per la familia. Cada dexeble seu es testimoni vivent de sos mérits com de sas virtuts... y sos dexebles son inumerables.—Esquerp á las tentacions del mon, sas obras demostravan una robustesa de seny y una bona fé d' apreciació que pochs, molts pochs son los autors que las revelan.—Amant y entussiasta com de la literatura castellana (á qual enriquiment contribuhí desde molts endrets), de las bellas lletras catalanas, sóls á sa modestia deu atribuhirse que no ocupés un any en nostres Jochs Florals lo lloch més preeminent. —Acalladas en l' ánim de tot home ben nascút las diferencias políticas devant la germanía de la mort, y naturalment acalladas sempre en nostres concursos, ningú dels presents dexará de tributar á la memoria del malaguanyat mestre respetuosa y sentidíssima recordansa.

Era l' altre un poeta que caigué en la flor de la joventut y á qui la majoría dels que m' escoltan havía recompensat y estimulat ab entussiastas aplaudiments. —Procedía de la nació de las arts, y en duas arts bellas se distingía per sa sensibilitat, sa ingénua y molt tendra y escayenta forma de manifestarse. Era poeta y era músich per naturalesa, y axís en sas poesías com en las que podría anomenar petitas aquarelas musicals, féyas admirar precisament perque no solicitava l' admiració. Sentía l' art popular y singularment la música popular catalana com ningú, y alguns dels joves poetas que 'ns escoltan recordan las esquisidas melodías ab que 'n Felip Pirozzini y Martí idealisá llurs concepcions. ¡Pobre companyó nostre! ¡Pobre entussiasta ardent de nostra literatura!... L' any passat, lluytant ab la cruel malaltía, intentá alsarse pera rebre de mans de la Reyna de la festa lo pre-

mi conseguit... Las forsas li mancaren!... No havían de faltarli més tart pera morir cristianament.

Germá d' ell en aficions musicals, si bè mestre ja en lluhirlas, era 'n Jaume Biscarri, l' autor d' aquella ben encertada y popular composició musical ab lletra d' inspirat poeta nomenada «Teresa».—L' eccés d' entussiasme per son art, si no originá, va precipitar segurament la sua plorada fi. Cert es pera 'ls qui 'l conexian, y verossímil haurán de trobarho los que no tingueren la ditxa d' apreciar las bellas qualitats personals d' En Biscarri, quan sápigan que havía robadas, desde noy, horas y més horas al descans, y que's dedicava ab implacable afany á la composició d' obras liricas y al domini del piano, en que fou una notabilitat y potser bona cosa més que una notabilitat.

Y la Mort, conseqüent en sa esgarrifosa déria contra la joventut, com si la precocitat fós algun delicte promptament espiable y com si ja no hagués complerta massa sa horrible missió, abaté la eczistencia d' aquell incomparable artista que vessava á plaher inspiració, vivesa y gracia, com vessa 'l cel claretat y plujas y rosada.—¿Quí no conexía y qui oblidará á n' En Tomás Padró? Lo conexía y l' estimava Espanya; se 'l conexía més enllá de nostras fronteras, y 'l mon enter l' hauría conegut y admirat. Desde 'l género en que més la fantasía hi campeja fins á l' obra en que més s' hi destaca la observació; desde la severitat del quadro históric fins á la travessura del dibuix humorístich hi median espays que salva solzament, sens caure ni fluctuar, un artista del geni de nostre Padró.—¿Retrauré, en especial, son talent aplicat á las obras literarias catalanas? Ofendría no ja sóls als més aficionats á las arts de la Bellesa, pero fins als qui més accidentalment s' hi tractan ó las estiman.

¿Recordaré las prendas morals del home? ¿Hi há per ventura amich que no las alabi? ¿Eczisteix, acás, entre vosaltres algú que no haja sentit celebrarlas? L' artista no podía valer més que l' home, y l' home valgué sempre tant com l' artista.

¡Que als quatre predecessors, que á tots quatre per un igual haja acullit la Providencia! ¡Que la vista y l' intim tracte d' ells en mellor vida apaguin l' anyorament que 'n sentim y 'n sentirém mentre glatexin nostres cors!

OPINIÓ DEL CONSISTORI

RESPECTE Á LAS COMPOSICIONS DISTINGIDAS.

PREMI DE LA FLOR NATURAL.

Llargas y meditadas han sigut las deliberacions del Consistori avans de declarar concedida la més pretesa distinció á una de las 127 obras que hi obtavan.

Concretadas últimamen las miras á tres composicions de índole tan diversa que venen á ésser altras tantas variants de poesía lírica en sa més ampla accepció, y per conseqüencia, altras tantas aspiracions dins los èxtenssíssims dominis del Art, s'es otorgat definitivament (si bè sols per majoría) lo premi á la poesía titolada «L' any mil» (Núm 248) qual lema diu: «*Se creya que á la mitja nit del darrer de Desembre lo mon finaría.*» S' ha tingut en compte nó la escola en que pot classificarse — puix al Consistori li era antipátich tot esclusivisme, segons he indicat anteriorment y ho evidenciará 'l conjunt d' obras llorejadas,—sinó per los visibles mérits de novetat en lo pensament cardinal, vigorosa claretat en la descripció, y destresa en véncer múltiples dificultats sóls dominables per un

poeta que, á sas ingénitas disposicions, reunesca encertada preparació.

No se 'ns han amagats, empero, alguns defectes de la poesía «L' any mil.» Original y molt lo pensament y bén entés lo plan general, en cambi la matexa victoria conseguida sobre molts obstacles ha ocasionat certa difusió y pesadesa, atenuadas, peró no dissimuladas, per característichs y combinats detalls.

Guanyadora es, per unanimitat, del primer accéssit á la Flor natural la tendra y gentil composició (Número 258) que ab lo generich lema de «*Patria, Fides, Amor*», du per títol «L'anada á Montserrat.»—Altra de las tres poesías reconegudas ab merexements pera 'l premi de «honor y cortesía», haguera segurament ocupat lloch principal, si las tres parts que la integran estiguesen á igual ó aprocsimada elevació. Lo poeta sorpren, sens esfors, en la pintoresca montanya, tantas voltas festejada per nostres trovadors, las deus dels tres sentiments que 'ns servexen de conhort; en bella forma de gust popular los hi dona vida, mes si al celebrar la Patria s' inspira de debó en la naturalesa qu' enllassa ab nostra Historia, y al cantar l' Amor troba accents que arrivan al viu de l' ánima, en cambi quan celebra la Fe no es tan poeta com creyent, essentne de plányer lo convencional y sobrer de la tornada ó resposta al final de cada posada. Afegiuhi alguns descuyts de versificació que 'l carácter modest de la poesía fa ressaltar més y compendreu que 'l Consistori, no sens alguna recansa, haja colocada la composició en lloch segon.

«L' ánima en pena» (Núm. 99), poesía que dú per lema «*¡ Válgam Deu, val!*» es balada que's distingeix per sa potencia de assimilació en l' assumpto, per sa for-

sa d' eczecució, per sa sobrietat y per la bona conexensa dels recursos del idioma. Animada ab descripcions tan ajustadas y vigorosas com la del cavall aplanant las rocas y la del aspecte dels monstres seguint al héroe, fóra composició de grandissim mérit si no estigués inspirada en la més popular y característica de nostras cansons, «Lo Comte Arnau», y si no hagués sigut premiat ab joya en certámen anterior dels Jochs Florals un romanç calcat axís mateix en la bellíssima obra citada.—«L' ánima en pena» ha obtingut lo segon accéssit per unanimitat de vots.

Lo Consistori 's creu, altrement, en lo deber de mencionar molt honoríficament las duas coleccions de poesías «Flors y Plors» y «Tardanías». La primera, en especial, guanyat hauría més senyalada distinció, per sas notables qualitats de pensament y d' estructura, si s' hagués cregut prudent concedir premis á veritables y gens curts aplechs de poesías, essent axís que no foren especial ni indirectament solicitats en lo «Cartell.»

També merescuda 's té una menció 'l cómich-dramátich romanç d' estil popular «L' Hostal de la Viola» escrit ab soltura y ab envejable conexement del género á que pertany.

PREMI DE LA ENGLANTINA D' OR.

55 composicions son las classificadas en aquesta agrupació, y d' entr' ellas, per votació unánim, s' ha discernit la primera joya entre las anunciadas, á la rica, brillant é intencionada poesía «Lo darrer plant de

'n Claris» (Núm. 211). Cada lectura d' aquesta obra armonisá més los parers dels mantenedors, fins á portarnos á un acort de que n' estem ben agradats, ab tot y que la composició triada no rehunexi,—com preferent més no absolutament se demaná,—las formas del romanç ó llegenda.

Si bè peca un xich de declamatoria y la unitat hi es en certa manera fosca, pot considerarse la poesía llorejada com espressió dels generosos sentiments que animan ó animar deuhen á la Catalunya espanyola Será tal volta censurat l' atreviment de posar en boca de Pau Clarís los dictats que hi posa l' artista: Clarís, patrici y sacerdot, es una de las més genuinas personificacions de nostra Pátria, y açó esplica y creyem que justifica l' atreviment del poeta.

Unánimament ha otorgat lo Consistori l' accéssit primer al premi de la Englantina, á la histórica ensemps que llegendaria composició «La batalla del Port» (Núm. 250) que dú per divisa l' apreciació de Zurita: «*Mas temian la afrenta de no vencer que el peligro de ser vencidos.*»

Animada, viventa y ben disposta, narra en una série de cuadros, tots conduhents al fi, una gesta famosa de nostra historia, si bè 'n resulta ab importancia principal un epissodi qu' en res se funda, per ben imaginat que se 'l consideri.

Cert amanerament y lo massa diluhit d' alguns passatjes son defectes que 'ns ha semblat trobar en la referida composició.

Per unanimitat igualment se 'n du 'l segon accéssit l' autor del romans (Núm. 176) «La Campana d' Osca», lema: *Morituri te salutant.*

Moviment dramátich é interessant, sobrietat y no

escás conexement dels models de poesía narrativa son las mellors qualitats que 'l Consistori creu que rehuneix dita composició eczemplar en son objecte moral.

Pobresa en certs detalls, algun vulgarisme en altres son notoris defectes de la matexa.

Tres produccions valen per ésser honorificament mencionadas en aquest lloch, y son: «Los Camps cataláunichs» per la energía del relat; «Na Dolsa» per la tendresa del seu conjunt, y «L' anell d' En Conradí» per la facilitat y galanura de sa part primera.

PREMI DE LA VIOLA D' OR Y PLATA.

Sobressurtí, á primer cop d' ull, entre las 44 composicions que obtavan á est premi, la titulada «Romiatje» (Núm. 247), qual lema es *«¡Fés via!»*

Si la disposició d' ella no es enterament nova, es lo seu pensament capital tan eminentment poétich y relligiós, y tant grandiosas y abundants de color y de llum aparexen sas ben encadenadas estrofas, que 'l Consistori no ha duptat en concedirli 'l premi, creyent obrar ab tanta més justicia, quant més escassa en obras d' alguns mèrits es la secció á qu' ella pertany.

Vejau, com heu vist respecte á las duas anteriors composicions distingidas ab premi, si la obra s' ho val.

Ud sol accéssit al premi relligiós ó moral se destina al autor de la composició «Lo plor de Jeremías» (Núm. 173) que dú per lema unas frases del mateix Profeta.

Lo Consistori no distingeix la inspiració del poeta:

ha trobat aquest en la contestura, en la forma, en l' abundancia de versificació adequada y espressiva y en l' acert en dominar, sens perjudici del element poétich, las dificultats de la versificació d' un psalm feta ab ben compresa llibertat.

Son mencionables poesías com «La colometa blanca» y «María de Macdála», si escassas d' originalitat, animadas per delicats sentiments; y ho es, encara que ben en darrer lloch, la composició titulada «Lo fossar» per la suavitat y boniquesa de sas primeras estancias.

PREMI DE LA PLOMA D' OR Y PLATA

Y DEL TÍTUL DE SOCI DE MÉRIT DEL «CENTRO DE LECTURA» DE REUS

En vista del insignificant valor de las 6 composicions ajustadas al tema concret, usant lo Consistori de l' autorisació ilimitada ab que fou honrat per l' Associació nomenada, ha concedit lo premi á la composició (N.º 252) «A una dona» que té per divisa «*Hace una noche horrorosa como la vida que nos espera*», conceptuantla granada mostra de poesía moderna, qu' espressa ideas y sentiments en tota sa veritat, no titubejant en enmatllevar al mon êxtern imatjes y comparansas, per atrevidas que sian, á fi de robustir los conceptes.

L' assumpto y l' esperit general d' exa composició, ja que no la forma, duhen á la memoria 'l famos «Canto á Teresa» del célebre Espronceda, y entre sas imatjes acabadíssimas,—especialment y com

inmillorable en tots sentits la del llenyater—ne té algunas de contradictorias, que més que del natural moviment lírich de la poesía, semblan résultar d' una premeditació que no ha posat prou esment en son trevall.

Tals son los desmérits que 'l Consistori vè obligat á fer presents per no retrocedir en lo camí de la imparcialitat que li ha servit de rigorosa norma.

PREMI DE LA EXCMA. DIPUTACIÓ PROVINCIAL

DE BARCELONA, CONSISTENT EN UNA *Colecció complerta dels més celebrats poemas antichs y moderns.*

Duas composicions hi han aspirat, y no podía presumir segurament la Corporació ofertora que son premi donaría ocasió á que fos presentada al certámen obra de tanta magnitut com lo poema «L' Atlántida» (N.° 182.)

Devant de composicions en que hi flameja talent genial d' un cap al altre y en que hi há passatjes que embriagan de sublimitat, lo Consistori sols pot formular opinió ab natural timidesa. Assegurará, empero, que la concepció del poema es grandiosa, y la introducció magistral, com ho son, cada una per son ayre, las duas baladas que hi figuran; qu' en los deu cants s' hi remou una teogonía estudiada y presentada ab gran conexement, axís com en la Conclusió s' hi senten bategar bells y gloriosos designis de patria y de grandesa.

Baix altres punts de vista es encara 'l poema «L' Atlántida» obra considerable.— Ho es per la sólida

erudició que revela y per lo riquíssim texit de primitivas tradicions peninsulars que fa traslluhir; ho es com eczemplar de sábia versificació, y ho es, finalment, com incomparable tresor filológich.

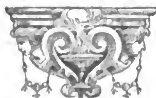
Donat, empero, l' estil clássich del poema, l' héroe no s' hi veu prou dominant, observantse, ademés, en alguns paratjes, certa confusió tal vegada corretgible y essent de doldre que l' eccés, la verdadera prodigalitat de descripcions las més ardidas fassa qu' estas algun cop se perjudiquen las unas á las altras.

Mes lo cert es que la obra ferá tanta honra á nostra literatura provincial com ne fa á una agrupació de casas, per gran y hermosa que sia, la magnífica catedral que corona 'l puig y enfonza en los núvols sa valenta agulla.

Avans, empero, de proclamar lo nom del qu' es autor de la obra capdalt del certámen, permetáume senyors, que mortifiqui sóls breus moments vostra impaciencia, consignant que al premi ofert per la Excelentíssima Diputació provincial de Girona, consistent en «Una ballesta d'or» adjudicable al autor de la mellor oda á 'n Dalmau Creixell sóls hi han aspirat 3 composicions, y altras 3 al «Lliri de plata de tres flors», joya senyalada per la Representació de Lleyda, cap de mérit bastant pera conseguir aquell; 17, á la «Rosa d' or y plata», present de la Excma. Corporació provincial d' Alacant, fentse notar únicament duas poesías, una ab més carácter d' himne que de cansó (y en altres sentits encara apartada de lo demanat,) y altra, marcada cansó, de dots estimables, mes no prou meritorias de premi.

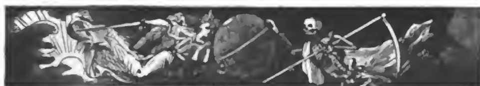
Respecte á composicions en prosa, sóls un trevall ha obtat vanament á la «Medalla de plata» oferta per

l' Ateneo Barcelonés al mellor Estudi Critich sobre 'l Teatre Catalá, y quatre diversas obras han aspirat al premi de la Redacció de la «Renaixensa».—Ni aquell trevall ni estas obras s' han conceptuadas acreedoras als dos premis indicats.

FLOR NATURAL

Núm. IV. — L' ANY MIL, *de D. Ángel Guimerá.*
Núm. V. — L' ANADA A MONTSERRAT, *de D. Joseph Franquesa y Gomis.*
Núm. VI. — L' ÁNIMA EN PENA, *de D. Anicet de Pagés de Puig.*

L' ANY MIL

Se creya que á la mitja nit del darrer
de Desembre lo mon finaria.

Era en lo temps en que las neus primeras
las grogas faldas dels turons baixavan,
y en amples collas, volejant 'lleugeras,
las aus sens pàtria sobre 'l mar passavan.

Monjos y frares en tropell seguian
los burchs tranquils barbotejant absoltas,
y 'ls nins poruchs los veyan que 's perdian
dels alts castells per las negrencas voltas.

Jorns y mes jorns que en nuvols se desfeya
l' encéns mes pur en los sagrats retaules,
y als vells abats tota la nit se 'ls veya
dels psalms eterns escorcollant paraulas.

Los senys brandavan ab la veu plorosa;
l' or dels magnats los monestirs omplia;

y 'l trist vassall vora la llar fumosa
los jorns comptats ab un carbó escrivia.

De dalt del mur la forca abandonada
ja 'ls corps no veya entre la nit obscura,
y al peu mateix de la ciutat murada
l' isart baixava en cerca de pastura.

La trista verge en lo casal reclosa,
ja no 's dalía per sentir la queixa
del patje hermós, lo de la veu melosa,
que amor glosava vora l' alta reixa.

Llensant las armas, dels castells baixavan
las gents á sou, sobre 'ls camins perdudas;
y als camps payrals indiferents trobavan
ja 'ls fruyts resséchs y las agrams crescudas.

Roba de sach los cavallers vestian,
jeya la pols en los trofeus de guerra,
y 'l vi de mel y l' hipocrás dormian
al fons ventrut de la pesanta gerra.

Ciutats y vilas solituts semblavan,
las eynas queyan de las mans dels homes
y envá 'ls juheus en sos porxats mostravan
joyells y arminis, y brocats y plomas.

A port las naus dintre de llachs fangosos
los jorns passavan sens cambiants estelas,
sentint los corchs que furgan perfidiosos,
veyent las aus filigarsar sas velas.

Y 'ls folls burgesos que 'l girant de lluna
sens pa y sens llenya ben aprop miravan,
per coure al fi la miserable engruna
las eynas totas en la llar cremavan.

Y 'l jorn vingué qu' als esperits aterra:
voltat paurós de boyras ennegridas
l' astre de foch passá sobre la terra
deixant per tot las gents esporuguidas.

Tocá á Occident; y al cim de las montanyas,
guaytant pels tronchs espessehits dels roures,
semblava un ull, caygudas las pestanyas,
d' esguart boirós qu' eternament va á clóures.

Després las ombras los espays vestiren,
y aixam d' estels entre 'ls vapors brillavan;
palaus y masos y castells s' obriren
trayent als homes qu' astorats ploravan.

A munts se 'ls veya pels carrers dels pobles
ab rostres sechs esblanquehits com mabres;
per tot confosos los vassalls y 'ls nobles
portant, ja vius, la roba dels cadavres.

Damunt sos caps, ab brassos amorosos,
als nins volguts las mares aixecavan;
d' enllá 'ls malalts cridavan anguniosos,
y al coll dels fills los jays se repenjavan!...

Las turbas totas caminant incertas,
cayent y alsantse, als temples s' empenyian!..
Ni un llum va encéndres' en las llars desertas;
y 'ls vents xiulavan, y 'ls portals batian.

. . . .

L' hora es al fi. Las trompas del judici
tres voltas ara sonarán pels homes:
los frares en la creu del sacrifici
lo Just aixecan, emboyrat d' aromas.

Repós glassat! Ab los mantells cubreixen
las gents sa vista que la llum refusa;
y séntén tots los polsos que 'ls glateixen
com dos martells batent sobre l' enclusa.

Las llums rojencas dels cirials tremolan;
y en l' arch cintrat, ab clamoreigs selvatjes,
las negres aus aletejant revolan
topant pe 'ls vidres enriquits d' imatjes.

De sobte, á l' una, esperansant la vida,
la gent s' adressa com la mar revolta;
y corra, y 's para, y torna á corre, y crida,
y calla aprés, y tremolant escolta.....

. . . .

L' hora ha passat! Tan sóls ratxa lleugera
torba 'l misteri de la nit callada:
pau en lo mon y en la celest esfera:
ja es l' any novell, ja ve la matinada.

L' espay blaveja; los estels se fonen;
mansa la boyra en Occident s' ajunta;
als galls que cantan altres galls responen;
l' orient es or; es foch; ja 'l sol despunta!

. . . .

Humanitat, entórnat á la vida;
tu has vist no mes fantasmas del desvari,
carrégat ab la creu, avergonyida,
qu' es lluny ben lluny la cima del Calvari.

Migrat plansó d' alzina que verdeja,
trau de la pols tas socas jovensanas;

¡com tems avuy que 'l destraler te veja,
cuan res no saps de llamps ni tramontanas!

Si un jorn t' alsares contra Deu traidora,
prou l' ignorancia es cástich de ta pena;
Deu no ha manat al pecador que mora,
Deu vol que visca, que vivint s' esmena.

Lluny de ton cor lo esdevenir que aterra,
que amor es sóls la Veritat divina,
y escala de Jacob sobre la terra
los segles son: Humanitat, camina!

L' ANADA Á MONTSERRAT

Patria, Fides, Amor.

I

¡PATRIA!

Guayteu de gent si 'n raja
y 'n surt de tots costats;
las collas formiguejan
per putxs y xaragalls.

¿Sentiu com enrahonan?
tots parlan catalá;
tots portan barretina:
¡mireu que be 'ls hi escau!

¡Y quin axám de noyas
á doll se va escampant!
quan ellas passan, sembla
que passi 'l mes de Maig.

La fe va ab l' alegría,
qu' avuy s' han dat las mans:
per festas catalanas
pujeu á Montserrat.

La gralla ja refila,
cansons venen y van;
y 'ls cors ¡quin aná' en dayna!
y 'l ulls ¡quin llambregar!

Donzellas cullidoras
de quinze á disset anys,
quan los fadrins se miran
fan bo y mes que mirar.

Y al fí tothom se 'n torna
casat ó enamorat:
l' amor que aquí comensa
no morirá ja may.

La lliga que se 'n fassi
será honrada y com cal,
y tots los fills qu' en nexin
serán bons catalans.

¡Oh gotx! somriu la patria
demunt d' aquets pujals
gronxats per las onadas
d' un vent de llibertat.

Y exas boyrosas penyas
com ombras de gegants
son héroes de la Historia
pel temps petrificats.

Aquell es lo rey Jaume,
l' espasa alta en la ma,
y aquell lo rey En Pere
damunt son cavall blanch.

Y enllá hi há 'ls almogavars,
los Concellers y 'ls Sants,
qu' entorn la Santa Verge
ne fan lo son mortal...

¡Oh fills de Catalunya,
tresqueu aquests penyals!
En ells ¡qui no 's sent héroe!
en ells ¡qui no 's sent brau!

Rojor se' n vé á las galtas,
vigor se 'n munta al bras,
y 'ls ulls tot ho dominan
la terra, 'ls cels y 'l mar.

Veniu, y al entornáusen
un boix vert arrencau;
si alegre es la pujada,
be es trist lo devallar.

Y al anyorar la patria,
torneu aquí al instant:
per festas catalanas
pujeu á Montserrat.

II

¡FIDES!

Ja arriba aquell instant—que tant volia;
ja soch á vostres peus—Verge María.
Rosada divinal,—mon cor dolseja,
y un ayre encisador—lo front m' oreja;
lo vostre sant alé—pel temple vola
com núvols de perfums—de farigola,
y ab tal amorosetx—lo lloch s' aquieta
que l' esperit s' hi adorm—la Moreneta.

Onadas celestials—de melodía
están al vostre entorn—de nit y dia;
los ciris de color—que 's consumexen
son mil llengas de foch—qu' os benehexen:
la vostra morenó—tota enllumena:
¡també la llum del sol—es ben morena!
¡Qué bella os ha fet Deu,—oh donzelleta!
¡Ditxos aquell qu' os veu,—la Moreneta!

¿Sentiu d' abaix al mon—la ramor fonda
dessota 'l nuvolat—que vos enronda?
Un diluvi de foch—altra vegada
ofega tots los cors—en ira odiada:
vostre temple de pau—es la nova arca
ahont va á trovar refutx—lo sant patriarca:
en ell guarneix son niu—la colometa,
qu' aquí 'l veu ben segur,—la Moreneta.

La Fé de nostra patria—no s' allunya:
mireuse á vostres peus—la Catalunya.

¿Sentiu? son los suspirs—del vostre poble
qu' es aquell de bras fort—y de cor noble:
mireulo com acut—en romería
per aclamaus devot—¡Santa María!
Catalunya os demana—en plors desfeta:
tan sols espera en Vos—la Moreneta.

Encara 'l fort pages—de lluny vos mira,
y prometent venir,—resant sospira;
pensant la nina en Vos—passa 'l rosari
y guarda son cast pit—l' escapulari:
la vostra santedat—tan clara vehuen,
que fins los descreguts—en Vos hi crehuen
perqué la vostra gloria—es tant perfeta
qu' enlluherna á tot lo mon,—la Moreneta.

La verge os diu l' amor—que son pit tanca
y os ve á portar un cor—de cera blanca;
lo malalt per curá—os fa prometensa
d' un bell ciri tan alt—com sa crexensa,
y 'l pagés espantat,—salvant sa fita,
las primicias vos dú—de sa cullita:
Vostre cambra un tresor—la teniu feta
de presentallas sols,—la Moreneta.

Gran Senyora y Regina—Soberana
que sempre ohiu lo poble—que os demana,
¡quan xamosa es l' alegre—escolanía
que vostras glorias canta—cada dia!
quan en dolsos concerts—l' orquesta arpeja,
sembla un vol de coloms—qu' os petoneja,
y es sa fina armonía—tan dolseta
que sembla vostra veu,—la Moreneta.

Del august campanar—cau baxa l' hora
y tot lo mon perfums—y perlas plora:

terra y cels ha juntat—un sant arcángel.
La «Salve» entre esbatechs—d' aletas d' ángel,
lo monjo mes vellet—en chor entona:
tot cau agenollat—ni se ni adona.
Si al cel s' hi gosa tant,—dolsa Mareta,
¿perquè no m' hi portau,—la Moreneta?

III

¡ AMOR !

L' AUBA surt vestida de color de rosa
tota enjoyellada per besar los mons,
y á la llum serena de sa vista hermosa,
tot esclata en tendres y gentils cansons.

Guayta, amor del ánima: tanta d' hermosura
may cap fantasía l' ha pogut somiar:
flors per la montanya, flors per la planura,
ja la primavera no 'n te mes per dar.

Besos y armonías y perfums y flayres
cantan tots á l' una l' hymne del amor,
y la suau rosada qu' ha baxat dels ayres
ha mullat las plantas y ha cremat mon cor.

Flama ardenta y pura dins mon cor palpita,
flama mes plasenta que la llar d' hivern:
¡ay amor poncella, ton mirar l' excita
y es lo foch esplendit qu' ha de ser etern.

Viola encatanada dins la vall florida,
jo 't vull dú á una serra de gentil pendent:
hi há un aucell que canta y á gosá 'ns convida;
ab sas tendres notas endolceja 'l vent.

Dintre de sos boscos son coxins las rocas,
y 'ls perfums son besos, y 'ls cantars amors,
poms de fruyta 'ls arbres, fonts de mel las socas
y las dolsas plujas ramellets de flors.

Hi ha una font llisquenta de lluentó fresquíssima,
y los rams tots trahuen lo sabros manná,
y ella es una estada celestial, puríssima;
sembla la matexa que va Adam gosar.

Riu la matexa aura que son front besava
é igual cel blavíssim dalt de tot bastit,
sa verdó, sa flayre qu' encantat gustava.....
tot hi es, menos l' arbre del pecat malehit.

Oh, anem á gosarla, saborosa aymía:
los teus ulls amostrahi, rebossant son vel,
de mes clara vista que la llum del dia,
de claror mes blava que lo blau del cel.

Si per 'ná á la serra no hi veus vias dretas,
los joncars vinclantse prou que te 'n farán:
ja pots trepitjarlas las gentils floretas,
qu' ellas per ditxosas be se 'n donarán.

¡Qu' ets bonica! á dintre ta boca tancada,
de suaus primaveras tot un niu tens pres,
y en tos vergens llabis, burchs de mel rosada,
en tos vergens llabis s' ha encarnat lo bes.

L' auba surt vestida de color de rosa,
tot copiant las tintas de lo rostre teu.

com tornant á jove la montanya gosa
quan sobre sa falda Montserrat nos veu.

Dalt d' aquella serra trovarém un temple,
los genolls en terra besarem l' altar,
hi há una Moreneta que 'ls amors contempla
tot lo que tu vulguis ella 't donará.

Te uns ullets d' estrella, de claror galana
que quan miran semblan ton mirar tan grat:
ay! mon cor se creya qu' eras sa germana;
tu ets un floreta de son hort tancat.

Nem, y á l' ombra santa de sa llum benehida,
cullirém tots dosos l' amor, fruyt de mel,
d' aquell místich arbre lo d' eterna vida
qu' en la terra arrela y que floreix al cel.

L' ÁNIMA EN PENA

¡Válgam Deu val!

BALADA

I

Tot sol en la cambra, qu' es niu de pecats,
lo compte aixis parla; deixáulo parlar:
«Avuy que ja ets morta ¡per forsa 'm voldrás!
si 'l cel no m' ajuda, l' infern ja ho fará!
Açí, los meus patjes; serviume aviat:
las armas depressa, depressa 'l cavall.»
Quant es dalt del poltro la nit va arribant.
¿Sabéu ahónt vá 'l compte, lo compte l' Arnau?

II

Fá dret á una esglesia, convent de Sant Joan:
s' hi es morta una monja, la enterran demá.
Lo compte l' aymava, ¡lo amor no era sant!
per no èsser del compte fugí á lloch sagrat.
Ahir s' hi moría ab Deu conversant:
son ánima els ángels, se 'n duyan en dalt;
son cos en la esglesia solet lo han deixat.
¿Qué vol, donchs, lo compte, lo compte l' Arnau?

III

¡Be massa que ho diuhen sos ulls flamejants!
Ja es lluny de la serra, ja es dins del pinar,
ja arriva á la esglesia, no hi pot entrar pas.
La porta es tancada; á cops de destral
lo compte ja l' obra: quant passa 'l llindar,
un baf com de tomba li fá girá 'l cap:
ab aigua beneyta no s' ha pas senyat!
¡Malhaja lo compte, lo compte l' Arnau!

IV

La morta es estesa devant del altar,
vestida de monja, los brassos creuhats,
rosari á la cinta, Sant Crist á la ma:
dos ciris llumenan á cada costat.
Sens por ni respecte, com llop famejant
que aguayta la ovella dormida en lo jas,
lo compte s' hi acosta ja hi es al devant.
¡Deu guarde á la morta del compte l' Arnau!

V

La morta dú als hábits cordons ben nuats:
al compte fán nosa; ja 's treu lo punyal,
li estripa la roba, ja troba la carn;
dels ulls no 's contenta, ja hi posa las mans.
¡Deu méu, quin miracle! ¡Jesús, quin espant!
la morta 'ls ulls obra y 's posa á plorar.
Lo compte s' espanta; ja va reculant.
¡Ay pobre del compte del compte l' Arnau!

VI

Quant ix de la esglesia ¡quins trons y quins llamps!
dú nua la testa, no diu ¡Deu me val!

se palpa las armas y puja á cavall.
Lo poltro al sentírsel ¡quins bots y quins salts!
La crin crissada, la boca escumant,
á córrer s' arranca per monts y per valls
y al vent deixa enrera. Pareix ¡Deu me val!
que 'ls diables s' emporten al compte l' Arnau.

VII

Las rocas s' aplanan per no deturarl':
los arbres se torsan y 'l deixan passar:
serpents y llopadas lo van rastrejant
badadas las golas, las llenguas penjant.
Los llops ja l' atrapan y udolan de fam;
las serps ja s' enroscan als rems del cavall;
ja tocan las dotse ¡ay válgam Deu val!
¡quin baf fá de terra lo compte l' Arnau!

VIII.

Fá temps que del compte ningú res ne sap.
La pobre comtesa de tan anyorarl'
las nits y los dias los passa plorant.
¡D' almoynas be 'n dona, d' ofertas be 'n fá!
Per véurer si minva sa pena y son plant,
dejunan y pregan abats y ermitans,
y dins las esglesias de tot lo voltant
¡be 'n crema de cera pel compte l' Arnau!

IX

Nit d' hivern, la comptesa la passa resant;
sas fillas li ajudan plegadas las mans;
no resa per ella, tampoch pels infants.
De sopte lo compte li surt al devant:
«La bona comptesa, viudeta lleyal,
desáu los rosaris, tancau los missals:

com mes per mí pregan penar mes me fan.
¡Ja'ls prechs no li valen al compte l' Arnau!»

X

Y desde llavoras, quant canta lo gall
al punt de las dotse, enronda 'l palau
un cavaller negre que al cor dona espant.
De lluny ja sas armas se senten dringar
y deix' per llá hont passa un baf tot estrany.
Clavat á la sella no 's pot bellugar:
pareix ¡Deu me valga! un mort á cavall.
¡No diéu parenostres pel compte l' Arnau!

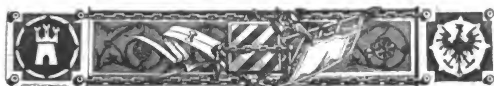
XI

Sa llengua no tasta ni palpan sas mans,
sos llabis ben closos no poden parlar
y 'l dia no veuhen sos ulls envidrats.
Y dins la carn freda del cos enrampat
un ánima ardenta que may pot queixars'
pel segles dels segles hi va esbategant;
y diu, tot senyantse, la gent dels voltants
qu' es l' ánima en pena del compte l' Arnau!

ENGLANTINA

Núm. VII.—LO DARRER PLANT D' EN CLARÍS, *de D. Ángel Guimerá.*
Núm. VIII.—LA BATALLA DEL PORT, *de D. Pere Pi y Parera.*
Núm. IX.—LA CAMPANA D' OSCA, *de D. Joseph Martí y Folguera.*

LO DARRER PLANT
DE 'N CLARÍS

. . . . quedóle al suelo
miedo en el corazon, llanto en los ojos.
FRAY LUIS DE LEON.

Ja ve 'l silenci arrebossat en l' ombra.
L' ona potent en los sorrals espira;
lo sol s' apaga al tramontar la serra:
de la roda del temps va á ser llansada
l' ánima meva, com ardent guspira
d' un sagrat encenser arrebatada.

Adéu per sempre, oh mare Catalunya!:
davant las portas de la eterna vida
mos ulls plorosos s' han tornat enrera,
y l' últim bes no 'm vol eixir del llavi;
y es que tens en lo pit sagnant ferida,
l' oyt en lo front, y entre las mans lo glavi.

¡La mort qué trista rosegat pe 'l dubte!
En brassos de sos pobles descubria
Moisés, al lluny, la terra esperansada
y finava content; y á mí 'm volteja
turba de gent sens capithost ni guia,
y l' horisont qu' es ombra llampegueja!

Un temps va ser que uns brassos tremolosos
als teus unintse, 't va sentir vensuda
sols per l' amor qui no 't vencé en la guerra;
y al transcorrer los anys sobre aquells llassos.
avuy despertas bramulant retuda,
ab la serp de Laocon entre tos brassos.

Confonemnos, va dir: tálam de gloria
será 'l cel del mitj jorn; dalt de la serra
del Pirene assentats, veurán los pobles
que 'ns encensan Valencias y Granadas,
y que 'ns portan tributs de l' ample terra
sobre dos mars las galopants onadas.

Y en aquells jorns de mágica ventura
nostres llavis serrats, d' aspre llenguatje,
y aquells que amollan los accents dolcíssims
se besaren cent cops, y falaguera
l' aura se 'n duya del abet selvatje
cántichs d' amor á la gentil palmera.

Y enllá en lo cel, entre la fosca bruna,
se va sentir com los pitrals cruixian
de 'n Ferran y de 'n Jaume á l' abrassada;
lo mon antich en lo fossar somreya,
y per dalt de las onas que s' obrian
guaytar sorprés á un altre mon se veya.

Tot es finit: tombaren las espigas
que 'ls dos camps feyan un, ab la ventada,
y eternas fitas entre los blats descollan;
flayrant cadavres ja las aus glateixen,
que un somni trist la germanó es estada
y una es foch y altre es neu que 's destruheixen.

Poble gegant, Deu t' ha donat la forsa
per confondre l' orgull; avant sens treva
que mes lluny es lo cel, y 'l just l' atansa:
si sol te deixo en l' amargor d' est dia,
sobre ton front veurás l' ánima meva,
com núvol del desert, fente de guia.

La constancia es de lley en ta nissaga;
que 'l pensament y 'l cor de cada home
sian altars de sacra independencia:
que vora 'l sol un dia s' ajuntaren
l' aygla del Pirineu y la de Roma,
y baixant á la terra, t' engendraren.

Lliure has de ser; la llibertat t' es mare:
tens per castells montanyas alterosas
y un riu y un mar que 't guardan las fronteras;
transporta al mar tas selvas gegantinas,
y la sang de tas venas generosas
infli del riu las ayguas crestallinas.

No en va aixamplant de cap á cap tos brassos,
l' ardit moresch llensares á mitj dia
y 'l tártar esglayós á sas neveras;
no 'n va ha caygut sobre ta fás colrada,
cendra que fou Leónidas un dia
y al passar va remoure ta petjada.

Mes ay, que al lluny en la blavenca volta
l' esguart de Deu amenassant fulgura!
y es que tos fills al rompre l' esclavatje
com rius inflats han corregut sens treva,
y es roja en sang ta noble vestidura,
y aquesta sang, oh Pátria, no es la teva!

Insensata has estat sens fruyt ni gloria;
que ab peus de nin en l' ombra t' esbravavas
del ídol prepotent rival dels núvols!...
gents indefensas á tas mans morian!
be 'l flagell de ta esquena trossejavas,
mes no 'l bras ni la pensa que 'l movian.

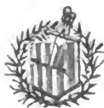
Qui sap si Deu per cástich de ta empresa
negante avuy las llibertats antigas,
te clou per sempre d' eix eden las portas;
y permet que 'n ta soca soberana
s' entrellassin las euras enemigas
de ta fértil sahor trayent l' ufana.

Sento las passas de la mort que 'm volta,
y 'l seu alé glassat sobre ma cara:
en l' hora aquesta, mundanals rancunias,
com vol de corps al clarejar lo dia,
de mi s' allunyen; que 'l Senyor m' es pare,
y 'ls grillons besaré si Ell los envia.

Pátria, tu deus lluytar, mes com lluytaren
las tribus d' Israel; si la victoria
Deu te l' aparta, al menys que las centurias
te vejan per l' amor empresonada,
y altre volta se sente allá en la gloria
de 'n Ferran y de 'n Jaume l' abrassada.

Tots los grillons no matan ni envileixen:
¡que son marges al riu si al mar camina!
Travalla fins que á ta mestressa 'ls pobles
li digan: *t' es germana*, per honrarla;
pensa en Jesús, que de la creu mesquina,
va fer lloch esplendent al abrassarla.

Y 'ls últims mots escoltam, Catalunya:
tu has estat y serás: ni en mort ni en vida
vincla son tronch lo roure centenari.
Quan va á pondrers lo sol, sa llum incerta
ab l' últim raig deixa una gent dormida,
y 'l raig meteix á un' altre gent desperta!

LA BATALLA DEL PORT

Mas temian la afrenta de no vencer
que el peligro de ser vencidos.
ZURITA.

I.

ENCARA 'ls aires encensan
las derreras flors del matx
y al putx la ginesta daura,
com daura lo blat al plá.
Encara esclatan las rosas,
lo sol no crema los camps,
y encara dona ombra fresca
de los arbres lo fullám.
Juny comensa y, ajensada
ab las flors que 'l matx li ha dat,
ageguda en la planura,
Barcelona 's mira al mar.
Bè n' hi diuhen d' amoretas
las onas tot relliscant;
cap la toca, totas móren
en la platxa al arribar.
Bè n' hi contan d' altras terras
maravellas, vents y aus:
la comtesa Barcelona
res al mon tè qu' envejar.

Passa 'l rey la mitx diada
en lo jardí del palau
mirant los clavells y rosas
que brodan los caminals.
Passa 'l rey la mitxdiada
un ramell de flors lligant.
¿Quin rey es voléu saberne?
se diu Pere y dú punyal.
Si somriure lo vegessen
del paláu los cortesans,
si ab flors á la ma 'l miressen,
quedarian estorats;
car diuhen las malas llengas
que 'l rey quan riu pensa mal,
y un jorn, de dol per Valencia,
ab un barbé ho vá provar.

De genolls damunt la sorra
li cull las flors un esclau,
trist pe 'l recort de la patria,
pe 'l sol de l' India colrat.
De genolls damunt la sorra,
las flors bellas va triant;
y si una ma las arrenca
las dona al rey l' altra ma.
Y cull las rosas encesas,
los retallats clavells blanchs,
los lliris blaus y las dálias
que pinta 'l color morat.
Lliga 'l rey y l' esclau tria,
mes, d' un girasol davant,
de sopte l' esclau s' encanta
restant com maravellat.
La flor sa patria remembra
y, vers al sol al girars',
també com l' esclau se gira
vers al sol de llibertat.

Lo rey, mirántsel, s' espera,
mes ja 's cansa d' esperar;
clóu lo puny:—¿Qué fas? li crida,
y no contesta l' esclau.
—¿No 'm sents? lo rey li pregunta;
y, alsantne lo bras, irat,
un colp á lo cap li dona
que tantost li bada 'l cap.

A son amo l' esclau mira
y dels ulls li surten llamps,
se mossega ab rabia 'l llavi
y del llavi li surt sanch.
Mes calla y lo cap acota,
y las flors ne va triant,
y ab tal força las arrenca
que fins brancas y arrels tráu.

De lo qu' has fet, rey En Pere,
massa te 'n recordarás.
Tú veurás quan l' hora sia
si té memoria l' esclau.

II.

Besat per las onadas,
ventát per lo garbí,
damunt de rochs y sorra
s' enlaira 'l Montjuhich.
Al mar gira l' esquena
y guayta, embadalit,
del Born á la Dreçana,
del Clos al Regomir.
Allá d' allá lo miran

los monts, esporuguits,
qu' un jorn, del fons del aiga
van véurelo surtir;
y 'l Llobregat, que corra
com cinta d' argentviu
cap á la mar llansantse,
vol á sos peus morir.
Violas y ginestas
li pintan lo vestit;
li dona los seus flayres
lo rústich romaní,
y un camp de farigola
du com plomall al cim.
Sols l' erm resta en sa falda
del cementir juhí,
l' esboranch, que á la pedra
los homes van obrir,
y damunt tot, la torra
de lo castell altiu.
Desde la torra un guaite
vetlla de dia y nit;
cap á la mar ne mira,
cap á la mar sens fi.
Los raigs del sol l' enlluernan
y veu per tot relluhir,
com pols de plata, l' aiga
que pren del sol lo brill.
Tres colps los ulls acluca,
tres colps los torna á obrir.
—Galeras son de guerra,
mirant l' horisont diu.
Guayta ab recel la ratlla
que al cel fa de confí.
—¡Galeras de Castella!
ab ansia torna á dir.
—¿Son moltas?... Duas... quatre. .
¡Ay sants del paradís!

¡La escuadra de Castella
de guerra s' en ve aquí!
Reyal penó rumbeja
d' una galera al cim...
¡lo rey que crudel diuhen,
lo rey deu ser allí!
¡Qué la Verge y sant Jordi
nos vullan protegir!

III.

Missatger de novas,
novas de tristor,
lo guayte cavalca
cap al Palau nou.
Esperona un poltro
que passa, fent bots,
las hortas y plassas,
y, ple de temor,
al palau arriba
y 's para de colp.

—Senyor rey, depressa
dech parlar ab vos.
Jo de la marina,
vostre guayte soch;
senyor rey, la patria
perilla de mort.
La nova que porto
pit y pressa vol.
las naus de Castella
ja 's veuhen del port.

—¿Son moltas?—De tantas
contarlas no 's pot.

Sots una corona
torras y lleons,
brodats d' or y seda,
ne mostra un penó,
y en altras se mira,
daurat per lo sol,
de los portuguesos
l' escut ergullós.

—Deu vellas galeras
ne tenim tant sols;
mariners nos mancan
y nos manca tot.
¡Ay de Barcelona!
¡Ay las d' Aragó!
—Senyor rey, la patria
vol fets y no plors.
Lluytém, que no guanya
sinó qui Deu vol.

—Guayte de la torra
tú 'm donas valor.
Si ells tenen la força,
tením la rahó.
Volen nostra terra
passá á sanch y foch,
de conquesta venen,
guíals l' ambició.
Lluytém per la patria.
lluytém com á forts;
la Verge y sant Jordi
qu' ajudin als bons.

Gelabert Cruilles,
manau que tothom,
armat com se puga,
se 'n vaja á n' al port.

En Uch de Cardona,
dessobre del pont
de la nau mes alta,
posau l' enginy nou,
que balas de ferro
fa saltá' ab lo foch.

Del Vallés los pobles
que portin socós,
crídals Barcelona
per lluyta d' honor.
—¡La patria perilla
digui ab son ressó
lo batall de ferro
á camps, valls y monts.
¡Via fora! ¡La patria
perilla de mort!

IV.

CRIT de guerra y veu d' aussili
llansa 'l toch de somatent;
portan armas, baxan collas
de mes amunt del Vallés.
Los minyons de la marina
mariners tots volen ser;
los pagesos s' oferexen
per bátrers com ballesters.
Los carrers, umplerts pèls homes,
de soldats semblan torrents,
y semblan castells las casas,
y las plassas campaments.
Las donas portan faxinas
pera tapar los carrers;
la llarga espasa dels pares

carretejan los bailets.
Per tot graellas encesas
espurnas llansan al cel,
per tot lo dringar del ferro
y el pas dels soldats se sent.
Dalt dels putxs creman fogueras,
clar dia la nit parex,
y may paran las campanas
de tocar á somatent.

Gran gentada y gran cridoria
hi ha en la porta del Concell,
que 'ls concellers tenen junta
dintre del Saló de Cent.
Los ciutadans á la plassa
dónan novas y parers:
qui menys sab es qui mes conta,
qui mes pensa, calla mes.
Diuhen uns que la batalla
á dins la ciutat déu ser;
y vólen altres que lluiten
sols vaxells contra vaxells.
Un maçer que se 'ls escolta
los contempla mitx riguent.
Ningú diu que s' negui á bátrers,
ni tant sols un conceller.
—Cada terra fá sa guerra,
crida enujat un pagés;
y aquí á la terra y á l' aiga
y fins al cel nos batém.
Tothom diu al escoltarlo:
—Probarém avuy que 's cert.
Y may paran las campanas
de tocar á somatent.

Súrten nobles y entran nobles
al paláu del Senyor rey,

dins la cambra mes reclosa
lo rey gran concéll hi té.
Sentát escolta 'l que diuhen
los mes preuáts cavallers,
aprop d' ell, pera servirlo,
l' escláu de l' India está dret.
—Bo será que 's pósen brígolas
per protegir als vaxells.
—Bé diéu, lo comte d' Ossona,
que 's fassa com vos diéu.
—Del port al mitx de la boca,
bo será que anclas clavem,
perque l' enemich s' hi clavi
si entrar á n' al port pretén.
—Fassamho, y un clar dexeuhi
perque sortirne poguém.
—Lo clar será prop las tascas.
—Guardaune d' assó 'l secret.
L' escláu, qu' ho sent, riu ab joya;
se 'n ván tots, sols resta 'l rey,
y may paran las campanas
de tocar á somatent.

V.

Poch á poch murmura l' ona,
fosca nit lo cel cubrex,
y ab tenebras Barcelona
amortallada parex.

Mariners mil ab prestesa
dexan caure anclas al mar,
y á la llum de teya encesa,
traballan sens descansar.

Ván depressa tots y callan,
fora del mar, no 's sent res.
Sens saber perque treballan,
mírals l' enemich sorprés.

Com visions espabentables,
se 'ls veu sempre treballar.
L' enemich diu:—Són diables
que ván fent mes fondo 'l mar.

De sopte, de Barcelona
sembla venir un remor,
com si pegués damunt l' ona
ab las mans un nadador.

Un obrer lo sent; parantse,
mira y veu la fosquetat.
Torna al traball persignantse:
res ha vist y s' ha espantat.

—Demá, pensa, es la batalla,
y per çó es que dins del port
un mal esperit treballa
per llaurar lo camp de mort.

Y á torná' á mirar no gosa
y la remor vá crexent;
respiració fatigosa
sembla qu' en la mar se sent.

Lluny de las naus catalanas
la remor sembla fugir,
las galeras castellanas
la comensan á sentir.

—¿Qu' hi ha? un centinella crida,
y en las onas escumants

li respon veu enfosquida:
—Un amich dels castellans.

—Una corda per la borda
dexa anar un matalot
y un hom puja per la corda,
regalimant aiga y llot.

Salta á la nau de Castella,
diu depressa:—Al rey cridáu,
y á la llum d' una graella
tots lo veuhen: es l' escláu.

Surt lo rey, l' escláu se 'l mira.
—Parla ja.—Quan restém sols.
Tothom d' aprop se retira.
—¿Parlar puch?—Digas qué vols.

—Prop del port enginys de guerra
los catalans fán clavar;
no podréu arribá á terra.
—¿Y qué vols?—Vos vull guiar.

—¿Y pot merexer confiansa
qui á sòn senyor es traidor?
—Sò fidel á ma venjansa;
fiauvos de mí, senyor.

—Per si m' ets traidó, una corda
recorda que tinch y un pal.
L' escláu indiá sols recorda
que á sa venjansa es lleal.

VI

De seda y or ampla tenda
sembla 'l cel quan ix lo sol,
de seda blava lo sostre
y ell sarrell de núvols d' or.
Com may pur y hermòs brillava
damunt la mar aquell jorn
que, fent fugir á Castella,
vá fer famòs á Aragó.
Com may potser contemplaren
nŭvols blanchs y núvols rotxs
los tristos que ja esperavan
de la tomba la foscor.
Mil flaires los vents de terra
escampavan per l' entorn,
suáus las matexas onas
relliscavan sens remor;
sols l' home ab dolor plorava,
sols ell pensava en la mort.

Tant bell punt lo sol exía,
ja feya brillar lo sol
cascos, armas y corassas,
plomas bandas y penons.
Tant bell punt lo sol exía,
ja daurava ab sa claror
fora 'l port naus de Castella,
y las nostras dins del port.
Fòu senyal lo trench del auba
per embestir ab rencor;
ván volar fletxas y pedras,
ván cridar los matalots.

De Castella 'l rey cridava:
—¡Avant sempre sens pahor!
ferian los rems las onas
que tallavan los timons,
y als enemichs atiava
folla de joya la mort.

—No passarán, diu En Pere;
no entrarán, ¡ja perduts sòn!
y s' esglaya mirant qu' entran
los castelláns dins del port.
—¡Llamp de Dèu! crida. ¿Qui 'ls guia?
pregunta de rábia foll.
Desd' una nau castellana
somrient l' escláu li respon.
Com avans l' escláu, mossega
lo rey lo llabi ab furor:
—¡Au! crida, foch! La bombarda
que llensi balas de foch.
S' ou com un tró, y á tóts sembla
que ja 's vá á badar lo mon;
damunt las naus castellanas
ferro ruent hi plou á doll.
Sols la mort no s' esparvera.
sols riu y canta la mort.

Las naus de Castella 's badan.
rebent lo ferro qu' hi plou:
si una bala al pont arriba,
de morts s' encatifa 'l pont;
y tiran núbols de fletxas
los ballesters de Aragó,
y desde terra las brígolas
llambordas llansan per tot.
Lo pal trencát cáu á l' aiga,
peta la corda que 's romp,
los morts umplen las cobertas,

la sanch pinta 'l mar de rotx.
Lo rey de Castella crida:
—¡Anémsen! ¡Fugím del port!
Quan llamps ne súrten del aiga,
¿quin home bátrerse pot?
Veyent que 'l festí s' acaba,
ja 's posa trista la mort.

Las naus de Castella fugen
davant l' escut d' Aragó;
lo rey d' Aragó las mira
pérdrers lluny en l' horisont.
Sols una nau resta enrera,
y á lo derrer ratx del sol
ensenya 'l cap d' una corda
balandrejár s' l' escláu mort.
—Miráu, lo rey Pere crida,
miráu si so jo sortós:
cercant mon escláu venjansa,
nos ha dát avuy la sort.
Li has pagat rey de Castella
com li hauria pagat jo.
Tocáu nacres y trompetas!
¡Victoria! ¡Al aire 'ls penons!
De Barcelona es la gloria
de la batalla del port.

LA CAMPANA D' OSCA

Morituri te salutant.

Ramir lo d' Aragó
dels nobles ja se 'n cansa;
no mes de nom es rey;
de fet no pas per ara.
Los nobles, atrevits,
contra del Rey ja s' alsan,
¡que sempre 's veu al fum
alsars mes que la flama!
Tot enutjat lo Rey
de fellonesa tanta,
als nobles ha cridat
y 'ls reb encés de rabia.
—«¿Creyéu que 'l fer lleó
quan dorm es que s' amansa?
avuy s' ha despertat
y está esmolant sas garras.
Aquí sols jo so 'l rey
del ceptre y de l' espasa:
lo rey que té botxins
y forcas afamadas.

Una campana vull,
que oure de tots se fassa,
y ¡pobre del traydor
que no vinga al ressó de la campana!

—

Lo gran privat del Rey
ab la regina parla.
—«Senyora del meu cor,
hermosa Na Constansa,
si d' amor ne tinch set,
la set ningú m' apaga,
y sempre esquerpa vos
me feu mes set encara.
—Fugíu del meu devant;
som regna y som honrada.
—¡Lo comte d' Atarés
no s' ho deu creure massa!
—Mentíu.
—¡Gentil amant!
—Al Rey mon cor sols ayma.
—Sinó 'm donéu amor,
temáula ma venjansa.»
Y surt lo vil privat
tot renegant de rabia,
y d' algú que 'l segueix
no se 'n adona encara;
y cego, avergonyit,
tot caminant esclama:
—Lo cap del d' Atarés
també caurá quan soni la campana.»

—

Lo Rey y 'l seu privat
ab gran misteri parlan.
—«¿Has anat al convent
á cumplir ma comanda?
¿qué diu lo vell abat
que jo ab los nobles fassa?

—Ab senyas m' ha respost:
no pas ab cap paraula.
M' ha fet baixar al hort
¡bé n' ha tallat de ramas!
no n' ha quedat pas cap
de las que mes s' alsavan.
—Oh savi abat, ja entench,
ja entench lo que 'm senyalas;
no 'n mancarán aquí
de ramas escapsadas.
—¿Sabéu tots los traidors?
n' hi há molts que se 'n amagan;
lo comte de Atarés...
—Lo d' Atarés y d' altres.
—Venjáuvos aviat;
las ramas creixen massa.
—Demá, demá mateix
sentirás lo ressó de la campana.»

—

Los nobles están junts
al palau d' En Lizana:
lo privat també hi es;
contra 'l Rey també parla.
—«La campana del Rey
ja está llesta y posada;
á véurela vinguéu,
¡ja veuréu qu' es estranya!»
Ja surten del palau,
ja se 'n van cap á un altre,
ja 'l privat los fa entrar
en enfosquida cambra.
—«¿Vosaltres no sou vínt?
al sostre miráu ara,
contéu si hi ha vint claus;
cap ne quedará en vaga.»
A un xiulet del privat,
venen homes ab armas:

—«Amarréu als traydors;
llur hora es arrivada.»
Ja venen los botxins
ab las destrals alsadas.
—«Talléu cixos vint caps,
y feu ab los vint cossos la campana.»

—

Lendemá al dematí
lo Rey y 'l privat parlan.
—«La campana, senyor,
ja está llesta y penjada.
—Anemhi, comte, donchs
á veure si m' agrada.»
Lo comte y 'l Rey se 'n van
á aquella fosca cambra.
Ja veuhen los vint caps
entre sanch entollada;
y 'ls cossos dels traydors,
d' aquells vint claus penjavan.
—La campana va bé,
peró no está acabada,
no pot tenir bon só
perque 'l batall li manca.
—Lo comte d' Atarés
fará grans batalladas.
—Vull un batall millor,
mes just per ma venjansa.»
Lo comte tremolant
escolta tals paraulas;
y 'l Rey diu als botxins,
—«Posáume aqueix batall á la campana.»

—

La Regina y lo Rey
son al palau que parlan,
—«Senyora del meu cor,
hermosa Na Constansa,
ja sé que 'm sou fidel

y que cap ombra os taca;
ja sé qui es lo felló
que vostre amor buscava.
L' abat del meu convent
la cura ha endevinada;
los botxins ja han tallat
las ramas mes alsadas.
Los botxins que ara tinch
¡prou tenen feyna llarga!
mentres hi haja traydors,
no acabarán la tasca.»
Se senten mentrestant
crits de dolor qu' esglayan;
son del privat traydor
que ja de viure acaba.
Lo Rey somriu ab goig,
lo goig de la venjansa,
y á la Regina diu:
—«¿No sentiu? ja repica la campana.»

VIOLA

Núm. X.—ROMIATJE, *de D. Ángel Guimerá.*
Núm. XI.—LO PLOR DE JEREMÍAS, *de D. Emili Coca y Collado.*

ROMIATJE

Fes via.

No sé d' hont vinch. En las regions ignotas,
de un somni ombriu, mon ánima 's desperta:
una veu li ha cridat:—Cérca't la patria!—
y esten las alas y als abims se llensa.
  Ben tost, al lluny, com frévola guspira,
despunta un mon entre la fosca eterna,
que va creixent devant de sas miradas
vestit de formas y colors incertas.
  Los mars aprés d' assí d' allá 's dibuixan;
pe'ls camps los rius com á filats s' estenen;
y en dins dels boscos y 'ls conreus, tot ombra,
llachs y deserts com á ramats cendrejan.
  Descent pe'l mitx de fréstegas montanyas;
arbres gegants fins l' horison s' aixecan;
d' un poble inmens ha franquejat las portas
y escolta y mira á son entorn sorpresa:
  Una via sens fi; banda per banda
casals enormes de parets rojencas,

pujols que tenen de titans la forma,
esfinges altas ombrejant als temples.
   Per dalt dels murs, als porxos, en las gradas,
onas de gent que avalotant s' empenyen;
y obrintse pas en professó ostentosa,
alfakirs y bracmans y bayaderas.
   Empurpra 'l sol dels elefants y 'ls brúfals
la sanch que cau de sas obertas venas;
y ve 'l deu de metall, damunt lo carro,
los peus tot llum, lo front en las tenebras.
   Las trompas sonan, los perfums s' enlayran,
á munts las gents devant lo deu s' estenen;
cruixen las rodas capolant sos cossos,
y ab cants las tribus los gemechs ofegan...

   Y vola al lluny mon ánima entristida,
deixant las planas de la mort enrera;
lo mon camina voltejant pe 'ls ayres,
y 's transforma la cara de la terra.
   Temple encisant; per llantia esplendorosa
la lluna al plé del blau zenit sospesa;
los tronchs soberchs dels roures per columnas;
per volta un cel de fullas y d' estrellas.
   Cubrint lo dólmen de carreus ciclópeos
lo flam s' ajita dels garbons de teya;
guerrers forsuts arrenglerats s' atansan;
entorn las donas van teixint verbenas.
   Devant del ara als presoners aturan;
los cers á l' una espurnejants aixecan;
corre la sang dels presoners, cadavres,
y á feix los alsan y al fornall los llensan.
   Polsan los barts las arpas armoniosas;
ballan xisclant las collas de druidesas;
dringan al caure en los escuts las armas,
y ronca 'l mar y 's sent rugir las feras...

Y altra volta mon ánima s' allunya
d' esglay perduda en las regions etéreas;
y aprés, seguint la via de las onas,
damunt d' un poble s' ha acullit sens esma:
Ampla ciutat de murallons vestida;
enllá 'l desert ab caldejants arenas;
ensá la platja de la mar blavosa
hont las trirems fermadas cabussejan.
—Molock! Molock! ..—ab los fillets als brassos
cridan las mares caminant al temple,
y al pas los homes conmoguts las miran
y besantlas al trajo las segueixen.
Lo deu rohent d' entranyas infernadas
obra incessant la gola famolenca,
y orgullosas las donas, una á una,
los fills volguts enfornan en son ventre.
Per lo buyt de sos ulls ixen las flamas,
rugeix sa gorja, 'ls llabis li fumejan!...
¡ay de las mares que 'l plorar aixugan,
que 'ls cers per tot las burxan y trossejan!...

Y altre cop, del espay cerca la pátria,
y altre cop baixa al mon l' ánima meva;
un riu tortuós ha vist entre las boyras
y una ciutat sobre turons jayenta.
Cántichs per tot, y polsament de sistres;
y acorts de flautas; y brugits de festas:
lo foro al lluny; adalt lo capitoli;
ensá la curia; entre 'ls palaus las termas.
En renglera 'ls pilars dels acueductes,
semblant colossos que las mans uneixen;
altars arreu y assobre d' ells inmobles
pecadoras, tirans y deus de pedra.
Omplen á gom del coliseu las gradas
lliures y esclaus y magestats excelsas;
despedassa al llibert l' urpa dels tigres,

y 'ls sacerdots pe 'ls ídols aplaudeixen!
En los boscos de murtra y llorer-rosa,
nuas bacants en ubriaqués follejan;
y 'ls nins se 'n riuhen sorprenent sas mares,
y seguintlas per tot las escarneixen.

Y vola en tant mon ánima perduda
de cim en cim com esgarriada aucella;
soptat segueix una claror estranya
que surt d' orient com la d' un sol que 's lleva.
L' herm: entre rochs la palma revellida;
sens fruyts jayent la escuálida figuera;
pe 'ls camps de sorra que ab lo sol espurnan
lo rastre de la cabra famolenca.
Tot sol; conjunt de pedras ennegridas,
un puig semblant pelada calavera;
al cim la creu del afrontós suplici;
glateix un home agonisant en ella.
Ab los ulls entristits, movent los llabis,
devall sos peus á una ciutat contempla:
—No sában lo que han fet; Pare, perdónals!—
y 'l plor li cau sobre 'ls botxins que l' befan.
Com llir puríssim que ha tombat la pluja,
sa mare en plor vora la creu gemega;
desfent las collas dels soldats y 'l poble
li allarga 'ls brassos lo volgut deixeble.
Ab veu d' amor lo moribon s' esclama:
—Prenlo per fill, ¡oh dolsa mare meva!...—
y tanca 'ls ulls... y l' univers s' endola...
y 'ls morts se senten removent la terra...

Esperit meu, ja prou has fet la via;
las febles alas mansament aplega;
lo sol que 's fon, la feredat que 't volta,
ben clar t' ho diuhen qu' ha finat ton Mestre.

Aqueixa veu tan trista y amorosa
ja altre cop l' has sentit, en ta naixensa;
al parlar al apóstol y á la mare
en tu 's clavaren los seus ulls d' estrellas.
Emprenta 'ls llabis en sa sanch de vida,
romeu del cel, que afadigat sedejas:
recólzat á sos peus, qu' eixa es ta pátria!
Feste cos, esperit: naix de la terra.

LO PLOR DE JEREMÍAS

Nosotros inicuamente procedimos, y te provocamos á enojo: por esto tú eres inexorable.

Lamentacion de Jeremias, III, v. 41.

Desobre las ruinas de la Ciutat sagrada
plorava 'l sant profeta ab llágrimas de fel:
Jerusalem esclava, ja resta dessolada!
Ohiu del bon Profeta lo plany qu' envía al cel.

—Jo 't miro oh ciutat santa com viuda solitaria,
com tos amichs te deixan fugint de tu ben lluny:
ja restas d' altres pobles esclava y tributaria,
ja al fons de la teva ánima lo llamp de Deu retruny.

En mitj de ta desditxa tos enemichs t' assotan,
de galas te despullan, burlant ton amarch dol,
t' escupen en lo rostre, tos grans tresors esplotan.
¡Oh reina de las reinas, per tu s' ha post lo sol!

Deserts tos camins restan ja designant tristesa;
fets lloch de la deshonra tos temples mes antichs:
¡y com avuy te miro d' en mitj de ta pobresa
plorosa y solitaria, cercada d' enemichs!

Ab dol los teus ministres ben lluny de tú s' anyoran;
lo vel de la deshonra ton cor té abrigallat;
porugas tas donzellas acurrucadas ploran,
sentint venir la petja del malehit pecat.

Son fets tos adversaris senyors de gran valía,
y 't roban del dessobre l' esplendorós joyell:
aixi 'l Senyor, per cástich de tas maldats, t' envía,
per cada jorn de ditxa un altre de flagell.

Ja de ta hermosa cara s' ha fos la rojor pura
de la besada ardenta que t' hi marcá 'l Senyor;
tos princeps, com ovellas á qui la fam tortura,
segueixen las petjadas de cualsevol pastor.

Ton enemich fa escarni de ta lley mes sagrada,
y ab ironía esmenta las glorias del passat:
y tú, jayent deserta, de tos fills oblidada,
en tas entranyas portas lo crim ben amagat.

Ton poble, ab plany qu' esglaya mancantli fortalesa,
tots sos tresors entrega per un bossí de pa,
y sent cada vegada mes nova sa tristesa,
y quants mes jorns fineixen, mes dols te per plorá'.

Sió sas mans té estesas; no hi há qui l' aconsoli;
contra Jacob envía lo cel sos enemichs;
Jerusalem esclava y fet trossos son soli,
entre ells, com la ramera, sofreix dols y fadichs.

D' obscuritat y ombras, com á senyal de guerra,
l' Altíssim abrigalla la filla de Sió;
las verges de Judeya han rebatut per terra,
y abat l' ergull dels princeps ab dol y opressió.

¡Cóm ta grandesa miro tot d'una prostergada!
com á Sodoma, envíat sos llamps l' ira de Deu:

per sos pecats, opresa se trova ta gentada,
y 's sent cruixir los ossos per lo dolor mes greu.

Tas torres y murallas ja son enderrocadas,
y entre tas runas niuhan las serps y 'ls esparvers;
y en tos carrers y plassas s' hi veuhen acampadas
familias sens amparo, llensant planys llastimers.

En tú 'ls teus mals profetas vegeren sols falsesa,
y may no t' esmentaren ton crim y ta maldat:
ton enemich cercava sols l' hora de la presa,
treyent sa roja llengua com llop assedegat.

Mes lo Senyor, á la hora complint tota promesa,
encen ira y coratje al cor de tos tirans,
y obra en ton pit, de llágrimas la font de la abondesa,
perque plorá' així pugas tos dols tots los instants.

¡Oh plora, trista mare, tos crims y negres penas!
¡Recorda á totas horas lo que 't volgué 'l Senyor!
¡Fesli sentir, oh reyna, lo drinch de tas cadenas!
¡Fes condolir als homes pél pes del teu dolor!

Als cors sas dents esfonza la fam desapiadada,
y 'ls homes no 's coneixen en mitj de son flagell,
y, caminant sens esma y ab la vista entelada,
la calavera senten que 'ls vá estripant la pell.

Al paladar la llengua del ignocent s' aferra:
lo nin prop de sa mare plorant demana pá,
mes ella, essentne mare, no sent lo plany que aterra,
y tant la fam l' acora que al fill sap devorá'.

Com l' aguila lleugera quan te de prop la presa,
per monts, deserts y timbas seguéixels l' opresor,
y al crit fer d' estermini complint sa negra empresa,
no sent jamay sas queixas, ni plany ningú son plor.

¡Oh gosa ab la desditxa tenyint de sanch ta vesta,
enorgullida filla d' aquell poblé d' Edom!
¡Poch durará ta joya! ¡prest finirá ta festa!
¡També t' espera, oh trista, la sort dels que avuy som!

¡Recorda, oh Deu, que fores per ells font d' abondesa!
¡Qu' es ta filla recorda la que sofreix tants danys!
Per Tú, queda eclipsada sa gloria y sa grandesa:
com pobra viuda es ella posada á mans d' estranys.

Lo cor se 'ls defallía per fam devoradora:
¡en lloch, Senyor, trobavan un trist bossí de pá!
Per 'xó á n' els fills d' Assiria se van entregá' á la hora;
per 'xó al poble d' Egipte van allargar la má.

¡Oh Deu, mira per terra son ceptre y sa grandesa,
per tot arreu seguintlos la sombra del pecat!
La fam aterradora, lo dol y la pobresa
sols per herencia 'ls resta de tot son bè passat.

Escampa sobre eix poble la llum de ta mirada!
¡Los dias bons renovals, alleugerint sa sort!
Arrenca aqueixa rassa d' assí hont jau condemnada,
y pórtals ab ta gracia, oh Deu, fins á bon port.

PREMI

OFERT PER LA SOCIETAT

CENTRO DE LECTURA DE REUS

Núm XII.—Á UNA DONA, *de D. Anicet de Pagés de Puig.*

Á UNA DONA

Hace una noche horrorosa como la vida
que nos espera....

Jo so en lo camp d' aqueixa trista vida
un castell enfonzat; la gent poruga
fá 'l senyal de la creu tot allunyantse.
Mes no es tot dol: encar' en las esquerdas
dels murs negrenchs qu' están á punt de cáure,
quant se 'n van los voltors, per una estona
hi solen festejar las aurenetas.
¡Deu las ho pague!

Deu vos ho pach ¡oh sí! recorts dolcíssims
de mon primer amor, llantias de plata
qu' encar' cremeu devant d' un Deu fet trossos!
Fochs follets que á escarnir veniu la vida
dins un vell costellám, vostra llum blava
qu' esglaya 'l caminant á mí 'm consola.
Oh sants recorts que m' ajudeu á viure,
¡jo 'us beneheixo!

No 't sápiga pas greu, dona estimada,
qu' esmente aquell amor, besada dolsa
de nostres esperits. De ta hermosura
no me 'n recordo pas, y tas caricias
no las puch anyorar; ¡ja las somnío!
Jo no t' anyoro á tú; jo sols anyoro
aquell amor, aquell amor dels ángels
que 'm feya creure.

¡Qui 'ns ha vist y 'ns vegés! Semblém, oh dona,
dos morts de pesta qu' enterrar no gosa
l' honrat fosser. Aquella ardenta flama
de tos ulls esqueixats, ton front de verge,
ton coll de tortra y ta boqueta d' ángel,
tot lo temps se ho ha endut, y ¡ay! tantost ploro
quant te veig caminar cap á la fossa
malalta y lletja!

¿Y jo? ¡Deu meu! si me poguesses véurer
jo crech, Dolors, que te 'n penedirias
de lo mal que m' has fet. Si 'ls ulls esbado,
no puch mirar la llum; si estench los brassos,
no palpo res y la buydor m' ofega;
y com he flastomat tantas vegadas,
fins quant prego, oh Dolors, ningú m' escolta.
¡Quina tristesa!

¡Y ton recort, oh dona, me fa viure!
y 'l servo dins del cor com l' orat serva
sota la vesta que li cau á trossos
falsa reliquia que no fa miracles.
¡Ditxós d' ell que pot creure una mentida!
¡Ay! jo fins d' aquell temps, quant eras meva
y me ho deyas plorant, fins de llavoras
me glassa 'l dupte.

¡Dupte crudel que ha enmatzinat ma vida!
Foll de mí que lligat vora una platja,
rosegantme los punys, de set me moro
tot sentint á mos peus lo bes de l' aigua!
¿Qui 'ns ha allunyat per sempre? ¡Pobre aymía!
lo jorn que 'ns separaren, tú perderes
la hermosura del cos, jo la de l' ánima.
¡Y encar' t' estimo!

¡Oh sí, jo t' am' encar'! Com avans pura,
primer tú tornarias á estimarme
ans que jo t' oblidés. Donchs mira, dona.
si será etern lo amor que me fa viure.
Si Deu te comdamnés, redimiría
ab ma gloria eternal las culpas tevas:
si un jorn jo anés al cel y tu no hi fosses,
¡me 'n tornaria!

Y á la claror d' eix foch, qu' encara bratla,
tot un mon de recorts ix dels sepulcres,
y aqueixa nit d' infern que m' abrigalla
fins me sembla, oh Dolors, auba de gloria.
Y com avans hermosa te somnío,
y com avans enjogassat t' escolto,
y 't crech, oh dona, com avans te creya
¡y axó 'm consola!

¡Oh follias del cor, santas mentidas
que á cau d' orella 'm ve á contar la febra,
¡no 'm deixeu may! .. ¡tinch por sense vosaltres!
¿Qué hi fa que siau rebutx de jorns ditxosos?
Lo llenyater que estella 'l roures jove
¡ay! quant es pobre y vell, per escalfarse
be se contenta ab lo feixet de brossa
que 'ls nets li duhen!

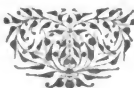
Oh Dolors, ja la mort truca á ma porta
y 'm trobo sol: ¡Deu meu, quina tristesa!
Quant tantost lo bressol tots dos deixavam,
dantnos las mans pera creuhar la vida
enamorats com un parell de tortras,
¿qui nos haguera dit que no jauriam
tots dos un jorn en la mateixa tomba?
¡Deu te ho perdone!

Tú fores, sí, tú fores la que débil
al buf del temporal ¡ay! ajupires
la pahorosa testa, aquella testa
que jo havía besat tantas vegadas!
Y fugires ben lluny, ben lluny per sempre
sens dirme «adeu» tant sols... ¡y jo 'm moría!
¡Ay! ¿Saps que som tú y jo sobre la terra?
¿ho saps, oh dona?

Jo so lo pi qu' en lo rocám s' arrela,
feréstech, aspre, que jamay se vincla
sota 'ls núvols inflats de pedregada
y baldament lo llamp del cel l' esberle!
Tú, feble dona, ets l' eura fluixa y prima
qu' en la pols s' arrossega llepant marges
y en sos brassos hi estreny ¡quina vergonya!
cualsevol arbre.

Tu no saps estimar. Lo amor puríssim
que vessá Deu en eixa vall de llágrimas,
l' amor que sempre creu y que may dupta,
l' amor que viu d' amor sense esperansa,
¡no l' ha sentit pas may ton cor d' argila!
Tú no sabs estimar, grapat de terra!
Per ço Deu no ha volgut, oh feble dona,
que fosses mare!!

Tú has entelat mos ulls que se fonian
mirant als teus, y tú has tancat los llavis
que paraulas d' amor no mes te deyan:
tú m' has robat la fe, m' has pres la vida,
y has fet d' un home un pahorós cadavre
que 's va desfent per dins, tot viu de fora!
Donchs jo t' estimo encar'. ¡Fins te perdono
y 't beneheixo!!

PREMI

OFERT PER

LA EXCMA. DIPUTACIÓ PROVINCIAL

DE BARCELONA

Núm. XIII. — L' ATLÁNTIDA, *de D. Jascinto Verdaguer, Pbre.*

EXCM. SR. D. ANTONI LOPEZ Y LOPEZ

Muntat de tos navilis en l' ala benehida
busquí de les Hespérides los tarongers en flor:
mes ¡ay! ja son despulles
de l' ona que ha tants segles se n' es ensenyorida,
y sols puch oferirte, si 't plauhen, eixes fulles
de ses taronges d' or.

JASCINTO VERDAGUER, PBRE.

Vapor transatlántich *Ciutat Comtal*, 18 novembre 1876.

L' ATLÁNTIDA

PRÓLECH

Ella era poblada y floreixent, governada per reys poderosos que s' apoderaren de Libia fins á Egipte y de Europa fins á Tirrenia... Mes sobrevingueren grans temporals y terratrèmols, y en l' espay d' una nit l' Atlántida fou enfonzada.

PLATÓ

Al llegir en un dels magnífichs diálechs de Plató que Soló anava á cantar lo gran fet geológich del enfonzament de l' Atlántida quan la mort per malaventura nostra gelá ses inspiracions abans de náixer, los colors de la vergonya me surten á la cara y'm sento caure de les mans mon petit llibre, convensut de que sols á la escalfor del sol de Grecia podia escriures, vora les mateixes antigues fonts de la tradició que les ruines dels pobles, l' oblit y 'l descrehiment han estroncades. Ara, al tráurel' á llum, veig ab racansa quan sumtuós edifici hauria sortit d' aqueixes hermoses pedres, si haguessen caygut en una ma de mestre, y que hi hauría terra de sòbres per aixecarhi un roure en l' endret ahont he

plantat aqueix reboll, que encara que reboll com es, anyívol y mal arrelat, me costa més que si l' hagués regat ab sanch de les venes.

Era en les primeres volades de ma joventut, y per lo tant més perdonable, quan poch satisfet de mes cansons y corrandes gosí posar les mans en aqueixa obra, arraconat com vivia en un mas de la plana de Vich, sens haver vist mes terra de la que s' ovira desde un marlet de les serralades que l' enrotllan y coneixent la mar com si sols l' hagués vista pintada. Mes axó y mon poch seny me posaren la ploma á les mans; altrament may m' hi hauría arriscat. Mon apartament dels grans centres y ma falta d' experiencia literaria, y més que res, l' espectacle sempre nou de la naturalesa que ab les coses més petites dona imatge de les coses més grans, me feren pendre 'l vol á la bona de Deu, sens adonarme del poch dalit de mes ales. Les antigues cróniques de Catalunya y d' Espanya de que m' agradava escartejar sobre tot les primeres fulles, m' omplíren la fantasía d' aquells fets que de tant llunyers y embolcallats ab la calitja dels temps primitius l' historia va oblidant y perdentne 'l compte, y en una obra ascética de Nieremberg llegí per primera vegada, entre 'ls grans cástichs ab que Deu ha flagel-lat la terra, l' enfonzament de la que tants sabis botánichs y geólechs veuhen jayent al fons de la conca del Atlántich. A l' ombra de sos tarongers, ¡que enciseres me semblaren les Hespèrides, amor de l' antigua Grecia, que feren sospirar tan dolsament les lires de sos poetes! Que esgarrifós lo Pyrineu entre les flames, peró que tentadores y belles les ones d' or y plata que de ses foses entranyes rodolaren! Que gran Hércules allargant ab lo sepulcre de Pyrene la cordillera á que ha dat nom, batent á colps de clava los gegants de la Crau en la Provença, atuhint á Gerió y al libich Antheu, esparverant les Harpíes y Gorgones, y en son darrer traball, esportellant la montanya de Calpe, tanca del Mediterrani, y abocantlo com un riu en la vehina Atlántida, aqueix pont llevadís que Deu trencá per á incomunicar en époques de corrupció los mons tornats á unir en lo mes hermós dels segles moderns pels titánichs brassos de Colon. Aqueix aterrant les columnes del *Non plus ultra* y esqueixant la cortina de la Mar Tenebrosa, me semblá la més gentil corona del poema que ab massa coratge gosí empendre, comensantne d' escriure 'ls primers cants. Cent vegades volguí recular, com qui entra en una balma esglayadora d' hont ningú ha escandallat los abismes; cent vegades deixí caure defallit lo mon de mes pobres inspiracions rostos avall, y altres cent vegades, com Sísifo, torní á pujar vers l' alterosa cima lo feixuch pes tan mal midat á mes espatlles de poeta. En eixa lluyta terrible en que, vensut ó vencedor, sempre era jo qui rebia les espurnes, una malaltía 'm feu deixar los dolsos ayres de la patria per les ones de la mar, no tan amargues per á mi d' ensá que bressavan mos flayrosos somnis y ab cán-

tichs y música m' hi cridavan hermoses visions de jovenesa. Passaren falagueres ó aterradores davant mos ulls enlluernats, y caygudes les barreres de mes montanyes anyorades, mon horisó poétich s' aixamplá com un cel que s' esboyra. Vegí Cádiz, la de cent torres d' ebori, Avila y Calpe que semblan dos gegants que acaba de despartir lo Mediterrani de una arrambada obrintse pas entre llurs peus de marbre. Al ferreny Montgó y al cap Finisterre demaní ses llegendes mitj oblidades ja com los pobles que les dictaren, y al Bètis y Guadiana recorts de les terres sumergides per ahont degueren allargar ses argentades cintes; ori davant les sagrades cendres de Colon que desde sa tomba miserable, vergonyosa per á nosaltres á qui regalá un continent, sembla guardarnos encara la perla de les illes; vorejí les Azores y altres illes atlántiques que com á pilastres del gran pont romput ensenyan encara 'l front rallat pel llamp de la venjansa divina. Entre ells m' afigurí veure als Atlants alsapremar aquelles roques y esculls, llansantlos contra 'l cel, y ab brams y cridadissa pujar, caure, y ab los bocins de llur pelásgica torre rodolar al abisme de les ones: y, no cal dirho, mon poema s' acabá per ell mateix com una d' eixes conquilles que cada dia, cansada de brunyirles, la maror llansa á la platja; y, be ó mal arrodonit, véusel aquí.

¿Hauré deslluhit y fet malbé aqueixes esbalahidores tradicions, tresor de les centuries, escampat com les perles en les marines espanyoles? Hauré esfullat aqueixes flors cullides la matinada de ma vida en les valls y garrigues de la pátria? Oh! si l' áliga m' hagués deixat ses enlayrades ales, si hagués tingut la cadena d' or de l' inspiració dels grans poetes, d' aqueixes perles, malaguanyades en mes mans barroheres, li 'n hauria fet un collaret de sultana, y ab eixes y altres més ben triades flors hauria coronat son front de reyna. Ara, ella'm perdó si goso posar á ses plantes mon manadet d' espigolera vora les daurades garbes del camp sempre assoleyat y benehit de Deu de sa literatura.

INTRODUCCIÓ

S' encontran en alta mar un bastiment de Génova y altre de Venecia y s' escometen en batalla. Sobrevé gran temporal y un llamp encén lo polvorí d' un d' ells que esberlantse arrossega també l' altre al abisme. Soldats y mariners se 'n van á fons; sols ab prou feynes se salva un jove genovés que abrassat ab un tros de pal pot pendre terra. Un sabi anciá que, retirat del mon viv'a vora la mar surt á rebre al náufrech. Lo guia á un rústich altar de la Verge y tot seguit á sa balma, feta de branques y roca ahont lo retorna. Dies aprés veyent al mariner capficat mirant aquelles aygues li conta llur antiga historia per distraure 'l del passat naufragi.

Vora la mar de Lusitania, un dia
los gegantins turons d' Andalusia
veren lluytar dos enemichs vaixells;
flameja en l' un bandera genovesa,
y en l' altre ronca assedegat de presa,
lo lleó de Venecia ab sos cadells.

Van per muntarse les tallantes proes,
com al sol del desert enceses boes,
per morir una ó altra á revolcons:
y roda com un carro 'l tro de guerra,
fent en sos pols sotraquejar la terra,
temerosa com ells d' anar á fons.

Així d' estiu en tarde xafogosa,
dos nuvols tot just nats, d' ala negrosa,
s' escometen, al veures, ab un bram,
y atrets per l' escalfor de llurs entranyes,
s' aixamplan acostantse, les montanyes
fent estremir al espetech del llamp.

Ab cruixidera y gemegor s' aferran,
com espatlludes torres que s' aterran
trinxant ab sa cayguda un bosch de pins;
y entre ays, cridoria y alarit salvatge,
ressona 'l crit ferestech d' abordatge,
y cent destrals rosegan com mastins.

A la lluyta carnívora y feresta
barreja sos lladruchs negra tempesta,
congriada á garbí sobtadament;
y revinclades ones s' arrestellan
damunt les naus, que cruixen y s' estellan,
com un canyar dins esbarat torrent.

L' espantosa abrassada més estrenyen,
y 's tupen, se revolcan y s' empenyen,
acarades ses boques de volcans:
y ells, cechs, de la tormenta no s' adonan,
y escupint foch y ferre s' abrahonan
á la gola d' abismes udolants.

Tal un raser de roures montanyesos
en temps d' estiu pel llenyatayre encesos,
del huracá al ruflet devorador,
fa ressonar per conques y cingleres
plors y crits, y grinyols d' homes y feres,
aspre gemech d' un petit mon que 's mor.

Ofegant lo brugit de la batalla,
un llamp del cel espetegant devalla
de la nau veneciana al polvorí;
se bada y roda al fons feta un Vesuvi,
mentres romp la de Génova un diluvi
d' escumes, foch y flama en remolí.

Cárrega y nau les ones engoliren,
y ab elles los taurons s' ho compartiren,
de mil guerrers sols lo mes noy roman;
entre escuma á flor d' aygua un pal ovira,
y, quan lo bras per amarrarshi estira,
altra onada 'l sepulta escumejant.

Mida l' abisme brassejant, y destre
ne surt muntat á un tros del arbre mestre,
que gira hont be li plau com un corcer,
y 's rebat al cabreig de les sumsades,
com vell pastor al mitx de ses ramades
de banyagayres bous que abeura 'l Ter.

Les ruasses aflayran carn humana,
que l' áliga de mar també demana,
fent parella ab lo corb; per tot arreu
l' escometen recorts del cataclisme;
á cada pas lo xucla un nou abisme ;
¿qui l' en traurá en nit fosca? sols un Deu.

Al cim d'un promontori que rosegan
les ones que á ses plantes s' arrossegan,
fugint del mon dolent la vanitat,
vivia un religiós de barba blanca,
del arbre del saber mística branca
que floria en la dolsa soletat.

Llántia un dia del mon al cel suspesa,
l' enlluerná ab sos raigs, y en sa vellesa,
com per mes bell renaixer mort lo sol,
deixat havia 'l mon y ses corones,
y niá com alció sobre les ones,
de sa infantesa falaguer bressol.

Y quan de nits la tempestat brugia,
dant far als pobres naufrechs, encenia
la trèmola llanterna del altar;
y 'ls que ab ull ple de llágrimes la veyan:
«Ja som á port, agenollantse deyan,
veeusela allí l' Estrella de la mar.»

Maria! ella es lo nort del jove tèndre,
que sentint en son cor la vida encendre,
ab mes coratge rema y més dalit,
y al raig creixent de la celistia hermosa,
veu de mes prop la terra somiosa,
com verge á l' ombra d' un roser florit.

S' hi acosta pantejant, mira y remira,
mes ay! lo promontori que hi ovira
sembla un penyal per l' ona descalsat;
recula esferehit, com qui entre molsa
d' un fresquivol verger rosada y dolsa
ha vist un escorsó mitx amagat.

Desviantse ab molt greu de l' aspre serra,
cerca ab dalè mes planejanta terra,
mes son cor jovenivol no pot mes;
en ses venes la sanch s' atura y glassa,
y, l' esma ja perduda, al pal s' abrassa,
per rebre de la mort lo frévol bes.

Mes alsa al llantió l' ullada trista,
y á sa claror verda planicie ha vista,
per rebrel, sos domassos desplegar;
rema d' ayre, y de sobte amorosides
fins l' ajudan les ones enternides
de veure 'l tan hermós agonizar.

Gronxantlo com en brassos de sirenes
lo posan en blaníssimes arenes,
de jonchs y coralines en coixí:
quan com ull amorós en gelosia,
d' entre 'ls cingles de Bética sortia,
per veure 'l mon, l' estrella del matí.

En lo sorral òu remoreig de passos
y, oh santa Providencia! obrintli 'ls brassos
lo venerable vell se li apareix:
«Vina, li diu, al primer raig de l' alba
te vull acompanyar á la que 't salva,
per qui la primavera refloreix.»

Un viarany, que 's clou entre falgueres,
los guia á un bosch d' alzines y oliveres
del munt platxeriós turbant gentil;
hont veu entre 'l brancatge que floria,
sota cortines d' heura y setelia,
d' un altar de la Verge 'l camaril.

Entra 'l náufrech al mistich oratori,
y fent d' un aspre tronch reclinatori
cau als peus de l' Imatge de genolls;
y per ses galtes tendres y colrades
pels besos del mestral y les onades,
corren de goig les llágrimes á dolls.

Dins un esquey, frontera á la capella
una celda 's desclou, celda d' abella
entre 'ls brassos molsosos d' un penyal
allá de fruyt menjivol lo convida,
sobre jonsa apelfada, encara humida
per la pluja batent del temporal.

Vora la mar semblava 'l cap de serra
lo mirador del cel sobre la terra;
un dia que rodavan pel bell cim,
veyent lo vell al mariner pensívol,
lo crida á seure sota un róure altívol,
ahont no arriba 'l salabrós ruixím.

Y obrint lo llibre inmens de sa memoria,
descapdella 'l fil d' or d' aquesta historia
de perles d' occident pur enfilay;
y 'l jove, per qui Europa era poch ampla,
de l' ánima les ales mes aixampla,
com l' áliga marina al pendre espay.

De mitx-dia ab los raigs la terra envolta,
com vella 'ls fets de sa infantesa escolta;
y 'l mar, mitj adormit, aixeca 'l front:
tot barreja sa música al gran cantich,
lo vell semblava 'l geni del Atlántich,
mes son gentil oyent era Colon.

L' INCENDI DELS PYRINEUS

CANT PRIMER

Exposició. Lo Teyde. Espanya naixent. La veu del abisme. Invocacio al Deu de les ventianses. Naix un gran foch entre Roses y Canigó fent pastura de boscos y ramades. La massa de Roldan. L' incendi abriga 'l Pyrineu d' un cap al altre. Hércules s' hi acosta apres de batre 'ls gegants de la Crau, y d' entre les flames trau á Pyrene. Eixa diuli ser cap de brot de la nissaga de Tubal y reyna d' Espanya, tot just destronada per Gerió, qui per segarli mellor l' avantatje, vehentla fugir á la montanya, ha calat foch á ses boscuries. Pyrene mor y Alcides li alsa un mausoleu de roques al extrem de la cordillera, allargantla fins á la mar. Regalims d' or y d' argent que dels ruhents cingles baixaren á les planes. Tradicions de Conflent y Portvendres. L' heroe se 'n baixa cap á Montjuich ahont s' embarca prometent fundar una gran ciutat al abrich d' aquelles serres.

Veus eixa mar que abrassa de pol á pol la terra?
en altre temps d' alegres Hespérides fou hort;
encara 'l Teyde gita bocins de sa desferra,
tot braholant, com monstre que vetlla un camp de mort.

Aquí 'ls titans lluytavan, allá ciutats florian,
per tot cántichs de verges y música d' aucells
ara en palaus de marbre les foques s' hi congrian,
y d' algues se vesteixen les prades dels anyells.

Aquí estengué sos marges lo continent Hesperi,
quins mars, ó terres, foren ses fites ningú ho sab;
lo sol peró, que mida d' un colp d' ull l' hemisferi,
era petit per veurel' á pler, de cap á cap.

Era 'l jou d' or que unia les terres ponentines,
y cor de totes elles, com font del paradís,
los dava clares aygues á beure y argentines,
y en sos inmensos brassos dormia 'l mon felís.

Per ella 's trametian com per un pont amplíssim,
d' un maig etern en ales, ses cries y llevors,
aucells de ros plomatge de refilet dolcíssim,
d' especiers la flayre, canturies y tresors.

Rey n' era Atlas, aquell qui de la blava volta
los signes á una esfera de jaspi transplantá,
y del sol, y del astre que mes lluny giravolta,
la dansa misteriosa y armónica explicá.

Perçó, tal volta, y esser fantasiós de pensa,
somiá Grecia veurel' ab corona d' estels,
y ajupit sens decaure, devall sa volta inmensa,
servant ab ferma espatlla la máquina dels cels.

En gegantesa y muscles sos fills li retiraren,
mes com un got de vidre llur cor fou trencadís;
pus aprés que 'ls realmes y tronos revoltaren,
també 'l de Deu cregueren seria escaladís.

Mes una nit bramaren la mar y 'l tró; de trémol
com fulla en mans del Boreas l' Europa trontollá,
y despertada á punta de dia al terratrémol
d' esglay cruixintli 'ls òssos no veya al mon germá.

Y assaborint lo tebi recort de sos abrassos,
semblava viuda dirli: ¿Oh Atlántida ahont ets?
com solia ahir vespre m' endormisquí en tos brassos,
y avuy los meus no 't trovan d' esgarrifansa frets!

¿Hont ets? Y ay! hont l' hermosa solia 'ls cors atraure,
lo pélach responia: —Jo l' he engolida á nit;
feste enllá, entre les terres per sempre 'm vull ajaure,
¡ay d' elles! ¡ay si 'm also per aixamplar mon llit!—

Li carregá feixuga 'l Omnipotent sa esquerre,
y 'l mar d' una gorjada cadavre l' arraulí,
restantli sols lo Teyde, dit de sa ma de ferre
que sembla dir als homens: L' Atlántida era assí!

Eix mástil del navili romput illes rodejan,
de Jezabel impura com rebatuts quarters;
quan al passar los segles sa gran desfeta vejan,
dirán: Miráu hont para la via dels plahers!

Fou lo gegant que pintan ab tot l' Olymp en guerra;
l' ixent sol ab sos brassos tocava y 'l que 's pon;
y no content de estrenyer com dintre 'l puny la terra,
d' estels volgué pujarsen' á coronar son front.

Mes del Tronant brunzenta, derrocadora flama,
de sa escala de cingles suspesos l' estimbá
al mar bullent de sofre y ones de foch, hont brama
retorcentse á la cárrega feixuga d' un volcá.

Espanya ¿á tu qui 't salva, la nau ferrisa hont eras
com góndola amarrada quan en naufragi 's romp
al vent de mort que arranca com jonchs ses cordilleres?
¿Qui serva 'l niu quant l' arbre que 'l duya dona 'l tomb?

L' Altissim! Ell de náufrech tresor umplint ta popa,
del Pyrineu, niu d' áligues, t' atraca als penyalars,
dessota 'l cel mes blau, darrera eix mur d' Europa,
y al bressoleig, com Venus, de dos rihentes mars.

Perçó de les riqueses lo Deu en tu posaren
los grechs, entre argentífers turons veente florir,
mellor que 'l d' or de Colchos gentil velló hi trobaren
y á Homer dares l' Eliseu y á Salomó l' Ofir.

De l' Atlántida al veuret' hereva, en son enterro
los pobles que 't festejan digueren: Ella ray!
que importa á les abelles lo fes y enervat gerro,
si flor dels vinents segles los quedas tú. Mes ay!

Quan l' huracá ab ses ales remou lo negre abisme
jo sento, entre 'l dialech dels mars, sa fonda veu,
tétrich gemech que encara li arranca 'l cataclisme,
y á les terres que foren germanes crida:—¡Adeu!!

Fuy la major de totes, podria dirvos filles,
Europa entre madrépores dormia allá al pregon,
lo Caucas y Apenins eran rengleres d' illes,
y ja l' abril cenyia de roses lo meu front.

He vist d' un llit de perles alsar Napols é Iberia,
he vist Sahara, Grecia y Egipte al fons del mar,
l' onada he vist que 'm colga jugar sobre Siberia
y espinada d' Europa los Alpes crissar.

Geganta jo engrapava com má de Deu la terra,
ab l' Atlas, Serra Estrella y 'ls Pyrineus per dits,
y un vespre obrint ses boques l' abisme fosch m' enterra,
los elements tots quatre dansant sobre mos pits!

Y vosaltres, vosaltres, la mar que us embolcalla
llansau á mes espatlles, badant los ulls al sol!
vostres bolquers d' escuma me dareu per mortalla,
com orfanets de mare rihent en lo bressol.

Abuy... que se 'm endona de que Plató ma historia
conte, y vullan set astres mon nom eternisar,
si ja de mi perdéreu, ingrates, la memoria,
mes ay! y 'm bat per sempre l' inmensitat del mar!—

Senyor de les venjanses, donáu alé á mon cántich,
y diré 'l colp terrible que rebatentla al fons,
feu desbotar als amples Mediterrá y Atlántich
per desunir los mons.

Al temps que 'l gran Alcides anava per la terra,
tot escombrantla ab clava-feixuga, arrèu-arrèu,
de borts gegants y monstres que á Deu movian guerra,
en flames esclatava nevat lo Pyrineu.

Desde hont lo sol al naixer ja daura ses boscuries,
ab brams y cruixidera l' incendi, á coll del torb,
duya sos rius de laves á Roncesvall y Asturies,
sens ésserli congestes, torrents, ni colls, destorb.

Apar serpent inmensa d' escata vermellosa,
que á través de l' Europa, d' un mar á l' altre mar,
respirant fum y flames, passás esgarrifosa
son cabell de guspires y foch á rabejar.

Y avant, ronca, assahina y udola, ab sa alenada
cremant com teranyines los nuvols del ivern,
de cingle en cingle, passa les valls d' una gambada,
vessanthi com un crater les flames del infern.

Agombolant arbredes, peynals del cim rodolan,
rost avall freixes cruixen y faigs esbocinats,
y la fumera y flames amunt se caragolan
ab quera y pols dels rónechs casals enderrocats.

Al veure que ses llágrimes no poden apagarlos
girantshi s' escabellan y fugen los pastors;
al llur darrera belan anyells, y sens tocarlos,
fugen ab ells los óssos y llops udoladors.

Així 'n fugia 'l moro, quan ab un riu de ferro
aquells turons nos duyan lo crit del brau Roldan,
ensemps que ab lo missatge de mort y de desterro,
son mall volá hont Cabrenys l' aguayta tremolant.

Ni á l' áliga li valen les d' or potentes ales;
prop del cel, hont s' enlayra com á penjarhi niu,
l' eixalan rojes flames, y cau, y ab les cucales
y cisnes de les aygues les cou l' incendi viu.

Branca d' un torb de brases arrasador, estanya
la conca ab sos vilatges, la serra ab sos pinars;
fins les marines vores, franja d' argent d' Espanya,
les renillantes ones pledejan á les mars.

Tuixons, isarts y daynes córrechs avall empayta,
pel clot s' entortelliga, bota del plá al turó,
al devallant capbussa lo còdol que hi aguayta,
y se 'l en dú per ròssech fet cendres y carbó.

Y 'l que entre Espanya y Fransa torreja, mur de roca,
de neu y de tempesta vestit com bras de Deu,
ab sos marlets y torres creixents als astres toca,
muntat d' altre de brases horrible Pyrineu.

Apar que la serp monstre, per extrafé' un cometa,
s' enarborás ab ales d' incendis, al cel blau,
ó que per assaltarlo, s' hi fessen esqueneta
esquerdalenchs dimonis, rebuig del negre cau.

De gom á gom quan s' umple l' espay de fumerel-la,
y 's fon d' un cap al altre la serra de cremor,
sota 'l mantell de flames, que l' uracá flagel-la,
la terra adolorida gemega com un cor.

En tant del Ròse, vora les aygues, apedregan
al heroe grech deformes y rabassuts gegants,
sota quiscun dels codols que á bell ruixat li enjegan,
podrian soplujarshi ramada y rabadans.

Creuhen ja haverli molt y soterrat los ossos,
quan del enuig la flama llampeguejá en son ull,
y ab quatre colps de clava, com qui xafás terrossos,
los atuheix; dirias que 'n ha passat un trull.

Llavors al gran incendi rabent endressa 'ls passos,
rojench damunt los nuvols veyentlo crestejar,
y gemegó al sentirhi, ficahi los nusos brassos,
fent als pastors y pobles d' espasme tremolar.

De Canigó entre 'ls cingles un xaragall se bada,
per esvarzers y timbes cayentes aclucat,
hont d' una al altra 'l foch, en gegantina arcada,
com l' alt pont del Diable, s' havia escamarlat.

Sols lladoners en brasa rodanthi hi coetejan
bell rastre de guspires deixant y flamareig,
mes tot seguit á la aygua del còrrech xiuxiuhejan,
y tristos ays responen de l' ona al borbolleig.

Pyrene, lluny dels homes, vivia allí, dels óssos
y llops en lo ferestech rellent amagatall;
sobre un roch, mal coberta d' un mant de cabells rossos,
de fret y esgarrifanses fent lo darrer badall.

Del bosch de flames mustia la trau, com vera rosa
que anyora trasplantada son marge regadiu,
y tan bon punt d' un salzer á la frescor la posa,
colltorcentse esllanguida:—Jo moro assí, li diu.

Y á tu que entre les ales del cor m' has acullida,
d' Espanya que tan aymo vullte donar la clau,
d' eix pa de cel que en terra te guarda una flórida
d' amor, si traurel' d' urpes tiràniques te plau.

Encara aixamoravan los puigs ses cabelleres,
que destrená 'l Diluvi, dantlos la mar per vel,
y ja oblidantsen l' home, hi obria grans pedreres,
alsant vora l' Eufrates l' altívola Babel.

A sos palaus l' Altissim veyent posar escales,
de confusions enrotlla la torre del orgull,
y com solen los lliures aucells al posar ales,
desentenentse, deixan lo niu ab gran esbull.

Del mon quiscú á sa branca volá, Tubal á Espanya
dels regnes de son pare triant lo mes felis,
y, ahont jau Tarragona, bastia sa cabanya,
sos camps y ribes fentli recorts del paradís.

Doná lleys á sa prole, y ensenyaments pesquéli,
salváts al si de l' Arca del naufragi major;
lo nom d' un Deu Altissim en l' ánima escriguéli,
naixentes endressanthi les ales del seu cor.

De pare á fill lo ceptre á mans d' un rey rodava,
que nom doná á la Bética gentil, d' orient ressol;
ell m' es pare, á mos brassos la mort quan l' arrancava,
al trono vuyt á seure baixar podia 'l sol.

Mes sola jo restantli de sa real nissaga
á Espanya ve, com á arbre caygut un llenyater,
Gerió de tres caps, dels monstres lleigs que amaga
la assoleyada Libia, lo mes odible y fer.

Lo ceptre 'm pren dels avis, veyentme debil dona,
y á Cades mercantívol de torres enfortí:
al fundar entre cingles, com ells alta, Girona,
sabé 'l congost hont veentme perduda m' amaguí.

Tement pot ser que 'l trono li reprengués un dia,
cremá per abrusarmhi les selves del voltant,
y al veure clos lo rotlle de flames, pren la via
de Cades, ab ses vaques feixugues tot davant.

Espiro! de ses viles y sos ramats so hereva:
si 'ls vols, jo t' en faig gracia, suplántal' amatent;
revenja 'l nom de Tubal y sa corona es teva;
així en ton front la fassa mes gran l' Omnipotent» —

Li diu assó, y la mort ab sa besada freda
li empedreheix y deixa per sempre 'l llavi mut,
y l' arbre del seus somnis veent caure 'n flor, ell queda
plorant vora 'l cadavre com un llorer batut.

Mes ja al incendi rojes esclatan les montanyes
y per esqueys y balmes, filera de volcans,
forajitan los fosos tresors de ses entranyes,
que copsan en llur falda les planes verdejants.

Y rajan fins á escorrers' les abocades urnes
en rierons aurifers de virginal rossor,
per ella 'l cel al veureshi rublert de fum y espurnes
daria la dels astres que lluen en son cor.

Al desferse á madeixes de gebre lo litarge,
á flochs de groga escuma s' hi barrejá l' or fi,
y devallan, pel iris lligats, de marge en marge
com nins, á fer joguines pel catalá jardí.

Així al traure florida lo romaní y la malva,
per la quintana 's vessa d' un buch rosada mel;
rihent al deixondarse lo sol darrera l' alba,
així enmantella rossa sa cabellera 'l cel.

Los munts s' en feren faixes, les valls s' en coronaren,
vergonya fent als trémols estels sa brillantor,
los rosers d' altre pluja de roses s' enjoyaren,
la farigola y grevol d' una rosada d' or.

La pyrenayca Venus anomená á Portvendres,
lo pyriforme incendi al Pyrineu antich,
y en conca d' esmeragda lo liquit verge al pendres',
doná nom á Conflent encara mes bonich.

Quan los llevants plorosos anaren la montanya,
ab llurs arruixadores de núvols, apagant,
posá en son cap, que al naixer l' albor del dia banya,
les cendres de Pyrene que anyora son cor tant.

Y esmarletant de timbes y grops aquelles terres,
escrestant les montanyes, llevant als puigs lo front,
un mauseol alsali de serres sobre serres,
que mal arrestellades fan gemegar lo mon.

Desde esta gesta d' Hércules ma dolsa Catalunya
d' altre castell de roques seure pogué á redós;
de la vehina Fransa dormí Espanya mes llunya,
fins al mar allargantse lo Pyrineu asprós.

En eix treball de ciclop la set lo desdelita,
y ab sanch per abeurarse de Gerió enemich,
pels vessants que groguejan ab l' or d' altra cullita,
fet un lleó, devalla de Creus á Montjuich.

Allí al altar de Júpiter humil agenollantse,
orá, y á les onades aprés girant los ulls,
llisquívola una barca veune venir gronxantse,
que d' altra platja havia deixada en uns esculls.

Una ciutat fundarhi promet, á sa tornada,
que esbombe per la terra d' aquella barca 'l nom;
y com un cedre al véurela crescuda y espigada,
d' Alcides es la filla gegant, diga tothom.

Per ella, no devades, al Deu potent de l' ona
demana la fitora, y á Júpiter lo llamp
pus si la mar lligares ab lleys oh Barcelona,
llampechs un dia foren tes barres en lo camp.

L' HORT DE LES HESPÉRIDES

CANT SEGON

Tarragona. Les boques del Ebro. Los Columbrets. Valencia y Montgó. La coltellada de Roldan. Mulhacen. Desembarca l' heroe, y Gerió, per desfersen, li parla d' Hesperis regina de l' Atlántida, y del brot de taronger que cal presentarli qui la pretinga per esposa. Descripció d' aquelles vehines terres. L' hort de les taronges d' or. Hércules matant lo drach que vetlla 'l taronger, n' abasta 'l cimeral. Les set germanes recordan plorant que al morir Atlas, donáls' per signe de les darreries de sa patria, la mort del drach. Recort de la anada triomfal dels Atlants á orient. Llur desfeta. Mals auspicis d' elles.

S' embarca, y promte al veurel passar Tarraco antiga,
tanca 'l vell mur, que 'ls ciclops li daren per cinyell,
y abrassada ab la llansa y escut, sembla que diga:
Son de colós sos muscles mes jo 'm batria ab ell.

No tem de les cinch boques del Ebro 'ls glops enormes;
y 'ls Columbrets al veure mes lluny enmarletar
pregunta á sa arma férrea: si aquells gegants deformes
que deixá morts en terra, li surten dins la mar.

Veu mes enllá la riba fructífera del Turia,
garlanda avuy flayrosa de la ciutat del Cid,
y diuhen que en les illes ohí dolsa canturia,
com si 'l cridassen nimfes d' escumes al seu llit.

Deixa 'l Montgó de cara ferrenya, y la montanya
que en dues mitxpartí la espasa de Roldan,
de Murcia y Almería los cims, y rey d' Espanya
lo Mulhacen altivol de neu ab son turbant.

Prop d' hont encaixan Africa y Europa, en terra salta,
y á empendre vola en Cades á Gerió vaquer
qui, esporuguit al veurel' venir ab la clava alta,
als peus agenollántseli, li parla lausanger:

—Mira, áliga dels heroes, les llágrimes que ploro,
y ¿ta darrera gesta será matarme á mí?
ja arronso espatlla, atúrala, si 't plau la ma que adoro;
si 't fes goig ma corona de rey, vetalaquí.

Mes d' or eixa corona vindrá al teu front poch ampla,
que de gegant com Hércules cap mes la terra 'n du,
¿Veus á ponent l' Atlántida per rebret com s' aixampla?
ella es ton soli digne, sols ella es gran com tu.

Hesperis, que n' es reyna gentil, s' es enviudada,
y espera un cor que vulla lo seu aconhortar:
quan d' eixa palma tastes la fruyta regalada
dirás: A la seva ombra deixáume reposar.

Mes cal (aço li deya socavantli una fossa)
cal que, per ferli oferta plasent, del taronger
que entre esmeragdes mostra sa fruyta d' or mes rossa,
n' arribes de puntetes lo cimeral á haver.

Després, quan ja rumbejes la flor de la bellesa,
per véureus, fins son carro parar al sol veurás;
Llevant dona sa forsa, Ponent sa boniquesa,
que 'l cel te benehesca, llevor que 'n sortirás.

Veu lo parany Alcides, mes al de Cades deixa,
y verdejant l' atlántica planicie ovira lluny,
y 'ls hordis rossejarhi y esgrogueida xeixa,
com pèlach d' or que entra arbres y rebollám s' esmuny.

No hi ha sorrenques vores ni rónegues carenes,
tot l' herba ho encatifa rosada á bla ruixim,
gronxant entre lianes d' enramellades trenes
l' engallardida palma son ensucrat rahim.

Los bissonts s' hi arramadan ab ayre germanivol,
ses banyes hi rumbeja lo cervo fugitiu,
y encinglantse, la cabra esbrota un olm menjivol
desde un cayrell de timba penjada sobre 'l riu.

Lo Pyrineu y l' Atlas, titániques barreres
ab que murá l' Altissim dos continents fronters,
agermanats embrancan aquí ses cordilleres,
y guaytes son, escales y fonts d' eixos vergers.

Semblava que, geloses, del mon á la pubilla,
Europa y Livia dassen, com noys petits, lo bras,
y que d' eternitat al sol que sembre brilla,
amunt, per la escalada dels segles, les guiás.

L' aurifer Tajo, 'l Betis rient, que fosa plata
roba als jardins d' Hispalis á joguinosos dolls,
anguilejant rodolan de cascata en cascata,
y dauran y perlejan deveses y ayguamolls.

Ab líbiques rieres s' aplegan en llurs vies,
ab lo Riu-d'-or capdella ses aygues lo Genil,
y si du aqueix de Bética rumors y melodies,
dunhi l' altre de Costa de Palmes y Marfil.

Vestida, enmirallantshi, de porfir y de marbres,
entre 'ls dos rius, com feta de borrallons de neu,
mitx recolzada al Atlas y á l' ombra de sos arbres
del occident cófada la Babilonia seu.

De sos inmensos regnes la mar no ha vist l' amplaria,
y dormen tots á l' ombra del seu gegant escut;
y Tángis, Casitérides, Albion, Thule, y Mel-laria
per cada riu envíanli barcades d' or batut.

Mes, ¡qui ho diria al vèurela tan bella! en sa platxeria
lo cranch d' un pecat negre va rosegantli 'l pit,
y entre 'ls humors corruptes que 'n brollan y materia,
demá lo sol devades la cercará en son llit.

Vers l' hort per odorifers boscatges s' obra via,
los brúfols y saltivols lleons fugint de por;
quan riu á ses espatlles tercera volta 'l dia,
de llum vestit se lleva l' oasis de verdor.

Y fentli de corona, ja hi veu, abans de gayre,
d' amor, les alteroses taronges, groguejar,
com si roent quiscuna fos altre sol que en l' ayre
sortís de les onades lo mon á enlluernar.

S' hi acosta entre vardisses de murta, y ja sos polsos
los ayres apetonan mitx embeguts de mel,
de bla fullatge y aygues murmuris s' ouhen dolsos,
y veu descloure en plujes de pedrería un cel.

Los cinamoms á rengles y poncemers altivols,
al dols pes ajupintse de llur novella flor,
de dos en dos s' acoblan, en porxes verts, ombrivols
hont guayta 'l raig de l' alba per reixes de fruyts d' or.

Dels cirerers que hi gronxan rumbosos com á noyes
deixant á rinxos veure mes roses que te abril,
rubins á penjoyades fan goig, entre les joyes
que s' enfila á penjarhi d' un cep toria gentil.

Pels branquillons y pámpols y grochs rahims de perles
festivol saltirona l' aucell del paradís,
oushi brillar aloses, escotxejarhi merles,
y trist lo ronch brunzirhi del tort anyoradís.

Y lires del Edem, los rossinyols li diuhen,
que de sa branca, á l' ombra li placia reposar,
y nins, bells com los ángels que ab ells jugan y riuhen,
cullint flors de magnolia l' en tornan á pregar.

Com qui no ho sent, Alcides á ferse endintre cuyta,
vers hont flayrós lo crida y ab argentí rumor
lo taronger, que sembla, groguíssima, ab sa fruyta,
tot un cel d' esmeragdes ab sa estelada d' or.

Refila, sota arcades de fulla, ab lira dolsa,
balla y presum d' Hespérides lo tendre poncellam,
joguineja ab cireres y pomes per la molsa,
y ¡juli! á salts abasta taronjes del brancam.

De gesamí y vidalba darrera un cortinatge
sa mare, per llentiscles en flor encobertats,
prop del seu, vuyt, guarnia 'ls set llits de nubiatge,
pus de boda ab adressos ja arriban sos gojats.

De sobte en ses joguines y riure infantívol,
d' un lleó ab la despulla cobert al héroe han vist,
son pit d' atleta, y ayre guerrer y pagesivol,
ensemps que 'ls enamora lo cor lo deixa trist.

Lo cimeral del arbre per abastar s'hi atansa,
quan llest descaragolas lleig drach d' ulls flamejants,
y en roda la gran cua brandant com una llansa;
tantost ab gorja y urpes li copsa abdues mans.

Adónasen' y 'l xafa: quan de verí y sangota
son llort cervell á engrunes enlleferna l' arrel,
grinyolador torcentse del peu feixuch dessota,
lo plor de les Hespérides s' aixeca fins al cel.

—Ay Atlántida trista, mes ay de qui 't diu mare,
que si veyem lo dia renaixer será prou,
pus, mot per mot, l' auguri se vá cumplint del pare,
que ab sos Atlants, sa patria, sos deus y tot conclou:

«Forem gegants, morintse digué, nostra alenada
feu suar á la terra de por y ploure sanch,
la coma que 'ns ha vistos passar es arrasada
y 'ls cingles y mar ample no 'ns eran entrebanch.

«De Livia arrabassarem Harpies y Amassones,
per ella esparverantles com á pardals esquerps;
tenyirem sos saulons ab sanch de les Gorgones,
garfint per escapsarles llur dur cabell de serps.

«Los Pyrineus, los Alpes, los Apenins romperem;
quant de carnatge y guerra lo cor nos digué prou,
¡pobretes! ja á l' Europa y á l' Africa tinguerem
á nostres peus junyides, com dos vedells al jou.

«Mes fins al cim, (que al esser al capdemunt tot tomba,)
á foch y á sanch Atenes arramba 'ns cap ensá,
y al veure 'ns de recules l' Atlántida, com tomba,
dessota nostra ferrea petjada ressoná.

«Y he caygut, malviatje! jo que 'n volguí tants altres;
eix poble que apitrarem en nostra anada á Orient,
ab nou alé de vida, donchs ell, de tots nosaltres
dará les cendres, óssos y anomenada al vent.

«Demá 'ls clapers y dolmens que nostres mans alsaren
no sabrán dir, com borda fillada, nostre nom,
sols respondrán: Som rastre d' uns gegants que pasaren,—
als segles que demanen d' hont eram y qui som.

«Y al ferse esment de sabis, de forts guerrers y destres
se girarán un dia los ulls á sol ixent
y oblidarán, fent gloria d' inspiració 'ls nous mestres,
que alguns astres del mon sortiren d' occident.

«Mes no... les mars que 'ns colguen ab aspre y ronch llenguatje
esbombaran pels segles la gloria dels Atlants,
los que á Egipte deixaren del mon en lo mestratge
pus ans de Grecia naixer eram assí gegants.

«Quan un héroe alt d' espatlles y cabellera rossa
d' un colp de peu engrune lo guayta del jardí
llavors per tots vosaltres s' aixamplará ma fossa».—
—Ay! lo guerrer que 'l pare preveya veusaquí!

Veuse 'l aquí! T' arriva, t' empren lo llenyataire.
ó atlántica nissaga, comensat d' esbrancar,
mon que sahó li donas, no li 'n darás pas gayre,
que al arbre y tú, á ran soca, de terra us ve á tallar.

Que 'l pare hem vist en somnis, l' hem vist com enjegava
al hort, d' hont erem roses, los caballs de Neptú,
mestre eix Deu, ab forcivol trident lo descalsava.
Es somni, mes ses timbes y platja cruixen pu!

Mare! penjau d' un salzer la lira als vents y oratge,
que á l' ombra regalada no hi dansarém pas mes;
no enrameu nostres tálams de murta ab lo fullatge,
pus ay! allí 'ns espera la mort per da 'ns un bes.

LOS ATLANTS

CANT TERCER

S' aplegan dins lo temple de Neptú. Rahonament del primer cap-de-colla. Sos mals auguris. Demana als qui arriban de llunyes terres, quines noves duhen al collotge. Un que ve de les encontrades de ponent, respon haverles mitj abrigades un bras de mar. Altre tot just vingut d' envers Thule ha tret un mal pronostich de les aurores boreals. Entra de sobte un titá que arriba pel camí de mitj dia y, tremolós encara, conta haver escapat d' una espasa de foch que abruzá sos companys. En axò estant, senten mòure 'l temple en terratrèmol, ensemps que un llamp escapsa l' imatge triomfal de Neptú. Ouhen lo clamor de les Hespérides, y fent arma dels arbres y columnes del atri, escomèten á Hercules. Gran batalla.

De roques sobre roques sont les parets gegantes
del temple, hont los Atlants enrotllan á Neptú,
parescuts á pollancres y alzines brassejantes,
que semblan dir al cingle: Som tan ferrenys com tu.

Allí per esposarles ab sos mes braus sotmesos
esperan ses germanes, les del mirar de cel:
de sobte á un mal auspici, com de cent furies presos,
á llur cridoria 'l temple se torna altra Babel.

S' en alsa un que es del angel caygut imatge viva,
d' humana recordansa son nom esborrá Deu,
del temple inmens les brédoles ahont sa testa arriba
tremolan á la forta tronada de sa veu:

—Titans quelcom de témer espera ab por la terra,
quelcom que no podrem contar á nostres fills;
apar que abuy la torre de nostre orgull s' aterra,
y sota 'ls peus trontolla lo mon d' hont som pubills.

Esgarrifosos signes per hont se vulla ho diuhen,
xisclets de mort tremolan pels ayres, y gemechs,
estels ab cabellera de foch pel cel ho escriuhen
entreliassantla ab lletres d' espurnes y llampechs.

Lo cel veig en feréstegues bromades arrugarse
mostrantse com entre ales de corbs, á claps á claps,
la terra veig, glatintnos, á nostres peus badarse,
y cáure 'ns la corona, poch testa en nostres caps.

A mitg esbadallarse les flors se mustèheixen
passant les aucellades abans de la tardor
se dolen, com d' un cástich fugint que no 's mereixen,
y al véureho qui no 'ls puga seguir esclata en plor.

Sols junt ab la xabeca la gralla alegre 's mostra,
diuhen que 'ls rius s' en tornan enrera, y que un infant,
al vèure d' aqueix dia la llum en terra nostra,
ha reculat al ventre de por esgaripant.

Y ¿que 'ns calrá á nosaltres? seguir la rierada,
ó contra 'l fat empenyer la barca á vela y rem?
dels massa crédols riure 'ns, ó fer ab ells llassada?
titans de cor de roure, digáume ¿que ferém?

Abans, quin vent os porta, contáu. Tu qui la vida
prop del llit d' or del astre del dia escorrer veus
¿perque, dígam, deixares tos camps d' herba florida
que á mustehir no basta l' alé de tots los deus?

Tenia un fill, respon, com datilera
que bressa 'ls colibris en primavera;
un dia 's caragira contra mi:
y de bon ayre y ben plantat com era
la vida li arranquí.

Posí son cos dins una fonda balma,
ab fulles abrigat de ceiba y palma,
perqué 'l *Zemí* del cel no me 'l vegés;
mes ay! del esperit la dolsa calma
ja no 'm torná may mes!

Mos ulls aquella nit ay! no 's clogueren,
entre caobes y mameys vegeren
dos altres ulls en la blavor dels cels:
«Pare, dormiu, mes filles me digueren,
dormiu, son dos estels.»

No son estrelles, no, filles hermoses,
aqueixes son del alt jardí les roses
y aquells son ses espines pel meu cor.
Dormiu vosaltres, ay! poncelles closes
al somni del amor.

Ay! eran ulls de aterradora ceya
y llur ullada escorcollantme 'm deya:
¿Ton fill, ton fill hermós, com no es aquí?
He vist un bras que d' entre 'ls nuvols queya
era 'l bras del *Zemí*.

Perdó, diguí sortintme de la hamaca,
quan ressona son crit en ma barraca:
Dins la balma del crim la mar hi bull
de tot quan veus, per esborrá eixa taca,
ni 'n restará un escull.

Digué; y ja de la cova 'l mar eixia
y d' aygua y manatins l' herbatje umplia;
jo fugintne 'm girava al nadiu lloch,
ja cabanyes y selves no hi havia,
ja vall, ni cims, tampoch.

D' Hayti la cordillera que 'l cor ama
en illes es trencada; de Bahama
lo bell país, d' arenes es un banch;
y encara famolenca la mar brama
venint, pot ser la clama
la meva olor de sanch!

Parla un que vora Thule gelada 'l sol anyora:
—També es ay! de diluvi l' auguri que vegí;
vegi á llevant estendres la boreal aurora,
en flochs vermells y rossos trenats, y brins d' or fí.

Y, com l' ona arrosega les perles y petxines,
desencastar semblava y endursen los estels,
mes tot plegat, llansantlos com flors entre ruhines,
grans signes de malastre borronejá pels cels.

L' interrompé un titá de la natura esguerro,
que guerxo y d' extrafeta figura 's veu entrar,
y esblanquehit, com mort que fuig de son enterro,
del temple per les tombes son crit fa ressonar.

—Vora Africa ab mos heroes á nit m' endormiscava,
quan veig colossal geni baixar del firmament,
cubria sa ombra l' Atlas, y ab un llamp que brandava
del Simöun en ales, feriá á tot vivent.

Ja á mi m' empedrehia, quan diu, girantse enrera:
—En eix blat del diable no cal oscar la faus.—
Me deixondí, lo rúfol fantasma ja no hi era,
mes sols un llenyer d' ossos restava de mos braus.

Sa veu pel temple encara retruny, quan á l' altura
lo carro sotraqueja dels trons aixordador,
ab tremolor estranya responli la natura,
y al ventre de les mares ressona angèlich plor.

De prompte á un terratrémol que 's juny ab la tempesta,
l' idol s' ensorra en grifols de aygua llotosa y sanch,
ensemps que ¡estrany prodigi! li lleva un llamp la testa,
á trossos y ennegrida fentla rodar pel fanch.

A sa claror rojenca ¿que veuhen pus s' ajupen?
veuhen tetrichs fantasmes passar en reguitzell,
entre ombres de llurs avis, que ab fastich los escupen
al front, marcat ja ab taca del infernal segell.

Mes ells sens despitar estrenyen lo col-lotge,
y brétols escateixen si ferhi res los cal,
si alsar á pes de brassos de terra 'l deu ferotge,
ó enfonzarlo, de tráurel' pus creuhen no s' ho val.

En assó arriba al temple lo crit de ses germanes,
arranca un d' ells, sacrílech, lo trident á Neptú,
los altres á bocins pilars ó barbacanes
y al encontre d' Alcides apar que 'l vent los du.

Los fills de les montanyes s' hi lligan, seglars roures
com ells de bona sava d' arrel arrabassant,
y abets que vergassejan los núvols al remoures,
com brassos de la terra lo cel abrahonant.

Lo matador de monstres que, de gegant á passos,
escometia á Hesperis, duhentli 'l brot florit,
se veu trabat, sos brassos se nuan ab llurs brassos,
y apar que un bosch d' antenes vol arrelá en son pit.

Mes ell, com entre vrévols canyissos, s' hi obre via,
la dura clava d' aspre maneig descarregant,
que ab set de sanch, incendis y llágrimes sentia
en sa espatlla ferrissa com ella bategant.

¿Heu vist al huracá que escombra cel y terra
llevar la neu, boscuries y rochs als Pyrineus,
y en revolví al endurse 'ls ab algun cap de serra
fer remuntar les aygues d' un riu fins á ses deus?

Tal l' heroe al rompre aquella maror armipotenta,
s' engolfa en les onades á colps de ferro cru,
y fort y ferm oposa la seva á llur empenta,
com nau que á un abordatge presenta 'l pit tot nú.

Allá aboca ses ires, hont mes arreu pot batre,
empeny, romp y arrossega com estimbat torrent,
los guerrers de cap d' ala cauhen de quatre en quatre,
lo rebuig, com espigues de blat, de cent en cent.

Aixi arranant sa dalla la mort ajau sa messa,
á cada colp que venta n' hi ha de menys un clap,
ab sanch dels fills l' Atlántida s' abeura y á la fressa
dels crits, ferir y caure, tremeix de cap á cap.

Realme sens ventura, la faus que ha de segarte
¿es eixa que 't devora com un incendi 'ls fills?
¿lo diluvi en que volen los cels somorgollarte,
es aqueix ab que 'ls donas de sang aymada espills?

Ay no! pus del abisme, que famolench se 't bada,
aqueix grahó que baixas, sanchnós es lo primer
ab ella per les ires de Deu serás pastada,
com pa que espera á coure lo forn de Llucifer.

GIBRALTAR OBERT

CANT QUART

L' héroe empés per una forsa sobrehumana gira espatlles á sos enemichs. Planta vora Cades lo brot de taronger. S' en puja á Calpe, montanya que, capsal de la Atlántida, lligava l' Europa ab l' Africa. Al obrirla á colps de clava veu esser l' Exterminador qui mou son bras. L' Angel, irat, li fa veure 'l combat dels elements contra la gran víctima. Proromp en un crit de venjansa. Dalt, al fons del cel, l' Altíssim condemna l' Atlántida á ser esborrada del mon, y á aqueix á ser trossejat en continents. Hércules entra, junt ab la mar, en la terra damnada.

Mes, ja de les guspires d' inspiració que hi volan,
al front del héroe, envian la mes hermosa 'ls cels,
com de florides branques, que als passarells bressolan,
una flor cau que fora germana dels estels.

Entre rouredes d' armes y punys batents, s' escorre
la clava corsecanta tot carregantse á coll;
y com sageta, comes ensá llisca á mes corre,
fins que dels camps de Cades, trepitja 'l sech rostoll.

En un marge que ombrejan palmes reals s' atura,
gert encara á plantarhi lo brot de taronger,
y á correcuyta anantsen': Un' altre ma mes pura
te regue y cuyde, diuli, pus jo tinch altre afer.

Lo sol besa, aclucantse, dels puigs la cabellera
que arrancará, per ferse 'n molsós coixí, la mar;
apar llantia espiranta damunt la capsalera
d' un gegantí cadavre que van á amortallar.

Llavors lo freu no hi era, lo bras ab que encaixara
Bética ab Libia, era aspra renglera de turons,
ciclópea cadena, dé que son caps encara
de Gibraltar y Ceuta, los alterosos monts.

Ab ella l' Arquitecte diví fermá tes ones,
Mediterrá, que esquerpes sortian de ton llit
per corre á un mar mes ample, lleons vers ses lleones,
que ab sa platja forcejan frissoses á llur crit.

Eix mur ó restellera de cingles, era Calpe;
los Pyrineus no foran mes aspres ni majors,
si enamorat d' Espanya, vingués á seurhi l' Alpe,
atret, com les abelles, pel' riure de ses flors.

Mes está escrit, un vespre, del mar la cadireta
sols per rentar l' Atlántida d' un crim, s' aixecará,
y per ribetejarsen lo niu, una oreneta
no trovará en tot' ella prou terra l' endemá.

Sos turons, que com arbres de nau, en lo naufragi,
caurán romputs, tremolan á cada sol ponent,
y abuy, com si á cumplirse vingués un mal pressagi,
fan sentir á les planes llur fort tremolament.

Tú sola dorms, embriaga, del occident ¡oh reyna!
¿no 't sens desfer á trossos, l' abís glatinte ensemps?
¿no veus al cel un glavi de foch que 's desenveyna?
cau de genolls y prega, mes ¡ay, no hi ets á temps!

Que del suplici es l' hora terrible, ja llampega
la clava, al front de roca de Calpe devallant,
com sanguinós cometa que pel cel s' arrossega
secades, pestes, llágrimes, ruina y dol vessant.

Cauhen d' esglay los homes, s' escruixen les montanyes,
ab gran panteix espera quelcom d' horrible 'l mon;
y al colp esportellantse la serra ses entranyes
mostra al sol, que entre boyres per sempre se li pon.

Ell pren alè, y lo ferre tallant torna á les bromes,
del hort de les delicies per ferne un camp de morts;
quan com un vol de tendres y mistiques colomes,
son cor festivol rotllan d' Hesperis los recorts.

Planyent de son amor á la regina hermosa,
lo mall, que abranda 'ls ayres cayent, vol decantar.
mes eix entossudintse s' aterra, y la resclosa,
com ferrea porta, s' obre de bat á bat al mar.

S' estimba ab castells d' aygua l' esllevissada serra,
y al cru espetech s' esquerda l' Atlántida trement;
los estels, dalt, aguaytan si esclata en llamps la terra,
la terra, si ab sos astres li cau lo firmament.

L' héroe esblaymat sospita que es tot alló un desvari;
quan veu á ses espatlles un geni agegantat,
del qui la grega lira, de so melós y vari,
ni, veu del cel, la Sibila de Délfos, ha parlat.

En llampegueig volcanich sos ulls grifolan ires,
terbolins l' arrebossan, horror y confusió;
lo foch del cel li encercla corones de guspires,
li fa escoltivol música l' espetegar del tro.

Brandeja ab ma ferrenya l' espasa flamejanta
que romperá en lo dia darrer lo pern del mon:
y escamarlat damunt la víctima geganta,
peu ensá, peu enllá, li descarrega al front.

Vessant de Deu les ires hont fou trempada, hi baixa
semblanta á una columna d' incendi pyrenaych,
que, com faixá l' Europa, l' Atlántida ara faixa,
¡para 'l coll, com dihentli, abismat' ja, que caych!

Espignet de la trompa que als mons, en sa agonía,
cridará al espantable juhí del Criador,
sa veu desbota rústega pel cel que s' encendia,
com de cent rodants carros traqueig retronador:

—Atlans, heu de desésser, la terra fins que us serva
s' en ha d' entrar á estelles com á vaixell podrit.
Fássas' enllá ó enfonzes' l' humanitat superba,
fássanshi monts y regnes, que 'l mar muda de llit!

Ja apunto á ses entranyes la ploma per escriurhi
lo jutjament del poble que 's creya sempitern:
plegau, Atlans, de bátreushi, Hespérides, de riurhi,
purs ángels, á la Gloria; fills de Neptú, al infern.

No 't sia greu servirlos d' enterradora aixada,
persó fosser de pobles y mons jo 't guio assí,
y á fi de no esqueixarte lo cor, de ta estimada
per ara repintarlhi l' imatge n' esborrí.

L' Europa tu arrancares de l' Africa, les dues
dels brassos de l' Atlántida d' un colp jo arrancaré;
y á aqueix corch de la terra, sos fills y filles, nues,
del Deu que adora, als poltres, per grana llansaré.

Mes ¿sents? d' arrel sorbintla la terra ja 's mitxobre,
oh! mírala estimbada rodarhi desde 'l cim;
li raque ò no. ha de beures' girada de sotsobre,
de l' amargor de l' ira divina l' escorrim.

Ni som en la gran era tots sols eix blat á batre;
mira allí com ses ales hi aixampla 'l Simöun,
lo torb del Equinocci surt mes enllá á combatre,
y 'l mar s' espanta al veures d' un altre mar damunt.

Y tots d' acort la colcan pel nort, garbí y mitjdia,
esquarterantla ab boques de gegantins caymans,
ab gran ragull. dientme quiscun. que engoliria
del univers en runa los trossos flamejants.

Aguayta com hi abocan los pols ses nuvolades,
que ab llurs ramats aplegan lo llevantí y ponent,
s' arruan y espesseixen, al tro, arremolinades,
de mon fuet de flama que atiadó 'ls encen.

¿Lo brahol d' un incendi dels núvols ous dessobre?
de llamps es una mánega que hi baixa en terbolí
¿Altres ne sents al fons? son del infern que 's obre,
per rébrela entre Harpies y Furies en son si.

¿No sents com xiscladores per tot ja esvolategan
empenyentla y penjántseli als peus en lleig eixam?
ensemps que ronch me crida l' abisme, hont l' arrosegan:
¿eix pa com no li llesco, fentlo glatir de fam?

Cuyta oh! que es hora, cuyta, si tens prou pit, devalla
de Calpe á l' aygua, pássala, tramóntala d' un salt,
á Hesperis trau dels brassos d' eix mar que la avasalla
y creuré al que m' apressa, terrible Deu de dalt.

Ronch tro de trons que 'n baixa, suspen al estimbarse
cingles y mars. y al cel que fa de tornaveu,
tement morir, los astres y mons semblan pararse
á ohir la nova, altíssima, paraula del gran Deu:

—Al dar per cor la terra á eixams de mons,—Covaula
los diguí á tots, corona siauli de claror,
y als brassos ab canturies ó Serafins, bressaula,
que es l' home qui hi va á naixer, lo fill del meu amor.—

Mes no encara; mil segles fent y pastant la terra
passí, per guarda 'ls Angels, per llantia 'l sol li he dat,
y ell contra mí, á tot hora, subleva al crit de guerra
l' univers que á ses plantes posí, ¡malagüanyat!

Oh! cada sol, cada astre del cel sentme una lira,
que 'm canta en mons mes amples y hermosos son amor,
que així l' aubaga terra que ni tant sols s' ovira,
que eixa taca d' un punt m' haja robat lo cor!

Prou juntí 'ls continents, de l' aygua al destriarlos,
perquè en ma gloria unissen ses llengues en un cant;
mes lo pecat m' obliga, ¡y ab quan doló! á esbullarlos;
¿quin mal t' he fet, fill d' Eva, qne aixis m' ofengas tant?

¿Perquè m' escups lo fanch, de que 't traguí, á la cara?
No parant jo d' amarte may paras d' avorri 'm.
Recordant lo diluvi tremola 'l mon encara,
y ja 'n demana un altre l' Atlántida ab son crim!

Mes, prompte, á la que esborra del cor mes santes regles,
com lletra mal escrita, la esborraré del mon,
y 'ls segles á venir no sabrán dir als segles,
los vells Atlants. llurs tronos, ó sepultura hont son.

Mar, que en ton llit t' enaspras per mos enuigs empesa,
foch, que bulls dins la terra, si la 'n podeu rentar,
veniuhi tots á caure, com llops damunt la presa;
atia 'ls tu, mon Angel, y dona 'ls la á tragar

Oh! atolla en sa rodera lo carro de la gloria;
llansa eix got de metzina, sinó 'n beurá tothom;
destralejant fes llenya del arbre de l' historia,
esbulla 'ls pobles, trenca la terra que 's corromp.

Y 'ls vuy malavinguts fragments en que 's partesca,
units per un gran poble me tornaran á amar,
com un parell de braus que 'l bover desjunyesca,
per, al ser vells, poderlos mellor aparellar.—

Diu Jehová, y per entre los sols de sa corona
sa cara ha vist Alcides, com llunyadá llampech,
al núvol cel, que obrintse de pit, flameja y trona,
y tantost cau, com arbre que un llamp ha deixat sech.

Mes de prompte enardintse de foch á una guspira
que encengué ses entranyes despresa de son ull,
com estimbada roca, se llansa al mon que espira,
gromoll de terra y aygues d' un chaos al rebull.

LA GRAN CASCATA

CANT QUINT

Invocacio al Geni del extermini. Gemechs de la terra mitx anegada. Saltant d' aygues que pel esboranch de Calpe s' hi abocan. Sicilia, Alger, illes de Jonia y Xipr, sortint de la mar. Regirament de les ones ab les despulles de l' Atlántida. Hérculesa maresmes y camps á través, busca á Hesperis, ab un arbre encés per brandó. Elia veu venir y pren comiat de ses filles.

Ministre d' exterminis, que 'ls llamps hi descarregas,
d' ells á través, oh, dusmhi, de polsaguera y fum,
per eixa nit reveure l' Atlántida que ofegas;
deixam muntar tes ales de ton flagell al llum.

La canto capbussada tombant al precipici,
del mon en les entranyes, com boja despertant:
més, cántala tú ab veu de trompa de judici,
que d' esglay ragullosa la meva no pot tant.

Renechs, ays, cridadissa, xisclets d' esgarrifansa,
ahuchs y udols unglejan lo cor, per tot arreu,
de feres que sadollan en l' home sa venjansa,
per culpa seva al bátreles també 'l flagell de Deu.

De Pompeya al estendrehi son mantell lo Vesuvi,
de Troya y de Pentápolis ressona 'l fort gemech,
l' esgarrifall, bram d' aygues, y monstres del diluvi,
y de la nau del mon al rompres, l' espetech.

Colgades en sepulcres d' escuma, les montanyes,
de peus al fanch, responen ab crits y gemegor,
y s' ou, com si enrunassen mals genis ses entranyes,
de colps, pichs, barrinades, y enfondraments rumor.

Sota 'l tallant la víctima trampela, mes: Ovella,
apar li crida l' Angel, no 't calrá no estrevar;
tes selves qui esplomissa, tos cingles qui estavella,
qui ton tos camps d' aurifich velló, t' ha d' escorxar.

Tot regne en rodalía s' astora y palanqueja,
anyells que han vist la ovella en mans del matador,
y ab membres y óssos fora de lloch, lo mon panteja,
sentint d' entre sos brassos arrabasar lo cor.

Tan bon punt á les ones lo Calpe s' esportella,
abócanshi en cascata com feres udolant;
y á cada tros de serra que l' aygua avall capdella,
aixampla mes sa gorja l' engolidor vessant.

—¿Qué baixa, crida un nin, de Gibraltá á ramades?
no son los bèns que á peixer venian lo rebrot,
que son bramayres monstres de crins esterrufades;
mare, mareta meva! que 'ns xafarán á tots!

—A tots! ella responli, ab aqueix mot m' axalas
lo cor; vina á mos brassos, fill meu, no 't cal fugir:
fugiu, fugiu vosaltres, aucells que teniu ales;
jo esper ab qui mes amo que 'm vingan á engolir.

23

Lo Volga, 'l Ròse, 'l Ganges, y ab llurs sorrals y roques
cent rius semblan tombarhi suspesos d' un plegat;
generacions y segles, aixi afamada, embocas,
la sense fons ni vores, negrosa eternitat.

Y 's muntan y revénen, y arreu volcats s' abisman
en remolí, frissosos, mars sobre mars al fons,
d' ahont ab bull d' escumes y vents que s' enfurisman,
renaixer sembla 'l chaos sepulcre y bres dels mons.

Si per anorear l' Atlántida, rompessen
les aygues tenebroses, y ab tro y terrabastall,
ab lo rodam á estelles del univers cayguessen,
de cel en cel duhéntsels' esfrontissats avall,

y dels espays per negres fondaries empenyentse,
d' abís á abís rodassen desmadeixats assí,
y 'ls munts á tal descárrega de soca á rel desfentse
d' astre ab cantells tombassen á dintre 'l revolví,

y esberlada la terra ses dèus, costellam y òssos
forag'tás en térvol y reinflat torrent,
y á sos antres rublerts de fum y flama, á trossos,
á fondres s' empouassen pilars del firmament,

del cel aixi á la terra les mars s' arquejarian,
ab esquerdada música, revolta y capgirell,
cayent de por, los homes y puigs ho aguaytarian,
esblaymats, cruixint d' ossos, y arrufat lo cabell.

Sicilia, Alger, Cerdenya que 'l mar mitx abrigava
ab tres plechs de ses ones desde 'l temps de Noè,
sentírense aqueix vespre robar la cotxa blava,
y en llur nuesa Flora ses prades estengué.

Y atrossantse, les illes de Jonia, com bessones,
ajogassades, ninfes que isquessen de la mar,
besat son front per l' alba, sos peus per clares ones,
al so de dolsa lira posárense á cantar.

La mar de mars en branques volcada esbadihantse,
solleva, aixaragalla y arrasa per supols;
se fan enllá les serres, desdint y capbussantse,
y torres que muntavan al cel, besan la pols.

S' adressan erms y marges, aprés que 'l mar trosseja
ab una ma llurs boscos, ab l' altra llurs ciutats;
als peus del puig rodola son cap, y 's balanceja
l' esperit de les ones damunt l' or dels sembrats.

Escapsats idols, brédoles, del temple gran despulles,
ab la floreta rodan que 'ls encensava 'ls peus,
los calzers d' or y ceptres s' amagan entre fulles,
al veure així ofegarse los sacerdots y deus.

Lo taup al niu de l' áliga, lo peix al nuvol colca,
als cims hont espigaren sos pins torna la nau;
en lo jas de la dayna la rémora s' revolca,
y escorcolla 'l d' Hesperis algun marí gripau.

Les eugues que batian lo blat, nadan pels ayres,
ab l' era y mas á trossos, y garbes y garbers,
fan un gabell entre ones arbreda y llenyatayres,
y ab sos difunts la fossa barreja sos fossers.

D' assó á través, cadavres de pobles y boscuries,
que bullen ab los nuvols en tufejant barreig,
camina y nada Alcides, vers l' hort de les canturies,
de peix molar, de morses y catxalots rabeig.

Prop seu rumbeja una illa naixent ses verdes robes,
y, ab bels de mort, encara penjantshi blanchs xayons,
esperan á ser presa de les marines llobes,
que, ab l' illa y tot, altra ona los arrossegue al fons.

Nines en flor lo cridan desde un cim de palmera,
allargantli los brassos de gebre esblanquehits,
y en sos genolls musclosos y rossa cabellera
se penjan infants tendres pel fret esmortehits.

Mes ell tot ho rebuja y empeny á cada banda,
morts y vius, moltonades y llenya á curumulls,
d' un rehinós pi á la teya gegant que 'l vent abranda,
á la gentil Hesperis, cercant, de negres ulls.

De sobte ab ays planyivols y esgaripar de nina
venen vius á punyirli lo cor sos alarits,
com piuladissa y tristos sospirs de la cardina
la torrentada al durse 'n sos xiricants petits.

Per sos jardins frissosa va passejant la vista,
¡jardins platxeriosos que ja florireu prou!
quan apareix Alcides ab son brandó á la vista,
y entre la por y 'l goig son esperit se mou.

Es qui engegá les ones allí; ¿ve á esparonarles,
ó condolintse d' ella, ve á dursélan' á port?
mes ¿com deixar ses filles? ¿com somiar deixarles?
jamay! entre sos brassos primer reptar la mort.

¡Oh puritat angélica, llavors li aparegueres,
com un Angel mostrantli de Bética 'l camí!
Vinahi si vols guardarme ton lliri, li digueres,
y al punt, per assolirte, de tot se despedí.

Fa 'l darrer plò' ab ses velles Hespèrides que moren,
com dits d' una ma balba dessota 'l taronger
arrupides, y en ombres hont tant felisses foren.
al deixarles cadavres, també ho voldria ser:

—¿Perqué á mon coll, ó filles, enarbro vostres brassos?
al pit lo cor se 'm nua d' havervosho de dir,
nosaltres que viviam de besoteigs y abrassos,
los ultims hem de darnos gemats ans de morir.

Per sempre aquí á la terra qui os hi posá vos deixa,
mes ay! á ses entranyes no reptèu de cruels,
que es de dolor l' espina punyent que 'l pit m' esqueixa.
y son, mirau, mes llágrimes del cor foses arrels.

No vullau saber alre, de mon amor poncelles;
anau al cel á obrirvos abans d' entendre 'l mon:
jo que ay! embriaguimhi d' olors y cantarelles,
hauré d' arrossegarmhi ab la vergonya al front.

Y al cel alsant la vista, los dona l' a-revèure
arrancantse á llurs brassos que cauhen esllanguits,
com esllanguits colltorcen los branquillons d' una heura,
d' un arbre amich, al perdre los brassos y los pits.

HESPERIS

CANT SISÉ

Los Atlants s' en pujan serra amunt á bastirhi un gran casal, que 'ls servesca de sopluig en lo nou diluvi. Hespéris se fa encontradissa al héroe. Li conta sos amors y maridatge ab Atlas, ses penes, y 'l malastre de sa vida. Hércules la pren per esposa, y ab ella á coll, desfá 'l camí de Cades, á través de les ones. Hespéris desfallida dona l' adeu als anyells y aucellades que foren ses delicies.

Hespéris, la d' ulls negres, perqué sos fills no vejan
al grech que ve á escomètrela, llampech en la foscor,
á la ciutat ciclopea s' acosta, hont remorejan
com roig eixam al veure robar ses bresques d' or.

Y 'ls diu, ab por, que pujen plegats á la montanya
y al cim, puix lo diluvi segon era vingut,
per soplujarshi munten al cel una cabanya,
desde ahont pugan veurel' extendre á peu aixut.

—¿Y allá vindreu? preguntan, y ab veu que li tremola:
—Allí aniré, responlos, quan la maror vindrá.
Peró sos fills li signan aquella montanyola,
y ella pensa ab cingleres y terres mes enllá.

Y, rampa amunt pujantse 'n arramban feixuchs codols,
magalls y cunys, per fendre la roca de soley,
y per servir de jáceres, antenes y permodols,
fan cárrega al passarhi dels arbres del esquey.

Al veurels enfilarse rabents de roca en roca,
recorda Hespéris l' hora que hermosos los parí,
alsa y retors en l' ayre los brassos, y la boca
mitx obre per cridarlos: Tornáu, que us enganyí!

Mes repensa, y tement, si massa plany llur vida,
que li pendrán la joya que te de mes valor,
á llur fossa deixantlos volar á tota brida,
atura 'l mar de llágrimes ab que desbota 'l cor.

Per sempre despedintse 'n ab un ay de agonía,
dos rierons enjega dels ulls, ja lluny de tots,
y ab los cabells estesos, com presa de follia,
á quí s' atansa, diuli paraules de senglots.

Los llops de mar y terra que venen á esqueixarla,
s' amanseixen ohintla tan dolsa sospirar,
fins sembla que les ones s' aturen á escoltarla,
com blanchs anyells venintli les plantes á besar:

—Déu ó mortal, qui sias, li diu, tu que vingueres
á veurem al abisme rodar ab tots los meus,
si, fill de mare humana, de sos dolors nasqueres,
plányme, ay! á mi, que ab llagrimes de sanch t' amaro 'ls peus.

Mare he sigut, mes filles al cel no deixí veure
perque me les voldría per flors de son jardí,
donchs moren, y son últim alè jo no 'n puch beure,
moren, y lluny dels brassos y cor hont los bressí.

Tinch dotze fills d' espatlla musclosa y pit titanich,
lo mon, com ells, una altra dotzena no 'n sosté,
com los rochs que al cel tiran, caurán en vol satánich
fent guerra á Deu, y mare demá ja no seré.

Una patria tenia, rovell d' ou de la terra,
no tinch ja patria dolsa, ni res de quant amí,
ton bras, ton bras terrible per sempre m' ho soterra,
y sols los ulls me deixas pera plorar sa fí.

Ay! d' aqueix cor que feres bocins, be t' en pots dolre:
salva 'm no temo 'ls monstres que d' ayre veig venir
fent xirricar les serres de dents que m' han de molre,
altre temor m' acora que jo no 't goso dir.

Quan ay! me coronavan mos dias amorosos
de flors de jovenesa que enmustehí 'l neguit,
de la serra que hereta son nom, als soleyosos
cims, d' Atlas somiava recolzadeta al pit.

Los ulls á l' estelada, dalt, part d' amunt la pensa,
cantava ell les celisties y 'l fill de l' alba ros,
dels mons que infantá l' Eros y cova, l' avinensa,
y ab lira d' or, jo ales donava al rim festós.

Polsávala, á mos fills girantme engelosida;
plaviam, ay! de veurels ab sos ditets gebrats
los bens escarpir elles, peixentlos sajolida,
y ab los lleons ells batres' pel rost abrahonats.

Sovint ab llurs joguines deixantlos al herbatje
baixavam á esbargirnos al borbolleig d' un riu;
de tarongina, sálides florides y brostatge
als cisnes d' ales blanques enmanllevant lo niu.

De nostre poncellatge l' albada allá retreyam,
los ulls de mes Hespérides, llur front somiador,
mots ignocents d' esposos enamorats ens deyam,
que 'l cor, al recordarsen, se trenca de dolsor.

¡Somnis de maig flayrosos, que d' hora us esvanireu,
ara entre espines l' ánima sols sab de sospirar,
y aprés que ab aleteigs y besos la adormireu,
sols sab abuy de plányerse, mos ulls sols de plorar.

Endormiscantsem' Atlas á l' ombra d' uns arbossos,
era un mitxdia cálit de sol y xafogor,
jo lluny, ab ses ovelles sentint mos pollets rossos,
m' acosto de les aygues á pendre la frescor.

Quan un aucell que á estones venia 'ns á complaure,
per ma disort, s' en vola, bonich com un estel,
de llurs jochs á ma prole candíssima á distraure
ab son bech d' or y ploma de la blavor del cel.

Cull becada, y de l' herba s' en puja á unes ginestes,
de la ginesta á una alba hont nia l' oriol,
y de branqueta en branca, ve ab saltirons y festes
als cortinatges d' heura que 'm fan de parasol.

Espiantlo 'l seguiren mos fills escorredissos,
y ab blana ma fent tórcer los mangles y bogam,
hont creyen veure tendres aucells assustadissos,
me veren entre escumes distreta rabejá' 'm.

Fan repensió als esforsos darrers de la puresa,
mes tornan á ma cara, bella en mala hora, 'ls ulls;
y al cel volant lo geni beneyt d' ignocentesa,
amaga 'ls seus plorosos ab sos finissims rulls.

Creixeren, y veyentme 'ls de victoria en victoria
de guerra al bruyt y d' armes anarse 'n á llevant,
pensí que entre ses ales los ayres de la gloria
s' endurian los térvols recorts que 'm matarán.

Mes Atlas mor, é indomits los fills que duguí al ventre
voltárenme ay! encesos d' un malehit ardor,
y abuy mateix! volgueren ¡no es molt que 'l mon se n' entre!
volgueren ferme oferta de llur damnat amor.

¿Als ulls en que mirarme solia, com aresta
debia rebotir rasposa y foguejant?
¿Del vostre, ó Deu, lo llamp cridar sobre llur testa?
¡Perdó! jo 'ls era mare, mon cor no pogué tant.

Cayentme al colp les ales del cor, ni sols paraula
los torní, y abocantse 'm les llágrimes als ulls,
del clot de qui mes amo vinguí á regar lo saula,
y aquí fineix ma vida, si tu al pit no 'm aculls.

Tu que enfonzas ma patria, no 'm perdas ay! ab ella
condolte d' eixa mare y endútela 'n ab tu.
Trau de perill de totes mes joyes la mes bella,
salva ma puritat ó aixafa mon cor nu.

Sálvamela! t' ho prego pels nins que 't dihuen pare.
Jo 'ls gronxaria als brassos, jo 'ls donaré 'ls pits meus.
mira que es ay! un glavi per aqueix cor de mare
l' alletar la fillada de qui atuhíli 'ls seus.

Mes... no; no te m' endugas, que d' Atlas so l' esposa.
y altre home ni per traure 'm del clot m' ha de tocar:
óbremen un, y cólgam ab un penyal per llosa,
que 'ls fills de mes entranyes no pugan decantar.

Diuli aixis, y á morir s' inclina al peu del arbre
que cobricela 'ls óssos del seu marit difunt,
quan sembla 'l mot d': Espósat, sortir de sota 'l marbre
entre 'l plor de ses filles y 'ls crits de serra amunt.

—Lo cel m' ha duyt, Alcides li respongué, no temas,
la ma d' esposos demnos en nom del Eternal:
rodarán á tes plantes los ceptres y diademes.
¡Fugim! que 'ls vents udolan y la maror mes alt.

Y á coll prenentla al grífol del mar creixent se llansa,
de peus y mans servintse com d' ales y de rems,
y presa 'l cor d' Hesperis de dol y d' anyoransa
se 'n vola ab les deixalles de mes joyosos temps.

—Adeu, alats salteris, aucells que 'm despertareu,
no tornará á bressarvos de l' alba 'l vent suau,
vardises, que per ferme bona ombra us enramareu,
ponts de verdura y porxes, per sempre adeu siau!

¿Y mos anyells? coneixen ma veu encara y venen,
que hermosos ay! de veure, que flonjos d' amoixar,
y ab tristos bels, mirantme de fit á fit, s' estenen,
com volent dirme: Matans, ja que no 'ns pots salvar.

També, ay de mí! la cerco la mort y no la trovo,
pus, cadávre, al registre dels vius damnada estich,
rieró á qui ja perles y arena d' or no robo,
adeu, clapers y boscos sagrats, també os ho dich.

Per sempre ab quant estimo, jardí, tinch de deixarte
del mar á ser pastura, tant que t' aymava 'l cor!
la lira sols m' en porto, que m' aydará á plorarte,
puix sols hi tinch sencera la corda del dolor.

L' ENFONZAMENT

CANT SETÉ

Los titans s' afanyan á muntar son edifici. Quan lo tenen á punt de cloure, s' adonan de la fugida d' Hesperis ab lo grech, y ab los bocins de la obra ciclopea, que li rebaten, l' empaytan serra avall. Ell fuig, á grans gambades, entremitx de la pedregada y desfet de les aygues. Horribles visions de Hesperis en la fosca. Lo llamp encen la gran ciutat dels Atlants y ells s' en gaudeixen, y á sa llum enllestintse mes, tantost assoleixen á Hércules. L' ayguat domina les altures, y 's lligan per sempre les ones de la mar del Nort ab les del Mitxdia, les d' Occident ab les del Mediterrà.

Al cap d' amunt d' un cingle, gegant que 'ls nuvols toca,
altre 'ls Atlants n' aixecan en alterós fortí,
que 'ls sopluje ab Hesperis gentil, de roca en roca
quan pujen les onades com gossos al festí.

Romp l' escodayre ab ferre de tall la pedra crua
que ab suor negre estovan sos muscles, pit y front;
y 'ls rochs deixa 'l manobre damunt sa esquena nua
tombar, èn l' ample córrech fent de pelásguich pont.

Ab unglots de diable ganxuts altres n' arrancan,
barruers empernantshi, dels puigs ab tremolor,
y á colps de peu, á falla de mall, los esvorancan,
ab pedres tasconantlos, á tall d' estellador.

Y ab ma de ciclop sobre mes grossos rochs los pujan,
en paret de cinch brasses d' amplaria, amunt, amunt.
y altres rochs, que á les feres en mala nit soplujan,
arrabassats com tofes de llana 'ls van damunt.

Per coronarla ab volta després indestructible
s' acotan cent espatlles com archs de campanar,
y de gra á gra s' hi assenta lo rocatam terrible,
sens fer les cariátides dè carn debategar.

Quan, mitj clos l' edifici, ja del ayguat se reyan,
serres avall, d' escumes y llenya en lo borboll,
á la claror de l' atxa reynosa, l' heroe veyan
fugir, y ay! ab Hesperis, llur mare hermosa, á coll.

Los alsaprems de ferre li tiran y rocassos,
y darrera 'ls esqueixos de serra, al enjega 'ls,
com rius al mar devallan, apuntalant los brassos
en plátanos sens branques que 'ls feyan de parpals.

Y deixan terra y aygues ensá á cada gambada,
tramontan fraus y conques, torrents y xaragalls,
á 'ls seus al retornarse 'n la grua en sa volada,
no veu aixis depressa passar turons y valls.

Llur crit, trapitj, llambordes y bigues que brunzeixen
á Alcides esparonan que fuig per l' erm fangós;
quan á sos peus restobles, selves y munts falleixen,
com tallamar devora les ones coratjós.

De còdols terrossedes y tronchs á la tempesta,
y esquitxoteig que enllota lo cel diluviant,
s' hi lliga la dels núvols, damunt sa rossa testa
brugenta, xafadora, y en tervolí esclatant.

Lo pi, que flamareja del héroe als dits, s' apaga,
unich estel que eix vespre d' horrors al front tingué,
y en la foscor palpable d' Egipte tot s' amaga,
com si apagás los astres del cel qui 'ls encengué.

Lleons, caymans y boes ab óssos blanchs se tupen,
ensemps ab llurs montanyes de glas y de verdor,
Lleveig, Austral y Bóreas, de alè de gel, s' escupen,
y sembla 'l mon desferse d' espasme y tremolor.

Les boyres apilades en aygua y pedra 's fonen,
sa crin de foch espolsa lo torb desembridat,
y ab llur bram les balenes, al bram del mar responen,
á tall d' illes surantes fenent sa inmensitat.

Entre elles, l' héroe, y trombes en remolí, s' engolfa,
contra corrent y á palpes, sens atinar ahont,
y 'l temporal y 'l xáfach que l' huracá regolfa
y les mars d' una á una s' esberlan en son front.

Sovint cayent dels ayres, en l' infernal masega,
com fosch sepulcre 'l traga l' abisme rebullent,
y de sos antres altra sumsada l' arrossega,
boyres amunt, com fulla resseca en mans del vent.

Quan pensa que per rónega, plombada, frau s'estimba,
los peus li amoixan hordi pastís y bla enciam,
y al refluir l' onada, quan ja li apar que mimva,
de colp remunta 'ls nuvols á frech á frech del llamp.

Y á sa claror, un chaos apar de roja flama,
la mar d' hont ell es átom, d' una ona al cim penjat,
davall boques de monstre dins la del mar que brama,
damunt rius d' aygua, marbres y fusta á bell ruixat.

Y boyres, munts y onades, ab ronchs esgarrifosos,
anar pel cel y abismes del mar á revolcons,
en llur desfet y brega set voltes, ragullosos
trametent d' un al altre lo cru espetech dels trons.

Veu á gavells cadavres passar d' infants y dones,
lo seu alguna encara duhent lligat al pit,
y á 'ls Atlants, entre crestes de neu de llunyes ones,
de basilisch l' ullada clavantli fit á fit.

Veu assó y l'encobertan de nou tenebres fosques;
ab aygua á coll trasteja de terra al cel tramès,
ja entrebançat d' un cingle per aspadades osques,
ja entre 'ls cabells nuosos d' una ridorta pres.

Cau, graponeja, l' colga sovint l' ona negrenca,
d' ahont cerca refugi ne surt ferestech Orch,
l' abet á que s' agafa segueix d' arrel ó 's trenca,
hont posa 'l peu se bada per engolirlo un gorch.

La llambreganta ullada de fera monstruosa
seguint, tantost, lo copsa son ample coll obert,
y ensopegant l' estrijol de sos caixals, l' hermosa
fa ohir son escarfall en l' horrorós concert.

Y monstres afigura llavors mes espantables,
que á rues pernabaten y jugan al entorn,
llurs boques de caverna badant insondejables,
sovint per algun llamp enceses com un forn.

Y es tot per ella un chaos d' espectres lleigs é informes,
ho son pinacle y sótols rodant en confusió,
la rufacada es ayre de llurs ales deformes,
sa llengua 'l foch del nuvol, llur bramadissa 'l tro.

Fantasmes son que allargan negrenchs y ossósos brassos,
los verns que 'l vergassejan surant d' arrels amunt,
balenes son les roques, los turons gegantassos,
que encaputxats de nuvols s' encalsan d' un á un.

Umple 'ls espays de sobte feréstega clariana;
ella ho coneix, l' atlántica ciutat ha encès lo llamp:
la flama, que l' encercla com infernal capsana,
respon al mar y als núvols ab mes sencer rebram.

Vergers, palaus y llotjes son boques de Vesuvi
ab que brega atenyentlos á llenques la maror.
Sos fills quan s' en adonan, lluytant ab lo diluvi:
—Be trigá prou, esclaman, ma llar á fer claror!

Y, á raig á raig, Alcides de mes aprop sent ploure
palets que servirian per moles de molí,
y bromereig y trangol darrera seu remoure,
y estendre per garfirlo llurs brassos de rampí.

Llur escarritx de dents l' aixorda, y roncadera,
llurs ungles ja esgarranxan de sos talons la pell,
y al crit y esgarrifansa d' Hesperis encisera,
te por de que ja urpejen son voleyant cabell.

Mes ja pels llamps y onades arrabassats sortian
de Calpe 'ls esgardissos y arrels al ample espay
en daus cayruts y pannes que sa vuydor umplian,
l' hermosa llum á veure que no oviraren may.

Y esgarrifats s' ajupen y engorgan altra volta,
damunt carreus que 'ls feyan ahi de fonament,
y 'ls tenebrosos antres d' aquella mar revolta
retronan y s' escruixen al gran capgirament.

De les gentils Hespèrides lo talam s' aclofava,
dessarrelats llurs cingles s' asseuhen á les valls,
y en ahuchs horrorósos y gemegó esclatava,
com dona que en mal part llansa 'ls darrers badalls.

Als puigs obren sepulcre los plans que s' esbadellan,
donant per clots y balmes de mort bells esbufechs:
ja no hi badallan homes, ja gossos no hi esgüellan;
d' un mon en agonia mortal son los gemechs.

Mentre escorpins, y vivres, y erugues verinoses,
que en l' albeca del arbre caygut tenian cau,
escup per grans clivelles que 's badan ragulloses,
á glops á glops, ab térvoles escumes al cel blau,

á la feixuga d' aygues inmensa sobrecárrega,
com feix de canyes cruixen trinxades ses arrels,
y esquéixanshi grans núvols encara en ample mánega,
y s' hi desfan en xáfach y serps de foch los cels.

De mes alt, en cascata de flames adollantse,
son front y pits calcígan les ires eternals,
mentre en sos peus de roca, com lleig eixam, penjantse
abisme avall la estiran los génis infernals.

Pel cim dels puigs y cingles, com braus sense barrera,
s' empenyen les onades del fort Mediterrá,
á tombs ab altres cingles y puigs que en sa carrera,
fan rodolar á empentes, sens dirlos: Feuse enllá.

Així, del torb en ales, les mars del pol se baten
ab les ciutats y serres de glas, illes y mons,
y desnossats y á timbes ensá y enllá 'ls rebaten,
seguits d' estols de feres y naus á tomballons.

D' eix mar al bram titanich, en son llit ragullosa,
part d' allá de l' Atlántida, respon la de ponent,
y de turons per rompre la colossal resclosa
d' escuma hi rebatia sos munts de cent en cent.

Desfentse 'l mur de pedra de soca á arrel tremola,
com vell glaner d' aubaga, de destral ferrea als pichs,
ab aspre terratrémol qualque marlet rossola,
mentre enrunantse cruixen sos fonaments antichs.

S' aterra y l' enderroch en ales de les Furies
vola ab la mar á rebre les ones de llevant,
arreu arreu, les planes rublint y les boscuries,
arreu arreu, com arbres los puigs arrabassant.

Topárense, ab llurs aygues, llurs aygues barrejaren,
y ab llamps per luminaries y d' ayre terra é infern,
al tro y terrabastall per música, 's lligaren,
entre surantes selves é illots en llas etern.

Quant l' univers Deu trenque així 's veuran sos tròssos.
passar, entre despulles, horror y solitut,
lo sol caduch, á palpes, buscant sos cabells rossos,
y la mort, de ses víctimes trucant al atahut.

Mes del bruyt destriantse l' angélica paraula
atia á sa gran victima més Furies y llampechs:
— Pujáu del Nort, baixáune del Sut, tempestejáula.
Feres aquí, prenéuvosen los trossos á mossechs.

Y ab lo fuet flamiger de sa rogenca espasa,
los percudeix y aquissa, cada guspira un llamp;
y l' regne que s' en entra, la vila que s' abrasa,
fan ab la mar, los núvols, y cel y terra un bram.

LA MORT DE GERIÓ

CANT VUYTÉ

Hèrcules s' acosta al mur de Cades. Se deixa pendre á Hesperis de ses espatlles per Gerió, qui fa estimbar per damunt seu una gran roca. Ressurt de l' aygua y mata al traydor. Naix l' arbre *Drago* y plora sanch vòra 'l sepulcre. Hesperis desde un cap de penya pren tristissim comiat de la terra que s' en entra y cau en fantasiós desvari. Alcides, al posar los peus en lo promontori, mata al gegant Antheu, y fent arma de son cadavre, empayta y fa perdre la mena de les Harpies, Gorgones y Estimfàlides.

Del cor gegant d' Alcides les ales ja decauhen,
quan adressantse á espatlles de l' ona, ab gran esfors,
ovira unes ciclòpees muralles que l' atrauhen,
com un cant de sirena que 'l crida á un llit de flors.

Era 'l teu front oh! Cades gentil, filla de l' ona,
gavina que en un calzer de lliri feres niu,
palau d' ebori y nacre que 'l sol de maig corona;
li sembla al héroe al veuret' que un cel d' amors li riu.

Mentre ells endarrerintse glopejan l' aygua amarga
ab embranzida rema de cara al aspre mur,
y 's penja á una palmera, que Gerió li allarga
entre 'ls marlets de rònega torratxa ab bras segur.

Per dar primer á Hesperis socors, al arraparshi
del dors atletich d' Hércules la pren, y á reculons,
al véurela tan bella, fogós per abrassarshi,
deixa esmunyir la antena, que roda ab l' hèroe al fons.

Per soterrarlo y móldrel un boci de montanya
fa caurehi, que á la vora tenia primparat,
y un ronch crit de victoria dels Atlants acompanya
l' aspre rumor del còdol al rodolá estimbat.

Mentres l' esclat de riure ressona y cridadissa
ardivol allunyantsen' á Hesperis gira 'ls ulls,
y en sa ilusió, com rosa de bosch esfulladissa,
li besa 'ls polsos que ornan com march sedosos rulls.

Però la mar obrintse de colp bromerejava,
mes enllá, un front eixinte y espatlles de gegant,
y com llamp, rebatuda per ferrea ma, una clava
brunzeix y l' esternia pels ayres foguejant.

Tu sola, hermosa Cades, tu sola te 'n dolguéres,
naix de ton pit un *Drágo* plorós vora aquell fanch,
y ab son fullam d' espasa vert cobricel li feres,
que l' arruixá molts segles ab llágrimes de sanch.

Ella á sa patria 's gira d' un promontori al cayre,
cercantla en va del chaos d' horrors en lo rebull;
tot li prengué 'l sepulcre hont baixará ans de gayre,
puix fins les déus de perles s' estroncan en son ull.

Al flamareig girada de sa Sodoma encesa
de Loth sembla la esposa tornada bloch de sal,
desclou l' estatua 'ls llavis:—Ay llochs de ma infantesa,
¿no vos podré ja veure, ni al raig d' eix trist fanal?

¿Hont ets, hort, hont culliam ahir roses y lliris?
¿hont sou mes flors, aymades Hespérides, ahont?
mos brassos erts vos cercan ab febre en mos deliris,
y á mon senglot que us crida lo vostre no respon.

Sols ronques veus de monstre responen devegades;
aquell qui us ha arraulides ¿perqué 'm deixava á mí?
ay! ¿per éll ab la sava del cor vos he alletades?
¿per ell entre agonies de mort vos infantí?

Ningú, com jo, infelissa! los vinyaters podaren.
y 'l bou de mar verema; per darlos llit molsós
niaren les cigonyes, los aromers brostaren,
mes jo parí per peixe 'ls mon fruyt. Volgut espós,

y tu ¿que has fet del carro flamant de tes victories?
¿qué has fet de l' aurea lira que al cel tenia pres?
Com neu que 's fon, passaren ta anomenada y glories,
y si una tomba 't resta, sols l' ona sab hont es.

Dels regnes que apitrares, alguna nau rumbosa
llaurant la mar que 't colga, crescuda ay! ab mon plor,
ab la dent de ses áncores arrancará la llosa
perque un marisch me robe la bresca de ton cor.

Jugará ab les garlandes de nostre prometatge,
que jo estojí, 'l lleig cranch que en les escletxes viu;
y ¡horror! en nostre tálam flayrós de nuviatge
ab rinxos de mes filles tal volta fará niu.

Y nostres fills tan candis un temps? oh estimadíssim,
de llurs calcinats cossos les feres fugirán
l' Atlantich al gitarlos! Perqué, perqué ó Altissim,
no 'm fereu morta naixer havent de patir tant?

Fereu les flors com calzers per béureus en la flayre,
los arbres per servírvosen' com de ventalls de flors,
l' aucell perque refile, perqué lo bresse l' ayre,
y á mí, á mí sols, per ferme regar la terra ab plors.

No puch mes, la rodesa de cap m' obre la testa,
mos ulls perden lo veure, mon cor l' aletejar,
sento en ell de l' Atlántida debatre la tempesta,
y com xipré, aquí moro de vetlla en son fossar.

Diu, y girantse, aparta los ulls del trist calvari,
per defugir l' horrible naufragi; y als trontolls
rodant son seny en térbol, fantasiós desvari,
s' en va esvanida y sópita per terra de genolls.

—Ay! mos poncells veig caure del cel com una pluja,
y ferne llenya, moldrels y revoltals l' infern,
com l' aspra mola al rebre forment de la tramuja,
hont los atia 'l llamp del anatema etern.

Mes filles, ¿y vosaltres? jo os prometia imperis
y ceptres, y, ay! vos dono set palms de mar tan sols!...
De tres caps ay! lo monstre, fugim!.. Ta dolsa Hesperis
so que truco á ta fossa, mon Atlas, ay! ¿m' hi vols?

Ronchs himnes mortuoris murmura al lluny l' onada
ab la maror, rufaques y trons en desacort;
y á un tany de taronger sa lira d' or penjada,
exhala sa anyoransa, com ella, en ays de mort.

Però la mort sa dalla no branda, no per ella,
ans, desviantli 'ls ulls del espectacle fer,
ab un bech de ses ales acluca sa parpella,
perqué dels fills no veja l' esgarrifós xafer.

Dintre 'l rebull Alcides esquitlla, entre sumsades,
anantes y vinentes esgalabrat y xop,
y rebent en cada illa y escull ensopegades,
del sauló de la vora musceleja mes aprop.

S' hi escauen ab los Númides, Harpies y Amassones,
feram que foragita del Africa 'l desert,
¿vindrían á donarli, pot ser, enhorabones,
per haver de cadenes deixat lo mar llibert?

Mentre ell esvorancava lo Calpe, 'l de tres testes,
aqueix rebuig del Atlas cridá á ferli costat,
y al devallarne en ales del torb, com ses congestes,
veu mort colltorce 'l monstre que la dugué al combat.

Tan bon punt vérs Hespéris li veuhen pendre terra,
com llagostada cauhen d' Alcides al damunt,
darrera Antheu que 'ls mena, semblant á un cap de serra,
que rode empés pels brassos de foch del Simoün.

Mes, com pel llamp ferida, tot' Africa s' assombra,
quan l' heroe á son guiatge titanich escomet,
la voliayna es última que fuig davant sa escombra,
la escombra que de monstres lo mon deixava net.

Tres voltes á ses plantes d' un colp de puny rodola,
del fanch sempre aixecantse ab renadiu dalit;
quan l' altre ab ferrea grapa l' estreny y l' enarbola,
fentli cruixir com palla los ossos dintre 'l pit.

Lo llansa, y reprenentlo pels peus, infernal massa,
lo rabassut cadavre fueteja sos vassalls,
com lo foch que esparona los núvols, per hont passa,
de fera, d' home y d' arbre sols quedan esborralls.

Prou tíranli ruixades de darts les Amassones,
de closques de tortuga marina fent escut,
prou de ses dents y brassos fan arma les Gorgones,
y de sos ulls que tornan de pedra á tot vensut.

Mes totes capbussaren al mar esparverades,
com fulles que agombolan les aygues al ivern,
y en terra estabornides á colps y ala-trencades,
Harpies y Estimfálides fugiren al infern.

LA TORRE DELS TITANS

CANT NOVÉ

Mitx batuts per la maror los Atlants s' enfilan á una serra, no somoguda encara per les ones. Desesperant d' arrivar á Cades ahont veuhen pendre terra á Hércules, proban per á fugir del diluvi, d'escalar lo cel. Quan n' está á tres dits la torre, feta de esculls y trossos de montanya, se 'ls aterra, y ab horrible imprecació rebaten contra Deu los bocins del enderrocat edifici. L' Exterminador atia contra ells los elements, y ab sa tallanta espasa acaba d' obrir l' abisme del Atlantich en la terra. S' hi enfonzan los Titans y de llur sepulcre brota 'l volcá de Tenerif. L' Angel enveyna son glavi de foch y remunta al cel despedintse dels altres continents fins al dia del Judici. Allá dalt s' ou un cántich de gloria al Altissim. L' Angel de l'Atlántida, tornantsen' al cel, dona al Angel d' Espanya, que 'n devalla, la corona de la qui fou reyna dels mons. La veu del Teyde. Los terratrémols de les illes atlántiques.

Oydá, taurons y buytres, vos sobra á nit carnatge,
y encara us posa á taula l' Atlántida 'ls seus fills,
que debategan aygues ensá, llur crit salvatge
lligantse en chor ferestech del mar ab los renills.

Los Atlants á l' inflada maror se somorgollan,
tant prompte com resurten en báquich reguitzell
y ja avant, ja á recules y á tombs, uns s' agromollan
ab altres, armes, feres y boga en gran capdell.

Quan del Mar Roig les ones sobre Moysès penjades,
com mur que serva l' ira divina, á sa explosió,
bramant s' arremolinan al fons esllevissades,
dant fossa al riu de llances y gent de Faraó;

aixis corcers y carros, ballestes y corones
rodaren ab escumes y pols en terbolí,
tot vivent demanava socors, y entre les ones
sols responen cetacis y abisme: Som aquí!

Si, com Tritons llotosos, del aygua poden traure
lo cap, aguaytan lluscos si l' hèroe en lloch se veu,
y creuhen, no ovirantlo, que en lo pregon deu jaure
del mar, y d' anegarse prop d' ell, ja no 'ls sab greu.

Llur ciutat, com una atxa, flameja que flameja,
apar veure una mare condemnada á fer llum
ab son ossam de torres, que ja l' abís colleja.
als fills que també llansan de condemnat farum.

A sa claror, s' arrapan, galdosos, á una serra
que encara al gran diluvi la testa no ajupí;
y 'l fang de ses parpelles trayent, saltar en terra,
folls d' ira, á Alcides vehuen, d' Espanya en lo jardí.

Desesperant ferotges de beures la sanch seva,
quan ja sadolls de rabia la tenen á mitx coll,
contra la ma de Deu que á llurs unglots lo lleva,
de llur cor lleig esclata la verinada á doll.

Y agáfan ¡au! tronchs y arbres que al cru rocam s' estellan,
penyals que s' engrunaren tombant al damunt seu,
y amunt, timberes sobre timberes, arrestellan,
segurs ab tal escala de capbussar á Deu.

D' una estrebada arramban ciclópichs edificis,
ossades de balena, conreus y pedregams,
hont seya una montanya ja hi badan precipicis,
ses crestes d' una á una llevantli, y sos rocams.

Si en lo refluix ensenya cap bosch ses cabelleres,
gariintleshi l' arrancan, y penjat com rahim,
ab ses afraus pels ayres, ses balmes rius y feres,
á asseurel damunt d' altres l' envian cap al cim.

Ja 'ls Pyrineus y l' Atlas soberg son una serra,
á espatlles l' un del altre, turó sobre turó,
y Avila, Calpe, esberles d' Atlántida y desterra,
de tros en tros, hi colcan encara ab confusió.

Y ells dalt, los uns dels altres al dors acimbellantse,
olmedes, puigs y nuvols amunt escalonant,
y á la mitja taronja del cel tot acostantse,
per amarrarshi aixecan los brassos de gegant

Ira de Deu, que dorms? oh no, que á ta rufaca
sa cárrega, 'l fort cingle d' arrels de ferre, esbat,
com sacudeix la seva de fruyts y fullaraca
l' alzina que l' espurna del cel ha corsecat.

S' aterra 'l castell d' homes del puig de puigs que alsaren
ab los blochs, en horrible cascata á capbussons,
de cel amunt á terra, de terra á mar tombaren,
de montanya en montanya capgirellant al fons.

Y ab desesper, abismes avall, caragolantse
s' escabellan y afonyan la cara esferehits,
y á tall d' entrelligades serpents atrenyellantse,
se clavan verinosos sangnants caixals y dits.

Si algun per desfogarse germana carn no trova
en sa quimera agafas' á un rodolant grahó,
y á colps de cap y urpades de fershi engrunes proba,
lo greny s' escalaborna, pero llur testa no.

Fins l' ánima, ferotges, arrabassat s' haurian,
ells ab ells esberlantse lo front á colps de peu,
sinó perque ab la flama de vida apagarian
la tempestat que puja de llurs pulmons á Deu:

—¿Hont es? estrámpols cridan, ¿hont es? ¿perqué s'amaga?
no te ja mort que mate, ni terra per colga'ns;
si del llamp se refia, corsecador, no 'l traga,
que anam á arrabassarli, malhaja! de ses mans.

Ascolta, (y 'l llamp l' Altíssim atura) á quatre grapes,
mentre ells furgant resurten, dels que s' anegan, munts
ne fan, agavellantlos dels arsos ab les rapes,
y als vius fan de passera los enarcats difunts.

Los baobabs que arrapan, al pendre terra, ab furia
romputs al cel voleyan ab la marjada, ahont
com á sapats, musclosos gegants d' altre centuria,
aixancarrats contavan pels seus los anys del mon.

Alguna de llurs dones que 'ls va ab l' infant darrera:
¿Que feu, esgarrifada los crida, donchs que feu?
Ells garfeixen son flonjo cabell verts de quimera,
y al cel tirantla: Vólahi, li diuhen, si ets de Deu!

Serrats, del regne fites, esculls y promontoris,
ab son alám pels ayres fan de la terra uns llims;
volant, volant empaytan los sócols als cimboris,
y dels capgirats cingles devalla l' aygua als cims.

Barraques, naus, esberles de torre hi voleyaren,
que al mar cayent son illes, en terra un aspre bals,
recers en que les foques un jorn s' enterrosaren,
y lleixes hont niavan les áligues reals.

Y entreferintse altures amunt, á rans dels astres,
esclatan com metéors, y á trossos espargits,
fins á la Gloria duhen lo terbolí y desastres,
l' horror, fredat y guerra de les tartárees nits.

En tant lo torb, muntat en ales de les Furies,
juga ab los pans de runa, que 'l mar cent colps li ha pres:
y udolan tots, com llops al fons de les boscuries,
l' anyell, de qui sentian farum, quan ja no hi es.

Mes l' Angel atiantlos—¿ Que feu ? bugadejáula,
maurau ses entremenes, arrels, y costellam,
peró com no es tal roba rentívola, esqueixaula,
y esvahiu fins la cendra d' infern que 'n deixe 'l llamp.—

Ouhen, y 'l mar ses ones, sos fochs lo cel atura,
sua sanch la montanya com un rahim prempsat,
debatega ab sos golfos ferrissos la natura,
per amagarse trèmola dintre l' abis badat.

Devalla, com cascata de foch, de broma en broma,
una espasa borlada de llamps, y l' alt turó,
que no podrá somoure lo cel, si s' hi desploma,
aydat dels vents, incendis y mars en confusió,

traboca 's, ab sa cárrega, com un bressol de canyes,
y ample y golós badantse, llabiejant maelstrom,
negrós aljub la terra los mostra en ses entranyes,
que fins á la mes fonda mitx s' esbadella y romp.

Esferehits reculan, mes ohint ja á llur sobre,
desbotar del Arcangel lo tormentós alè,
capitombant rebátenshi, quan mes ses barres obre,
gojós l' avench de veures, d' una fornada, ple.

Ciutat, cinglera, Atlántida y Atlants d' una gorjada,
devòra, llot y escumes, balenes y aucellam,
y, en remolí terrible d' infern, la torrentada,
de pobles y garrigues, vàixells y pedregam.

En espiral, s' hi inferna la tempestat feixuga,
y 'l torb ab qui 's batia pel mar á revolcons,
si torna 'l monstre á obrir la boca, 'l mar s' aixuga,
y sols hi haurá per darli los astres á crostons.

S' enforna l' arma y torna lo xucladó' un Vesuvi,
que á cada punt flameja y udola ab mes rugall,
d' hont puja arrasadora columna d' un diluvi,
de foch, que runa y aygues no 'n son bon aturall.

Castich gran! ab llurs eynes rojenques, rochs y grava,
llenya del Teyde, pujan Atlants á capgirells,
que copsa l' ample cráter, envolts ab rius de lava,
per mes amunt rebatrels de flama ab grans capdells.

Tremola tot realme vehí; ab lligams de marbre
fermat al que s' en entra, prou te que tremolar;
Albion, Espanya, Libia, com branques ab llur arbre,
ara-abans-ara, á trossos capbussan á la mar.

¿Qui trencará aquells brassos ab que á llur coll s' aferra?
No 'm deixeu, com dihentlos, germanes del meu cor!
Poder diví! s' enfonzan trencats de serra en serra,
y d' aygua un bull sols resta que minva, minva y... mor.

Llavors lo geni enveyna la espasa abismadora.
Com doná 'l colp terrible mon llavi no ho sab dir;
podria sols contartho sa veu retronadora,
que no ohirá altra volta lo mon fins á morir.

Mes vetaquí de 'l Africa l' Europa desjunyida,
entre elles mentres colca les mars un mar major,
y esbrancada la terra, y en dues mitx partida,
per nous volcans esbrava les flames de son cor.

Quan l' hortelá veu la aygua per la reguera corre,
que ha obert, s' atura al mánech del cavach repenjat;
aixís l' Angel, espera que 'l puig mes alt s' ensorre,
y estreb d' argent la lluna donantli, ha al cel muntat.

D' allí ab racansa 's gira llampegador als altres
continents: A reveure, cridant; quan tornaré,
vull abocar de flames un mar sobre vosaltres!
Temeu á Deu, que 'l dia dels grans judicis ve!

En tant á dolls l' Empiri vessa himnes de victoria,
com d' enfilay de perles d' angélich chor suspés:
¿Qui us assoleix? l' Atlántida, gran Deu, puja á la Gloria
per grahons de montanyes; tronau, y ja no hi es!

Tros de cel, al criarla la fereu ploure á terra,
perqué vostre designi tant alt s' hi benehís,
malagrahits servírense 'n sos fills per moureus guerra,
y ab ells d' una puntada llansáreula al abís.

Tan sols per fer renaixer los que 'l amor sospira,
jardins de les Hespérides, deixáreuhi llevor;
una ona esborra l' altra, lo mon al mon capgira,
sols, astre d' altra esfera, la vostra llum no mor.

Espanya, pel chor d' Angels cridada, s' esparpella,
y á ocás per abrassarla veu acostar Neptú:
¿Qui relleva en ton cel á la cayguda estrella?
li diu, y dantli carro y trident responli: Tu.

Sirena que d' entre ones eixint, engallardida
s' enfila á un promontori d' amor á refilar,
y per son cant, que 'ls ayres enmela, ve amansida
la mar ab salats llavis sos peus á apetonar.

Mes l' alba ja, á faldades sembrant perles y lliris,
com tendra mare, guia pel bras al sol naixent,
y á son bes dols encesos y engarlandats del iris,
pels ayres s' esbargeixen los nuvols d' occident.

Entre ells, bonichs y rossos dos Angels s' ensopegan,
plorós l' un puja, l' altre va rialler dret baix:
—Ay dolor! jo era l' Angel dels regnes que s' anegan!
Jo ho so, l' altre responli, del que en ses runes naix.

¿No mor per sempre? Fènix ¿reviu en llit de lava?
Si; puix á orient veig l' astre renaixer que assí 's pon.
Ara jo sa corona d' or fi ja m' en pujava:
Vetalaquí, donchs, pósali, quan sia gran, al front.

Li dona, y la volada repren, aixis dihentli,
tot sacudint la pols de ses ales de neu,
mentre aquell baixa á Hesperia que s' alsa, mitxrientli,
del respatller de serres florit del Pyrineu.

Mes ay! ¿hont es l' Eliseu occidental? D' Hesperis
lo tálam, hont nasqueren Hespérides y Atlants?
La terra que ab sos brassos lligava 'ls hemisferis?
Tot fou, arrèu, pastura d' abismes devorants.

Y al mon, dels que 'l volcavan, ni sols petjada en resta.
L' Etern d' una ditada borrá sa multitut,
y 'l tro de llurs batalles, y 'l llamp de llur tempesta
passaren, com les aygues d' un riu escorregut.

Fins la memoria 'ls segles perdrian de llur fossa,
sinó pel Teyde ignívom que encara en parla al mar
d' aquella nit, que en feren plegats la gran destrossa;
y aqueix ascolta y brama com si hi volgués tornar.

Oh! ¿no has sentit pels núvols rodar son aspre cantich,
com per rallades timbes y penyalars lo tro,
quan, ab pulmons encesos, eix geni del Atlantich
als mons que naixen conta d' aquell la destrucció?

Sacut al dors de lava la inmensa cabellera
de foch, diluvi que umple de gom á gom los cels,
com naus ab ell se gronxan les illes, y darrera
son roig plomall s' amagan de por los vius estels.

Llavors, diu, que al esbatre, com ses aglans un roure,
roques en brasa, entre elles, fets infernals tions,
Titans pujan y baixan, y com una olla al coure,
mostrantlos se 'ls engola de nou á tomballons.

Y enujats, devegades aquelles ossamentes,
que del cadavre atlantich gitá l' abisme fart,
en terratremol rompen á revolcons y empentes,
del Etern que 'ls hi clava, tot rosegant lo dart.

Les Canaries, Madera y Azores se somouhen,
no podent ja 'ls titanichs esforsos resistir;
ensemps com trons d' infern ays soterranis s' hi ouhen,
y de farga ciclopea lo llampegant respir.

Sembla, llavors, 'l horrible volcá, foguera d' ossos,
de carros y armadures, alsada pel fosser
damunt volcades timbes y puigs, escala á trossos,
per hont al cel muntavan los fills de Llucifer.

LA NOVA ESPERIA

CANT DESÈ

Digressió: lo sabi religiós gira 'ls ulls á sa patria. Somni d' Hesperis. Coneix la branca de taronger plantada per Hércules. Anyora la terra esfondrada. L' hort de les taronges d' or renaix en Espanya. Les set Hespérides convertides en estels. Lo cant del cisne. Hésper. Los fills d' Hércules y Hesperis. La regina destronada. Sagunto. La balada de Mallorca. Galicia y la torre d' Hércules de la Corunya. Elcano. Lusitania. Fundació de Barcelona. La veu del Táber. Lo Deu desconegut y son temple en Cades. Hércules posa per fites á la terra les columnes del *Non plus ultra*.

Com viatjer al cim d' una pujada,
d' hont ovira sa terra somiada,
aquí 'l bon vell sospira de dolsor;
y veentla verdejar hermosa y bella,
passeja 'ls ulls, enamorat, per ella,
rejovenit sentint volarhi 'l cor.

Colon mira l' Atlantich-sense mida,
com si hi sentís alguna veu que 'l crida,
com si de genis, monstres y gegants,
entremitj dels fantasmes vagarosos,
ovirás d' una verge 'ls ulls blavosos,
blavosos com les ones y amargants.

Mes l' en distrau del sabi la veu forta,
que á Espanyá la seva ánima s' en porta:
déixals volar, oh patria, per ton cel,
ensenyals be tes ribes y encontrades,
hont de qui 't feu se veuhen les ditades,
com les d' abella d' or en pa de mel.

De tan feixuga cárrega la terra enlleujerida,
á deixondar á Hesperis lo rey dels héroes ve,
que vora 'l promontori de Cades ensopida,
somia encara estrenyer les filles que no te.

Y aprés, en l' ayre véureles pujar ab gran canturia,
com blanchs tudons que deixan llur niu en les heureres,
y al ferse fonedissa pel cel la voladuria
girárseli, y que hi vole signarli rialleres:

— Ja vinch diu, y s' desperta d' un altre espòs en brassos.
Coneix lo reboll tendre d' ahont penjá la lira,
y al veurel' testimoni dels maternals abrassos,
dels infantívols somnis y esbargiments, sospira.

— O cimeral del arbre, li diu, que 'm veres neixer,
del teu redós, oh! fesmen' plaher fins á morir;
jo 't faré de mes llágrimes ab la regada creixer,
y escoltarás planyívol lo meu darrer sospir.

Mentre m' recolzo sota la verda cabellera,
abriga ab renadiu fullatge mon cor nu,
que jo, esqueix transplantat á platja forastera,
no sé, ay de mí, arrelarme, ni reflorir com tu.

Creix l' arbre, y ans de gayre de ses branquetes flonjes,
á penjoyades queya la pura y blanca flor,
y entre 'l vert groguejaren, á rams, belles taronges,
com en cel d' esmeragdes ruixat d' estrelles d' or.

Y prompte sa tanyada guarnia ab grans boscuries.
verdós mantell á Espanya de tota flor brodat,
y ab sos aucells, murmuris, aflayres y canturies,
renaix, sens les Hespèrides, llur hort malaguanyat.

Be prou que ho diuhen elles, pujades al empiri,
al ferse cada brosta del taronger un maig,
com ulls del cel, per veurel sortiren á lluhirhi,
ahont ploran encara plegades á bell raig.

Les filles, que d' Alcides tingué en Hesperia alegra,
gentils com ella, foren de dols y tendre cor,
y com sos ulls tingueren y cabellera negra.
sa morenor de verge que fa penar d' amor.

Mes ella sempre gira los ulls en sa anyoransa,
vers hont plorant, com Eva, deixá son paradís;
y despenjant la lira de trista recordansa,
fa, cisne d' altres aygues, son últim cant aixís:

— Terra felis del Betis, be n' ets d' hermosa y bella;
mes ay! la de mos pares may la podré oblidar.
Oh! jo vull dir als tebis lleveigs que venen d' ella,
si en un plech de ses ales voldríanm'hi tornar.

Que hermoses sóu mes filles, mes quan vos miro riure,
lo riure de les altres Hespérides anyor,
y aquí vora llur náufrech bressol damnada á viure,
de fil á fil en llágrimes me sento fondre 'l cor.

So l' herba paratjívola del test arrabassada,
tinch marges, sol y ombra, poncelles y zefir,
mes sens un bes del ayre flayrós que m' ha bressada,
¿que podré fer, digaume, sinó plorá y morir?

Morí del heroe en brassos. Y al cel sa ánima, salva,
vers l' esbart de ses filles, les Pléyades, volá;
dret als auríflichs porxes endomassats de l' alba
desde ahont condolides allárganli la ma.

Senglotejant les altres aguaytan la coloma.
amunt, amunt, tan d' hora pujárselsen al cel:
aprés, al esboyrarse de llágrimes la broma
que 'ls 'l ha robada, veuhen parpellejá un estel.

Es Hésper, que á l' Aurora badar sol les parpelles,
ans d' aclucar les seves son ull enlluernat;
y, al vespre, apar que sembre de voliors d' estrelles
lo cel, seguint lo rósech del sol ja tramontat.

Perqué diu l' hora, al pòndres, dels somnis y amoretes
en lo argentí hemisferi, quadrant del Criador,
y es de mirar dolcissim, donárenli 'ls poetes
l' escaygut nom de Venus, deèsa del amor.

Per l' ull hermós d' un Angel la prenen les pastores,
mes los brillants que rosan llurs polsos al matí.
diuhen que son, Hesperis, les llágrimes que ploras,
tos ulls al despedirse del espanyol jardí.

A sos fills y nissaga deixá 'ns la dolsa lira,
lo grech degué afegirhi vibrantes cordes d' or,
pus quan canta les guerres y quan d' amor sospira,
encara encen ses ales, encara adorm lo cor.

Així com los plansons se semblan al vell roure
al domador de monstres retiran los fills seus;
es fama que la terra llurs nets farán somoure,
com góndola al posarhi son timoner los peus.

Un dia 'ls deya, tendres minyons eran encara,
que, al saltar de la falda de Montjuich al mar,
una ciutat bastirhi jurá que s' en parlara:
—Anemhi! tots responen, vos hi venim á aydar.

Y venen tots en rua, d' Alcides en seguici,
que s' obre pas entre arbres y roques com un riu;
quan feta un mar de llágrimes, cansada y ab desfici,
gentil minyona:—Placiaus oir ma cuyta, 'ls diu.

Nadiua so dels marges que al aixamplarse anyora
lo Minyo, un trono d' or servimhi de bressol,
mon tálam ell dolcissim y mon sepulcre fóra,
uns caldèus á no tràuremen' adoradors del sol.

Volian per son ídol guiats, al seu darrera
voltar lo mon, sotmesos á un princep llevantí,
la via en Finisterre trovant trencada, per á
quedarshi y veure 'l pondre se giran contra mí.

Un vell esclat de llágrimes clou á mitx dir sos llavis,
mes s' atansa Galacte, Luso li fa costat:
—Te 'l tornarèm, ho juro, lo trono de tos avis.
ó no meresch d' Alcides ser fill. Prenne comiat

aqueix, tot abrassantlo, y ab los restants faldeja
les serres de Granada, com elles gegantí,
y per afraus y conques, cap á llevant, voreja
la mar, á qui les portes de Gibraltar obrí.

Vora 'l Palancia, sota lo parasol d' un arbre
colltors un d' ells, y creuhen que dorm de cansament;
quan van á deixondarlo lo trovan fret com marbre,
veyent de ses aixelles descargolá un serpent.

En lo frescal placèvol que ab sang Zazinto mulla
humit ab sang de martirs hi brotará un palmar,
lo palmar de Sagunto d' inmustehible fulla,
del qual á l' ombra á Espanya li plau llagrimejar.

Plorava també 'l pare, com cep quan li fa caŭre
la torta podadora son primerench rebrot.
L' endemá al destrenarse lo sol, lo ve á distraure
un cant, que aygues endintre respon á son senglot.

Si era cant de sirena, Mallorca, tu ho sabrias,
si era cant d' alegroya sirena ó era 'l teu,
peró d' envers les platjes vingué d' hont tu somias
besada per les ones, com filla del cor seu.

LA BALADA DE MALLORCA

A la vora-vora del mar hont vigila
Montgó, 'ls peus á la aygua y als núvols lo front,
umplia una verge son cánter d' argila,
mirantse en la font

Son peu de petxina rellisca en la molsa,
y á trossos lo cánter s' enfonza rodant;
del plor que ella feya, la mar que era dolsa
tornava amargant.

Puix l' aygua pouhada cristall n' es y perles,
com no 'n copsan gayres los lliris d' olor,
no es molt si sospira quan veu les esberles
del canteret d' or.

La mar s' en dolia, les pren en sa falda,
y al maig per plantarhi demana un roser,
á tos horts, Valencia, verdor d' esmeralda,
y á ton cel dosser.

Madrépores y algues per ancles los posa,
y al fons del abisme s' arrelan, com flor;
les gronxa en conquilles de Venus hermosa,
bressol del Amor.

Sos llits festoneja, los rosa y perfuma,
y d' Africa ab palmes, d' Europa ab aucells,
alegra ses ribes, que 's prenen d' escuma
mes amples cinyells.

Y, diu, que 'ls cinch testos tornaren cinch illes,
y al véureles ara volgudes pel sol,
les crida á sos brasos la terra per filles,
y 'l mar se les vol.

Atrét pel cant melodich Baleu, de vora 'l Turia
pren vela vers Mallorca, la terra dels foners.
Si 'n ve una pedregada, darrera la canturia,
d' un altre fill Alcides que plore 'l fat advers.

Mes polsa dins la barca les cordes d' una lira,
y de llurs dits s' escorren les fones y mandrons,
y, á coll duhentlo d' heures y brosta á una cadira.
fanli present d' un ceptre d'ebori, á genollons.

En tant á Finisterre ab la regina corre
Galacte, ovira, empayta, y esterniá 'l Caldeu:
damunt sos ossos, d'Hércules en honra, alsá una torre.
desde hont un far aguayta de nits com ull de Deu.

Enmaridats que foren en terres tan amigues,
la vida 'ls llisca dolsa com lo matí als coloms,
Galicia y la mes forta de ses ciutats antigues,
ab llurs conreus y ovelles, han heretat llurs noms.

La mar hont s' enmiralla Corunya hermosa y fera
veurá naixer á Elcano, que acometrá, arriscat,
l' empresa de seguir al sol en sa carrera,
puix li dirá la terra: «Primer tu m' has voltat».

Y Luso hont se decanta? Duero 'l vegé y Guadiana
fer lliga ab homes d' ayre guerrer y marinesch;
no 's diu que un trono hi haja trobat ó una fossana,
de Lusitania 's parla tan sols, nada de fresch.

Repren la via Alcides, y dant á Barcelona
del mar lo ceptre, en brassos l' asseu de Montjuich,
gegant que en vetlla sempre, mentre ella 's mira en l' ona,
ab cent tronantes boques n' esquiva l' enemich.

Lo munt mateix bestrauli penyals per sa muralla,
que á grans carreus arrancan ab masses y tascons,
si algun d' insoportable n' hi ha també hi devalla,
arreu trinxant pollancres y teys á tomballons.

Per coronar eixa obra de ciclop gegantina,
de Barcelona al centre plantá un verger felis,
sobre uns pilans, del Táber al cim, hont sa ruina,
du escrit al front encara lo nom de Paradís.

Diuhen, que allá un cap-vespre de vent y de tempesta,
sentí la veu que en Calpe l' umpli de sant terror,
mes, no ja com lo carro del tro rodant feresta,
sinó baixeta y dolsa com un sospir d' amor:

Jo so, diuli, qui 't duya, pel bras com infant tendre,
á esquarterar y rompre l' occidental Babel;
jo so qui ab la guspira del llamp la vaig encendre,
quan alsá, fent dels núvols escala, guerra al cel.

Jo so qui ab ses maresmes sos cims anivellava,
qui escabell de tes plantes feu monstres y gegants,
qui fa mons y 'ls esborra: lo que en tos dits la clava,
tal fores tu; la clava pesanta de mes mans. —

Ou l' heroe; y dels dits l' arma veu esmunyí, y sens forsa,
sentí de fret sos òssos gelarse y escruixir;
vell arbre que veu caure les branques y l' escórsa,
del mateix ayre als besos que 'l feya, un temps florir.

De ses gegantes gestes trencada la cadena,
aquell per qui la terra fou camp de sos explets,
de tot sense coneixel fentli agrahida ofrena,
jurá que 'l Deu de Tubal seria 'l de sos nets.

Y ho fou; pus vora Cades bastírenhi un gran temple,
del qual entre les runes l' Atlantich s' ha ajagut,
y allí ab sa clava y cendres guardavan son exemple,
dessota l' ara santa del Deu desconegut.

Son retaule, esperantlo, no mostra cap imatge,
mes als raigs de la flama sagrada que may mor,
les gestes se llegeixen del heroe, en lo brancatge
carregat d' esmeragdes d' una olivera d' or.

Quant del cel la Olivera floria en lo Calvari,
de genolls lo gran temple caygué davant son Deu,
que per altar volia la terra, y per sacrari,
ditxosa patria meva, volia lo cor teu.

Y ans que ton Deu, oh Espanya, t' arrancarán les serres,
que arrels hi te tan fondes com elles en lo mon,
poden tots rius escorres', venir á mar tes terres,
no l' ull, però, aclucarshi del Sol que may se pon.

Mes Hèrcules com áliga que, vers lo cel hont posa,
fa moure á sa niuada les ales bategants,
ensenya de les armes á sa maynada hermosa,
l' aspre maneig, que 'ls feu en tots los segles, grans.

Y al sentir que xuclava la terra ja sos òssos,
de puigs y roques dues columnes aixecá,
y en elles ab la clava que doná al mar, á trossos,
los malehits realmes, escriu: No mes enllá.

COLON

CONCLUSIÓ

A les paraules del sabi sent lo genovès naixer un nou mon en sa fantasía. Ses exclamacions. Lo bon anciá li dona ales ab ses avinentes rahons. Oferiments de Colon - Gènova, Venecia y Portugal. Lo somni d' Isabel. De la válua de les joyes de la Reyna ell ne compra naus. Lo vell desde 'l promontori lo veu volar á la mes gran de les empreses, y s'extasía davant l' esdevenidora grandesa de la patria.

Fineix als llavis del bon vell l' historia,
y com dormint lo somni de la gloria
l' inspirat mariner no li respon;
es que envolt ab la boyra del misteri,
ab celisties y llum d' altre hemisferi,
dintre sa pensa rodolava un mon.

Darrera aqueixa Atlántida enfonzada,
la verge de son cor ell ha ovirada,
com, part d' allá d' un pont, gentil ciutat;
com, darrera d' eix cel, cels mes hermosos;
com darrera eixos astres lluminosos,
lo tabernacle d' or del Increat.

De cara al sol que 's pon entre purprada
boyrina, com fugint de sa mirada,
sembla haverlo sorprès en son camí,
y cridarli, fent ales de sos brassos:
Esperam, astre, tot seguint 'ls passos
Fiat! vull dir al chaos ponentí.

Y en éxtasis esclama:— D' estelada
giravolta la terra coronada,
demá veurèm renaixe 'l sol ponent;
si ab son carro de llum que 'l cor anyora
no daura altre pays fins á la aurora,
¿donchs que hi va á fer, diheu, al occident?

La mar que á vostres peus dorm y somia
¿no us porta d' altres platjes l' armonía?
¿L' ayre no us du perfums de paradis,
ni planyivols sospirs d' una sirena,
que busque d' altres brassos la cadena,
morint d' amor son cor anyoradís?

Llavors lo sabi, ab mágiques paraules
les veritats esbrina, que entre faules
en rònechs pergamins ha espigolat;
á Plini y á Estrabó fa aurífichs plagis,
retrau de nostre Séneca 'ls presagis,
y 'ls somnis y recorts de les etats.

Conta haver vist del Oceá entre roques,
de pins desconeguts superbes soques,
y entre 'ls esqueys de l' illa de les Flors
haver deixat l' onada riberenca
dos cadavres de cara vermellenca,
d' algun secret del mar reveladors.

Y afegeix abrassantlo : — ¿Tu vindrias
á relligar, coloma d' Isaías,
de la terra 'ls extrems com d' un mantell?
Missatger, del Altíssim, vés! de l' ona,
qui, per tráuret' á port, un pal te dona,
per traurhi un mon be 't donará un vaixell.

— Sí, me 'l dará, responli, y per haverla,
dels palaus de Neptú la millor perla,
jo tornaré l' Atlántich á portar.
Desperta humanitat, míra ta Eva,
que d' un tálam de flors flayrosa 's lleva;
Adam dels continents, vesla á abrassar.

Y com un astre empès per ma divina,
á Gènova l' hermosa s' encamina,
del Edem de la terra á dur la clau;
mes ella, com galera desarbrada,
no gosa obrir ses alçs á l' ayrada,
que la alsaría mes amunt d' hont cau.

Veént que li tanca Gènova la porta,
gira 'ls ulls á Venecia, encara forta,
per carregá á sa espatlla un continent,
mes feta al terratrèmol de la guerra,
òu lo projecte d' aixamplar la terra,
com paraules de llengua que no enten.

A Portugal oferta 'n fa ilusoria,
que prova ingrat de pèndreli la gloria,
y veéntse en terra 'l mariner perdut,
dels seus somnis pel cel busca una estrella,
y 't veu á tu, Isabela de Castella,
la reyna de les reynes que hi ha hagut.

Tu sospesares, sola tu, sa pensa,
tu midares d' un colp sa ullada inmensa,
y al teu prengué la flama de son front,
quan á tes plantes deya : — Gran senyora,
dáume, si us plau, navilis y á bona hora,
yo' 'ls tornaré, tot remolcant un mon.

LO SOMNI D' ISABEL

Ella 's posa la ma als polsos
com un ángel mitx-rient;
gira á Ferrant sos ulls dolsos,
y aixi diuli gentilment:

—Al apuntar l' alba clara
d' un colom he somiat
ay! mon cor somia encara
que era eix somni veritat.

Somiáva que m' obria
la mora Alhambra son cor,
niu de perles y armonía
penjat-al cel del amor.

Part d' á fora, á voladuries
suspiravan les hurís,
dins l' harem oint canturies
d' angels purs del paradís.

Inspirantme en eixos marbres
jo 't brodava un rich mantell,
quan he vist entre verts arbres
rossejá un bonich aucell.

Saltant saltant per la molsa
me donava 'l bon matí,
sa veu era dolsa, dolsa
com la mel de romaní.

Encisada ab son missatje
vegí 'm pendre 'l rich anell,
ton anell de prometatje,
d' art moresch florit joyell:

Aucellet d' aletes blanques,
li diguí, per mon amor,
tot saltant per eixes branques
ay! no perdas mon tresor.

Y s'en vola per los ayres,
y 'l meu cor se 'n vola ab ell.
Ay, anellet de cent cayres
may t' havia vist tan bell!

Terra enfora, terra enfora
l' he seguit fins á la mar,
quan del mar fuy á la vora
m' asseguí trista á plorar.

Puix de veure ja 'l perdia,
y ay! llávors com relluhí!
semblá que al naixe' 's ponia
l' estel viu del dematí.

Quan en ones ponentines
deixá caure l' anell d' or,
d' hont com sílfides y ondines
veig sortirne illes en flor

Semblava als raigs de mitxdia
d' esmeragdes y rubins,
petit cel de poesía
fet per ma de Serafins.

Ell cantant himnes de festa
una garlanda ha teixit,
me 'n corona humil la testa,
quan lo goig m' ha deixondit.

Aqueix colom es qui 'ns parla,
missatger que 'ns ve de Deu;
mon espòs, hem de trobarla
l' India hermosa del cor meu.

Vetaquí, Colon, mes joyes,
compra, compra alades naus,
jo m' ornaré ab bonicoyes
violetes y capblaus.

Diu, y d' anells y arracades
se despulla ab mans nevades,
com de ses perles un cel;
riu y plora ell d' alegria,
y ab son cor en armonia,
perles ay! de mes valia
lliscan dels ulls d' Isabel.

Ensemps que aguayta 'l sol dintre l' Alhambra,
y ab son raig amorós umple la cambra,
crostada d' or, topacis y zafís,
y desclohentse en refracció ilusoria,
enrotlla 'ls tres l' auréola de gloria
que es l' ombra dels elets del paradís.

Troba Colon navilis, y en llur tosca
ala afrontant magnánim la mar fosca,
la humanitat li dona 'l nom de *boig!*
Al geni, qui la duya, en sa volada,
de promissió á la terra somiada,
com Moysès en les aygues del Mar Roig!

Lo sabi anciá que desde 'l cim l' ovira
sent estremir lo cor com una lira;
veu al Angel d' Espanya hermós y bell
que ahí ab ses ales d' or cubrí á Granada,
aixamplarles avuy com l' estelada
y ferne l' ampla terra son mantell.

Veu morgonar ab l' espanyol imperi
l' arbre sant de la Creu á altre hemisferi,
y 'l mon á la seva ombra reflorir;
encarnarshi del cel la sabiesa,
y diu á qui s' enlayra á sa escomesa:
Vola Colon..... Ara jo puch morir!

Espanya, dolsa Espanya, qui t' ho digués, al naixer,
que al despertar á Europa dormida tos lleons,
havia en tu l' Atlántida geganta de renaixer,
puix, al ser gran, tos brassos han rejunyit los mons.

NOTES

CANT I

Pág. 141. *Y set astres vullan mon nom eternisar*

Les set Plèyades ó Atlántides anomenades aixís per Virgili en lo primer llibre de les Geórgiques: *Ante tibi Eoæ Atlantides abscondantur.* Per altre nom se diuhen Les Cabrelles, que ab les Hyades forman part de la constelació del Taurus y están á ses espatlles.

Pág. 144. *Aquells turons nos duyan lo crit del brau Roldan*

Conta una tradició montanyesa que 'l mall tirat per Roldan als moros, desde un coll dels Pyrineus, aná á caure en Massanet de Cabrenys; altres diuhen que no molt lluny de Sant Joan del Erm, en Esterri, enfonzantse de mánech peravall en mitx de la plassa, ahont encara 's veu una pedra ferruginosa, motiu de moltes joguesques entre 'ls firetayres que hi van al 11 d'octubre, puix als qui no la han vista los sembla traball de poques empentes capbussar una massa que de tan lluny fou llansada.

Pág. 145. *. . . . . apedregan*
al hèroe grech, deformes y rabassuts gegants.

Diodoro Sic. parla d' eixa batalla d' Hércules ab los gegants de la Provensa.

Pág. 148. *Quan los llevants plorosos*

Aquí vé com l' anell al dit, lo poètich adagi que l' observació ha inspirat als montanyesos de Catalunya:

Ponent te una filla
Casada á Llevant,
Quan ell la va á vèure
Se 'n torna plorant.

Pág. 149. *Puix si la mar lligares ab lleys, oh Barcelona,*

Alusió al cèlebre Còdich del Consulat de Mar de Catalunya, tan admirat y copiat dels extranjers com oblidat y fins desconegut dels espanyols.

CANT II

Pág. 150. *Columbrets.*

Illots que entremitx del Ebro y Valencia s' aixecan algunes milles mar endins. He sentit dir que duhen lo nom de Churruca, Valdés y d' altres hèroes de Trafalgar.

Pág. 151. *Deixa 'l Montgó de cara ferrenya*

Montanya aspadada que al cap d' allá del golf de Valencia se n' entra en la mar vers l' illa Formentera.

Pág, 151. . . . . *la montanya*
que en dues mitxparti l' espasa de Roldan

Serrat molt conegut dels mariners que s' aixeca forcat aprop de Benidorm. Segons la tradició despres de haver sabrejat l' hèroe francès als moros que en la cima l' esperavan, descarregá damunt d' ella tan terrible colp que fentne dues llensá lo tros mitjer rostos avall fins á la mar, ahont se pot veure encara fet una illa.

Pág. 152. *L' aurífer Tajo*

Axís l' anomena Estrabó: *Tagus aurifer, auratus Tagus.*

Pág. 152. *Costa de Palmes y Marfil.*

Territori de la vora occidental d' Africa; mes ensá de Fernando Póo.

Pág. 153. *Mellaria*

Segons Adolfo de Castro, estava en l' endret ahont es avuy Tarifa, segons altres en Vejer de la Miel.

Pág. 155. . . . *á l' Europa y á l' África tinguerem*
á nostres peus junyides com dos vedells al jou

Tant per á justificar l' idea primordial del present Poema (pobra mostra de nostre enginy literari.) com per á aclarir aqueix passatje lo mes important de la historia dels Atlants, transcriuré lo que 'ns recorda Plató en son Timeu:

«Un jorn en que s' entretenia Soló conversant ab los sacerdots de Sais sobre l' historia dels temps primitius, 'ls digué un d' ells: «O Soló, Soló vosaltres grechs sereu sempre noys; no hi ha pas vells á Grecia... Nostres llibres contan com Athenes destruhí una poderosa armada que sortida del Atlántich, invadia com un torrent l' Europa y l' Asia. En aquesta Atlántida sabis reys havian format una gran y maravellosa potencia que dominava tota aquella terra sobre moltes altres illes, y afins sobre algunes encontrades del continent, fentse dominadors desde la Libia fins al Egipte, y de l' Europa fins á Tirrenia. Un dia reunint totes ses forses emprengué lo ferse seu, d' un colp, nostre pahis, lo vostre y tots los pobles de part d' assí del estret. Fou llavors, ó Soló, que vostra ciutat mostrá son coratge y son poder. Ella magnanima y hábil en les arts de la guerra, enardí los pobles vehins; ab sols los grechs, per la prompte retirada de sos aliats, arriscá los mes grans perills, triomfá de sos invasors, aixecá sos trofeus, deslliurá de les cadenes de l' esclavitut á tots los pobles situats, com nosaltres, ensá de las columnes d' Hèrcules, y 'ls doná á tots la llibertat. Mes en los temps que sobrevingueren hi hagué grans ayguats y terratrèmols y en un sol dia y en una sola nit fatal tots aquells guerrers foren engolits per la terra entreoberta. L' Atlántida desaparegué y veus'aquí perque encara avuy no 's pot recorre y explorar aquella mar trovant la navegació un entrebanch en lo llot fangós que ha deixat la terra al abismarse.»

CANT III

Pág. 160. *Tenia un fill, respon etc.*

Segons la *Crónica de les Indies* d' Oviedo, los antichs habitants de Santo Domingo tenian recort d' un diluvi que explicavan d' aqueixa infantil manera:

«Un dels mes poderosos caciclis de la terra doná la mort á un fill seu, pel crim d' haver conspirat contra ell. Netejá despres alguns dels seus óssos, segons us y costum del pays, y 'ls desá dins una carabassa vuyda per á tenirne un recort perdurable. La obr un dia, per contemplar les tristes reliquies de son fill, y s' admirá de véurela plena d' aygua y de peixos grans y xichs de totes menes. Tancá l' estotx á mes correr y posantlo damunt sa cabanya comensá á dir, y á fer gloria, de que tenia la mar y la pesca dintre de casa. Tant y tant ponderá la carabassa, que aprofitantse, un dia de la sortida del cacich, quatre vaylets la abastaren; mes, per mala ventura, lliscant de ses mans tendres, caygué á terra y s' esberlá y ab un gran torrent sortiren d' ella saltadors dofins, taurons y fins balenes de les mes formidables. Lo riu espantós cresqué y sortint de mare abrigá y formá l' oceá, deixant á descobert solament los cims de les montanyes que eren aquelles illes.»

Los *Zemis* eran divinitats mediadores entre Deu y l' home, ells feyan ramor entre les fulles dels arbres, feyan rodolar y empenyian les ones dels rius, la tempesta era moguda per llur alenada y 'l llamp era llansat per llurs mans. Les seguents ralles son tretes de *Les Atlants* de Roisel: En temps de la conquista de Méjich los insulars de les Antilles contaren als espanyols que totes aqueixes illes havian format un sol continent, mes que foren sobtadament separades. Segons les tradicions locals, lo Yucatan estava unit á Cuba y deyan los Caribes que les seques y rompents d' aquella mar eran formades por una gran revolta de ses aygues. Los habitants de la Castella d' or guardavan lo mateix recort: y 'ls pobles del Orinoch anomenan aqueix desastre *Catenamonoa* ó sia «submersió dintre 'l gran llach.»

Pág. 161. *D' Hayti la cordillera que 'l cor ama*
en illes es trencada; de Bahama
lo bell pays, d' arenes es un banch;

Si s' examinan les Antilles, diu Buffon, comensant per la de la Trinitat, que es la mes meridional, no podrá dubtarse que aixis aquella illa cóm les de Tábago, la Granada, les Granadines, les de Sant Vicents, la Martínica, María Galante, la Deseada, Antigua y la Barbada ab totes ses adjuntes forman una cordillera de montanyes, qual direcció es de Sur á Nort, com ho es la de Terranova y la terra dels Esquimals. Desprès la direcció d' aquestes se cambia de Llevant á Ponent, desde la Barbada fins á Cuba. Totes están tan acostades unes ab altres que poden considerarse com una faixa de terra continuada, y com parts mes alteroses de un continent submergit.

Pág. 162. *Blat del diable*

Herba mes coneguda ab lo nom de «Blat bort.» (*Echinaria capitata* Desf.)

CANT IV

Pág. 166. *Llavors lo freu no hi era*

La paraula «freu» es viva encara y usada en tots los llibres de derrota. Los llatins anomenavan l' estret de Gibraltar *Fretum herculeum.*

CANT VIII

Pág. 192. *Naix de ton pit un Drago florós vora aquell fanch.*

Tenia otrosi (Cádiz) un árbol llamado de Gerion, por causa que cortado algun ramo destilaba como sangre cierto licor, tanto mas rojo cuanto mas cerca á la raiz cortaban el ramo. Su corteza era como de pino, los ramos encorbados hácia á tierra, las hojas largas un codo, y anchas cuatro dedos: y no havia mas de uno de estos árboles y otro que brotó adelante cuando el primero se secó. (*Mariana*, cap. 15.) Sant Isidor parla també d' aqueix arbre en ses *Etimologies*: *Nascitur in ea* (Cadiz) *arbor similis palmæ, cujus gummi vitrum ceranium gemmam reddit.*

Pág. 195. *Darrera Antheu quels mena*

Antheu volgué batres ab Hèrcules, aqueix lo aterrá tres vegades, aixecantse l' altre sempre ab mes dalit al contacte de la Terra, sa mare. Diuhen que havent Sertori fet obrir son sepulcre hi trobá uns òssos descomunals.

Pág. 196. *Prou de ses dents y brassos fan arma les Gorgones*

Hesiodo les pòsa al cap d' allá del mon, vora l' estatge de la nit.

CANT IX

Pág. 200. *Los baobabs que arrapan al pendre terra, ab furia,*
romputs, al cel voleyan...

Ab lo nom vulgar de *Baobab* se coneixen los colossos de la vegetació que 'ls botánichs anomenan *Adansonia digitata.* Los negres tenen grandíssima veneració per á tals arbres, en lo tronch dels quals, que arriva á mesurar una gruixaria tal que quinze homes ab los brassos estesos no podrian enrondar, hi enterran als músichs y poetes creyent que tenint comunicació ab los genis, no deuhen esser soterrats. Fins á la etat de vuytcents anys no paran los baobabs sa creixensa. De les cavitats que naturalment lo temps practica en lo seu tronch n' hi ha que podrian soplujar ó contenir fins doscentes quaranta persones.

Pág. 201. *fins á la Gloria duhen lo terbolí y desastres*

Hesiodo ab valents versos descriu aqueixa formidable agressió del Titans, fins que ferits pel llamp son rebatuts al infern en un lloch pestilent situat en los darrers termes de la terra, d' ahont no hi ha sortida, puix Neptú lo rodejá ab un gran mur tancat ab portes de bronze.

Pág. 204. *Mes ay! ¿hont es l' Éliseu occidental?*

Homer posava aqueixa mansió de la felicitat en los limits ponentins de la terra, mes ensá de la gran mar que la rodeja.

Pág. 205. . . . . *Escala á trossos*
per hont al cel muntavan los fills de Llucifer.

Conta Herrera en ses *Dècadas* que en son temps durava lo recort d' una rassa de gegants exterminats per lo cel, á causa de llur impietat en lo mateix endret que conserva 'l nom de Pueblo Quemado; á una catástrofe semblant se fa referencia en la antiga historia de les illes Canaries, assegurant que al cim del Teyde foren trobats óssos colossals, los que, se suposa, son deixalles d' homes que en segles remots s' havian rebelat contra de Deu.

CANT X

Pág. 209 *Es Hesper*

En la provincia de Cádiz, vora 'l Guadalete hi ha la vila. d' Espera, que te per armes un castell ab una estrella coronada d' aqueixa senzilla llegenda «Soy Espera tan antigua como cualquiera.» No molt lluny de Sant Lúcar de Barrameda hi hagué un temple dedicat á l' *Estrella del Alba.*

Pág. 210. *La via en Finisterre trovant trencada...*

D' un article sobre les antigues tradicions de Galicia, publicat, fa alguns anys, en lo «Museo universal» per D. Ricart Puente, copiam lo seguent, referent á aqueixa llegenda, verament maravellosa:

«Los antichs que adoravan al Sol havian determinat seguirlo de Llevant fins á Ponent. Caminaren desde les mes llunyanes montanyes de Caldea y arribaren á aqueixes costes que foren per á ells lo fi de la terra. Allí vegeren que no podian passar mes avant darrera llur idol estimat que s' amagava sota les aygues del Oceá, y li erigiren una ara que fou anomenada Ara del Sol.»

«La torre d' Hercules de la Corunya era un monument que recordava al mateix temps l' historia d' una conquista y la d' uns amors.»

«Galacte, fill d' Hércules, la havia feta bastir tan bon punt s' ensenyorí d' aquell territori... Galicia prengué 'l nom de son nou rey Galacte, y la Corunya d' una donzella de qui s' havia enamorat lo jove conquistador.»

Pág. 213. *La mar hont s' emmiralla Corunya hermosa y fera*
veurá naixer á Elcano....

Cárles primer feu mercè á Elcano, en premi del seu arriscat y gloriós viatje, de que usás quarters alusius á aqueix, en son escut d'armes, posanthi per cimera un globo ab esta lletra: *Primus me circumdedisti.*

pág. 214. . . . . *plantá un verger felis*
sobre uns pilars, del Táber al cim, hont sa ruhina
du escrit al front encara lo nom de Paradís.

A propósit d' assó diu en Carbonell en fol. 4 de la seva obra:

«Altres creuhen que fos un bell hort ó verger é gran miranda, regant dit verger un gran conduyt d' aygua lo qual sobre alsat de terra ab archs y voltes venia del riu Betulo que 's diu Besós, les antigualles é fonament se trovan en molts lochs.»

pág. 214. *Vora Cades bastirenli un gran temple*

«Era de arquitectura fenicia la fábrica del templo gaditano: de setecientos piés de longitud: el techo sin bóvedas: de bigas tan fuertes sus enmaderados que hasta el siglo de Anibal existieron sin necesidad de ser tocados para la firmeza del edificio; aspiraban á la incorruptibilidad, segun cantó Silio Itálico.

«En el frontispicio se ostentaban relevados los doce trabajos de Hércules.

La divinidad del templo era invisible: ninguna imágen daba á conocer dentro de su recinto la figura del Dios á quien se tributaban cultos.

Los sacrificios de sangre humana jamás se admitieron en este templo, un fuego nunca estinto por la incesante vigilancia del sacerdocio, ardia en sus aras.

«El vestido de los sacerdotes era de lienzo blanco con toca de igual color y materia. La ropa que usaban estos para las ceremonias del sacrificio era blanca tambien pero bordada de flores carmesies. Cuando los sacerdotes ofrecian incienso al númen iban sin ceñidor en la túnica, desnudos los piés, recogido el cabello. Permanecian en el estado de castidad los sacerdotes de Hércules; y así era vedado á las mujeres entrar en el templo.» CASTRO. *Historia de Cadiz.*

Calmet y lo P. Alexandre parlant d' aqueix famós temple diuhen que s' hi observavan infinits vestigis de la Religió hebrea, y veuhen gran semblansa entre molts de sos ritus y ceremonies ab les que cita Moysés en los sagrats llibres del Exodo, Levitich y Deuteronomi.

La olivera d' or que hi havia diuhen si era present del rey Pigmalió, cunyat de Sichen pontifice del mateix temple.

CONCLUSIÓ

pág. 217. *A Plini y á Estrabó fa aurifichs plagis.*

Plini en lo cap. 3 del llibre segon de sa Historia natural, diu que 'l mar circunda la terra y que sa llargada de Llevant á Ponent es desde la India á Cadiz.

Estrabó en lo llibre primer de sa Cosmografia, afirma que la mar volta la terra, que per Llevant banya tota la India y per Ponent l' Espanya y la Mauritania y que 's podria navegar de l' un al altre pays, á no impedirho l' Atlántich.

pág. 217. *De Séneca 'ls pressagis.*

Venient annis
Sœcula seris, quibus Oceanus
Pateat tellus, Typhisque novos
Detegat orbes, nec sit terris
Ultima Thule.

Veusaquí la preciosa paráfrasis que d' eixos versos de la Medea feu Colon en son llibre de Profecies:

Vernan los tardos años del mundo ciertos tiempos en los cuales el mar Océano aflojará los atamientos de las cosas y se abrirá una grande tierra: y un nuevo marinero como aquel que fué guia de Jason que hobo nombre Tiphis, descobrirá nuevo mundo, ya entonces non será la isla Thule la postrera de las tierras.

pág. 217. *Illa de les Flors.*

La mes occidental de las Azores.

Pág. 218, lin. 3. ERRATA NOTABLE: Hont diu *portar*, ha de dir *pontar*.

DISCURS DE GRACIAS

DE

D. VICENS BOIX

SENYORS:

L' honorable Consistori s' digná recordarse del meu nom, pera col-locarlo entre los dels Mantenedors de la present festival lliteraria y m' doná ademés la comanda de dirigirvos la meua pobra paraula, pera posar fita á aquesta reunió tan imponent, com digna del gran poble de Barcelona.

Y aquí vinch, Senyors, obedient al vostre manament, y omplint lo meu encarrech de bon grat; col-locat entre tantas grandesas de la molt alta y molt poderosa Ciutat Comtal; desvanit por l' esplendor d' aquesta manifestació; portant ab fatiga la rócega dels meus anys, y arrobat á altres regions per los torrents armoniosos de la poesía, que ja fonch dels nostres avis, y buscant dintre de lo meu cor las paraulas que vinch á dir. Molt petit empres de la gran paraula de nostre dignissim President, que tantas glorias ha donat á l' Historia dels nostres jorns, y humil admirador del renom, ben conquerit, dels meus Companys, sento que manca el coratge á la meua imaginació,

perduda ja en lo gel de la etat y dels desenganys, y que lluny de la vida dels amors y dels somnis y molt mes lluny del temple del geni, no hay lograt en jamay inscriure lo meu nom entre els que saben, els que pensan y els que cantan. Y mes encara, Senyors; sento no poder ni parlar ab la dolça severitat de la vostra pronunciació, sino ab la suau y no ja original de la mehua terra, que essent germana vostra, molt prehuada, ha donat á la sua paràula la cadencia embaumada de las seuas flors, y l' encant d' un cel que fa brotar per totas parts el amor y la serenitat. Que m' siga permes, Senyors, sentirme orgullós al considerarme per la vostra benvolença, lo representant de la molt grata Regina del Turia, que reposa en son llit de flors; y orejada per las brisas del mar, guàrda baix son mantell las fullas d' una gran historia, que es també la vostra historia, agarrada á la Creu ab una fe, que may s' apaga, y donant inspiració als seus poetas y artistas, coratge als seus guerrers, y virtuts als seus Sants. Valençia, Senyors, us saluda; y l' hom, que d' allí es vengut, recullint las simpatías dels que cantan els patiments de l' ánima y las grandesas de aquella terra, sia en la llengua d' Ausias March, ó be en la de Cervantes, las deposita humilment en las mans de la gran Ciutat dels Berenguers, oferint l' abras de pau á sos antichs germans los trovadors de Catalunya, de Provença y de Mallorca. Valencia, sempre la mes jove saluda á Barcelona, sa germana matjor, sempre gran entre els fills del inmortal Regne d' Aragó. ¡Cuán grat es, Senyors, conservar esta germandat establida per lo valor y la fe del molt alt y poderós Rey en Jacme 1.er que, ab sos cavallers de Catalunya, de Provença y d' Aragó es anat á despullar de son turbant, mes no de sa be-

llesa oriental, á la tan estimada Valencia, rodetjant-la ab la llum de la fe, y posant en sas mans lo llibre sagrat del Evangeli, las tradicions dels seus mártirs, l' agricultura dels seus alarbs, y la part mes acceptable de la civilisació cristiana y la civilisació dels darrers Senyors.

Desde llavors Valençia, per l' oritge de sa reconquista, per sos primers pobladors, eixits d' aquesta terra de braus y robustos fills del treball, y per la aceptació de sa llengua, que fonch la llengua dels seus guerrers, dels seus benaventurats y dels seus sabis, ha guardat en tot temps ab Catalunya relacions de moltissim interés que forman avuy la vida dels pobles moderns, en la existensia de una y altra, per lo camí de la industria y del comers.

Valençia mostra en los cuadros de la seua historia els noms dels Moncadas, dels Centelles, dels Vilaraguts, dels Castellvís, dels Marrades y altres mil: y aquets noms també son vostres: si lurs pares responen á las virtuts espartanas de En Johan de Fivaller, los seus fills responen també al caracter de ferro d' En Guillem de Vinatea. Una mateixa es la gloria dels dos pobles, una mateixa es la llengua y admirable la llibertat en las lleys de cada hú, cuan eran reconegudas per totas parts, y en totas parts feyan respecte las barras d' Aragó. Nostros avis salvaren de las grans tempestas socials y religiosas dels segles oscurs de la força las ventatjas del comers, las flors de las lletras, la santitat de las lleys y lo pendó de la llibertat.

¿Y qu' és avuy, Senyors, qué representa aquest noble certámen, que arroba els nostres esperits sobre el tropoll de las passions políticas, sino un gratissim record d' aquellas passadas assambleas lliterarias, que

enlluernavan lo mijdia de la França y las montanyas de Catalunya, cuan Tomás de Coucy, Gerard de Normandia y Folch, Comte d' Anjou, reblian d' espant y desolació desde las ciutats amuralladas fins els claustres dels monastiris, y cuan la personalitat humana, nafrada per la ma del feudalisme y reduida ó al silenci ó al torment, ó á la eterna lluita privada, no donava un pas, sens rocegar una cadena, sens plorar en la presó, ó sens malehir en la picota? En aquellas asambleas se respirava al menys l' ayre mes pur de la caballería, lo felibre entrava sens baixar lo cap en la cambra daurada del Príncep, pera fer sentir els arrobaments de l' ánima seua, y glorificar la fe, la patria y l' amor. Allí comanava el geni sots l' imperi de una dama que, remontada al fi á la categoría d' angel de la familia per l' influencia del cristianisme, acullia al trovador en son cant de l' ánima, en son crit de guerra y son himne á la patria y á Deu.

Els jochs florals constituexen l' oasis admirable en las etats de ferro y de las lluitas de la Etat mitja, extenent son esplendor y allunyant las ombras de aquells temps, entre las cuals se escoltaren las veus de Abelard, de Aquino, de Lanfranc y de Lull.

Al entrar en Catalunya la brisa embaumada de la poesía Provençal se trasformá en las voras del Llobregat y al aixecar els esguard sobre la garrida terra de Espanya descubrí una altra llum, qu' enlluernava desde los murs de Córdoba y s' escoltaren al mateix temps els cants planydors, mes reblits de bravura del felibre catalá en sa dolça melengia y el cant biblich del fill del Orient.

¿Cóm us habian de mancar poetas, Senyors, cuan nostros avis veigeren caminar als heroes d' aquesta

terra y sos germans d' Aragó á las terras glorificadas per Homero, per Leonidas y per Platon, pera fer repetir sobre la Creu de Santa Sophia lo crit de viaferro del nostres conqueridors? ¿Cóm us han de mancar poetas, si cada fulla de la vostra historia es un capitol d' una gran Epopeya dels héroes de la Religió y de la Patria? ¡Cóm us han de mancar poetas, si la vostra activitat comercial é industrial desplega la vida de l' inteligencia, estimulantla en totas las esferas pera donarla vostra energia y vostra perseverancia! Barcelona! Barcelona! Ciutat dels monuments, dels records, de l' historia y de las tradicions; sias sempre la perla preada del Mediterrani, com jo desitjo que Valencia sia la teua germana ben volguda y ben estimada rival, cóm ne era cuan la vostra raça qu' es la nostra, aixecava la cara enfront de las poderosas Genova, Venecia y Amalfi. ¡Cuánta grandesa en la mar, en la terra, en las lleys, en las costums y en la llengua! ¡Quina historia que s' comensa en la figura de Carlo Magno y passa per lo Corpus de sanch y acaba en l' inmortal siti de Girona! Escrits están els noms de tants pensonatjes, mes elevats que els Nibelunchs, y escritas admirables historias que parteixen desde els camps de batalla y acaban en las talladas agullas del venerable Montserrat.

Molt be feu, Senyors del gran Municipi de Barcelona, dignes hereus dels vostres inmortals Concellers, de alentar ab vostres premis y ab vostra protecció á aquesta juventut escullida, que s' encarrega de plorar las vostras desgracias, de cantar las vostras glorias y de cridar dels sepulcres de pedra las ombras del vostres avis. Molt be feu, Senyors que formeu la Diputació provincial, record de nostras Generalitats del Regne, en associarvos al Municipi pera conservar

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

ANY XX DE LLUR RESTAURACIÓ

MDCCCLXXVIII

BARCELONA

ESTAMPA DE LA RENAIXENSA

Carrer de la Porta-Ferrissa, 18, baixos

MDCCCLXXVIII

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

CONSISTORI DE MDCCCLXXVIII

MANTENEDORS

D. Joseph Ll. Pons y Gallarza, *President.*

D. Adolf Blanch.
D. Frederich Soler.
D. Francesch Ubach y Vinyeta.
D. Joseph Coroleu.
D. Joaquim Riera y Bertran.
D. Angel Guimerá, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

EXCMA. SRA. DONYA CARME CENDRA DE DOMINGO

EX-MANTENEDORS

CONSISTORI DE MDCCCLIX

D. Manel Milá y Fontanals, *President.*

Excm. Sr. D. Víctor Balaguer.
D. Joaquim Rubió y Ors
† D. Joan Cortada.
D. Miquel Victoriá Amer.
» J. Lluis Pons y Gallarza.
» Antoni de Bofarull, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA
Donya María Mendoza de Vives.

CONSISTORI DE MDCCCLX

† Excm. Sr. D. Francisco Permanyer y Tuyet, *President.*

† D. Joaquim Roca y Cornet.
† » J. A. Llobet y Vall-llosera.
† » Vicens Joaquim Bastús.
† D. M. Flotats y Comabella.
» Joan Manyé y Flaquer.
» Adolf Blanch, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA
Donya Elisea Lluch de Rubió.

CONSISTORI DE MDCCCLXI

† D. Lluis Gonzaga de Pons y de Fuster, *President.*

D. Joaquim Rubió y Ors.
» Antoni Bergnes.
» Luis Cutchet.
† D. Pau Estorch y Siqués.
» Joseph Leopold Feu.
» Manel de Lasarte, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA
Donya Carme de Bofarull.

CONSISTORI DE MDCCCLXII

† D. Joan Illas y Vidal, *President.*

D. Marian Aguiló y Fuster.
† D. Joseph Coll y Vehí.
† D. Miquel Anton Martí.
D. Manel Angelon.
» Joseph Llausás.
» Víctor Balaguer, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA
Donya María Josepha Massanés de Gonzalez.

CONSISTORI DE MDCCCLXIII

† D. Brauli Foz, *President.*

D. Terenci Thos y Codina.
» Manel Milá y Fontanals.
Excm. Sr. D. Víctor Balaguer.
D. Manel Anglasell.
† » Joseph Subirana.
» Eussebi Pascual, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA
Senyora esposa del Excel-lentíssim Senyor Governador Civil
EN REPRESENTACIÓ DE
S. A. la Sereníssima Senyora Duquesa de Montpensier.

CONSISTORI DE MDCCCLXIV

† D. Joan Cortada, *President.*

D. Celestí Barallat.
» Miquel Victoriá Amer.
» Antoni Camps y Fabrés.
D. Gregori Amado Larrosa.
† » Narcís Gay.
» Damás Calvet, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA
Donya Victoria Penya de Amer.

CONSISTORI DE MDCCCLXV

D. Antoni de Bofarull, *President.*

D. Adolf Blanch.
» Geroni Rosselló.
» Lluis Roca y Florejachs.
D. Francisco Muns.
» Damás Calvet.
» Víctor Gebhardt, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA
Donya Elena Caballer de Roca.

CONSISTORI DE MDCCCLXVI

D. Pau Valls, *President.*

D. Francisco Morera.
» Teodoro Llorente.
» Víctor Gebhardt.
D. Silví Thos y Codina.
» Eduart Vidal y Valenciano.
† » Robert Robert, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA
Donya Manela Luna Mendez de Vigo.

CONSISTORI DE MDCCCLXVII

D. Marian Aguiló y Fuster, *President.*

D. Gayetá Vidal y Valenciano.
» F. Romaní y Puigdengolas.
» Joaquim Sitjar y Bulcegura.
† D. Robert Robert.
» Marian Fonts.
» F. Maspons y Labrós, *Scri.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Dolors Llopart de Muns.

CONSISTORI DE MDCCCLXVIII

Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, *President.*

D. Jascinto Labaila.
» Felip Bertrán.
» Felip Jascinto Sala.
D. Frederich Soler.
» Francisco Maspons y Labrós.
» F. Miquel y Badía, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Carme Mercader.

CONSISTORI DE MDCCCLXIX

D. Adolf Blanch y Cortada, *President.*

† D. Eussebi Anglora,
D. Joseph María Arnau.
» Jascinto Verdaguer.
D. Joseph Roca y Roca.
» Francisco Miquel y Badía.
» Pere de Rosselló, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Mercé Estrada.

CONSISTORI DE MDCCCLXX

D. Joseph Lluis Pons y Gallarza, *President.*

D. Salvador Mestres.
» Ignasi Ramon Miró.
» Joseph Puiggarí.
D. Joaquim Riera y Bertran.
» Pere de Rosselló.
» Joseph de Palau, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Francisca Nanot-Renart.

CONSISTORI DE MDCCCLXXI

† D. Estanislau Reynals y Rabassa, *President.*

D. Miquel Victoriá Amer.
» Joseph d' Argullol y Serra
» Rafel Ferrer y Bigné.
† D. Xavier Llorens y Barba.
» Joseph de Palau y Huguet
» Joan Montserrat, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Antonia Sacanella de Blanch.

CONSISTORI DE MDCCCLXXII

D. Joseph de Letamendi, *President.*

D. Manel Angelon.
» Félix María Falguera.
» Joan Montserrat y Archs.
D. Vicens Wenceslau Querol.
» Francisco Sellarés de Ibora.
» Joseph Coroleu, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya María Hubert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIII

D. Geroni Rosselló, *President.*

D. Marian Aguiló y Fuster.
» Lluis Roca y Florejachs.
Excm. Sr, D. Albert de Quintana.
D. Antoni Camps y Fabrés.
» Joseph Coroleu.
» Jaume Collell, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Excma. Senyora Donya Oriola de Quintana y Serra.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIV

Excm. Sr. D. Albert de Quintana, *President.*

D. Marian Aguiló y Fuster.
» Antoni Camps y Fabrés.
† D. Joseph Coll y Vehí.
D. F. Masferrer y Arquimbau.
» Pere Nanot-Renart.
» J. Sardá y Lloret, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Antonia Ubach y Gutierrez.

CONSISTORI DE MDCCCLXXV

D. Franceschi Pelay Briz, *President.*

D. Adolf Blanch y Cortada.
» Celestí Barallat y Falguera.
» Joseph Balari y Jovany.
D. Antoni Aulestia y Pijoan.
» Joaquim Fontanals del Castillo.
» J. Roca y Roca, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Rosa Pigrau.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVI

D. Lluis Cutchet, *President.*

D. Antoni de Bofarull.
» Damás Calvet.
» Pere de Rosselló.
D. Enrich Claudi Girbal.
» Joseph Roca y Roca.
» J. Blanch y Piera, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Emilia Palau y Gonzalez de Quijano.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVII

Excm. Sr. D. Antoni Ros de Olano, *President.*

D. Gonzalo Serraclara.
» Vicens Boix.
» Francisco Miquel y Badía.
D. Andreu Balaguer y Merino.
» Joseph Blanch y Piera.
» J. Riera y Bertran, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Josefina Sabater de Aldavert.

MESTRES EN GAY SABER

Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, *proclamat en 20 de Juny de 1861.*
D. Geroni Rosselló, *proclamat en 4 de Maig de 1862.*
» Joaquim Rubió y Ors, *proclamat en 3 de Maig de 1863.*
» Marian Aguiló y Fuster, *proclamat en 6 de Maig de 1866.*
» Joseph Lluis Pons y Gallarza, *proclamat en 5 de Maig de 1867.*
» Adolf Blanch y Cortada, *proclamat en 3 de Maig de 1868.*
» Francesch Pelay Briz, *proclamat en 2 de Maig de 1869.*
» Jaume Collell y Bancells, *proclamat en 7 de Maig de 1871.*
D. Tomás Forteza, *proclamat en 5 de Maig de 1873.*
» Francesch Ubach y Vinyeta, *proclamat en 3 de Maig de 1874.*
» Frederich Soler y Hubert, *proclamat en 2 de Maig de 1875.*
» Angel Guimerá, *proclamat en 6 de Maig de 1877.*
» Damás Calvet, *proclamat en 5 de Maig de 1878.*

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT PREMIS ORDINARIS

D.ª Isabel de Villamartin. 2
D. Marian Aguiló y Fuster. 3
» Tomás Aguiló. 1
» Miquel Victoriá Amer. 1
Excm. Sr. D. Víctor Balaguer. 1

D. ADOLF BLANCH Y CORTADA.	3
» FRANCESCH PELAY BRIZ..	4
» DAMÁS CALVET..	3
» Antoni Camps y Fabrés.	1
» Emili Coca..	1
» JAUME COLLELL.	3
» Marian Fonts.	1
» TOMÁS FORTEZA.	3
» Martí Genís y Aguilar.	1
» D. ANGEL GUIMERÁ.	4
» Anicet de Pagés de Puig.	1
» Ramon Picó y Campamar..	1
» JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA.	3
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.	1
D. Isidro Reventós.	1
» Lluis Roca y Florejachs.	1
» GERONI ROSSELLÓ..	2
» JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.	3
» FREDERICH SOLER..	3
» Silví Thos y Codina..	1
» Terenci Thos y Codina..	1
» Jascinto Torres y Reyetó.	1
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA..	3
» Jascinto Verdaguer.	2

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT PREMIS EXTRAORDINARIS

D.ª María Massanés de Gonzalez.	1
» Victoria Penya d' Amer.	1
D. Antoni Auléstia y Pijoan.	1
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.	2
D. Joaquim M. Bartrina.	1
» ADOLF BLANCH Y CORTADA..	1
» Antoni de Bofarull.	3
» Antoni Camps y Fabrés.	1
Lo Cansoner de Miramar.	1
D. Antoni Careta..	1
» JAUME COLLELL.	1
Srs. Coroleu y Pella..	1

† D. Salvador Estrada.	1
D. Tomás Forteza.	2
» Víctor Gebhardt.	1
» Martí Genís y Aguilar.	1
» Joseph Martí y Folguera.	7
» Francesch Matheu y Fornells.	1
» Apeles Mestres	1
» Manel Milá y Fontanals.	1
» Antoni Molins y Cirera	1
» Mateu Obrador Benassar.	1
» Anicet de Pagés de Puig..	2
» Joseph de Palau y Huguet	1
» Pere de Alcántara Penya.	1
» Ramon Picó y Campamar..	1
» Joseph Lluis Pons y Gallarza.	1
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.	1
D. Isidro Reventós.	3
» Joaquim Riera y Bertran.	2
» Lluis Roca y Florejachs.	2
» Geroni Rosselló..	1
» Joaquim Rubió y Ors.	4
» Frederich Soler..	2
» Terenci Thos y Codina..	1
» Jascinto Torres y Reyetó.	1
» Francesch Ubach y Vinyeta..	3
» Jascinto Verdaguer.	3
D. Eduart Vidal y Valenciano.	1
» Gayetá Vidal y Valenciano.	1

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT ACCÉSSIT

D.ª María de Bell-lloch..	1
» Dolors Moncerdá.	1
» Victoria Penya d' Amer.	2
Mme. Rosa Anaïs de Roumanille.	1
D. Tomás Aguiló.	1
» Miquel Victoriá Amer.	1
» Joseph de Argullol y Serra.	1
» Antoni Auléstia y Pijoan.	1

EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.	3
D. ADOLF BLANCH Y CORTADA.	2
» Antoni de Bofarull.	8
» FRANCESCH PELAY BRIZ.	3
» DAMÁS CALVET.	5
» Antoni Camps y Fabrés.	8
C. de M.	1
Lo Cançoner de Vilatort.	1
D. Emili Coca y Collado.	2
» JAUME COLLELL Y BALCELLS.	1
» Joseph Coroleu é Inglada.	1
» Miquel Costa y Llobera.	1
† D. Salvador Estrada.	1
Un Fadrí de Montanya.	1
D. Bartomeu Ferrá y Perelló.	2
» Marian Fonts.	3
† D. Guillem Forteza.	1
D. TOMÁS FORTEZA.	2
» Joseph Franquesa y Gomis.	3
» Artur Gallard.	1
» Martí Genís y Aguilar.	1
» Salvador Genís.	1
» ANGEL GUIMERÁ.	1
Jordi.	3
D. Manel de Lasarte.	1
» Teodoro Llorente.	1
» Joseph Martí y Folguera.	12
» Francesch Matheu y Fornells.	4
» Gabriel Maura.	1
» Antoni Molins y Sirera.	1
» Joan Monné.	1
Armengol de Montsech.	1
D. Joan Montserrat y Archs.	1
» Francisco Muns.	1
» Pere Nanot-Renart.	1
» Joan Nebot y Casas.	1
» Matheu Obrador y Bennassar.	2
» Anicet de Pagés de Puig.	7
» Pere de Alcántara Penya y Nicolau.	4
» *Pere Pi y Parera.*	1
» Ramon Picó y Campamar.	6
† D. Felip Pirozzini y Martí.	3
D. Félix Pizcueta.	2
» *Carles Pons de Ginebreda.*	1
» JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA.	2

Excm. Sr. D. Albert de Quintana.	2
D. Isidro Reventós y Amiguet.	3
» Joaquim Riera y Bertran.	7
» Lluis Roca y Florejachs.	4
» Joseph Roca y Roca..	2
» Joaquim Rubió y Ors.	1
» Frederich Soler..	3
E. T. de M..	2
D. Joseph Taronjí y Cortés.	2
» Terenci Thos y Codina..	4
» Jascinto Torres y Reyetó.	1
» Francesch Ubach y Vinyeta..	9
» Pere Antoni Ventalló.	2
» Jascinto Verdaguer.	4
» Gayetá Vidal y Valenciano.	1
» *Pere Ramon Vidal.*	2
» Miquel Zavaleta.	1
Anónims.	8

ADJUNTS HONORARIS

Excm. Ajuntament de Barcelona.
Excma. Diputació provincial de Barcelona.
Excma. Diputació provincial de Gerona.
Excma. Diputació provincial de Tarragona.
Excma. Diputació provincial de Lleyda.
Excma. Diputació provincial de las Balears.
Excma. Diputació provincial d' Alacant.
M. I. Sr. Rector d' esta Universitat.
M. I. Sr. President de la Academia de Bonas Lletras.
Los Mestres en Gay Saber.

ADJUNTS PROTECTORS

D. Francesch Domingo.
» Joaquim Fontanals del Castillo.
» Ignasi Fontrodona.
» Emili Güell.
» Francisco Mandri Dezo.
» Joseph Anton Muntadas.
» Fernando Puig.
» Agustí Robert.
» Baldomero Roig.
» Joseph M.ª Serra.

ADJUNTS NUMERARIS

Aguilar Francisco de P.
Aguiló Plácit.
Alayó Pere
Aldavert Pere
Alier Bonaventura.
Alier y Sala Lluís.
Almirall y Vidal Joseph.
Alumar Evaristo.
Amat Gervasi.
Ambrós Marsal.
Amell Manel.
Amer Miquel Victoriá.
Angelon Manel.
Argullol Joseph de.
Armengol y Cornet Pere.
Arús y Arderiu Rossendo.
Armet y Ricart Salvador.
Arnet y Viver Roman.
Arteman Miquel.
Aulèstia y Pijoan Antoni.
Aymamí Joaquim. .
Bach y Martí Joseph.
Badía y Saladrigas Joseph.
Badía Enrich.
Bagunyá Jaume.
Balaguer y Merino Andréu.
Balaguer y Torner Andréu.
Balari y Jovany Joseph.
Balet Domingo.
Barallat Celestí.
Bartrina Joaquim M.ª
Bardera Ramon.
Bas A. Ignasi.
Bertran Feliph.
Bertran y Bros Pau.
Blanch Joseph.
Bonay Alfonso.
Bonay Frederich.
Bordas Frederich.
Borinaga Pere.
Borrás Francisco.
Bosch y Puig Ivo.
Bulbena Artur.
Bulbena Pere.

Buxeras y Abat Joseph.
Cadafalch Joaquim.
Cadena Jaume.
Calafell Jaume M.
Calvell Pau.
Camins Alvar M. de.
Camps y Fabrés Antoni.
Campsangles Joseph.
Canyellas y Rodon Joseph.
Canal Joseph.
Canals Eduart de.
Capella Timoteu.
Capella Bonaventura.
Cárles Baudili.
Cardellach Cárles L.
Careta Antoni.
Casademunt Adriá.
Castellet Joseph.
Catá de la Torre Ramon M.
Ceballos Ignasi de.
Codina y Cuadras Joseph.
Colom y Torrens Francisco.
Coll Lluís.
Coll Fernando.
Coroleu é Inglada Joseph.
Cortada Gonzalo.
Cuadras Francisco.
Cuadras y Feliu Manel.
Cusachs Andreu.
Cutchet Lluis.
Dalmau Jaume.
Danés Joseph.
Domenech Lluís.
Domingo Francisco A.
Doria Francisco.
Durán y Bas Manel.
Escubós Albert.
Espinach Anicet.
Estalella Antoni.
Estasen Eugeni.
Fábrega Félix.
Falguera Félix M.
Fargas y Soler Anton.
Farnés Sebastiá.
Fasant Francisco.
Fauró Joan B.
Feliu y Lloret Joseph.
Ferrando y Rovira Ignasi.
Ferrer y Codina Antoni.
Ferrer y Vidal Joseph.
Fiter é Inglés Joseph.
Flaquer Joseph.
Fochs y Ódena Emili.
Font Joan.
Font Víctor.
Font y Batet Anton.
Font Armengol.
Font Joaquim.
Formiguera Emili.
Forns Francisco de P.
Galí Miquel.
Gallart Artur.
Gasset Anton.
Gasset Joseph.
Gay Ramon Manel.
Gaza Alfredo.
Gibert y Riera Eduart.
Gibert y Batlle Eduart.
Giraudier Anton.
Girona Ignasi.
Gispert Manel.
Góngora Lluís.
Grases Bonaventura.
Grau Bonaventura.
Grenzner Manel.
Giralt Antoni.
Guardiola Joseph.
Guasch Joaquim.
Gusi Pere.
Imbert Eduart.
Jaumar Joseph A.
Jordá Frederich.
Junyent Joan.
Labonne Joseph.
Lapeira Enrich.
Lacoma Domingo.
Letamendi Joseph de.
Llagostera Francisco.

Llampallas Antoni.
Llansa Manel de.
Llansa Rafel de.
Llausás Joseph.
Llavallol Teodoro.
Lleó Modest.
Lleonart y Llunell Joan.
Lligé Joan.
Maciá Manel.
Maciá y Pujol Eussebi.
Malagrida Miquel.
Maluquer y Viladot Joan.
Mandado Rupert.
Manyé Francisco.
Manyé y Flaquer Joan
Marqués Antoni.
Marqués Ramon.
Marsillach Joaquim.
Martí y Sagristá Miquel.
Martí y Garriga Francisco.
Martorell Bernardino.
Mariezcurrena Heribert.
Maristany Francisco de P.
Maseras Joseph M.ª
Massó Antoni.
Matheu Joaquim.
Matheu y Fornells Francesch.
Maspons Francisco.
Maspons Mariano.
Maspons Matheu.
Masriera Frederich.
Masriera Artur.
Masriera Joseph.
Mestres Salvador.
Mimó y Caba Claudi.
Miquel y Badía Francisco.
Miquelerena Ramon de.
Miravent Joseph.
Miró Ignasi Ramon.
Mitjans Vilajeliu Julio.
Monnany y Lopez Ramon.
Montserrat Joan.
Morera Joan.
Moiull Joseph.
Morgades y Gili J.
Muro Joseph.
Mundí Jaume.
Mundó Joan.
Munner Pau.
Nanot-Renart Pere.
Napoleon Emili.
Negre Joaquim de.
Novas Rossendo.
Nuri Ramon.
Obiols Joan B.
Oliveras Anton.
Oller Narcís.
Omarch Claudi.
Paradaltas Francisco.
Parés Ignasi.
Pascual Ildefonso.
Pascual y Nin Joan.
Pascual y Costa Joan.
Pau Francisco Manel.
Pecero Manel M.
Pella y Bofill Joseph.
Pella y Forgas Joseph.
Permanyer Joan.
Perpinyá y Pujol Joan.
Pers y Ramona Magí.
Pirozzini Cárles.
Piera Florenci.
Planella Macari.
Planas Francisco.
Ponsetí Roch.
Pons y Massaveu Joan.
Porcar y Tió Manel.
Prats Frederich.
Puig y Savall Lluís.
Puig y Esteve Francisco.
Puig y Martí Francisco.
Puiguriguer Jaume.
Pigrau Cárles.
Quintana Albert de.
Reventós Isidro.
Reventós Joseph.
Reck Cárles.
Riambau Bruno.

Ribas Gonzalo.
Riera y Penosa Jaume.
Riera Francisco.
Rius de Llosellas Leopold.
Rius y Taulet Francisco de P.
Rius Antoni.
Roca y Florejachs Lluís.
Roca y Roca Joseph.
Roca y Fiter Joseph.
Ros de Olano Antoni.
Rogent Elías.
Roig y Tapis Paulí.
Romaní Francisco.
Romeu Manel.
Ronquillo Francisco de P.
Ronsart Joseph.
Rossell Pere.
Rossell y Riu Anton.
Rosselló Pere de.
Sala Felip Jascinto.
Sala y Martí Joaquim.
Sandiumenge Joseph.
Sandiumenge Francisco.
Sagrera Conrat.
Sanchez y Merli Lluís.
Sans Mariano de.
Santaló Pere.
Santamaría Pere.
Santamaría Alfredo.
Sardá y Lloret Joan.
Sendra y Domingo Joan.
Serra Ramon Andreu.
Serra y Pausas Joan.
Serra y Torruella Pere.
Serra Joseph O.
Serraclara Gonzalo.
Serrahima Maurici.
Serrallés Pere.
Serramitjana Pere.
Sert Domingo.
Siscar Ramon de
Solá y Guixa Trinitat.
Soler Benaprés Magí.
Sunyol Esteve.
Sunyol Ramon.
Sturzenegger Jaume.
Tarrats Joan.
Taulet Baltasar.
Thomas y Bigas Joseph.
Tintorer Joaquim M.
Tintorer Rafel.
Tintoré Francisco María.
Tobella Francisco X.
Tolrá Joseph.
Torrents y Monner.
Torrents y Torres Antoni.
Torres Céssar August.
Torres y Torrents Manel.
Torres Joseph A.
Torres y Reyetó Jascinto.
Traval Angel.
Trilla Agustí.
Tuyet Simeon.
Trullás Cárles.
Ubach y Vinyeta Jaume.
Urgellés de Tovar Agustí.
Urgell Jaume.
Urrejola Hermenegildo.
Valls Pau.
Valls y Vicens Joseph M.
Valls Agustí.
Vehíls Antoni.
Ventosa Andreu.
Verdaguer Jascinto.
Verdaguer Alvar.
Verdú Joseph.
Vidal Enrich Xavier.
Vidal Modest.
Vidal Valenciano Eduart.
Vidal Valenciano Gayetá.
Vilanova Antoni.
Vilallonga Salvador.
Viader Lluís.
Vilarrasa Joseph.
Vilaseca Isidro.
Vilaseca Joseph.
Villar Francisco de P. del.
Vinyas Jaume.
Vives Pere Nolasco.
Viza y Martí Joan.
Xiró y Jordá Cárles.

ADJUNTS FORANS

Gerona.

D. Joan Baptista Ferrer.
» Joaquim Riera y Bertran.

La Bisbal.

D. Joaquim Sitjar y Bulcegura.
» Joan Sitjar y Bulcegura.

La Garriga.

D. Salvador Busquets.
» Joseph de Rosselló.

Palma de Mallorca.

D. Joseph Lluís Aguiló.
» Francesch Forteza.
» Lluís Fuster.
» Gabriel Maura.
» Matheu Obrador y Bennassar.
Iltre. Sr. D. Miquel Penya y Mut.
D. Pere de Alcántara Penya y Nicolau.

Sant Celoni.

D. Miquel Draper.

Sarreal.

D. Jaume Ramon y Vidales

ACTA DE LA FESTA

En la ciutat de Barcelona á la una de la tarde del dia 5, primer diumenje de Maig del any 1878, tingué lloch en la sala de espectacles del Gran Teatro del Liceo, la festa solemne del Jochs Florals, vintena de sa restauració.

Una numerosa concurrencia omplia 'l local decorat ab esplendidés.

En lo vestíbul del edifici la orquesta que generosament ve oferint cad' any l' Excm. Ajuntament, tocá diversas composicions ab l' acert que l' acredita.

Entrá en la sala la comitiva oficial precedida per l' Excelentíssim Sr. Governador de la Provincia D. Cástor Ibañez de Aldecoa al que seguian respectables comissions del Excelentíssim Ajuntament, Excma. Diputació Provincial y de moltas altras distingidas Autoritats y Comissions á mes dels Srs. Mantenedors que forman lo Consistori d' enguany.

Ocupat l' estrado presidencial entre 'ls acorts de la marxa del Rey En Joan, l' Excm. Sr. Governador de la Provincia que presidia la festa, pronunciá un breu y atinat discurs (Número 1.) que meresqué de la concurrencia senyaladas mostras d' aprovació.

Tot seguit lo President del Consistori D. Joseph Lluis Pons y Gallarza, passá á donar lectura de son discurs (Núm. 2.) que fou interromput ab repetits aplausos fentse aquestos majors al acabament.

Llegí sa memoria (Núm. 3.) l' infrascrit Secretari procedint á continuació á l' obertura dels plechs que contenian los noms

dels autors de las poesias premiadas y proclamació de sos noms en l' orde següent.

De la poesia distingida ab lo premi de *Honor y Cortesia* consistent en una *Hippeastrum vittato flore rubro* y que du per titol Lo criat major (Núm. 4) resultá esserne autor *D. Martí Genis y Aguilar* qui presentantse feu present de la *flor* á la *Excma. Sra. D.ª Carme Cendra de Domingo* la cual passá incontinent á ocupar lo silló de la presidencia essent aclamada reyna de la Festa entre 'ls acorts de la orquesta y l' entussiasme de la concurrencia. De la dita poesía 'n doná lectura lo mantenedor D. Joaquim Riera y Bertran.

Resultá esser autor de La Poesia (Núm. 5.) distingida ab primer accéssit, *D. Joseph Martí y Folguera*. Lo segon accésit que pertocava á Afany (Núm. 6.) aparegué d'autor anónim.

Del premi de *Patria* que'n sigué guanyadora la composició Embarcament del exércit catalá per la conquista de Mallorca (Núm. 7.) s' esdevingué serne autor *D. Damás Calvet*. D' aquesta poesia 'n feu lectura D. Joseph Blanch y Piera.

Del primer accéssit Serps del cor (Núm. 8.) resultá serne autor *D. Joseph Martí y Folguera* y del segon, Lo comptesa Mahalta (Núm. 9.), *D.ª Dolors Moncerdá de Maciá*

En mitj del entussiasme del públich y accedint á sos persistents desitjos aquesta Senyora, acompanyada de dos Srs. Mantenedors, aná á ocupar un lloch á costat de la Reyna de la festa.

Guanyá'l premi de *Fé D. Jascinto Torres y Reyetó*, per La filla de Jephté (Núm. 10.) passant á darne lectura D. Joseph Blanch y Piera.

Lo primer accéssit L' Angel caygut (Núm. 11.) aparegué d' autor anónim, y lo segon Tardor (Núm. 12.) resultá de *D. Joseph Franquesa y Gomis*.

Incontinent fou cridat *D. Damas Calvet*, y compareixent fou proclamat per lo President del Consistori *Mestre en Gay Saber* per haber guanyat los tres premis ordinaris que marcan los Estatuts de la Institució. Acte seguit va passarse á proclamar lo nom dels autors que havian sigut distingits ab premis estraordinaris.

Resultá guanyar lo *Lliri de plata de tres flors* oferta de la Excma. Diputació provincial de Lleyda *D. Joseph Martí y Folguera*, ab lo romans Armengol de Gerp (Núm. 13.) que llegí D. Joseph Blanch.

Del accéssit resultá serne autor *D. Artur Gallard* per Lo Canal de Urgell, (Núm. 14.)

L' ofrena de la Excma. Diputació provincial de las Balears consistent en un *Pensament d' or y plata* pertocá á D. Mateo Obrador Benassar per sa poesía La llegenda de la Patria, (Núm. 15) que llegí lo Mantenedor D. Adolf Blanch; y l' accéssit á *D. Joseph Martí Folguera* per La Corona (Núm. 16.)

De La cansó del traball (Núm. 17) distingida ab la *Rosa d' or y plata* oferta per la Excma. Diputació provincial d' Alicant ne sigué autor *D. Joseph Martí y Folguera* y ell mateix ne feu lectura.

També sigué autor *D. Joseph Martí y Folguera* de la oda Empurias (Núm. 18) premiada ab l' *Agulla de pit* oferta per la Municipalitat de Figueras. Fou llegida per D. Joaquim Riera.

Obert lo plech corresponent á la colecció de poesias *Primavera* (Núm. 19) premiada ab un *Brot de roure de plata* ofert per la societat *La Misteriosa* resulta ser d' autor anónim. Llegí algunas d' aquestas poesías D. Joseph Roca y Roca.

Abdos accéssits lo primer Oh Patria! (Núm. 20) y 'l segon La cansó de la mare (Núm. 21) resultaren perteneixer á *Don Joseph Martí y Folguera.*

De la novela de costums del camp La Mercé de Bellamata (Núm. 22) premiada ab una *Tombaga d' or alegórica* ofrena del Director de la revista L' Art del Pagés s' esdevingué serne autor *D. Martí Genís y Aguilar.*

Totas las composicions llegidas meresqueren entussiastas aplaudiments de la numerosa y escullida concurrencia.

A continuació foren cremats los plechs que contenian los noms dels autors no distingits ab premi ó accéssit.

Lo Mantenedor D. Frederich Soler doná fi á la festa ab la lectura per conta del discurs de gracias de la poesía *Fins un altre any* (Núm. 23) que s' endugué també molts aplaudiments.

De tot lo cual tinch l' honor d' aixecarne la present acta que jo 'l Secretari del Consistori en lloch y data sobredits certifico.

ANGEL GUIMERÁ.

Núm. 1.—DISCURS del Excm. S. Governador de la Provincia *D. Cástor Ibáñez de Aldecoa.*

Núm. 2.—DISCURS del Sr. President del Consistori *D. Joseph Lluis Pons y Gallarza.*

Núm. 3.—MEMORIA del Sr. Secretari del Consistori *D. Angel Guimerá.*

DISCURS

DEL EXCM SENYOR GOBERNADOR DE LA PROVINCIA

D. CÁSTOR IBÁÑEZ DE ALDECOA

SEÑORES:

Por cuarta vez tengo el honor de dirigiros, desde este sitio, la palabra; hecho para mí tan lisongero y grato, como inusitado y nuevo en los fastos de los Juegos florales, desde su última feliz restauracion.

Si esta fortuna mia se debiera á mis personales merecimientos, habria de servirme de legítimo orgullo. Mas ahora solo sirve para avivar en mí el sentimiento de mi propia modestia; por cuanto he de reconocer, que mi escepcional permanencia en el honroso cargo que desempeño, se debe solo á la solicitud y firmeza del Gobierno de la Nacion, cuyos levantados propósitos me esfuerzo en realizar entre vosotros; y sirve tambien, para infundirme el temor de no acertar á deciros algo que sea oportuno y digno de esta solemnidad literaria.

Y hé aquí por donde, no obstante la perenne conviccion de la insuficiencia de mis fuerzas, hallo nuevo motivo para congratularme de que hoy volvamos á vernos reunidos; porque considero, que la estabilidad de un Gobierno, en un país como el nuestro constantemente perturbado, es, cuando la alcanza, un cierto y positivo beneficio; pues solo á fuerza de perseverancia y de tiempo, es como los gobernantes logran restañar heridas, restablecer fuerzas, aunar voluntades, apagar rencores y encauzar todo elemento útil y provechoso, por la vía del progreso, de la prosperidad y gloria de la Nacion.

Estos bienes se deben principalmente á la paz material de que gozamos, restablecida en la Península por el personal esfuerzo de nuestro Rey invicto y valeroso; y casi por completo obtenida, por un Capitan ilustre de vosotros querido, en la mas hermosa de nuestras Antillas.

Para el logro de esta paz, ha cooperado Cataluña con rios de oro y de sangre, en uno y otro hemisferio; pues así, enviaba, en 1859, sus nuevos Almogávares á pelear con los sectarios de Mahoma, como ha sabido despues organizar las huestes que batieran á los enemigos de la libertad, del reposo público y de la integridad nacional.

Con ello ha conseguido demostrar cuan vehemente y acendrado es su amor por la pátria comun; cuan bien con él se compadecen el cultivo de la lengua y de la literatura catalanas, y hasta que punto ha contribuido á que el cetro de ambos mundos se afianzara en las jóvenes, pero enérgicas manos del ilustrado y virtuoso Conde de Barcelona.

Noble motivo es este, Señores, para que la autoridad que os preside viva eternamente reconocida á los hijos y moradores de esta hidalga tierra, que le hacen siempre fácil y grato el desempeño de su cometido; y para que se regocije de que retoñen lozanas instituciones, que, como los Juegos florales, mantienen vivas las tradiciones de la comarca, estimulan el estudio de las bellas letras y son dulce y copiosa fuente de heróicos y generosos sentimientos.

Y como la Providencia se complace en bendecir y hacer prósperas las obras de los hombres, cuando á rectos fines van encaminadas, la culta Barcelona, que en tantas y tan importantes mejoras sociales viene tomando la iniciativa, que, por medio de su «Sociedad Económica de Amigos del País» instituyó los «Premios á la Virtud», para promover y recompensar la moralidad y las buenas acciones, ha tenido tambien la fortuna de que este literario Certámen se vaya aclimatando en otras provincias, y de que, en el año que corre y con motivo del fausto enlace de nuestros reyes, se haya implantado en la Córte, grangeándose ¡singular coincidencia! uno de los primeros lauros la distinguida poetisa (1) que fué aquí reyna

(1) D.ª María Mendoza de Vives, premiada por la Leyenda histórica. «Una página de gloria.»

de la fiesta y dispensadora de recompensas, cuando há veinte años, se restableció la continuacion de esta Justa literaria.

Seguid, pues, insignes trovadores, sin temor en vuestra amena y civilizadora tarea: cantad á la Pátria, seguros de que, por todos los ámbitos, han de resonar los mas cariñosos ecos: entonad himnos á la fé, que os defiende del moderno invasor escepticismo, y modulad, en suaves acentos, las inspiraciones del amor, que mitiga nuestras penas.

En tan noble trabajo como dice uno de vuestros entusiastas maestros: (1)

«Mortals, las amarguras
d' eix desterro, cantant, olvidareu,
fins que al brillar l' aurora
del jorn de las dolsuras,
volareu á cantar mes prop de Déu.»

(1) Rubió y Ors «Dolors y Consols.»

Excelentíssim Senyor

Senyors:

Un' ullada de sol foradant les blavenques nuvolades, fá groguejar les agulles dels campanars y 'ls pallers de les masíes: aixís un' hora de poesía y d' entussiasme esbargeix l' enteniment y 'l cor entelats per les fredes boyres dels desenganys y de les penes. Tots portém aquí l' ánima ferida; perque tots hem deixat al entrar dins aqueix temple de gaubansa, alguna llágrima vessada sobre les cendres de la nostra llar, ó algun raig de sanch catalana degotant sobre 'ls rebrolls de nostres serres.

Tots entrém aquí com los aucells esporuguits per la calamarsa, á xoplugarnos baix d' aquest sostre payral cantant á la ullada del sol que cada any en aquest jorn devalla del Cel per refer y enardir nostra esperansa. Aquí clouhém los ulls una estona per no véurer los esqueixos del dol que la pátria de tots encara porta, y voldríam no sentir los gemechs d' angunia dels germans que pateixen, no á fé perque 'ls neguém lo nostre bras, ni la nostra caritat, sino perque trovém aquí dintre, la calentor de la vida, l' alé del esperit, la volada del coratge per sortirne ab lo pensament més conhortat y lo cor més ferm per afrontar los dols que 'l temps nos porta, y les calamitats

ab que la Providencia confon l' ergull del nostre saber y purifica l' essencia dels nostres sentiments. Aqueixa es l' hora dels qui creyém que la vida no es sols l' afany d' arremassar y escampar les riqueses; aqueixa es l' hora dels qui assaborim les dolsors dels amors y de les creencies, aqueixa es l' hora dels qui hem aprés á menysprear los goigs que preuhan altres y á contemplar la ditxa ab una idea que com estel resplandent camina sempre al devant nostre. Aqueixa es l' hora, tot l' any somiada, pel jovent que naix poeta y sols demana colors y armoníes per donar formes als pensaments y á les passions qu' esclatan dintre de la seva ánima tendre y vergonyosa. Aqueixa es l' hora desitjada per les donselles de sentir, plenes de rojor les galtes, los noms dels seus aymadors que pujan aqueixes escales per recullir aquets llors guanyats ab llargues hores de meditacions y d' afanyós estudi; aquets llors, premi sant del géni; mes no del geni mal creyent y superbiós, sinó del géni que honrém los catalans; del géni que s' enfila sobre les espatlles de la virtut y del treball! Aqueixa es l' hora en que deuhen ofegar ses remors les rivalitats de noms de pobles; y d' escoles; perque vinguts los lluytadors per vehines ó llunyanes dresseres, empenyentse un al altre per pendrer's la ventatja, un pich arribats fins aquest punt, tots han estat mesurats per sa forsa y no per sa bandera y per xó després d' aqueix solemne juhí tots deuhen allargarse y estrenyerse les mans sense recansa perque les flors dels Jochs Florals de Barcelona se marceixen sobre del pit, si dintre 'l pit hi queda enveja!

Vulgau, Senyor Excelentíssim, que per quarta vegada heu endressat al nostre aplech eloqüents y amoroses paraules, vulgau tots, senyors, deixarme aprofitar aquest hora benhaurada, en que per vostra bondat m' heu fet seurer segona volta en aquest lloch, pera dirvos un sol mot. avans de tornarme'n per sempre á la obscuritat ahont visch y ahont me pertoca romandrer.

Lo mot que vinch á dirvos es lo qui jo llegesch en les fulles del *pensament* que la Diputació de les Balears vos envía, lo bell mot de *germandat*. Germandat entre 'ls poetes qui cantan les glories de la terra. y germandat entre 'ls pobles que 'ls admiran.

La germandat que com lley santa doná 'l Redemptor als homes, deu ésser, y de fet es, més tendre y estretament lligada entre 'ls fills de les mateixes encontrades, arredosats al peu de les mateixes montanyes, avesats á sentir l' oreig dels mateixos

vents y ensaborir los fruyts dels mateixos arbres. Y axí com la Creació feu germanes les forses y les obres de la naturalesa, dintre de cadascuna de les regions y conques, perque hi fés son niu una de les families del llinatge dels homes, aixís feu també que fossen uns la fesomía y el cor, los sentiments y la llengua. Bé poden d' aquest niu sortir esbarts y barrejarse emportats per lo devassell de les emigracions, bé poden quedar frets ó niuharhi aus forasteres, perque sempre quiscuna tornará al seu y anyorará sempre aquell calent plomissó demunt del qual comensá á batrer ses ales.

Del sentiment de germandat naixen los dolsos llassos que lligan la familia, la pátria, l' humanitat sencera; de la germandat ix la forsa y la grandesa de les obres humanes. Y com sens germandat no hi há pátria, per çó vinch á recordar la germandat á tots los quí estiman los recorts de la pátria catalana.

Aqueixa pátria catalana no es una ficció del nostre temps: ben senyada la deixá lo rey en Jaume rallant ab la punta de sa espasa les ones de la mar desde Salou fins á Mallorca y de Mallorca fins á les salzeredes del Turia. La pátria catalana fou, es y será un fet histórich, y la germandat entre sos fills un parentiu que no s' esborra. Allí ahont arribant lo catalá al llindar d' un portal, quan díguia: ¡ Alabat sía Deu ! senti que li obren la porta, y li responen: ¡ Alabat sía per sempre ! bé pot entrar y seurer: perque per tot allí ahont l' entenguian se trobará en terra de germans.

D' aqueixa germandat dels pobles, y de la unitat de fonts de la nostra llengua, ja no es cas de duptarne, ni menys de ferne senyera de malvolenses y rencunies. Ja tots regoneixém que la llengua catalana que avuy fa festa es la llengua de Barcelona y la de Girona y la de Lleyda y la de Tarragona y la de Valencia y la de Palma, per més que quiscuna d' aqueixes terres bravetje d' haverla servada mes consemblant á l' avior, y rebutje per massa velles ó per massa noves les veus que no té prou esversades. Vint anys fa que recordantnos d' aqueixa germandat, de molts avans ben coneguda, cridárem als poetas de totes aqueixes terres y fins als del Mitjorn de la vehína Fransa. De llavors ensá tant n's hem fet á escoltar dictats externs que ja fa de mal destriar, d' ahont provenen molts dels que 'n portan aquí per dursen joya. De germandat en la llengua n' hi há abastament; mes de germandat entre 'ls qui la con-

rean, no n' hi ha prou; y aqueix es, senyors, á mon juhí, lo primer y tal volta lo sol perill per la nostra renaixensa.

Nosaltres, que li forem com á padrins, cada any torném á miránsela, per veurer si 's fa més hermosa; pero ab lo mateix dalé de la nostra tendresa, sempre n's apar que alguna perfecció li manca, y per més que porte una rosa á cada galta encara la trobém esgroguehida. Enguany, més que may, sembla que per defensarla debém aplegar les nostres forses, y estrenyer'ns com les ovelles quan lo llop s' acosta á les pastures, no perque perill prop ni lluny se veja per la institució, que per ningú pot ésser desarrelada... sinó perque sols ab lo concurs dels talents y les voluntats de tots sos aymadors podrá aixecarse la nostra renaixensa fins al cap d' amunt, fins aquell darrer graó del trono de la bellesa, ahont sols les més ardides literatures gosan exténdrerhi son vol. Quant un' host de guerrers avansa cantant l' himne de la victoria, si l's boscaters s' hi aplegan ab ses destrals, l's pastors ab ses fones y l's segadors ab ses dalles, la mateixa munió de gent, li dona l' embestida y, com lo trebolí, se n' porta esquadrons, murades y barreres. Mes si á cada jornada deixa caurer alguns cavallers cansats y 'ls pobles la veuhen passar sens barrejarshi, incert será que arribi á cap d' afrontar als inimichs.

Que la empresa nostra ha avansat ¿quí gosará posarhi dupte? Encara dura lo ressó de les arpes de Castella qu' han galejat enguany les noces del rey d' Espanya en una festa que porta 'l mateix nom y les usanses de la nostra. Molta vía ha fet, donchs, lo catalanisme; puis per ell á voltes Madrid es estat més lluny que Fransa. Ja no debém duptar de si té ó no té vida la nostra institució: duptar de la vida es comensar la mort. Ja no pot deixar d' ésser un fet que per vint anys los més granats talents de Catalunya han produhit un floret d' obres de tota mena que no tenen massa qu' envejar á les més ben tallades de dintre y fora del reyalme. Si demá (Deu no ho vulla) s' estronqués pera sempre lo doll d' eloqüencia y de poesía que raja de les tres fonts de la nostra renaixensa, prou n' hi há del que s' ha fet, per no quedar en darrer d' anomenada. Mes si volém portar fins al enfront la empresa; si volém que l' host victoriosa, no trobe murs prou forts per deturarla, apleguémnoshi tots ab veritable resolució, portémhi tot lo nostre valor y entussiasme, y díguia cadascun son mot perque més aviat y més pe 'l dret vaje á son terme.

¿Quí de nosaltres no desitja veurer eixir d' aquest planter de poetas y d' artistas, homes de geni que no sols moguen la polsaguera de gloria qu' avuy tant aviat escampa l' vent de la publicitat sino que recolzats sobre sos llibres ó al peu de ses estátues vejan passar los seggles agenollantse per deixarlos cada un noves corones? Si d' aquets homes n' han de naixer encara —com alguns n' han eixit—á Catalunya, les generacions que sobrevenen deuhen nodrirse ab idees, ab sentiments y ab exemples, més enérgichs, més alts y més sublims.

Fortes creatur fortibus
Nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.—Hor.

«Los valents naixen dels valents: y les manses colomes no surten del niu de les ferotjes áligues.»

Los grans pensaments naixen dels grans cors: tinguém homes de carácter gran y tindrém obres d' art que sien de durada. La degeneració moral es la malaltía del temps: oposémhi una regeneració sanitosa y valenta, y tornarán per ells mateixos los temps de les gestes épiques y dels talents gegantins.

No creman avuy ab prou ardencia les tres flames d' Amor, de Fé y de Pátria enceses en los nostres altars. Sovint tremolan y semblan apagarse perque les remou lo vent del escepticisme. La nostra generació sent correr per ses venes lo fret del dupte y de l' incredulitat que gela tots sos sentiments nobles: aqueix fret que li fa caurer la ploma de les mans sempre que gosa escríurer: ¡ Jo crech ! ¡ Jo estim ! ¡ Jo esper ! Les pedregades de nostres guerres y revolucions n's han portat aqueix vent de calabruix que corseca l's brots avans de naixer los pámpols. Lo nostre amor es fret; fret lo nostre patriotisme y fins es freda la fé que tenim en l' Omnipotent pare de tots los amors y de totes les grandeses. Per aixó la nostra filosofía es ecléctica y vagadívola, la nostra historia sens criteri fixo y la nostre literatura més imitadora que creadora, perque la veritat, la bondat y la bellesa volen fé, volen escalfor per sentirles y estimarles, més encara que claredat de judici per entendrerles.

La poesía y l' art, son més qu' una joguina que s' pren y s' llensa quan l' esperit se troba aclaparat per les tribulacions ó lás pe 'l fástich. Deu los ha donat, com als estels, á les flors

y á les aus, un altre fí més digne. Deu ha volgut que l' art y la poesía embellissen los breus jorns de l' existencia humana, com blaves papallones que voletetjan per sobre l's gorchs de nostres instints grossers. Deu ha volgut que l' art y la poesía fossen en la vida, les imatjes de l' espiritualisme y de l' idealitat, qu' aixecan al home sobre totes les escales zoológiques perque sols ell, puga estudiar la creació perque sols ell encara que no arribi á compendrer'l, sápia, al menys, admirar y adorar á son Creador. Per çó les obres poétiques y artístiques en tant mereixen ésser més llohades en quant deixan més raigs de llum al esperit y més consols y esperanses en el cor. L' obra prou forta per trencar lo glas que cobreix la nostra existencia social, y que remou més fondo los sentiments y capgira les idees, y s' emporta les voluntats, l' obra que 'ns fa sortir de nosaltres mateixos, aquella es l' obra gran, á n' aquella s' deuhen tot lo respecte, tota la admiració, tota la gloria.

¡ Jovent de Catalunya ! Vosaltres que voléu ésser la representació de la nostra gloriosa Renaixensa, vosaltres que voléu anar y aniréu més enllá que 'ls homes del passat, recordéuvos que l' esperit novell de la terra ha d' ésser fill de l' esperit antich y que l' antich y 'l novell no poden ésser sino un mateix esperit. Aixís la fesomía del pescadoret ros que juga ab les petxines de la platja, es la mateixa fesomía del pilot que més endevant estreny la canya del timó quant xiula l' temporal y del vell mariner que s' asseu capficat á sol ponent sobre les timbes de la costa. Catalunya perdé sa nacionalitat, perdé sos consellers, sos castells y ses galeres y anirá perdent tota aquella fesomía de les edats poétiques que descrita pe 'ls versos ó dibuixada pe 'l pinsell, nos enamora com les imatges de familia; mes encara que 'ls monuments s' esfondren y 'l torb modern s' emporte fins lo darrer esqueix de les gramalles, dintre dels arrenglerats edificis del temps novell; dintre de les naus de ferro, ab lo compás de la nova sciencia á les mans ó al devant de l' esfera cosmopolita, sempre los qui som nats y naixerém del Ebro fins al Pirineu, y á l' ombra dels marlets de Montserrat, pensarém, sentirém y obrarém com pensáren, sentíren y obráren nostres avis, sempre serém catalans d' arrel, y portarém per tot lo mon com lo pescador vell, la fesomía catalana.

Recordeuvos també, poetas del jovent, de que la perfecció

absoluta del art es l' ideal de tots los pobles y que desde qualsevol d' ells se la pot veurer, ab tal de mirar sempre cap al cel. Les obres catalanes sien polides ó rústegues, sempre serán pera nosaltres saboroses com lo pa de casa, mes si volém que per tot les estimen y cobejen, dintre de la color nadiva de son llenguatge, dintre de son giny y de son estil que deuhen fer coneixer á tothom la terra ahont son nodrides, cal que rumbejen ab idees noves y grans, y que sían rublertes de belleses artístiques de bona mena, si volém que l's forasters prénguian per tasca d' apendrer la llengua ab que les tróbian escrites y que 'ls nostres llibres llegits y traduhits per tota Europa espargescan lo mateix nom y fama que en lo vell temps espargiren los explets dels Moncadas y dels Llurias.

Deixém estar als qui esperan un temps esdevenidor en que no hi haurá ni literatures, ni pátries: que s' aconhorten ells ab la gloria literaria y artística de la terra que l's ha vist naixer; que traballen per ella... y qu' esperen, si volen esperar, fiñs que les nacionalitats sien esborrades! Deixém estar als pochs massa gelosos de la prosperitat del poble catalá que li negan lo dret de víurer ab vida propia y de cridar sos fets ab propia llengua... que vejen ells creixer cada any més vermella aquesta brosta de les sciencies y les lletres, y quan vindrá la fí, també 'ls sentirém trucar á nostres portes. Deixém estar als pochs que encara, després de vint anys, no judican ab claredat lo despertament intelectual del nostre poble y 'l motejan d' antigalla que no pot revíurer, ó d' utopía política damnada... ¡Que vínguian ells cada any y per molts anys á la festa, y si á Deu plau, 'ns hi trobarán á tots plegats, y ab la mateixa alegría y quietut que tenim ara! La millor resposta per tots los arguments fahedors, es treballar y caminar sempre endevant, alsant los ulls al cap d' amunt. Si tots los qui fem propósit d' estimar la gloria del país, som prou forts per venser les malenades dissidencies de doctrines y sistemas, si sabém portar dintre del cor, prou generositat per estimar y honrar als quí per altres viaranys saben pujar al mateix temple; si som prou nobles per glorificar la bellesa allí hont se tróbia, y vínguia d' ahont vínguia, si aixís sabém colrer la germandat ¿qué 'ns mancará jamay per fernos lloch entre tots los fills de nostra Espanya?

Rebéu, senyors, la salutació que per ma boca vos envían les

illes Balears, aquelles illes florides ab sos amel-lers y oliveres perfumades pe 'ls tarongers y amanyagades per lo dols oreig de la nostra mateixa marinada. Aquelles illes guardan per los pintors los horizonts més colorits, los perfils més fantástichs, los paisatges més encisers, pe 'ls poetas guardan monuments de l' art gótich, tradicions y costums, cansons y gestes, y per vosaltres, poetas y artistas, guardan encara més que tot aixó: brassos hospitalaris. Veniu, donchs, á reposar en ells jóvens que ab vostres excursions empreneu la conquesta científica y literaria de la terra, veniu, y quan hajeu contemplat lo cel transparent y les serenes platjes ahont may arriban les tempestes que per aquí retrunyen, quan hajéu conegut y escoltat les veus plascents y amigues dels molts qui allí 's afanyan per la nostra causa, llavors compendréu millor que per mos dictats mesquins tota la tendresa del pensament de germandat que vos envían.

SENYORS:

Si ja desde la restauració dels Jochs Florals se vejé en los poetas premiats la voluntat de contenir y fins de ventejar de la llengua catalana l' us de paraulas y espressions forasteras que l' instint de imitació en alguns y en los mes la indiferencia ha fet introduhir fins á pendre carta de naturalesa entre nosaltres, bona prova 'n son los anys suxessius de que ni un sol moment ha deixat d' avansarse pel camí de la reconquista literaria.

Molt hi ha per fer encara; pero 's fa ja tant en aquest sentit que la lectúra de las 260 composicions rebudas en l' any present nos ha fet naixer la confiansa de que no ha d' esser lluny lo dia en que l' idioma catalá puga presentarse sino triunfant al menys al bell costat dels altres, germans seus de la rassa llatina.

Sorpresa, y mes que sorpresa entussiasme 'ns causa veure á aquesta llengua escassíssima en verdaderas obras de consulta, sense protecció y sense amor, fora del amor y protecció que li otorga 'l nostre pais, falta d' academias que li servescan de nort y fortalesa, pulirse y abrillantarse per sí sola, ab lo refrech d' ella mateixa com fa lo diamant.

Estudihis lo moviment de las llenguas en lo que va de sigle, no sols d' aquellas que obeheixen, com la nostra, sino d' aquellas que manan; tíngas en compte las desventatjas que 'ns rodejan y dígas si n'hi un altre que haja fet tant camí en tant curt espay de temps.

Ben segur que l' aucell deu tenir los muscles de cer cuant xalat y tot ha empres la volada.

En comprobació d' aquest fet lo Consistori voldría presentar á la vostra consideració, á mes dels trevalls que son mereixedors de senyalada preferencia, altres en número major; que una escrupulosa crítica 'ns ha fet rebujar encara que ab molt sentiment nostre.

Mes si moltas de las poesías que han entrat en certámen se fan recomanables per l' afany que han demostrat sos autors en escriure cada vegada ab mes puresa aquest idioma, que no ha d' esser tal com lo parlan nostres avis en sas crónicas, no passa aixís respecte als quilats de sa inspiració poética. Regirant d' assí d' allá las composicions rebudas s' observan ja al primer cop d' ull fracments grandiosos, concepcions delicadas, bells pensaments, mes uns y altres emboyrats per ideas vagas, descripcions vulgars ó trivialitats quan no incorrecta y dura versificació. Si sota d' aquestas poesías que agradablement nos han sorprés, s' amaga l' ánima d' algun novell escriptor com sembla, no li sápiga greu nostra repulsió; cayent, cayent apendrán d' avansar, y si es aixís nosaltres desde aquest lloch los hi dem la certesa de que mes d' un cop ab sos noms se farán altras festas com las que avuy celebrém.

No vol demostrar lo anteriorment dit que 'l jurat haja sigut sever en sos fallos, lluny d' això, avans de retxassar una poesía per sos defectes ha tingut en mirament si pesavan mes sas bonas cualitats y si aquestas podian intercedir per aquellas. Sent aytal son criteri ha premiat no lo irreproxable sino lo millor de lo presentat.

Ohiu si us plau, donchs, l' us qu' ha fet lo Consistori de las facultats que se li concediren advertintvos desde ara que si de la reposada discussió hem vingut á una avinensa ni una tant sols de las composicions distingidas ha merescut tots nostres vots, otorgántseli 'l premi ó l' accéssit sempre per majoría.

PREMI DE LA FLOR NATURAL.

132 composicions s' han disputat lo premi d' honor y cortesía consistent enguany en un Hippeastrum vittato flore rubro.

Com desde la primera llegida s' havia fet recomanable la poesía que du per títol Lo Criat major y per lema *Per molts*

anys, senyora nuvia, com vostre criat manaume, no fou molta la discussió entaulada ans de acordarli lo Consistori tant envejada distinció, per la gentil manera com descriu son antor unas costums catalanas de las darrerías del últim sigle, per la bellesa de son dramátich argument presentat ab tota la riquesa de detalls imaginables, en algun lloch exessius y per son tirat y frescal llenguatje ab tanta veritat pres de las cansons populars que fins alguns de sos defectes hi campejan.

Mereixedora s' ha fet del primer accéssit la composició titulada La Poesía que ha vingut ab lo lema de *Doll d' amor*, de estrofas arrodonidas, de triat llenguatje y de grandiositat en la manera de presentar lo pensament fonamental; y del segon accéssit la que porta per titol Afany y per lema *Excelcior!* que encara que no de molta novetat en l' assumpto 's recomana per sa puresa de versificació justa sobrietat y bellesa de pensaments.

Se fa menció honorífica en aquest grupo de *La esmena del amor, Criseida, La Copa, Atila,* lema *Flagell, La masía dels dolors* y *Ego* que major distinció hauria merescut si á sas moltas bellesas hagués reunit unitat de conjunt.

PREMI DE LA ENGLANTINA D' OR

S' ha donat á la composició titolada Embarcament del exércit catalá pera la conquista de Mallorca que te per lema *E Nos anam en est viatge en fe de Deu* (*Crónica del Rey*.) Entre las 35 que obtavan á est premi s' ha fet distingir per lo triat del llenguatje, per l' estudi que fa l' autor dels diferents pobladors de nostras encontradas en la época que descriu, cuals tipos nos fa veure ab seguretat de ratllas; servintli de deslluhiment bona cosa de difusió general y cert ayre de prosahisme.

Serps del cor lema *Valgam Deu, val,* es lo nom del primer accéssit que encara que no ab los defectes del anterior no l' iguala en bellesas ni reuneix tantas dificultats vensudas; son las principals cualitats d' aquesta poesía la sobrietat y la energía de sas descripcions.

S' ha otorgat lo segon, en aquest grupo enguany molt escás de obras superiors, á La Comtesa Mahalta lema *Presagis* per la delicadesa en expressar l' amor maternal perjudicantla l' extrem diluhit dels pensaments. Mereix una menció honorífica lo romans *Vida per vida.*

PREMI DE LA VIOLA D' OR Y PLATA

Tampoch s' ha vist concorregut aquest premi per composicions d' un mérit indisputable. No obstant d' aixó d' entre las 52 enviadas hem cregut que era digna de concedírseli á LA FILLA DE JEPHTÉ lema *Dissort* per la sobrietat ab que tracta un dels epissodis de la historia juheva. Cert apagament general desvirtua la bellesa d' algunas de sas imatjes.

Lo primer y segon accéssit l' han merescut respectivament L' ANGEL CAIGUT lema *Non serviam,* de concepció grandiosa y exuberancia de vida poética sentli defectes l' exés d' ampulositat y la inexactitut d' algunas de sas comparacions; y la TARDOR lema *L' amor no envelleix may* cuadro delicat ahont ha sapigut enllassar admirablement son autor la naturalesa al acostarse la invernada ab la vida humana al deixarnos lo foch de la jovenesa. Se fa menció honorífica en aquesta secció del *Cant de Sulamit, Maria de Macdala, Complanta de Job, Maror y Calma y Judith.*

LLIRI DE PLATA DE TRES FLORS

OFERTA DE LA EXMA. DIPUTACIÓ PROVINCIAL DE LLEYDA.

Entre las 9 poesías presentadas s' ha otorgat la joya á la que du per títol ARMENGOL DE GERP y per lema *Sagrament de venjansa* que reuneix facilitat en lo dir y felissos efectes dramátichs; y un accéssit á LO CANAL D' URGELL lema *L' Urgell es lo graner de Espanya* que per mes que li fassi minvar de valor cert ayre prosaich degut potser á las dificultats que presenta l' assumpto 's veu que es ab talent pensada y descrita ab bellesa.

Digne es de citar honoríficament lo romans *En Jaume d' Urgell.*

PENSAMENT D' OR Y PLATA.

OFRENA DE LA EXMA. DIPUTACIÓ PROVINCIAL DE LAS BALEARS.

S' ha fet concessió d' aquesta joya entre las 5 que hi lluytavan á LA LLEGENDA DE LA PATRIA, *Si quid mea carmina possunt...* que encara que de lluny recordi un altre poesía catalana justament celebrada, demostra son autor notable facilitat

en la versificació, inspiració galana y abarcador talent. Son de sentir las estrofas finals que la desllustrejan.

La Corona lema *Rey y martir* cual assumpto no es nou dintre 'ls Jochs Florals ha merescut accéssit tenint en molt lo sentiment poétich que respira.

ROSA D' OR Y PLATA

Ofrena de la Exma. Diputació provincial d' Alicant.

Resultant que La cansó al treball que du per lema *Redempció* reuneix d' entre las 14 que han entrat en certámen correcció de llenguatje y gentilesa de versificació armonisada ab vera poesía se li ha otorgat aquesta joya concedintse una menció honorífica á la que du 'l lema *Qui no trevalla no menja.*

AGULLA DE PIT D' OR

Ofrena de la municipalitat de Figueras.

No mes que 4 poesías s' han disputat la joya, que ha merescut la que s' ha presentat ab lo títol de Empurias y lema *Vanitas* per la serenitat de sas escayentas estrofas que naturalment semblan descapdellarse fins arribar á la final.

BROT DE ROURE DE PLATA

Ofrena de la Societat La Misteriosa.

S' ha concedit aquest premi á la colecció Primavera, lema *Multa renacentur* considerantla 'l Consistori la segona en mérit de la agrupació obtant á la Flor Natural, que 's distingeix, sino per la novetat y elevació de sos pensaments, per l'art y perfecció de sas estrofas y lo ben sisellat de sos versos é ideas.

Lo primer accéssit s' ha concedit á la que 's titula Oh Patria lema *Cain, que has fet de ton germá?* per lo triat de son llenguatje sempre de bona sava y la noblesa del pensament que tanca; y 'l segon á La cansó de la mare lema *Bressant* bella y sentida cansó qne dolsament conmou.

TOMBAGA D' OR ALEGÓRICA

Ofrena del director de la revista L' Art del Pagés.

De las tres novelas de costums del camp pretenent aquesta joya se distingeix de molt sobre las altras La Mercé de Bellamata concedíntseli sens vacilació la joya que te ben guanyada per sa bona prosa catalanesca y sas animadas descripcions.

Eixa es la tria que ha fet lo Consistori; molt á son greu s' ha vist obligat á deixar desert lo premi de la Ballesta d' or, ofrena de la Exma. Diputació provincial de Girona per no reunir las poesías presentadas cap de las circunstancias indispensables pera endursen tant estimada joya. Per la mateixa rahó no s' ha adjudicat la medalla de plata del Ateneo Barcelonés sols per dos trevalls disputada.

A la lápida de marbre negre ab l' escut de la societat en or oferta per la *Associació catalanista d' escursions cientificas* cap descripció s' ha presentat.

Dos treballs han concorregut al premi ofert per la Revista La Renaixensa y per mes que 'l Consistori ha tingut en molt en La Puvilleta la naturalitat de certs fracments y lo humoristich de alguns de sos dialechs y en los Tres fets la pintura exacta de epissodis barcelonins que encara nostres pares recordan, no ha cregut que 'n fos mereixedor cap dels dos motivantlo en lo descuidat del llenguatge y lo poch animat de sos arguments.

Una grata nova te de comunicar lo Consistori ans de tancar aquesta secció. La Excma. Diputació provincial de Barcelona d' antich protectora de la institució dels Jochs Florals ofereix ja desde avuy pera que sia adjudicada en lo certámen del any próxim una estatua en bronzo simbolisant *La Trajedia*, deguda al artista D. Antoni Fabrés pensionat á Roma per aquesta Corporació, á la millor obra dramática que 's presente y 'n sia digne.

Y ara, Senyors, avans que aspireu lo perfum d' aquestas flors ab que va á coronarse la musa catalana, permeteu que us mostre, inseguint la costum establerta, algunas de las brancas

fins ahir plenas d' ufana que 'l vent de la mort ha esquinsat del arbre de la patria.

Quan encara la vida no li era enutjosa cárrega y la poesía li seguia oferint sas mes primorosas toyas hem perdut á donya Isabel de Villamartin, poetisa distingida, naturalesa plena de sentiment. Ella, Senyors, obrí per primera volta 'l llibre de nostra institució per escriurehi son nom. Fa vint anys que molts dels que aquí m' escoltan l' acompanyavan ab picaments de mans á rebre del President la primera flor natural en aquestas festas cullida.

No perteneix l' altre á las lletras. Se deya Jaume Serra y era el primer de nostres dibuixants ornamentistas; tant modest com de geni havia pres part en la decoració de nostres principals edificis sens que hi figurés son nom.

Fou l' altre en Llorens de Cabanyes, catalanista com qui mes ho sia y distingit poeta. Son nom era conegut també al altre part dels Pirineus y en un dels últims certámens de Monpeller obtingué premi. També l' hauria obtingut en aquest lloch y de segur que no era lluny lo dia.

Encara sembla veure entre nosaltres á en Felip de Saleta, l' entranyable amich de tothom que estimés á Catalunya sa enamorada de sempre. Sa activitat era prodigiosa, ha mort en la edat mes hermosa de la vida y 's podrian formar alguns volums de sas poesías, fracments de poemas, y composicions en prosa que ha deixat inéditas.

Que 'l recort de tots ells nos acompanyi sempre. Servéscans lo seu entussiasme de profitós exemple y fem que sa falta no la conegui Catalunya sino nostres cors. Siguem catalans d' avuy endevant mes que may; siguemho per ells y per nosaltres.

FLOR NATURAL

Núm. 4.—LO CRIAT MAJOR, de *D. Martí Genís y Aguilar.*
Núm. 5.—LA POESIA, de *D. Joseph Martí y Folguera.*
Núm. 6.—AFANY de *D. Francesch Matheu y Fornells.*

LO CRIAT MAJOR

I

Tant mateix demá 's marida
la bonicoya Susagna;
no serán tot fleumerias,
ni 'ls minyons tots li desplauhen,
que enjoyada ha eixit á fira
y trona avall l' han tirada;—
se ha promés per Carnestoltas
y per Pasqua 'l Rectó 'n passa.—
La Susagna té quinse anys,
¡quinse rosas amagadas!
Minyonets que la voliau
no la bescanteu encara,
que ella pla sab á qui estima...
estima 'l dir de son pare.
Si 'n Jaume de Prat Soley
s' ha presentat á la casa,
oydá que per ben sortosa
s' ha de tenir la Susagna.
Diu que vá aná' á pendre vistas,
sabent que eran tres germanas;

se ha agradat de la mes xica,
bon senyal que 's la mes guapa.
La penyora que li 'n dona
fou un anell de sa mare,
que las pedras que té al mitj
valen tot l' or de la Espanya.
Si l' anell val lo que val,
bé val mes cada arrecada,
que 's un floch de raigs de sol
destrenat á sas espatllas.
Demá, si á Deu plau, bon dia,
demá anirem á esposallas,
y veyam si podrem véurer
alegroya á la Susagna.—
Li 'n omplen las calaixeras
de sedas, velluts y llanas:
duas gerras de diners
y trenta cuberts de plata.—
¡Aíxís li dessen per dot
l' alegría que li manca!—
Demá, si á Deu plau, bon dia;
demá anirem á esposallas.
De bona vigilia arriban
parents de totas dos bandas;
tothom del veynat va endoyna,
y dels nubis tothom parla:
—Tira que 'l tot, lo promés;
—Oy, quin partit la Susagna;
—¿Y donchs lo Criat major?
—Diu que ha de venir de Fransa.—
¡Ay, si demá dematí
lo Criat major fes falta!

II

Sendemá, á punta de dia,
habent plegat las cantadas
y endressat la cistelleta
del bons ous de nit de Pasqua,
los capbrots més galindoys
de tota la fadrinaya
se 'n han entrat á la llissa

de la bonica Susagna.
—¿Quina cansó li traurém?
—¿Quí sabrá fé una corranda,
que escaygui ben escayguda,
que sigui dolsa y picanta?
—¿Diguemli tórtora esquerpa?
—Rosa de bosch?—¿Menta amarga?
—No, garseta robadora,
que l' amor nos ha llevada.
—Sí—sí—No, que no hi té culpa,
¡Deu los fasse bons los pares!—
Y s payran de plorá alguns,
mastegant un brot de aufábrega.
Tocan missa matinal
á la llunya sufragánia;
Tocan á missa de nuvis
pen' Jaume y per la Susagna.
Ja tothom está de via;
la rua ja surt de casa;
may un nubiatje s' es vist
ab tanta gent convidada.
¡Jesús, María, Joseph!
qui hagués vist á la Susagna
á n' al punt de exí' á la porta
y á caball de l' euga blanca!
Silló de vellut de seda
tot blau ab tatxas dauradas;
las corretjas de xarol,
y la brida platejada.
En lo front plumalls de l' India
en lo coll penjoys de randas,
y esterrufada la cua
fent onas al bellugarla.
Essent la nina tant prima,
tot son cos un jonquet de aygua,
las sacsejadas de l' euga
la brincan com una palma.
¡Cóm s' hi dalía tothom,
y cóm tots la contemplavan!
¡Si com anava bonica,
no hagués anat esblaymada!
Sas germanas, envejosas,
en comptes de engandayarla,
habian deixat vestirla
per cosinas y companyas.

Per xo ray, prou que sortia,
que feya pler de aguaytarla,
com un pensament jemat
que aquell dematí trencava.
Faldilló de satí blau,
giponet de llargas mánegas,
corbata de tornasol
ab mostra y sarrell de plata.
Lo blanch mocador de punt
sobre son cap voleyava,
ab sas trenas, trenas d' or
en los polsos cargoladas.
Collarets de finas perlas,
agullas ab esmeragdas,
reliquiaris y soguillas
sobre son pit se esbullavan.—
Quant veu que tots se la miran,
vergonyosa 'ls ulls abaixa;
ningú sab fins hont li plau
l' anar á ser maridada.
Camillaires, quant la veuhen,
se 'ls hi glassan las corrandas,
tot encatifant de flors
la terra que trepitjava.—
Bo y mudats, dos galants mossos
la brida á l' euga tiravan,
que, si hagués sabut qui duya,
haguera galopat d' ayre.
Sens contar oncles y tias,
quinse noyas l' acompanyan,
totas á la saltadora,
la que menys emparaulada.
Unas al cim de altas mulas,
altres d' eugas ben manyagas,
totas, per mossos de peu,
tivats hereus de montanya.
Van y venen de cavall
signes y mitjas paraulas;
poch s' ha d' escoltar que diuhen
tot anantsen á esposallas.
Anant fent via, van lluny;
prop d' un serrat arribavan;
l' hermitá, dalt del serrat,
las campanas tritllejantne.
Sembla que 's festa major

enguany á la sufragánea!
gambeto nou los pagesos
y barretinas llampantas,
caputxa negra las donas,
las noyas caputxa blanca,
ab la caputxeta al bras,
hi van venint encobladas.
—Corrém, noyas! Afanyemnos,
que ja son á la quintana;
veniu á veure la nubia,...
¡qui 's digués avuy Susagna!
Dihuen—¡Oh si!—las petitas,
las mes espigadas callan,
y totas voldrian corre
per serhi avans que las altres.
—Uy, quanta cavalcadura!
—Noya, quinas esposallas!
—Y donchs ¿y 'l Criat major?
—Espérat; no es hora encara.

III

TANT bon punt al serrat ixen,
l' hermitá ja se 'n talaya;
Qui bé espera aviat ovira;
prou que 'l nubi se 'n frisava.
Tremolan tots aquells singles
ab un tro de escopetadas;
y las mulas se esparveran,
y 'ls cavalls assahinavan.
No hi val lo corre dels mossos,
ronsals y bridas no hi valen;
los han xiulat las orellas
y tot va á l' esbarrïada.
Qui mes distret, primé á terra;
qui no sab baixar, ja 'l baixan,
y 's troban, quant se 'n adonan,
mes de quatre esgalabradas.
Sense deixar la posteta
no mes una n' ha restada,
que ningú la sab en lloch,
ni en part de mon es trovada.

Ja la veu un caballer,
que tost corre per salvarla,
lluenta escopeta al coll,
penant de haberla espantada.
Ab una ma atura l' euga,
ab l' altra la descavalca.
—¿Qui sou vos, lo cavaller,
qui sou vos que m' heu salvada?
—Si no 'm conеixeu, senyora,
be 'm coneixiau suara.—
Deixantse anar á sos brassos,
suspirant, li cau en basca.
Allá hi corria un torrent,
ja 's retorna ab l' aygua clara;
tant hermosa que la veya
lo cavaller la besava.
—Mon pare me ha dat marit;
feume la mercé de anáusen.—
—Ab tres jornadas que he fet
de bon dematí arribava;
¿qué n' heu fet, la mia amor,
de l' amor que os 'via dada?
—No 'm fasseu morir de pena!
féume la mercé d' anáusen.
—Me 'n han fet Criat major
de las vostras esposallas...
Per molts anys, senyora nubia,
com vostre criat manaume.
—Treyeume primé eixa agulla,
que en mon pit sento clavada.—
Arriba en Jaume á bona hora,
consirós de la Susagna.
—Amor, ¿vos erau perduda?
¿qué teniu que estéu rosada?
Jo may vos havia vista
vermelleta de la cara.
—Mon germá, no 'n fasseu cas,
la punyía eixa esmeragda.
—Ferideta 'n sou del cor?...
Si que la agulla punxava!
—Si 'm desseu, Criat major,
la ma per pujá' aquest margel...

IV

L' altar major de l' hermita
tot plé de ciris y randas;
lo ciri pascual encenen,
la missa ja comensava:
la deya un frare cap-blanch,
que era oncle de la Susagna;
roquet y cota vermella
l' escolá que l' ajudava.—
—¿Quí deu sé' aqueix galant jove
que du la jupa tan llarga,
calsas estretas y finas
y mitjas de seda blanca?
¿Qui deu sé' aqueix caballer
que la nubia n' acompanya;
cabell llarch, rissat y negre
y esblancahit de la cara?
—Es en Pons de Prat Soley,
prou que se sembla á n' en Jaume.
Tres anys há que diu que 's fora,
negociejant á la Fransa.
Te tres naus que van pel mar,
cada any tornan carregadas;
si pe 'l mar se li perdian,
ja ni 'n quedan altres tantas.
—Fills meus, donéuse las mans...
¡Deu vos benehesca la casa!—
Aclucava 'ls ulls la nubia
tant bon punt ha dit—Si, pare.—
Son marit se 's esglayat,
—¿Amor, que os ha vingut ara?
—Mon germá, no 'n fasseu cas,
llarga la missa es estada;
y una ampolleta de olors
destapa per retornarla.—
Al eixirne de la Iglesia
la cornamusa s' inflava;
tothom se allarga las mans
per comensar las sardanas.
No será Fadrí major,
qui no surti á trencar dansa,

qui 'l primer ballet no balli
sol ab la nubia enjoyada.
—¿Quina joya me 'n heu duyta,
vos, Criat major, de Fransa?—
Ja se agenolla á sos peus
y li 'n regala una capsa,
que 's feta de mareperla
ab lletras d' or ciselladas.
Estojava unas manillas,
manillas y lligacamas,
camalligas de fils d' or,
las manillas esmaltadas.
—Vos, cunyat, poseuse al coll
aqueix llasset de corbata,—
y li 'n dona un mocador
de puntas de seda blanca.

V

Al costat de son marit
á caball va la Susagna;
devant de ells un poltro negre:
en Pons ardit lo cavalca.
No sabriau pas dels tres
quin pendre, ni quin deixarne,
que duya un vestit morat
ab botons d' argent, en Jaume;
duya una llarga perruca,
duya un barret de tres cayres,
duya un bell mostatxo negre,
y al cor duya las miradas.
Troban pletas pels camins,
—¡Confits per la nubia!—Y saltan
de las auforjas de 'n Pons
grapats de confits, que escampa,
y 's quedan embadalits,
ab lo seguici que passa,
un virolay de jovent
que alegra 'ls aucells del ayre.

VI

De caball salta la nubia,
lleugera com una dayna,
li 'n dona 'l Criat major
la ma per pujar l' escala.
Quant son al primer replá,
li tors' lo coll á l' espatlla:
son marit, quant se 'n adona
—¿Amor, que teniu vos ara?
—Mon germá, no 'n fasseu cas;
ha set una trepitjada.—
Axis que arriban á dalt
trovan la taula parada.
Lo Fadrí major fa seure
los nubis á cap de taula.
Tothom busca 'l lloch millor
per tenir bona companya.
De servidors d' amoretas,
ara com ara, no 'n faltan.
Las germanas de la nubia
s' han posat ab bona banda,
devant per devant de 'n Pons
per pidolarli miradas.
Lo Fadrí majó' es galant,
ne té per vendre y comprarne;
ab una girada d' ulls
las deixa totas cofadas;
y tanta gatsara hi mouhen,
que fins mitj riu la Susagna.
Tot rihent se torna roja
y li rodolan las llágrimas.
Son marit queda sobtat,
tan satisfet com estava.
—Mon germá, no 'n fasseu cas,
que una espina se ha empassada—
Siga neguit, siga espina,
plá ningú se 'n adonava,
que han arrivat los confits
y 's cuida á enfonsar la sala.
Quan son á entrada de fosch,

lo Fadrí major fa pactes:
—Si no acaban las batussas,
no hi ha temps per las balladas.
Jo se tonadas francesas
per cantá ab las contradansas.
—Cantéulas, Fadrí major,
que ja es aquí la Susagna.—
La nubia te 'l cap en roda
á la primera girada.
—¿Marit, voleu veni' á seure,
que ourém millor las corrandas?
—Poséu lo cap en mon pit,
amor, que n' estéu malalta.

VII

Quant tocava mitja nit
se obria la rica cambra;
se 'n entra 'l Criat major:
—Senyora nubia ¿que os falta?—
No li respongué la nubia,
mes li responia en Jaume,
amagant los seus gemechs
en lo fons de sas entranyas:
—Li faltan vostres sufragis
per salvarse la seva ánima!
—Mon germá ¿qué 's lo que sento,
que la sanch al cor se 'm glassa?
—S' es morta de sentiment,
l' han ofegada las llágrimas...
¡Ni may que haguesseu vingut!...
Ja 'us en podeu torná' á Fransa.

Vich Maig de 1875.

LA POESÍA

Doll d' amor.

Oh Poesía, Poesía ¿hont ets? ¿d' hont brolla
lo doll tan pur de ta fecunda vena?
¿hont es eix raig que 'ls temporals amolla.
y 'ls nuvolats de la dolor, serena?

Y quant demano hont ests, oh Poesía,
á mon accent que per los ecos erra,
sento respondre ab mágica armonía
la mar, l' espay inmens, la mare terra.

LA MAR

En mí la guardo; en mas entranyas blavas
té son palau eixa regina bella;
son las nereydas sas fidels esclavas,
y si tinch dols remor, lo rebo d' ella.

Ella tan promte ab magestat camina
per lo meu fons que ab son alé perfuma,
com va lleujera, delicada y fina
per las onas vagant, á flor d' escuma.

Ella té en mí las mes hermosas galas,
y ho son tant, que millors no pot haverlas;
ella té en mí las resplandentas salas
ab sostres de corall y solls de perlas.

Quan á las nits á ma planura puja;
la blancor de la lluna ¡com l' encisa!
l' astre la besa ab argentada pluja,
y ella besa á la lluna ab dolsa brisa.

¡Oh bellas nits! llavoras m' estremeixen
ays y cansons que mon misteri adornan;
los ays d' aquells que de sa llar parteixen,
y las cansons dels que á sa patria tornan.

La Poesía 'ls recull, y á tots alegra
y 's mostra als navegants encisadora,
fins que 'm deslliura'n de la vesta negra
las blanas mans de la rosada aurora.

¿No sentíu los accents de la Poesía?
¿no canta en lo murmuri de cada ona?
ja ab dolsa, ja ab frenética armonía,
al mar habita y en lo mar ressona.

Oh! los que la cerquéu y ab eterns llassos
voléu estar ab la gentil regina,
veníu á mí y en sos mateixos brassos
podréu omplirvos de sa veu divina.

L' ESPAY

Oh! no, no, la Poesía, la gran fada
sols viu en mí; sa veu en mí ressona;
la resplandor del sol es sa mirada,
y es un cercle d' estrellas sa corona.

¿Hont podría habitar la Poesía
sinó en la llum inmensa que m' amplena,
ja quan ab magestat impera 'l dia,
ja quan esten sos vels la nit serena?

Límits no vol la que 'ls plahers renova,
verge divina ab tant d' amor buscada,
y per só m' escullí, que en mí no troba
per veure á Dèu, obstacles sa mirada.

Jo, jo li dono las mes ricas galas,
y com blanca y espléndida coloma,
esten ab santa llivertat sas alas
y missatges del cel tramet al home.

¿No la veyéu tan somrient y hermosa
que per entre 'ls estels al vol se llansa?
¿no la sentíu sa veu armoniosa
que os afalaga ab cántichs d' esperansa?

Oh! los que la cerquéu y ab eterns llassos
voléu estar ab la gentil regina,
veníu á mí y en sos mateixos brassos
podréu omplirvos de sa veu divina.

LA TERRA

Jo la guardo tan sols; jo so la terra,
mare fecunda que jamay se cansa;
la Poesía vagant del pla á la serra
me cobre ab lo mantell de l' esperansa.

Pródiga sempre, mas espigas daura,
dona á mos arbres la fullam novella,
y eixos axams de flors que besa l' aura,
son las senyals de las petjadas d' Ella.

Ella somríu en mí; plena de vida
s' ostenta en la montanya y la planura;
si 'l bosch ab son ombratge la convida,
lo riu ab son murmuri la detura.

Y pe 'l torrent y per la vall ubaga
camina com la Diana cassadora;
lo ventitjol blaníssim l' afalaga,
y 'l cantador aucell se 'n enamora.

En mos payssatges presideix serena;
ella 'ls dona 'l calor y l' armonía;
ella fa de l' anyada en la cadena,
misteriosa la nit, joyós lo dia.

La admiro en las ciutats mes populosas
y en las ruinas desertas y calladas,
del palau en las salas ostentosas
y del bell monastir en las arcadas.

Oh! los que las cerquéu y ab eterns llassos
voléu estar ab la gentil regina,
veníu á mí y en sos mateixos brassos
podréu omplirvos de sa veu divina.»

¿Hont ets? ¿hont ests, Poesía?.. mes ja sento
una veu misteriosa, indefinida;
ah! que debades ponderarla intento;
no mes la compendrá qui l' ha sentida,

¿Voléu oir lo que la veu mormura.
y tot lo foch de l' entussiasme inspira?
es veu tan dolsa y delicada y pura
com l' acort últim de llunyana lira.

LA POESÍA

Jo no visch en las onas ni en los ayres,
jo no visch ni en la plana ni en la serra;
jo no vago ab las notas ni ab los flayres
per l' espay, per la mar, ni per la terra.

Té cáda cor humá sagrada fibra
hont amagat lo sentiment hi mora;
per tot lo gran ab entussiasme vibra,
per tot lo tendre se conmou y plora.

Allí visch jo, no mes allí; ma essencia
en l' esperit de l' home té l' estatge;

lo exterior sols reflecta ma eczistencia,
com lo mirall al reflectir l' imatge.

Plaume la veritat, la virtut plaume;
no 'm cerquéu, no, pobres mortals, defora;
en vostre propi sentiment cercáume,
y sentiréu ma veu consoladora »

Oh Poesía! Poesía! ma estimada!
¡quánta ventura al escoltarte provo!
ja faig lo que tú 'm dius, verge sagrada,
ara 't cerco en mon cor... ¡y es cert! ¡t' hi trobo!

AFANY

Excelcior.

Quan remous tos gegants brassos,
com m' enamoras, Mastral,
fent cruxí' en sos perns la terra,
esbufegant per l' espay!

Per dessobre les montanyes
hont los núvols no han pujat,
com un riu que 's surt de mare,
te llensas sens aturall.

Y rodolas y t' estimbas
y 't redressas cargolat,
escabellant les montanyes,
escrostonant los rocáms;

xapas roures y rouredes,
traus les feres de llur cau,
y á les águiles atupas
y 'ls esmicolas l' alám;

la mar, com si fos t' aymía,
t' obra 'l pit quan t' hi rebats;

y quan bots pel sorral, sembla
que hi fassas llit per la mar.

Mes ay! que 't val exa forsa
prepotent, rey del espay,
si en tes ales invisibles
no pots mon cos axecar?

Si mentres roques y roures
te n' emportas esglayats,
mon cos mesquí que 't desitja
dessobre terra roman!

Oh, quantes, quantes vegades
febrosench t' he somniat,
esbargidor de tempestes,
correguent sota un cel blau!

T' he somniat, abrassantme,
besant mon front inflamat,
emportántem sobre 'ls núvols
y encara més alt, més alt.

Ben abrassats, com dos nuvis,
ab tu he corregut l' espay,
empaytant les nuvolades,
capgirant lo curs dels llamps.

Com un desitx foll, corríam
per un espay sempre clar,
y á cada cop de tes ales
veya 'l mon més allá baix.

Semblava qu' enllá 's fonía;
ja era un punt, ja era un borrall;
y alsava 'ls ulls, y al dessobra
veya al cel llampeguejant.

Ardits á escalar la gloria
avansavam sens parar
per grahonades d' estrelles
y mons en flor tot just nats;

y sorpreníam converses
d' estels joves delirants,

y de les llums abrassades
lo voluptuós suspirar.

La llum ubriaga dels astres
se m' infiltrava en la sanch;
los mons novells esclatavan
dantme besos á ruxats;

y sens parar la volada
seguíam en alt, en alt;
ja sentía olor de gloria,
ja entreveya etern descans;

ja 'ls besos dels mons paravan
al bes de la eternitat,
ja la llum de les estrelles
era un incendi eternal...

quan, tornant de mon deliri,
tornava á trovarme esclau,
dessobre 'l fanch de la terra
sense cadenes lligat,

mentres sentía per l' ayre
ta veu de tro rebramant
y arrossegant les tempestes
per dessobre de mon cap..!

. . . .
¡Oh, aspiracions fantasioses,
ensomnis de divuyt anys!
ensomnis y tot, ensomnis,
no 'm dexeu quan seré gran.

1870.

ENGLANTINA

Núm. 7.—EMBARCAMENT DEL EXÉRCIT CATA.
TALÁ PERA LA CONQUISTA DE MA-
LLORCA, de *D. Damás Calvet.*

Núm. 8.—SERPS DEL COR, de *D. Joseph Martí y Folguera.*

Núm. 9.—LA COMTESA MAHALTA, de *D.ª Dolors Moncerdá.*

EMBARCAMENT DE L' EXERCIT CATALÁ

PERA LA CONQUISTA DE MALLORCA

Fragment del poema inédit MALLORCA CRISTIANA.

E Nos anam en est viatje en fé de Deu.
CRÓNICA DEL REY EN JAUME.

Oh mar de nostras glorias, que ab bruelants onadas,
com poltro, que renilla pera flayrar lo vent,
en la sorrenca platja, en lo rocam y radas
ab remolins d' escuma t' esbrabas impacient;...

Apresta 'l llom, la hora de atravessarte espera
l' estol de Catalunya, que ormeja En Plegamans: (1)
guayta ja en sas antenas d' En Jaume la senyera,
que onejará en las torres d' alcássars mussulmans!

Fa temps que no reposan en tota la marina
las aixas, que tremparen los tallanters d' Arenys:
que 'l roure y la olivera, lo mélis y la alzina
arrastran vers la costa los parellams farrenys.

Lo pinifer Pyrene de sas altas congestas
als calafats envia sos vents confortadors:
del mar pera guaytarlos aixeca abduas testas
la illa, (2) ahont abordaren d' Orient los pobladors.

Apar una dressana de Rosas la badía,
ja feta á veure en ella estols emporitans:
pus quan la Diana d' Éfesso un temple allí hi tenia
també ivernada hi feyan llegions y estols romans.

Ressucitar fins sembla Cypsela de sas ruinas
recolzada en la falda del Celeband (3) altiu;
y, á punt de botá,' á la aygua, hi ha mantas naus llatinas
en front de Calallonga (4) y port de Sant Feliu.

Desde ell fins al de Blanda que á Annibal deturava (5)
guarnida está la costa de lenys, cocas y naus.
La Selva y la Vall d' Aro per ells fá temps criava
carenas y quadernas, y tallamars y baus.

Allí 'ls peons hi compran lleugers escuts de suro,
qu' esmossan las sagetas, y 'ls mariners llurs rems.
Del Tárnum al Betulo, (6) de Barcelona á Iluro (7)
s' ormejan las galeras, recort d' antichs birems.

Que 'ls fills d' eixa marina, 'sentats en las andanas,
en lo bogar vencian als destres venecians;
en arriar las velas als de las náus pisanas,
y ab la arma, sols cal dirne que n' eran catalans.

Dels boscos, que la ubaga y fresca Guillería
y 'l plá de Vich cobreixen fins al canut Monseny,
los llarchs pibets devallan per pals y sintería,
y de Llibia pèl bronzo las menas del areny.

Los filaners retorsan lo cánem de las voras
del Llobregat y 'l Segre per xárcias y cordam;
y nit y jorn no paran afuadas llensadoras,
que lo perset treballan y telas pèl velam.

Ni 'ls malls ni las enclusas reposan una estona,
fornint llansas y fletxas, corassas y capells.
Qu' es son cavall de Troya, diu Jaume, Barcelona,
pus armas sempre hi troba á feixos y á cimbells.

La antiga Cossetania (8) no dorm en sas riberas,
de que Romans y Púnichs volian ser senyors;
y del Pinell y Alfara per sas tallants galeras
fa temps que 'l galip (9) secan sos hábils constructors.

Ja Tamarit prepara trabuces, y taridas
per los caballs de guerra; Salóu los grans vaixells:
lo port de Tarragona naus de bescuit reblidas,
y la antiga Oleástrum (10) trabuchs y manganells.

Y al peu dels colls de pedra las bravas tortosinas (11)
estan cosint las tendas, que han de albergar la host,
marcant las de llurs vilas ab las destrals carminas,
recort de quan lluytaren sens homs ni capitost.

La lluna de Setembre s' atansava,
amenassant torbar la mar tranquila;
y 'l jove Rey ab desesper mirava
jorns y mes jorns, sens enllestir, passar.
Vora la platja matiner venia,
y aixís li deya al sol:—¡Ja 'm triga la hora
de véuret pondre dins la mar! ¿Quin dia
de mon palau jo t' hi veuré colgar?

Reu d' una gran comarca de Vesperia, (12)
¿per qué ¡ay! l' Orient mon esperit fascina?
Terras á conquerir tè encare Iberia,
y jo á regnar en illas sols aspir!
¿Es ma sanch bissantina que se inflama?
¿Es lo sepulcre de Jesús que 'm crida?
¿O es sols del geni catalá la flama,
que m' aclara lo nostre esdevenir?—

Y era que respirava las rehinosas
auras dels pins que los Romans plantaren,
y las rasas de vinyas pampolosas
—¡Callípolis (li deyan) aquí fou!—(13)
Y en aquell golf que ab sa bellor convida
los estols de Cartago recordava,
del tribut de donzellas la partida,
que un gran miracle retingué en Salou. (14)

Pera animar la host, las naus ja ancradas
visitava en Cambrils y en Tarragona,
y era lo campament sas passejadas,
marcant lloch als qui anavan arribant.
Com remats que sots la ombra d' oliveras,
d' avellaners y vinyas pasturassen,
los creuats esperavan las galeras
promesas de las bandas de Llevant.

Del Rosselló, 'l Conflent y de Cerdanya
la host de Nunyo vingué desde Portvendres:
Jaspert de Barberá los acompanya
ab fonévols, y engins dels més novells
Rival en Catalunya no tenia
per' construir aytals máquinas de guerra;
fama de guinyadors sa companyia,
destres y llestos en bastir castells.

Com las famosas naus, que en la alborada
del segle tretze nostras mars llauraren,
lo *Lleopart* dels Pisans, la celebrada
Corroccia, orgull de Génova, y 'l *Falcó*, (15)
que passejava la triunfant bandera
de la potenta Reyna del Adriátich,
de Montpeller veheren la galera
apareixer un jorn en l' horissó.

Tot y nau de combat, era enriquida
ab ornaments de talla, en recordansa
d' aquella de Bissanci, en que conduhida
fou la filla imperial desde Llevant (16)
ormejada ab velám, doble renglera
duent de remers á mena de dromona, (17)
desplegava sas alas com lleugera
polleta d' aigua, ran del mar volant.

Era sa proa 'l cap d' un indomable
cavall de la Camarga, que tossaba
com l' unicorn, ab banya formidable
pera clavarse en l' enemich vaixell:
mentres sa popa, ornada ab sedería
de Milan, y ab mosáich empostissada,
voltada de daurada galería
semblava sols del art preuat joyell.

Lo toldo de samit (18) duya brodadas
en or las grans conquistas d' Almería
y de Palma, ab nosaltres realisadas
per dos Guillems, de Montpeller senyors:
y un medalló en lo mitx, ab la figura
d' un joglar tocant la arpa, (19) car la vila
n' era espill de románica cultura,
com lo Comtat l' aplech dels trovadors.

Al criminal y al perseguit donava
lo temple, en eixa edat de costums rudas,
sagrada protecció, que ¡ay! no trobava
en alta mar lo pobre navegant.
Y per ço en tal galera *la cadena*
de llibertat (20) pèl salvament hi havia
de la nau en través: de mortal pena
son salt lliurava al menys al tripulant.

Derrera d' ella Gènova y Narbona
en bastiments capdals compareixeren,
y en Cambrils, en Salou y en Tarragona
la host s' anava aplegant pera partir.
En mitx de las taridas descollavan
las grossas naus, galeras y galeotas;
y diset mil creuats sols esperavan,
que en ellas hi debian encabir. (21)

S' hi veya allí la tria de la terra
del Ebre al Pirineu; gent de las planas,
de las voras del mar y de la serra,
las banderas seguint de llurs senyors:
la mesnada reyal d' Aragonesos
y richs homens fidels amants de gloria;
cavallers forasters, ab llurs arnesos
variats, y ab llurs mantells de tots colors.

La host del Comte d' Ampurias destacava
per l' esperit de germanó y franquesa,
cap frare ni cap bisbe ab ells anava,
que eran mitx albigesos sos capdills.
Ventejats pèls xiulets de tramontana
no 'ls conmouhen los trámpols ni tempestas:
segadors y dallayres de la Plana
volen fer bona sega per llurs fills.

De son rocós castell, Peratallada
ab ells los de Cruilles devallaren,
y ab los Rocabertins de Perelada
los del alta Deciana (22) al Pirineu;
y 'ls del Comtat de Besuldú, y 'ls que moran
del Tichis (23) en lo curs, y 'ls montanyesos
del poble de Cabrenys, que encar' s' honoran
de ser guardians de un pompeyá troféu. (24)

Bernat de Santa Eugenia 'ls acompanya
ab aquells que despullan las suredas
del Ter, y los que al peu de la montanya
de Bagur hi fan pesca de coral.
Per ell tots moririan, car, en proba
d' afecte á sos vassalls, de tot domini
ans de partir los afranquí, y renova
devant del Rey un acte sens igual. (25)

Guillem de Cabanellas, de Girona
inclit prelat, abriga ab sa bandera
tots los fills de la Selva, y los sermona,
car tots prengueren ab fervor la creu.
L' Abat de San Felíu no obra sos llavis
per predicá á la gent que se 'n du á la illa:
ab los Pisans hi anaren ja llurs avis,
y la mar los coneix per tot arreu.

Al Senyor del castell de Mataplana
sa mesnada segueix de gent farrenya,
criada en lo Pirineu, y á la boscana
cassa avesats del onso y del senglar.
Son ells los qui, en las baumas salvadoras
de Ribas y en Mongrony, se defensaren
de barbres y romans, y ab taifas moras
ompliren tot lo fons d' un comellar. (26).

Nets dels Bagaudas, y en recort d' aquellas
antigas rassas que sos monts poblaren,
van ab vestits de pells, brassals d' anellas,
pedras de llamp, y defensius d' areny:
fargaires cuasi tots, sembla que tenen
de ferro deixatat totas las venas,
y á jugar ab llurs massas s' entretenen
fets á manejar malls y á rompre 'l greny.

A un brau guerrer, que la ferrada cota (27)
pèl brial dels monjos de Ripoll cambiava,
acompanya una host de gent devota
y de vassalls que 'l monestir cridá.
Armat va del acer, que en Vallfogona
l' ángel mal feridor empunya un dia: (28)
matzinada la fulla ab belladona... (29)
¡Guay del alarb que lo seu tall rebrá!

L' anomenan l' *abat* y 'l Rey l' honora,
car d' un present sens preu portador n' era;
un manuscrit riquíssim que atresora
miniats treballs d' art bisantí 'l mes pur:
y en ell descrita la gloriosa anada
de Berenguer y dels Pisans á la illa;
l' Almudayna y la vila ben pintada,
ab sos carrers, sas torres y son mur.

Altre acer ensisat ardit empunya
Berenguer de Centellas, la gloriosa
espasa de mes nom en Catalunya
del cavaller Soler de Vilardell. (30).
De una massa de ferro, devallada
del cel ab gran remor y tota encesa,
per misteriós armer fou treballada
com del califa Omar lo dur coltell. (31)

Arnau de Santa Cilia una partida
guia de Vigatans: en la carrera
son los primers, gent alta y ben fornida
feta á plujas y á neus, al vent y al sol.
Com pedrafitas (32) drets, y forts com ellas,
van tots ab pals ferrats, y armats de fonas:
de Mallorca 'ls han dit mil maravellas,
y 's creu ja un Aulo Meve (33) cualsevol.

A Berenguer de Montesquiu segueixen
los fills de la enrunada Spatamala, (35)
de Roda y de Manlleu, y dels qui peixen
llurs remats en las fértils valls del Ter:
y dels qui en la frondosa Guillería
la cassa perseguint entre las bagas,
tenen en l' arch certera puntería,
com en brandir destrals lo cop certer.

Entre ells hi van uns quants armats d' azconas,
sengle mostra de rassa tota estranya,
quasi fent gala, ab vanitat de donas,
de llurs bossas de carn demunt del pit.
Los *golluts camaroigs* los anomenan
del color de la pols de llurs garrigas;
si are llurs golls tot lo capmall umplenan
creuhen al baf del mar véurels gorits.

Entre la host de Moncada 's veu brillarne
dels nobles sos parents las armaduras;
lo de fas llargaruda del Bearne,
qu' entonan un cant éuskaro valent.
Y entre ells bons ballesters de Barcelona
del Llobregat y del Vallés; guiantne
En Bernat, arriscat fill d' Argentona,
del camp feniculari (35) 'l contingent.

Cervelló y Alamany llurs vassalls guian
del fértil Panadés. Caldes, Manresa
Vilafranca y Montblanch peons hi envian
ab *homens de paratge* per capdills.
En Jaume de Cervera la mesnada
de Balaguer, de Tárrega y de Apiera,
com á expert capitá te encomanada
de sa vila natal junt ab los fills.

Lleyda á Gueráu d' Eril sa gent confia;
y Bellpuig, Agramunt, Berga y Solsona
cavallers d' eixos noms tenen per guia
d' Anglessola seguintne l' estandart.
Y del salat Ivars, de la ribera
fructífera de Sió, de la Segarra,
de las voras del Gorp, y del Cervera
venen los bons arquers á péndrehi part.

Los que en valls pirenáicas persegueixen
los corredors isars y l' erch salvatje,
ab los d' Urgell s' aplegan, que segueixen
del Arcángel Miquel lo gonfanó. (36)
Llur capdill En Ramon Folch de Cardona
porta, en nom d' Aurembaix, al compte Nunyo
d' En Armengol de Córdua la tisona
de que era Montalban lo guardadó! (37)

La llibertat del bosch y las montanyas
des que están acampats sembla qu' anyoran.
Com assaja 'l badell sas naixents banyas,
y lo cavall frisós sas clins al vent,
pera mostrar llurs forsas barras tiran,
y palets que llurs mans no més empunyan,
ó al so de grallas, ab llur dansa admiran
sempre animats, distrets y ab cor plasent.

Dels serrats, que corona la olivera,
y de las valls floridas de sa conca,
Tremp, la qui s' enmiralla en lo Noguera
acull y engruixa la escullida host.
Y ab ells van los de Issona la romana
los de Orcáu y dels *monts d' argentería*, (38)
los de la Pobla y 'l Flassinell, que mana
lo digne hereu d' Arnau Miró de Tost. (39)

Devant sa tomba, que d' Ager lo temple
guarda ab sa bella estátua, á tall de guerra,
prenent sa fe y sa vida com exemple,
En Berenguer d' Ager feu sagrament
de lluytar ab alarbs á la primera
empresa á que 'l cridás lo Rey En Jaume,
ó dur á Terrasanta sa bandera
si de lluytá ab cristians hagués intent.

Deixantne la montanya Malehida
y del Jueu lo fúnebre flumayre,
pèl Ribagorsa devallá una ardida
companyía de gent d' aquellas valls.
Tot ossos y tot nervis, d' angulosas
formas que 'l sentiment no enrodonía,
las armas defensivas eran nosas
per ells, y per lluytar duhian boscalls.

Ab la host dels Almugávers s' ajuntaren,
y almocatens pera capdills volgueren;
y ab ells al ras uns altres s' ajassaren,
que de sas tendas repelí tothom.
En circhs antichs, y en plassas péls nuviatges
dels grans senyors com gladiadors lluytavan;
lo poble 'ls deya 'ls *cavallers salvatjes*,
y 's mostravan ben dignes de tal nom.

L' esperit d' aqueix segle 's retratava
en tal aplech. Soldats sense bandera;
vassalls ab llur senyor, que no anyorava
las vetllas del castell devant la llar;
vetllas d' enuig, hont l' esperit no vola,
que anima sols d' un frare la arribada,
la d' un romeu, del trovador la viola,
ó 'l festí de la cassa del senglar.

Per ço aquells sers, que un bell ideal sentian,
y á la forssa brutal no 's doblegavan,
d' eixa mitj ruda societat fugian,
arrecerant en monestirs llurs cors.
Y aquells carácters grans, que en la abstinencia
lo cumpliment de llur missió no hi veyan,
tot enfrenant llur pensa ab la obediencia
empunyavan los glavis venjadors.

Germans, entre ells, de religió agustina,
cavallers de Sant Jordi, devallaren
de llur castell convent que 'l mar domina (40)
ab la vermella creu demunt del pit.
Com son pare, lo Rey amor tenia
als guardians de la Marca de Valencia,
pus lo desert que En Pere 'ls concedia (41)
ells trasformaren en verger florit.

Si 'l campament los acullí ab respecte
pel nom del Sant, que per patró tenian,
quasi d' una ovació foren objecte
lo qu' hi entraren apres, frares templers.
Fills de nobles familias, que la guarda
tenian dels camins de Palestina,
sempre de las creuadas en vanguarda,
aquí 'ls cridá lo ters dels Berenguers.

Pus que com ell En Jaume no podia,
per sa missió, sa joventut y altesa,
sagellar ab lo vot sa simpatía,
fou, mès que llur amich, sumís soldat.
Y á donarlos aná la benvinguda
ab sa reyal mesnada y sos richs homens:
—Après de Deu, n' es sempre vostra ajuda
(diguéls) la que mes aymo en lo combat.—

Vestits de blanchs mantells ab creu de grana,
figuras arrogants, li demanaren
que solsment sa milicia fos guardiana
del qui tants anys en llur convent visqué. (42)
—En vostre cor d' infant creixer hi ferem
la fé y l' amor á empresas grandiosas
Part donchs hi hem de tenir. Com prometerem
trenta aqui som.—Bernat Champans digué.

A llur entrada 'l Rey renovellava
los pactes sagellats en Barcelona
y entre 'ls repartidors hi designava
al prior de Miravet, home exemplar.
Y part en la conquista prometia
als qui d' altres reyalmes allí veya,
y aventurera gent, que ja glatia
de dormir en las naus y de lluytar.

Las carns, grana, bescuit y altras vituallas
embarcan de primer. En las taridas
hi fican los cavalls. Donan las grallas
y 'ls corns lo seny d' alsar lo campament.
Y s' ou al plegar tendas tal cridoria
de parlas consemblants y veus estranyas,
que farian duptar de la victoria
si fos altre 'l capdill d' aquella gent.

Combregan tots. Lo Rey ab alegría
mes soldats dels qui 'ls nobles prometeren
comtempla allí aplegats: la fé los guia
pus molts per primer cop veuhen la mar.
Martel mana l' estol: Carrós derrera
ab sa nau: la vanguarda du Moncada,
y pel Rey destinada es la galera,
que sa vila natal feu agensar.

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

Embarcat ja lo Rey la senyal dona
de partir, y del ancre las cadenas
de sa nau fa muntar: s' infla la lona,
y 'l gallardet flameja en las antenas.

Lo remer, tot bogant lo *laus* entona, (43)
mentres sanglota, y 's va arrancant sas trenas
en la platja la esposa desolada,
la tendra mare, y la filleta aymada.

Dalt d' una roca, que la mar domina,
Aspárrech l' arquebisbe, ab tremolosos
brassos, beneheix l' estol, que ja camina
vers lo teatre de tants fets gloriosos.
Per ell implora protecció divina,
car de la mar als ayres procelosos
no estan fets los valents homes de guerra,
que als enemichs no temen sent en terra.

Baix lo toldo daurat de sa galera
destaca del Rey Jaume la figura:
desenveyna l' acer, y sa bandera
enlayrant ab la esquerra, axí murmura:
—¡Senyor, si per estendre ta lley vera,
més lluny hagués d' anar, mon cor te jura
que igual fé y esperansa 'm sostindría!
¡Partim en nom de Deu!—y la host díu:—¡Sia!—

NOTAS

1 Ramon de Plegamans de Barcelona encarregat per lo Rey de vigilar y activar la construcció y vituallament de l' estol.

2 Las Medas que foren ocupadas pèls emporitans ans de establirse en lo continent fundant en ellas la ciutat de Palapolin (Strabon). Coll Malodes (Avieno).

3 Celebandum montanya del Cap de S. Sebastiá hont estaba edificada com en un reclós la ciutat de Cypsela (cápsula).—Los Romans li donaren lo nom de Promontori Lunari que correspon al primer en grech.

4 La moderna Calonje ahont s'hi troban encare restos romans.

5 Una lápida trobada en Blanes recorda dita defensa.

6 Del Tordera al Besós.

7 Pineda.

8 Del Llobregat vers Tarragona.

9 De quin galip volen fer las naus (Capmany).

10 Cambrils.

11 S' anomená Dertosa per los colls de pedra.

12 La part occidental de Europa se anomenava Vesperia (Strabon).

13 En la costa de Salauris (Salou) estava la agradable Callipolis, que ab sos alts murs y elevats marlets penetrava en la regio del aire, y una ampla llacuna la voltava hont s' hi criavan peixos en abundó (Avieno).

14 Las 100 donzellas de Bagá que debian partír pera Almeria eu rescat de Galcerán de Pinós y son company San-Cerní, que, segons tradició, vingueren pèls aires avans del embarcament.

15 Las tres citadas com á las mes famosas per Capmany.

16 La filla del emperador Manel de Constantinopla destinada per esposa del Rey N' Anfós avi del Rey en Jaume, casada ab Guillem de Montpeller per mancament del Rey, y mare de Madona Maria Montpeller, mare de En Jaume.

17 Lleo en lo baix imperi restablí las birems romanas y las hi doná lo nom de dromonas.

18 Tela d' aquella época parescuda al satí.

19 Un sagell de plom de Guillem de Montpeller representa un cavaller sentat tocant una arpa.

20 Colocada de babor á estribor. Son salt lliurava al menys de la pena de mort en alta mar.

21 E la quantitat del estol fo aytal quey hac 25 naus complides, e 18 tarides, e 12 galees, e entre buces e gallotz 100 e axí foren 150 lenys capdals menys de les barques menudes (Crónica del Rey En Jaume).

22 Báscara.

23 Riu Muga.

24 Se creu que la barra de ferro plantada en mitx de la plassa de Massanet de Cabrenys, que la tradició suposa la barra de Roldan, formava part d' un dels trofeus de Pompeyo, vora 'l Perthus.

25 D. Joseph Pella y Forgas publicará en la historia del baix Ampurdá la copia de tant notable documeut.

26 Montgrony (de mont-poble) á 3 horas N. O. de Ripoll, d' aspecte tetrich y quasi horrible en dias boirosos. Era montanya sagrada dels Celtas habentse trobat en ella monedas celtíberas y pedras de llamp. Lo *Castrum Moncronio* en lo plá de Sant Pere tenia dos entradas: una per la *roca del trench* y altre que mirava á la *Coma dels Moros*. En ella se sostingueren los derrers Bagaudas en temps d' Enrich. Alguns creuhen que ve Montgrony. de Mont-grony (de grunyir): y altres *grony* de *grenA* (nom de las penyas agudas de aquells llochs). (V. Parasols).

27 Dit frare se deya Pere.

28 Aparexia en Vallfogona un ángel ab espasa de cavaller que en lo mitx dia feria á la gent y tots los ferits morian ans de la posta del sol. Los de dit poble anaren en professó á Ripoll y morí un ferit mentres predicava l' abat Seniofre (Historia de Ripoll).

29 Alguns enmatzinavan las espasas com encare los salvatjes las sagetas.

30 Lo Rey en Jaume declará nul un combat entre Bernat de Çentellas y Bernat de Cabrera per emplear lo primer una *arma virtuosa*, la espasa de Vilardell.

31 L' alfanchs del Califa Omar estaba fabricat de ferro meteórich.

32 Los menhirs en catalá portan nom de pedrafitas, sent notable la de Vallbanera en la Vall d' Aro, y la de Sant Hilari Sacalm. Entre Moyá y Sanpedor hi ha sols un dólmen.

33 Aulus Mevius fills de Vich que combaté en Orient á las ordres del Consul Lúculus tornant á sa patria carregat de riquesas.

34 Spatamala prop de Torelló sufrí la dominació dels Romans, fou presa dels alarbs, qne la reduiren á cendras al abandonarla de nou en la reconquista de Jofré.

35 Mataró.

36 Patró del Comptat d' Urgell.

37 La Comptesa Aurembaix feu llegat al Compte Nunyo d' una espasa de sos passats que guardavan los Monjos de Montalban.

38 Montanyas de Gerrí.

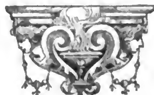
39 Arnau Miró de Tost primer vescompte d' Ager feu grans damnatjes als Moros trayentlos del vall d' Ager y de las voras dels dos Nogueras. En la iglesia colegiata de Ager fou enterrat; sa estatua ab la vestidura de guerrer y sens cuartels en son escut.

40 Situat en lo coll de Balaguer vora Tortosa.

41 Desert d' Alfama.

42 Lo de Monzon.

43 Cant que entonaban los marins després de una victoria y á la partida y arribada á port. (V. Crónica de Muntaner).

SERPS DEL COR

¡Válgam Deu, val!

I

Forta ha sigut la batalla;
han guanyat los serdanyins;
desbandats encara fujen
los alarbs que han quedat vius.

En Jofre lo comte hi era;
també hi era son cosí,
En Bernard, lo valent jove,
que més que amor, vol perills.

Té tanta renomenada
de coratje y forsa y giny,
que no més quan son nom senten,
tremolan los serrahins.

Ab ell ningú s' hi compara;
los que combatre l' han vist,
diuhen qu' ell es com lo llamp
que de guerrer se vestís.

Las mares lo nom del héroe
ensenyan á dir als nins,
y 'ls diuhen: «Véus aquí l' home
que 'ns ha enviat Jesucrist.

Mentres En Bernard aleni,
ja podém viure tranquils;
la mitja lluna á Cerdanya
jamay hi podrá lluhir.»

Tota la gent surt á rébre'l
per carrers y per camins;
fullas de llorer li tira
y *Salve! Salve!* li diu.

Negra tempesta de lluytas
nos duhen los serrahins;
mes en Bernard per desferla
será l' arch de Sant Martí.

II

Lo comte de la Cerdanya
fa temps que viu neguitós;
quan es al palau, se tanca,
y quan surt, vol anar sol.

Mormola paraulas foscas,
estreny los punys, sembla foll;
per sos ulls vermells com brasas,
sembla que va esquitxant foch.

A En Bernard lo seu cosí
no 'l vol veure pas cap jorn;
de sopte mana que 'l tanquin
á la més fosca presó.

Sempre que la nit arriva,
lo comte adormirse vol,
mes debades brega y brega,
pus sempre d' ell fuig la son.

Debades la greu comtesa
intenta darli consol;
debades al comte abrassa
y l' ubriaca de petons;

lo comte los ulls no acluca,
segueix frisós que frisós;
desvetllat la nit lo troba;
desvetllat lo troba 'l sol.

—¿Qué 't desvetlla? ¿qué t' abrusa?
¿qué tens? ¿qué tens, mon espós?
—Sento en mon cor una serp
que m' estreny com un argoll.

—¿Quína serp tan malehida?
díga'm, díga'm lo seu nom.
—¡Ay! es l' enveja, l' enveja,
que 'm va rosegant lo cor!

III

Negra es la nit; ningú torba
lo callament del palau;
en sa cambra dolsos somnis
hi dorm tranquil En Bernard.

De sobte, entre 'l cortinatje,
surt á l' arcoba una má,
y un bras després, y una espatlla,
y un cap y uns ulls flamejants.

Es lo comte; poch á poch,
sense fer soroll se 'n va
á prop de la capsalera
del llit hont Bernard hi jau.

—Vetaquí 'l valent y l' héroe,
vetaquí lo meu rival;
per ell un astre de gloria,
y pera mí ni un sol raig.—

Axó pensa 'l comte; llansa
una rialla infernal,
y un punyal, del cinturó,
á poch á poquet se trau.

Es tant lluhenta la fulla,
la fulla d' aquell punyal,
que brilla en mitj de la fosca
com en nit de tempestat

lo llampech; mes ja no brilla
la fulla aprés d' uns instants,
perque 'l punyal fins al pom
está tot cobert de sanch.

Sona un ¡ay! lo comte diu:
—«Ja no 't tindré qu' envejar!»
Y 'l callament y la fosca
tornan á omplir lo palau.

IV

Desde qu' En Bernard morí,
ha passat ja molt de temps,
y la pau al cor del comte
no hi ha tornat pas may més.

Més que avans se neguiteja,
més que avans plora y pateix;
quan no dorm, se desespera;
quan dorm, tristos somnis té.

Mes ab tot, no dorm pas gayre,
sempre 'l desvetlla una veu
que sent al fons de son cor
y que en tot arreu la sent.

Debades la greu comtesa
busca pel comte remey;
debades ab abrassadas
y ab dolsos petons l' estreny.

Contra 'l mal que abat al comte,
no hi há res que hi puga, res;
es un mal que no té cura
y que consol tampoch té.

La comtesa diu al comte:
—¿Qué tens? ¿qué tens, espós meu?
¿encara 't crema l' enveja?
¿no ha fugit aquella serp?

Ton cosí no 't fa pas ombra.—
—Donchs la serp que 'l cor m' estreny,
encara s' ha fet més grossa,
encara 'm rosega més.

—¿De qué ha servit qu' ell morís
si encara enveja li tens?
—Ja no 's diu la serp *enveja;*
ara 's diu *remordiment.*—

V

Al convent de sant Martí
un nou frare hi es entrat;
poder, amor y riquesas...
tot en lo mon ho deixá.

Cada dia entre las rocas
un clot fondo hi va cavant;
l' Abat vora d' ell s' atura
y li diu:—¿Qué feu, germá?

—M' estich cavant lo sepulcre
hont me deurán enterrar,
y 'l faig gran pera que hi haja
prou lloch pera mos pecats;

perque tan gran fou ma enveja
y mon remord es tan gran,
que per més qu' obri un abim,
no crech que hi cápigan pas.

LA COMTESA MAHALTA

Pressagis.

I

De Rodéz dins lo castell
y en daurada rica cambra,
roja cinta de satí
ne broda garrida dama.

De bori es lo teleret
que apoya damunt sa falda,
de bori son los capdells
qu' envoltan la seda y plata.

Aprop d' ella, un bressolet,
tot guarnit de fina holanda,
tot cobert de rich damás
un petit infantó guarda.

Com lo lliri n' es de blanch
lo blanch color de sa cara,
com lo sol n' es de rossét
com lo sol al trench de l' auba.

Del rich brodat, ben sovint
la dama los ulls aparta,

y bessant amor y goig,
en lo tendre infantó 'ls clava.

Gentil nina de quinz' anys
aprop d' ella fa de guarda,
y tantost l' infantò 's mou,
lo bressolet ja balansa.

Y, al bell punt, tan dolsament
com del mes de Maig la flayre,
la dama del teleret
á n' al sèu fill axís canta:

—Dòls encant de ma vida,
goig de mon goig,
cel de mas esperansas,
mon rich tresor,
tanca tos ullets dolsos
táncals al son,
din, don.—

—¡Que ben dormirlo sabéu
ma senyora ben aymada!—
Diu la nineta, esguardant
com lo infantò sos ulls tanca.
—Mes no está prou dormidet
cantaunhi, senyora, un' altra.—
La dama ab joya somriu
y aixís altra volta canta:

—Heréu de las glorias,—heréu dels fets alts
que tant enaltiren—als braus catalans.
Si Dèu escoltava—mon préch mes constant
l' Historia 't diria—Berenguer lo gran.
Tanca tos ullets dolsos,
táncals al son,
din, don.

Valent jo 't desitjo,—valent pe 'ls combats,
gelós per guardarne—los furs del estat,
valent pe 'ls contraris,—valent per lliurar
los pobles sotmesos—al jou del alarb.
Tanca tos ullets dolsos
táncals al son
din, don.

¡Ay quan á véuret vinga
    lo mèu espòs!
Goig no hi haurá en la vida
    com lo sèu goig.
Ta cara rodoneta,
    ton cabell ròs
no l' ha besát encara
    lo mèu amor.
¡Ay quan sos llabis posi
    damunt ton front!...
de sa dolsa alegría
    s' omplirá 'l mòn.—

No ha finit lo sèu cantar
encara la noble dama,
quan l' infant, desfentse en plors,
lo sèu cor amant traspassa.

—¡Oh que tens lo meu fillet
diu besantlo ab tota l' ánima.
¿Qu' es que tens que no has plorat
fins que del comte se 't parla?

Tot just ella aytal ha dit
plora mes l' infant encara,
y es per la mare aquell plor
missatger d' una desgracia.

—¡A corrent vingan assí,
vingan assí los mèus patges!—
diu posantse la má al cor,
que fortament lo sent bátre.

De bat á bat s' han obert
las dos portas de la cambra,
y humilment sos servidors
las sèvas ordres demanan.

La Comtesa escriurer vol;
mes escriure es tardar massa,
y, llansant la ploma lluny,
parla aixís á n' als sèus patges:

—Guarniu los poltros mès braus
y al espòs de la meva ánima,

digáu que del propi puny
lletras sa esposa demana.—

Afanyosos han sortit
de la cambra tots los patges;
las escalas del palau
com á llamps las han baixadas.

Los cavalls, esperonats,
del pedram guspiras llansan;
la Comtesa ab foll delit
desde 'l finestral ho esguarda.

Ja de vista 'ls ha perdut
de lo bosch entre las ramas
¿Mes per qué lo cor, tot trist,
mes nuát se sent encara?

Part d' allá dels puigs vehins
s' ouhen brandar las campanas,
com si toquessen á morts,
com si cridessen venjansa.

Per no sentirlas sonar
va de l' una á l' altra cambra;
si al cel se ficsan sos ulls
horrorisada los tanca.

Núvols de color de foch
per lo blau del cel s' escampan,
núvols que semblan de sanch
y esglayadoras fantasmas.

Lo finestral ha tancat,
y, dins lo fòns de sa cambra,
comensa rès fervorós
devant de la Verge Santa.

Mès lo cel es mès vermell,
l' infantó gemega encara,
y encara brandan al lluny,
ab trist ressó, las campanas.

II

Móltas aubas sòn fugidas
desd' aquella que, ab greu ánsia,
per rébre del Comte novas
enviá Mahalta á sos patges.

Tambè avuy, com aquell dia
dins de sa cambra travalla;
mes ¡ay! sas mans ja no brodan
de satí vistosa banda.

Sos capdellets ja no envoltan
las trocas de seda y plata;
qu' avuy sols cus la Comtesa,
plorant, una toca blanca.

Tambè avuy, com aquell dia,
ab dòlsa tendresa esguarda
lo bressolet de nouera
ahònt lo sèu fillet descansa.

Mes ¡ay! ja avuy no es vermella
del papalló la llassada;
qu' es negra com la nit bruna,
com un cor sens esperansa.

Sovintet l' infant desperta;
mes la Comtesa no canta;
avuy sos cants de ventura
s' han tornát torrents de llágrimas.

També avuy com aquell dia,
gentil nina té á sas plantas,
també avuy, com á las horas
carinyosa 'l bressol guarda.

L' infant plora, y la nineta
diu, al véure que no calla:
—¿Lo voléu, la mi senyora,
lo voléu en vostra falda?

Sens respondre la Comtesa
del petit bressolet l' alsa.
Plora, diu, fill de ma vida,
desdixat infant sens pare.

Mes que tos dolsos somriures
á mon cor plauhen tas llágrimas;
ja lo méu bé no ha de vindre
á gosar de tas riallas.

Ja sos llavis amorosos
en ton front no han de posarse,
ja per mí sols en la vida
mon consol es la pregaria,

Mon desitx los murs del temple
'hont ton brau pare descansa,
mas il-lusions benvolgudas
tan sóls eixa toca blanca!

Plany fillet, sa mort traidora,
plora, com plora Mahalta,
puig que fins lo cel nos priva
lo consol de la venjança!

VIOLA

Núm. 10.—LA FILLA DE JEPHTÉ, de *D. Jascinto Torres y Reyetó.*

Núm. 11.—L' ANGEL CAYGUT, de *D. Isidro Reventós.*

Núm. 12.—TARDOR de *D. Joseph Franquesa y Gomis.*

LA FILLA DE JEPHTÉ

Dissort

—«DEIXÉU lo dols repós, tendras amigas,
las qu' en la tribu per' son goig viviu
com rosellas que adornan la planura
escampadas en mar rossench d' espigas
que daura 'l sol d' estiu.

»Deixéu lo dols repós; ja per la serra
de la tempesta al só l' eco respon;
es la amiga senyal dels germans nostres,
los que han vensut en ensanchnada guerra
als fills impurs d' Ammòn.

»Ja han sortit los pastors ab las ovellas,
lo sol s' ha despertat plé de recel
y pél llunyá horisont al cel se 'n puja,
tement que prenga 'l lloch de las estrellas
la gloria d' Isräel.

»Ab rast de perlas coroneus la testa
y ab dobles enfilalls de penjoys d' or;
y al só animat de panderets y sistres

tot acullint als braus en nostra festa
doném mes vida al cor.»—

Així al somriure 'ls primers raigs del dia
esclama ab goig la filla de Jephté
y las donzellas á sa veu juntadas
de Maspha surten emprenent la via
per hont l' estol victoriós se 'n vé.

La filla de Jephté va devant d' ellas,
lo vel del cap caygut sobre l' alt pit:
així entre blancas boyras recatada,
guiant ab casta llum milers d' estrellas,
va caminant la reyna de la nit.

Sa negra cabellera, bellugosa
per sa morena espatlla 's veu lluhí';
sembla l' ala del còrb que 'l sol llustreja
quant tot volant s' aplana peresosa
sobre 'ls colrats turons del Sinäí.

Y ella somriu y en son camí 's detura
y alegre exhala de son pit est cant:
—«Ja es mes aprop Jephté, miréulo, amigas;
l' astre del jorn, que besa sa armadura,
com llum de gloria anima son semblant.

»Miréu, es ell qui en la sanchnant matansa
com tronch de vella alsina es el mes fort;
quan dona un cop rodola un cap per terra;
Deu li ha donat lo llamp de sa venjansa,
sa espasa llú com ceptre de la Mort.

»Y 'l Senyor Deu á la victoria 'l guia
mes rápit que l' alé del huracá;
llohém al Deu que protegeix al débil,
per l' ample mòn son nom benehit sia:
¡gloria al Etern, son nom es Jehováh!»—

Al darrer mot Jephté 's troba prop d' ella:
—«¡Ma filla!»—esclama, obrint pasmat los ulls;
de sas nervudas mans llísca l' espasa;
tothom enrotlla á la gentil donzella
y com remor del vent s' ouen murmulls.

Ab estreta abrassada ella 'l saluda
y suau li dona d' un pur bes l' alé
y ab flors de terebint y verda palma,
per donarli millor la benvinguda
cenyintli 'l front joyosa s' entreté.

—«Aném, li diu; á l' ombra delitosa
de nostra parra trobaréu repós;
extesa vora 'l tronch hi ha la catifa
y la rehina de Sabá olorosa,
del braseret s' exhala en fum blavós.

»Allí, ben lluny dels alarits de guerra
mes pur l' oreig us donará frescó'
y us portaré pera endolcir los llabis,
de mel d' Hebròn plena á corull la gerra
y 'ls dátils mes madurs de Jericó.»—

Y en pló' esclatant, Jephté esgroguehit crida:
—«¡Filla, en mal' hora ab tant amor m' aculls!
¿Perqué al tornar á l' anyorada patria
primer que veure't no he caygut sens vida
ó 'ls raigs del sol no m' han cremat los ulls!...

»A Deu jurí donar per ma victoria
el qui primer surtís de mon casal,
pera vení' á trobarme en ma tornada
y en tu, que m' has rebut ab cants de gloria,
haig de cumplir mon jurament fatal.»—

Ella en la pòls lo bell esguart humilla
y sumisa respon ab dolsa veu:
—Puig qu' heu vensut, cumpliu lo que juráreu;
pera obehirvos só la vostra filla,
ma vida es vostra per' tornarla á Deu.»—

. . . .

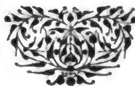
Y fins que 'l trist Jephté va deixá' ab pena
sa filla morta en lo sepulcre humit,
dos brots van naixe encara en las palmeras;
dos cops la reyna de la nit serena
cresqué y minvá en lo front del infinit.

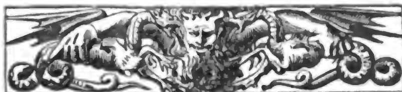
Y 's juntaren entorn la sepultura
cubert de cendra lo cabell sedós
las fillas de Isräel, y la mes bella
ab pas tranquil avansa y 's detura
devant la porta del etern repós.

Lo cap gentil sobre 'l cast pit doblega,
tot suspirant l' alé en son llabi 's pert
y son psalteri exhala veu plorosa
com la del vent que cap al tart gemega
per la estéril planura del desert.

Y ella cantá:—«La flor de l' hermosura
poncella encar sens donar fruyt caygué;
plorém la trista sort de nostra amiga
y benehesca Deu sa sepultura
ab la rosada de la nit que vé.

»Morí pèl brau Jephté tota esperansa,
planyém son cor: así 'l Sant Deu ho vol.»—
Y ab lo pló' als ulls tothom baixá la testa
quan l' últim cant moria en la llunyansa
y envers ponent agonitsava 'l sol.

L' ÁNGEL CAYGUT

Non serviam.

I

Lo temps sense esma recomptava segles;
l' auba primera no era pas finida,
y esclatavan los mons entre de bromes
gentils com noys que al despertar somriuhen.
Entre les ones de la llum ardenta
tot entonava al Criador un himne
y 'ls esperits que sa presencia gosan
besos d' amor extasiats cambian.
Y 'l Criador lo pervenir espera;
y un bell arcángel à sos peus arriba,
trencat l' alam de vincladisses plomes,
ratllat lo front de sangonent ferida.
—¿No ohiu, va dirli, com l' espay tremola?
Milers d' arcángels contra vos s' animan...
Lo més amat dels esperits puríssims,
del vostre amor l' inspiració divina,
soltes les ales, la mirada encesa,

núa l' espasa, contra vos los guia.
Bull la superbia en lo seu front de rosa,
mística llum en sos cabells hi brilla;
may com avuy que l' armonía trenca
lluhir he vista sa hermosor divina!!...—
Y 'l Criador, ab contracció de ceyes
que astres y mons fa tremolá' en sa vía,
guayta's l' espay, d' allá d' allá per l' ombra,
per hont l' estol de rebel-lats li signan.

Entorn del Cel van arribar esplèndits,
ab sa blancor arrebossant lo dia;
y ab los faels que á sos desîgs s' oposan
á forta lluyta 'l capitost los crida.
Tots inmortals, sense parar combaten
y 's coneix sols los que á son Deu estiman
perque 'ls uns ploran quan ardits fereixen
y 'ls altres lluytan encegats per l' ira.
Los fonaments del Univers tremavan,
l' ayre espantat en espirall movia's,
orats los mons sobre sos perns giravan,
los sols llensavan lluminar polcina,
y sota 'l blau de la serena volta
per primer colp la tempestat fulmina's.
Negra la fosca als rebel-lats encega,
la turbonada sos alatjes vincla,
y 'l llamp primer que han engendrat los núvols
sobre son cap fuetejant deslliga's.
Y 'ls bons arcángels á la gloria tornan...
Véuho Satan, y aixeca ayrat la vista
y agafa un llamp á mitjan curs, y 'l para
y als peus de Deu arrebatat lo tira.
Llavors, que penja desde 'l Cel s' adonan
una cadena d' or, brillant, macissa,
y un crit de joya de sos llabis surta
y allí Satan mena sa gent ardida.

Los ángels bons temen que 'l Cel no escalin,
lo Criador ab magestat los mira,
y quan ja tots de ses anelles penjan
la gran cadena de sos peus deslliga
y exten lo braç... y la llegió revolta
té sense esforç sospesa en los abismes.
Y diu aixís:—Jo que inmortals vaig ferlos
matar no puch sa inagotable vida!!

Mas lluny de mí... ¡Foch del infern, engendrat...—
y obra la má y en el abisme 'ls tira.
Los núvols xiulan que á son pas s' esqueixan,
tombantse 'ls astres que 'l cayent los privan,
y encara 'ls llabis del Senyor no 's juntan
que la sentencia espaventable dictan,
que son ja á fons; y mentre 'ls uns rebotan
per torná' á caurer ab les carns ferides,
clávanse 'ls altres en la terra dura
y sobre seu trèmol lo cos revincla's
com una llança que clavada ab furia
sobre sa punta tremoleja y vibra.

Del temporal d' aquella carn revolta
Satan redreça's com una ona altiva
y encès l' esguart y alçant la destra closa
—Non serviam—diu y clava al Cel la vista.
—Jamay del Temps abaixaré la testa,
no só vençut puig tinch eterna vida!
Jo 'n sé d' un Mon y una mesquina rassa
fosca existencia que en ton cap germina;
demá serán y en contra teu ab ella
podré lluytar y esbravejar mes ires;
la Pau hi vols y jo hi duré la guerra,
hi vols l' Amor y hi faré naixer l' Ira.
Non serviam.—torna, y mentre ho diu sa boca,
nerviosament ab lo seu cap ho signa.
Y allá en lo Cel fins hont sa veu alcansa
l' Angel de Pau desconhortat sospira
y esguarda 'l Mon que entre de núvols rosa
roda en sos perns y alegrement camina.

II

L' obra dels segles poderosa avança;
com á poncella que á ser flor arriva,
lo Mon esclata del capoll de núvols
que sa bellesa verginal captivan.
Desfa's la gruixa de la neu que vesta,
enjega 'l foch que en ses entranyes cria
y 'ls monts se forman y los rius devallan
y les mars s' omplan curullant abismes,

mentres les plantes lo crostam esbotzan
y 'l primer vert de primavera hi brilla.

Deu se 'n va al mon á reacabar ses obres,
l' Angel de Pau embadalit ho mira,
y á Adam contempla de la pols com surta
y á Eva hermosa en sa primer somrisa.
Tot es bellesa y armonía santa,
los dos esposos ignocents s' estiman,
lo Temps no compta sa existencia encara,
ni cap desîg en son cervell germina.
La Pau encensa ses amors primeres,
blana la terra sota seu s' humilla,
l' arbreda amolla son fullam quan passan,
les flors per vèurels sobre 'l tronch se vinclan,
y mansament y festejantlos sempre
totes les feres aprop seu caminan.
L' Angel entona son cantar de festa,
aixeca al Cel l' esperansada vista,
y sa veu junta á ne 'l concert que esclama:
«Amar y ser amat, això es la vida.»

Y l' hora fou que comensá la lluyta,
l' Angel caygut enmatziná la ditxa,
y 'l Paradís fou esborrat del esser,
y 'ls primers pares sense alberch caminan.
Adam, que sent de son pecat la forsa,
cap-baix y trist ab sa muller se mira
y aquesta 'ls ulls avergonyida tanca
no volguent veure pudoroses tintes.
Negres deserts ab pas lleuger travessan,
dintre una vall arrecerada arrivan,
Adam aixeca l' arrugada testa
y á sa parella á traballar anima.

Apar salvada la nissaga humana,
l' amor enjoya ab sa claror sos dies,
besa la mare á sos fillets contenta,
y Adam somriu al contemplar sa ditxa;
mes Satan vetlla y cada pas que donan
devall sos peus los fa brollá' un abisme.
L' Angel de Pau ab son mantell los cobre,
los bens perduts tant solzament sospira
á fins que un jorn... jorn d' espantables ombres,
deixá la terra y á n' el Cel fa via;

devant de Deu desconhortat se mostra.
y obrint sa vesta al Criador li signa
ampla ferida al mîg del cor oberta
per má dels homens en sa curta vida.
—Cain ha mort á son germá!—esclamava,
—¡Jo he vist lo crim sens que cegás ma vista
y m' ha semblat un' altre infern la terra
y á vostre aprop me só anyorat de vindre;
¿qué será d' ells en l' espantable lluyta
que 'l negre arcángel contra vos calciga'ls?
¿qué será d' ells á qui jo estim desd' ara?...—
y 'l rostre seu ab les dos mans cubría's.
L' asserená y digué l' Omnipotencia:
—Si 't fa pò 'l Mon d' ençá que 'l crim anihua,
sura en l' espay y sa existencia vetlla,
plora per ell y per sos fills suplícam.

Lo bon arcángel per l' espay surava's,
vejé ben negres y espantables dies,
lo *Pecat* ésser y la *Mort* alçarse,
secats los pits y 'ls ulls buydats sens nines..
A l' infinita comunal fossana
los uns als altres los mortals s' atían,
y van confosos los hereus dels homens
ab aquells altres que son fills de l' ira.
Pobles s' alçáren y exalçáren festes,
la dona fou una serventa inica,
Deu s' oblidava y l' esperit que 'ns honra...
Tant sols lo goig fou estimat per vida.
Passaren segles y més segles passan:
creixen los homens y 'ls pecats no minvan,
y es un bordell tota la terra nostra
que 'l llamp de Deu fuetejant castiga.
Als peus de Deu l' Angel de Pau s' acota,
contenir vol ses insondables ires,
y esguarda 'l Mon com á despresa bolva
que tots los vents descadenats calcigan.
—La rassa humana va á finir!—esclama,
mes res conté la majestat divina.

Obrénse 'ls núvols y llurs dèus abocan,
les mars s' empujan á les altes cimes,
vomitan foch les nuvolades fosques,
los volcans obran apagades pires,
y les montanyes espantades corran

pe 'l llarch del Mon á escorrers á l' abisme:
y s' enfonan los pobles y les races,
y mentre 'ls homens á n' els seus oblidan
estrets al pit tenen als fills llurs mares
fugint la mort que arreu per tot camina...
y tots moriren... y la terra xopa
vejè tant sols en aquells negres dies
surar una arca que en son cor portava
l' obra de Deu y una esperansa viva.

Y van les aygues retorná' á son centre,
nova verdor sobre la Terra hi brilla,
y 'l Mon semblava, deslliurat de taca,
que novament de mans de Deu eixía.

III

Y novament varen gosarlo 'ls homens;
la Pau ab ells volgué quedar cautiva
fent esmentar que era 'l traball la joya,
als patriarques inspirá les dites,
y va acotxar devall ses ales blanques
l' honest alberch de la primer familia;
y ab son amor dintre la llar va encendre
lo foch que 'l Temps no apagará en sos dies.
Lo negre arcángel temptador voltávals,
mars de ventura á sos desîgs obría,
xucladors sota de les ones manses
y abismes fondos sobre més abismes.

Un jorn sa testa resplandí de joya,
vuydá son llabi una infernal somrisa
y recolzat sobre d' un núvol negre
fixava al mon sa pavorosa vista.
Foch de discordia en los pinars cremava,
llépol la terra tebia sanch bebía,
queyan les llars y s' ensorravan pobles,
l' Angel de Pau desalenat fugía;
d' un negre poltro sobre l' anca nua
la Guerra, 'l Mon, en son furor trepitxa.
Al fort sotrach de sa petjada dura
torba 's lo seny y l' ambició deslliga 's;

l' enveja furga dintre 'l cor de l' home,
naix una gloria de raels podrides,
y es disputada pam á pam la terra
sense aixecar endalt lo cel la vista.
Sobre l' espatlla de les gents que 'l voltan
s' alçan Tirans; y de prop seu se mira
lo primé' esclau que ha arrossegat cadena
negant á Deu y malehint la vida.

Lluytar, lluytar y dominar la terra,
«lo Mon es nostre» tots los homens cridan;
y 'l temps sobrer de ses mesquines lluytes
pássanlo febles en mortals delicies
entre polç d' or y ramoreig de palmes
y 'l sensual opi que ses forses minva.

Tot son imperis de grandó' espantable,
tot desîjar l' aixamplament de fites,
ningú recorda prediccions profètiques
del Sinaí ja s' ha oblidat lo dia,
ni del Calvari aquella nit inmensa
en que l' amor per á l' amor moría;
y en les onades d' aquest mar de pobles
que bressa 'l Mon per lo buydat abisme,
l' Angel que tendre per los homens vetlla
la Pau, á voltes, ab mirada trista,
com ullades de Sol en dia núvol,
sobre la terra emplorallada envía.

Y Satan, dessobre un núvol
que li fa com de coixí,
riu y canta y vola y corra
l' amplitut de l' infinit.

Les cordes de sa bandola
son de la pell de Cain;
la fusta n' es fusta treta
de l' arbre del Paradís.

Desde 'l Cel fins á la Terra
sa veu prou que 's deixa oir;
la cansó que Satan canta
la cansó comensa aixís:

CANSÓ DE SATAN

So fill de Deu, vaig renegar mon pare
per ésser tant com Ell;
no 'm van llevar del Cel, jo vaig anarmen
perquè 'l trobava estret.

Encara só tant bell com un arcángel,
ma mirada esplendeix;
si jo 'm mostrás al mon ab ma hermosura,
tot lo Mon fora meu.

L' humanitat sota mos peus esclava
la tinch á son plaher;
fermada á mon Palau resta la terra
ab lligams de serpents.

Si comptassem los homens que m' adoran
y 'ls que adoran á Deu,
l' humanitat y Deu s' espantarían,
sols jo fora content.

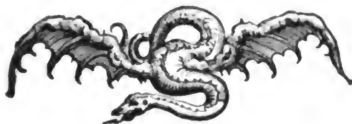
Y encara haig triar, me 'n venen massa,
y jo vull bona gent;
los qui creuhen en Deu per renegarne,
aquests son los fills meus.

Pe 'ls encontorns del Cel vaig cada dia
per riure satisfet;
devant de sos portals hi creixen herbes,
de no passarhi gent.

Un dia hi vull ficar una guspira
de mon foch de l' infern;
quin gust veure cremar dessobre 'ls núvols
lo meu nadiu alberch!

So fill de Deu, vaig renegar mon pare
per ésser tant com Ell;
no 'm van llevar del Cel, jo vaig anarmen
perquè 'l trobava estret.

Si jo m' humiliés, perdonat fora.
¡Homens! que no ho sabeu!
Mes ¡ay! si 'm perdonás, una altra volta
renegaría á Deu!!

TARDOR

L' amor no envelleix may.

Cau del arbre la fulla tremolosa
y esborra son color la polsaguera,
bat lo mastral en la paret fumosa
de l' ample portalera.

Ab vol incert fugint esparveradas
van á altres mars las pobras orenetas
y esquitxan son plomall las turbonadas
de las onas inquietas.

Baxant las boyras s' arreplegan totas,
plovisqueja, lo sol fuig avans d' hora,
prop del estany gemegan las granotas,
l' aucell plora que plora.

¡Oh esposa de mon cor! ja la invernada
ve per gelar las flors d' olor divina,
qu' ara mateix ja he vist l' aygua glassada
de la síquia vehina.

¡Quina tristor! també ab cara ensopida
nos passa la tardor, oh dolsa esposa,
y 'l temps fuig y s' emporta nostra vida
y 'ns ensenya una llosa.

Las ilusions y hermosas fantasías
del temps passat, ja no 'ns farán somriure,
aquellas esperansas y alegrías
no tornarán á viure.

¡Tinch fret! aném, aném á redossarnos
en lo rústich alberch de flayre antiga,
aném de nostra pena á retornarnos
prop de la llar amiga.

En ell un dia en hora benehida
vaig donarte d' amor santa paraula,
en ell havém unit la nostra vida
y 'ns hem partit la taula.

La cambra humil pel tebi alé besada
nostra pura passió sempre ha vist crexer,
com si fos un altar l' havem honrada,
nostre fill hi va nexer.

No es tan hermós en l' estiuenca ubaga
lo penjorell de fruyts de la campinya,
ni tan dols lo rahim que mitx amaga
la pampulosa vinya,

Com lo somrís de mel que als llavis vessa
del fillet amorós de tas entranyas,
¡com dorm! sembla qu' un ángel suaument bressa
son paneret de canyas.

Fruyta d' amor, delicia de tos pares,
nostres besos florexen en ton rostre,
de las glorias del cel que tu declaras
n' ets una viva mostra.

Mirall del nostre amor veig al mirarlo
que te tos ulls mateixos y ma cara,
tots dos nos hi veyém al contemplarlo
ab ansietat avara.

Deu lo guardi de mal, ell será un dia
lo tendre gayató de la vellesa,
tu ensenyal de resar, jo com se cria
lo dot de la honradesa.

Ve l' ivern? estrenyém los nostres llassos,
com mes fret mes s' arramban las parellas,
vina á trovar, oh dona, en mos abrassos
las besadas novellas.

Per entre 'l plor de las faccions humidas
brillan tas galtas de color de grana
com entre grogas fullas, esllanguidas,
l' esberlada magrana.

Cau del arbre la seca y trista fulla,
l' arbre soterra la glassada freda,
mor l' ufana y la branca se despulla;
peró la soca queda.

Ajuntem donchs las llargas cabelleras
que 'ns embullava 'l vent al festejarnos,
quan cambiantnos conversas falagueras
vivíam de mirarnos...

Peró, Deu meu, ¡qué veig! mon cap delira?
un cabell blanch brillant sobre ta testa!
la vellesa ha arribat, la Mort nos mira
brandant la fals feresta.

Adeusiau, ilusions de jovenesa,
oh vanas fullaracas de la vida;
no hi podeu res contra la cruel vellesa,
totas sols sou mentida.

De l' arbre del amor las flors partexen,
esperansas, recorts ja 'l fret los toca;
mes ¡oh esposa! no temis, ells nos dexan
peró 'ns queda la soca.

PREMIS ESTRAORDINARIS

(POESIA)

Premi de la Exma. Diputació de Lleyda.

Núm. 13.—ARMENGOL DE GERP, de *D. Joseph Martí y Folguera.*

Núm. 14.—LO CANAL D' URGELL, de *D. Artur Gallard.*

Premi de la Exma. Diputació de las Balears.

Núm. 15.—LA LLEGENDA DE LA PATRIA, de *D. Matheu Obrador Bennassar.*

Núm. 16.—LA CORONA, de *D. Joseph Martí y Folguera.*

Premi de la Exma. Diputació d' Alicant.

Núm. 17.—LA CANSÓ DEL TREVALL, de *D. Joseph Martí y Folguera.*

Premi de la municipalitat de Figueras.

Núm. 18.—EMPURIAS, de *D. Joseph Martí y Folguera.*

Premi de «La Misteriosa».

Núm. 19.—PRIMAVERA, de *D. Francesch Matheu y Fornells.*

Núm. 20.—OH PATRIA, de *D. Joseph Martí y Folguera.*

Núm. 21.—LA CANSÓ DE LA MARE, de *D. Joseph Martí y Folguera.*

N' ARMENGOL DE GERP

Sagrament de venjansa.

I

Ja n' han posat seti
al castell de Gerp;
n' Armengol lo comte,
lo qui 'l posa n' es.
Son ab ell que lluytan
tots los braus d' Urgell,
son ab ell que lluytan
contra 'ls infidels.
Ix de Saragossa
l' Emir á correns;
no cal, no, que surtis,
que no hi ets á temps.
Lo teu fill ne resta
tancat al castell;
trescents homes l' aydan
soldats y servents.
Lo comte 'ls ataca,
mes l' atach es breu;
¡ala, escaladayres!
¡ala, ballesters!
Espuntantne llansas,

esmusant acers,
al castell se 'n entran
los valents d' Urgell.
Quan l' Emir arriva,
tristas novas reb;
lo refors que porta
no ha servit de res.
Serrahins que fujen,
ja li están dihent:
—No hi anéu encara,
no hi anéu á Gerp.
Un mar de sanch mora
n' Armengol ha fet;
homes no comanda,
que son llamps de Dèu.—
L' Emir se detura
y s' estremordeix;
d' horror y de rábia
lo cor se li encen.
Los esguarts axeca,
los axeca al cel;
no veu més que núvols
negres y rojenchs.
Mentrestant lo comte
n' Armengol d' Urgell
la creu santa posa
al més alt marlet.
Ab neguit contempla
lo sangnant acer
y diu:—Ara es l' hora
de mon sagrament.
Ombra del meu pare,
no sofrescas gens;
si més sanch te manca,
ja te 'n daré més.—

II

En la presó de la torre
n' Abú, lo fill del Emir,
d' un cantó al altre 's passeja
ab los brassos sobre 'l pit.

Mormora paraulas foscas
y sols fa que malehir;
si li haguéssen deixat armas,
ell mateix s' hauría occís.

Lo comte Armengol hi entra:
n' Abú 's para quan l' ha vist;
¡ab quina rabia s' esguardan
los dos mortals enemichs!

—Mala estrella n' es la vostra.
—A tot preparat estich.
—¿Sabéu donchs que 'l vostre pare
venía á ajudarvos?—Si.

—¿Sabéu que á ell y á sas tropas
los cristians han fet fugir?
—Vergonya!..—Y ardentas llágrimas
los ulls li van enrojint.

—¿No os recordéu de Barbastre?
—Quan?—Mon pare caygué allí,
y després de la batalla
lo feu escapsar l' Emir.

—¡Oh recort de gran diada!
mos fets d' armas comensí.
—Jo també.—La sort llavoras
no os va gayre afavorir.

—Mes avuy...—Lo sol de gloria
també cau en fosca nit.
—La vostra n' es de tempesta.
—Está bé; que un llamp me fir.

—Sou valent.—Ab cants de guerra
ma mare bressá á sos fills.
—Qui tallá 'l cap á mon pare
¿vos mateix no fóreu?—Si.

—Malehit...—Compleixo á cegas
las santas lleys del Emir.
¡Llástima que vostre pare
nostra fé no hagués seguit.

La capsa n' es d' or gornida
d' esmeragdas y diamants;
¡prou que n' es digna tal joya
del emperador mes gran!

Quan la capsa n' es oberta
l' Emir cau fret y esglayat.
¡N' ha vist lo cap de son fill
entre regalims de sanch!

Mentrestant á Gerp lo comte
satisfet esclama ja:
«—Cap per cap; vida per vida;
oh mon pare, estás venjat.»

LO CANAL D' URGELL

Dedicada á la Societat El Canal de Urgel.

L' Urgell es lo graner d' Espanya.

I

Negrenca boyra en l' horisó 's destaca,
erma es la plana, es aplomát lo cel,
lo llop udola, lo mastí vigila,
de por tremolan los manyachs anyells.

Quan l' hivernada vá glassánt la plana
y el sol besantla vá fonént la neu,
l' aygua escorrentse pel crestall que trova
ompla la gola del desert torrent.

Sedents los arbres, recruixint sas brancas,
apart demanin un raig d' aygua al cel;
y endins la terra cargolantse cercan
un clot hon beure las arrels com serps;

En lluyta fera per la set que tenen
la feble sava furgejánt s' han pres;
semblan rengleras de gegánts cadavres
deixánt las fossas que 'ls colgá llarch temps.

Ni un cant ressona de la tendre aucella,
ni 'l dols murmuri del fleviol se sent;
tant sols lo xiscle penetrant de l' óliva
y 'l batre d' alas del voltor esquerp.

Devall dels porxos los remats se migran,
resa 'l pagés vora la llar al cel;
las eynas penja 'l llenyaté en la porta;
res sab la noya del galánt promés.

¡Ditxós qui veja per la inmensa volta
l' arch de bonansa brillejá esplendent!
Aqui es l' abisme ahont del cel vá caure
l' Angel maligne castigát per Deu.
. . . .
. . . .

Las gents senzillas murmuránt pregarias
baixar esperan un conhort del cel,
y Deu envihals missatger de gloria
que 'n gloria torni tot lo plá d' Urgell.

II

Exten sas alas lo Progrés fent via,
brilla l' estrella de son front de cel,
y las entranyas del Urgell remohuen
los colps d' aixadas y los malls batent.

Obrint la gola Llenguadera gita
com serp inmensa lo canal potent,
que, trescant marges y torrents y timbas,
vora del Segre en Montoliu se pert.

En sas voreras rengleráts los arbres
torsan sas brancas de lo fruyt al pes,

y lo fullatje voreján las ayguas
suaumént las besa quan las gronxa 'l vent.

De dolsos flayres tot l' espay s' omplena,
jugánt murmura dolsament l' oreitx,
y flors qu' encisan en los marges creixen,
y en prats se tornan los ermots deserts.

Ja l' aucelleta sos bells cants refila
y 's gronxa ayrosa en lo florit ramell,
per prats y campas mansament pasturan
ramáts d' ovellas de blancor de neu.

L' astre del dia sos cabells destrena
y ab joya besa tot lo plá ans desert,
y 'l vell seyentse prop la casa antiga
murmura y resa ab la mirada al cel.

La gent senzilla que pel camp feineja
cuyda sas hortas ab amor y pler,
lloch de delicias hont hi veuhen naixer
lo grat pervindre de sos fills y nets.

Los camps rossejan tot rublerts d' espigas,
lo vent las bressa tot passant lleuger,
y en mitg las onas d' eixa mar tranquila
sos nius hi fán los cantadors aucells.

Lo plá corona l' olivera ufana,
arreu lo cánem y lo llí s' esten,
y las moréras son fullam renovan
pera nodrirne lo cuquet seder.
. . . .
. . . .

Desert y pobre en altre temps te veya,
avuy tas forsas al Progrés las deus.
Ta gloria creix, ardida Catalunya,
tú has fet, oh Patria, lo Canal d' Urgell.

LA
LLEGENDA DE LA PÁTRIA

Si quid mea carmina possunt.

Gentil com la poncella que oberta al trench de l' auba,
De vius colors y aromes lo sol la fa esclatar,
Y entorn li volatejan pintades papallones;
Talment va alsarse un dia del blau fons de les ones
La filla de la mar.

De ramoroses platjes, d' aucells, de valls callades,
De cims que 'l front aixecan enmantellat de neu
Y d' olivars y vinyes se vesten en llurs faldes,
De sementers verdosos, catifes d' esmeraldes,
La vá dotá 'l bon Deu.

Tota blanca de lluna, vestida de boyrines,
Del teb Mitjorn breçada, qu' allunya 'l llamp y 'l tro,
La filla de les aygües, humida de rosada,
Com una casta verge, demunt la mar salada
Dormía 'l primer so.

¿Quí 'l nom sabría dirme del antich héroe celta
Que travessant les ones la despertá primer,
Qu' ab ella 's maridava, y delitós rebía
Sa besada primera, y plé d' amor cullía
Les flors de son verger?

L' atlética nissaga d' aquelles noviances
Basteix demunt les moles los gegantins clapers,
Conra la terra plana, s' arrisca demunt l' ona,
Mentres los fills aprenen de manejar la fona,
Ardits y riallers.

Un jorn se n' hi venguéren les naus que trametían
Fenicia mercadera, Grecia, breçol del art;
Mes les maynades púniques la terra les sostreyan,
Y los fills de Mallorca dels seus exércits feyan
La més valenta part.

Llavores se 'n anavan, dexant la dolsa pátria,
Derrera 'l gran Aníbal agoserats guerrers;
Veyan cremar Sagunto y les ciutats hispanes,
Y apedregava, á Cannes, les águiles romanes
L' estol de mandroners.

Mullant los peus en l' aygua de les llatines platges,
Clavant, cada vesprada, la vista mar endins,
Y recordant la terra, llavoras ab recansa,
Entonavan la dolsa cansó de l' anyoransa
Los foners mallorquins.

La matrona del Tíber se netejá d' afronta,
Carthago malanada n' hagué cumplit retorn;
Les armes retentíren, Mallorca fou romana,
Y Metellus bastía Pollença á tramuntana
Y Palma envers mitjorn.

Vingué un trabulí d' homens de llarga cabellera
Plena encara de flóvies de blanca neu del Nort;
Mes d' Africa arribava la bavarada ardenta,
Y d' Alarich llavoras la nissaga valenta
Hagué de parar mort.

Llavors véres ¡oh, Palma! mudaynes y mesquites,
Y ab turbant de sultana ton front s' engalaná:
Al so de les dolsaynes llanguida t' adormías

Mentres tos fills omplían de blanques alqueríes
la montanya y lo pla.

Com de la vincladissa paumera de l' Arabia
Es dols lo fruyt, dols era lo víure en tos vergers;
Hermosa rumbejavas ab tes murades fortes,
Y t' asseyas á l' ombra de tes regades hortes
De murta y taronjers.

Blanquejáren de veles les tivellades ones,
Arribáren galeres empeses pel mestral;
La joya sarrahina, En Jaume volgué haverla,
Y fores, ¡oh Mallorca! la més preuhada perla
De sa corona real.

Quant lo gran Rey moría, te véres á esser Reyna,
Sortat te possehía l' infant son hereter,
Un bell palau s' hi feya, de viles te poblava,
Y l' alta Seu bastía, devora la mar blava,
Y 'l torrejat Bellver.

Bellver!... Jo hi veig les ombres, qu' encara hi volatejan,
De reys y de donzelles, de patges y barons:
Los vells, guerrers de moros y lluytes recordavan,
Y 'ls jovencells gaudían y de bornar parlavan,
De lays y de tensons.

¡Bé 'n fores de sortada! Al llibre de tes glories
Volgué 'l bon Deu llavores que no hi mancás ni un full:
Dins Miramar niuavan Saviesa y Poesía;
Pels quatre vents d' Europa la fama hi esbargía
Lo nom de Ramon Lull.

. . . .

S' axecan núvols negres de part de Catalunya,
Los corbs son bech esmolan, de carn senten olor;
Los voltons s' afartaren... ¡Ton astre se ponía
Quant per dissort En Jaume lo Desditxat moría,
Moría á Lluchmajor!

Llavors fores, ¡oh Patria! com la endolada viuda
Que los parents acullen quan son marit es mort:
Tota soleta plora, s' anyora y se llamenta,
Y devant gent fa veure á tots qu' está contenta,
Contenta de sa sort.

Axugáres tes llágrimes, y 't féres marinera.
Tos nauxers s' enriquiren per tot mercadejant;
Los fons de ta badía les áncores gratavan,
Y de devant ta Llotja tos galions saupavau
Vers Génova y Llevant.

Després... Riu que comensan les neus de la muntanya,
Capavallada rápida envers lo pla el s' en du,
Ses aygües crexen,... crexen, travessan les contrades,
Y 's pérden, ab les ones de la mar gran mesclades...
¡Talment t' en prengué á tu!

¡Germans, fills de ma Patria, si amau la dolsa terra,
De sa preclara historia guardau les fulles d' or!
Si 'ls nostres fills un dia n' han d' esmentar l' exemple,
Si á les passades glories hem d' axecar un temple,
¡Que ho sia 'l nostre cor!

En mitx del terratrémol de dubtes y creencies
Que l' ánima escomouen ab feredat y esglay,
Quant dintre 'l cor hi lluyten Desditxa y Esperansa,
¿Llavores de la Patria la bella recordansa
Haurá de morir?... ¡May!

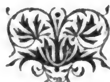
¡No morirá la Patria! Redolarán los segles
Sempentejats ab furia per l' Esdevenidor;
Y, mal sian ventades les cendres dels besavis,
Los nets lo nom de Patria tindrán sempre en sos llabis,
Servant la nostra amor.

Viurá, tant com les ones l' argentarán de escuma,
Mentres lluyten sos roures ab vents y temporals;
Y ses antigues gestes, dels fills serán cantades,
Mentres llunyans blavejen demunt les serralades
Los cantelluts penyals.

Tant com la Primavera li donará rosades,
Y la Tardor ses plujes, y tendres flors l' Abril,
Tant com daurats onejan sos camps de blat y xexa,

Viurá la mare Patria, per sempre la mateixa,
Agradosa y gentil:

Gentil com la poncella que, oberta al trench de l' auba,
De vius colors y aromes lo sol la fa esclatar
Y entorn li volatejan pintades papallones;
Tal com va alsarse un dia del blau fons de les ones
La perla de la mar.

LA CORONA

Rey y mártir.

I

En Jacme ters de Mallorca
parlant ab sa esposa está;
prop d' ells l' infanta sospira
en los brassos del infant.

—Adeusiau, esposa meva,
lo moment es arrivat;
la batalla que temíam,
dintre poch comensará.

Ja m' esperan mas maynadas
desitjosas del combat,
y las tropas d' en Centellas,
al lluny las veig polsejar.

Vaig á guanyar la corona
que 'm vol robar mon conyat;
sens corona, esposa meva,
sens corona no 'm veurás.—

No respon, no, la regina,
que respondre no pot pas;
com lo plant la veu li ofega,
no fa res més que plorar.

En Jacme á son fill girantse,
li diu:—«Anem, donchs, infant.—»
L' infant, quasi nin, encara,
ni una llágrima ha llensat.

A sa esposa y á sa filla
abrassa 'l rey, d' un plegat;
¡ara sí que de sas llágrimas
no pot aturar lo pas!

La regina al infant besa,
la germana á son germá.
—Prou;—diu aquest—ara es l' hora
de ser brau y de lluytar.—

Pare y fill, alsant l' espasa,
de la tenda ja se 'n van.
—Adeu, donchs, esposa meva;
sens corona no 'm veurás.—

II

Oh quíns moments de neguit
mentres dura la batalla!
la mare ¡ab quín tremolor
ab la filla está abrassada!

—¿No sents quíns crits allá lluny?
son los combatents que s' matan.
—Pe 'ls que ja han caygut preguém;
preguém perque ells dos no caygan.

—¿No veus voladas de corbs
que com á núvols s' atansan?
—¿Y es que no moren soldats
dels qu' en Centellas comanda?

—Per cascú dels mallorquins,
hi son deu á l' host contraria.
—Mes l' infern ayda als fellons,
y á nosaltres Dèu nos ayda.—

No gosan mirar lo camp
ni la filla ni la mare;
arrupidas totas dos,
confonen suspirs y llágrimas.

Passan horas; quatre, cinch...
¡oh, qu' es llarga la batalla!
¡oh, com la cridoria creix!
¡oh, com lo neguit s' inflama!

Lo sol á ponent se 'n va;
arriva la nit glassada;
¡la nit! fa temps qu' es al cor
de la regina y l' infanta.

De repent un cavaller
entra á la tenda y avansa;
no es mantell roig lo que dú,
es sanch que tot ell lo banya.

La regina quan lo veu,
llansa un crit esparverada;
l' infanta no 'l pot llansar,
que l' esglay l' ha feta caure.

—¿De la batalla vens sol?
¿hont es ton pare? ton pare?
—Mare, arrivo fugitíu;
tota l' host s' es desbandada.

—¿Y ell? ¿y mon espós?
—Caygut
del cavall...
—¡Oh Verge santa!
—En lloch de corona d' or,
la d' espinas li han donada.—

LA CANSÓ DEL TREBALL

Redempció.

A la feyna, honrada colla,
Des que surt l' estel del jorn!
La riquesa es la que brolla
Del teler, del mall, del torn.

Tots tenfu forsa d' atleta,
Cada gota de suor
Lo treball ab sa vareta
Fa tornarla gota d' or.

Mentres feyna 'l poble tinga,
¡Dèu nos en do!
Si 'l treball, del home es cástich,
Es també sa redempció.

Oh pagés, la terra cava;
Ab la retlla fesli buyts;
Esmunyéixelí la sava
Convertida en flors y fruyts.

Mariner, la mar travessa;
Ton vaixell sempre 'ns fa honor;
Si quan surts, de fruyts ne vessa,
Quan retornas vessa d' or.

Mentres feyna 'l poble tinga,
¡Dèu nos en do!
Si 'l treball, del home es cástich,
Es també sa redempció.

Teixidor, modesta obrera,
Que al treball sou ab dalit:
Cada alé de la fumera,
Es alé de vostre pit.

¿No ho sentíu? lo tren camina;
Del Progrés marxa al albir;
Son brugit, que 'l pla domina,
Es la veu del Porvenir.

Mentres feyna 'l poble tinga,
¡Dèu nos en do!
Si 'l treball del home es cástich,
Es també sa redempció.

Y tu artista, per ta empresa,
Sigas sempre benęhit;
Tú realisas la bellesa,
Tú 'ns axecas l' esperit.

Per tú brolla en cada poble
Lo sant doll del sentiment,
Y per tú mes pura y noble
Creix l' idea y llu y s' esten.

Mentres feyna 'l poble tinga,
¡Dèu nos en do!
Si 'l treball, del home es cástich,
Es també sa redempció.

Fonament de la familia,
De la patria sant pilar,

Oh treball, ¿quí no s' humilia
Lo teu jou á soportar?

Per tú ab dolsas abrassadas
Van unintse las nacions;
Per tú 'l mal lluyta debadas;
Per tú 'ls homes son mes bons.

Mentres feyna 'l poble tinga,
¡Dèu nos en do!
Si 'l treball, del home es cástich,
Es també sa redempció.

Per tú 'l corn de la abundancia
Nos escampa sos tresors;
Per tú espira l' ignorancia
Entre mágichs resplandors.

Tú darás mort á la guerra;
Fins son nom s' ha d' oblidar;
Sols per tú tota la terra,
Sols per tú será una llar.

Mentres feyna 'l poble tinga,
¡Dèu nos en do!
Si 'l treball, del home es cástich.
Es també sa redempció.

EMPURIAS

Vanitas!

Empurias, vella Empurias,
¡qui ho diría que fores gran regina
en llunyanas centurias
ab la gent grega y ab la gent llatina!

¡Oh humana vanagloria!
¡oh mudansa dels temps! avans apénas
cabías en l' historia,
y ara 't queda tan sols un munt d' arenas.

Fugitius de la Jonia,
tas murallas primeras aixecáren,
y, nova Babilonia,
jardins flayrosos tos terrats mostraren.

Oh! tot, tot te somreya;
lo Fluviá y lo Ter t' afalagavan,
y amors la mar te deya,
y camps primaverals t' environavan.

D' or tos mercats t' ompliren,
y actius tos fills, los descendents de Jonia.
vers la Galia sortiren
y fundaren Marsella per colonia.

Lo bell Mediterrani
ton nom gentil en son murmuri deya,
lo nom que 't posá Ascani,
aquell nom d' Alba que tant be t' esqueya.

Y al arrivar ta gloria
á Grecia, deya aquesta ab veu senzilla:
«Encare que jo moria,
per sostenir mon nom, resta ma filla.»

Oh Alba! llavors eras
la ciutat fraternal; á tú arrivavan
colonias forasteras.
y trobarse en sas llars s' imaginavan.

Fins la mateixa Roma
de tú hagué esment, y 't saludá, oh estrella
brillant, blanca coloma
petonejada per la mar mes bella.

Brassos oberts reberes
á la colla romana, y com á mostra
d' amor, sols li digueres:
«Si heu deixat casa, aquesta també es vostra.»

¡Oh may vista grandesa!
te digueren Empori y no ho erraren;
atrets per ta bellesa,
assiátichs y africans te visitaren,

La comarca que 't volta
prengué ton nom, y 'l mon sencer encare
lo nom d' Empurdá escolta
ay! sens saber que fores tú sa mare.

La gent cartaginesa
debades, oh ciutat, te cobdiciava,
y de lliure princesa
volia convertirte en pobre esclava.

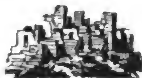
En tos murs s' estrellaren
los esforsos d' Aníbal y sa tropa;
y al Africa llansaren
als núvols africans los vents d' Europa.

¡Salve, ciutat valenta!
ciutat hermosa y rica, gran Empurias,
ta gloria resplandenta,
de l' antigor omplía las centurias.

Mes, de grandesa tanta
¿qué 't queda avuy? ja quasi res apénas;
del viatjer la planta
petja en ton lloch no mes que plans d' arenas.

Ni sisquera la historia
nos diu ta fi; misteriosa resta;
y no 'n guardém memoria
de si 't matá 'l saqueig ó la tempesta.

Sols sabem que ta runa,
escombrada pe 'l temps, ta dissort mostra,
y que la vil fortuna.
al que mes ha ensalsat, molt mes lo postra.

PRIMAVERA

Multa renacentur.

I

La primera vegada que 't vatx veure,
per mon cos serpejá una conmoció
com la d' aquell qu' anant distret, totduna
vejés alsarse un mort.

Jo 't mirava, rebía tes mirades,
sentía en mi precipitarse 'l pols,
y 'm bategava 'l cor com qui 's desperta
d' un somni fadigós.

Y 't mirava, y apenes comprenía
que 't mirés allavors per primer cop,
perquè jo 't conexía y tu 'm portavas
tot un mon de recorts.

Aquell tendre mirar, aquell somriure,
aquell cútis de nítida finor,
aquells cabells qu' aletejant esbullan
tos pensaments á vols;

tot m' era conegut: de tes mirades
havía en altre temps sentit lo foch,
havía tremolat sobre mes galtes
ton alè delitós;

t' havía consagrat tota una vida,
t' havía idolatrat d' inmens amor,
d' un impossible amor que 's consumía
dintre mon pit tot sol...

Jo conexía, jo estimava un ángel
qu' eras tu y no eras tu, que no era al mon...
Per ço, al mirarte embadalit, sentía
torná' á la vida 'l cor.

II

De celistia matinera
hi há en ta cara 'ls colors bells
y un oretx de primavera
riu y juga en tos cabells.

En tos ulls y en ta mirada
tot un cel hi vetx brillar
y es ta boca regalada
pom de flors á mitx badar.

Per ton pit moltes vegades
hi palpita un moviment
voluptuós, com les onades
d' un mar que reinfla 'l vent.

Y 'l teu cor... Jo no sé, hermosa,
que deu haverhi en ton cor.
Lo meu es font delitosa
de sentiment y d' amor.

III

Fa dies que mos germans
y mos amichs, tots á l' una,
diuhen que me 'n passa alguna,
que no so 'l mateix d' avans.

Jo hi rich per millor fingí',
però qu' es cert també crech,
perquè d' ensá que 't conech
no sé conèxerme á mi.

IV

Mirant d' una viola
lo cútis blau y respirant sa flayra,
sent' ab un gotx suavíssim
lo cor remòures y estremirse l' ánima.

Al axecar la vista
del cel inmens fins á la volta blava,
com un colom ma pensa
sent' estufarse y desplegar les ales.

Y ¡ab quin plaher més íntim
lo pensament y l' esperit naufragan
y 's dilata la vida
en lo blau de tots ulls ¡oh ma estimada...!

V

M' ha passat moltes vegades,
anant tot sol y de nit,
quan tot reposa adormit
y les portes son barrades;

per ton carrer ja desert
venir cap á ton balcó
per mirar desd' un recó
ton finestró mitx obert.

La llum vaga y tremolosa
sobre 'ls vidres indecisa
sembla un esperit que frisa
contemplante tan hermosa.

Y ab tal forsa ve á ferir
aquella llum lo meu cor,
que sembla que 's migra y mor
de no poderla seguir.

Te 'm figur' arrebossada
en l' holanda de ton llit
que 'l moviment de ton pit
fa moure com una onada;

tos cabells sobre 'l coxí
y en ton coll esparramantse,
tos ulls dolsos apagantse,
y pensant... ab no sé qui!

Y en aquell instant, so jo
igual qu' una criatura
quan mira una confitura
derrera un aparadó'.

VI

No t' han dit lo qu' es, ma vida,
la fiblada d' escorsó,
qu' al sentirne la ferida
no hi há temps d' extremaunció?

Donchs d' igual manera un dia
vatx sentirme jo ferit
quan en ton mirar bebía
l' amor que m' abrasa 'l pit.

En va d' aquella mirada
m' hauría volgut curar...
però 'l cas es, ma estimada,
que ni sols ho vatx provar.

VII

Y pensar que n' hi há d' altres
més sortats que no pas jo,
que tes mans poden estrenyer
y enrahonarte d' aprop!

Però, que hi fa? si 'ls la donas
de pur compliment tan sols
y dins del guant recatada
per no ferme tan gelós!

Oh! 'l dia que me la dones,
ab quin gotx lo tremolor
de la primera encaxada
sentirèm dintre del cor.. !

VIII

No sé que hi há en ta mirada,
qu' al mirarte fit á fit
me sent l' ánima embriagada,
com si una dolsa alenada
de Matx inundés mon pit.

Sent la tènue esgarrifansa
d' un plaher sempre novell,
y sembla que liquidantse
ta mirada, va infiltrantse
per dessota de ma pell.

Va barrejantse furtiva
per ma sanch, á borbollons

de plè dintre 'l cor m' arriba,
y un temporal m' hi reviva
de plahers y aspiracions.

Llavors mon voler acaba,
d' un bull intern so vensut,
y per mes venes s' esbrava
tot lo foch, tota la sava
de ma ardenta joventut.

Mon seny delirant t' invoca,
reboten mes pulsacions
com un poltro que 's desboca,
y de mon cor á ma boca
hi há un remolí de petons.

IX

Si les floretes de ta finestra
se 't doblegavan ab llanguiment,
les cuydarías tan amorosa
que reviurían per se' aprop teu.

Si s' arrupía dintre la gavia
l' aucell que 't canta tan dolsament,
l' acotxarías en ton pit verge,
lo revindrías ab ton alè.

Y jo qu' amante, visch de ta vida,
que 'm moriría si no 't vejés,
jo, vida meva, jo tinch enveja
de les floretes y del aucell.

X

Cansons d' amor qu' he dictades,
de dintre mon cor exíu
alegres com á bandades
d' aucellets dexant lo niu.

Prenèu vol y de ma bella
recondíuvos dintre 'l cor,
y allí, soletes ab ella,
parlèuli del méu amor.

Puix ja ho sabeu, espliquèuli
lo qu' es estimá' y sofrir;
anèu, cansons, y diguèuli
lo que jo no li sé dir.

XI

Si alguna nit á despertar venía
ton dèbil primer son,
palpitant pels cristalls de ta finestra,
misteriosa remor;

si t' arribava una veu trista, trista,
com d' un aucell que 's mor,
ò un suspir apagat, ò un batre d' ales,
ò un trepitx temerós;

no t' espantes: será que va á trovarte
mon pensament ditxós...
Si alguna nit lo sents, òbrali, hermosa,
de bat á bat ton cor.

XII

Dos dies que no t' he vista
y 'm sembla que ja fa un any!
Dos dies que sense vèuret
per ton carré' he passejat,

trovant sols en ta finestra
un buyt que m' ha omplert d' esglay,
los vidres que fa dos dies
que ton alè no ha entelat,

y aquexes pobres floretes
que per tu van esclatar
y que perfumant tos vidres
d' anyoransa 's morirán.

XIII

D' ensá que per tot, hermosa,
vatx cercante inutilment,
tinch una idea enguniosa
que 'm rosega 'l pensament.

Si tu estiguesses malalta,
si estiguesses en ton llit,
sense rosor en la galta
y ab greu panteix en lo pit;

de ta cabellera solta
placidament apartant
les onades, ò tal volta
febrosa desvariejant;

potser d' un crudel deliri
sofrint l' horrible maró'...
y jo, sens poder venirhi,
passant sota 'l teu balcó!

Sentí' 'l dubte que 's renova,
y no podè' al teu costat
respirar l' ayre en ta alcoba
que tu haurías respirat;

seguint de ta malaltía
lo curs, segon per segon;
lo bull de ta fantasía
contenint sobre ton front;

y contant les bategades
de ton pols que al batre fort
ab mil corrents inflamades
resonaría en mon cor..!

. . . .

XIV

Ou' alegre t' he trovada
aquest matí al passetx,
ab aquell pom que duyas
de roses y clavells!

Quin gotx que respiravas!
Y ben mirat, ¿que 'n treus
d' aquexes flors que 's moren
d' amor devora teu,

si com les de tos llabis
no 'n trovarás cap més,
ni 't donarán l' aroma
que dus en ton alè?

XV

Vína, verge benehida,
vína á eczaltar mon amor,
qu' un cel floreix en mon cor
y se 'm transforma la vida

ab ta bella joventut,
ab tos llabis que 'm somriuhen,
ab tos ulls..!—Y encara diuhen
que 'l Paradís es perdut..!

XVI

D' ensá, hermosa, que 't conech,
no he tornat á obrir ni un llibre,
ni m' he escoltat los sermons
ab que gent sabia 'm predica.

No vull escoltar consells,
ni que m' ensenyen de viure;
que vull lo temps tot per tu,
qu' ab tu m' es poch una vida.

Que 'n treuría d' estudiar?
De mos llibres, que 'n treuría?
si aprench á llegí' en tos ulls
lo qu' en lloch més pot llegirse!

Si en ta mirada de cel
tot l' esperit s' hi adelita
y mos més purs sentiments
s' hi inflaman y divinisan!

Si en ton front asserenat
beu á pler ma fantasía
grandeses que 'l pensament
en son volar afadigan!

Y si, ardent, assedegat
d' amor, mon cor endevina
qu' en ta boca, en tos petons
hi tens la font de ma vida..!

XVII

Anit he somniat que t' estimava
(y axò es de cada nit)
però aquesta, l' amor que m' abrasava
l' he ofegat en mon pit;
qu' ab la amargor de somniats agravis,
ab lo fel de rialles somniades,
he volgut oblidarte y t' he oblidat
abeurantme en la mel de uns altres llabis,
inundantme en la llum d' altres mirades...
Anit he somniat.

XVIII

Ets tan hermosa!... Endolada
dus una nit en tes trenes,
y en tes mirades serenes
tota la llum d' una aubada.

Per ton cútis espargeix
sa finor ta sanch lleugera,
y una eterna primavera
en tos llabis refloreix.

En ton cosset vincladís
vas mostrantme, vida mia,
més belleses cada dia,
cada dia un nou encís.

Y ab tot, ni de ta mirada,
ni de tos llabis en flor,
m' ha vingut aquest amor
que 'm té l' ánima abrandada.

Lo qu' en tu m' ha enamorat
es la forsa voluptuosa
d' una atracció misteriosa
que cap á tu m' ha portat.

Una forsa, un fanatisme
d' impossible contrariar,
com l' atracció de la mar,
com l' atracció del abisme.

XIX

Hermosa meva, quan dos rius s' ajuntan,
¿no has vist com s' abrahonan plens de gotx,
com se barrejan palpitants y 's fonen
l' un dintre l' altre pera ferne un sol,

y abrassades les aygues remorejan
ab un estremiment tot voluptuós,
y juntes fan un sol camí, ò 'l viuhen...?
Allò es amor.

Al trovarse de lluny nostres mirades,
quan la llum de tos ulls se lliga y fon
ab la dels meus, y en la fusió hi llampega
una corrent vibrant entre tots dos,
¿no sents llavors pastarse en la mirada
ton cor y 'l meu, y ab santa conmoció
capbussarse un' altra ánima en la teva...?
Axò es amor.

XX

Los llamps te fan por? Repòsa
ton cap en mon pit fidel,
clòu los ulls y déxa, hermosa,
que llampegue tot lo cel.

No 'n fasses cas si á tothora
sents mon cor adalerat:
es que 'm vol exir defora
per besar ton front nevat.

Repòsa, y si les tronades
t' esglayan, te 'n distreuré
ab paraules perfumades
qu' á cau d' orella 't diré.

Jugaré ab ta cabellera
y ab ton coll assustadís...
¡Ay, ma dolsa presonera,
si t' hi adormisses axís!

Si t' hi adormisses, ma vida,
jo 't vetllaría, ab quin gust!
¡quin somniá' en la dormida!
y al despertarte, ¡quin sust!

Axecarías depressa
ton cap bufó, acalorat,
com un clavell que 's redressa
quan la ventada ha passat.

XXI

Per espantar l' anyoransa
que lluny de tu 'm consumeix,
ab un llibre per companya
me n' he baxat al torrent.

Prop de l' aygua remorosa
m' he ajagut damunt l' herbey,
per coxí una soca vella,
per sostre ramatje y cel.

He obert lo llibre qu' un sabi
á copia d' anys pogué fer,
y he cercat per abeurarmhi
ses mácsimes y consells.

Però, al comensar, totduna
m' ha semblat com si ta veu,
venint en la cantadissa
dels rossinyols, me cridés.

He alsat los ulls, y en la volta
que 'm feya 'l fullatje vert
trossets de cel me guaytavan
com tos ulls blaus y serens.

Ran de l' herba vincladissa
passava mansoy l' oretx
remorejant com lo ròssech
de ton vestit pel carrer.

Y tot dins la salzereda
me voltava dolsament
ab olors adormidores
suaus com lo teu alè.

Per tot, per tot jo 't sentía,
semblava que 't respirés
en l' ayre, y m' embriagava
ton amor primaverench.

L' esclat de la primavera
floría en mon pensament,
un benestar m' esbeltía
que 'm dava somnis de cel;

y alegre 't fantasiava,
quan no sé que m' ha despert;
he mirat entorn: lo llibre
se l' emportava 'l torrent.

XXII

Cada matí, per distrèurem
del martiri d' estar sol,
me 'n vatx ab la llum de l' auba
dalt del cim més alt de tots;

y ab aquella vall frondosa
que 's desperta als ratxs del sol,
sostenim una conversa
plena d' amor y passió.

¿No sabs com? Desde la cima
vatx cridante, y desde 'l fons
tota la vall conmoguda
va responentme 'l teu nom.

XXIII

Si tu fosses aquí, estimada meva,
si tu fosses aquí!
com correríam follejant sens treva
per l' horta y lo jardí!

Pujaríam dejorn á les montanyes
per veure 'l sol-ixent,
fent gotejar sobre ton cap les canyes
humides del torrent.

A estones, de brasset y fent parella,
pendríam lo camí,
tot fente pessigolles á l' orella
ab brots de romaní.

Tu 'm voldrías fugir, jo al teu derrera
vindría, y pas á pas
rependrías ab mi per la dressera
repenjadeta al bras.

Pantejant, fadigada t' asseurías
en arribant al cim,
y, assedegada, á l' herba xuclarías
lo matinal ruxím.

En ton cap lluhiría la rosada
del sol als ratxs vermells,
y guarniría, igual qu' una estelada,
la nit de tos cabells.

Y allí, sobre la boyra atapahida
estesa com un vel,
gosaríam l' essencia de la vida
á frech á frech del cel.

Després, alegres, més que may ditxosos,
per boscos y sembrats
tornaríam avall, com dos festosos
aucells apariats.

Y enjogassats tot' hora, ab les rialleres
divagacions del cor,
gosaríam les dues primaveres
del camp y del amor.

XXIV

Lluny de tu, quan la campana
va cridant entre les ombres
aquella hora benehida
en que 't veya tan hermosa;

quan tot lo qu' ahir gosava
se reflecta en ma memoria
com un somni, y 'm vetx ara
tot sol en mitx de la fosca;

llavors tot lo cor se 'm núa,
m' oprimeix tot lo que 'm volta,
y sé lo qu' es la tristesa
impacient del qui s' anyora.

L' oretx removent les fulles,
l' alè de les flors que s' obran,
qualsevol batement d' ales,
qualsevol estel que corra;

tot me parla, tot me sembla
que se 'n va envers Barcelona,
y besades comprimides,
y ardents suspirs se 'm emportan.

Y no sé que ho fa, qu' al vèuret
en mos somnis aleshores,
ò ets lo doble més bonica
ò be jo t' estim' el doble.

XXV

Quan som tots dos dins de mar
y treus lo cap á flor d' aygua,
per lluny qu' estigas de mi,
sembla que 'l mar nos atansa.

Les ones venen y van
inquietes de l' un al altre;
los petons que 'ls hi vatx fent
te 'ls portan fins á besarte.

Totes venen cap á tu
y 't voltan enjogassades;
l' una acaricia ton coll,
l' altra, atrevida, ta cara;

l' una besa tos cabells,
l' altra 'l clotet de ta barba;
y jo, qu' ho vetx desde lluny,
sent' el cor que se m' hi escapa.

Qui fos peix d' aquexa mar!
qui fos una gota d' aygua,
de l' aygua d' aquexes ones
que 't besan y t' afalagan!..

Ab elles vindría jo
sobre ton cor á posarme
y dirli secrets d' amor
que no goso á dírtels ara.

De gotx tota tremolant,
te faría una garlanda
de caricies en ton coll
verge de plahers encara.

Y tots mos tresors d' amor
sobre ta boca de grana
vindría á darte en un bes
y á fóndrem en la besada.

XXVI

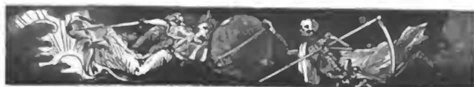
La primavera qu' á estimar convida
ja ha retornat al mon. Guáyta, ma vida:
sadolla de perfum,
retrau la flor ses colorides gales,

y bat l' aucell adalerat les ales
banyantse en una atmòsfera de llum.

Canta l' aucell cansons enamorades,
y ompla la terra ab ses brollants passades
d'un cant sempre novell;
á ses notes esclata la poncella,
y eczala enamorada la flor bella
tebies olors embriagant l' aucell.

La má secreta que desclou la rosa
y en cada bech una armonía hi posa,
ha esponcellat mon cor.
Vína, estimada, que l' amor nos crida:
jo ab mes cansons te donaré ma vida;
tu dónam lo perfum de ton amor.

OH PÁTRIA!

Caín, ¿qué has fet de ton germá?

Es lo pobre soldat; ja en res confia;
ni las canturias dels companys li plauhen,
se 'l veu sol y tristíssim cada dia,
y d' amagat las llágrimas li cauhen.

Al campament lo desditxat se troba;
li han dit que ha de combátrer ab bravesa,
y ell la cerca en son pit, y sols hi troba
onadas d' amarguíssima tristesa.

Lo sol se pon, y las cansons joyosas
paran, y tot s' omplena de misteri;
y de la vall las ombras tenebrosas
pujan á estendre de la nit l' imperi.

Y ell, lo soldat, mitj reclinat á terra
debades crida de la son l' ajuda;
que la monstruosa imatge de la guerra
se li apareix aterradora y muda.

¡Ay! Es la vespra del combat. ¡Com pesa
sempre 'l jou de la mort sobre la vida!
lo callament, la fosca, la tristesa
tot al soldat á recordar convida.

Recorda, sí, recorda sa ventura,
sos primers anys ¡tant diferents dels d' are!
sa joventut y sa estimada pura
y 'ls petons de la pobre de sa mare.

Recorda 'l dia en que una veu adusta
lo va cridar á la espantosa fila;
recorda l' hora en que la sort injusta
l' allunyá de sa llar y de sa vila.

Y des llavors, ab l' arma al coll, travessa
pobles y pobles y á la mort s' atansa,
y sent lo desditxat que en son cor vessa
l' inestroncable font de l' anyoransa.

Y 'l dia es arribat; ¡á l' auba nova
lo cridará á la lluyta la trompeta!
¡Qué sol en mitj de tanta gent se troba!
¡Quína tempesta entre la nit tant quieta!

Esguarda á son entorn; lluny y á la vora
veu dormir los soldats á companyías.
¡Ah! ¡quants com ell en la tristor de l' hora
recordan del passat los dolsos dias!

Y tot en la foscor que la nit dona,
tot en lo callament que res desperta;
tant sols al lluny de quant en quant ressona
del centinella lo pausat alerta.

La nit avansa; en l' orient apunta
la claror blanquinosa de l' aubada;
lo dia naix; d' entre las onas munta
del sol la roja y resplandent mirada.

La trompeta ha sonat; ja l' host s' aixeca
comensan las cansons y la cridória;
mes ¡ay! ¡á quants d' aquells soldats los reca
deixar la nit y 'ls vols de la memoria!

Ja se senten los crits de l' host contraria;
¡com tocan ab més forsa las trompetas!
¡com la llum brilla espurnejanta y varia
en sabres y canons y bayonetas!

Y ell, lo soldat, ab sos companys camina;
sent que comensa l' infernal batalla,
y 's troba, en mitj de gent que s' assessina,
entre núvols de pols y de metralla.

—¡Foch! foch!—li cridan, y á tirar no gosa.
—¡O has de matar ó has de morir!—li diuhen.
¡No sab encara en sa ignorancia hermosa,
que ab sanch humana los grans fets s' escriuhen!

¡Ay! ¡la seva es també de l' escullida!
sent que de sopte de son pit li brolla;
cau esglayat per la mortal ferida,
y es trepitjat per sa mateixa colla.

L' host hont ell era, vencedora avansa,
y ell resta enrera entre companys qu' espiran;
allí la mort en son trevall se cansa,
y al camp los corbs tots famolenchs s' hi tiran.

Al despertar de son esglay se troba
lo trist soldat, d' una germana als brassos;
¡ay! cada volta que l' alé renova,
més febles sent de sa existencia 'ls llassos.

En vá curarlo la germana intenta;
ell quan la esguarda plora més encare,
y lo semblant aquell se li presenta
com lo semblant dolcíssim de sa mare.

Ja es mort; ja es mort; y mentrestant la gloria
corona la bandera y l' enjoyella;
d' eixa batalla 'n parlará la historia,
y la pátria triomfant será més bella.

La pátria riu en majestat tranquila
y ja festeja als vencedors desd' are;
mes ¡ay! plorant en ignorada vila
demana per son fill pobreta mare.

No l' esperis may més, oh desditxada;
no, no 'l veurás tornar en ton desfici;
que un altre mare, d' ell enamorada,
te l' ha pres pera durlo al sacrifici.

¡Oh pátria! ¡oh mare pátria! ¡oh fatal mare!
¡qué plors que costa ton amor terrible!
¿mare 't crida tothom? no ho ets encare;
ser mare y matá' als fills, es impossible.

Mare 't dirém quan siguis sobirana
pátria de tots los homens de la terra,
quan oys no hi haja en la nissaga humana,
quan haja mort lo monstre de la guerra.

LA CANSÓ DE LA MARE

Bressant.

Prop del bressol jove mare assentada
bressa al petit que s' adorm somrihent,
y 'l va seguint ab la dolsa mirada
y 'l cor li bat ¡qué tranquil y content!
Mes no del tot lo petit dorm encare;
per acabar de adormir al infant,
ab veu manyaga li canta la mare:
«¡Quan serás gran!»

«Dorm, fillet meu, que ta mare no 't deixa
y t' apería tos richs cabells d' or,
y estant prop teu, de la vida no 's queixa
y guarda sols perá tú tot son cor.
Fes, ó fillet, la mes dolsa dormida,
que ta mareta ara 't vetlla cantant;
ja 'm pagarás, oh fillet de ma vida,
quan serás gran.

Sols vull per paga que 'm besis y 'm mimis
y que no 'm deixis jamay per ningú;
sols te demano, fillet, que m' estimis
tot lo mateix que t' estimo jo á tú.

Oh! tots dosets viurém sempre com are;
farém brasset si sortim passejant,
y tú has de se' 'l sol amich de ta mare
quan serás gran.

Arrivarás á ser sabi entre 'ls sabis;
te fará rotllo la gent tot arréu;
jutje serás en barallas y agravis,
y al punt la pau sortirá de ta veu.
Y serás bo y dols y pur com ho ets are,
serás hermós y gentil y galant,
¡y ab quin orgull ha de véure't ta mare
quan serás gran!

Potsé serás general, y en ta gloria,
milenars d' homes tindrás al servey,
ó mes amunt potse 't vulgui l' historia
y tal vegada durás nom de rey.
Te posaré, fillet meu, la corona;
quan de tos nobles serém al devant,
m' aguantaré, tal com so, pobre dona,
tot lo meu plant.

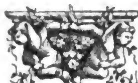
Mes desseguit que cap noble nos miri,
quan sigam sols ¡qué petons que 't faré'
no 't fará res que llavors jo sospiri;
no 't fará res que jo plori també.
Per mes que tú sigas rey y jo encare
una pobreta senzilla ignorant,
no 't sabrá greu devant tots dirme *mare*,
quan serás gran.

Y quan jo sigui velleta, velleta,
tú 'm sostindrás, oh fillet del meu cor;
y quan no pugui tenirme ja dreta,
no deixarás que m' abati 'l dolor.
Y tú ma son vetllarás algun dia,
con jo ara vetllo la teva cantant;
tú, fillet meu, me farás companyía
quan serás gran.

Mes ay! ¿que penso? fillet de ma vida,
á tú també t' ha de encendre l' amor,
y ab son mirar una verge axerida
te 'm robará, fillet meu, lo teu cor.

Mes que ta mare, será jove y vella;
¡m' oblidarás quan no 'm tingas devant!
¡sols pensarás, oh mon fill, sols en ella,
quan serás gran!»

Llavors la mare sols plora que plora
y de plors omple l' infant y 'l bressol;
y com las ombras se 'n van á l' aurora,
tots sos projectes se 'n van en un vol.
Lo nen despért's y riu y la vista
gira á sa mare, que bressa cantant,
peró ab veu trista, molt trista, molt trista:
«¡Quan serás gran!»

PREMI ESTRAORDINARI

(PROSA)

Premi del Director de «L' Art del pagés».

Núm. 22.—LA MERCÉ DE BELLAMATA, de *Don Martí Genís y Aguilar.*

LA MERCÉ DE BELLAMATA

Renunciant á la naturalesa imaginaria, resolguí pintar la primavera segons lo cor, las impressions y 'ls trevalls de la gent de pagés, tal com l' havia vista en ma ditxosa infancia, en lo poble hont havia crescut.
LAMARTINE.

I.

Cosa d' un cuart avants d' arribar á un poble del Llussanés, qu' ara per ara no 'ns fa menester sabé' 'l, encara avuy s'hi pot veure una casa deserta de tot vehinat que no siguin roures y pins, posada en un sot de dos petitas montanyas que 's besan y afalagan eternament, entortolligantse las brancas dels arbres de l' una ab las del altre, per sobre del xaragay estret que entre mitx de codols y pissarras sembla que talla la terra ab lo lluhent raig de l' ayga clara que llisca y salta entre esbarsers y maduixers, com un anyell que habent perdut lo remat sabés que ha de trovarlo mes avall. Aquella casa, com un niu de esparvers penjat al cap de munt d' un single, se disfressa ab lo color terrós de sas parets fetas de tapia, sense emblanquinar, no tenint á cap banda un plá per era, y habentshi de pujar per un camí de guineus:

com que qui no l' hi sápiga no la veu: y 'l que l' hi sab no se la mira cuant passa pel camí ral de la quintana vehina, perque la tossa que fa per fora y la riquesa de dins, van per un mateix camí. Mes nosaltres hem d' adonansen per forsa, perque cabalment á dins de aquella cabanya d' argila hi hem de anar á pescá 'ls caps del rodet de la historia que vos vull descapdellar. Casi be hi hem de pujar de cuatre grapas, ó sino 'ns bressolarán mes d' un cop los boixos y garrichs del costat del camí. Aixís sortim á dalt á peu plá de la teulada, y podriam molt ben entrar per la finestra; sols que no n' hi ha cap, ni mes oberturas que la porta y la ximeneya.

Femnos cárrech, que hem arribat á n' aqueixa casa, que 'n diuhen á Morro de llop, á posta de sol d'un dia de novembre del any 1870.

A dins d' aquella casa tan petita hi trovarém una pila de gent. La porta mitx tancada no 's pot acabar d' obrir, perque la entrada está tota embarrassada ab un piló de perrussas arrestelladas fins al sostre, que aquell vespre han d' esser espallofadas y aconduhidas. A l' altre recó de la porta encimbelladas y penjadas en claus y lleixas s' entortolligan guarniments d' animals ab eynas de pagés. A son costat una taula d' alló mes bella, voltada de banchs, y enganxada ab l' ala de la xamaneya, es l' unich moble d' aquella estancia; si 'n treyem que mes enllanet hi ha una ayguera ab una dotsena de plats negres en lo escudeller, que en lo recó inmediat espera la cendrada, un ample bugader de terrissa blava; y que en lo bell mitx de la paret del devant s' hi obra una capella de tres pams de llarch, ab un Sant Isidro de terra, rodejat de rams mustis, de estampas y goigs agafats ab hostias y dos ó tres llibres de vidas de sants tan arrugats dels fulls com de las escubertas. A l' un costat de la capella hi ha una porta ab forrellach que dona á la cort, y á l' altre, la de la cambra que també serveix de rebost.

Donchs á horas d' are, una bellugadissa de maynada ho fa anar tot en renou, fent l' escala de Jacob, á capgirells de dalt á baix del piló del blat de moro, esbuyant las espigas per terra y espargint ab sos espignets lo bon humor per la casa, per mes que la seva mare los renyi de vegadas cuant li fan nosa per passar, atareyada á coure la perolada pels porchs y lo sopar de tota la familia. La pobre jova prou n' hi te un feix, mes gracias á Deu es una dona disposta y val mes or que no

pesa, tot triscant desde altr' hora del dematí fins al vespre, y no deixant cap feyna enredera, ni la d' apadessar la roba de las criaturas que n' esquinsan mes qu' un cástich. Cinch que 'n té, los taparia tots ab lo devantal, y tot just lo baylet gran comensa de ser bó per guardar. Lo mes xich encara mama: mes lo burgit dels altres lo deixonda en son bressol, y tot fent aná' 'ls brassets sembla que digui—També hi vull ser,—y una noya menuda, menuda, li ompla d' espigas lo bressol, portantni molt atrafegada duas ó tres á bell feix á cada viatje. Després ne porta á la seva mare: aqueixa li diu que las porti á n' al padrí; y 'l padrí que seu á la vora del foch en l' escon, se treu la pipa dels llavis y li fa una festa ab las rústegas y tremolosas mans.

En la assoleyada cara d' aquella dona ja 's veu que s' han pansit las gracias y frescor de la primera jovenesa: mes quiscuna encara hi resta, que com mes un hom se la mira mes á las claras se mostra. En son trajo de pagesa pobre, hi ha una netedat y un bon ayre en vestirlo, que una mateixa roba á sobre seu li fa mes festa que en un altre: la clenxa sencilla del seu cabell sempre llustrós amaga unas trenas atapahidas de color castany, que bonas y desfetas li abrigarian tot lo cos. Una mirada dolsa, un perfil de carinyosa sonrisa en los llabis, un sotet á la barba, un nas prim y recte y un coll arrodonit y colrat com lo d'una tórtora, suman las gracias personals d' aquella dona, casibé felis perque may se las ha sospitadas, ni ha somniat cap cel mes ample que 'l que s' ovira desde 'l fondo de la vall solitaria, hont veu á sa maynada jugar ab los xays y ab los aucells, lluny de tot soroll, de tota vanitat y de tota aspiració. Per xó 'l temps li passa volant y la juventut li dura plena del amor de familia, essent una joya per la casa; l' alegria y sosteniment del vellet padrí que hi baba al considerársela, la felicitat acabada del home á n' á quí honra, y un mon de vida y de ignocents amors pels fills qu' entorn d' ella 's bellugan com un cercle de flors rosadas entorn d'un ufanós brancatje.

Un cop tingué 'l sopar aparellat aná per portar los plats á taula: y com si fos la fressa dels plats una senyal convinguda, los petits prengueren per assalt un banch de devant de la taula, la seva mare plegá de cantar á mitx lloch d' una cansó qu' habia comensada, y l' avi girá 'l cap envers la porta, desde hont se veya que ja 'l sol era post, y que la claró s' acabava. La mi-

rada seva trová la de la nora que venia de fer lo mateix viatje y aixecantse del escon y anantsen envers la porta.

—Basta que 'l noy tarda á venir, li digué ab un tó que semblava que volgués preguntarli si ella sabia si trigaria ó que.

—Are jo ho pensava; que 'm semblava que'l sentia, y debia sé 'l vent de la roureda.

—Tori, corre, ix fins aqui al collet y vejas pel camí ral si ve 'l pare.

Y 'n Tori fents salts de giravol, que cada un li feya adressár la barretina, cuant l'avi li hagué dit ja va ser al cim del serrat de sobre de la casa, ahont si bé s' aturá de corre no 's va aturar de saltar, y torná á arrencá á corre deseguida cridant:

—Ja vé ja vé; y passant per la porta, y cuydant tirar á terra al padrí que ja se 'n tornava content á seure, ab un bot se penjá á las espatllas de la seva mare, y saltant encara com una pilota de goma, digué ab grans crits:

—Vé ab un senyor que mena un caball negre y du barret: ¿qué 's quedará aquí, mare? qué també espallofará? mare, digueumho.

No cal dir que si mes gent petita hi hagués hagut á la casa, mes ne haurian sortit á la porta. Y aixís que vejeren á son pare, se li penjaren á las calsas, qu' arribá á la casa fet un rahim, ab treballs á desempalegarsen sense fe'ls mal, per aconduhir una mula que éll menava y 'l caball del senyor que, segons ja sabem, duya barret y debia ser desconegut de la maynada, perque quant hagueren deixat á son pare lo voltaren á n' ell.

—La Nor ja no 'm voldrá coneixer li digué á la jove 'l foraster tan bon punt sortí á rébrels, tot volent fer estar quiet al baylet que s' anava gronxant al voltant d' ella ab perill de trencarli un bras.

—Ay, ay! l' Eudal! va dir ab mostra de viva sorpresa y alegría: y donchs d' hont ixes? Ramon, digas, que s' ha perdut? Vaja 't dich que 'm deixa parada. Vé, ve, entreu, vaja, que ara esteu suats y vos refredariau.

—Alguna te 'n passa que 't tinguém aquí; feu l' avi aixis que 'ls arrivats de nou se 'n entravan á dins: ja 't conech herveta que t' en dius marduix...

—No, didot, no; avuy no he pas fugit d'amagat com aquell any pel dia de matá 'l porch que 'm vareu agafar y 'm vareu tornar á casa.

—Que 't va anar bé aquell dia!

—Si, os en podeu ben riure: no se com vos he mirat may mes la cara.

—Ja vares fe 'l bot bona pila de temps; ja vares saber fer l' home, ja... ah... quin estrafalari! Tu 'n poder venir á menjarte las pomas y fer enfadar la dida, ja estavas content.

—Quin temps, didot, encare hi fossem!

—Bell mal que sí! ho digués jo; tu ray que encara no has vist al mon per un forat, y vas ab las orellas dretas. Cuant jo 'm reflecteixo y dich—Janet, Janet, ¿que hi fas en aquesta vora de escon? Cuants anys tens, Janet? *Malu, malu;* ja te 'n vas á la setantena: en aqueix mon ja no hi fas no mes que nosa.

—Que no, que no feu nosa, padrí: oy mare que no? va cridá 'l Tori que l' escoltava, fentli deu mil posturas de criatura. Jo ja os poso foch á la pipa cuant la voleu encendre...

—Pare, jo 'm pensava que m'estimavau, vingué á dirli correns la Nor, y posantli bé la barretina que li acabava de caure y apartantli uns cuants cabells á derrera de las orellas, va continuar dient: ¿que os han inquietat los baylets? ó potser m' heu dit alguna cosa y no os he sentit...

—No, no, no, respongué deixantse extrenyer una ma entre las de sa excelent nora, y aixecant ab feynas l' altre per signar també que *no* ab lo dit: y també ho assenyalá ab una rialleta qu'animá la seva esgroguehida cara, fixant la vista á la Nor... mes d' aquella vista n' espurnejá 'l brill trist d' una llágrima, que desseguida ne feu caure un' altre dels tendres ulls d' aquell angel de la familia que tan amorosament l' aconsolava. Lo pobre jay tenia una sombra de feridura, que se li presentava ab la forma simpática d' una major forsa en tots los seus mes amorosos afectes; passant á cada punt sense intermedis de una especie de tristesa contemplativa á una alegria ignocent, que semblava lo premi mes bonich de la cristiana paciencia d' aquells que 'l cuydavan. A aquestos vellets se 'ls estima mes, en cuant se 'ls veu marfondre la fesomia y entervolir l' enteniment, y corre á la posta de sa vida mes depressa que 'ls raigs del sol no fugen de las planas al cap de las costas, cuant se vé á entrada de fosch.

II.

La Nor, ab un santiamen tingué amanida una truitada de fasols y ous, com un estraordinari afegit al sopá que tenia apunt avants de contarhi al nou arribat Eudal, y aqueixa novetat va cridar tant l' atenció de la quitxalla que cap se va recordar del piló de las panotxas. La seva mare posá á cad' un un plat de vianda perque comensessen de menjar y de callar, y grans y xichs al voltant de la taula feren un sopar ab la alegria mes gran del mon, com si aquella cassola de fideus y trunfas, fos lo primer requisit de la cuyna francesa; y tingueren una enrahonada que 'n dirém alguna cosa perque se sápia qui era 'l tal Eudal, y 'l perque sopava aquella nit á Morro de Llop.

—Pare, si fossem en aquell temps que vos anavau pel mon, oydá, demá com vos hi cuadrariau! digué al padrí tocantlo de l' espatlla, l' home de la Nor. Y girantse á l' Eudal: el pare era un trunfo per acompanyar noyas. La gent d' allavoras eran altre cosa que un hom.

—Estich que si que era endiastrat. Ja cal que te 'n dongui una llissó; que no fessem cosas demá: si may tu ets de treure la trassa ha de ser aquesta vegada: ni que portesses una nuvia!

—Ay verge! ja sé, ja sé, va dir tot plegat la Nor corrent desde l' escon cap á la taula, y fent com qui dona un petit revés á l' Eudal. Mira, mira, 'l traydó!... Donchs vá de bo?

—Vejam que será aixó; va di 'l padrí aguaytant á la Nor com ja coneixent á que anava la cosa.

—Si, si; aquest xicot es capás de robar á la Mercé de Bellamata.

—Y á vinticinch d' altres, si 'l cas se esdevenia.

—Reyna Santíssima! ¿ja ho vol lo teu pare?

—¿Y que es una cosa de l' altre mon?

—No, per xó; mes jo no 'm deixaria pas robar; ay, no, no.

—Si 'l lladre t' hagués ben caygut al ull, farias com ella y com totas, digué 'l seu home.

—Jo 'm vaig trobar molts cops á haberne d' anar á cercar: va dir l' avi: y 'n ser l' hora cap va fallar: y horas que s' hi

havia, posavam la pell en perill. Y ab l' espresió de la seva cara, mes que ab mots.

¿Y com heu pensat de ferho? 'ls preguntava; tornantsen ab la memoria al temps de las sevas campanyadas de *mosso de peu*.

—Vaja, conteunosho tot: digué la Nor qu' habent acabat de servir á taula, s' acostá ab ells tot sopant, bona y dreta y ab lo plat á la ma; no sense mirar si perillava cap criatura d' anarsen á dalt á baix dels banchs, ahont totas ab lo calor del escon y del sopar habian comensat de *pesar figas* y habian acabat per adormirse com uns tronchs.

—Bebemhi un glop d' ayguardent avans.

—Eh! á poch á poch, Ramon, que demá tardaría massa á ferse 'ns clar, y convé que estiguem ben desperts, digué l' Eudal aixecant molt lo got perque 'l seu company no n' hi aboqués tanta.

—Al contrari home, que hem d' agafar cor, feu en Ramon mirant á la Nor com si ja 's temés que hi pendria cartas.

—Eudal, no te l' escoltis á n' aquest, que 's un tabola; ara faria veure que 'n veu molta.

—Y bé, ¿que 'ns fará que 'ns posem mitxa mantellina? avuy ray...

—Deu te 'n reguard! que hi va pare, que ja 'n tenen prou? afegí tot desparant la taula y amagant desseguida l' ampolla de l' ayga-ardent en una caixa, y no deixant á la taula res mes que un gros porró, ja casibé vuit, del sopar. Lo padrí esclafí una mitja rialla agoitantsels á tots; y's torná á parlar del plans de campanya per l' endemá. Mes are nosaltres en compte d' enfondantse ab lo que diuhen, anirém á agafar lo fil un xich mes aprop del ensetall. Desseguida se passá una horassa fentla petar, fins que la Nor va despertar á la maynada per durlos al llit. Lo Tori entre badalls, estiraments y gemechs, no se sabia desempalegar de la nyonya que tenia; y al últim gratantse 'l cap ab totas duas mans y fent carassas, se recordá del blat de moro, y demaná quant espallofarian.—Demá; li va dir la mare, que avuy es massa vespre.

—Ay bo! demá? ja no 'ns contaréu cap rondaya: m' adormiré.

—Pobre de tú: no 'n trovarias cap de vermella.

—¿Oy que l' altre any jo vaig trobar la primera? Vull que 'ns conteu aquella de 'n Joan de l' os: ah! y aquella de las

bruixas que filan á baix, baix, del gorch negre, y aquella que á la Teta li fa por, que diu *ja soch al replá de l' escala*.

—Si, vatja, si, ¿te ets senyat? digas *A Deu m' encoman*, y dorm.

Los grans varen fer com los petits, y al cap de poca estona no mes lluhia entre mitx de la foscó y del silenci, lo derrer espigot que 's consumia en la ximeneya, vetllat per un gatás qu' obria uns ulls com dos lluquets, assanayat en una banda, y per un ca petit ab unas orellas molt llargas que dormia en l' altre.

III.

L' Eudal era un hereu molt rich de la terra del vi; de Serraclara del pla de Bages: y entre 'ls minyons de cap de brot, que mes rotllo feyan en las firas y festas majors de tota aqueixa terra, era 'l mes ovirat de las noyas; perque tenia un fet tan graciós, unas paraulas tan dolsas y un ull tan traydor, que las mes valentas en las lluytas del amor, cuant ell las habia mal miradas perdian lo color y no atinavan á respondrerli serenas, entortolligadas en la misteriosa trena de la seva hermosa presencia y escayguda galantería.

La Mercé de Bellamata era al mateix temps la minyona de mes anomenada de tot lo Llussanés per guapa y per discreta, y per saber cullir sense punxarse las rosas qne li tiravan lo floret de joves que d' aprop ó de lluny la coneixian. No era que la noya 's fes veure en los aplechs y mercats, sino que essent los pares seus de la gent mes principal en la comarca y habentse estés lo crit qu' agafá la Mercé de dés que torná á casa seva, habent estat sos primers anys en un dels mellors collegis de ensenyansa de Vich, l' atrahut d' anants y vinents no s' acabava may á Bellamata. Quins hi anavan per la seva cara agraciada, quins pera vencer los refugis del seu talent; quins hi corrian habent ensumat alguna cosa de si un seu oncle molt rich que habia mort, l' habia deixada pubilla d' uns bens de la plana de Vich; y cuant hi entravan, si de las bonas paraulas se refiavan, ab bonas rahons ne surtian; y á tots los hi haguera valgut mes no haberla vista, que no pas al deixar-

la sortirne ab lo cor nuat, per la impresió de las sevas virtuts y dels seus ayres y boniquesa. Tots reparavan que no gastava una bella alegría; de vegadas se coneixia que estaba distreta; y creyan que ho feya lo no plaureli la seva companyía; y veus aquí un motiu mes, pera que baixessen mossegantse 'ls llabis, aquells que li pujavan las toyas mes flayrosas dels seus amors.

La gent de mes seny al parlar de las tristesas de la Mercé, donavan la barrellada á la pena que li habia causada la mort del seu pare. Mes d' això ja feya dos anys: sembla que las forsas de espansió de la jovenesa podian tornar á reconquistar los seus llegitims furs. Alguns feyan corre, ben de baix en baix, que si la Senyora de Bellamata era una dona tant estranya; si tenia un geni tant revés; si no estimava á la noya gran; si la feya estar tancada en una cambra cuant hi anava segons qui; y l' ayga clara ningú la sabia ni 'l mateix servey de la casa que cap y á la fi era per hont lo foch fondo poch ó molt habia respirat.

Aixís va passar temps, y fins passaren dos ó tres anys que ningú pogué aclarir lo secret d' aquella casa; y en va los aymadors mes ferms de aquella viola mística y solitaria la cercavan en los aplechs de gent de las festas majors dels pobles y ciutats vehinas. Hi habia qui deya, que en comptes d' anar vestida com li pertocava á n' al seu tay, de rica llana y bonicas sedas, cada festa duya unas mateixas faldillas de color de canyella, y s' abrigava ab un cobrespatllas negre per anar á missa major en la seva parroquia, y s' assegurava que en cap mes hora, ni dia, sortia de casa.

Tot això nosaltres ja sabem lo qu' era; y ja que en Ramon y l' Eudal, ja ho han deixat anar tot sopant en aquell amagat niu de Morro de Llop, anem també á posarnos al corrent, perque no 'ns sopti res del qu' ha de venir.

IV.

N' habia per aqui d' un any y mitx, que á Bellamata, lo hisendat pare de la Mercé, faltaba; cuant un dels germans de la seva mare, que no s' habia casat may, y fent de comerciant habia guanyat moltas mils lliuras, va

comprar unas heretats molt bonas que termenejavan ab las de Bellamata; y cuant s' hagué fincat aixís y hagué parat un galan pis á Manresa, li va semblar molt bonich casarse ab la mes guapa de las sevas nevodas. La seva mare ho trobá també una cosa molt enrahonada; y á la primera conversa que 'ls dos germans tingueren deixaren casi acabat lo casament. Entenguemnos, no n' habian tant sols parlat á la noya. Com era prou obedienta; com habia pujat tant respectuosa y humil, era pecat lo suspitar solsament que ella digués—aqueixa boca es meva.—

Mes, perque 's veja lo que son las cosas: cuant la seva mare li comensá d' embastar la proposició, no sapigué trovar cap mes resposta que cáurerli las llágrimas. D' aixó la seva mare no 'n va fer altre estat, perque es natural qu' á una noya apocada, eixint de la costura li fassi un xich de cop lo parlar de casarse. Torná un altre dia á fernhi rahons, y també varen tornar los plors: y may se n' hi pogué parlar que no se li tornessen dos rius los ulls. Anavan y venian cartas y presents. Las joyas y las robas s' encalsavan per lo camí de Bellamata. La mare aponderant la riquesa y lo bon gust del oncle; la filla aguaytantse distreta aquells presents que res li feyan sentir, y l' oncle, portat per la mare, cregut que la Mercé li corresponia, y qu' ella li ficava en las cartas las fullas de flors que hi trobava disecadas.

La repugnancia de la noya feya mal goitg á la seva mare: mes l' amor propi y la vanitat li aconsellavan que l' anés fent y fora: que com la perfidia mata la cassa, al últim li faria consentir.

En aixó s' esdevingué que volent lo senyor oncle baixar á visitar á las sevas parentas, per anar adquirint merits als ulls de la Mercé, y volent obsequiarlo la mare com á promés y foraster, va parlar á la noya d' anar tots plegats á la tant celebrada fira del Hostal del Vilar de Sant Boy. La Mercé no hi habia estat may; sols n' habia sentit molt á parlar, y l' afalagava l' esperansa d' una diada de respirar ab llibertat: encara que ja pensava que 's veuria obligada á anar al costat de poch agradosa companyia. Per altre part un altre presentiment falaguer li esperonava las ganas d' assistir á n' aquella festa. Provenia del fet seguent:

Feya pochs dias que estantse á cosir tota sola en una esbarjosa galería de la casa, que mirava á tramontana, esplayava

inconcient la mirada per lo melancólich paisatje que desde allí s' ovirava. Al cap d' allá d' una vall llarga y estreta, trencada á tot arreu per feixas, rouredas y torrents, s' aixecavan asprosas y solitarias, las montanyas cubertas de pins ó vestidas d' herva, que forman las primeras avansadas d' aquell bras de Pirineus. Las fullas dels arbres comensant á tornarse grogas, en comptes de fer aquell acompassament alegre y ajudar ab plasent tonada á la virginal canturia dels aucells, que pel maig niavan á dins de llurs brancas ombrívolas, semblavan avisar ab sa remor, cruixint secas á cada bes dels aires, que l' estiu las habia enmalaltidas, y que anyoravan aquella rosada de perlas que la primavera destilava en sos verts talams. No mes de tant en tant, y de dos en dos, creuhavan d' un bosch á un altre bosch, las garsas que no cantan, y las grivas endoladas, que sembla que comanan la tristesa al cel.

Pot ser, que endormiscada la seva pensa per la sopitesa de la terra que en eixas tardes de xafagor y de calma, semblaria que 'l temps no camina en lo moviment etern, sino que s' ha adormit en brassos d' una inmensa onada de llum y de calor, ni sabia ella mateixa en quins mars navegava'l seu pensament afligit; cuant una fressa nova vingué á despertarla, en la revolta d' un pedregolar que feya perillós lo camí de pujar á la casa. Era 'l galop d' un caball que pujava com desbocat trayent escuma de la boca, y lluhint del suor que l' abrigava; ab lo coll aixecat en l' ayre, en forsa de la brida que per subjectarlo li tibava 'l caballer. Una claror eléctrica en mitx de la nit no l' hauria enlluhernada com li feu perdre la rosor de las galtas, y caure l' agulla dels dits á la sobtada nina, aquella aparició hermosa vestida ab los raigs ardorosos de una tarde de juliol. Li fou completament desconeguda la fesomía de l' acabalat donsell que ab tota la gracia d' aqueix mon lluytava pera dominar lo esvarament d' aquell animal superbo, que assahinant y adressantse, tirant raigs de cossas y cargolantse semblava qu' are avants d' are lo rebatria en l' ayre. Atreta la Mercé per lo perill inminent de una desgracia instintivament s' aixecá, y acostantse á la barana y creyent en un dels salts del caball que l' home habia caigut d' esquena, va llensar un crit esgarrifós... mes lo caballer ferm en la sella llavors aixecá 'ls ulls allá d' hont habia vingut la veu, y's trová ab los ulls de la Mercé; y si á grapats li haguessen arrencat lo color encés del rostre, no s' haguera quedat mes descolorit;

24

y com si aquella veu de la compassió d'un angel hagués obrat ab forsa magnética en lo esbalotat caball, se va aturar en sech, gronxant no mes amunt y avall lo cap, y descapdellant en l' ayre la sedosa clin.

La victoria alená al jove; passá suaument la ma per l' espatlla del caball, y llevantse desseguida un bolet negro que li cubria 'l cap y mirant sens gosársela mirar á l'espantada donsella:

—Gracias mil... senyora; va dirli ab veu tremolosa per l' afadich.

Bonas tardes; ell contestá, ab la veu encara mes apagada: que Deu lo guardi de pendre mal: y doná un pas enrera com per retirarse.

—Si á Deu plau!... que bonas probas me 'n ha dadas, portantme als peus d' un angel de la guarda. Sense l' ausili de la seva sentida esclamació, anava á caure; no 'n tingui cap dupte.

—Es molt amable...

—Sempre mes tindré presenta la memoria d' aquesta tarde pera mí tant ditxosa, que 'm recordará la imatge de vosté. Y com inspirat per un repentí pensament, ab una llestesa admirable, s' ajupí pera arrencar d' un marge una mata de *clavellets de trenta,* vermells y ayrosos; y adressantse de puntetas als estreps, allargá la ma dreta á la galería, dient al mateix temps:

—Al menys, no 'm refujerá pas, hermosa amiga dels estraviats cassadors, aquesta flor sencilla, en penyora de la memoria seva, que sempre mes en lo cor hi tindré impresa.

—Per honrada m' en tindré, vinguda de tan bonas mans... y en aixó esqueixant una flor de violer que badava en una torratxa de la mateixa barana de la galería—Bratarem donsas, pera que V. 's recordi d' aqueixa pagesa espantadissa, afegí somrient.

—Jo li prometo que no 's mustigará: com no s' esborrará la llum preciosa de aqueixos seus ulls, que tinch por que matan á qui 'ls mira...

—Ave María puríssima! vol callar... Y 'l glapit d' una récula de gossos que trayent un pam de llenga varen apareixer per hont habia vingut lo jove, posá terme á n' aquella caballeresca escena. L'animal torná á fer un brinco, y ab prou feynas avans de llensarse escapat cap ahont sentí los assahinets dels altres, pogué lo valerós minyó pendre comiat de la gen-

til Mercé; y mes los cors que no 'ls sentits entengueren, com deya l' un á l' altre:

—Ay, tingui compte á rebre cap desgracia...

—Deu no ho permetrá... perque pugui tornar al peu d' aqueixa galería.

Y no mes la polsaguera que 'ls gossos y'ls caballs aixecavan marcavan lo camí que'ls cassadors feyan, á la Mercé tota robada que recolsada en la galería, inmovil com una estatua, potser endinsada en una adoració muda, ó presa d' un esglay y admiració desconeguda fins allavors per ella, vejé apagarse la tarde; tornar la gent de las trevalladas, la derrera claror desferse entre las bromas blavas del ponent; y ab la respiració trencada; vadats los llavis com un botó de rosa; aixecat lo front, y'l vent ayrejant ab gelosia entorn del nevat coll las onas d' or de son cabell destrenat; com un serafi que volgués empendre cap al cel la volada; á lo alt del cel tenia posada la vista, y d' entremitj del arreplech d' ombras qu' entervolian aquella blavor hermosa, cregué un instant lo seu esperit que veya en lo fons d'aquell horisó melancolich, uns ulls brillants que ab la llum de sa mirada la abrasavan; y hi veya dibuixarshi l' espressió de valentía del rostre encés del ardit cavaller... y aqueixa ilusió fou breu com la fogarada d' un pensament; y un cop passada sos ulls se confonian ab los raigs débils blaus y delicadissims de la brillant estrella de la tarde. Despres sa mare vingué á tornarla á la vida, cridantla y dientli que estona ha que era hora de sopar.

Y 'l cor li deya, que aquell galan cassador sortiria á la fira del *Hostal;* y temia torná 'l veure y desitjava anarhi.

V.

Lo debullit inmens de la gent del gran mon, que tipa de tots los plahers se 'n torna ab recansa á casa seva ab l' efervescencia del recorts de sa imaginació; satisfeta l' esperansa d' alegres sorpresas y sensacions vivas, y fentse bocadas de las infinitas manifestacions de totas las arts y riquesas y luxo que han vist desplegarse en mágica visió de inagotables decoracions, pel devant de sos ulls enlluhernats de veure

tanta llum y bellesa: que dubta á vegadas de si fou somni ó realitat inconcebible lo gran festí d' ahont tornan, d' alguna de las munificents y hermosas reynas de la terra y de las aygas las grans ciutats; es ben assegurat que no trovaria gracia en una descripció, ni que fos sumariada, d'una d' aqueixas festas sencillas, d' una fira en la soletat de las montanyas, celebrada entre pastors, y ahont no mes assisteixen los pagesos y las vilatjanas, los aucells del cel y l' auflayre dels boscos.

No obstant, trovantnos per casualitat passejant per las verdas faldas de las petitas montanyas que omplenan lo Llussanés, un any nos hi va sorpendre ben agradosament un de aquestos rústichs aplechs, rarissims en Catalunya. Aplech molt anomenat en tota aquesta terra, y conegut per la «Fira del Hostal del Vilar.»

En lo estrem noroest d' aquella ample y fértil comarca; en lo punt anomenat *cap del Llussanés* y á la envista de S. Boy, cap al nort, s' hi veu aislada en lo devallant suau d' una costa, una casa gran, que serveix de posada als viandants que desde la plana de Vich van cap á Alpens, ó altres pobles d' aquella alta regió de la montanya. Lo pais que la rodeja es pintoresch y alegre: y dominant desde las boyrosas cimas dels Pirineus fins á las retayadas puntas del Montserrat, farseixen lo centre del esbarjós panorama com sobtadas en un moviment de magestuosa ondulació, petitas rengleras de montanyas de suau perfil, vestidas de verts sembrats, y brodadas de abundants boscos, agafant del mitxdia al nort en tot son horisó del ponent, la llarga estesa de las ufanosas terras del renombrat Llussanés.

Cad' any en un dia d' últims de setembre hi fan una fira als voltants d' aqueixa casa, espargintse la gent y 'l bestiar á sas lliures voluntats per los prats vehins, semblant com si fos una inmensa població nómada que allá s' hagués aturat en son viatje, pera referse ó menjar. La perspectiva que distreu la vista es una de las bonicas que hi puguin haver. Aquell espectacle per lo qu' es nou, sorpren; aquella colorayna dels trajos cautiva; y lo sensill de la escena agrada. De cent punts de vista diferents se retrata en l' ull del espectador lo pla inclinat de l' ample costa en lo que s' hi dibuixa lo vast campament, ab sas dos baixadas á cada costat, que 's venen á amagar entre 'ls roures ombrosos dels sots y dels torrents; com un brillant retaule brodat de sedas de colors, representant una

florera atapahida de rams y d' aucells que 'ls ayres gronxessen. Y entre mitx dels arbres se veuhen pletas que van y venen en totas direccions: y s' oviran en las vehinas alturas per las valls llunyanas, y per las fondaladas que 'ls camins borejan pagesos vells que pujan ab l' ajuda de groixuts bastons; los joves lleugers bellugant flexibles tortellatjes; cabalgatas de totas formas y luxos, y numerosas ramadas de cabras y ovellas, de bous y de mulats, que esbalotats hi arriban acampantse á tot arreu; essentlos bon lloch lo primer que troban vuyt, y estenentse per la espayosa fira sense altra frontera que son primer albir. Y mentres las caballerías enselladas fan un' altra lley de campament apart en las arbredas frescas y solitarias, y centenars de manyagas ovellas passan de las unas cledas á las altras, y de las unas á las altras butxacas las unsas y las dobletas d' or; y per entre las inquietas eugadas y frissosos braus, los revinguts pastors vestits de pells fan aná en l' ayre las sevas abonyegadas porras: la multitut alegra 's rumbeja per las planas donantse á gimnástichs exercissis, ó á ferla petar cad' escú ab la mellor companyía: perque allá hi surten y s' hi troban la rossa montanyesa de peu lleuger y de mirada esquerpa, y l' adolescent bosquerol, de cara encesa y de cor valent com lo roure centenari, á qual sombra recolsat, quan se n' adona, veu que l' aymía se li esquitlla llesta entre las altres companyas, y que 'l sol trenca sos raigs, en lo polsim d' or de sobre dels negrenchs turons.

De moltas horas lluny hi compareixen las pagesas ricas, á acompanyarhi, alegras y ben mudadas, las poncelletas tendras, que 'ls hereus se las disputan, pera rublirlas d' anells y preuhadas joyas; tot féntlashi costat, y fent esbahir son esperit en un mon nou y desconegut per ellas. Y sembla, quan hi arriban de totas bandas aqueixas fressosas collas, vestidas dels colors de las flors dels seus jardins, acaloradas pel sol de l' esperansa y de l' alegría, y festosas com un vol d' aucells que saltan y jugan per las brancas dels arbres; semblan aplechs barrejats de nuviatjes que venen á espargir pels ayres d' aquells boscos remorosos y montanyas floridas, los ressons simpátichs d' un dia d' espansió y felicitat.

VI

Serian envers deu horas de la matinada, quan arribavan á la gran fira la senyora de Bellamata ab la seva filla gran, y ab l' oncle d' aqueixa, á caball de tres eugas famosas de color de castanya, com altras tres no perillava que se n' hi presentessin de pit més obert, y costats més amples, de cap més dret y arrodonida estampa. Los guarniments s' hi deyan; y 'ls sillons de las donas sobretot, cuberts de seda groga y encintats d' or, de miradors ne tenian: y més que 'ls sillons, se mirava la gent la planta de la noya; qu' ayrosa com un ginjol saltá de caball sense posar la ma á l' espatlla del mosso que las acompanyava; un noy de divuyt anys, vermell com una magrana, com era vermella la barretina que duya, y vermell lo corbatí de llargas bagas que l' ayre li tirava per sobre de las espatllas.

Y la xucladora corrent de la multitut se las ne portá, y s' afegiren á la festa; la mare atrafegada enrahonant sempre, y enrahonant de tot y fentse trovadissa á parents y coneguts; la filla, silenciosa, dos passos endarrera, ab los ulls com que mirés en l' ayre, distreta, indiferent, com cercant á qui no coneixia; com esperant una veu misteriosa que l' hagués de fer girar; l' oncle com no sabent que ferhi, anava seguint á n' ellas, ab son barret d' alas amplas, ab son gech de panyo negre, ab sos cabells y patillas cendrosas, y ab son fuet, capsat de plata, á la ma.

Molt lluny habia de passar de la Mercé qui no 's destorbés un moment pera contemplarla. Alta com era, prima y garbosa, anava ab lo cap dret de la curiositat y l' ignocencia. Una espessor de cabells, rossos com brins d' or, li enmotllavan lo rostre entre mitx d' ondas y rissos que vanament pretenian tenírloshi á ratlla 'ls doblechs d' un mocador blau clar, que se li bellugava al cap com unas aletas de papellona. Abrigada la cintura ab una maría-antonieta negra y vestint una faldilla de merino blau, semblava que tota ella rebia lo to del color, y trémula llum qu' esbargian en torn seu grossos y brillants ulls, més blaus que 'l cel puríssim que reflexavan. Una boqueta xica, sempre apunt pera deixar anar paraulas de ten-

dresa y per ensenyar un enfilay de rialleras perlas; y una rojor de galtas que si las rosas tinguessen alas hi correrian á pidolarlas la frescura de son vermelló; veusaquí las pinselladas més ixents d' aquell caparronet ayrós que termenava ab magestat y gracia aquella figura que atreya com la rialleta d' un nin, y 's feya rotllo com una respectada primpcesa.

Atreta per lo misteriós iman de lo desconegut, sentint batre son cor ab una nova pressa, y respirant ab dalit aquella atmósfera de vida, de festa, de soroll y de trevall, se trobava més valenta, y anantli més enllá la imaginació tant més romántica quant havia estat opresa, presentia la possibilitat d' un sentiment més gran que 'ls que fins llavors havia alentat: un sentiment com una aspiració á la vida, com un desitx de lluytar ab las forsas del seu esperit fins allavors ocultas; y li semblava que la magnificencia de l' espectacle que la voltava; aquell esclat de gala dels pagesos, aquells agombolaments de minyonas com ella que aixordavan ab l' esclafit de sas riallas; aquells rotllos d' homes vells acalorats en las conversas dels negocis; aquellas collas de fadrins bellugadissos y alegres; aquellas paradas de tota lley de fruytas, de robas y de cosas; y aquella virolayna de colors, y la mateixa claretat del dia seré y festívol; no més eran un himne que 'ls sentits cantavan á las portas del cor: la columnata del vestíbul que guardava 'l secret del temple. Veya las formas cautivadoras de la poesía del cel y de la terra, y 'l seu somni se l' enduya á un horisó més lluny. Acomfagia 'l present ab los recorts del collegi, y aquella educació rebuda á dintre d' un convent, al costat de noyas amigas vingudas de totas bandas, havia posat en la seva ánima verge lo llevat d' una bulió de problemas de la vida; y ara 's trobava en un mon ben diferent, y 's preguntava ahont era lo complement de la felicitat que anyorava; y quan se sorprenia á n' ella, melancólica en mitx de l' alegría de tothom, s' acusava de soperba; reprimia 'l vol incert del seu enteniment somniador; y buscava una escusa qualsevol, pera fer una pregunta á la seva mare ó al seu oncle. A vegadas tot plegat se trobava ab un ram mústich de clavellets que duya junt ab l' agulla del pit; y llavors un tremolor la seguia tota y 's tornavan més vermellas las rosas de sa cara y no se sabia estar de girar per tots cantons una mirada, com si sos ulls, atrets per una llum invisible, cerquessen lo fantasma quimérich que li embruixava los sentits. Es á dir, que la Mercé, enrevoltada

per las empentas d' aquella multitut que 's divertía, era com una nota aislada, que sense ningú sentirla, buscava una armonía germana en aquell ample espay ahont vibrava una orquesta inmensa.

Que l' Eudal de Serraclara també hi era, cal suposarho. Lo jovent del pais, ab enveja y curiositat se preguntava qui era aquell minyó á qui encara llavors no coneixian, que per guapo y per planta á deu horas al voltant no n' hi havia d' altre. Com que fos lo capdill de la colla dels companys ab qui anava, era ell qui aturava á las noyas pera tirarlas flors, y buscals conversa; y ell era qui preguntant, preguntant los hi donava rahó de quí eran y d' hont eran las mellors caras de la fira, pera buscalse ocupació agradosa, y perque no 'l destorbessen si venia 'l cas de trovarhi ell rama tallada, com deya qu' era molt possible, y com creya ell qu' era cert. Ab la mirada tranquila, segura y penetranta escorcollava per las espessors de gent, uns ulls que 's diguessen ab uns altres que 'n tenia de dibuixats en son pit. No sabia de trobals; mes creya tan segur, que per ell serhi feu retardar á sos amichs lo retorn á llurs casas fins haver passat aquell dia, encara que 'l programa de la cassera havia sigut ja cumplert. D' altra banda, essent en aquell pais, era malaguanyat que se la deixessen correr la *fira del hostal,* tan anomenada.

A divuit anys com tenia, l' Eudal era tot un home; feya dos anys que 'l seu pare l' havia fet plegar d' estudiar, y era mitjanament instruit. Mes lo talent natural li brillava en entendre la marxa de las cosas de pagés, com qu' ell sol ja dirigia totas las operacions de fe 'l vi; y fins molts negocis de compras y vendas de grans, d' oli, y demés, los hi deixava portar son pare, pera veure si hi sabia fer *lo negoci de 'n Robert ab las cabras:* mes ben prompte conegueren los que hi tractavan que havian d' anar molt ben calsats pera atrapal. Quan no hi havia la vrema en sas vinyas, lo bull del most en sos cups, las olivas en sos molins, ni 'ls catadors en sas eras, despenjava los jochs d' armas de cassa, y s' enfortia 'l cos y l' esperit en la cansada feyna que tant ha plahut sempre als fills de las montanyas. En mitx d' aquesta manera de viure trafaguda, aprofitada y divertida, lo seu geni espansiu li conqueria lo afecte més carinyós de tothom: y li brindavan los goigs més dolsos del cor las fillas més bonicas dels propietaris de tota la comarca. Mes ell petit cas ne feya, quatre paraulas á l' una,

quatre á l' altra, li agradavan totas y no s' enfondava ab cap. De sas gracias personals ell no 'n tenia cap esment; y 's cuydava poch de saber qu' en lo seu cap petitet y ros hi creixessen fins y rissats uns cabells com no n' hi habia d' altres; que la seva mirada fos dolsa, atractiva y melancólica; y que 'l ser de cos prim y d'.una bona alsada, donés á tots sos moviments una escayguda lleugeresa, qu' es la primera condició de l' elegancia. Robust, coratjós y lliure, bullia en son ser, un volcá de totas las forsas físicas y morals de la seva eflorescenta jovenesa; y per só á una activitat y promptitut que distingia tots los seus actes, hi afegia la franquesa, la generositat y la noblesa de caracter, que l' acabavan de fer un minyó de prendas.

Mes aquest minyó de prendas que corria ab lo cap alt y la mirada alegra per las frescals voradas del riu de la ignocenta felicitat, com volent aconseguir las alas reventas del geni de la vida, se trobá soptat un dia, y 's troba essent tot un altre, no més per haverse entrabancat la nina de sos ulls ab lo raig puríssim de llum nova y olor balsámica d' uns altres ullets blaus. Com un viatjer se sorpren en los deserts del nort banyat d' una misteriosa llum roja sense descubrir sa vista lo foch ocult que 'l bóreas reflexa per lo cel; aixís la claror del dia se li torná tota d' un altre color, y la seva ánima admirada va creures emportada á un altre mon. Aquella guspira de color de cel abrandá tots los seus sentiments; aclarí en la serena dels horisons de sa vida unar uenta estrella; y dona son primer amor, cast, intens, esclussiu y puríssim, per objectiu, per nort y guia, als futurs seus actes, pensaments y afectes.

Segons los pressentiments del seu cor, aquella gentil criatura que d' allí endevant havia d' hermosejar sos somnis tenia d' ésser vinguda á n' aquella fira: calia sols buscarla pera poderla veure. Y aixís era impossible que 'l bon ángel, patró dels tendres amors, no apleguės en sas alas lo himne virginal d' aquellas duas esperansas en flor. Lo cert es que s' oviraren l' un á l' altre de desde bon tros lluny: y mentres l' Eudal furgava de costat entre la gent per atansarshi, com un brau en mitx d' un entravessat bosch, trenca, traspassa, trepitja y agambola á cada banda ab lo poderós banyat, los plansons y brancatje que li fan travetas, si li ha fet torser l' orella lo conegut accent de sa anyorada companya; la Mercé 's torná desseguida com afinada; mes trobantse en un moment ab una

ma entre las mans de l' Eudal, que ab calor y afecte la saludava, li eixiren tots los colors á la cara, y tocant del bras á sa mare pera que s' aturés, y com demanant ajuda en lo tremolor de son pit

—Ay! mare! cridá, mireus; lo cassador qu'os vaig dir aquest dia!

—Ah, sí? m' alegro de coneixel...

—Si aquell dia hagués tingut temps hauria pujat á saludarla.

—Pensi qu' es á casa de V.: cap cumpliment: som una casa de la veyura: ab aixó...

—Avans d' anárnosen de per aquí tindrém lo gust de venirlas á veure; basta que la primera vegada fos tant desgraciat que dongués tant bell espant á qui cap culpa tenia en lo meu esvarament...

Las empentas de la gent feren trencar la conversa; y sens saber cóm, se trobaren de costat los dos minyons. No sabém lo que digueren, banyats cad' un en l' atmósfera de rosas y de lliris que respiravan: no sabém si se 'n pensaren res la mare y l' oncle de la Mercé, que sabian prou aquestas costums sensillas dels pagesos: mes aquell dia va ésser passat ab una bufada.

L' endemá una colla de cassadors dinavan á Bellamata: eran noys molt ben menats y de molta criansa, y 'l que més y 'l que menys eran tots de bonas casas. Las pagesetas ab aqueixos vistayres hi obran molt l' ull, y l' arribada de cassadors com ells es en las casas grossas d' aqueixa terra una distracció pels vells y una alegría pels joves.

La taula va ésser ricament parada y garbosament servida. Tan sols los groixuts cuberts de plata ja donavan á entendre ab sa macissa y antiga forma que era aquella una d' eixas casassas payrals que venen de la veyura, com deya la mestressa, ahont avans de las guerras d' aquest sigle s' hi guardavan moltas arrobas de plata en sos armaris, un sens fi de roba blanca, y arrestellats cartutxos d' unsas de perruca.

Las llebres y las perdius que 'ls forasters tragueren dels seus sarrons, y 'ls vins de cent anys del seller de la casa, oferiren un dinar de reys, que amanit ab una conversa alegra y animada, plena d' anécdotas de cossas estraordinarias y may vistas, mes tampoch cregudas, va durar fins á mitja tarde, com haguera durat fins al vespre, si hagués anat per lo bé que s' hi

trobavan aquells trempats hostes, brindats á menjar y beure y servits ab encantada agradó per las bonicas mans de la Mercé. Ella y l' Eudal casi bé no 's miravan, puig si per casualitat sos ulls se trobavan ella enrajolava com una brasa de foch.

Mes quan aixecantse de taula, lo seu oncle y la seva mare acompanyaren als joves á seguir los llochs més notables al conreu de la heretat, ben prompte anaren ells dos de costat y pogueren enrahonarse llargament, y estrenyers més y més lo nu de fils d' or que lligava sas ánimas.

Com no per això en res s' exediren de quant exigeix la costum en consemblants cassos, l' oncle y la mare de la noya no podian adonarse de res extraordinari; y ella pogué exposar á l' Eudal las engunias que passava volentla fer casar ab aquell oncle seu.

Aixís fou com lo primer dia de felicitat, si aixís pot dirse, portá la primera pena á tots dos. La Mercé deixá rossolar una llágrima que caygué á las mans de l' Eudal, quan se despedian. Mes l' Eudal, com si estés segur del pervindre, qualitat hermosa d' aqueixos carácters oberts y valents, li estrenyé la ma com pera donarli forsa dient:

—No tingas cap por, vida de la vida meva; si com t' estimo m' estimas. Deu que 'ns ha cridat aquí pera fernos lo primer jurament de la vida, y que 'ns escolta, veurás com á tu 't donará paciencia y á mí forsa; y la teva mare que no pot deixar d' estimarte, quan veurá la ferma voluntat nostra, no 't voldrá fer infelís.

—Sí, sí, Deu ho voldrá! Y la valentía del jove se comaná á la Mercé, que s' aixugá aquella primera llágrima, y torná somriure. Mes lo seu aymat ja era á caball, y á son darrer senyal de despedida, una altre llágrima li torná escaldar los ulls.

VII

La mare de la Mercé era una d' aqueixas, com n' hi ha tantas, que son las grans donas mentres no hagin de portar per sí solas la direcció inmediata d' assumptos que necessitin delicadesa de sentiments, un criteri social aprés

en la educació de las costums, y una claretat d' enteniment filla de la instrucció rebuda á son degut temps. La mare de familia que no té aqueixos dots espirituals ab prou feynas pot fer ditxós al seu marit per gota de talent que aqueix tingui; y may podrá ésser una bona directora de sos fills; sobre tot en punt tant de trascendencia com es tot lo que pertoca als medis de facilitar á las fillas lo caminal espinós de la pau futura de sos cors, quan es hora de pensar en pendre estat. Per aqueixas cristianas que ab tota la bona fé devegadas afegeixen disbarat sobre disbarat, s' ha inventat lo *tretze son tretze,* perque lo que 'ls falta de judici ho solen tenir de temerarias: prenent per dignitat no ja l' amor propi, sino lo fer passar lo seu punt, desconeixent á voltas fins los seus més cars afectes, y no atenentse may á la veu de la rahó per gros que sigui l' esguerro.

Donchs la mare de la Mercé, que fins podía dir algú qu' era una santa dona, perqu' era religiosa, era caritativa y havía donat probas d' estimar com la primera mare á sos fills; en punt á resoldre problemas morals, no hi entenía res: no pas que s' aconsellés ab la malicia, l' ergull, ni 'ls interessos personals: sino que no suplía la falta de consell seu ab lo consell de personas de ciencia y prudencia, que moltas horas hagueran pogut encaminarla bé. Aqueixas personas, de més á més, fan ploure sobre mullat, ab lo fet de deixarse en molts casos portar per la oficiosa influencia d' aquells qu' aconsellan de franch, sense ningú demanarlos cap parer. Y ara 'ns surt á l' escena un sér enterament desconegut en los poblats, que 's cría esclusivament en las grans pagesías, sempre casi disposant de vot y veu en los consells de la casa, unas vegadas salvant ab lo seu concurs los patrimonis, y altres vegadas llensantlos á perdre. Aqueix *ens* es un fill extern de la casa corresponent á la generació próxima passada; y tot lo més, germá del amo; y es conegut lo seu nul-lo estat social ab lo nom ridícol de *conco.*

La historia dels concos de las casas de pagés es sempre la mateixa; y naix la seva desgracia de la defectuosa educació que donan los pares á sos fills. Quant hi há més d' un noy, després d' haverlos fet apendre á tots de lletra á casa seva mateix, unas vegadas son enviats tots al seminari ó institut de segona ensenyansa més vehí, y altres vegadas no se n' hi envía cap y pujan aixís com s' escau. Entre 'ls primers, pocas vegadas resultan concos, perque l' hábit del estudi los acompanya

á fer una carrera, y poden conquistar aviat una vida independent. Algun qu' altre, trovantse avensat en la de Teología, si penja 'ls llibres á la figuera, ho troba tart per estudiarne un altre y 'ls ossos, ja malvesats, no se li volen doblegar en lo trevall, y aqueix hi cau de plé. Entre 'ls segons los cassos son més sovint: llevat del hereu que vé á succehir després á son pare en la propietat y direcció de las heretats, los altres se troban fets uns homes grans sense ofici ni benefici, ni ganas d' apendrel y ménos de ferlo, y deixan escorre sempre més la vida, consumint la seva llegítima en forma de dispesa ajudant al heréu en sos trevalls, pero, sobre tot, entregats á las casseras y á la vagamundería, perque no 's troban ab possibilitats may per fundar un altre familia y mantenirla. Fácilment se compren que aqueixos elements postissos en casas ahont lo govern es debil hi jugan lo paper de primers ministres, ab mes ó menos acert, ab mes ó menos talent, y á voltas ab mes ó menos consentiment de sos germans ó nebots, los amos de la propietat.

Un home d' aqueixos hi havía á Bellamata, qui mentres lo difunt, germá seu, vivía, com qu' aqueix sabía molt bé ahont tenía la má dreta, no havía may gosat dir *fava;* tot lo més ocupava malament la seva ociositat, imbuint á la jove cunyada seva, alguna qu' altre idea estravagant en lo maneig doméstich de la incumbencia seva, que duya per resultat ferli fer alguna repatanería. Mes lo seu marit d' una hora lluny ho veya y molt prompte tornavan las cosas al seu punt.

Quant se vingué que la dona 's trobá mestressa, á las horas sí que l' oncle passá á ésser l' amo de fet. La marxa del patrimoni no hi va patir res; perque era un home que se sabía fer temer del servey, y presenciava tots los treballs dels masovers. Una de las sevas estranyesas era lo no haberse mogut en tota sa vida de la casa. D' una hora al voltant del tros, may li havía passat pel cap d' anar á véure qué hi havía. Aixó li donava un xich d' importancia en lo país, creyentlo un home que discorría molt; y molts pagesos anavan á consultarlo; y guapo que 'ls donava consells práctichs, perque á més de possehir un xiquet de talent natural, era home que li agradava sempre de remenar en los negocis dels altres. Aqueixos atvocats *de peu de marge* ó *de secá,* per aqueixas alas de montanya hi tenen tant partit com los *curanderos*. Donan uns y altre lo remey, y si té que tingui; y un cop qu' acertin, los aixeca una ano-

menada, que ni un sant que fes miracles. Falta dir que tenía un géni amorós com un espárrech, sobre tot ab los de familia; qu' uns ab altres no 'l podían véure: tenía un físich molt lleig y sempre anava vestit com un patacot, encara que 's diferenciés dels homes de per allá, portant una catxutxa negra en comptes de barretina.

A n' aquest oncle, donchs, se li va ficar al cap que la noya gran s' havía de casar ab lo seu germá comerciant. Va conseguir darne entenent á n' ell, y va encaparrarhi á la mare de la Mercé, en termes que 's feu á la pobra noya una pressió tant forta, que pocas com ella se n' haurían pogut escapar.

VIII

La segona vegada que l' Eudal torná á Bellamata ja no li varen deixar véure á la noya. Un dia la Mercé ab tota la sencillesa y ab tota la franquesa, que deuría haverhi entre totas las mares y fillas, li va dir que l' Eudal li 'n havía feta oferta del seu amor, y qu' ella pensava ab ell tot lo dia y lo somniava cada nit. No volém parlar del temporal que va aixecar aquella carinyosa espansió del cor de la respectuosa filla. Li va dir que per un maymés se tornés posar á la boca, devant d' ella, aquell xixarel-lo, y que si se l' havía posat al cap se l' hauría de posar als peus. Pera sempre més quedá tancada aquella hermosa confiansa que la Mercé havía tingut sempre ab la seva mare, ni may més torná á regnar l' alegría á Bellamata.

L' amor que tenía á la Mercé lo candidat oficial fácilment se compren que no era pera donarse cops de cap en las parets en cas de no poder tirar endevant. Mes com lo negoci li havía fet tornar lo cor de certa manera, y per ell eran papers mullats aqueixas cosas d' enamoraments, se creya tant bé tot lo que li escribían los seus dos germans de Bellamata, que ni sabía la resistencia de la seva nevoda, ni n' hauría fet altre estat de saberla. Era 'l casament una cosa de pura conveniencia y no li venía d' aquí esperar més ó ménos. Lo tráfech era pels seus padrins, los protectors oficiosos d' aquella unió, quins també creyan que privant tota relació entre 'ls dos joves, l' un se 'n

aniría per las sevas, y l' altra entraría en reflexió. Aixís es que ho consideravan no més cosa d' un xich de paciencia y temps; pero cosa segura.

L' Eudal ho havía contat tot als seus pares, los qui desitjant per jove una noya bona minyona, y per parents una gent honrada, estavan molt contents que hagués posat son fill los ulls en la noya de Bellamata. No podían presumirse que li neguessen; y 'l seu pare feu lo pensament que qui cara veu cara honra; y ben confiat que ananthi ell tot s' arreglaría, un dia se presentá á casa de l' escullida de son fill. Fou rebut ab la cortesía deguda y obsequiat com tot foraster. Mes al exposarlos lo motiu de la seva vinguda, la mare digué que no podían fer cap pensament, per ara, y que á tot cas ja li escriurían. Y vá ben coneixer en Serraclara, que 'ls de Bellamata no tenían cap ganas d' accedir á sos desitjos. No obstant va coneixer á la Mercé, y alabantli lo gust á n' al seu fill, li doná coratje per anar fent tots los medis de portarli un dia á casa seva.

En lo castell de l' hermosura se enmurallaren molt fortament y 's doblaren las guardias pera fer impossible una sorpresa del amor. Mes l' amor prengué la forma d' un suspir, y pogué entrar pel forat de la clau, pera posar un' atxa encesa en lo cor mateix de l' hermosura. A Bellamata, si fa no fa, feren lo mateix. Posaren un manament á cada mosso y criada que 'l que portaría cap recado de fora á la Mercé, sería despatxat en peus. La Mercé no va poder sortir de casa no més per anar á missa 'l dia de festa, al costat de la seva mare: arribant á ferli perfertas de trucarla si 's descuidava de rebre cap carta ni res, sense dirho desseguida. La plassa, donchs, quedá en rigorós estat de siti.

Y va passar molt temps aixís, patint la pobre minyona lo que no 'ns volém entretenir á contarho; perque escenas com aqueixas, repugnants al delicat sentit del amor de familia, creyém que no 's tenen de treure al sol de l' espectació pública, perque sobre que no fan cap bé, se vá á riscos de fer posar mala voluntat á n' als que erran lo camí de la estimació y del deber y de consegüent de faltar á la caritat, qu' es la virtut més estimable del genre humá.

Lo que no 'ns fa res que se sápiga, per traure 'l compte de la pena que neguitejava á la Mercé, es com casi bé cada tarde tota sola en la galería, ahont ja l' hem trobada un altre cop,

treballava y suspirava, y 's parava tot sovint aixecant l' humitejada vista en l' ayre, com pera demanar rahó á las bromas que passavan, al vent que la besava y als aucellets que sentía cantar, d' hont venían, y si li duyan alguna nova de l' anyorada penyora del seu cor. Ab la vista los espiava y semblava qu' ab son vol se l' enduyan á n' ella, que 's fonía de no poderlos seguir. Cansons alegres qu' ab veu primorosa avans cantava, ara 'ls aucells de la pollancreda vehina no las hi poden imitar. Las torratjas de flors qu' adornavan la barana de la llarga porxada, com ara no tenen qui pensi á regarlas, aclucan sos cálzers y 's colltorsen, esgroguehidas las fullas, y assecats los tronchs. Y en ser al acabament de la tarde, quan las ombras amigas de la tristesa devallan á ferli silenciosa companyía, una estrella obra l' ull més avansada que las altres, com per mirarla á n'ella, com una germana carinyosa, qu' ab la mirada compassiva li volgués llegir en l' ánima lo secret tendre de la seva melancólica meditació. Aquella llum débil de raig suau y claríssim que fou lo primer testimoni de la felicitat desconeguda, que li deixá una tarde l' imatge falaguera d' aquell que, per mirarla, se li 'n emportá la vida y li 'n deixá l' amor, cada dia á la mateixa hora, trencant lo satí del cel, vénía á posárseli al front, vestintla d' una claror fantástica, com si abrassantla li volgués oferir lo dó d' esperansa, portántsenhi la mirada cap á ella, dret en l' ayre, lluny, aprop del cel. La seva ánima llavors semblava abstreta del mon que s' enfosquía, y emportada á una oració misteriosa y á un colloqui íntim ab lo esperit qu' anyorava. Y quí l' hagués vista á fé no hauría sabut dir si la ruentor blava que baixava d' aquell punt del cel, com la llum que llensaría un zafir brillantíssim, los ulls tristos y blaus de la donzella la rebían, ó l' hi enviavan á la solitaria estrella de la nit.

Un dia á n' aquella hora del capvespre, estant recolsada á la barana, que sovint ab sas llágrimas mullava, una tonada estranya en aquells llochs, se deixá sentir clara y vibrant, mes á poch á poch y baixa, ferint sobtadament y fent saltar dintre del pit, lo cor de la Mercé. Aquell só va passar al cap d' un moment: y ella escoltá com presentint que tornaría sentirlo: y altre cop la mateixa tonada arrivá á llurs sentits; y llavors era més prima, més dolsa, més baixa, y... més aprop. Sos ulls ensopegaren ab una forma desconeguda que s' aixecava devant d' ella, com eixint d' entre uns esbarsers que 's doblegavan á

son pas, á sota mateix de la casa. Aquella tonada era llensada per un fluviol de pastó, instrument rústich que dona bonicas armonías en mans que 'l sápigan manejar, y era l' aye d' una cansó, entre la gent del camp molt sabuda, que diu:

«Lo mal del amor
n' es mal de migranya;
bé ho sabía jo
de quan festejava...»

Altras horas al véure eixir d' aquell mateix lloch un home, essent ja casi bé fosch y anant com anava tot engaldrupat ab un caputxó que no més li deixava veure 'ls ulls, y ab un pas com que 's guardés d' ésser vist, s' hauría tota esporuguit, y hauría corregut á dins, y s' hauría alarmat tota la casada; y rahó per tot això hi hauria hagut, si de dins d' aquell caputxó no n'hagués sortit aquell cant que la cautivava, y que no li va deixar temer cap mala cosa. Duptosa estava en la breu espectació d' aquell misteri, quan l' home ab una revolada 's desarrabossá 'l caputxó, y ab una veu tremolosa y decidida, baixa y amorosa.

—¡Mercé, Mercé! li va dir ¡vida y amor de la meva ánima! ¿'m coneixes?...

—¡Oh!... ¡Reyna del cel! ¿L' Eudal?... ¡Jesus! ¿hont vas?... vesten... si la mare se 'n adona... tota tremolo...

—No tinguis por: digam no més si m' estimarás sempre.

—¡Oh, sí!

—Donchs confía en Deu, y confía en mí! Escolta: ja m' entorno desseguida. Quan sentis la tonada que ara cantava, fiat d' aquell que la canti: te durá novas mevas y li pots dir tot. ¡Adeu, Mercé!

Y va desapareixer com una sombra, y la noya va corre cap á dins, casi bé espantada, no sabent pas qué li havía passat.

IX

Quan l' Eudal estigué fora de la vista de la casa de Bellamata, aviat trobá assentat al peu d' un arbre un home que 'l esperava. L' home al veure'l s' aixecá, desfermá un cavall qu' estona que gratava á terra, recullí una escopeta que duya, y un cop l' Eudal hagué pujat á cavall y haguéren comensat á caminar, va dir l' home á l' Eudal:

—¿Cóm ha anat això?

—Ramon, molt bé: 'm crech será valenta per no deixarse acobardir.

—¡Vivanada! Aixís m' agradan las mossas. Si la meva m' hagués fet l' orni quan li deya sigas aquí ó sigas allá, li deya que 's busqués feyna.

—Ja 'n fas cara.

—¿Qué no? Ja ho haurías vist. Y això que n' estava, y n' estich y may m' he penedit un sol quart d' haverme casat ab ella.

—Gran mal te 'n haurias; si val mes or que no pesa.

—Oh si, pobre Nor: solsament per lo be que s' aporta del pare, merexeria tot lo que jo no li puch donar.

—No diguis que, sempre ha estat un escarrás de feyna.

—Y aquella voluntat que te ab la familia. Un hom es un tros d' asa qu' horas que s' hi ha no ho coneix: pero ella ho confegeix tot; sempre qu' arribo á casa trovo l' apat á punt, y la feyna es feta y 'l pare content; que ni que la mare que Deu li perdó fos ressucitada no 'l peixería mes be. Creume Eudal. Si ho ensopegas com sembla que ho haurias de fer, per bé qu' hagis estat sempre, trovarás que no hi ha comparansa ab ser casat ab una dona com cal.

Lo caball de l' Eudal trotant, y 'n Ramon sempre á devant caminant á salt de ca, anavan fent via, passant bonas estonas sense dir res. En Ramon coneixia que 'l jove estava frissat y neguitós, y volia ferlo tornar alegre y enrahonador, com era de natural. Ab això buscant un motiu de llarga conversa, per

ocupar lo temps que habian de trigar encara á arribar al poble hont volian dormir: guiat per l' afecte que duya á l' Eudal, germá seu de llet, y guiat per lo caracter campetxano propi de son ofici de *mosso de peu,* resolgué ferlo distreure á totas passadas, y comensá dient:

—Eudal; sembla que dormim: home d' un dia 'n ve un altre: Are jo estava pensant de la manera que 'm vaig engrescar ab la Nor, que sembla que no fa cuatre dias, y are mateix ja va pels set anys. Ca: si cuant un hom pensa ab las cosas que li han passat sembla que no pot ser. ¿Que no t' he contat may de quina manera va anar lo meu casori?

—Sé que vaig venir á bodas...

—Si eras una canaya. Te: ara 't vaig á explicar com la vaig coneixer, com la vaig demanar, y com m' hi vaig cassar.

L' Eudal no deya res, y escoltant pensatiu anava fent per manera que 'n Ramon anés enrahonant, perque ell no estava d' humor per ferho; y á n' aquella hora del vespre la foscó es mes feresta ab lo silenci. En Ramon va dir aixis:

X.

JA sabs que la Nor era estada de S. Bartomeu; que no tenia pare ni mare, y que se la habian recullida cuant habia quedat desamparada uns seus parents que tenian lo menester: es dir una gent del rem de pagés, qu' habian arribat á vells, sense haber tingut may cap desgracia, cap malaltia ni cap criatura. La mossa se 'ls va saber fer tant seus, que Deu nos guard de la Nor. Cap mes noya del poble sortia 'l dia de festa mes curiosa y endressada. Aixó si per feyna no n' hi habia un altre. Cada cop que jo passava pel poble l' habia de veure, ó que arribava de cercar llenya, ó qu' anava á la font ab uns cantis com una casa, ó que escombrava, ó que marxava á mercat ab la burra, ó portava menjar al camp, ó una cistellada de badochs ó de calsidas, ó un paner de roba; sempre com una endiastrada: y cuant no, l' haurias vista al peu del portal fent *parells*, y llavors refilant sempre cansons del temps, mes alegre que unas pascuas. Pots pensar; cuan jo arribava al poble, d' un cuart lluny ja 'm pensava sentir aque-

lla veu de rossinyol: si menava matxos de bast, ja 'ls arriava depressa perque de lluny ella sentis la fressa dels cascabells: si acompanyava algun senyor, vinga jo corre al devant del animal, tenint compte de portar las espardenyas ben cordadas, y de posarme bé un barret de color de rosa ab cordons blaus que me 'ls feya penjar al derrera; y fentme veure ab un bastó ben llarch de tortellatje per donarme ayre á n' al bras, passava tant tibat per devant d' ella, que 'l rey no m' hauria estat á llavoras pas bon mosso. Mentres jo no li vaig dir res, no 'n feya altre estat que jo passés: mes cuant cada vegada me la mirava dientnhi alguna, aixis que sentia 'ls cascabells dels matxos ja 's deixava de cantar. Ab això un dia una paraula, un dia un rams de flors de bosch, ó un brot de marduix, un altre dia una rialleta, va venir que 'ns varem mitx entendre, y que 'l poble 'n va comensar d' haber esment. Un burinot de bordegás que feya de picapedrer, vaig saber que 'm mirava ab mals ulls perque també volia que la Nor li fes l' ullet. Cabalment ella no 'l podia veure perque á casa seva eran una gent d' aquells del puny estret; y perque ell era un mal carat, ab un geni com una escopeta que per no res feya 'l bot quinse dias de seguida. Per xo á casa de la noya hi era molt ben arribat, perque la tia de ella y la mare d' aquest eran molt comares.

Un any per Pascua vaig saber qu' habia dit que si m' acostava á cantar las camelleras á sota la finestra de la Nor me faria donar llenya. Jo que si.—Oy vas en bona banda;—vaig pensar. Ja 't dich que no va trobar mals ous ni mala llenya. Bona truytada li varem fer á l' esquena; que 'm penso que may mes haurá tingut ganas de fer perfectas de pegar á ningú. S' ho va tenir ben calent, y com lo que mes li couhia era la befa d' haber quedat com un drap brut ab la Nor, pot ser va tardar mitx any á tornarse á acostar á casa seva. Mes á llavors ja no n' hi va haber mes de cuits. Los oncles de la Nor se varen saber repensar, y no s' hi presentá may mes com á cal sogra. Llavors va pendre de temer á la Nor, que 'm pensava que algun dia la mataria: com que l' any següent per carnestoltas li va dar un trastorn de mil dimontris.

Jo arribava de per avall y m' vaig aturar al poble perqué anava ab matxos de retorn, y no duya cap pressa.

Hi habia molta gresca perque anavan á comensar *l' àpat dels pobres* com se fa cad' any en aquella diada. A la Nor no

l' haurias tinguda á peu ni á caball, perque la feyna no se li trobava als dits de tanta que 'n feya, y de tanta que 'n volia fer. A n' ella y á unas cuantas mes, lo senyor rector habia encomanat lo parar las taulas y repartir lo dinar als pobres. Com á mes dels pobres, han dinar tothom qui s' assenta en los banchs del vol de la plassa, jo que sense dir res, m' assento á taula en vers hont me semblá que habia de venir á posarnos la vianda la Nor.

Encara 'm sembla que la veig: semblava un follet. Ara sortia d' una casa portant ab un' altre una calderada d' escudella: ara omplia porrons de vi y 'n portava á totas las taulas are feya grossas llescas d' un pa que pesava mes qu' ella; ara agafava pel bras á l' un y á l' altre vella, coixas y pobres, y 'ls feya fer lloch, aixecantse 'ls mes joves que lo veyan venir ab aquella rialleta que no se li podia dir que no. Despres ella y las altres comensaren á omplir plats y cuant tot estigué á punt y 'l senyor Rector hagué benehit la taula, ella fou qui á n' al senyor Rector li posá la vianda al plat: y tothom comensá de menjar ab aquella alegria. Vet' aquí que la xicota á mí encara no m' havia vist. Y un cop, tant passant y traspassant, se 'n adona: fa un crit de sorpresa, y una gran cassola que duya de arrós ab botifarras l' hi escapá dels dits, y se 'n varen fer cuatre trossos. Tothom esmortit de riure, y ella també, varen fer venir cuatre baylets que no varen deixar un grá d' arrós á las pedras.

—Traydora... li vaig dir jo alt, y no podent encara tenir lo riure, per no haberme de donar dinar, trencas la cassola. ¡Noy!... Dich aixó; y 'm sento á derrera meu, un *trinquis*; y 'm giro, y 't veig que 'l *picapedrer* qu' ho debia aguaytar tot, habia rebatut un porró per terra, y encés de rabia, y guipantme com un gat

—Murri! deya entre dents: á tu no te 'n vol pas dar, no... y s' esquillá com una serp, y no va exir més á la plassa. Mes aqueix fet sobresaltá á la Nor, que 's va posá á tremolar. Cuant va passar per la taula hont hi habian los capellans y l' ajuntament, lo senyor rector qu' era un home d' edat, viu com una mustela, pero de la bondat del mon, la va cridar, li agafá las mans, y ab un tó que tenia, que cuant volia aconsolar aconsolava,—Nor, li digué, Nor, no tremolis: no temis: *aquell* no es pas capás de ferte res: aixís com ha fugit are, fugirá sempre que te li posis al devant, ab lo cap ben dret, y 'l cor

ben net. Te l' ánima molt petita, y per forsa ha d' esser cobart. Ah, tu, digas á n' en Ramon que no 'n fassi 'l mes petit cabal.

Es clar que desseguida la noya m' ho va venir á contar; y jo vaig procurar donarli mes esperit. Per xo, fent entre mi lo pensament d' afartal de natas hont se vulla que l' atrapés. Perque aixó, vaig dir, s' ha d' acabar. La manera d' acabarho ell mateix me la va dur: y creu Eudal que no se 'n faltá gayre si no deixo ben acabat á n' ell y tot. Un dia que la Nor tornava de mercat de Vich juntament ab unas cuantas noyas mes; cuant eran á travessar aquell bosch de sota la costa avans de comensar la pujada, anavan ellas enrahonant bon tros enderrera de las burras; cuant essent á sota d' aquell gros roure que ja per mal nom li diuhen *lo roure dels lladres*, los va sortir d' entre mitx de la foscor dels arbres, un home que tot corrent cap á 'n ellas agafá á la Nor pel bras, y anava per ferla seguir á dins del bosch.

—Diu que li deya—No tingas por; no tingas por; calla; no 't vull fer cap mal; vull no mes que no fugis d' aprop meu; que m' estimis. ¡Pots contar!; la Nor va quedar, que ni forsa tenia pera dir una paraula: y no s' hauria pas pogut desempelegar d' aquells brassos que la gelosía havian fet esser un moment de ferro, si no haguessen estat los espinguets y l' esvalot de las altres companyas sevas, que cuant varen coneixer lo ***picapedrer***, sabent que era un petit soldat, se varen revenir, y l' agarfiren totas pera traurerli de grapas á la pobre Nor. Mentres totas hi esgarrapavan, dihent á n' aquell home desatinat mil penjaments, una d' ellas sentí venir matxos, y va coneixer qu' eran los meus ab la fressa dels cascabells.

—En Ramon es aquí! en Ramon es aquí! varen cridar totas desseguida.

Cuant la Nor ho sentí pogué tornar la paraula; y feu un crit de—¡Ramon!!—que va arribar fins á mí. No sabent jo que podia esser aquell debullit, me vaig calar á corre; y t' atrapo á la Nor á terra, y á n' ell qu' arrancava á fugir. Vaig dir una reira de Deu, que s' habia de sentir d' un' hora lluny, y vaig per encalsarlo. Varem corre com dimonis: al últim jo que l' arpo: m' arrenco 'l gavinet: mes ell veyentse perdut perque ja t' he dit qu' era mes cobart qu' una gallina, 's tira á terra, y—Ramon, per lo amor de Deu! may mes li diré res; esclamá: te prometo anarmen del poble, per no patir ni ferla patir mes,—Es á dir, vaja, aquell miserable 'm va fer compas-

sió. No se si vaig pensar que prou pena duya á sobre ab lo neguit que 'l consumia, y no vaig fer un *intentat*. Algun sant me va fer caure lo gavinet dels dits, y no mes dantli una empenta va rossolar un tros avall, que per forsa s' havia d' escalabrar. Y donchs ¿vols créure que maymés l' he vist? Vaig saber que se n' habia baixat á la plana: que se n' habia anat á trevallar á las pedreras de Folgarolas, y que després se va casar ab una minyona de per allá. Com jo no li vull pas cap mal, Deu li dongui salut y feyna.

Endemés cuant vaig tornar ab la Nor, ja la vaig trovar tota voltada de gent que s' hi habia anat aplegant. Qui me li volia fer rosegar xacolata; qui un trago de la botella; qui un glop d' ayguardent. Si l' haguesses vista, ni tenia color als llabis. La varem fer pujar á caball, á clot de bast, y varem arribar al poble.

—Va, va; n' hem d' eixir per no pensarhi mes: vaig dir jo. S' acostava 'l temps d' anar *per avall* á segar, que jo cad' any hi solia avensar un' unsa, y vaig pensar—En tornant os caseu; y santa bona María.

Tal fet, tal dit. Nos ne baixem ab la colla de sempre á segar en los plans del Vallés: y en acabat, cuant pujavam de tornada la costa de St. Bartomeu un disapte 'l vespre, mentres portava 'l volant penjat á l' esquena, ja li duya las arrecadas á la butxaca del jech. Entrarem al poble com se sol fer, ab grans cantadas; y cuant ja casi be tothom era al llit. També soliam dur cad' any un ram de clavells, que 'l lligavam á l' anella de la porta de las noyas que 'ns agradavam, pera que 'l trovessen l' endemá dematí. Jo prou me pensava que la Nor dormia: mes aixís qu' anava pera endressarli lo pom de clavells mes famós qu' has vist may, trovo que la porta s' obra, y ab un santiamen me 'ls pren de las mans ella, y fentme una postura d' alló mes graciosa ab la cara 'm diu.

—Bona nit y bon' hora: d' aquí á demá oy?

—Sí, sí, d' aquí á demá; vaig dir jo tot compromés, perque la porta ja tornava ésser tancada.

Vet aquí que l' endemá al mitx dia m' hi presento, tot mudat ab un vestit nou de vellut de color d' oli, á donarli las arrecadas, y ella contenta, y jo mes, y...

—Per St. Joan lo senyor rector ne va passar los taps, y 's va acabar l' historia, ¿no fa? Va di llavors l' Eudal que no se sab si habia ben sentit tot lo que 'n Ramon habia contat.

—Tant si fa, com si no fa; noy; no 'ns podem deslligar may mes. Ey! ni ganas, per xo.

—¿No sents una mena de soroll cap á n' aquesta banda estona ha?

—Calla! Si que ho sento: poch me n' habia atalayat. Veyam que será axió. Y per lo que pogués venir, tot caminant, caminant va posar al punt de dalt l' escopeta que portava.

XI

Aquell soroll cada punt se sentia mes aprop: semblavan corredissas de gent qu' escometian algú: mes no s' hi podia dir res, perque la foscó no ho deixava veure. Lo dupte no durá gayre: se sentí ben clara la detonació d' un' arma de foch, y á 'n lo mateix moment se vejeren venir correns dos cosas brillants com duas cucas de llum, y se sentí un udol ferestech. Tots dos varem coneixer desseguida aquella llambregada rabiosa d' un llop acorralat. Y casi en lo mateix acte un' altre escopetada va espantar lo caball de l' Eudal, á mentres los ulls de la fera s' aclucavan, y se sentí á n' ella que rodolava á cab-bussons per sobre la brossa seca d' una margenada, venint á caure als peus de 'n Ramon.

Al cap de pochs minuts s' habian reunit al voltant de la agonejanta víctima una cincuantena de homes, afadigats, esvalotats, (n' hi habia que fins habian perdut la barretina), portant á las mans qui una aixada qui una forca qui un garrot y qui una escopeta. Ja s' habian aconsolat que 'l llop los escaparía, despres de mitja hora de correrli al derrera. Es veritat que ja habian rescatat bona y escanyada una ovella que se 'n duya, y que habia hagut de deixar estar en sa fugida: mes si no l' haguessen poguda haber, cada dia haurian faltat ovellas en los remats; motiu pel cual li habian aixecat lo somatent. Aixis fou que 'l goig d' aquella gent era cosa de veurers, enrotllant á n' al llop mentres se revolcava per terra, banyat en sanch y bromera de sa boca, fent petar de dolor y rabia los horribles caixals qu' encara ensenyava amenassadors en las derreras contorsions de s' agonía.

Un cop mort, lo portaren en triumf al poble hont anavan

l' Eudal y en Ramon. Encara era calent que ja l' habian escorxat. En Ramon demaná y obtingué la pell, ja que tant be l' habia encertat ab una bala; y 'ls quarters de carn foren molt trossejats y disputats, pera ferla assecar y guardarla com reliquias, perque 'l caldo de llop es apropiat per una pila de mals.

XII

Es ben cert qu' aquella nit la Mercé de Bellamata no va aclucar un ull, distreta y nerviosa, y no podent apartar de la imaginació la llesta entrevista que habia tingut ab l' Eudal. Ja desde llavors va estar convensuda, que seria deslliurada un' hora ó altre d' aquella presó que li enfosquia y li afogava l' esperit. Aquella esperansa que sols per necessitat de tenirla alimentava, prengué cos y forma: sabia qu' aquell qu' era per ella lo cor mes gran de la terra, la guardava la definia, y l' esperava. Y no 's pot saber si era mes la seva felicitat que la seva tristesa; perque quant l'esperansa 's creu segura, l' amargura del present nos la aixampla y la revesteix de formas mes bonicas; y 'ns porta per entre 'l temps, casi be sense tocar á terra, concentrant ab la rialla falaguera ab que nos crida, lo respir del cor, los ulls de l' ánima, y 'l foch abrusant de la sempre adalerada vida.

Cada dia á la sortida dels estels, li semblava veures en aquellas llums misteriosas, los pensaments y 'ls suspirs del cor de l' Eudal, que venian á besarse y á confondres, ab los seus pensaments, y ab las sevas llágrimas. Y trovava lo nit menos llarga, perque la ignocencia es confiada, y 's deixava endormiscar per agradosos somnis.

Una festa á l' hora de la mitxdiada, y á mentres tota sola en la seva cambra llegia la «Vida devota» de S. Francisco de Sales, sentí un gran esvalot á baix á la porta, poguent compendre los crits dels mossos que moventhi gran tavola deyan

—¡Foch, foch á la cua del llop! y entre aqueixa fressa la musica d' un flaviol que prou sapigué ben coneixer, y prou li feu caure lo llibre de las mans. Y á mentres la tonada del flaviol anava dient,

«Festegi molt temps
una Mariagna;
las claus del meu cor
ella las portava.....»

saltá ravent l' escala ab lo cor afanyós de bonas novas.

Era un home que passava per tot lo terme á ensenyar una grossa pell de llop omplerta de palla pera fer l' arreplega acostumada de gallinas y ous y diner; y que pera fer sortir mes gent á veurela feya fer bons espignets á un flaviol. En aquets casos s' acostuma contar quin dia y de quina manera lo llop fou mort. A l' home se li fa pendre un boci, se li dona l' aumoyna, y se 'n va cap á un' altre casa. Cuant la Mercé eixí á la porta lo flaviol encara tocava; mes allavors plegá desseguida: y l' home llevantse de l' esquena la gran pell vuyda y ensenyantli.

—Per la pell del llop; hi ha res pel sach?

Tots los homes de la casa l' enrotllavan, lo tocavan, y hi deya cadascú la seva. Y l' home de la pell, es dir en Ramon, casi sempre aguaytava á la Mercé.

Al ultim també baixá la seva mare, qui feu molts escarafalls al veure aquella bestiasa: tant que 'n Ramon li digué.

—Mestressa, si me 'l voleu comprar, vos lo vendré de bona gana.

—Entreu que fareu beguda, mentrestant. Y en Ramon pujá á la sala, mes los mossos se quedaren á baix pera tornarse agafar *á estirar l' orella á Marcus,* tots plegats ab l' oncle, y alguns masovers vehins.

Tot pujant l' escala l' home del llop se tragué la barretina, y com qui se la dobla d' un' altra manera pera posársela be, tragué de dins d' ella un paperet; y despres en sent al darrer esglaó s' hi aturá per cordarse una espardenya; y tot entortolligantse una llarga beta á la nou del peu deixá aquell paperet á terra, mirant intencionadament á la Mercé, única que pujava al darrera seu.

En Ramon hagué de respondre á trenta mil preguntas que li feya la mare de la Mercé, á mentres li treyan nous y llangonissa, sense ell ferse pregar gayre, y aixecant sovint lo porró. Apres fou cridat l' oncle pera concertar la pell del llop, que 'n Ramon los la cedí sense regatejar, y se 'n torná pel camí

qu' habia vingut tocant altre vegada 'l flaviol, com pera donar á la Mercé las bonas tardes en nom de 'l Eudal.

XIII

Aquell capvespre, cuant traspuntava en lo blau del cel aquell raig de llum pura de la estrella amiga de la Mercé desclogué ab las mans tremolosas y ab lo pit sobresaltat lo amorós missatje del seu adorat promés. Hi trová en un plech de la carta, brillant de colors y espargint agradós flayre la flor d' un pensament. Y llegí lo que segueix.

«Mercé, germana del meu cor, amor de la meva vida. Te envio ab una trista flor lo recort de la meva eterna esperansa. Cada dia al dematí á l' hora que 'm penso que tu 't despertas, y pregas á la Verge Santíssima que t' ajudi, jo m' agenollo al devant de la seva imatje, y prego per tu y per mi. Y lo valor que sento y la confiansa que tinch, y la estimació envers tu que cada dia creix en lo meu cor, m' assenyalan, que Deu ho vol que 'ns estimem.

He sabut que d' aqui á pochs dias te volen portar á Barcelona pera distreuret de mí, y ferte casar desseguida ab lo teu oncle de Manresa. He demanat consell á personas de virtut y d' esperiencia, y han estat de parer, que si tu estavas decidida, habent cumplert ja com ha cumplert la meva familia ab la teva mare, y continuant la teva mare en no volerte donar lo consentiment, tu no li faltarias al respecte deixante robar per mí, á mentres m' acompanyessen duas ó tres personas que poguessen posar á cubert la teva honra y la meva. Encomana á Deu la teva resolució, y si creus qu' aqueix sigui una manera bona de salvans dels sufriments que patim, no mes ho has d' assenyalar á la persona que t' enviaré y que ja te es coneguda d' altres vegadas. En aqueix cas, no has de basquejar de res; t' avisaré quin dia y quina hora y tu mateixa al trovarte ab nosaltres ja 'm dirás ahont voldrás esser acompanyada; á casa dels meus pares, ó á cualsevol altre de la teva confiansa. Per l' amor de Deu dorm tranquila, y pensa que jo

vetllo per tu, y que m' estimo mes la teva salut que la meva vida.

A Deu Mercé del cor: Teu, avuy y sempre

EUDAL DE SERRACLARA.»

Ja 'ns podém afigurar de quina manera aqueixas lletras sobrexitaren los tendres sentiments de la pobre noya. Si haguessen estat dibuixadas ab rastres de foch, no li haurian escaldat més fort los ulls. Dos dias estigué que á dins dels seus pensaments semblava que no hi hagués ni voluntat ni memoria, y prenia una forma automática la seva tristesa y migrament.

Mes se sol dir que Deu protegeix la ignocencia y 's pot ben creure que moltas horas es veritat; perque altrament no 's podrian pas sortir dels embolichs de la vida moltas d' aquellas ánimas débils y porugas que no volen ni sabrian tenir rancúnia á ningú ni saben altra dressera pera aconseguir sos fins, que lo camí argelagós de la conciencia y del deber. Volém dir ab aixó, que la Protectora constant del cor de las verges desamparadas, creyentas y virtuosas, en la foscor d' aquell temporal que á la Mercé combatia, li enviá una corda de salvació inspirantli un pensament que no li havia acudit encara. Un dematí havent remullat ab oracions y llágrimas los rams de flors que mudava cada dia devant d' una imatje de la Mare de Deu, s' assentá corrents devant de la tauleta, y escrigué molt depressa una carta. Quan l' hagué closa, sortí de la cambra, y quan trobá, sens que ningú pogués véurela, á un dels mossos, aquell minyó jove de cara vermella, que aquell dia l' acampanyá á la fira del hostal, li digué:

—Mateu, escolta: me voldrias fer un servey? Lo ignocent noy, qu' era lo que 's diu *un tros de pa* al mateix temps qu' era avispat, y que de des que veya 'ls secrets y misteris d' aquella casa, y sobretot veya que la *noya* vivia neguitejada, hauria fet qualsevol cosa pera tornarla veurer xiroya com avans; perque ell y'ls altres ne tenian de la noya una providencia que sempre 'ls anava á l'ajuda; no sapigué com dirli desseguida, que si ella li deya que's tirés á dalt-abaix de la cisterna s' hi tiraria aclucat.

—No, home; vull dir si m' anirias á dur un recado, sense dirho á ningú.

—Faré tot lo que tu 'm digas al peu de la lletra.

—Quan tens d' anar á Prats?

—Si vull hi puch anar avuy mateix, perque tinch d' anar á cercar...

—Donchs té: aquí tens aquesta carta, y aquí tens quartos pera ferthi posar un sello: no te 'n descuydis d' aixó ¿sens? y tíramela al correu; ¿hi saps?

—Prou hi sé. No 'n basquejis, Mercé: no ho sabrá ni la meva barretina.

—Vina, escolta; ara un' altra cosa; potser d'aquí pochs dias rebrás una carta; y si decas, aixís que la tinguís, fes per manera de donármela? perque 'm convindrá molt: ¿ho farás?

—Sí, sí: deya 'l Mateu fent salts d' alegría; y 'n aquell punt sentint que algú s' atansava per allí, cadascú se 'n aná pel seu cantó.

—La carta anava á una seva tia que s' estava en una gran casa de pagés d' aprop de Manresa; que per lo que havia demostrat estimarla sempre, y que per semblarli que tenia més talent que tots los altres seus oncles plegats se sentí disposada á posarli tota la confiansa; y li esplicava fil per randa lo que hi havia, y li demanava que li contestés desseguida lo que havia de fer.

Aqueixa tia, era una dona molt com cal. Aixís que l' hagué llegida, plorá llágrimas de pena, de compassió que li feu la Mercé, comprenent desseguida á lo que podia portarla lo poch senderi de la seva germana. Ho enrahoná ab lo seu marit; y resultant que l' Eudal era prou conegut d' ells, y més que l' Eudal los seus pares; prengueren una resolució pera protegir aquell casament que fins á n' ells mateixos los honrava.

—Lo seu marit donchs, puja á caball aquella mateixa tarde, y cap á Serraclara falta gent. Los senyors de Serraclara lo reberen d' aquella manera que en aquestas casas se sol honrar á l' amistat, sobretot en aqueix país ahont l' hospitalitat es no sols una virtut, sino una gloria. En havent sopat y estant de sobre taula, se deixá la conversa de las cosas del mon y de la malura de las vinyas, y se tocá un punt dels amors de l' Eudal ab la Mercé de Bellamata.

Los pares del Eudal y l' oncle de la Mercé convingueren en que se havia de traure desseguida á la noya del costat de la seva inesperta mare. Que una volta ja anavan á tráurela de casa pera durla á Barcelona, seria ben pensat segrestarla pel camí mateix: essenthi present aqueix oncle, y portántsela'n á casa seva. Lo altre després ja s' enrahonaria, y fora molt,

acordaren tots, que la bona de la seva mare allavors no entrés en reflexió.

Lo dissapte vinent, en Mateu, lo diligent servidor de la Mercé, va rebre una carta. Ningú es capás de compendre lo tráfech ab que se la ficá á totas las butxacas pera veure en quina la tindria més segura fins que la pogués donar á la noya. Y quan la vejé, tot sofocat de la mateixa alegría que tenia d' haverho fet tan bé, corregué á donarli, semblantli que 's descarregava d' un pes de deu quintás,

Ja 'ns podém pensar lo que li deya la seva tia. Li renyava perque no li havia dit més aviat. Li deya que 's fiés en tot y per tot de l' Eudal, y que no tingués cap escrúpol atesas totas las circunstancias, á deixar uns quants dias á la seva mare, pera venirsen *ab ella:* que ja tenian totas las disposicions donadas; y no més li encomanava que 's posés serena y tranquila; que 'ls que vetllavan per ella ja ho portarian tot á bon punt.

XIV

Aquell felís missatje, nunci de venturas, li semblá baixat del cel. Tant més, quant la seva mare tot aquell dia feya anar la casa en renou arreglant las cosas pera marxar tots á Barcelona un dels primers dias de la setmana entrant. Aquella bona dona estava tan encegada, que 's pot creure, que ni solament tenia verdadera conciencia del neguit de la seva filla. Al menys poch se cuydava d' ella, y semblava que no s' adonés del esblancahiment que prenia la seva cara y que de 'n tot lo dia no deya duas paraulas. Quan per casualitat hi pensava, 's deya, molt segura de sí mateixa, que com era una criatura que encara no tenia nort, no sabia lo que més li convenia; y que ja vindria hora que encara li 'n donaria las gracias. Exageració frecuent y reprensible dels pares que no saben entendre lo grau de llibre judici que s' ha de concedir als fills, en cosas de consemblant trascendencia.

Pera allunyar tota conjuntura favorable á qualsevol medi de relacionarse la noya ab aquell bordegás desvergonyit que li havia omplert lo cap de passarells, li anavan retallant á dins

de casa mateix la llibertat de sos passos. Puig no s' havia escapat á la observació del oncle, que 'n l' esperit de la Mercé hi havia hagut alguna novedat, y d' una manera vaga se podia sospitar si 'n tindrian la culpa los maneigs del Eudal.

Una de las costums piadosas que honravan la casa de Bellamata era 'l donar cada dia aculliment y sopar á tots los homes pobres, que atrapantlos la nit per aquells encontorns ho venian á demanar á sas portas. Y com en altres llochs sol també ferse, las donas eran acullidas en una masovería d' allá aprop. Per avesar desde petita la Mercé als hábits de la caritat, la seva mare l' havia acostumada á baixar ab una de las criadas á donar lo sopar á n' aqueixos pobres, cada vespre avans de tancar y barrar tota la casa. No faltavan en l' esbarjosa pahissa recons ben abrigats de l' ayre, y groixudas mantas pera embolicarse. No era escassa la vianda que 'ls baixavan, y la pobre gent no sabia com alabar aquella casa, y de la casa á la caritativa noya, que ben segur li haurian florit las rosas en los brassos, si com á Santa Isabel li hagués calgut un miracle pera no deixar sense pa als que tenian fam. Ab aixó s' esdevingué que l' endemá passat d' haver estat confortada ab la protecció y consell de la seva bona tia, y de trobarse per consegüent disposada á posarse á las mans de l' Eudal, quan fou l' hora regular se 'n baixá á fer aquella bona obra com cada dia.

Tot just s' acabava de pondre lo sol; encara las bromas enlluernadas banyavan los horizonts ab la llum fantástica del crepúscol, lluhint pels ayres com vapors abrandats ab lo calor dels sentiments de tots los sers que estiman y pateixen sobre de la terra, qu' en aquella hora de transició per lo dia, dirigeixen al cel ab més forsa, més fe ó més esperansa, las oracions més puras del seu goig ó 'l seu dolor. Devant per devant d' aquell inmens panorama de melancolía, la figura de la Mercé semblava la representació artística de la pena que sent la naturalesa, veyentse que li prenen á sos valls y montanyas la llum y los colors, l' escalf y l' alegría, pera vestirla d' ombras, de fret y de silenci. La tristesa, l' anyorament, lo dupte, l' esperansa y l' amor pintats en la seva tendre fesomía, no desfeyan los encisos de la seva ignocencia, virtut y hermosura, y á son pas lleuger y mirada dolsa, callavan los aucells, y s' aturava l' ayre, y 'ls vellets al rebre l' almoyna s' haurian ajenollat pera besarli las mans, si ab la rialla de sos descolorits llavis no 'ls hagués sostingut en la esfera de la seva modestia,

inconscient dels seus encants, com un ángel que pera parlar als homes s' embolica ab las alas pera no enlluernar al mon.

Al punt qu' ella aparegué á la porta, arribava al pati un home del qui no s' adoná la criada, portant atrafegada un parell de cassolas qu' esbravavan una bella olor y un bell fum, mes que 'l va veure desseguida la Mercé y lo va coneixer, quedantse com glassada en lo llindar. Lo foraster, es á dir, en Ramon, ho va coneixer, y avans d' arribar ab ella va cridar:

—Bona gent; ¿me diriau quín es lo camí més dret d' anar á...?

—Mireu, respongué la Mercé, tot tornant én sí, preneu aquest camí, y quan trobareu un torrent, veureu la casa á ma dreta. Y en aixó com per ensenyarli eixí fins ahont no pogués entendrels la criada, que quan sentí la veu del Ramon vejé un cistellayre fet y pastat, ab una panereta nova á l' una ma, y un feix de vimets y canyas á l' altra, y aná fent la seva, sense ferne altre estat.

—Vinch de part de qui vos sabeu, digué baix y depressa en Ramon.

—Ja os conech, feu la Mercé, tement que per cada finestra l' aguaytarian.

—Diu que si m' heu de donar cap recado.

—Sí; digueuli que aquí hi ha la resposta: y deixá anar á dins de la panera la carta que li enviá la seva tia.

—¿Sabeu quín dia vos n' anireu á Barcelona?

—Demá passat.

—Visqueu molts anys: li diré qu' os he vist bona.

—A Deu siau. Molts recados...

En Ramon prengué 'l camí de Morro de llop y la Mercé corregué á l' entrada de la pahissa, y conversant ab dos vellets que comensavan de sopar, feu per manera d' esbargirse lo sobrecor que li havia agafat ab la vinguda del fidel amich de l' Eudal.

Que aquell vespre la Mercé no tastés casi bé res, ningú 'n feu cas, perque aixó temps ha que durava.

A l' oncle que havia arribat aquell dia de Manresa pera portarsen á n' ella ja casi com esposa, si que li venia un xich á remal lo apocament y tristesa y pocas ganas d' enrahonar que li notava, tant quan eran tots plegats, com quan s' esqueyan sols. Fins algun cop ho va dir á n' als seus germans.

—Que n' ets de ximple; li varen contestar: veyas quin cas

n' has de fer d' ella: ¿no veus que no sab en qué 's troba? Deixa venir las cosas: ja veurás d' aquí á un quant temps com s' haurá esparrabillat. Y 'l bo del comerciant va pensar:—Va, potser sí; com es tan criatura... potser á Barcelona, com no hi ha estat may, s' aixerirá.

La cremor que consumia 'l cor de l' enamorada donsella nos la podém figurar. En lo fons de la seva conciencia no hi havia 'l dupte. Que no faltava als debers filials ho sentia ella, y de més á més, aixís li assegurava la germana mateixa de sa mare, persona de qui debia fer molt cas per lo alt concepte que tenia de sa bondat y prudencia. Y no obstant sufria un neguit intens; li era violentíssim l' engany que li anava á fer de deixarla per l' Eudal. Ferma en son amor, com lo sentiment del deber en tota dona de valenta ánima, sentia lo dolor viu de ferir l' amor de la seva mare estimada allavors com sempre; y sols se sentia animada pera complaure al seu estimat, ab lo valor del martir que ab lo cap dret camina al sacrifici.

Cent vegadas fou tentada de dirli lo que anava á fer: mes se sentia allavors com nuada del coll, y no li haurian eixit las paraulas. Veya d' altra banda que no era capassa ella de treureli la vena que tenia als ulls; y l' imatje amorosa de l' Eudal la sostenia; y creya ab prous fonaments que no tardaria després á tornarli conquerir tota la estimació de mare. Y aixís se li escorrian las horas ab lo cor alsat, entremitx de tot, á pregar á la Santíssima Verge, patrona seva, que no la deixés sens la dolsa ajuda, en aquellas horas de la primera tribulació de sa vida.

Aixís s' esdevingué la matinada del dia que havia de marxar.

XV

Encara la llum de l' aubada no aclaria las sombras silenciosas dels turons de sol ixent, que ja tothom anava en doyna á Bellamata, lo dimars al dematí. Una cosa que no se 'n podia dir claror, que més aviat era un avís de la llum que are avans d' are arribaria del seu misteriós viatje per

la vuydor dels espays, esbargia onas casi invisibles d' eter rosat y blau, que encara no avergonyian als jochs y constelacions argentinas de la negra volta. Semblava tot lo més, que 'ls carros d'estrellas esguardavan ab miradas porugas y tremolosas, la vinguda del primer raig del dia, pera fugir com follets del horizó de la terra, y anar á ésser reynas en las ombras d' altres espays. Aquella encontrada solitaria tota encerclada de montanyas, en mitx de que ressaltavan las parets blancas de Bellamata, de desde 'l comensament dels sigles debia haver vist la posta y la eixida del dia, ab los mateixos inflamats colors, ab la mateixa alegría dibuixantse en lo cel, y ab lo mateix silenci quedar la terra encantada, y banyarse en lo pélach d' ayres y de colors ab que la punta del dia la ruixa y la gronxa y la vesteix de boscos, y la deixonda pera tráurela de la nit, com quan lo raig potent del alé del Senyor la despertá del no ésser en lo primer dematí del primer dia de la creació. Y en aquell recó de mon, com en totas las encontradas de la terra, y en las islas més amagadas de tots los mars, hi cremavan espurnas dels sentiments més vius de la vida; que 'ls ángels degueren escampar ab llurs suspirs tendres per los espays infinits, aquella tarde que se 'n anaren del paraís terrenal. Perque hont se vulla que l' home trepitja la terra, en lo fondo del seu cor hi suspiran lo goig ó 'l dolor, com en lo fondo de las ayguas s' hi belluga la llum del cel, y en los abismes de las montanyas hi brillan los avalorats metalls.

Los aucells en las fondaladas encara no havian tret lo cap de sota l' ala; tot just lo cant enragollat del gall comensava á sentirse per las eras, quan la Mercé ab los ulls blaus y tristos, y la front descolorida, ja dreta en lo pujador de caball doná una derrera ullada y 's contingué un penós suspir, com pera despedirse de la seva germana dels cels; aquella estrella que más tarda á pondrers; que ab lo raig esmortuhit, ab un suspir de llum, semblava que li deya també—¡A reveure!—y qu' esperava lo cast bes d' aquell hermós esperit de la terra, pera enfonsarse altre volta en los abims del infinit.

En Mateu molt estirat tenint á l' euga per la brida, esperava que la noya ab la lleugeresa de sempre saltés al silló, pera no moures del costat d' ella fentli de mosso; y entre ell mateix pensava, que aquell dia no la desampararia un instant, perque la veya tota distreta, y no fos cas que ab un salt de l' euga se tombés per algun costat. No hauria tingut compte á

una primpcesa un patje enamorat, ab més bon cor y vigilancia, com lo pobre Mateu de calsas de cordellach ab devantal, eminentment amples, gech de coll dret que li arribava no ben bé á mitja esquena, y barretina del color de las rosellas, cayguda com una llenga inmensa bon tros d' esquena més en llá que 'l gech. La lloreyada manta á l' espatlla, á l' una ma un bastó per donarse ayre, y á l' altra llassada ab la flonja cua de la cabalcadura de la Mercé, caminant ab dalit; y posant casi los peus hont los posava l' euga; no pensava si un gegant falló podia haverla encantada: mes coneixia qu' estava trista, molt trista, la noya, qu' era lo millor de la casa, que tant se feya estimar perque era l' amiga dels pobres, y la *mare pedás* del servey; y lo pobre minyó la planyia, se la mirava d' amagat dels ulls d' ella, y no l' amohinava ab preguntas, ni li buscava conversa.

La mare de la Mercé y l' oncle de Manresa cabalcavan á derrera de la noya, y á mes d'en Mateu se 'n dugueren un altre mosso mes vell que aquest, pera gobernar l' euga que hi anava á caball la senyora de Bellamata. L' oncle de la casa, s' habia quedat tot sol á guardar lo castell. En comptes de las riallas y cridoria que hi fan petar los que van de camí, mes si tractan de casaments, aquell dia tots estavan serios; y com que cada hú estranyés lo silenci del altre, ningú desplegava 'ls llavis, tot devallant de la costa que surtia als llarchs plans que habian de travessar, per arribar aquell mateix dia á fer nit á Manresa. L' endemá ab lo ferro-carril se posarian á Barcelona.

¡Qui hagués pogut entrar, mentres caminavan, á dins del cor de la Mercé! Qui hagués sentit lo concert de veus trencadas dels dubtes, temors, desmays esperansas y amors que li sorollavan l' enteniment! Bon servey li feya ben segur, l' ayre pur y fresch de la matinada, pera sostenirse sense desmayarse en la fusteta del seu silló, y pera que 'l cor no se li tapés. Qu' habia passat la nit de clar en clar sense 'ls ulls aclucárseli, no cal dirho. Com en l' horisó que ella descubria, la fosca pugnava ab la llum que poch á poch s' anava fent senyora de la terra, aixís en son pit combatut per la ignocencia dels seus infantivols sentiments y l' espant que li portava la incertitut de lo que li habia de passar aquell dia tan prompte hi campejava un amor confiat y alegre, com una temensa misteriosa, ó un remordiment de faltar al respecte de la seva mare. Y no

obstant, per sobre de eix ruixat y ventadas que li afogavan l' esperit, en lo bell fons del seu cor, com en un talam d' or brillantíssim, hi habia una adoració constant, una forsa incombatible; com si en las pulsacions de sas arterias, á cada segon, l' imatje li ferís los ulls, y 'l nom vibrés en los nebulosos sins del seu enteniment, del home que ab alas d' angel li apareixía resplandent, hermós y enamorat, omplint de perfums l' ayre, de verdor la terra, y de cántichs tot lo cel.

Aixis caminava inconcient, ab la fesomía sópita y la imaginació somniosa: y aixís vingué á sorpéndrela en la entrada d' un camí ombrivol que s' estenia ab bosch á cada banda, per la ribera fresca d' un ensotat rieral, una nota suau que á poch á poch se sentí mes clara, melancólica y tendre, com lo cant del rossinyol, á vegadas cuant espera y li tarda la tornada á son niu de la estimada amiga que li endolsa la soletat. Y li desaparegué en l' acte la blancor de la cara, com si un aucell tot passant hi hagués deixat anar un esbull de clavells y rosas; y una conmoció violenta l' hauria feta caure de caball, si la ma llesta d' en Mateu, que no habia faltat véureho, no li hagués servat ab forsa y ab enginy los tremolosos peus.

XVI.

La tonada anava sentintse mes aprop, tant, que 'n Mateu com per instint, y com pera fer riure á la noya, se posá á acompanyarla, cantant ab veu estrafeta:

«Jo las hi doní
una matinada;
anant á la font,
á la font del Carme...»

Mes tot plegat, la bonica canticela se li quedá en los llavis, trovantse en una girada del camí ab tres ó cuatre homes á caball bons y aturats y de cara ab ells. En Mateu prou va coneixer desseguida que 'l de devant era aquell cassador que aquella vegada habia anat á Bellamata; mes com qui mal no fa mal no pensa, en Mateu no va pensar res mes. Aduch que

hagués volgut pensar no li haurian dat temps; perque al punt que eixí la Mercé un d' aquells caballers salta de caball, corre ab ella y li pregunta:

—Mercé: nosaltres som aquí: cap por de res.¿ Vols venir ab l' Eudal y ab mi?

—¡Ay! l' oncle Tomás! va fer la Mercé terriblement sobresaltada: mes ab los ulls fugintli cap á l' Eudal, que ja tenia també 'l peu á terra; y acostantse cap á'n ella, ni temps tingué de darli la ma que ja ella apoyant la seva en l' espatlla d' en Mateu, que no la desamparava pas en mitx de lo que veya, y que no podia entendre, ja hagué descabalcat de l' euga.

Una mula molt vistosa y de molt pit s' esperaba perque hi pujés la Mercé, cosa que ab un instant estigué fet, pus l'oncle Tomás prenentla de la cintura, l' aixecá en l' ayre com una nina. Ella per lo sant instint del amor de filla, axís que prengué á la mula las corretjas de la brida, anava á girarla aguaytant á la seva mare, y esclamá com no podent dominar una especie de remordiment:

—Mare, mare, 'm perdoneu...

—No t' ha de perdonar? interrompé l' oncle Tomás fentli marxar la mula. Passa, passa, ja m' en cuydo jo d' axó.

En Ramon prenent per son compte á la Mercé se l' emportá per un camí que 's ficava al bosch, y l' Eudal los seguí saltant ab lo seu caball y saltantli encara mes fortament lo cor.

L' oncle Tomás, esperant á la mare de la Mercé y á son company, mes ja montat á caball digué á la senyora.

—No passis cap ansia de la teva noya, y no t' estranyis que me l' endugui á passar uns cuants dias á casa.

Anava á dir alguna cosa ella tota encesa de la cara, en mitj del espant y de la sorpresa.

—Ni una paraula: Deu ho vol axís; jo soch per tenirla compte. Una altre hora enrahonaren ab mes calma. Y donantlos la gropa de la mula, y donant á la mula los esperons de ferro, lo valent y honrat pagés se 'ls perdé de vista en un santiamen.

Lo pobre Mateu se queda fret y afinat, ab las mans plegadas á sota la barba, al costat de l' euga que quedava en vaga, com que no sabés en quin mon se trobava. Tot plegat girantse ab la seva mestressa, va fe un crit dihent:

—Voleu que hi vagi? demostrant clarament lo disposat que

estava á defensar á la noya dels perills imaginaris de que la creya voltada.

—No: li respongué la mestressa. Gira l' euga cap á casa. Y ella y l' oncle y en Mateu, se 'n tornaren per allá hont habian vingut, no sabent si eran visions lo que 'ls habia passat.

En cuant á l' oncle ben aviat ho va coneixer tot, y arronsant las espatllas se deya á sí mateix:

—Ve 't aquí un negoci esguerrat. May se té prou esperiencia.

Ab ménos temps del qu' hem hagut de menester per escríureho, se trobá la Mercé de Bellamata enduyta per l' Eudal y pel seu oncle, colcant per camins desconeguts á n' ella, sempre entremitj d' arbres que ab la seva bellugosa sombra aixugavan lo suor de l' angunia que destilava en lo front lo seu atribulat esperit. La mateixa excitació nerviosa, propia de la situació anormal d' aquells moments, li donava un cert coratje pera tenirse fort en lo silló y governar á la seva mula ab ayre y valentía com una acabada pagesa; anant al mitj dels seus robadors, saltant per las aspresas d' aquells camins pedregosos y solitaris, seguint com atreta d' un iman invisible lo trot revent del cavall enardit del Eudalt.

XVII

No m' ho hauría pensat may! esclamá la senyora de Bellamata després d' una estona de no haber desplegat ningú 'ls llabis, tot tornantse 'n á sa casa, sense la filla que li havían robat. Y sentí una agitació terrible, essentne bastanta causa un sentiment de vergonya que li feya experimentar la presencia del pobre conyat seu, que per forsa li havía de fer cárrechs de no haberli contat avans res, de lo qu' ella no podía ignorar que passava ab la seva filla. Com aqueix no digué cap més paraula en tot lo camí, la dona no pogué habérselas ab ningú: sols anarse fent ella mateixa acusacions y disculpas de lo malament qu' havían portat aquell assumpto.

Cap á la fí la sanch no 's torna aygua, y l' amor de la mare potser una mica esmortuhit durant aquell temps, torná aixecarse viu en lo seu cor, y comensá á sentir una soletat angu-

niosa y un anyorament penós, y molt avans d' arribar á la vista de la gran masía solitaria ahont no hi havía de trobar á la perduda filla, los ulls que poch á poch se li negavan deixaren anar la expansió franca de las llágrimas del cor.

L' oncle de la casa al véure'ls arribar d' aquella manera, no sabía ni pregunta'ls qu' havía passat. Semblava que ab un vestit de anar á bodas tornavan d' un enterro.

—¿Y donchs? feu; ¿y ara?... ¿y la Noya?...

—Es á casa de ma germana... En Tomás se l' ha enduyta. Te 'n puch dar las gracias... ximple de mí d' haverte cregut... Demá es capás que será casada ab en Serraclara.

—¿Es dir que l' han robada!... ¡Ah!... no me l' han pas feta del tot, no; no 't fiis d' aygua que no corri, ni gat que no mioli...

Y 'l pobre promés que 's quedava sense promesa, que siga com vulga, prou li debían ben agradar las gracias y virtuts de la Mercé, que ja sabía qu' eran aquellas tristesas y malaltía de la noya, y veya ben clar tot lo qu' havía passat, ni ménos va voler que li fessen cap explicació; sino que al cap de poca estona torná pujar á cavall y se 'n aná de Bellamata pensant qu' havía de tirar uns plans tots nous.

De tot lo dia 'ls ulls no se li axugaren á la desconhortada mare, tancada en la seva cambra sense voler parlar ab ningú. Y quant se vingué 'l vespre, sense enrahonarho ab son conyat ni res, cridá á n' en Mateu, que siga dit entre paréntesis, tampoch en tot aquell dia no sabía ahont se trobava, y lo previngué pera acompanyarla l' endemá dematí á punta de dia cap á Manresa á casa de la seva germana, ahont no tenía dubte que hi trobaría á la Mercé. Al pobre Mateu aqueixa ordre de la mestressa lo feu més content que si hagués tret una rifa: y ella trobá la nit ben llarga y 'l dia li trigava á clarejar.

XVIII

Al cap d' un' hora la colla del Eudalt se trobá al peu de Morro de llop, hont llebavan nort de fer reposar á la Mercé de l' afadich y la conmoció violenta que li feya debategar ab febra lo cor. La Nor, estant ja prepa-

rada 'ls esperava en un petit plá que hi há sobre aquella xica casa, ahont s' havía de baixar de cavall avans d' arribarhi, per rahó del mal camí. La carinyosa muller d' en Ramon, ab una criatura als pits y tres ó quatre al voltant d' ella, del modo que s' aixecá á saludarlos y ab la rialla dels seus llabis, expressió de la bondat y sencillesa del seu cor, representava 'l quadro més bonich de la Mare de Deu dels Angels.

Per una afinitat delicada qu' atrau los uns als altres los cors generosos y humils, al costat seu la Mercé se sentí més animada y deixantse acompanyar de la má d' ella baixaren á la casa totas plegadas, ahont trobaren á sobre d' aquella taula, arreglat ab tota la netedat, un esmorsar sencill de formatje tendre, llangonissa, ous, pomas y mel.

L' imaginació de la Mercé se distreya ignoscentment, veyent la armonía, lo tráfech y la sencillesa d' aquella cabanya, que semblava l' arca de Noé. Corrían per la vora de la porta dos ó tres garrins, entravan y sortían coloms, gallinas y cunills, algunas abellas lluhint al sol lo daurat transparent de sas alas, avisavan que tenían aprop sos buchs; y en Tori, sentint la fressa de las novetats á la casa, en aquells moments comparexía jugant ab una cabra y dos ovellas; mentres los germans d' en Tori, més petits, s' enrotllavan ab las faldillas de blauet de la Nor per amagarhi l' escoturida cara, y aguaytarse d' amagat á la Mercé.

L' alegría del Eudal, l' autoritat del oncle de la Mercé, l' entussiasme d' en Ramon y la solicitut de la Nor, donguéren lo natural resultat d' asserenar lo cor de l' aturdida noya, que no se sabía avenir de trobarse entre mitj d' ells. Un goig sencill regnava, donchs, en la taula, presidida, com podém pensarnos, per lo campetxano didot del Eudal, lo pobre padrí paralítich, que se 'ls mirava á tots ab l' alegría en los ulls y la tristesa en la cara.

En la conversa 's traguéren molts cassos de robos de noyas, que l' Eudal los escoltava, com posantse en lloch dels héroes y creyent qu' ell tal se faría, com en efecte, no se li podía negar. Al avi se li apilonavan los recorts en la memoria, y ab la veu apagada, y rodolantli á vegadas las llágrimas, esplicava de la seva llarga vida de *mosso de peu,* com havía anat á buscar á tal ó qual pagesa; com havía salvat dels lladres á tal senyor, ó havía acompanyat á Fransa per camins amagats, á personatges que la política comprometía: en aquell temps en

que si l' haguessen portat aclucat al punt més desert de vint horas al voltant d' aqueixa terra, haguera conegut exactament ahont era, d' apamats que tenía las dresseras y 'ls camins.

Y fent d' això memoria, s' haguera dit que somniava, que 's trobava en alguna d' aquellas marxas valentas, en las que 'ls mossos de peu eran l' ánima de la expedició, caminant sempre, no cansantse may, sabentho tot, explicantho tot, alegrant als viatjers, y coneixent tota la provincia.

—Ara no, deya, ara ja s' ha acabat: los *cotxus* han mort als mossos de peu: mes tampoch dona cap gresca avuy l' anar pel mon. Era bonich veure á nosaltres, si havíam d' anar á buscar uns senyors á Barcelona, ab aquell pet de matxos de sella, ab nostre gech y armilla ab botons de plata, ab nostres calsons negres, nostre barret blanch ab cordons vermells, y lo lleuger bastó en la má. ¿Y quán acompanyavam un nuviatje, los animals ab guarniments de colors y nosaltres mudats de vintiun punt? Sempre sabíam historias, ó las inventavam; y sabíam sempre divertir als viatjers ab lo nostre bon humor y bon delit y bona llengua; que 'ls feyan trobar lo camí curt, y després los sabía greu d' havernos de deixar.

Y 'l sentiment ab que lo vell parlava, semblava talment que coneixía qu' ab ell se venían á concloure aquellas rassas heráldicas de diligents criats.

Mentrestant los colors havían tornat á la cara de la Mercé, l' alegría infantívola en sos ulls, y l' Eudal, vejentla retornada, no hauría baratat ab totas las sevas heretats aquellas horas tant impregnadas de felicitat.

XIX

Lo endemá á la tarde, en un esbarjós porxo de la casa de l' oncle Tomás hi hauríam vist á nostres bons amichs, que reposavan del viatje, y als pares del Eudal que poch avans hi havían arribat, animats y alegres, rebuts tots ab explosions d' alegría per la senyora de la casa, la bondadosa tia que tant s' interessava per la Mercé de Bellamata. Farém franchs á nostres pacients llegidors de la pluja de petons, abrassadas, esclamacions y llágrimas de la tia y de la nevoda,

aixís qu' aqueixa saltá de cavall. No volguéu saber de quin modo li va donar esperit, y prométre ajuda, y com sabé, sens anarsen ab paraulas ofensivas per la seva mare, demostrarli que no l' havían pas feta apartar de las sevas obligacions de bona filla ab aquella conspiració de bona fé.

Aquell oncle y aquella tia, creyan que la seva germana viuda de Bellamata no tardaría gayre á donarse per las bonas, perque bé coneixían prou lo seu géni, y 'l fondo bo de las sevas intencions.

L' Eudal y la Mercé, que cap y al últim eran poncellas d' un mateix roser, que 's badavan juntas, aucells de dos nius d' un mateix arbre que á la primera volada s' havían ensopegat en l' ayre; lo só igual de dos himnes cantats en lo temple devant d' un mateix altar; l' Eudal y la Mercé, sentían acostarse los seus cors, y confondrers sas miradas; mentres assentats al porxo la vista se 'ls anava per lo seré cel d' un paisatje ombrívol, en aquella hora silenciós y quiet, com si l' encant d' aquellas duas ánimas, que hi rabejavan la imaginació ardenta omplintlo ab sos amors, aturés als ayres de gronxar las bromas empurpradas del llevant, als boscos de rumbejar llurs brancas; als aucells de creuhar l' espay; y al cap-vespre d' estendre en la plana, las tristesas y follías de la nit.

En un d' eixos moments dolsos, en que 'l goig del cor no demana als llabis paraulas, ni miradas als ulls; que sembla que li basta l' atmósfera mateixa de perfums de ventura que l' encisa, s' obrí la porta sobtadament, y la Mercé, aixecantse ab una revolada com no estant segura de sí mateixa, y llensant un crit, ó un plor de:—¡Mare!—corregué á tirarse als brassos de la dona qu' acabava d' entrar.

Un quart de seguida no 's poguéren mare y filla dir una paraula, ni estroncar la vena dolsa dels seus ulls.

—Aixó mateix me pensava, encara que no tant aviat, digué l' oncle Tomás al pare del Eudal.

Y en aquell moment apareixía en lo blau del cel, hermosa com lo somrís d' un ángel, l' estrella solitaria, dolsa companya en las tardes tristas de Bellamata, de la venturosa Mercé.

Núm. 23.—FINS A L' ALTR' ANY, de *D. Frederich Soler y Hubert.*

FINS Á L' ALTR' ANY

I

QUAN la neu de las montanyas
regalima cap al pla,
perque 'l sol, que ja caldeja,
la desfá en líquits cristalls;
quan llisquenta, ramorosa,
entre 'ls lliris montanyans
y el brostam de la boscuria
ahònt verdeja 'l ginestar,
fa cordam de fils de plata
que van drets al xaragall;
quan d' aquest al torrent baixa,
que la engola bramulant,
quan la torrentada fera
bòta al riu que roig va al mar...
la falsía, qu' ella amara,
los alts vímats del joncars,
los canyars de las riberas,
lo trist sálzer cimbrejant,
las pollancras que rumbejan
son fullam blau y argentat;

lo pagés que se la mira
lluny de la fumosa llar,
que restá apagada y freda
des que l' atmetller fou blanch;
tot, ab veus, y goig, y riallas,
esclatant com flors de Maig,
diu á l' aygua que bramula
lo sèu épich adèu siáu:
—Adèu, nèu de la montanya,
que feta aygua vas al mar;
si per dar aquest pler tornas,
adèu, nèu, fins á l' altre any.

II

Quan la Primavera deixa
lo sèu mantell virolat,
y no tè ja mès poncellas
en son verger per badar;
quan ja canta la cigala
per los cims dels olivars,
y la terra s' aclibella,
torrada pe 'l sol que hi bat;
quan sas mostas d' esmeragdas
s' han venut ja tots los camps,
per espigas d' or lluhentas,
qu' ha cobrat del Juny lo Maig;
quan ja cercan las ubagas,
los pastors y 'ls rabadans,
y es la sombra d' una alsina
mès qu' un soli de damás,
y s' ajeuhen las ovellas
sus l' hervey humit del prat...
los refils del flaviolayre,
de las cabras lo balar,
lo murmull de la fonteta,
lo ramatje cimbrejant,
lo segador, que s' espera,
ull al blat y má á la fals,
y la rústega cantora
que lo sol la fa cantar,
diuhen á la flor darrera

que l' estiu va desfullant:
—Adèu, flor de la corona
d' una reyna qu' ha finat;
si es pera tornar que 'ns deixas,
adèu, flor, fins á l' altre any.

III

Quan la terra moreneja
perque 'l sol tot ho ha colrat,
y la pampolosa parra,
mostrant sech l' ample fullam,
ni tè toldos per dar ombra,
ni ventalls per fresquejai;
quan ja passan per las vinyas,
rasa amunt y rasa avall,
trescadoras las donzellas,
ab paners per veremar,
y la grana ben daurada
dels gotims ja madurats,
fins s' esberla, y llagrimeja
lo néctar febriscitant,
qu' ha d' omplir la copa á Baco
tot de pámpols coronat;
quan ja tè sahò la terra
per cobar y badá 'l grá,
y los bous, portant la rella,
umplan tot de sòlchs lo camp;
quan las plujas del Setembre
ja fan fresch lo cap al tart,
y 'l pagés se n' aconhorta
bo y pensant en que vè 'l glas,
perque 'ls serments de la vinya
serán garbons per la llar...
lo sutraquejar dels carros,
las canturias dels briballs,
la gatzara que al cùp mouhen
los que hi sòn per trepitjar;
tot son veus que á l' hora diuhen,
mentre 's canta veremant:
—Adèu, tardor benhaurada
ab ton sech y enterch fullam;

si es pera tornar que 'ns deixas,
adèu, tardor, fins l' altr' any.

IV

Quan ja sus los fronts dels poetas
lo llorer ha verdeját,
victoriós, com brot de l' arbre
que no pot ferir lo llamp;
quan ja sota lo rich soli
que las arts li han aixecát,
la Poesía, de sa reyna
ha rebut lo premi anyal;
quan los caballers y damas
qu' en est lloch s' han acoblat,
ja han sentit de la Masia
enaltir rústechs traballs;
quan la flor de la sabiesa
que aquí junta lo bell art,
ha sentit gloriosas gestas
de nomnats barons capdals,
que, ab la punta de sas armas,
van sòn nom al mòn grabar,
y ab la prora de sos barcos
van ratllar de gloria 'l mar...
las flors qu' ara ja 's marceixen,
l' esprit que solca est espay,
lo somrís qu' obra los llabis,
y 'ls llors sempre verdejants,
diuhen bè, sens dir paraula,
qu' es com sab lo cor parlar:
—Bella reyna de la festa,
qu' has regit los Jochs Florals;
caballers, hermosas damas,
trovadors avuy triumfants,
y, vençuts, qu' ho sòu tal volta
per cenyir llor mès preuat,
si com vè la Primavera
tornéu tots ab lo nou Maig,
jo us dich sols per despedida:
Adèu, tots; fins á l' altr' any.

ADVERTENCIA DEL CONSISTORI

Habent resultat esser autor D. Francesch Matheu de la colecció *Primavera* y de la poesía *Afany*, y D. Isidro Reventós de l' altre poesía *L' Angel Caygut*, que aparegueren anónimas lo dia de l' adjudicació de premis, aquest Consistori, inseguint la costum establerta en casos consemblants per Senyors Mantenedors que 'ls precehiren, los hi ha fet entrega de las distincions que 'ls hi corresponian.

30

TAULA